



CARTEA
DE
VACANȚĂ

dumitru almaș

NECUNOSCUTA DE LA SUCEVIȚA





CARTEA
DE
VACANȚĂ

dumitru almaș

RECUNOSCUTA DE LA SUCEVITA

dumitru almaş

NECUNOSCUTA DE LA SUCEVIȚA



editura
SPORT-
TURISM

Bucureşti-1982

„L'amor che muove il sole e l'altre
stele“

Dante Alighieri (*Divina Comedie*)

„Suflete ! de-ai fi chiar demon, tu ești
sfântă prin iubire...”

M. Eminescu (*Venere și Madonă*)

„Pietrarii au obicei a fura *umbra*
cuiva, adică a-i lua măsura umbrei cu
o trestie și a o zidi apoi acea trestie în
talpa zidirii. Omul cu umbra furată
moare pînă la 40 de zile și devine *sta-*
fie nevăzută și geniul întăritor al
casei“.

(**V. Alecsandri**, *Poezii populare ale Româ-*
nilor, 1908, p. 126)



Cîteva

**întîmplări neobișnuite
și cîte ceva despre cei
cu care vom drumetri
de-a lungul acestor pagini.**

În ziua de 6 august 1598, cînd începe această povestire, mănăstirea Sucevița era aproape gata. Se mai lucra doar la desăvîrșirea chiliilor, a stăreției și a casei domnești, iar meșterii zugravi pregăteau începerea frescelor.

Ridicată la poalele Obcinei Mari, la întîlnirea rîului Sucevița cu pîrîul Neagului și al Berchezei, pe o

ășezătură nivelată de oameni, cu pământ săpat din Dealul Crucii și bătucit peste prundișul lăsat de ape în revărsarea lor, noua ctitorie a Movileștilor se întrecea cu cea veche, aflată ceva mai sus, pe tăpșanul dinspre asfințit. Meșterii o înzestraseră cu ziduri împrejmuitoare, înalte de peste zece metri și groase de trei, late de o sută și lungi de o sută patru, din piatră alb-sură, strașnic încremenită în mortar ; ziduri de cetate încheiate, la cele patru colțuri, cu câte un turn: trei în opt laturi și unul în patru, toate ca niște țîțîni de porți uriașe. Drepte, fără podoabe, cu acoperiș în două ape, cu drum de strajă pe dinăuntru, cu firide pentru arcași și ochiuri pentru balimezuri, zidurile Suceviței păreau încruntate, neprimitoare, reci. Turnul clopotniței, ridicat în colțul de nord-vest, și cel al porții, așezat în mijlocul laturii dinspre nord, mari, puternice, se sumeau cu acoperișurile lor înalte și ascuțite, ca niște sulii înfipte în cer. Din cărămidă roșie, pe temelie de piatră, acoperită cu plăci cenușii de plumb, biserica sta dreaptă între ziduri, mai aproape de turnul de poartă ; fără zugrăveală părea o mireasă în așteptarea înhorbotării pentru nuntă. În ogradă se mai căra încă piatră de rîu pentru casa domnească. De vreo patru ani, călugării se tot adunau aici, orînduindu-și chiliile, trapeza, cuhnia și paraclisul. Din porunca mitropolitului Gheorghe Movilă, starețul Mitrofan urcase clopotele — trei la număr — mari și scumpe, turnate de meșterul clopotar Richard, din cetatea Bistrița ; iar acum se îngrijea de săvîrșirea zidăriei și de daniile domnești închinat acestui nou lăcaș. Scria el însuși în catastif moșiile, turmele, podgoriile din Hîrlău și Nicorești, odoarele și cărțile trebuitoare unei ctitorii voievodale. Căci Sucevița menită era a se întrece cu Putna și cu Probota, într-o bogăție și strălucire.

Dar acum grija cea mai însemnată era zugrăvirea. Porunca mării sale Ieremia vodă Movilă, ctitorul cel mare, era : „Să fie cea mai frumoasă, din aceste părți de țară românească“. Și voia mai marilor împlinită trebuiește. Se cam îndoise Ieremia de priceperea meșterului Eli Ilarion ; dar privind zidurile puternice, turnurile semețe, cu coperișurile țuguiate și înfipite în cer, a suspinat, întru sine, mîndru : „Te-am biruit Petru Rareș ! Sucevița-i mai ceva ca Probota...“ Dar nu voia să dea arhitectonului prilej de îngîmfare și să ceară alte pungi de aur : „Că așa-i ist soi de oameni, meșterii : nu-i mai satură de bani nici ucigă-l toaca.“ Și-atunci a zis, aspru : „Să văd, acum, zugrăveala ! De-i mai prejos de Moldovița ori Probota, în ștreang v-atîrn !“ Așa cum s-a sfătuit, cu șapte ani în urmă, măria sa cu mitropolitul Gheorghe, cu Elisabeta doamna, arhitectonul Eli Ilarion, adusese cel mai bun zugrav din țările române, pe meșterul Ion, din neamul Șarpe, care lucra împreună cu fratele său Sofronie. Arhitectonul Eli, din neamul Tomșa a vrut, într-o vreme, să se călugărească ; de atunci i-a rămas porecla Eli Ilarion. Chiar din cele dintîi zile de lucru la Sucevița și-a luat ucenic tînr, cu gînd să aibă omul lui în împlinirea zugrăvelii. De trei luni se întorsese cu el din străinătate. Umbuletul peste țări și mări, vreme de cinci ani, n-a fost o haihuială fără noimă, ci o călătorie cu un țel anume : pe acest ucenic al său, zis acum Ieronim, iară pe numele lui de acasă Iliuță, al răzeșului scăpătat Cumpătă, din satul Bodești, ținutul Neamțului, să-l ajute a se desăvîrși în meșteșugul zugrăvirii. Fiindu-i învățăcel încă de la vîrsta de opt ani, se încredințase că avea har și mare osîrdie pentru arhitectură, sculptură, dar mai ales pictură : era zămislită în el o neobișnuită putere de a-și tăl-

măci gîndurile și simțămintele prin linii și culoare. Pînă la opt ani, Ieronim a crescut în pacea poienelor de pe Holm, cu oile, păsările, fluturii și florile, cu veverițele și, arare, cu cerbii și lupii. Măcar că neamul lui scăpătase și sărăcia li se cuibărise în bordei, ca o piază rea, pentru el a trăi însemna a ști, a simți și a făuri frumuseți. Sorbea cu lăcomie contururile brazilor, chipul florilor, zborul păsărilor, culorile lumii în zori, în amiez și-n amurg. Rămînea mut și beat de fericăire cînd, pe cer, se-așternea curcubeul pe straiul nourilor. Desena, cu cărbune ori cu cridă, brazi falnici ori tei bătrîni și ciotoroși, cu scorburi adînci, lăcaș pentru Muma pădurii; desena oi și berbeci, flori de măr sălbatic ori de măcieș și fluturi în multe și minunate culori. Pentru el a desena însemna a vedea, a grăi, a tălmăci, a gîndi, a iubi. Încă de la șapte ani încondeia, în fel și chip, ouăle de paști pentru femeile și fetele din sat. Pornind de aici, nevestele au început a-i cere să le izvodească tipare noi pentru țesături și altite. Avea opt ani cînd a văzut înțîia oară Voronețul. L-a înconjurat, încet-încet, de trei ori, vrăjit. La al treilea ocol l-au podidit lacrimile și s-a lăsat în genunchi. A plîns de bucurie că se află în fața unei asemenea frumuseți făcută de mina omului. Și-atunci, sub acea vrajă, a jurat în sine-a-i să se facă zugrav. Desena, de obicei, pe scîndurele bine geluite. Dar îi trebuia o falce de scîndură netedă și zeci de ocale de cărbune ca să-și sature foamea de forme și culoare. Zămislea chipuri încîntătoare: feți-frumoși și cosînzene, după făptura flăcăilor și a fetelor din sat. Mulți se recunoșteau, se speriau și porunceau să șteargă desenul ori să ardă scîndura: se temeau ca nu cumva ghibirdicul ista va să le fure chipul, și să-l vîndă necuratului. Uneori, din vîrful cărbunelui ieșeau

chipuri înspăimântătoare : balauri, babe hîrci, schilozi, draci de care el însuși se îngrozea. Desena pe pereți, pe scoarță albă de mesteacăn, pe lespezi de piatră, de butuci, pe scînduri, cu cridă, cu cărbune, cu cerneală din bobite de boz ori funingine. Din cincișase linii, gata : un cal, o vacă, un cocoș, un berbec, o rață, un fluture, o floare. O vreme s-a străduit să deseneze vîntul, nevăzutul. L-a prins cînd mișca ramurile stejarului din mijlocul satului. Nu știa să prindă gîndul, și-i părea tare rău. La opt ani l-a luat slugă un baci de pe Obcina Mare : om gras, buhăit și rău. De cîte ori îl prindea desenînd, îl amenința : „Cu bîta te-oi tîmădui eu de-aiureala mîzgălelii, ghiavole ! Te-am luat să-mi argățești cioban, nu inchipuitor de draci beți pe cei pereți“... „Dar ce stric, dacă...“ ...„Strici ! Că zevzecia asta nu te lasă să vezi lupul că-ți înhață oile, nepricopsitul !“ S-a răzbunat desenîndu-l, pe ușa stîinii, cu cap de mistreț. S-a ales cu o mamă de bătaie : „Tot îți mai arde de mîzgăleli, zănatecule ?“ ...„Numai dacă mă ucizi, n-ajung zugrav...“ Apoi l-a întîlnit pe Eli Ilarion. Acesta l-a luat, l-a ținut pe lingă dînsul și l-a trimis la Rîșca, să învețe meșteșugul zugrăvelii de la dascălul Stamatelos Kotronas.

După doi ani a drumetît, împreună cu meșterul Eli Ilarion, prin Țara Românească și la muntele Athos. Aici a lucrat o jumătate de an, pe lingă meșteri vestiți, care însă nu se deosebeau de dascălul de la Rîșca, și el tot meșter athonit.

Iar, într-o dimineată au urcat pe o corabie și, ocolind Grecia, au plutit pînă la Veneția. În Italia, ce viață ! Îl dojenea Eli Ilarion : „Mînzule, fără cum-pătare sorbi toată dulceața și amărăciunea trăirii. Ci arta cere strădanie și muncă de rob, dăruire schivnicească și neprihană, nu sburdăciuni de armăsar hrănit

cu orz“. Iar el : „Numai cine-i mort nu cîntă și nu iubește... Dar și acela ascultă și jinduiește“.

Gîndind la acea călătorie, hotărîtoare pentru soarta lui, Ieronim pășea acum, în amiaza zilei de 6 august 1598, pe riul Sucevița în sus : prindea chitici, cu mîna, de sub bolovanii lucii și-i vîra în trăistuța din pînză de in, atîrnată de gît, cu baieră de sfoară. Era senin, soare, cald. Își lăsase straiiele și sandalele sub o tufă de arin, într-un pîlc de mentă și brusturi. Pășea atent prin apa limpede, cleștar, cu ochii după roiul de peștișori iuți, ieșiți la soare, întru hîrjoană.

Gol, precum Adam în rai, își zărea, din cînd în cînd, în oglinda apei line, trupul voinic, umerii lați, boiul subțire, șoldurile și coapsele puternice, bărbătești, musculoase, picioarele înalte, zvelte. Părul castaniu, ondulat, îi flutura, ușor pe tîmple și ceafă sau se înfiora la orice subțire adiere de zefir pe de-asupra știoalnelor mărginite de lespezi mari și înalte de piatră albastră-argintie. Fața ovală, cu ochi mari, căprui, bine umbriți de sprîncene dese, fruntea înaltă și senină, cu o singură cută abia urzită deasupra rădăcinii nasului, dăltuit și așezat fără greș, între obrajii oleacă oacheși, gura puternică, buzele mascate și mereu înfiorate de „patima sărutului“, cum îi spusese o fată. Toată zidirea-i trupească vădea vînjoșie, frumusețe și feciorelnicie. Acestea l-au îndemnat pe Giulio Penata, dascălul lui din Florența, să-l ia ca model pentru un sfînt Sebastian, străpuns de treisprezece săgeți.

Era „frate“, dar, cu toată stăruința starețului și, într-un fel, a meșterului Eli Ilarion însuși, n-avea gînd de călugărire ; își rădea barba și umbla cu capul descoperit, ocrotit de păru-i des, larg vălurit și moale, abătut spre tîmpla stîngă, parcă anume ca să-i înră-

meze larg fruntea și întregul chip, și încă mai frumos să-l arate.

Meșterul Eli Ilarion îl sfătuia, cu stăruință : „Dacă vrei să nu-ți pierzi harul minunatei zugrăviri, trebuie să te păstrezi neprihănit !” Cît au călătorit prin lume, l-a ținut „în frîu”, ferindu-l de „ispita muierască”. L-a mai scăpat, totuși, la vreo grecoaică drăcoasă, la vreo florentină cu trup de flacăra ori la vreo olandeză cu belșug de sîni și șolduri. Din asemenea „scăpări” s-a ales cu gust de leșie și înclina să dea dreptate meșterului. Asta nu-l împiedica de a-și visa ursita : o fată frumoasă, ca o madonă de Rafael, ori ca Venera lui Botticelli, născută din spuma mării. Chiar acum cînd prindea chitici în unda limpede a Suceviței, își trimitea gîndul să sărute gura celei mult dorite. „Dorul... Cînd e doru-așa de mare, nu-l mai pune la-ncercare ; că dorul n-are măsură ; iese-n cale și te fură...”

...„N-am timp să-mi fac prieteni. Trudesc ca un rob : citesc din cărți și schițez, desenez, colorez. Poate ceilalți zugrăvi mă disprețuiesc că nu mă prea înghesui la petreceri. Poate mă invidiază că lucrez o icoană într-o zi, pe cînd altora le trebuiesc cinci. Iar invidia sporește cînd a mea se vinde cu un zlot, iar a lor... Ah, frumos ești, boișteanule !... Vrei să trăiești ?... Poftim : înapoi la ștională. Dar nu mai spune și altora că-s milos... Doamne, pe ce Golgotă va să urc crucea însingurării ? De ce nu mă culege, de pe cărarea vieții, o fată vrednică a mă scoate din golul vînat al singurătății, să-mi răcorească arșița buzelor în roua buzelor ei ? O femeie iubită... Dar dacă mă încătușează, cum încătușez eu păstrăvul ista și-l vîr în trăistuță, să-l fac borș ?... Eli Ilarion spune că am schițat cîteva scene din Acatist mai deosebite. Ci inie nu-mi plac. Altfel le-am văzut în mintea-mi ; dar

cărbunele ori mîna nu mă ascultă... Cum să mă asculte cînd, în loc să desenez, pierd vremea la prins chitici pe Sucevița ?... Rîvnind desăvîrșirea, mă zbat în durerea neputinței... Ei, du-te și tu, mreană becisnică și nevinovată... Te-am strîns prea tare ? Ce să-ți fac, dacă azi trebuie să fiu pescar ? Ce izvor rece are știoalna asta... Ei, de-aș izbuti să nascocesc un albastru cu luciri de soare, ca albastrimea apei, în care se uită seninul din august și verdele codrilor din obcine... Numai o fată cu mine însumi m-ar împăca și talantul mi-ar spori întru întruchiparea frumuseților din mine. Deci zic : Surîzătoare vino ; cu un sărut pecetluiește-mi pleoapele mai lin să dorm și-n veci să te visez. Necunoscuto, de ce te ascunzi, acolo, departe ? Mă pîndești ? Hai, vino... Apropie-te“...

Cînd vraja asta i se stinse în gînd, își aminti că aici greu va găsi modele pentru frescă. Ortodoxia are legile ei pentru zugrăvire, scrise în erminie, bucvarul zugravului, și nu îngăduie, pentru nimic în lume, să faci o icoană după model pămîntesc. „În Moldova, nici o muiere, s-o pici cu ceară, nu s-ar arăta goală unui pictor. Aici, în mănăstire, pînă și Muta care cară piatră cu căruța trasă de bivolițe și-a acoperit fața cu broboada, ca turcoaicele... Erminia ? Da : poruncește chipuri uscate, înțepenite, fără frumusețe, dacă nu chiar slute“...

Plăcut răcoroasă, apa nu se tulbura nici cînd, cu amîndouă mîinile, Ieronim mișca pietrele de la locul lor. Miinile mari, puternice, dedate pe ciocan și daltă, dar și mlădioase, sprintene, vrednice a mînuii pana cea mai gingașă, acum prindeau peștișorii cu mare ușurință și îndeminare.„Am pentru un borș, azi, de probajeni : boișteni, cîre, moine, roșioare și... A, te-am prins, păstrav de aur... Te zbați cu deznădejde... Și ce linii armonioase ai ! Solzișorii verzui,

argintii, aurii, sticlesc în soare. Pe spinare, pistrui sîngerii. Te mîngîi, fricosule... Na ! te-am scăpat... Lunecos, ca norocul”...

Mergea pe rîu în sus, din știoală în știoală, iar gîndul i se muta ca o libelulă nestatornică.

„Înainte de a ne apuca de zugrăvit, a zis meșterul Ion, să le-avem pe toate gata : schițele, culorile, tencuiala, schela, locul hotărît pentru fiecă tablou”... Azi se hotărăște ziua cînd va să ne înfățișăm la ctitori, să dobîndim încuviințarea. După asta va să schițăm chipul lui vodă și al doamnei, al coconilor și domnițelor. Ctitorii !... Apoi să ne „facem mîna“, adică să tencuim, să netezim cu iuțea de pehlivani și, mai ales, să zugrăvim, în galop și fără greș, să pătrundă culoarea cît mai adînc în zidul crud. Mult se pricepe meșterul Ion la orînduirea lucrului... Toate-i merg șfară. Strigă : „Nu ce vreți voi, ci cum zice erminia și cum poruncesc ctitorii, așa zugrăvim ! Erminia ! erminia ! eretic isihast ce ești... Ca să n-o iei razna cu chipurile tale, văzute la talieni ori la frînci, trebuie să-ți strîng zăbăluța ca la armăsari. Frînează-te ! Fă chipurile supte, nu rotunde și bucălate ca dosul de muiere... Nu umbla cu gura căscată după noutăți, că noutățile merg, prea adesea, în pas cu păcatul”... Se temea de ocară meșterului Ion, dar se bucura că, întors din pribegie, nu se sperie, ca apusenii, de pînda Sfîntului Oficiu. „Hei, tu, păstrăvoaico, prea ești de-a minunea... Trăiește și sporește-ți neamul, că ți-i pîntecuțul plin de icre”...

Dar, deodată, după cotul rîului, înălțînd privirea, spre dreapta, sus, pe-o stîncă argintie, înaltă, netedă, prelungită pînă în malul cu iarbă și rugi de zmeură, sub un arin stufos, o fată, cu totul și cu totul goală, răzimată în cotul drept, cu capul întors oleacă spre stînga, culegea boabe de zmeură din rugul de alături

și, zîmbind abia ghicit, le așeza tacticos pe lespede de piatră, ca pe niște hurmuji de rubin, gata parcă de înșirare pe un fir de aur. Părul lung, legat cu o cordică verde să nu i se răvășească pe umeri, lucea la soare cu răsfrîngeri roșcate ; trupul armonios, sînii rotunzi, gîtul mlădios, mijlocul vînjos, șoldurile și coapsele prelung ovale, gleznele subțiri, tălpile fine...

Ieronim se trase ușurel înapoi, uluit : ..., „Aieva ori vedenie ?”...

Se adăposti după o stîncă, alesc o așchie de cremene și scrijelă, fulgerător de repede, chipul și trupul fetei pe lespede din față-i ; și mult îi părea rău că n-avea culori și penel s-o zugrăvească aidoma, cu vrăjita lumină ce-i izvora din trup. Dar, cînd își privi desenul, se cutremură : ..., „Eva... Eva lui Michelangelo din Capela Sixtină... Asemănare ori nălucire ?... Nu ; e vie !... Dar, uite-o, stă drept ca Eva cînd întinde mîna după fructul cu care-o ispitește șarpele încolăcit în jurul pomului oprit. Numai că fata asta e singură ; se sorește și culege, alene, rugi de zmeură”...

Stătu tupilat și pîndi cîteva minute, cu teamă, și evlavie acest model ivit ca din senin. O undă de bucurie îi picura în suflet.

Fata sări în știoală, se roti, înotînd ca o sirenă, apoi urcă iar pe stîncă. Picuri mărunte de apă îi broboneau pielea ușor castanie, parc-ar fi fost toată presărată cu diamante scînteietoare în lumina soarelui. Se știa cu desăvîrșire singură și se purta firesc și pur, ca o sălbăticiune lîngă culcușu-i bine adăpostit.

Vrăjit, Ieronim uită că era dezbrăcat și se ridică în picioare. Se simțea chemat de acea frumusețe fără samăn și o porni lăsîndu-se în voia unei muzici pe care nici cînd urechile lui n-o mai auziseră.

Stîncă se făcu mai argintie, iar trupul gol al fetei dobîndi nimb auriu.

Zărimdu-l, fata tresări : ciută speriată, dădu să salte și să fugă spre pădure. Dar, repede, ivirea unui bărbat, cu totul dezbrăcat, tînăr, liniștit, zîmbitor, o opri : uită parcă starea în care se afla și se așeză la loc, cuminte, învăluită într-o feciorelnică sfială.

— Ești știmă ori ființă omenească ? întrebă el blajin, în nedumerirea-i.

— Sînt ca tine, aidoma : știmă, dacă tu ești nălucă, femeie, dacă tu ești bărbat.

— Atunci, rogu-te, nu fugi și nu mă alunga.

Fata îl măsură, din priviri iscoditoare, și încredințarea de pe față i se preschimbă în zîmbet :

— Cum de te-ai rătăcit pe-aici, prin împărăția mea ?

— Am intrat în rîu să prind chitici pentru... Uite-i ici, în coștei, vorbi Ieronim, cu tremur în glas.

Văzîndu-l sfios, fata rîse șăgalnic :

— Ei, dacă facem foc, îi prăjim coala, pe pietre.

— Bucuros ! și se repezi să afle pe prund două bucăți de cremene, iar pe-o cioată, o fărîmă de iască. Scăpără, în grabă și aprinse o moviliță de frunze uscate. Apropiindu-se, fata înteeți focul cu găteje tot mai groase ; apoi, cu o așchie de cremene curăți peștișorii și-i spală în rîu, iar cînd lespezile de piatră se înfierbîntară, îi înșiră la fript. Se rumeniră repede, sfîrîind

— N-avem sare.

— Am, în straie...

— Ad-o ! porunci ea, cu zîmbet ciudat.

S-a întors, în galop, cu punguța cu sare, temător să nu piară nemaivăzuta vedenie. O află risipind floare mărunțită de cimbrisor peste peștișorii prăjiți. Luă sarea cu vîrf de degetelor și presără, cîte trei fire

pe fiecare peștișor. Parcă-i descînta. Apoi, fripți, îi rîndui pe foi de podbal, pe stîncă argintie, ca pe-o masă. Se așezară de-o parte și de alta, cu picioarele atîrnînd, în apele știoalnei. Se îndemnară din priviri și ciuguliră carnea albă de pe oscioare subțiri ca acele. Era gustoasă și înmiresmată.

— Ce faci aici, singură ?

— Mă dăruie soarelui și apei.

— Cine ești ? Cum te cheamă ?

— O fată de pe Sucevița.

— Și nu ți-e teamă de mine ?

— Nu. Ești așa de bun, că milă ți-e chiar și de peștișori.

— Mă cunoști ?

— Te văd. Și te ghicesc.

În jur toate păreau îmblinzite, cuminți, prietenoase : apa molcomită în știoalnă, malurile dormitînde în umbra arinilor ; soarele îmbrăca feeric în aur trupul fetei. Ieronim simțea că i s-a lărgit și adîncit sufletul ca în fața nesfîrșitului. Parcă s-ar fi depășit pe sine și, înfrățit cu lumea toată, ar pluti descătusat, slobod, vrăjit. Îl bucura totul, începînd cu făptura de lîngă dînsul. Era ca atunci cînd copia frescele de pe plafonul Capelei Sixtine, unde trupurile oamenilor și ale zeilor plutesc, ca niște uriașe statui suspendate în gol.

— Știi ? Mi se pare că asta-i... cina cea de dragoste.

Fata îl privi stăruitor, cu ochi strălucitori ca oglinda știoalnei. Tresări :

— A, am uitat să mîncăm zmeura.

— Te-am văzut culegînd-o. Ești stîngace ?

— Sînt o... ambidextră.

— Știi... latinește ?

— Nu, surîde fata. Mă grozăvesc cu cîteva vorbe, auzite la un dascăl bătrîn. Și... fericită aș fi dacă,

între acest ceas, și așa cum ne aflăm... ne-ar călăuzi înțelepciunea dragostei.

Ieronim coborî în apa adîncă pînă la brîu. Fata, răzimată în cotul drept, culese cîteva bobîțe de zmeură și i le duse la gură. Degetele îi atinseră buzele. Zmeura era catifelată și dulce. Îl furnica un fior necuvîntat de plăcut. Ci, dintr-o dată, se stîrni în el patima îmbrățișării, cu fulgerări de flacără și gheață. O prinse de umerii fierbinți și rotunzi, o privi în ochi, drept, stăruitor, și-o trase spre sine, încet, biruindu-i împotrivirea.

Ci, în clipa asta, dangăt de clopot sparse tăcerile din obcine. Și parcă și stîncă se mișcă ; iar apa din știoalnă se vâluri ciudat.

Tresăriră ca treziți din vis. Se descoperiră goi și se sfiiră. Mai ales ea : „...„Ce tînăr, femeiește frumos și totuși bărbat deplin : mă tulbură, mă amețește, mă ucide“... Iar el gîndi : „De ce tremură pămîntul sub tălpi ? Unde mă aflu ? Ce vreau ?“

Vorbi, ca să-și afle stăpînirea de sine :

— De mult mă așteaptă meșterul Eli Ilarion, cu chiticii... Straiele mi-s mai la vale. Vino, te rog, și tu la mănăstire.

— Urc în munte. Nu ne-am întîlnit : am visat.

— Ești păstorită ?

— În vis poți fi orice. Du-te și... uită visarea asta !

Și pe cînd Ieronim trecea prin știoalnă și se apleca să-și ia trăistușă, fata dispăru.

Cîteva minute crezu că s-a ferit, după arini, să se îmbrace, și o așteptă. Îndată însă se văzu singur. Cu desăvîrșire singur. Strigă :

— Hei, fată necunoscută ! Unde te-ai ascuns ?

Strigătul i se resfiră, sec, fără putere, și se pierdu între ramuri de arin. Lumina îl orbi, parcă acum ar fi deschis ochii după un somn lung, cu răscolitoare

visă. Își frecă pleoapele și fruntea. Își scutură pletele. Îl cuprinse o tristețe amestecată cu veselie. Sufletul îi era cînd gol, cînd neîngăduit de plin. Vru să pornească în susul apei, dar se clătină lovit de un val. Porni la vale, tîrînd picioarele prin apă. După ce făcu vreo cincizeci de pași, se întoarse, în fugă, furios pe sine : „De ce-am lăsat-o să plece ?“... Dar stîncea argintie era goală, pustie. Și nici un semn c-ar fi fost cineva pe-acolo. Se descumpăni și mai tare : „...„Vedenie ? Călugărul Damian ar zice că m-a ademenit necuratul. Sau poate am prins și-am dat drumul reginei păstrăvilor, iar ea, drept răsplată, mi-a dăruit bucuria întîlnirii cu Știna Suceviței... Dar zmeura ? Și focul ? Și desenul pe lespede de piatră ?... Uite-o : Eva lui Michelangelo, răzîmată în cotul drept, cu mîna după fructul oprit oferit de satana... M-a impresionat nepus de mult, acolo, în Capela Sixtină, și acum mi se năzare... Eu umblu după năluci, iar meșterul Eli Ilarion așteaptă, flămînd. Va să mă ocărască“...

Și, în grabă, s-apucă iar de prins peștișori. Mergea în sus, scociorînd sub pietre, cu înfrigurare.

Într-un ceas a umplut iar trăistuța. S-a îmbrăcat și-a alergat la chilie.

Pe meșterul Eli Ilarion l-a întîlnit în afara zidurilor, pe iarbă, la sfat cu starețul Mitrofan, cu zugravii Ion și Sofronie Șarpe. Zicea meșterul : — În orice iscusită înfăptuire a cugetului este trebuitoare noutatea, *novita*, cum spun italienii. Ea izvodește minunea, *maraviglia*.

Starețul cerea să înceapă zugrăvirea cît mai repede. Meșterii voiau amînare pînă spre toamnă, cînd mai scade căldura, se mai umezește aerul, iar ten-cuiala se usucă mai greu.

— Unde-mi umbli, hoinarule ? întrebă meșterul Eli Ilarion, cîrmind obrazul spre dînsul și privindu-l

pieziș, a dojană. Ai adormit în luncă ori te-a prins vreo știmă, pe Sucevița ?

— O știmă ?... Chiar așa !... se bîlbîi tînărul, mirat foarte că meșterul ghicise. Mă duc să fierb chiticii.

— Pare încurcat și fisticit, observă Eli Ilarion, ca atunci cînd l-am întîlnit întîia oară : desena pe-o lespede de piatră, cu humă, o mieluță albă, întru totul asemenea celeia pe care-o păzea. Pentru acea mieluță albă scrisă cu crida, l-am luat cu mine și l-am dat în seama meșterilor zugravi de la Rîșca.

Ieronim a rugat-o pe lelea Călina să facă borș de chitici pentru meșterul Eli Ilarion.

— Adă-mi pătrunjel, mărar și foi de ceapă din grădină. Cît mai multe... Trap !

Împlini porunca bucătăresei, „trap“, și se întoarse la sfatul meșterilor. Ion Șarpe întinsese pe iarbă o parte din schițele migălite de Sofronie și Ieronim, din mai și pînă acum. Era un bărbat voinic, trecut de patruzeci de ani ; se purta cu ciubote roșii, din piele moale, cu pantaloni strimți, verzi, cu tunică și cușmă neagră, peste pletele-i bine înșurite. Fiind cam cepeleag, vorbea pripit, să nu i se bage de seamă beteșugul. Ochii mici, verzi, lunecoși, șireți, pînditori. Nasul, mare, ciolănos, copleșea gura cu buze subțiri, îngurzite ca punga zgîrcitului. Bărbuța ascuțită, tușinată scurt. Învățase la Putna și la Moldovița și lucrase mult, în tot cuprinsul locuit de români. Desena repede, ținînd cărbunele ori pana numai cu două degete, clătinînd din cap cînd spre dreapta, cînd spre stînga, rotind limba în gură ori mușcîndu-și buza de jos. A ajuns starostele „Frăției zugravilor“ din Suceava și nici o biserică nu se picta fără știrea lui. Îi plăcea mai ales să privegheze ucenicii cînd lucrau, să-i zorească și să-i silească a munci pînă leșinau de

oboseală. Cîteodată lua penelul și, în urmă, cu uimitoare repeziciune, dregea stîngăciile începătorilor.

Fratele său, meșterul Sofronie, era cu șapte ani mai tînăr și nu-i semăna de fel : nici la înfățișare, nici la fire. Nimeni n-ar fi bănuît că-s cîmotii : unul drept ca bradul, celălalt ghebos. De altfel Ion, aspru și tiran, își strunea fratele și-l batjocorea, ades, că n-are har ; „Mîzgîlici ! De n-aș fi eu, ciinii te-ar mînca“.

Din primul ceas s-a răstit și la Ieronim : „Să trudești pînă cazi în bot. Altfel n-ajungi ! Și să nu cutezi a strecura pe-aici năravuri de pe la papistași ! Ermينيا, asta-i catehismul zugravului. Înțeles ?“

În cele trei luni, de cînd lucrau împreună, Ieronim se încredințase că Sofronie, în ciuda betesugului, era om bun și cu deprindere multă la desen ; migălea, șovăia, ștergea, rupea hîrtia, dar, pînă la urmă... Ci lui Ion nici cînd nu-i plăcea : „Cu belciug în nas am să te tîrîi după mine, ca pe urs, ca să nu pieri de foame, neisprăvitule !“... Ocărîtul își clătina cocoșa, înclina capul mare într-o parte, parcă anume ca să i se vadă pleșuvia din creștet. Spînatec fiind, nu pizmuia nimic mai mult ca barba deasă a fratelui său. Clipea greoi peste ochii mari, albaștri și bulbucați. I se zgîrcea nara dreaptă ori de cîte ori frate-su îi arunca vreo vorbă aspră. Își mușca buza de jos și rinjea ciudat și umilit, descoperind un canin mare și lucios.

Cel care-i întrecea pe toți, în toate, era meșterul Eli Ilarion, arhitectonul Suceviței. Împlinea în vara anului 1598, cincizeci și opt de ani. Cine-l vedea nu-l mai uita niciodată : chip frumos, oleacă smolit, cum stă bine omului care își petrece viața sus, pe ziduri înalte. Părul sur, stufos, vălurit. Umeri puternici. Palme mari, ca niște căușe. Ochii negri, vii și iscodi-

tori, răspindeau în jur cînd bunătate, cînd neliniște. Rîdea foarte rar ; dar cînd se dozlănțuia părea a nu se mai opri : „Meșterul rîde o dată pentru un an“, spunea ucenicul Ieronim. Se silea să fie liniștit și calm : o liniște impusă, aspră, tristă. În taină, se alipise de tagma isihasilor, a călugărilor athoniști, ucenici ai sfîntului Grigorie Palamas, trăitor acum mai bine de două sute de ani. Cînd lucra se transfigura, se îmblînzea, se înfrumuseța de-a minunea. Fusesse însurat de două ori. Întîia nevastă, frumoasă, aprigă, mofturoasă, i-a amărît viața pînă în ziua cînd au robit-o niște tătari prădalnici. „Singura dată cînd nohail au făcut o... faptă milostivă“, ofta Eli Ilarion, a ușurare. A doua și ea frumoasă și nurlie, după ce i-a cheltuit averea, a socotit că nu mai era potrivită pentru un bărbat care stă, cu lunile și cu anii, prin cele pustietăți, cocoțat pe schele și s-a înhăitat cu un leah, căpitan de lefegii. Și a plecat cu el, tot peste Nistru ; dar nu roabă, ci stăpînă pe o moșie bună, lîngă Bar. Suferința părăsitului a fost cumplită : urla, blestema, spurca prin cuvinte grele toată tagma muierească. Minia l-a împins spre păcatul punerii de foc la schela bisericii pe care o construia la Ștefănești. Bolnav de durere și de furie, s-ar fi aruncat în flăcări, dacă nu i-ar fi ieșit în cale un leah cu care s-a luat la bătaie, blestemînd toți hoții de femei din lume. Ci leahul, mult mai puternic, l-a stîlcit în pumni, de-a zăcut mai bine de o lună. În estimp s-a împrietenit cu călugărul Mina, care l-a ascultat, l-a înțeles și i-a dat leac, îndreptîndu-l către cele trainice și adevărate, către frumos, nepieritor și atoatevorbitor. În mai, cînd s-a întors din călătorie, l-a rugat pe meșterul Ion să aibă grijă de Ieronim : „E foarte, foarte talentat, ci mă tem să nu se izvo-dească în el păcatul trufiei“. „Păcat ucigaș ! a adău-

gat Ion. Dar eu știu să retez coarnele unor tăurași ca el, de rămîn doar niște monturi“.

În străinătate, la Roma de pildă, Eli Ilarion n-a copiat numai coloane, cupole, fresce și statui, ci a învățat și istorie. S-a învățit mult în jurul Columnei traiane, povestind ucenicului tot ce aflase despre războiul scris acolo, în marmură albă : „Aici se vede cum Traian, împăratul romanilor, s-a bătut cu Decheval, riga dachilor. Pe urmă, neamul roman s-a amestecat cu cel al dachilor și am ieșit noi, românii, acolo, pe pămîntul Dachiei... Așa scrie, în cronică, Enea Silvie“... Asemenea învățătură s-a întipărit adînc în mintea lui Ieronim : „Va să zică așa : de asta înțelegem ușor limba italienilor“. Apoi cînd s-a întîlnit cu Fra Geremia Valacco, adică Românul, pribeag de la Moldova, intrat în tagma franciscanilor, l-a ajutat să afle încă mai multe despre istoria cea îndepărtată a românilor și a strămoșilor.

Găsindu-și meșterii în dispută despre rînduielile subiectelor din altar, Ieronim îi ascultă, cu ochii după priveliștea domoală din jur, cu înălțimile ca niște stoguri uriașe, în felurite nuanțe de verde, începînd cu cea închisă a pădurilor de brazi și sfîrșind cu verdele de otavă din jurul zidurilor. Știa că frații Movilă — Ieremia, Simion și Gheorghe — nutresc pentru Sucevița, încă de pe cînd erau doar boieri — e drept dintre cei mai bogați din Moldova — un interes deosebit : să construiască nu numai o mănăstire, ci și o cetate tare, să se apere de prigoane și podgheazuri străine, dar să se și fălească lumii cu bogăția, gustul artistic și cultura care va să se urzească aici.

Cînd a pornit zidirea, Gheorghe Movilă era doar episcop de Rădăuți ; ceilalți doi frați Movilă, mari boieri în sfatul țării. Bogăția îi ajutase, pe amîndoi,

să-și ia soții răpitor de frumoase și de rîvnitoare spre mărire.

— Fără supărare, meștere Ioane, a grăit Eli Ilarion, dar pentru că eu am zidit lăcașul aista, ține seama și de dorința mea întru zugrăvire.

— Am făcut trei rînduri de schițe pentru altar ; pe care le primiți ? întrebări Ieronim, cu îndrăzneală. Aș putea...

— Nu te trufi, tinere ! îi astupă gura meșterul Ion. Nu poți nimica fără mine. Chiar de-ai avea talant cu carul, ești nula fără meșterul Ion din neamul Șarpe. Drept aceea să mă ascuți ! Cu sfințenie, să mă ascuți ; iar pe stăpîni să-i cinstești, că fără banii lor nimica nu putem făptui.

— Ctitoria asta se va numi a Movileștilor care au dat aurul, nu a lui Eli Ilarion care a înălțat zidurile ori a lui Ion Șarpe care a zugrăvit-o, surise, într-un dinte, Sofronie. Lucrarea noastră va dăinui în veac, dar numele nostru se va uita mîine, dacă-l va fi știut careva...

— Noi, zugravii, povestim, prin linii și culoare, durerile și bucuriile, înfățișăm rănilor și frumusețile cele duhovnicești, zîmbi Ieronim.

— După erminie ! se oțărî Ion, îngurzîndu-și buzele.

— Îmbinată cu ceea ce izvodesc mintea și inima noastră.

— Cum adică ? se nedumiri Sofronie, hurducîndu-și gheba.

— Nici Giotto, nici Rafael n-au văzut-o pe Fecioara Maria, aievea cum a fost. Dar au gîndit că nu putea fi decît întruchiparea Frumuseții. Și atunci au luat un model și i-au sporit însușirea asta pînă a ajuns să semene cu cea din închipuirea lor. Adică au întregit modelul cu frumusețea din mintea lor. Spunea un meșter italian : ca să înfăptuim frumusețea visată ar

trebui să luăm modele din rai, culori din curcubeu și pană din aripă de înger.

— Peste puțință ! scînci Sofronie, surîzînd ironic.

— Și totuși dacă noi, zugravii, n-am fi înfățișat sfinții chiar mai... înțelepți, mai drepți, mai curajoși, mai frumoși decît vor fi fost, mulți s-ar fi topit în negura uitării.

— Erezie ! Noi nu facem sfinți frumoși, ci... sfinți, cum zice erminia.

— Dacă Botticelli n-ar fi pictat-o pe Venera așa de strălucitoare, plutind pe scoica ei deasupra mării, acum ar fi stat cufundată sub valuri, iar noi n-am fi știut nimic despre dînsa.

— O idoliță păgînă !

— E desăvîrșit frumoasă așa cum s-a plămădit în Gîndul, în Închipuirea lui Botticelli. Iar năzuința Gîndului este să urzească zei și oameni minunat de frumoși. Din noianul de nedesăvîrșire ce ne înconjură, noi, zugravii, alegem acele însușiri vrednice a ne da Desăvîrșirea. Spre asemenea treaptă țintesc și eu : făptuirea Frumosului. Și mai știm că Frumusețea e floarea Tinereții, iar Tinerețea-i coroana de aur a Omenirii...

— Nu se află și o Idee a... urîteniei ? întrebă Sofronie, mai mult ca să iasă de sub vraja vorbelor lui Ierolim.

— Se află, bădiță Sofronie, și o vădim în tot ce-i răutate, ticăloșie, netrebnicie, în tot ce-i drăcesc. Cele două idei : bine și frumos de-o parte, rău și urît de altă parte, trăiesc împreună în lume și se bat între ele, încă de la zămislirea a tot ce există. Dacă nu cumva lupta între ele înseamnă chiar nașterea lumilor.

— Mă ametești... Eu zugrăvesc după erminie, cum cere meșterul Ion. Să n-am bătaie de cap.

— Unul din dascălii mei din Italia, Michelangelo Caravaggio, zugrăvește oamenii și natura așa cum sînt : nu-i pasă de-s frumoși sau urîți. Într-un tablou l-a făcut pe sfîntul Pavel căzînd de pe cal ; dar locul cel mai mare pe pînză îl ocupă crupa calului și tălpile noduroase ale sfîntului, răsturnat în pulbere.

— Batjocură !

— Caravaggio mă îndemna, meștere Ioane, să cred și să tălmăcesc Adevărul. De învățătura asta va să mă țin cînd zugrăvesc portrete : dacă îndrept ori înfrumusețez, nimicesc asemănarea. Mi-i sete de Adevăr, Bine și Frumos.

— Vorbești înaripat. Ci eu îți poruncesc să lucrezi după datină.

— Pictura n-are glas, dar nici mută nu-i. Glăsuiește prin linii și culoare și tălmăcește toate stările sufletului.

Meșterul Eli Ilarion ascultă vorbirea cu obișnuita-i liniște. Îl bucurau ideile lui Ieronim și gîndea : „Dacă oamenii s-ar fi mulțumit cu ceea ce le-a dat natura, și cu ceea ce s-a îndătinat, nu și-ar mai fi construit nici măcar case, ci ar fi rămas în peșteri“.

Îl sprijini :

— Pictorul trebuie să știe a înfățișa pornirile sufletu-tești izvorîte din cele douăsprezece patimi : bunătatea, mila, dreptatea, dărnicia, zelul, curajul, rușinea, indignarea, frica, pizma, mînia, ura.

— Ai uitat dragostea, meștere.

— Prea multe ! se codi Sofronie. Ajung dragostea și ura, curajul și frica.

— Pricep, Ieronime, că ai cuget înclinat spre veșnică schimbare, că ești mereu în răzvrătire. Ci tocmai de aceea, aici, la Sucevița, și eu, ca arhitecton, am respectat datina. Priviți, arată Ilarion spre bise-

rică : o singură turlă pe soclu înstelat. Prin arcaturi am despărțit părțile zidirii unele de altele. Am făcut ferestre boltite la partea dinspre altar, iar la pro-naos și pridvor le-am zidit în arcuri frînte. Zic, deci, să spunem și prin fresca Suceviței cel din urmă cuvînt în meșteșugul zugrăvirii din Moldova, început de la Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare. Totuși, nu se poate să nu punem și ceva de la noi, ceva nou. Ca lăcașul ăsta să nu semene prea mult cu ale lui Petru Rareș, i-am adăugat ceste două pridvorașe pe stîlpi, ca să îmbogățesc datina. Deci nu strig : Nu ieșiți din tiparele consfințite ! Dar zic : Folosiți-le pînă la limita cea mai înaltă : Desăvîrșirea. Firea însăși izvodește mereu alte idei în capul oamenilor și alte simțăminte seamănă în inima lor. Vă spune asta un om al liniștii, tăcerii și cumințeniei, care, totuși, îl osîndește pe vechiul lui prieten Nicanor că, pentru o dezamăgire, s-a tras și mucezește într-o peșteră de la izvoarele Berchezei. Ci eu am avut mai multe dureri și tot mă zbat a trăi ce mi s-a dat.

— Noi, meșterilor, trebuie să mergem mai repede, cuteză Ieronim să adauge, pentru că am pornit mai tîrziu. Cînd Giotto zugrăvea la Assisi, noi trebuia să ne batem cu tătarii și cu alte neamuri prădalnice, care ne spulberau și cenușa din vatră.

— Asta așa-i, încuviință Sofronie, bucuros că Ieronim își înfrîngea sfiala în fața meșterilor și spunea ce gîndește.

— Iar acum am săvîrși mai multe și mai vrednice de laudă, dacă vitejia lui Mihai vodă de la Țara Românească am uni-o cu averile Movileștilor și cu meșteșugurile transilvănenilor.

— Spui adevăru, se ridică meșterul Eli Ilarion, să se dezmoștească, ci vorbim prea mult. Și nu-i bine.

Musttrarea dascălului îl pogorî pe Ieronim iar în sfială. Surîse stînjedit. Dar zgîndărit de-un demon al neliniştii întrebă în şoaptă :

— Mata, bădiţă Sofronie, crezi în ştima rîurilor ?...

— Întrebă-l pe moş Andrei, prisecarul, că, uite-l ! cum ne-a văzut strînşi la sfat, şi-a lăsat ştiubeele şi se apropie de noi.

Prisecarul atît a aşteptat : o întrebare.

— Toate rîurile au zîne care-şi iau înfăţişarea voită : frumoase, ori hîde. Şi chiar, mai ciudat : se fac si-rene, adicătelea jumătate femeie, jumătate peşte. Şăd în apă ori pe stînci, la soare. Cînd e secetă, cer cap sau inimă de om, să-şi potoale setea. Cînd cresc apele, ştimele ies înainte. Şi pe unde-o cotesc ele, pu-hoaiete înecă totul. Mai au şi alte metehne. De-o pildă, Ştima Bistriţei tropotă şi nechează la Toance, mai tare ca o herghelie de iepe nebune. De tropotul şi nechezul lor se cutremură toţi munţii. Altminteri, ar fi prielnice bărbaţilor, dacă nu le-ar fura mintea, lăsîndu-i zăluzi.

— Atunci aceea a fost ştima Suceviţei...

— Care ? se miră, rîzînd, Sofronie. Ce bîigui ?

— Uite-o... şi, într-un minut, schiţă pe un petic de hîrtie făptura de pe stîncă argintie.

— O... neruşinată, surîse prisecarul ; ci eu mă cam feresc de muieri despuiate. Se aude că la talieni, un zugrav din cei mari a făcut sfinţii precum născutu-i-au mumele, goi-goluţi.

— E-adevărat, moş Andrei ; dar şi noi, în „Facerea“, zugrăvim oamenii fără veşminte. La fel în „Judecata din urmă“. Şi dacă trupul păcătosului se poate arăta despuiat, cum să nu se poată al celui drept ? Sufletul curat sălăşluieşte în trup curat şi frumos.

— Asta cam așa-i... Dar mata, că ești tânăr, se cuvine a ști că vasiliscul, știmele, ielele, ivindu-se goale, ori numai cu vâluri străvezii, pot omori omul, zăpăcindu-l.

— Mie mi s-a arătat o... știmă și, iaca, n-am murit. Era frumoasă, neuitat de frumoasă.

— Hm... Nu simți că aiurezi ?

— Nu, bădiță Sofronie ; am văzut o știmă, pe stînca argintie, dezbrăcată, ca Eva sub arborele ispitei.

— Mă uit la matală, meștere, surise prisecarul, vorbind încet să n-audă starețul și meșterul Ion, care cercetau la schițele întinse pe iarbă, mai încolo, și, nu știu cum, dar îmi vine să te-aseamăn cu inorogul, care cică a fost cîndva om tânăr, frumos și foarte deștept. Dar un sfînt, pentru nu se știe care pricină, l-a prefăcut într-o gadină sfioasă, ciudată, gingașă, mi-loasă, iubitoare de singurătate și de locuri sălbatice. Și totuși vînjoasă și chiar crudă, cîteodată. O gadină cu trup de cal alb, cu copite și coadă neagră, cap roșu și ochi albaștri, cu un corn răsucit în frunte, lung de doi coți ; la rădăcină, cornul inorogului e alb, la mijloc roșu, iar vîrful împrăstie scînteii de purpură. Prinde căprioara în corn, o poartă patruzeci de zile și-i linge sîngele, care se prelinge în jos, ca pe-o țăpușă. Ci, mai ales, îl atrage curățenia, neprihana și adulmecă mireasma fetelor fecioare. Cum vede una, aleargă la dînsa, o drăgălește, se îmbată de dragoste și-adoarme cu capul în poala ei. Și-atunci vin vînătorii și lesne-l prind și-lucid.

— Lăsați basmele prisecarului ! se răsti meșterul Ion, făcîndu-le semn să se apropie de schițele înșirate pe iarbă. Să hotărîm cum și ce înfățișăm măriei sale domnul.

Ieronim se apropie de meşterul Eli Ilarion care-i arată turnul de la intrare, puternic, cu doi contraforţi ca două uriaşe picioare de elefant :

— Tot aşa trebuia să sprijin şi turnul clopotniţei.

— Da, meştere ; mai ales că s-a îngreuiat cu trei clopote mai mari decît am socotit noi. Şi-apoi, fiind mai înalt decît celelalte, pare prea subţire.

— Mda... Acum, după ce am văzut catedralele din Apus, aş mai înălţa turnul porţii cu încă un cat.

— Păi, e uşor.

— Nu, e greu ; pămîntul nu-i bine aşezat şi cam lunecă. De aceea i-am şi pus aceste contraforturi groase.

Meşterul Ion înfăţişă trei variante privind tabloul „Înălţarea Fecioarei“. Stareţul nu se rosti asupra nici uneia.

— Să le arătăm ctitorilor ; să aleagă ei.

Pe Ieronim îl mîhni nehotărîrea egumenului. Îl ştia teolog bun, dornic să-şi ducă „la ceruri turma de suflete“, călugări şi fraţi, viermuind de păcate şi ticăloşii, care zic că viaţa-i fum de bălegar, iute şi înecăcios, dar o sorb, pe furis, cu patimă.

Sosi şi meşterul cioplitor în lemn, Dragoş, să spună cum merge lucrul la catapeteasmă, strane, jilţuri arhieresti şi la tot ce-i lemnărie în ctitoria asta. Vorbea cu glas răguşit, înclinînd fruntea către fiecare. Avea cap mic, rotund, cu frunte îngustă şi păr gros, ca tătarii, iar ochii oleacă piezişi. Părea înalt, pentru că avea picioarele prea lungi : catalige, nu picioare. Lui Ieronim îi venea să întrebe : „Cap micuţ, de ce te-ai urcat aşa de sus ?“

Eli Ilarion scoase din taşcă schiţele pentru absida altarului, lucrate de Ieronim sub a sa nemijlocită priveghere şi le întinse pe iarbă, cu dichis. Meşterul Ion le cercetă cu luare aminte şi rosti :

— Să fie făr' de-asemănare și laudă multă să ne-aducă măriă sa !

— Umbli mult după laudă, meștere ! zîmbi blajin Eli Ilarion.

— Mai ales după cea care nu-i deșartă.

— Cunoaștem, îngînă starețul, acru. Ci se cuvine ca zugravii să fie oameni curați, lepădați de plăcerile, desfătărilor deșarte ale acestei lumi. Zugrav, înseamnă neîntinare. Să nu vă luați după proba ereticilor.

— Auzi, Ieronime ?

— Aud, meștere Ioane ! Ci doresc să-l ascultăm pe meșterul Eli Ilarion : va să ne vorbească despre înțelesul zidurilor acestei ctitorii.

— Da : asta vreau. Zidul împrejmuitor are formă aproape pătrată. Fiecare latură închipuie un anotimp : cel de miazănoapte-iarna, cel de răsărit-pri-măvara, cel de miazăzi-vara și cel de apus-toamna. Turnurile din colțuri întruchipează cei patru stîlpi ai lumii. Le-am făcut cu cîte opt laturi, pentru ca fiecare să aibă de două ori mai multe decît toată zidirea asta. Cînd le plănuiam am visat pe Grigore Palamas : scria cu bățul în pulbere cifrele : $24 = 3 \times 8 = 12 + 12$. Din aceste numere am înțeles că trebuie să fac doisprezece contraforți.

Ieronim știa că meșterul arhitecton iubea cifra 8, ca număr al soartei, chiar dacă nu i-a adus totdeauna noroc. Și deodată gîndul la nenorocul meșterului îi aminti fata de pe stînca argintie : „Nălucirea unui năzărelnic... Trimisă de satana, ca să mă fac de rîs acum, povestind. De ce n-am tăcut ? Și ce nepotri-vit este să gîndesc la femeiasca frumusețe, tocmai acum cînd plănuim sfinte icoane, iar dinspre rîul Su-cevița, se ivește căruța trasă de două bivolițe, negre

ca smoala, îndemnate de femeia asta urîță, înveșmîntată în rantie neagră“.

— Muta cară piatră și în zi de sărbătoare ? se miră Sofronie.

— De ce-i spui, Muta ? întrebă Ieronim compătimitor.

— Cum ai vrea să-i spun dacă nu-și poate rosti nici numele ?

— „Muta“ seamănă a ocară. E ca și cum...

— Da : ca și cum mie mi-ai zice... Ghebosul, nu-i așa ?

Ieronim își aminti că, acum trei luni, în ziua întoarcerii din pribegie, a întâlnit-o pe malul râului ; păștea bivolițele. A întrebat-o ce mai e prin mănăstire ; ea l-a privit țință, îndelung, i-a arătat cu mîna intrarea, fără a scoate un sunet măcar. Îmbrăca rantie de șiac negru, lungă pînă la glezne, încinsă cu un curmei de lînă țigaie, albă. Se îmbrobodea strîns cu o basma tot neagră, anume cusută ca să-i acopere cu totul fața. I se vedeau doar ochii, mari, codați, căprui, rourați de lacrima întristării. Încălța opinci groase și purta mănuși, cu degete, iarna și chiar vara, cînd încărcă ori descărca piatra. Arăta puternică, viguroasă, cînd ridica jugul pe umeri și înjuga bivolițele, diriguindu-le cu lovituri scurte, mîngîioase, cu restetul, ori cînd împingea căruța s-o vîre sub șură și, mai ales, cînd încărcă și descărca piatra. Dar, mută fiind și cu fața acoperită, nimeni nu-i știa vîrsta. Starețul Mitrofan povestea că s-a ivit într-o seară, îmbrăcată așa cum se vede, cu căruța gemînd din osii sub greutatea încărcăturii de piatră. Prin semne, a cerut mîșterilor învoirea s-o descarce și s-o așeze lîngă zid. De aproape doi ani jumătate lucrează aici, ca o roabă, pe mîncare și îmbrăcăminte. Muncește

tristă, împovărată de taine. Zidarii și meșterii s-au obișnuit cu dînsa ; călugării se miră doar cînd o văd că vine în strană și răsfoiește în cîte o carte, ca și cum ar citi. Drept aceea unii cred că-i călugăriță caterisită, izgonită din vreo mănăstire. Alții zic că-i o biată ză-ludă care atîta mai știe : să adune piatră, s-o încarce, s-o descarce lîngă ziduri și, uneori, chiar s-o dea la mîna zidarilor. Cititul ? Un fel de joacă nevinovată a unei făpturi slabă de minte. Ieronim zîmbi, gîndind întru sine cum ar putea zugrăvi părul bivolițelor, negru, lucios, pe verzele pajiștei, lîngă albul sur al zidurilor. Își aminti că dascălii italieni ziceau : „Ca să înveți a picta trebuie să cercetezi cu luare aminte arborii și florile, cerul și nourii, toate vietățile pămîntului și, mai ales, oamenii. Cercetîndu-le cu stăruință, îți pătrund în minte, în simțuri și le pictezi ca și cum tu ai fi zămislitorul lor. Drumeția și privirea iscoditoare, sînguincioasă asupra lumii, învață, descătușează gîndurile, simțămintele, închipuirea. Zugravul umblă mereu după vîsuri și după minuni. Căci, la urma urmelor, numai visătorii fără friu făptuiesc ceva de seamă, adică minunățiile lumii...” Și pe cînd gîndul lui Ieronim rătăcea așa, Eli Ilarion lămurea de ce a făcut intrarea în latura miezului de noapte, sub acest turn trupeș, de ce a boltit gangul semicilindric, cu arcuri dublouri la ambele capete, de ce a deschis în zidurile laterale firide sau sînuri largi, încheiate în semicerc și de ce a urcat paraclisul aici cu absida altarului scobită în grosimea zidului, ca o jumătate de coajă de nucă.

Ieronim cunoștea planul mănăstirii în tot amănuntul, încă de pe cînd se zidea ; iar acum, împreună cu Sofronie, a măsurat pereții palmă cu palmă. Biserica are peste 70 de coți (35 m) lungime și o înăl-

time, la cupola turlei, de 40 coți (20 m). Au însemnat totul pe scîndurele de brad și, sub privegherea celor doi meșteri, au făcut cîte două, trei și chiar patru schițe pentru liece tablou. Ca și alte ctitorii moldovene, Sucevița are un pridvor, închis, cu trei ferestre mari spre apus, cu chenare de piatră cioplită, cu arc frînt și împodobit cu cîte o treflă, cu două uși : una spre miazănoapte și alta spre miazăzi. În mijlocul pridvorului, o cupolă largă, impunătoare. În pronaos se intră printr-o ușă mare cu patru nervuri din piatră la ușori, încheiate în arcuri frînte. Avînd patru ferestre, ca mărime și tăietură asemeni celor din pridvor, pronaosul este partea cea mai luminoasă. E înzestrat cu două bolți rotunde, despărțite printr-o arcadă largă, sprijinită pe zidurile exterioare. Printr-o ușă joasă se trece în gropniță sau camera mormintelor, despărțită de pronaos și naos prin ziduri pline ; e pe jumătate mai scundă și mai scurtă decît pronaosul : o luminează, din laturi, două ferestre mici, boltite ; în stînga, printr-o ușă joasă și o scară în zid, se urcă în tainiță, o încăpere fără ferestre, doar cu două răsufllători mici, cît ai vîri pumnul. Lumina scăzută din gropniță îndeamnă la reculegere și meditare. Printr-o ușă strîmtă, închenarată în piatră, cu nervuri drepte, se ajunge în naos. Lărgit cu două sînuri sau abside, fiecare cu cîte trei ferestre, cu bolți rotunde, îmbinîndu-și lumina cu cea coborîită din turla înaltă, înzestrată cu șase ferestre înguste și lungi. Razele de lumină se adună sub bolțile sprijinite pe arcuri înguste, în consolă. Naosul e încăperea cea mai lucrată, mai plăcută ; pandantivii și tamburul sprijină cele patru arcuri piezișe care țin tamburul cilindric al turlei, terminată printr-o calotă sferică. Dacă pro-

naosul pare mai mult înalt decît lat, naosul parcă țîșnește prin turlă spre cer. Altarul, adînc și spațios, se arcuiește într-o semicalotă boltită spre răsărit, mai joasă decît naosul ; ferestre mici asemeni celor din naos îi trimit lumina dinspre miazănoapte, miazăzi și răsărit. Cînd va fi împodobită cu catapeteasmă, cu candelabre, cu iconostase și, mai ales, cînd va fi zugrăvită, din cupola turlei pînă-n podele, pe dinlăuntru și pe din afară, Sucevița va întrece toate ctitoriile domnești de pînă acum. Grăise Ieronim, într-o zi, către Sofronie : „Aici nu-i ca la unele uriașe ziduri catolice, ca de pildă Capela Sixtină, unde Michelangelo a avut la îndemîină o boltă și nu perete orb. întins cît ograda noastră. Noi va să ne mulțumim cu tablouri mici, de migală, unde va să orînduim totul cu grijă și socoteală ; adică să zugrăvim aceleași fapte și aceleași chipuri pe un cuprins micuț. Siliți sîntem a întruchipa măreția, în spații de trei palme“.

Știind că niciodată ctitorii n-au fost prea mărinosi, cînd Eli Ilarion sfîrșî vorba, meșterul Ion se căină :

— Părinte stareț, cuvine-se a ne plăti mulțumitor.

— Meștere Ioane, mitropolitul Gheorghe a cetit precuvîntarea la erminie unde scrie așa : „Cîți... pentru a banilor iubire cu lăcomie, fără de evlavie și cu nebăgare de seamă se apucă de zugrăvit, aminte să-și aducă de Iuda, iubitorul de arginți, că iau același nărav și se gătește întru chinuire în al gheenei foc“...

— Părinte stareț, cunosc scrisul erminiei ; dar dacă-i pe asta, împart chinurile iadului cu înalt preasfințitul și cu cuvioșia ta, care primiți arginți pentru slujbele cele de cuviință.

— Noi nu cerem pentru noi, ci pentru biserică.

— Nu mă proști, părinte ! Eu am gustat din pastrama de căprior și din vinul de la Cotnar de pe masa prea sfințitului, nu de pe altar.

— Vorbești cu patimă și necuviință !

— Eu, părinte stareț, sînt cel mai mare zugrav...

— Ioane, potolește-te ! interveni Eli Ilarion. Cînd vedea-vor ctitorii frumusețea și măreția lucrării noastre, își vor dezlega pungile și ne vor dăruia.

— Eu nu vreau dăruire, meștere Eli Tomșa : vreau plată dreaptă pentru muncă cinstită ! Altminteri plec la Mihai vodă, în cealaltă țară română, că și el zidește lăcașuri mărețe.

— Bine, bine, îl liniști starețul. Dar nu uita că de la Athos ori de la Novgorod putem aduce, oricînd, meșteri din cei mai iscusiți.

Pe Ieronim îl dureau sfada și amenințările starețului, mai ales că aici meșterul Ion avea dreptate. Se ridică și intră în ogradă. Privi în jur și gîndi : „Albastru-i Voronețul... Noi să-i facem strai asemeni ierbii și frunzelor de plop în mîzga primăverii“. Urcă pe scara străjerilor și se așază pe pragul chillei din turnul de la sud-vest. Soarele, în chindie, aurea aco-perișul și zidurile cărămizii ale bisericii și casei domnești. Îi răsăriră în minte minunatele pridvoare și coloane de la Athos, de la San Vitale din Ravena, de la Santa Maria delle Grazia din Florența : „Noi n-avem marmură albă, verde și roz. Și atunci va să îmbrăcăm cărămida cu mătăasă, aur, smaragd și azur“. Întorcîndu-se la sfatul meșterilor, trecu pe lîngă fata mută care, spre mirarea meșterilor și a starețului, descărca piatră lîngă turnul clopotniței.

— Ce faci, Muto ? strigară : Ei, zăludo ! De ce-o lepezi acolo ?...

Fata arătă cu mîna turla și continuă să stivuiască piatra. Meșterii și călugării rîdeau și ocărau. ..., O făptură urgisită de toți, gîndi Ieronim. Numai bivolițele o înțeleg, o ajută la muncă, o hrănesc cu laptele lor : două dobitoace mari, puternice, bolovănoase, greoaie, tăcute, gînditoare, triste, domoale și, totuși, încăpăținate. Poartă coarnele aproape lipite de greabăn, încovoiate unul spre altul ca două seceri așezate față-n față. Se tologesc în mil ori de cite ori e cald, iar stăpîna mută, singuratecă, bolnavă de tristețe ca și ele, le spală în rîu, le freacă pielea cu șumuioage de iarbă ori fîn, le curăță, le usucă, le țesală, le netezește și le face părul lucios, cu dragostea cu care oșteanul își îngrijește calul ce-l poartă în luptă. De două ori pe zi le spală țîțele și pulpele negre-vineții, ca să mulgă lapte alb-gălbui, untos și dulce, parc-ar fi îndoit cu miere... Se scoală odată cu zorii, mulge bivolițele, le paște două ceasuri, apoi le înjugă. Cară, de obicei, cîte patru căruțe de piatră pe zi : două în popasul de dimineață și două în cel de după amiază. După ce descarcă a doua căruță, iar le paște și le adapă în Sucevița. Ospătează și ea, odată cu dobitoacele, prin poiene, pe iarbă : pîine, brînză, lapte din ploscă, oleacă de miere. Mătușa Maria, gazda din satul Sucevița, îi spune : „Fiica mea, trimisă de ceruri“... În ziua pripășirii, povestesc meșterii și zidarii, în căruță avea ceva straie, într-o ladă, și un malac, adică un vițeluș de bivoliță, de-o săptămîină, slăbuț, negru smolit și blind ca mielul. Apoi, în anul următor, cu o săptămîină înainte de a fâta una din bivolițe, fata s-a înjugat alături de cealaltă și-a cărat piatră“...

— Ieronime, porunci starețul, vezi de ce descarcă piatra acolo.

— Îa și bățul ista cu tine, rîse Sofronie. Cînd n-o lăsam să facă cc-i trăsnește prin cap, pufnește și dă cu restetul.

— E-ndărătnică și furioasă ca mița sălbatică, zise și călugărul Damian, frecîndu-și mîinile groase, lipicioase. Fii cu băgare de seamă : diavolul umblă tip-tit pe la urechile oamenilor și iscă nășălnice gînduri.

— Ieronime, urmă Sofronie șuguirea, ia cu tine și iarba fiarelor să-i... dezlegi limba.

— Prin cele străinătăți, izbutea să se înțeleagă cu oricine, surîse Eli Ilarion, domolind ironiile lui Sofronie.

— La netoata asta nu folosește nimic a vorbi grecește, turcește ori italienește.

— O ființă neajutorată, vai de capul ei, o compătimi starețul.

Ieronim porni spre fata cu bivolițele ; o urmări cum ridica pietrele din căruță, voinicește, și le stivua la zece pași de turn. Luă și el o piatră și-o așeză în stivă. La a treia, întrebă :

— N-ai adus-o pentru Casa domnească ?

Fata dădu din cap : „Nu“ ; apoi îl aținti cu ochii mari, luminoși — singura parte a feței neacoperită de broboada neagră, trasă peste frunte, peste gură și peste nas. Și, în sclipirea ochilor ei, Ieronim citi un fel de spaimă ciudată. Se apropie de zid și puse dreapta înmănușată peste o crăpătură piezișă, cît ar încăpea, un fir de pai, iar cu stînga făcu semn că turnul trebuie sprijinit. Ieronim înțelese, surîse și mulțumi :

-- Bravo ! Ai ochi de arhitecton ! și se întoarse repede la sfatul meșterilor : A descoperit o crăpătură în zidul turnului și propune să-l întărim cu un contrafort.

Meșterul Ion rîse cu hohot : dar Elî Ilarion se îngrijoră.

— Și... cum a zis... contrafort ? chihoti Sofronie.

În clipa asta, în ogradă, la cuhnii s-auzică găini cîrîind a mirare, iar cîțiva cocoși dădură glas de spaimă. Cîinii de la stîni prinseră a urla sinistru. Bivolitele lăsară păscutul și o luară la goană spre răsărit, ca înțepate de streche. Caii stăreției forăiră, necheză și galopară cu coamele-n vînt. Și pe cînd oamenii priveau nedumeriți, dintr-odată pămîntul se zgîlții smucit o dată, de două ori, de multe ori. Copacii își clătinară vîrfurile. Boldurile turnurilor se înclinară în dreapta și în stînga. Toți simțiră că le fuge pămîntul de sub picioare și se plecară, în brînci, descumpăniți.

— Cutremur !... cercă starețul să însaile o cruce și se prăbuși în genunchi, pe pămîntul cu huruit greu, din străfunduri. Eli Ilarion văzu zidurile legănîndu-se într-o lumină ciudată, roșiatică, portocalie : pocneau, gemeau, scîrțiau.

Clopotele zăngăniră, ca izbite de-un vînt rău. Totul dură cît ai număra pînă la patruzeci.

Cînd zdruncenul fioros al pămîntului se potoli, meșterii se apropiară de ziduri. Se bucurau că erau întregi. Numai la turnul clopotniței, crăpătura arătată de fata mută se lărgise de-o șchioapă.

În inima lui Sofronie se înșurubă o spaimă rece, vrăjmașă : se depărtă de ziduri, ținîndu-se de cap și bîlbîind rugi. Starețul își pierdu graiul. Mai stăpîni pe sine, Ion și Eli Ilarion cercetară clopotnița și descoperiră încă șase crăpături mai mici, de la ferestre în jos.

— Săpătorii n-au mers pînă la pămîntul neumblat. Iar cutremurul... Feriți ! Colțul acesta cade.

— Pedeapsa lui Dumnezeu ! se crămălui călugărul Damian, fugind și privind cu groază, cum se surpă pietrele din zid.

La fel priveau toți. Nici nu băgară samă că fata mută și-a domolit bivolițele și făcea semn lui Ieronim să vină după dînsa. Îl duse la malul Suceviței și-i arătă un izvor puternic și tulbure. Toți se minunară și, mai rău, se înspăimîntară. Cel dintîi Eli Ilarion înțelese că apa acestui izvor a săpat la temelia turnului, iar cutremurul a adîncit săpătura.

— Dacă se surpă de tot ? se îngrijoră starețul.

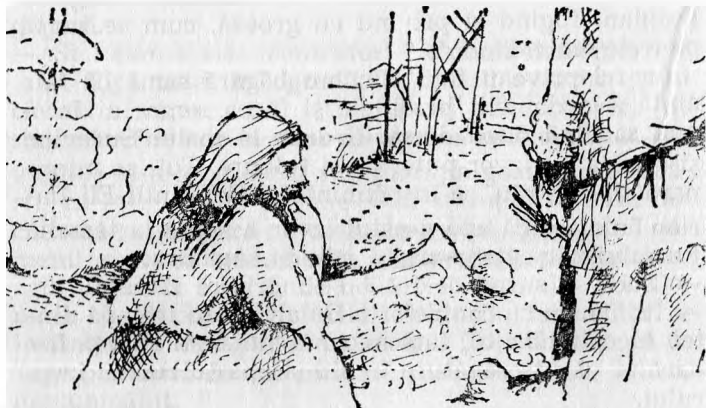
— Îl întărim cu contraforți. De altfel așa trebuia dintru început. Iar tu, fată necunoscută, ești isteață foc, dacă ai văzut crăpătura în zid și apa tulbure a izvorului.

— Așa să-i zicem : Necunoscuta de la Sucevița ! hotărî Ieronim, bucuros că i-a găsit altă poreclă, mai puțin înjositoare. Călugărul Damian ar fi vrut s-o improaște cu vorbă urită ; dar, văzînd că toți ceilalți o firitesc, blîgui :

— Minunea lui Dumnezeu, arătată nouă prin mintea unei nemernice...

Înainte de a însera, starețul Mitrofan plecă la Suceava să roage ctitorii să amîne primirea meșterilor cu o lună.

Așa sfîrși ziua de 6 august 1598, la Sucevița.



Cînd au mers meșterii la Curtea domnească

Crăpăturile din turnul clopotniței nu-l mîhniră prea tare pe Eli Ilarion. Aminti lui Ieronim vorba unui arhitecton din Ferrara : „Pune necazurile într-o ladă, împreună cu gîndurile negre, încuie lada și pierde cheia. Așa poți trece senin pe lingă ele“. Și, împreună cu Ieronim, întocmi, în cîteva ceasuri, schițele pentru cele trei contraforturi. În zilele următoare aduse o sută de săpători și le porunci să urmărească firul izvorului din poala Dealului Crucii și, printr-un șanț adînc, pornind din dreptul bisericuței vechi, să-i ducă apa spre răsărit, pe la miazăzi de zidurile Suceviței, și s-o verse într-un iaz adînc. Așa, nici un firicel de apă nu s-a mai strecurat pe sub te-

melii, iar izvorul din malul râului a secat. În schimb, starețul Mitrofan s-a bucurat că avea acum și un iaz bun, numai să-l înzestreze cu puiet de pește. În același timp, zidarii au dat jos toată piatra clătinată de cutremur, au săpat adânc, pînă au dat de stîncă și, apoi, au pus temelia celor trei contraforți colțari, puternici.

Cîteva zile, Necunoscuta a fost făptura cea mai de seamă din cuprinsul Suceviței. Toți se minunau :

— Cum de-a simțit primejdia ?... A gîcit cutremurul ?... Are darul proorocirii ?... Simte primejdia ca sălbăticiunile pădurii ?

Dar pe fată laudele și mirările o supărau. Nu răspundea. Clătina doar, ciudat, din cap și lăcrăma într-o tăcere încremenită, înverșunată. Acum toți o respectau și chiar o ocroteau. Călugării îi aduceau mîncare : pastramă, caș, pește afumat ; ea le lua cu liniște și muțenie, mulțumea cu strîngere de pleoape peste luminile mari ale ochilor, și le da săpătorilor, acolo, pe șanțurile lor. Călugărul Mina îi dăruia șiac subțire și moale pentru o rantie, iar starețul o broboadă și o pereche de ciuboșele, cumpărate din Suceava. Călugărul arhondar a poftit-o la masă în trapeză. A venit ; dar, după ce și-a primit blidul cu bucate, s-a ferit în spatele chiliilor să mănînce în singurătate.

Căra piatră cu aceeași liniște, osîrdie, umilință și întorcea spatele celor care o lăudau. Trecea pe lîngă ziduri sfioasă, cu capul plecat, cu privirea în pămînt. Numai o dată, în fața lui Ieronim, puse palmele înmănușate pe niște lespezi de piatră încastrate în zidire, făcînd semn că ea le-a cărat.

— Te mîndrești, Necunoscuto ?... Bine faci. Scrie în erminie : „Întîi privește-te și te judecă pe tine, o zu-

gravule, să afli dacă ești sau nu dăruit a te îndeletnici cu acest fel de meșteșug...”

Descărcînd piatra, Necunoscuta trăgea cu urechea la vorba zidarilor :

— Vina-i a meșterului Eli Ilarion, zicea unul : în loc să zidească ciobănașul la temelia asta sau măcar umbra lui, i-a îngropat mieuța albă.

— A vrut să păcălească știma zidirilor ; dar, vezi ? nu i-a mers.

— Pe băiețaș l-a făcut ucenic și, uite-l acum : zugrav umblat prin străinătăți și școlit, gata a se întrece din penel cu meșterul Ion.

— Zidirile mari cer suflet de om, nu de dobitoc. Dacă nici acum nu împlinim datina, iar se-ntîmplă vreo boroboată.

— Dacă a scăpat atunci, să-i îngropăm noi umbra, acum.

— Chiar așa... Tot e prea frumos, ca să-l vezi îmbătrînind.

— Se zice c-a uimit pe talieni cu talantul lui. Păcat să...

— Ce-i prea mult, strică. În patruzeci de zile, fiiut ! gata : bate la poarta raiului.

Fata dejugă bivolițele, le slobozi la păscut și stătu, o vreme, pe gînduri. Apoi, desculță, se strecură printre meșteri și se urcă pe zidul contrafortului de miază-noapte, înalt acum de zece palme deasupra pămîntului, intră în scobitura făcută în zidul vechi, lăasă mîinile în jos, își sprijini pieptul și fruntea de pietre și încremeni așa. Zidarii înlemniră și ei, cîteva clipe :

— Feri și coboară, Muto ! Vrei să mori ? Ptiu !... Poznă pe două picioare !

— Ba, lăsați-o ! Cerul o trimite !

— Sau poate iadul !

Și mai în șagă, mai în batjocoră, mai în serios, mai din nedumerire, grăbîră și înălțară zidul pînă la genunchi, apoi pînă la brîul fetei. Și cu cît zidul se înălța cu atît veselie zidarilor creștea, zgomotoasă, rea, păgînească. Asta îl făcu pe Ieronim să lase schițele și să vină între zidari :

— Oameni buni, ce faceți ? Scoate-ți fata din zid !...

— Se jertfește de bună voie, întru împlinirea datinei.

— Se zice că la Curtea de Argeș...

— Poveste ! Necunoscuto, vrei să fii zidită ?

— Ei, și dac-o întrebi, crezi că-ți răspunde ? Pentru dînsa, o necunoscută, cel mai bine-i să devină stafia nevăzută a istui turn.

— E cam zăludă !

— Și voi vă credeți teferi, zidind-o ! se răsti Ieronim și se urcă la dînsa, cu iuțeală de jder furios. Hai, jos ! Feriți ! Doborîți pietrele neprinse în mortar... Feriți !

Fata sta liniștită și mută, hotărîită să îplinească o credință veche și păgînă. Dar cînd Ieronim o smulse cu putere, și-o coborî în brațe, ea se zbătu, împotrivitor :

— Nu te pune tu cu mine. M-am cățărat pe multe schele... Am urcat multă piatră... Degeaba cerci a mușca : dinții nu-ți trec prin broboadă.

— Uite, că tot nu-și ferește cîrpa de pe față, observă careva.

— Smulge-i-o, zugravule, s-o vedem de-i hîdă ori zîină.

— Îi sîngeră picioarele... se înduioșă zidarul cel mai bătrîn.

Și toți se feriră mai deoparte, lăsînd cale deschisă lui Ieronim să treacă, ușor, cu fata în brațe. O duse

la malul Suceviței, îi spălă picioarele de sânge, îi aduse colțunii și opincile de la căruță și i le puse în față : — Poftim. Lipește frunze de patlagină peste zgîrie-turi, să nu se obrintească. Încalță-te și du-te la bivo-lițe. Fii înțeleaptă, Necunoscuto, te rog ! Mai ai de cărat piatră și la Dragomirna.

Vorba lui caldă, frățească, o cuminți.

Zidarii ar mai fi sporovăit, mai departe, despre întîmplarea asta, dacă n-ar fi venit meșterul Eli Ilarion, cu ocară :

— Nu șuguiți cu viața oamenilor ! Cred în multe ; dar în prostia asta, nu. Cînd am început lucrarea, unii au cerut, în taină, să-l jertfesc pe Ieronim. Și n-am scăpat de ei, pînă nu i-am zidit mieuța albă, singura lui avere.

— Văd că mă priviți cu fereală, cu dușmănie. De ce ? întrebă Ieronim.

Nu răspunse nici un zidar ; în schimb unul aduse o vițică de bour, prinsă azi dimineața și propuse s-o zidească în locul Necunoscutei. Patru tăbăriră, legară animalul de picioare, îl așezară în zid, în locul unde stătuse fata, și-l zidiră în cîteva minute, turnînd mortar și pietre peste el. Ieronim băgă de seamă că acum nimeni nu mai șugua : păreau a săvîrși un lucru cumplit, dar foarte trebuitor. Și se cutremură : „Dacă e-adevărată credința lor ? Dacă soarta a trimis fata asta aici tocmai întru jertfire, iar eu cerc a opri împlinirea sorții ?...” Se frămînta Ieronim în cugetul lui, dar nu știa că frînghioara cu care zidarii legaseră vițica de bour însemna măsura umbrei lui, la acel ceas de chindie.

Călina, bucătăreasa, se mira mai mult ca toți :

— Nu-i a bună, cu fata asta. Cred c-a văzut vreuna din cele trei Rusalii, adicătelea Savatina, Mădălina

ori Rujalina, fiicele împăratului Ler, cărora noi le zicem Milostivele, ca să le-mblînzim, că sînt duhuri foarte rele. Dorm pe lîngă izvoare și stropșesc oamenii cu pocituri. Aleargă noaptea prin nouri, cu alai mare de vrăjitoare. Cîntă ciudat din gură ori din cimpoi. Țipă sălbatic, umflă, adică fură copiii de lîngă mume și-i duc peste codri și munți. De aceea se și zice : „E umflată de Rusalii“...

— Să știi c-așa-i, încuviința Sofronie. Rusaliile au stuchit asupra-i cu necazuri și slujenie.

— Poate-o fi rămas mută pentru c-a lucrat și-a rîs în joia a patra după Rusalii. Ori a ghilit pînză. Rujalina i-a-ncurcat bucățile de pînză, i le-a rătăcit pe ape ; iar ea, adicătelea, de scîrbă, a amuțit.

— Atunci înseamnă că și eu m-am strîmbat în ziua de Rusalii și-am rămas pocit, cu ghebă.

— Da, dar vezi, după ce v-au pocit, v-au dat puteri mari : mata să zugrăvești, ea să presimtă cutremurele. De-atunci, cînd o văd, descînt în gînd : „Voi lelelor, lelelor Rusaliilor, dușmanele oamenilor, stăpînele vîntului, dușmanele pămîntului“...

— Îndrugi basme, lele Călino ! rîse Ieronim.

— Nu crezi ? Ci ai să vezi cum muierea asta, adicătelea o să nască furtuni și vîrtejuri și-o să te spînzure cu pînzele cele albe, bine ghilite.

Cu toată stricăciunea pricinuită de cutremur, Eli Ilarion n-a întrerupt zidirea Casei domnești. Sfirși stăreția, arhondaricul și chiliile, apoi trecu la ateliere și magazine. În estimp, struniți de meșterul Ion, zugravii și-au sfîrșit planul general al lucrării. Au pregătit, pe hîrtie bună, schițele cu temele mai de seamă, să le înfățișeze voievodului și mitropolitului, spre încuviințare.

Schițele cereau mult cărbune ; și, așa cum învățase la Athos, Ieronim luă ramuri de alun, mai grosuțe, drepte și fără cioturi, bine uscate, le tăie, cu ferăstrăul, în bucățele, le despică și le netezi cu cuțitul. Le așază în șase oale mari, de lut, pînă le umplu, îndesat. După cea de a doua căruță de piatră, Necunoscuta se apropie și-l privi cum lucrează. Apoi se apucă să taie și ea, cu ferăstrăul, pe măsură ; Ieronim le despica.

— Știi ce fac cu bețișoarele astea de le pun în oală ? Nu, nu fac borș, ci cărbuni pentru desenat. Înțelegi ? Bine. Ai tăiat pe măsură, fără cioturi... Așa, hărnicuțo !

Și, poate ca să țină în preajmă-i făptura asta singură și mută, Ieronim vorbi ca pentru sine :

— Eu n-aș putea tăcea, nici cînd așa mult și adînc ca tine... Taci și nici știi că se află o tagmă a isihastiilor, care tocmai pentru că au grai, se silesc a tăcea. Eu nu pot fi un *taciturno*, cum zic italienii. Am limbariță. Să-ți povestesc ce-am pățit pe mare, cînd am mers de la Salonic la Veneția...

Fata îl asculta potolind hîrșîitul ferăstrăului, ca să audă mai bine, semn c-o interesa. După ce au umplut cele șase oale cu bețișoare de alun, le-a legat bine la gură cu pînză deasă, iar pînza a uns-o cu străt gros de tină. Între timp, cuptorul s-a înfierbîntat, tare. A tras jarul cu cociorba, a vîrît oalele înlăuntru și a așteptat să se aprindă bețișoarele, cu văpaie. Au stat amîndoi, la pîndă, pînă a conținut văpaia. Ieronim a povestit mereu, despre cele văzute în Flandra, ori în Italia.

— Acum le scoatem repede... Așa ! ajută-mă cu cociorba. Le acoperim, repede, cu cenușă și cu țărână uscată. Așa... Merge repede cînd ai totul pregătit...

A, vrei să știi ce facem acum ? Așteptăm să se răcească. Nu mai am lemn de alun, drept și uscat... Îmi aduci tu ?... Dar să nu fie răscopt, fată dragă... Chiar acum te duci ?...

Necunoscuta luă o bardă de la stolerie, înjugă bivolițele și plecă în pădure. Pe înserate se întoarse cu o căruță de lemn de alun : unele bucăți uscate bine, altele ceva mai verzi : toate însă drepte și fără cioturi. Pe cele verzi le așeză în prepeleac, într-o parte a ogrăzii, la umbra zidului ; pe cele uscate le și retează în bucăți, la lumina lunii. A doua zi le-a despicat, le-a cioplit neted și le-a așezat în oale. A pregătit singură focul în cuptor și tot dichisul oalelor : a scos încă două rînduri de testele de condeie din cărbune, drepte, subțiri, bine arse, moi. Erau așa de bune că Sofronie nici nu vru să creadă că le-a preparat singură.

A doua zi, meșterii și starețul s-au înfățișat cu planurile frescelor la Suceava. Fiind mărișă Ieremia vodă oleacă bolnav, i-a primit în iatac, îmbrăcat în halat de catifea cu o blană de jder. Față mai erau mitropolitul Gheorghe și Simion Movilă, doamna Elisabeta, marele logofăt Luca Stroici, vornicul Nestor Ureche și vistierul Pinte. Cu vorba-i repezită, meșterul Ion înfățișă schițele, tălmăcindu-le cu amănunțime. Ieronim înțelese repede că pe mărișă îl cam plictiseau amănuntele, dar mitropolitul Gheorghe voia să afle tot. Stăruia îndeosebi asupra chipului „Pantocratorului“, al „Treimei“, al „Fecioarei“ din altar. Se vădea vorbitor ales : cuvintele-i curgeau cînd ca un rîu lin și limpede, cînd ca un torent. „Stăpînește anevoiosul meșteșug de a împreuna vorbele cu gîndurile și cu simțămîntele, gîndea Ieronim. Și știe

teologia ca nimeni altul. Uite, cum îl ascultă meșterii. Numai Simion Movilă moțăie“... Dar mai ales doamna Elisabeta încuviința ori întreba și comenta.

— Meșterilor, umpleți pereții cu toți sfințișorii, pînă și pe Iuda îl puneți în vreo două locuri parcă anume ca să rămînă cît mai puțin loc pentru noi, ctitorii, stăpînii, coborîtorii din Ștefan vodă, noi care dăm pun-gile de aur pentru zidirea cestui lăcaș... Tu ce zici, arhitectoane ?

Eli Ilarion simți usturimea dojenei mai mult decît Ion ; dar nu se lăsă, ci glumi, cu blînd surîs :

— Nu-i vina noastră, măria ta : scriptura are mii de sfinți și, în aspra războire cu necredincioșii, se nasc mereu alții.

Slujitorii aduseră pe tăvi pocale cu vin de la Cotnar. Cu mai multă bună dispoziție, trecură la înfățișarea frescei exterioare. Vodă vru să știe pe ce perete și ce va avea mai deosebit trupina sau arborele lui Ieseu.

— Pe cel de miazăzi, măria ta, în dreptul camerei mormintelor, ca de obicei. Filozofii îi așezăm pe rîndul de jos.

— Și pe zidul de miazănoapte ? întrebă Elisabeta doamna.

— „Facerea“, „Izgonirea din rai“... Iar dedesubt, cum a dorit înalt prea sfințitul, viața sfîntului Pahomie, rînduitorul vieții monahicești și „Scara“ lui Ion Sinaitul.

— Nu știu ce-i... această „Scară“, zise vodă. Mitropolitul Grigore grăbi să lămurească.

— O aveți schițată ?

— Încă nu-i gata. O lucrează acest tînăr, Ieronim.

— Să vină Ieronim să ne-o înfățișeze, ceru doamna.

Cînd trecură să vadă schițele pentru „Cin“, meșterul Ion găsi prilejul să vorbească despre calitatea culorilor și despre scumpetea lor.

Arată că Ana, fiica lui Arbore cel bătrîn, a plătit lui Dragoș zugrav, fiul popii Coman din Iași, 20 de zloți pentru zugrăvirea bisericii la anul 1541. Scrie asta în naosul bisericii Arbore, în unghiul din dreapta al ușii ce duce din naos în pronaos. Și Arbore-i biserică mică, boierească. nu domnească.

— Ci eu știu că Marcu zugravul de la Voroneț, în 1536, deci acum șaiszeci și doi de ani, n-a luat nici un ban, surîse mitropolitul. A zugrăvit cu evlavie, iar mitropolitul Grigorie Roșca i-a îngăduit a iscăli deasupra ușii dinspre miazăzi.

Tîrguiala asupra prețului a durat mult. Vodă și mitropolitul se zgîrceau ; doamna însă se arăta mai binevoitoare, ambițioasă și dornică de mărire.

— Să fie frumos, măreț, și-om mai vedea.

Ca să-și apere arginții, vodă Ieremia, ca om învățat, pomenea de Cicero, „cel foarte bun cuvîntător“, zicea din Platon și Aristotel gîndiri vrednice a fi scrise pe filactere și se bucură foarte aflînd că Ieronim cunoaște stihuri din Virgiliu și nici Tacit, istoricul cel mare al Romei, nu-i era străin.

— Ți-au folosit drumețiile în Apus, tinere, îl lăudă doamna Elisabeta, ațîntindu-l cu ochii ei mari, iscoditori și necuvîntat de frumoși.

Ieronim simți cum tot sîngele i-a venit în față și o nădușeală fierbinte i-a scaldat trupul :

— Meritul este al meșterului Eli Ilarion care m-a crescut și s-a ostenit a bate drumurile lumii, înțelepțe călăuzindu-mă.

Dar cînd vistierul aduse două pungi de aur, glasul lui vodă se aspri :

— N-ați venit pregătiți cu toate schițele și vreți banii înainte ?

— Iertare, măria ta, se înclină Eli Ilarion, dar din greu mai lucrăm fără clipă de hodină.

— Am avut multă alergătură cu orînduirea lucrului, sări meșterul Ion. Și-apoi hîrtia-i foarte scumpă. Vopselele, la fel.

Doamna îl fulgeră c-o privire aspră : îl afla îndărătnic și așteptă să-l dojenească vodă sau mitropolitul ; dar ei tăcură. Ca să nu pară înfrîntă, își înghiți năduful, surîse, sporindu-și frumusețea chipului pînă dincolo de uimire și porunci :

— Peste zece zile, meștere Ioane, vii să ne faci schița pentru tabloul votiv. Și voiesc, cu îngăduința mării sale, să văd schițele care înfățișează sinoadele, viața lui Moise și, mai ales, „Scara“ Sinaitului.

— Vom împlini întocmai porunca mării tale.

— Și lămuririle să le dea acest tînăr, mai pofti doamna Elisabeta. Să aflu și eu ce roadă culeg feciorii noștri cînd umblă prin cele țări străine.

— Ci să nu întîrziați ! apăsă vodă pe cuvînt. În jurul nostru se întîmplă lucruri mari. Trebuie să rînduiesc tabăra în miazăziua țării. Las ctitoria în sama doamnei și a mitropolitului.

Meșterii și ajutoarele lor ieșiră, înclinîndu-se și pășind cu spatele pînă aproape de ușă.

Porunca voievodului sili meșterii și ucenicii să muncească opt zile și opt nopți fără contenire. Furau cîte un ceas de somn, în atelier, cu capul pe masă. Sofronie adormea subit, ghemuit într-un colț, cu fruntea pe genunchi. Lucrăra îndeosebi la tablourile sinoadelor și „Scara“ lui Ion Climax, asupra cărora se oprise prea iscusita doamnă Elisabeta. Pentru

„Acatist“, Ieronim schiță după modele aduse de la mănăstirile din Muntele Athos, îmbinându-le cu izvoarele scoase de la Voroneț, Moldovița și Humor ; și așa ticlui lucru nou. Mult se ciorovăiră ce teme să zugrăvească pe cele două pridvorașe. Eli Ilarion propunea să rămână albe :

— Albul îndeamnă la tăcere și adîncire a cugetului întru sine.

Meșterul Ion a poruncit să se zugrăvească stîlpnici. Dar, mai îndrăzneț, Ieronim a închipuit pe fiecare stîlp cîte doi voievozi : Dragoș, Bogdan, Roman, Petru, Alexandru, iar în boltă Ștefan cel Mare, însoțit de Gelu Românul și Iancu de la Hunedoara. Pe stîlpii pridvorașului dinspre miazăzi : Negru Vodă, Mircea, Vlad Țepeș, Neagoe Basarab...

— Mda, poate ai dreptate, s-a răzgîndit Eli Ilarion, ascunzîndu-și admirația pentru ucenicul său, cu o vorbă filozoficească : să cauți și să găsești, e un mare noroc. Să știi găsi fără a căuta, e har. Oamenii de rînd se hrănesc din ce află în jur. Cei miruiți cu talant, ca Michelangelo ori Tizian, au totul în ei, înlăuntrul lor, ca izvoarele și ca florile.

— O, meștere și părinte al meu, ai mare dreptate ; dar și izvoarele se hrănesc cu apa ploilor și a omăturilor, se limpezesc în măruntaiele cele negre ale pămîntului și împrumută strălucire din cerul senin. În Transilvania m-ai dus să văd castelul de la Hunedoara și ctitoria de la Densuș. În Țara Românească mi-ai arătat Țirgoviștea, Curtea de Argeș și Cozia. Aici m-ai pus să citesc letopisețele și pomelnicele de la Putna și Bistrița. De aceea, măcar în pridvoare să așezăm stîlpii acestor țări, care una s-ar cuveni să fie.

— Cum ? Vrei să schimbi erminia ? se supără meșterul Ion.

— Ne osîndeşte mitropolitul ca eretici, întări Sofronie.

— Strîmb gîndim, dacă numim erezie cinstirea celor care, cu pricepere şi vitejie, ne-au ocîrmuit.

— Dacă te-arăţi clonţos, nu duci casă bună cu mine. Meşteşugul zugrăvirii cere supunere, fără cîrtire. Ci pregăteşte-te a lămuri, în faţa doamnei Elisabeta, înţelesul „Scării“ Sinaitului. Dar vezi să nu spui vreo prostie, că te-azvîrl, din clopotniţă, drept în Suceviţa.

— Mă supun, meştere. „Scara“ Sinaitului întruchipează, în fapt, gîndirea noastră despre desăvîrşirea omului, despre înfrumuseţarea lui cu virtuţi : cum-pătare, nădejde, bunătate, dragoste, adevăr.

Îşi luă schiţele şi le aşeză afară pe iarbă. Soarele trecuse de amiază şi căldura se domolea. În latura de răsărit a ogrăzii mişunau zidari, căruţaşi, călugări fiecare cu treburile lui. Doar arare, cîte unul arunca vreo privire fugară spre zugravul care fixa hîrţile cu cîte o piatră la colţuri, apoi, cu cărbunele, cerceta şi mai adăuga, ici-colo, cîte o linie, două, mai îngroşa o umbră ori o lumină, dînd diavolilor un adaos de slutenie, iar îngerilor mai uşoară filfiire de aripi. Nu simţi cînd Necunoscuta s-a apropiat de dînsul, călcînd în vîrfurile picioarelor, pe iarba moale şi deasă. A îngenuncheat şi a mai aşezat o piatră albă pe o margine de hîrtie, să n-o mişte vîntul. Văzînd-o, Ieronim se bucură :

— A, bine c-ai venit... Tocmai voiam să fac o... repetiţie. Ştii ce înfăţişează schiţele astea ? Nu ? „Scara“ prea cuviosului Ion zis Climax, adică Scărarul, egumenul mănăstirii Sinai. A trăit în vremea lui Justinian împărat şi a fost mare învăţat. Iubea Drepta-

tea, Binele și Adevărul. Vorbea limpede, cald, cu mare putere de încredințare. Și-a strîns predicile într-o carte numită „Scara”, o „scară” duhovnicească, înzestrată cu 30 de fuștei sau trepte, pe care trebuie să urce sufletele monahilor, dacă vor s-ajungă la cer, de-a dreapta Tatălui. Uite-i ici : ies din mănăstire, adică... mor. Vezi ? Acesta-i el, Climax : călăuzește sufletele călugărilor din mănăstire spre „Scară”. Întrebi de ce tocmai treizeci de trepte ? După numărul anilor desăvîrșirii lui Isus. Numai cine le urcă pe toate e primit în rai.

Fata îi surîse cu ochii înveseliți, înțelepți. Ieronim povesti înainte, ca și cum ar fi vorbit în fața doamnei Elisabeta. Se bucura că-l ascultă careva, că nu boscorodește singur.

— Întîia treaptă este pentru fugirea de lume, a doua pentru neîmpătimirea lucrurilor celor pămîntești, a treia pentru înstrăinare... a șaptea pentru plîns... Tu îți plîngi singurătatea ? Nu ?... Nu jeli, fată, că lacrimile fac singurătatea și mai amară. A opta pentru minie, a noua pentru pomenirea necuratului, a zecea pentru grăirea de rău, a unsprezecea pentru tăcere — pe asta o urcă, triumfător, meșterul Eli Ilarion, isihastul. Dar mai ales tu : taci ca piatra... A douăsprezecea treaptă pentru minciuni, a treisprezecea pentru trîndăvie... Tu, fată fără grai, ai inimă ori n-ai ? Ci rău îmi pare că nu cuvîntezi : m-ai ajuta să vorbesc mai frumos, mai cu miez, să placă măriei sale doamna. Că vorbirea asta, făptură negrăitoare, va s-o țin în fața măriei sale ! De asta atîrnă toată viața-mi. Dacă mărita doamnă strîmbă din năsucul măriei sale cel frumos și năzuros, gata ! Pot să amuțesc, să-mi cumpăr două bivolițe sau să car piatră pe la mănăstiri, cu spinarea. Că zugrav,

aleluia ! nu mă mai tocmește nimeni. Ci, ca să fie cu noi mai darnică, am să-i spun : „Numele bun al unui voievod se dobîndește nu numai cu biruințe în războaie, ci și cu zidiri mărețe“. La ce treaptă am rămas ? A nouăsprezecea ? Da, e pentru somn, în ceasurile cuvenite cîntării psalmilor. Apoi treapta pentru slava deșartă... Slavă deșartă ? Dacă vreunul din boierii de față la sfat, năzuitor spre sînul lui Avraam, se simte cu musca pe căciulă ? De pildă chiar fratele măriei sale, Simion Movilă ; cică unelteste, împreună cu pribegii de la Țara Românească, să fie domn la Tîrgoviște, în locul lui Mihai vodă, cel care, de vreo patru ani, strașnic îi bate pe otomani. Nu știu ce înțelegi tu din palavrele mele, dar te uiți la mine ca și cum ai pricepe tot. Ochii tăi mă îndeamnă să nu mă tem ?... Dai din cap că-i adevărat ? Deci vorbești, nu-i așa ? Cu privirea și cu înclinarea frunții, cu clipirea genelor și cu mișcarea pleoapelor... Am urcat deci pînă la treapta douăzeci și treia. Vezi ist nefericit agățat cu picioarele de scară ? Cade în gheena pentru mîndrie și hulă... Poate aici ar trebui să fac chipul tău urcînd treapta asta cu ajutorul îngerilor, pentru că ești bună și trăiești în nevinovăție, ca pasărea cerului. Singura ta ciudățenie-i broboada cu care-ți acoperi fața... Să nu minți, că te smulge scaraoschi cel bătrîn de pe fuștelul al doisprezecelea ! A douăzeci și cincea treaptă-i pentru smerita cugetare, pe care-o urcă, sigur, Eli Ilarion. A douăzeci și șasea-i pentru deslușirea gîndurilor ; pe ea o trec și eu, dacă ghicesc gîndurile măritei doamne Elisabeta ; dacă nu, uite cum mă trage un ducă-se pe pustie spre cazanul cu smoală al iadului... Dorințele doamnei ? Eu nu pot desluși gîndurile unei salahorițe ca tine și-o să pricep ce gîndește

o înaltă doamnă ? Pic la treapta prea cutezanților!... Treapta a douăzeci și șaptea-i pentru liniște. Adică pentru isihastă, cei netulburați în fața oricărei ispite ca și a oricărui frământ. Ci eu cum s-o trec, când nu pot tăcea ? Când tremură inima-n mine ca mărgica-n șuvoi, iar teama și neliniștea mă chinuie și-mi întunecă mintea ? Cum s-ajung la treapta a treizecea ? Cum să mă smulgă, din ghearele îndoielilor, ale întrebărilor fără răspuns, cei cincizeci și doi de îngeri pe care i-am schițat aici, bătînd văzduhul cu o sută patru aripi, când sînt un suflet chinuit de o mie de demoni ? Și chiar dacă-i înșel ori îi înduioșez pe unii, îngerul care stă aici, deasupra iadului, îl vezi fată dragă ? mă simte și mă împunge cu sufla, prăvălindu-mă în hăul cel amețitor, cum îl prăbușește pe acest biet suflet care a urcat, săracul, douăzeci și nouă de trepte, dar n-o poate urca și pe-a treizecea. Se prăbușește. Cade mai de sus decît nevrednicul care a urcat doar o treaptă. Ce zici ? Drep-tu-i ca ticălosul să fie pedepsit mai ușor decît cel care a fost mai vrednic ?... Dacă reușesc acum, în fața înaltei ctitorite să lămuresc, limpede și iscusit, ce-i cu „Scara“ lui Ion zis Climax, atunci înseamnă că mi se deschid, dacă nu porțile cerului, măcar ale Curții domnești. Auzi, Necunoscuto ? Căci nu rîvnesc să urc altă scară decît cea a sfîntului meșteșug de a zugrăvi Frumusețea... Am vorbit șuguind ; ci, tu ascultîndu-mă, cuminte, m-ai încurajat. În fața doamnei am să mai adaug cuvinte însuflețitoare despre lumina înțelepciunii și a bunătății izvorînd din aripile și țarcalanele de aur ale îngerilor care, cu blîndețea și liniștea lor, stau împotriviți complitei zbuciumări, haotice, smintite a prăbușirilor în gheena...

— Hei, Ieronime ! îl strigă Sofronie. Vorbești singur ? N-auzi că te cheamă meșterul Ion ?

— Vin îndată !... Și altele am să-ți mai spun, Necunoscuto. Acum ajută-mă să strâng sul hîrțiile astea. Așa... Vezi ? Te pricepi și la altceva decît la cărat piatră... Mă iartă că nu ți-am spus : cărbunii arși de tine sînt foarte buni. I-a lăudat și meșterul Ion.

Cînd îi puse sulurile de hîrtie în brațe, Necunoscuta îi sărută dreapta prin broboada cernită și fugi spre poartă, în felul fetelor ce-și așteaptă flăcăul, în poiana însorită.

Ieronim tresări foarte mirat și, fără să știe anume de ce, desfăcu un sul și acolo, pe iarbă, înfrumuseță chipul unui înger, gîndind la fata de pe stîncă argintie și șoptind ca din „Cîntarea Cîntărilor“. „Sabia cea cu două tăișuri îmi străpunge pieptul și-mi pătrunde în inimă... O, tu mireasa sufletului meu, unde ești?“... Apoi, în drum spre atelier, se trezi îngînînd cîntec auzit în Obcine, la ciobani și murmurat adesea în rătăcirile prin străinătate : „Dorină, Dorină, floare din grădină, floare de-iasomie, ia spune tu mie : care frunză cade, vîntul cînd nu bate ?... Frunza plopului și cu-a dorului, acea frunză cade vîntul cînd nu bate. Care frunză-nfloare noaptea pe răcoare ? Floarea spinului și cu-a dorului din inima omului. că tu-ntîrzii, Dorină, floare albă de sulfină, cu lumină“...

— Ce mai nume ! Auzi : Dorina... rîse Sofronie, ciudos.

— Născocit anume pentru fata dorită, care-ntîrzie să vină.

— Ciudat, se destăinui celălalt, picurînd în glas picuri de miere ; și eu, de mulți ani, visez o femeie să mă vrea de bărbat. Dar cine să vină în pustietă-

tea asta ? Cine, afară de o nevolnică încotoșmănită în rantie și broboadă, mută și zăludă ?

— Cu ce ți-a greșit, bădiță, de o ocărăști ?

— Cu asta : că nu-i muiere ca lumea, ci mai mult un fel de piază rea. Eu cocoșat, ea mută ; iată cine înalță o biserică... frumoasă. Oameni însemnați, ca mine și ca ea, sînt sculele necuratului. S-o știi ! Ea poate fi chiar dracul gol, îmbrobodit să nu i se vadă cornițele.

Cu două ceasuri înainte de a pleca la Suceava, Ieronim urcă pe rîu în sus, să se dezmoștească, după nouă zile de trudă grea, fără preget. Starețul Mitrofan l-a povățuit, „întru curtenie“ : „Ca să dobîndești slujbă și cinste la curte, trebuie să fii : sprinten la minte și la trup, cu năravuri alese, cu vorbe bune și cu dulce răspuns la întrebările mai marilor“. Îi vine să se dezbrace și să prindă chitici : „Meșterului Eli Ilarion mult îi plac... Uite că m-am și dezbrăcat... Dar în ce-i pun ?... Pe frunze de brustur... Apa s-a cam răcit“... Prindea ușor, mai de sub fiecare piatră cîte unul. Gîndea cînd la arcada din pridvor unde va să zugrăvească zodiacul, cînd la locul hotărit pentru scenele din viața sfîntului Ion cel Nou... „Să-l fac pe Alexandru cel Bun evlavios și măreț. Dacă le place, mă lasă a zugrăvi și alți voievozi... Dar ce ? Columna traiană ar strica acolo, pe zidul de apus, în stînga, semn de la zămislirea is-tui neam român ?... Ce limpede și lucie-i apa... Are dreptate Leon Battista Alberti : toate culorile depind de lumină. Sînt surorile ei ; o dovedește lucirea pietrelor, a peștișorilor, a frunzelor, a florilor, a fluturilor... După el, albul și negrul sînt culori stricate. Culori de bază sînt doar patru : roșul, culoarea focului ; albastrul, culoarea aerului ; verdele, culoarea

apei și cenușiul sau vinățul, culoarea pământului. Și totuși albul izvodește strălucirea luminii, așa cum negrul întruchipează întunericul... Te-am prins boiștene !... Ce grație, ce perfecțiune, ce frumusețe izvorăște din liniile trupului tău... Du-te în știoalnă, la casa ta și fii frumos, mai departe“...

Deodată inima îi tresări : ajunsese în dreptul stîncii argintii și, în scăpărarea unei clipe, i se păru că fata fără strai îl aștepta acolo, răzimată în cotul drept, cu stînga întinsă după rugi de zmeură. O frunză de arin foșni încet, prin văzduh, și se rostogoli în știoalnă.

...„Părere. Și acum și atunci... Și atunci?“ Îl înfiora teama. Pipăi stîncă : aievea, tare, argintie, pustie. Dezamăgit se întoarse la lespede pe care scrijelise cîndva, dintr-o trăsătură, chipul fetei de pe stîncă. Găsi urmele, șterse de ploaie la șold și la picioare. Le dresă la loc, mai apăsate. „Am schițat Eva din Capela Sixtină și-am gîndit atît de adînc, încît mi s-a arătat ca o nălucă. Frumusețea ei o am în mine. Chipul ei se îmbină cu o necuprinsă dorință de fericire. Mă urmărește, ca o nălucă... La Roma, eram în țara unde frumusețea se respiră odată cu aerul și cu parfumul trandafirilor... Acum sînt aici, în obcinele cu boncăluit de bour și cîntec de privighetoare, cu brazi înalți la căpătiul celor întru veșnică pace adormiți, iar pe stînci se ivesc știme și cu bobite de zmeură mă hrănesc“... În Italia, meșterul Eli Ilarion îl silea să-și astîmpere dorințele în isihie : „Ci fata de pe stîncă argintie a stîrnit în mine o dorință nouă. Dar unde-i mult dorita ? În aievea ori numai în smintita-mi închipuire ?“... Se îmbracă repede și alergă la mănăstire, neliniștit și bucuros.

— Ți-i dor de-o... Dorină, Ieronime, de-ai pornit iară după chitici ? îl întâmpină Sofronie cu ironie, în glas și-n zîmbet.

— Dorul e boală grea : doare și mistuie tot ce el însuși naște.

La Curtea domnească au fost primiți, fără zăbavă.

Așezînd schițele în lumină, meșterul Ion a lămurit-o pe fiecare. Mitropolitul vru să știe dacă a ales vorbirile pentru toate filacterele. Citind cîteva dintre ele, înaltul prelat a zis :

— Nu prea vă pricepți la slavonă.

— Ne-ar fi mai ușor în românește! Le-am lua din tipăriturile lui Coresi : ... „cere fiului pîine au doară piatră da-va lui ; sau de va cere pește, doar șerpi îi va da“...

— Tinere, datina-i în slavonă.

— Iertare, înalt prea sfințite, dar nici popii nu mai știu slavona. Dovadă că starețul, cuviosul Mitrofan, n-a aflat greșelile.

Meșterii schimbă priviri speriate, ci doamna îl lăudă :

— Vorbirea ta îmi place, Ieronime. Ce ziceți, cinstite fețe, le tălmăciți ?

— Numai latina, ebraica, greaca și slavona sînt îngăduite de soboare.

— V-ați gîndit s-o puneți și pe sfînta Elisabeta ? întrebă doamna, cu oarecare supărare în glas.

Ion dădu lămuririle, ci doamna nu se mulțumi ; făcea ochii mari și privea aspru.

Lovit drept în creștet de supărarea ei, Ieronim începu vorbirea cu glas scăzut, ușor tremurat : dar îndată obrajii i se înbușorară, ochii îi scînteiară și cuvintele i se înșirară harnice, colorate, bogate în

înțelesuri. Doamna s-a înseninat la față și l-a ascultat cu bunăvoință.

— ... Se mai numește și „scara cea duhovnicească“; deși Ion Climax Sinaitul a izvodit-o pentru tagma călugărească, se potrivește totuși tuturor oamenilor. La noi, întâi și-întâi, a fost zugrăvită la Sfântul Ilie de lângă Suceava; apoi la Rîșca, după modelul de la Vatopedi, din Athos, unde am văzut-o și eu, pe o arcadă din pridvor. În tabloul nostru, pe Isus l-am pictat sus, la porțile cerului, de pragul căroră se sprijină capătul de sus al „Scării“. La capătul de jos, de pe pământ, l-am așezat pe Ion Scărarul: privește cum moartea cosește viețile monahilor. Sufilele lor, ajutate de îngerii din partea dreaptă, urcă fustei cu osteneală mare; pe cei care n-au păzit virtuțile dracii îi smulg de pe scară și-i prăbușesc în gheena, cu nemilă.

— Deci nu-i „scara păcatelor“? întrebă doamna.

— E scara virtuților monahicești. Și zugrăvim acest tablou pe zidul de la miazănoapte, să-l vadă călugării chiar de la intrarea în mănăstire. Să știe ce-i așteaptă.

— Bună idee! Poate așa se fac ceva mai cuvioși.

— Va cuprinde tot zidul gropniței, cu ferestruica la mijloc, aici.

— Cîți îngeri ai pus întru sprijinirea virtuților, meștere?

— Cincizeci și doi, în șapte rînduri, se emoționează tînărul, auzind că-i zice „meștere“; i-am înșirat pe aproape toată jumătatea din dreapta, dacă socotim că scara duhovnicească taie în două pătratul hărăzit acestui tablou. Cele o sută patru aripi filfiitoare vor să tălmăcească rîvna oamenilor de a pluti pe calea cea dreaptă a Binelui, Adevărului și Frumosului. Așa

cum hotărit-au meșterii, aici de față, voim a pune culori pline, saturate : verde, roșu, galben, negru, albastru, vînăt. Și, fără trufie, nădăjduim că vom izbuti să înfățișăm, pe înțelesul tuturor, bătălia între o legiune de îngeri și una de draci, adică între Bine și Rău, Cinste și Tilhărie, Frumos și Urît. Cuvintele din urmă le-a rostit cu putere, însuflate de o credință firească, iar glasul i-a tremurat parcă anume ca să capete mai multă crezare. Spre a se convinge de istețimea tînărului, doamna i-a pus mai multe întrebări. Răspunsurile au venit fără greș. La sfîrșit, a poruncit :

— Meștere Ioane, să-l trimiți și pe acest tînăr să facă schițele pentru tabloul ctitorilor.

— Precum e porunca, înaltă doamnă, câtă Ion să-și ascundă îngrijorarea.

Ieșind cu toții din Curtea domnească, egumenul Anastasie Crimca îl pofti pe Ieronim la dînsul acasă, pe Ulița Argintarilor, la sfat. S-a minunat tînărul de casa bogată, cu multe lucruri de preț împodobită : vase de aur și argint, cărți, țesături și cusături, cruci scumpe, lucruri cum numai la meșterii italieni mai văzuse. Dar mai cu seamă l-au atras miniaturile lucrate de egumen, iar priceperea cu care le cerceta, seriozitatea cu care le judeca, bunăvoința cu care povățuia plăcură mult gazdei.

— De unde cumperi văpselele, prea cuvioase ?

— Însumi le fac după vechi învățături aflate la bătrîne boiangițe. Uite, roșul acesta-i din flori de măr sălbatec, iar cestălalt din crenguțe de pădureț, fierțe cu frunze de șovîrf.

— Un meșter din Florența zicea că un pictor trebuie să învețe, cu supunere, stăruință și dragoste, sub oblăduirea unui maestru, doisprezece ani. Să în-

ceapă, așa cum m-a învățat și pe mine dascălul de la Rîșca, Stamatelos Kotronas, cu alesul pietrelor și al lutișoarelor, cu măcinatul și amestecatul culorilor în mojar sau piuliță. Să învețe a scădea vopselele prin fierbere pînă dobîndește nuanța dorită. Să știe pregăti cleiurile și tencuielile și să deprindă meșteșugul de a le întinde pe pînză, lemn sau perete. Culorile să vină sub penel singure, cum vin slovele în vîrfurile peniței, cînd scrii. Să poată zugrăvi bolți și să poleiască în aur. Dar, mai ales, să deseneze fără întrerupere, după modelul celor din jurul său. Atanasie Crimca îl poftise la el, cu gînd de povățuire; și iată că tînărul zugrav da el povețe.

— În străinătate, meșterul Eli Ilarion m-a ținut în frîu scurt. Am făcut sute și mii de izvoade sau copii. Și aici, și la Cozia, și la Curtea de Argeș, dar mai ales la Athos. Iar în Italia am trăit, amîndoi, vînzînd copii după tablourile cele vestite. Le dam pe hrană, pe găzduire, pe cîte un strai ori o pereche de încălțări. Am pictat zece „Madona della Sedia“. Nu erau prea bune, dar clienții se bucurau pentru asemănare și, mai ales, că le dam ieftin. Mi-aduc aminte că, pentru o Evă izvodită după cea din Capela Sixtină, un neguțător florentin ne-a ținut, pe amîndoi, o lună de zile pe casă și masă, iar la plecare ne-a dat și un asin, să ne poarte poverile pe drumurile Italiei.

— Ci nu ți-ai papistășit meșteșugul zugrăvirii ?

— M-am deprins a crede că acesta nu-i un păcat. Și, cu îngăduința cuvioșiei tale și a meșterului meu Eli Ilarion, mult doresc a face portrete boierilor și boieroaicelor, așa cum am deprins la Roma ori Florența.

— Se cam tem de porunca din decalog : „Să nu-ți faci ție chip cioplit“...

— Icoanele sînt îngăduite prin soborul al şaptelea de la Nicheea. Şi, al doilea, zic că astă poruncă priveşte pe trufaşii care se cred buricul pămîntului şi se idolatrizează pe sine.

— De la cine ai învăţat... teologia asta ?

— Mi-am ticluit-o singur, prea cuvioase, umblînd prin lume.

Parc-ar fi fost rînduit anume, în clipa aceea, de după perdeaua care împărţea odaia în două, s-a ivit o jupîniţă cu surîs pe buze şi cu încruntare pe frunte, grăind :

— Cum ? Pentru doamna Elisafra şi pentru domniţele ei nu-i păcat, iar pentru noi, boieroaicele, este?

— Ei, nepoată poznaşă, tragi cu urechea, hai ?

— Trag, că sîntem, noi femeile, ţinute sub obroc şi nimeni nu ne bagă în samă, parc-am fi toate roabe. Văzînd că pe Ieronim l-a cam descumpănit furtuna învinuirilor jupîniţei, egumenul surîse sub mustaţa-i neagră, micşoră oleacă ochii şi lămuri :

— Dumneaei e Sofia, fiica lui Luca Stroici, logofăţul cel mare. Te rog să-i faci portretul. Dar vezi : dacă iese urît, Stroicii te dau călăului.

— Primesc ! se bucură Ieronim. Şi nu mă tem de osîndă, cînd modelul e frumos... E aşa de frumos !

— Ehei, trufaşe ! Cu mine-ţi afli uşor naşul, dacă cerci a te-ntinde la caşcaval.

— Ci asta doresc : să-mi gădesc... naşa.

Pe egumenul Crimca îl încînta înfruntarea dintre ceşti doi tineri.

Hotărîră, în scurt, ziua cînd să vină la lucru.

— Dar păstrezi taină, să nu se supere doamna.

— La Sucevița o să desfășor erminia. N-o să ies din cuvîntul meșterului Ion. Dar după asta vreau să pictez așa cum simt și cum îmi poruncesc mintea și inima. Sucevița va să fie, pentru mine, un popas în meșteșugul de datină moldovenească și un punct de plecare spre înnoiri.

Trufia jupîniței Sofia izvodise în el o ciudată nevoie de a vorbi despre sine și a se lăuda, cum nu făcuse niciodată. Îi vorbise răstit, ca unei slugi ; și ceva, din adîncuri, îl împingea să arate că-i stăpîn pe unele lucruri de care o jupîniță din neamul Stroici nici n-a auzit. Ar fi vrut să spună că știe sculpta în lemn și în piatră, că a învățat grecește și italienește, că născocește vopsele noi, dar se opri.

— Nu ești cam încrezut ? întrebă Sofia, cu iz de batjocură în glas.

— Fără încredere în tine nu izbutești nimic. Ci, iertare cer, părinte egumen și jupîniță, pentru păcatul îngîmfării. N-am săvîrșit încă nimic. Sînt doar un biet ucenic, care vrea, nebunește vrea, s-atingă Desăvîrșirea. Și, întru aceasta cere sprijinul tuturor binevoitorilor.

— Tinere, eu, cu frații Stroici rîvnim a ctitori o mănăstire mai măreață decît Sucevița. Alcătuim planurile împreună cu meșterul Eli Ilarion. Îți oferim deci încă un prilej întru vădirea talentului.

— Mulțumesc, din inimă, părinte arhimandrit ! se ridică Ieronim și sărută mîna gazdelor.

Pe drum, pînă la Sucevița, meșterul Ion a vrut să afle de ce l-a chemat arhimandritul Crimca și ce au pus la cale. Ieronim a lăudat miniaturile și și-a arătat bucuria că a cunoscut-o pe Sofia. N-a pomenit de invitația de a-i picta portretul. Și nici despre Dragomirna n-a spus nimic.

— Hai, galop ! a poruncit meșterul. Avem multă treabă.

Ieronim dădu piteni calului, ținându-se după meșter. Îl dorea în suflet că nu-i putea spune tot. Ar fi primit sfat acătării, de la om hîrșlit cu lumea. Dar fără dezlegare nu putea grăi. Și egumenul Crimca nu i-o dăduse : ..., „Dacă a cerut taină pentru portret, cu atît mai mult s-ar putea să aibă nevoie pentru ctitorie... Mi se pare însă că mesterul Ion Șarpe bănuie ceva“...



**Greu se fac ipsosurile,
culorile și se macină
pietrele; dar mai ales
greu primesc oamenii
a fi oameni**

Cît a lipsit Ieronim din Sucevița, a ars bordeiul babei Maria, iar ea a murit, de mîhnire. Rămasă fără adăpost, Necunoscuta s-a aciuat, cu îngăduința starețului, într-o chilioară de lîngă clopotniță. Pe meșterul Sofronie îl mira stăruința ei de a rămîne aici. Călugărul Damian povestea că un pădurar ar fi au-

zit-o bocind într-o poiană de pe Bercheza : o jelea pe bătrîna Maria.

— Bocca cu vorbe : deci nu-i mută. Ne păcăleşte !
— Eşti un... zvonar, îl înţepă Sofronie. Vezi-ţi de alte minciuni.

Ieronim primise porunca să schiţeze chipuri de patriarhi şi heruvimi pentru absida altarului, dar n-avea spor la treabă. Cărbunele se împiedica pe hîrtie. Chipurile ieşeau strîmbe, crăcănate, caraghioase. Mototoli hîrtia şi o aruncă în foc. Se vedea mai stîngaci ca atunci cînd desena mieluţa albă, cu crida, pe lespede de piatră. Ieşi din atelier şi ocoli biserica, gîndind şi socotind ce chipuri să zugrăvească în fiecare firidă. ..., „Cum va arăta zidirea asta cînd va fi gata ? Dar va fi vreodată ?“... Din trapeză luă un stîngen şi un ghem de sfoară să mai măsoare o dată pereţii, să numere ocniţele. Dar n-avea cine-i ţine de capătul sforii ; se chinuia aşezîndu-l sub pietre. Ocoli absida şi, cînd se întoarse, văzu că Necunoscuta ţinea sfoara. O rugă să-l ajute ; ea primi, bucurată. Înseamnă măsurătorile pe-o tăbliţă de brad, urcă scara pe drumul de strajă şi se aseză pe pragul uşii la turnul dinspre miazăzi-apus. Privi zidurile luminate de soare. ..., „Toate aceste lungimi şi lăţimi va să le zugrăvim. Vom putea ?“ Şi, de-odată, un gînd anapoda : „Sofia purta rochie din catifea de Ypres, în culoarea vişinei coapte... Necunoscuta, într-o rantie de şiac aspru, castaniu“... Iar gîndul acesta, fără noimă, îl întristă foarte.

— Pentru care faptă te căieşti ? întrebă Sofronie, de jos. Tot ielele ? Tot ştimele ? Ori drăcoasele rusalii, care se întovărăşesc cu fetele lui Iuda ?

— Ce zici, bădiţă Sofronie : pot zugrăvi clipa cînd o ştimă îmi fură inima ?

— Vrei să spurci erminia cu credințe păgânești ?
— În limba latină sat se zice pagus. Deci la început păgîn a însemnat sătean. Iar noi săteni sîntem, de baștină.

— Multe mai știi !

— Nu știu, bădiță, ci doar vreau să știu, surise și, deodată, se trezi schițînd, cu cărbunele, peste și printre cifre, florile trebuitoare întru înrămarea chipurilor. Gîndea : ..., „Aici, spre miazăzi, în lumina soarelui acest „arbore“ va fi mai frumos ca o tapițerie flamandă. Culori smulse din soare și din curcubeu, din nouri și din iarbă, din flori și din stînci, toate frămîntate în mojarul sufletului. Va fi o minune“...

Dar, în clipa următoare, iar se amări : ..., „Sute, mii de asemenea vedenii am avut, ci nici una n-am putut-o prinde pe hîrtie ori pe lemn, aidoma cum am văzut-o, în sinea-mi, măreață și strălucitoare. Nu, nimic n-am să pot... Va trebui să rămîn în coada lui Ion și Sofronie : rîndaș, slugă la zugravii din neamul Șarpe. Cînd am cite-o scripire, n-am hîrtie și cărbune la mine ; cînd le am, îmi seacă închipuirea“... În vuietul sfădăliei din el, n-a auzit cînd Necunoscuta a urcat scara și s-a oprit în dreapta lui, privind, cu multă luare aminte, schițele de flori.

— Îți plac, Necunoscuto ? întrebă răstit, mai degrabă ca s-o alunge decît ca să-i afle părerea.

Fata încuviință, din cap ; ochii îi jucau în scaldă bucuriei, arzînd parcă de un foc tainic. A dat să rostească un cuvînt, dar n-a scos decît un icnet ciudat, dinlăuntru, poticnit și s-a frînt iar în crîncenă muțenie.

— Necunoscuto, filozofiile, oricît de adînci, și religiile, oricît de evlavioase, sînt doar niște povești în-

chipuite întru încintarea necurmătei copilării a omenirii. Religia-i o poveste, o mitologie, care cearcă a lămuri nelămuritele și a domoli spaimele. Mă ascultî ? Te uiți la mine parcă m-ai înțelege. Mitologia-i un șir de năzbîtii născocite despre zei. Adică despre puterile cele mari ale firii. Ție-ți spun, că nu mă pîrăști : și credința creștină-i tot o mitologie. Biblia ? Evangheliile ? Cărți de povești, pe care eu, cu închipuirea și talentul meu, va să le zugrăvesc pe ziduri. Dumnezeuul meu e Frumusețea. Sînt eretic ? Da ?... Nu ?... Și starețului i-am spus : dacă închinarea la Frumusețe se cheamă erezie, eretic mă numesc... Într-un anume fel seamăn cu tine : mă osîndesc singur la o muncă fără istov întru aflarea și făptuirea Frumuseții... Bănuî că n-ai mai mult de douăzeci de ani ; ai putere de flăcău pădurar și îndemînare de țesătoare de macaturi în douăsprezece ițe. Dar în tine porți noian de mîhnire și întristare izvoditoare de plîns ; iar plînsul, cum învață Grigorie Palamas, plînsul mării tăceri izbăvește de orice păcat.

Vorbea parc-ar fi grăit sieși ; iar dreapta, harnică și destonică, da la iveală, pe hîrtie, chipuri de bărbați și femei, cetăți și case, dealuri și munți, copaci și flori. Toate i se păreau vii, aievea, și-l furau așa de tare, că nici nu băga de seamă că Necunoscuta-i ascuțea condeiele de cărbune și i le întindea, firesc, parc-ar fi făcut asta de la începutul lumii. Abia cînd Sofronie, de jos, se răsti la dînsa :

— La bivolițele tale, Muto, trap ! Nu mai paște bobocii în jurul istui tînăr neprihănit și isihast.

— Lasă fata în pace, bădiță !... E-un suflet prietenos și bun, înveșmîntat în tăcere.

— Ce tot bîlgui acolo, ca năucul ? Toanta asta nimica nu înțelege...

— Hai să ardem ipsosul.

— Hai... Ne-ajută și tu, Necunoscuto ? Da ?... Foarte bine ! Dovedești cumințenie și înțelepciune, dacă la ocări nesăbuite răspunzi muncind în tăcere.

Pe malul Suceviței adunaseră piatră albă, sclipitoare și acum o fărîmau, cu barosul, în bucățele. Necunoscuta trudea alături de zugravi, de ucenicii lor și de trei călugări trimiși de stareț să-i ajute. Găsea pietrele cele mai bune și-i scînteiau ochii de bucurie cînd le putea fărîma, fără să le împrăstie prea departe. Alegea bucățele curate, albe și le căra lîngă cuptoare. I se brobonea fruntea de sudoare, dar nu se desbrobodea. Se retrăgea pe rîu în sus, după arini, își răcorea fața și se-ntorcea la muncă. Pe cînd meșterii sfărîmau piatra, în cele trei cupatoare ardea foc tare, cu lemne de fag, sub priveghearea ucenicului Gligorie. După șase ceasuri de ardere duduitoare, meșterul Ion a pus să se tragă jarul cu cociorbe mari, să se măture, fără zăbavă, lăuntrul cuptorului ; să se arunce pietrele și să astupe gurile cu lespezi de piatră, fierbinți, pe care Ieronim, Sofronie și Ion le lipiră, repede, marginile cu humă, muiată în apă fierbinte, să nu rămînă nici o crăpătură cît de mică : piatra de ipsos se arde înăbușit. Necunoscuta îl ajută pe Sofronie, dar el :

— Leapădă dracului feregeaua ceea ce de pe față, Muto !

Fata îl privi lung și lipi, cu grabă și îndemînare, răsuf্লăturile fierbinți ca focul.

— Urîtă trebuie să mai fii, dacă nici pe zăpușala asta nu te descoperi.

— Stați la gura cuptoarelor și privegheați să nu răsufle pe undeva, că se trezește ipsosul, ceru mește-

rul Ion. Cum se ivește o crăpătură, astupați-o repede la loc.

Cînd lipitura cu humă s-a întărit la toate și nu s-a mai ivit nici o crăpătură, Necunoscuta a luat pe umăr ciubărul cu rămășițele humei, s-a ferit dincolo de un cot al riului și, după o jumătate de ceas, s-a întors curată, parcă nici n-ar fi umblat cu lut.

A treia zi, au fierț culori. Fata, tot printre dînșii. Dar parcă nimeni n-o mai lua în seamă : era de-a lor. Doar Sofronie, cînd o văzu plecînd să-și hrănească bivolițele :

— Minte are puțină, dar încolo, după cît îi gîcesc formele printre rantie, e întregă și chiar bine clădită. Numai bună de... Ce liniște ar fi în casă cu atare nevestă...

— Nu-i proastă, bădiță. Iar dacă fața nu i-i slută...

— Călina a auzit c-ar fi turcoaică și vrea să treacă la legea noastră. La noapte mă năpustesc peste dînsa, în chilie.

În zorii zilei următoare, Necunoscuta a mulș bivolițele, apoi a trecut la prisacă să-l ajute pe moș Andrei la așezat stupii pentru iernat. Aprinzînd focul sub ceaunele cu boiele, Sofronie îl mustra pe Ieronim :

— Te-a... părăsit roaba ? Ea-i mută și tu limbut.

— Cum adică ?

— Adică i-ai spus că vreau să mă năpustesc asupra-i și s-a încuiat în chilie.

— Jur că nici nu m-am gîndit să-i spun, deși acum văd că trebuia.

— Atunci cum a aflat !

— O fi avînd puterea de a gîci gîndurile. Ochii ei pătrund în cuget și văd. A... uite-o : bate toaca...

Și, cîteva minute, ascultară și priviră, uimiți. Ci, Ieronim :

— O fată care știe să bată toaca atît de meșteșugit nu poate fi prea departe de un clopotar iscusit, ca matala, bădiță Sofronie.

— În adevăr : să vezi și să nu crezi.

— Aseară, în strană, a arătat călugărului Misail, cu degetul, rugăciunea ce trebuia citită.

— Taci, năzărelnice ! N-ai să pretinzi acum că știe și acatistul mai abitir ca starețul Mitrofan.

— Adevărat : greu de crezut. Deci mai bine să citim din erminie. „Cum se zugrăvesc minunile vechii scripturi“... Ascultă : ... „Și din josul lor dealuri și o prăpastie mare și de-asupra ei să se scrie «Tartarul» Și ceata Luciferiului surpîndu-se de la ceriu ; și pre cît mai sus, luminoși sînt îngerii, iară mai jos alții îngerii mai negri, și mai jos alții mai întunecați ; și mai din jos alții jumătate draci și jumătate îngerii ; și alții iarăși desăvîrșit dimoni întunecați și negri ; și din jos de tot, înlăuntru în Tartar, Luciferiul, diavolul, mai întunecat și decît toți, mai sălbatec, zăcînd lungit cu fața în jos și în sus uitîndu-se“. Hai acum să trecem pe hîrtie întîmplarea asta.

— Să vedem cum... desenăm un drac cu fața în jos și, totuși... „în sus uitîndu-se“.

Absorbiți de lucru, n-au auzit cînd a venit Necunoscuta și-a adaos lemne pe focul de sub oalele cu boiele.

— A, uite, avem și un judecător, a tresărit Ieronim, cînd a sfîrșit lucrul. Spune, Necunoscuta : care schiță-i mai bună ?

Surizînd din priviri, fata arată îngerii lui Ieronim și diavoliului lui Sofronie : la Ieronim privirile-i rîdeau de bucurie ; la Sofronie se încrîncenau de spaimă.

— Mi-ai încondeiat, bădiță, niște draci fioroși și sălbateci, cum n-am să pot eu face niciodată. Ce Luci-

fer groaznic la chip și la trup, cu coarne de bivol !
Eu l-am închipuit cu coarne de rădașcă.

— De rădașcă ?

— Poporul crede că unii îngeri n-au voit să-l ajute pe Sfântul Ilie să-și înhame caii la căruța de foc, și-atunci ziditorul lumii i-a prefăcut în rădașce. Îmbinăm îngerii mei cu dimonii matala și scoatem ceva de seamă : iadul din fresca Suceviței.

— Mai cercăm încă o probă, așa în joacă ?

— Da... Am nimerit la faptele uriașului Samson : Ascultă : „Samson îl omoară pre leul... Stînd Samson, cu un picior pe un leu călcînd și cu mîinile sale capul întorcîndu-i și zdrobindu-l pre dînsul...”

— Nu, nu știu să desenez lei.

— Atunci : „Samson țiind o falcă de măgariu în mîină, îi lovește înainte pe cei de altă seminție ; și mulți omoriți în urma lui...”

Cînd au sfîrșit desenele, au constatat că Samson al lui Sofronie arăta voinic și aspru, dușmănos, rău, iar al lui Ieronim, senin, bun, frumos.

— Ei, ce zici, Muto ? Tu, dreaptă judecătoare...

Fata privi, pe rînd desenele și autorii și roti de două ori dreapta într-un sens și în celălalt.

— Nu înțeleg ; ce naiba vrei a spune ?

— Zice că Samson, fiind un binefăcător al neamului său, se cuvine să aibă bunătatea scrisă pe chip, ca în desenul meu, și vinjoșenia celui desenat de mata, tălmăci Ieronim. Deci să lucrăm împreună.

— Născocire ! N-a spus asta, cum nu-s eu mitropolit.

— N-ai spus așa, Necunoscuto ?

Fata încuviință din cap, cu hotărîre : „Așa am spus !”

— Măi, să fie... V-ați vorbit. Vorbit ? Cum ?

Spre seară, Sofronie o pîndi pe malul Berchezei, cînd își adăpa bivolițele : țișni dintre arini și, ca un dihor, îi sări în spate. Dar fata se răsuci, îl pocni cu

restetul peste ghebă, peste față. Căcătind de furie, cercă, încă o dată, s-o doboare și să se arunce peste dînsa. Dar una dintre bivolițe mugii și se repezi să-l ia în coarne. Noroc că s-a ferit după tulpina unui arin, a intrat în tufișul unde pîndise și s-a strecurat pe rîu, la vale, pînă în fața mănăstirii. Se văzu plin de sînge pe față și se spală ; dar îl durea gheba, iar în cap îi creșteau cucuie. La masă, în trapeză, Ieronim îl întrebă, îngrijorat, unde s-a lovit.

— M-am bătut cu niște ciobani, minți îmbufnat.

— Te-au prins la urdă dulce ?

— Cam așa... rîse călugărul Mina. Eram pe-aproape : Te-a pălit... urda duce, cu restetul... Și-ai avut mare noroc că nu te-a luat bivolița în coarne, meștere Sofronie.

Toți înțeleseseră ce i s-a întîmplat, rîseră cu poftă, și lăudară bărbăția Necunoscutului. Ca să nu se lase batjocorit, Sofronie se prefăcu vesel :

— Știți, Muta, are chip frumos ; nu-i mîncată nici de porci, nici de vărsat, nici de sfrenție, nici de lepră, cum ziceam... Acum știu cum mușcă și, a doua oară, nu-mi mai scapă.

— La mata, bădiță Sofronie, am auzit vorbă înțeleaptă : sacul știe să-și afle petecul și spinarea scărpinătoarea.

— Iar eu, interveni starețul, poruncesc să nu te mai legi de ființa asta : este sub a mea ocrotire și nu îngădui !

Meșterul vru să se răzvrătească, dar își aminti de fratele său Ion și tăcu. Lui Ieronim i se făcu milă de el și, după masă, îl pofti la plimbare :

— Bădiță Sofronie, privindu-te, îmi amintesc de Socrat filozoful cum a băut cupa cu cucută, s-a întins și s-a acoperit cu mantia, să nu i se vadă chipul schimonosit de durere.

— Așa să fac și eu ?

— Amîndoi să facem așa. Că zbuciumul din noi a început să ne cam slujească mutrele. Viața mi se pare brăzdată numai de șanțuri și opreliști : să nu mănînci, să nu bei, să nu iubești, să nu cînți, să nu guști bucuria împreunării... Mereu „să nu“, deși privighetoarea cîntă, mieii zburdă și soarele-i luminos ca dumnezeirea. La toate mi se spune : Nu ! Să te frînezi cînd ți-i a te da veseliei, plăcerilor și petrecerilor bune. Dacă-s gata să muncesc pînă la leșin, de ce mi-i oprită desfătarea năucă ? Arta ? Ce-o să-mi dea arta, la urma urmelor ? Faimă ? Prețuiește faima asta măcar cît sărutul unei fete ? Sărutul, pe care mi-l închipui izbăvitorul a o sută de chinuitoare întrebări : de ce m-am născut ? de ce trăiesc ? unde aflu Adevărul, Dreptatea, Dragostea, Frumusețea ? Dacă dospesc chinuri și dureri în mine ca să făptuiesc artă, înseamnă că arta nu-i mîntuirea, ci blăstămul meu, pieirea mea.

Răsărea luna în vîrfurile brazilor ; cei doi zugravi se simțeau triști, dar prieteni, aproape unul altuia, frățește trebuitori.

După osteneala sfărîmării la piatră și arderea ipsosului, meșterul Ion îngădui lui Ieronim trei zile la Suceava.

Jupînița Sofia a venit să pozeze în casa arhimanditului Atanasie Crimca, unde Ieronim își pregătise totul : jilț, pînză, culori. Schițîndu-i chipul, îi descoperi însușiri puternice, voință și o anume poftă, lăcomie de viață, care o înfrumusețau. Se emoționa cînd îi rotunjea contururile, îi colora obrajii, cînd îl ațîntea viclean cu privirea ; dar se înfiora cînd o descoperea rece, ciudat de străină și depărtată, ca din-

tr-o lume a zăpezilor fără soare. Cercă să-i încălzească inima. Îi povesti întâmplări de haz din Anvers și Rotterdam, îl înfățișă în chip hazliu pe meșterul Stamatelos Kotronas de la Rîșca, dascălul lui cel dintîi :

— Zicea : „Să nu-ți spurți harul zugravindu chipurili oamenilor cu care te întîlnești zilnicu, c-azunzi să îți le faci idoli de închinare și ruga“.

Jupînița rîdea ori se făcea a rîde și cerea să-i povestească și altele.

— ...Într-o noapte, după ce m-am întors de la taverna Il Babuino, dintre caravaggiștii cei besmetici, meșterul Eli Ilarion m-a ocărit foarte : „Te lași ademenit de dragostea pentru muieri ! mi-a zis. Ai petrecut printre cortegiane. Ai izvodit un psalm întru slava tîrfei“... Și a urmat cu dăscăleala pîn-am jurat : „Nu mai fac !“ Dar parcă m-a iertat : „Dragostea muierescă prăbușește bărbatul în deznădejdea cea diabolică și-l umple de un pandemoniu, unde toți monștrii : groaza, tortura, îndoiala, nebunia, moartea, se unesc și pricinuiesc smintita dulceață a durerii pe care dorești s-o păstrezi veșnic, ci ea se topește, se stinge, piere în clipa următoare, lăsînd în cuget și în toată ființa-ți numai cenușă și mătrăgună...

— Zugrave, cum vorbești cu mine? Uiți că sînt boieroaică ? Tata are douăzeci de moșii, trei case în Suceava, două în Hîrlău, patru în Iași, două în Galați, șapte mori, zece pive, optsprezece oloinițe, zeci de turme de oi și cirezi de cornute, face negoț cu bistrițenii, cu brașovenii, cu leșii, la Liov și Danzig. Iar aur și giuvaieruri are aproape cît și vodă Ieremia. Va fi ctitor la Dragomirna !

— Cer iertare... N-am vrut să te supăr, se bîlbîi Ieronim, îndurerat c-a vorbit necugetat, dar și bucuros

că i-a descoperit o sclipire trufașă în privire. Gîndi : „Să-i pun culorile superbiei în ochi și-n obraji... O, Caravaggio, cîtă dreptate ai ! Și domnia ta, meștere Eli Ilarion, ai dreptate. Toți aveți...”

Dar, după cîteva minute de îmbufnare, tocmai cînd se pregătea să-i spună că, pe ziua de azi ajunge cît a pozat, Sofia îl pofti la plimbare pe ulițe.

— Bucuros, jupîniță... Dacă asta nu strică numelui Stroici.

— Știu eu mai bine ca tine ce strică și ce dregе numelui meu !

De pe ulițe, au urcat pînă la cetate; el i-a povestit întîmplări vesele, i-a arătat florile toamnei, i-a cîntat, așa că jupînița a uitat, aproape cu totul, că-i fiica marelui logofăt Luca Stroici.

În trei zile portretul a fost gata. Nici n-au știut cînd a trecut timpul. De mai multe ori i-a spus cuvinte drăgălașe, nu atît c-ar fi fost adevărate, cît, mai ales, ca s-o vadă zîmbind. Sofia îl privea cu tot mai multă stăruință, cu interes și cu un fel de vinovată plăcere. Cînd îl întrebă ce planuri are pentru viitor, tînărul se grozăvi :

— Nutresc gîndul de a îmbogăți meșteșugul zugrăvirii, deprins la Athos și în Italia. Vreau să samăn flori noi pe ogor vechi, ca să-l imprimăvărez. Să zămislesc chipuri bizantine cu sămînță de la Moldova. De pildă : sfîntul Ilie să meargă prin cer într-o căruță țărănească de la noi. La județul din urmă, dreptii să stea pe laiță, cum stau bătrînii la sfat ori la priveghi. Păstorii să-i fac drept ca în obcine. Iar domnia ta, cu priceperea și dragostea domniei tale pentru frumos, să-mi fii ctitoriță. Că nouă, meșterilor, ziditorul lumii ne-a dat talant fără... talanți.

— Te-ajut, Ieronime. Te-ajut, măcar că în ist tablou m-ai făcut cam prea trufașă.

— Așa ești, cinstită jupîniță. Iar boierie fără trufie...

— Așa voi fi fost. Acum, de cînd te cunosc, m-am mai schimbat. N-am stat, nicicînd, atît de mult de vorbă cu un tînăr umblat prin lume, învățat și cu har ca tine.

— Sînt un biet zugrav de biserici... se umili Ieronim, anume ca s-o audă lăudîndu-l.

— Nu sameni cu nici unul din cei cu care părinții vor să mă mărite.

— Ca zugrav, n-am nici cînd liniște. De cînd m-am adunat de pe drumurile străinătății, umblu după piatră și lutișoare, după cleiuri și rășini, după ipsos și var. Caut lemn de paltin, nuc ori tei pentru scînduri pe care să zugrăvesc icoane. Le cioplesc, le geluiesc, le fierb în rachiou amestecat cu arsenic, în oțet, în ulei de in. Cînd văd un paltin drept ori un tei fără cioturi mă bucur parc-aș vedea trup de fecioară. Cînd îți sărut mîna cu degete subțiri și piele catifelată, aburind mireasmă de trandafir, gîndesc că eu lucrez cu cleiuri și boiele rău mirositoare și că sînt, prea adesea, mînjit ca un hornar.

— Mi-a spus arhimandritul Atanasie că acel ce-ți zugrăvește chipul, te supune. Fug cu tine în munte, Ieronime !

Uluit de vorbele ieșite din căpușorul jupîniței, tînărul pildui :

— La Florența a trăit un pictor, Filippo Lippi ; orfan și sărac fiind, l-a crescut un călugăr și l-a învățat pictura. Era foarte talentat, dar și foarte chinuit de întrebări fără răspuns. Ca să sfîrșească un tablou pe care-l tot amîna, Cosimo cel Bătrîn, din stirpea Medici, mai marele cetății, l-a încuiat în atelier. Ci el a fugit, pe fereastră, cu funie împletită din cear-

şaf. S-a ascuns într-o mănăstire de călugăriţe. Acolo, stareţa l-a pus să picteze pe sfânta Margareta ; ca model i-a dat o încântătoare călugăriţă, numită Lucreţia. Filippo s-a îndrăgostit de dînsa şi a răpit-o. Ea a zis : „Părăsesc mănăstirea şi-mi păstrez iubitul“. Papa, auzind, a dezlegat-o de legămîntul călugăriei, ca să se poată căsători, după lege. Dar rudele s-au împotrivit cu atîta înverşunare, încît fata a trebuit să se întoarcă la mănăstire. Din acea răpire s-a zămislit un bastard, Filippino, pictor ca şi părintele său...

— Frumosul meu zugrav, sărută-mă !

Ieronim o prinse în braţe şi-o sărută pătimaş. Era fierbinte şi li se potriveau buzele şi trupurile, parcă numai o greşală le-ar fi desprins. Se trezi vorbind :
— Hai ! Lăsăm părinţilor tabloul, să-şi potoale dorul de tine, şi ne adăpostim la o stîină, în obcini.

— Întîi, mă pictezi goală, se răsuci, desfăcîndu-şi rochia la sîni, aşa cum ai zugrăvit italiencele de care ai povestit.

— Haida, de ! se desmetici Ieronim. Mă temeam că aici n-o să aflu femei îndrăzneţe, care să se dezbrace în faţa unui...

— Eşti un prost ! Toate boieroaicele rîvnesc să-şi scoată rochiile în faţa căpitanilor de lefegii, darmite în faţa unui tînăr vrednic a le înveşnici frumuseţea făpturii !

— Pozezi îmbrăcată pentru sfînta Ana şi goală pentru Venus.

— Cine-i jupîneasa asta ?

— Zeiţa frumuseţii, la grecii cei vechi.

— Credeam că-i vreo leahă ori unguroaică... Dar dacă mă află părinţii, mă ucid... Să cercăm a ne întîlni în casa de la Ilişeşti ; că tata m-a sortit unui pan leah, trecut de patruzeci de ani şi nu vreau să-i...

slujesc fecioară. Înțelege ? Peste cinci zile, la Ilisești!

Ieronim ieși din odaie, ușor ca fulgul ; dar în cerdac îl întâmpină logofeteasa :

— Zugrave, portretul e bun : seamănă cu fiica noastră, aidoma. Ia-ți plata : poftim ! Și să nu te mai prind pe-aici.

— Cinstită jupîneasă, eu... noi ne gîndeam...

— Pleacă ! Fiica noastră se-ndrăgostește ușor și se leapădă repede. Neamul Stroici nîcînd nu-și va amesteca sîngele cu al unui zugrav murdar de boiele și cu ochii roșii de colb și var. Te-am plătit ? Pleacă !

Ieronim vru să-i strige : „Domnia ta ești mamă ori neguțătoareasă ?“ Dar își aminti vorba lui Eli Ilarion : „Ispitele femeii iad și pierzanie înseamnă“. Descumpanit, înțepat de-o teamă ciudată, coborî scările casei unde o clipă i se păruse că a întîlnit dragostea. Ogar căruia i-a scăpat o iepuroaică, s-a întors la Sucevița, a patra zi, împovărat de amărăciune și umilință. Sofronie l-a gîcit :

— Ce te clatini așa, în ciuda cărării ? Ori ești beat ?

— N-am văzut fața vinului, de-o lună de zile.

— Atunci ai mîncat ciumăfaie și-ai dat bîca.

— Mai rău : parcă m-a călcat în copite o turmă de măgărițe.

— Te-a prins la furat inimi și ți-a cam muiat ciolanele ?

— Am aflat că săracul va să se mulțumească doar cu mirozna bucatelor.

Meșterul Eli Ilarion l-a citit din prima clipă și l-a luat la zor :

— Becisnicul meu fecior, dacă te îndrăgostești de fiecare model, te destrami ca fumul de tămîie în văzduh.

— Meștere, Sofia-i frumoasă și...

— Treci la scos ipsosul din cuptoare, la pisat și cernut, strigă meșterul Ion. Munca te tămăduiește de nerozie și te ispășește de păcate.

— Meștere, eu vreau...

— La treabă ! Nu-i iertare... Aleluia !

Gîtit de supărare și amar a prins să piseze piatra arsă pe lespezi netede, izbind cu un ciocan mare și cu mînie multă. Pulberea o cernea prin sită deasă din fir de borangic. Au venit să ajute: călugărul Mina, moș Andrei prisecarul, toți ucenicii și Necunoscuta. O vreme au tăcut. Pe urmă, călugărul a povestit despre rîvna lui Simion Movilă și, mai ales, a jupînesei Marghita, de-a ajunge doamnă. Cu încetul, meșterul Ion a cîrmit vorbirea spre dragostele acestei jupînese cu un frumos pan polonez. Și pe cînd toți o osîndeau, Ieronim :

— Eu zic că dragostea, ca și arta, e rîvna de a scăpa de singurătatea care rodește deznădejde.

— Pentru mine, trupul femeii e o taină, se spovedi Sofronie.

— Și sufletul ei e învălit în ciudățenii ; dar dragostea-i tocmai strădania de a descîlci tot ce ni se pare neînțeles. Ci eu sorb și trăiesc cu zbucium și durere.

— Hm... Ce de filozofie risipiți voi, meșterilor... surîse prisecarul Andrei. Ca și bărbatul, femeia-i trup și suflet. Ci trupul ei e oleacă mai gingaș, poate mai frumos și mai încărcat cu abur de ispite, iar sufletul îi stă mai la față și de-aceea lunecă ușor.

— Dar dragostea ?

— Să mă ierte fețele bisericești, dar eu zic, la bătrînețile mele, că dragostea-i un fel de împărtășanie arzîndă a două trupuri și a două suflete care sufăr și se bucură, cîntă și plîng împreună.

Ieronim se ocări pe sine : „De ce n-am prins în brațe fata de pe stîncă argintie și, cu sete, s-o să-

rut ?... Dar oare am văzut o fată acolo, pe stîncă ?... Năzăreală !“

Cînd toată piatra arsă a fost pisată și cernută mărunț, meșterul Ion a pregătit cinci hîrdaie mari cu apă caldă. Toți și-au dezbrăcat halatele și-au suflecat mînele și au turnat praful de ipsos în apă : cîte 20 oca de ipsos, presărat, cîte puțin și mestecat bine, în 50 ocale de apă.

Ieronim nici n-a băgat samă cînd Necunoscuta s-a apucat și ea de sfărîmat cocoloșii : o simțea aproape, ca pe o soră. Mîinile, unse de ipsos alb, li se întîlneau, blind, prin apa din ciubăr, călduță și albă. El surîdea ; îi venea s-o prindă, în joacă, dar nu îndrăznea. Cînd ipsosul, muiat în apă, s-a făcut ca laptele, l-au lăsat două zile să se limpezească, apoi au scurs apa, încetișor și au așteptat să se închege, ca untul. După asta l-au întins la soare pe mese mari, curate, să se usuce bine. Uscat, l-au pisat din nou și l-au ars în cuptor, a doua oară.

— Ce trudă, Doamne ! se căina Sofronie.

— Numai așa căpătăm ipsos bun și trainic, îl încurajă Eli Ilarion. Hai să dezvelim gropile cu var stins, acoperite acum cinci ani.

Se bucurară mult, găsindu-l alb și gras, ca seul iarna.

— Vom face o tencuială cum n-a mai fost ! Odihniți-vă două ceasuri.

Ieronim urcă pe Furcoi și privi mănăstirea, munții, cerul : „...De ce-s așa de minunați nourii în seara asta ? De ce-s tiviți cu strămătură roșie și albastră, albă și galbenă ? De ce codrul e atît de măreț, de liniștit, iar eu așa de trist, de fără rost, de zbuciumat ? La vîrsta mea, meșterul Eli Ilarion ridicase trei clădiri ; Rafael era Sanzio-sfîntul... Eu de-abia am mîzgilit cîteva icoane copiate după niște modele... Și vreau

să mă numesc meșter zugrav... mare meșter zugrav ! Sofronie m-a rîs ieri : „Muncești cu înverșunată mînie, ca să uiți iarmarocul cu... jupînița Stroici ?... Cînd văd ce opărit și trist ești, îmi vine să dau dracului orice dragoste“... „Hm... Grecii cei vechi povățuiau : n-o mîniați pe Afrodita, zeița dragostei ; răzbunarea ei e năprasnică. De altfel de aceea și-a ales ca ibovnic pe Ares, zeul războiului“... „Mă cam ametești cu poveștile tale“... „După învățătura isihiei îmi impun liniște ori de cîte ori mă tulbură ori mă supără ceva. Adesea, cînd dau să mă răzvrătesc, aflu că meșterul Eli Ilarion are dreptate : femeia este chinul cel mare al bărbatului“.

Lelea Călina a venit și ea cu vrăjile : „Ai grijă, în noaptea dinspre joia patimilor să aprinzi în ogradă foc cu lemne de jugastru, de alun și de corn, iar lîngă foc să pui un ciob cu tămîie, un pahar cu apă și trei scaune“... „Și... să aștept să vină știma de pe stîncă argintie ?“ „Nu știu cine-i 'mneaei, dar dacă ți-i urșită, vine !“... Gîndindu-se la Sofia, se apucă de lucrat, împreună cu Sofronie, schițe pentru figurile din altar. — Știi ce-am băgat eu de seamă, bădiță ? Și la noi și în țările pe unde am umblat : că dacă un pictor umblă mînjit de vopsele, bărbos, desculț, cu ochii roșii de var, de colbul zidurilor netezite cu cîrpa de cînepă, dacă piere de foame și de disperare, ori se-mbată de amar ori de bucurie că a primit un ban de la meșter, sau de la ctitor, și cade pe drum, dacă doarme sub schelă, cu capul pe o piatră ori într-o chilie întunecoasă, dacă-i ursuz ca un urs înțepat de viespi, dacă are cincizeci și cinci de ani și se împreună cu călugărițe tinere ori cu ciobănițe proaste, nu se miră nimeni : e un miruit al Domnului, are talent și i se îngăduie orice. Chiar moartea prin foame și păduchi îngăduită îi este. Dar dacă se spală cînd coboară de

pe schelă, dacă se îmbracă îngrijit, dacă are un cal și chiar o trăsură, dacă are nevastă și copii de care se îngrijește ca un părinte bun, dacă-i place, tovărășia oamenilor, atunci toți se întreabă : are oare talent ? Nu cumva muncesc alții pentru dînsul, iar dumnealui s-alege cu faima ?

— Bați șaua la armăsarul fratelui meu, meșterul Ion ?

— Nu ; mă gîndesc la soarta mea : mai bine-i să mă îmbogățesc și să mă creadă lumea fără talent, ori să trudesca ca un artist cerșetor ?

— Nu aștepta de la mine răspuns la filozofie 'naltă, băiete.

Ci, auzindu-l, meșterul Eli Ilarion a început să grăiască despre isihie. Ucenicii, Ieronim, Necunoscuta îl ascultau cu multă luare aminte, chiar dacă nu înțelegeau totul.

— Ce-s isihăștii ? Sînt liniștiții, împăcații întru sine. Sînt cei care se roagă mut și neîntrerupt spre a se curăți de patimile izvodite de minte, inimă și poftă. Ce-i care se leapădă de zgîrcenie, lăcomie, ambiție, fătărnicie, slugărnicie, trufie. Adicătelea singuri se osîndesc la sărăcia duhului, singuri își pricinuiesc plîns și lacrimi, ca să spele cugetul de păcate. Simțurile fură, împrăstie, risipesc mintea, iar isihastul trebuie să stăvilească risipirea asta nelegiuită. Apoi ca să-și țină cît mai mult mintea în friu, isihastul caută omul lăuntric, se roagă cu sîrguință și respiră ritmic, cu privirea pironită asupra unui punct neclintit : un semn de pe piept și mai ales asupra buricului, a ombilicului cum se mai zice. Pentru că buricul este nodul tuturor păcatelor : de aici se ajunge la pîntece, la inimă și la mădularele zămislitoare de urmași ; de aici se stîrnesc toate dorințele cărnii și se răspîndesc în tot trupul.

— Unii isihăști au ajuns să caute sufletul în buric.
— Poți râde, Ieronime, cum rîd și eu de omphalopsihi. Căci prin isihie călugării de la Bizanț și Athos și-au zăgăzuit calea spre cugetarea liberă. Au frînt vlăstarele firave ale umanismului, ale științei din Bizanț. Dintr-o gîndire filozoficească, isihia a ajuns o dogmă potrivnică vieții. Înrobea ființa omenească, propovăduia cele mai molii forme de ascetism. De teama turcilor, mulți tineri deznădăjuiți se refugiau în mănăstiri. Certurile pricinuite de isihăști au tulburat, au zguduit împărăția bizantină. Sinoavele se sfădeau pentru cuvinte neroade și le păsa prea puțin că otomanii ocupau Constantinopolul și masacrau zeci de mii de oameni. Astfel împăratul Constantin Paleologul, în deznădăjduita bătălie cu Mahomed sultan, avea doar cîteva mii de soldați, în vreme ce în toate mănăstirile din împărăție, mucezeau sute de mii de bărbați tineri călugăriți, viermuind prin chilii ori peșteri sălbătice, așteptînd sfîrșitul lumii. Dar tot pe atunci, în Apus, oamenii descopereau „Lumea nouă”, ocoleau globul pămîntesc, născoceau multe mașinării, dezgropau statuile grecești și romane și înălțau zidurile uriașe pe care le-am văzut la Roma, Veneția ori Florența.

— Deci... nu ești isihast, meștere, se bucură Ieronim.

— Ba sînt, dar nu ticăloșit. Altminteri nu te-aș fi purtat prin lume să înveți meșteșuguri înalte, ci te-aș fi trimis la peșterea lui Nicanor, ici, pe Bercheza în sus.

— Dar tu ce crezi, Ieronime ? întrebă Sofronie.

— Că sîntem sortiți trecătoarei clipe. Dar că tot mai bună-i semeția zămisliților de fapte mari și de lu-

cruri durabile, decît scîrbavnica pîndire a fumurilor pretinse a izvorî din buric.

Abia acum Sofronie observă că, lipită de zid, Necunoscuta asculta cu multă luare aminte. Îi făcu semn aspru să se depărteze :

— Piei din calea noastră, neisprăvito !

— De ce-o alungi ? întrebă Ieronim, mirat și îndurerat, cuprins de un tremur lăuntric, parcă i-ar fi fost frig la inimă.

— Cască gura de pomană, neajutorată la minte și...

— Nu vorbește, dar pricepe orice, bădiță.

— Și eu cred că pricepe, zîmbi meșterul Ion, corectînd o schiță a lui Sofronie și urmînd : Ci nu înțeleg să mă lipsesc de plăcerile acestei lumi, să nu mă-nînc, să nu beau, să nu mă folosesc de femei.

— Meștere, nimic nu-i bun sau rău, drept sau strîmb, dulce sau amar, urît sau frumos în sine, ci numai mintea și inima noastră dau lucrurilor o însușire sau alta.

— Gîndești ca filozoful Platon, surîse Eli Ilarion ; că noi nu cunoaștem, nu știm cum arată, nici copacul, nici calul ; avem doar ideea despre cal sau copac.

— După mine și creștinismul a devenit o poveste, o mitologie. David l-a făgăduit lumii pe Mesia, proorocii, sibilele și filozofii l-au vestit, magii și craii de la răsărit l-au preamărit în ieslea unde-l născuse Fecioara, iudeii l-au osîndit, Pillat din Pont s-a spălat pe mîini, că n-a avut curaj nici să-l învinuiască, nici să-l apere. Așa, fariseii l-au răstignit, femeile cele evlavioase l-au pus în mormînt, apostolii i-au povăduit învățătura, martirii i-au apărât-o.

— Cum, păgînule, într-acest chip vorbești despre Fiul lui Dumnezeu ? se răsti, c-o întrebare, călugărul Damian. Iriticule ! Ba te mai aude și Muta asta. Pleacă de-aici, nevolnico !

— De ce vă înverșunați toți împotriva ei ? îi luă iar apărarea Ieronim.

— Pentru că peste doi ani de cînd robotește aici, a stat zburlită ca o bufniță în lumină. Și-acum, așa deodată...

Sofronie a vrut să strige și el împotriva Necunoscutei, dar își aminti păliturile de resteu peste ghebă și tăcu : nu de frică, dîmpotrivă, din admirație : „Își apără viața“...

Fata se retrase, încet, cu capul plecat. Ieronim o privi, gîndind : „Alungată, deși a cărat mii de căruțe de piatră. Și nimeni nu-i ia apărarea... Dreptu-i ?“

— Acoperiți ciuberele și covețile cu ipsos și culori, cu scinduri ! porunci meșterul Ion. La noapte nu plouă.

Dar, în zori, le găsiră răsturnate și totul vărsat, băltoacă.

— Bivolițele Mutei ! strigă Sofronie ; și toți crezură.

— Să vină aici ! porunci meșterul Ion, arzînd de furie.

Fata sosi, într-un suflet, alergînd în urma lui Gligorie.

— Uite ! Bivolițele tale... Cîta pagubă !...

— Am muncit două săptămîni, de pomană ! Îți luăm bivolițele...

Fata se lăsă în genunchi, pe iarbă, lîngă ciubărul răsturnat, în care frămîntase ipsosul împreună cu Ieronim și hohoti de plîns. Sofronie crezu că se roagă de iertare și-o dojeni :

— Te smiorcăi ? În loc să păzești năpăștile astea negre și urite ca dracul... și-o izbi cu piciorul în coaste.

Necunoscuta strînse tare pleoapele să stoarcă lacrimile, se ridică, făcu un pas, doi, trei și arătă, într-o moviliță de vopsea verde urmă de copită de cal.

— Adevărat ! lămuri Ieronim. Cal, nu bivoliță..

Peste un sfert de oră aflară că trei dintre caii stăreției aveau copitele mînjite de vopsea și ipsos.

Trudiră încă o săptămînă la scosul culorilor, la arderea ipsosului, la prepararea cleiului. Dar nimeni n-a mai alungat-o pe Necunoscuta. Dimpotrivă : i-au cerut să lucreze mai mult ca înainte. Între timp avură și o bucurie : mitropolitul Gheorghe și Ursachi, negustor bogat din Galați, le-a trimis patru putini cu clei de cegă. Dar încercarea culorilor departe de a fi mulțumitoare : verdele, ori prea spălăcit ori prea tare, roșul era murdar și fără strălucire ; galbenul aducea mai mult cu miezul de bostan turcesc decît cu auriul.

— Meștere Ioane, zic să întrebăm și femeile bătrîne, boiengițe...

— Că n-o să mă iau acum și după babe !

— Cunoaște careva o boiengiță ? nu se lăsă Ieronim. Nimeni nu răspunse ; doar Necunoscuta ridică mîna în sus și făcu semn : „Eu“.

— O poți pofti pînă aici ?... Da ?... Mîine ?... Foarte bine, citi tînarul semnele Necunoscutei.

— Mă hlizesc de rîs, îl luă Sofronie peste picior, cînd te văd cum îți tot bagi în cîrd cu muta asta neajutorată.

— Uneori cei loviți de soartă sînt făpturi aducătoare de noroc.

— De cele mai multe ori sînt sculele dracului ! o întoarse Sofronie, rîzînd de sine însuși.

Toți hohotiră, dar Ieronim se simți rănit, mușcat și îmbăloșat, așa, fără pricină. Și pofta de a munci se preschimbă în lehamite. Puse erminia sub braț și porni pe Sucevița în sus. Auzi pe meșterul Ion, în urmă-i :

— Ei, te-mbolnăvești și tu de muțenie ?

Asfințea soarele ; raze piezișe străbăteau frunzișul galben al răchitelor și mestecenilor de pe mal. Pășea pe prund și aduna pietre colorate : roșii, negre, albe roze, verzui ; umpluse buzunarele când ajunse la stînca argintie. Privi cîteva clipe locul unde-a întîlnit fata cu trup mlădiu și surîs blînd ; apoi, cu un ascuțiș de cremene reînnoi desenul scrijelat pe lespedea de piatră : „Să nu pieri și tu, firav semn al fetei din vis!“

Așezat pe stînca argintie se privi în limpezimea ști-oalnei și se află dureros de singur, de nefericit. Și, așa, fără gînd, izvodi, cu un căpețel de cărbune, chipul, părul, umerii, sînii, mîna stîngă întinsă după rugul de zmeură, boiul, șoldul stîng, genunchiul : „Chiar aici sta... I-am găsit conturul în piatră. Îl văd !... Îl văd !... Dar mi s-a sfîrșit cărbunele... Cărbune !... Ori o daltă ! O daltă...“ Se scotoci nervos și, în buzunarul de la piept, mai găsi încă o frîntură de cărbune. Îi desenă și picioarele, sprîncenele, ochii, gura, obrajii. ...„Da, așa a fost... Aieveya ori în vis ?“ Tremura de bucurie, de fericire ; dar repede se întristă : „Acuși asfinte soarele și singurătatea mă copleșește“...

Șopti, cu patimă, verset din „Cîntarea Cîntărilor“ : „Stîrnește-te vînt de miazănoapte, vino vînt de miazăzi, suflați prin grădina mea și miresmele-i stîrniți ; iar iubitul meu să vină, în grădina inimii mele să intre și din scumpele-i roade să se înfrupte“... Se întinse pe stînca argintie, cu fața spre cer și gîndi : ...„La Sucevița zugrăvesc după datină... Apoi, dacă izbutesc a cîștiga bunăvoința ctitorilor Crimca și

Stroici, pictez icoane ca în Italia. Chiar de mă afurisesc toți călugării. Iar arătarea din ziua Schimbării la față o iau drept semn că trebuie să aduc cinstire trupului omenesc... Amintirea fetei de pe stînca asta — o fericire chinuitoare, pierdută, fără speranță. Dar cine-și pierde speranțele e mort, iar viitorul se-ntunecă și pierе dacă se uită trecutul. Ci eu să uit fata care... De ce ? Cînd o să mai văd atîta caldă frumusețe și sfîntă curățenie ?“

Suflînd ușor din spre dealul Furcoi, vîntul smulgea cîte o frunză din arini și mesteceni, fluturîndu-le ca pe niște aripioare de aur, așezîndu-le pe luciul șovăitor al undelor, să le plimbe, la vale.

Ieronim desenase vreo patru ceasuri, în atelier, neînterupt, și acum ieșise în ogradă să mai cerce culoarea verde și roșie. Învîrtea morișca de măcinat piatră și șoptea versete : „Ale tale buze miere izvoarăsc, iubito“...

Necunoscuta se apropie și, cu un gest hotărît, ceru să învîrtă ea morișca.

— Dar eu ce să fac ? Să-ndrug versete ?

Îi aduse, repede, o scîndură lată și netedă, un cărbune și-i făcu semn, poruncitor, să deseneze.

— Frumos, dar azi mi-am făcut... porția la desen. Totuși, ai dreptate. Poftim... A, mi-ai făgăduit să aduci o meșteră boiangiță ?... Vine ? La prînz ? Bine. Îmi trebuie un roșu străveziu ca floarea macului. Să încerc și cu boiele din buruieni.

Și pe cînd Necunoscuta învîrtea, cu putere, de mînerul rîșniței, Ieronim verifică, pe rînd, ceaunele unde fierbeau boielele.

— Nu, nu-i bună, fir-ar să fie ! blestemă supărat, vîrînd lemne sub pirostrie. Dar nu mă las ; le mai fierb o dată. Și încă o dată !

Necunoscuta îl încurajă, făcînd ochii mici și dînd ușor de două ori din cap : „Așa-așa !” Ieronim ațîță focul cu flacără mare și stătu o vreme fără gînd, privind jocul pălălaiei. Și deodată, în văpaia roșie, îi apărură fata de pe stîncă argintie :

— Ei, dacă te ivești și în flacără și dăntuiești, nu ești făptură omenească, diavolițo... Lasă-mă ! Nu mă mai ispiti, tu, năluca lui nimenea... Lasă-mă în sărăcia duhului meu, să-mi văd de meșteșugul schivnicesc cu care-s miruit. Lasă-mă nepăsător și mîndru : nu-mi mai urgisi simțurile cu vilvătaia nepotolitelor dorinți. Fii heruvim neprihănit acolo, pe mal de apă, în luminoasă zi de vară, dacă vrei la tine să mă uit și ție să mă închin. Dar ești nălucă sfîntă ori drac împielităt ițit pe stîncă argintie ?...

Numai cînd răsuci capul și o zări pe Necunoscuta, își dădu seama că vorbea tare, ca și cum ar fi cîntat psalmi. Surîse, stingherit, sfios :

— Mă bucur, Necunoscuto, că și ție îți plac culorile și m-ajută a le pregăti. Dar le cunoști tîlcul ? Nu ?... Să-ți spun, pe rînd : verdele simbolizează viața sănătoasă, puternică, mulțumită, încrezătoare, viață încărcată de belșug, dragoste, speranță, tinerețe, mîndrie, curaj, slavă și chiar sfințenie. De asta vreau ca sub picioarele sfinților de la Sucevița să așez iarba verde, ca în poienele noastre.

Necunoscuta arătă oala cu roșu și întrebă din sprîncene ; iar Ieronim :

— Purpura ? Simbolizează sinceritatea, noblețea, atotputernicia, avuția, însușiri care înalță omul. Îți place culoarea albă ? Da ? Bravo ! Și mie. În heraldică se aseamănă argintiului, întruchipare a buneii credințe, a luminii, a nevinovăției și neprihanei. Albastrul este imaginea cerului, adică a dreptății, a fru-

museții, a păcii ; tălmăcește blîndețea, frumusețea, biruința, vegherea, odihna, liniștea... Pe mine culorile mă îmbată de plăcere și fericire, ca vinul și ca dragostea. Și le caut de cînd am deschis ochii asupra lumii. Caut, mereu, culori, bucurie și dragoste, dar pe nici una n-o aflu.

— Măi-măi... ce vorbire tristă ! îl întrerupse Sofronie, în batjocură, venind din atelier. Ci dacă nu le afli, lasă-te păgubaș și hai să mîncăm, că-s mai rupt de foame ca opincile Mutei.

— Sfîrșesc ist măciniș și vin... Grea treabă zugrăvirea, urmă să vorbească, lăsîndu-l pe Sofronie să-și vadă de cale. Trudim de o jumătate de an și încă n-am izbutit să scoatem toate culorile. Și pe cîte le-am preparat nu știm, întocmai, cum vor prinde pe zid și cum vor dăinui la soare, umezeală, vînt ori ger. Un pictor italian ne învăța să măcinăm piatra neagră numai pe o placă de porfir, turnînd apă curată de izvor ori de fîntînă, iar în timpul măcinării nu cumva să cadă praf ori gunoaie... Îl urmez pe Cimabue, în meșteșugul frescei : desenez totul cu cărbune ori cu un condei bine ascuțit. Văd care părți ale tabloului sînt de aceeași culoare : roșu, verde, albastru, galben, liliachiu, adică așa cum am însemnat pe schiță. Apoi zugrăvesc cîmpul sau fundalul, adică locul unde va să așez chipurile omenești, turlele, casele, copacii, draperiile. După asta fac veșmintele, mîinile, picioarele, obrații. Adică aștern o dată tot ce-i de aceeași culoare și repede-repede, să nu se usuze zidul. Greu e de zugrăvit pielea omenească : bălaie, roșcovană, negricioasă. Pentru chipurile negricioase italienii frămîntă culoarea cu „ou de găină de la sat“ cu gălbenuș de culoare închisă, pentru cele bălai pun „ou de găină de la oraș“, cu gălbenuș mai deschis. Carnația, adică fețele, mîinile, picioarele le fac suprapunînd patru

straturi de culoare, începînd cu cea cărămizie și sfîrșind cu cea ușor trandafirie. Cînd se mai usucă, acopăr totul cu lac, zămisbind o pojghiță gălbuie, ca împrumutată din soare. Cum zice meșterul Eli Ilarion ; tablourile care nu cîntă psalmi, nu plîng, nu grăiesc inimii sînt seci, moarte... Culorile sînt minunile lumii, vorbesc ochiului și sufletului. Îmbracă lucrurile și ființele în strai de sărbătoare. Uită-te la flori, la fluturi, la libelule ! Fără culori, panseaua ar fi doar o biată buruiană, s-o pască bivolițele. Dar crăița ? Condurașul ?... La noi zugravii au născocit, pentru fiecare ctitorie, o culoare dominantă care covîrșește pe celelalte ; Voronețul — albastrul asemenea cerului, limpede, spălat de ploile primăverii ; Moldovița — luciul sidefat al lacurilor în zori de zi ; Humorul pare scăldat în aur, presărat cu diamante. Noi vrem să punem Sucevița sub puterea culorii verzi, s-o îmbrăcăm în strai cu smaragde, așa cum e toată firea împrejmuitoare, primăvara și vara. Uite, Necunoscut, culorile în mii de nuanțe ale codrului toamna se aștern toate, pe verdele otăvii din poiene. Asemenea verde vrem să găsim și să-l potrivim cu toate culorile cele asemeni mișcărilor din sufletul nostru : bucurie și tristețe, liniște și frămînt, teamă și neînfricare. Toate culorile, toate nuanțele lor grăiesc despre cumpăna dintre bine și rău, dintre drept și strîmb, dintre lumină și noapte...

— Ieronime ! strigă Sofronie din trapeză. Lasă vorbăria, că s-a răcit borșul călugăresc. Iar filozofia c-o nătingă duhnește a prostie.

Abia începuseră masa, cînd în ograda mănăstirii a intrat o bătrînă cu traista în spate, sprijinită într-un băț mai lung decît dînsa. A spus că-i din Drăgușeni, o cheamă Ana și caută o fată mută. Călugărul Mina a dus-o la chilia Necunoscutei :

— Am venit, fetico... Ei, dar tu mă primești cu masa pusă ? Brînză de bivoliță, pîine de secară... vorbi după ce lepădă traista pe pat și gustă din bucate, pînă cînd Necunoscuta l-a adus pe Ieronim :

— Știi să faci boiele, mătușă Ana ?

— Am fost, cîndva, vestită ; dar acu, iaca, nu mai pot. Mă dor ciolanele, vătămătura. Toate mă dor și mai cu samă mîinurile, că le-am ținut, săracele, v-o cincizeci de ani, tot în apă. Apă rece și fierbinte, fierbinte și rece, verde și roșie, neagră și albastră... Și de n-or putrezit pînă amu, e-o minune. Iar dacă nu mai lucru, m-a îmburuienit uitarea.

— Nu ține taină, mătușă. Învățătura matale, un dar pentru frumusețe.

— Boielele pentru icoane au altă socoteală decît cele pentru lînuri.

— Mătușă, fata asta, căreia noi în zicem Necunoscuta, m-a povățuit să cerc a folosi și culori din buruieni, coajă și smicele.

— Păi, eu feciorașule, am boit galben cu frunză și flori de droghiță, fiartă cu borș, împietrită cu piatră acră, pisată mărunt. Droghița se culege vara, cînd înfloare. Se uscă la umbră, în pod, la loc ferit de umezeală. Tot boia galbenă am scos și din coajă sau smicele de măr dulce și din măr pădureț, din ramuri tinere de salcie, din lemnul cîinelui cu șovîrf, fierte cu piatră acră. Altădată am tocat siminoc și l-am fiert în plămadă de borș, ca să scot un galben-auriu foarte frumos. Dacă am potrivit bine măsurile, din coajă de arin negru, mi-a ieșit un cărămiziu închis.

— Dar albastrul ?

— Boia gingașă și tare scumpă, feciorașule. Oleacă dac-ai greșit măsura, iese ori liliachie, ori vinețeală. Am scos albastru plăcut din viorele, fierte bine cu

apă curată, proaspătă. Dar trebuie o mare cîtime de flori și-s migăloase de cules ; îți înțepenesc șalele de-atîtea plecăciuni. Dacă am împietrit-o cu piatră acră, am dobîndit albastru stînjeniu, străveziu, bun mai ales la borangic, cum place jupînițelor. Dar cel mai suferitor albastru l-am scos din usuc de oaie, leșie și, să ierți matală, din ud de femeie. Am strîns, cîte o săptămînă, udul într-un vas, am pus boia liliachie și piatră acră și am fiert bine în acea zamă sculele de lînă, în sau borangic. Le-am lăsat să se usuce, apoi le-am mai fiert, în altă zamă, de două sau chiar de trei ori, pînă s-au boit albastru după plac. La urmă, le-am spălat bine-bine în apă rece și le-am împietrit în apă caldă... Ci eu am spus ca o poveste și mata n-ai să ții minte.

— Țin, mătușă, că-am însemnat aici, totul.

— Ai scris vorbele mele ?... Bine, dar după ce le-nveți, să arzi hîrtille. Să nu ți le fure careva.

— Și pentru verde ?

— Am folosit alior ori răchițică, fierte tot cu piatră acră sau cu usuc de lînă laie și cu ud de vacă. Verdele burătăciu, adică de culoarea buratecului, l-am scos din droghiță fiartă cu borș, în anume măsură. Și din dedețel se face un verde spălăcit, dar gingaș. Cel mai tare verde l-am făcut din frunze de nuc și coajă de arin. Unele femei scot boia verde și din sîneală cu smicele de măr dulce. Iaca : am ostenit tot sporo-văind...

Necunoscuta asculta cu mare luare aminte, dornică să învețe și ea taina boitului. Puse în fața bătrînei, pe un taler de lut, o bucată de turtă de hrișcă, două plăcinte și o ulcică de apă, alături.

— Acu, c-am mai prins oleacă de putere, să grăiesc... Roșul l-am scos din frunze și flori de măr acru, frecate bine-bine în palmă și fierte în borș. Dacă-i spă-

lăcit, se sporește măsura. Crenguțele de măr pădureț, strînse în ziua de Foca sau Maria Magdalena, și fierte cu frunze de șovîrf dau roșul cel mai aprins. De negru să nu mă întrebi, că-i coloarea inimii mele, a tristeței, a mîhnirii, a bătrînețelor și știe orice babă, oricît de nepricopsită, cum se cătrănește pînza ori pănura. Mai dă-mi o ulcică de apă, fată necuvîntătoare, că bune or fost turta și brînză... Așa ! Dulce apă-i la Sucevița : aghiazmă, nu alta... N-ai ce face, mata, tinerelule, cu negru, culoarea morții.

— Ba îmi trebuie, mătușă, să-l zugrăvim pe satana.

— Ducă-se pe pustie !... De ce să-l zugrăvești ?

— Pentru că, vezi mata, mătușă, iadul nu-i înfricoșător, dacă nu-i împînzit cu draci.

— Mda... La noi, pe lingă casa omului se țin numai ciinele, mița și păsările negre, tocmai pentru că necuratul fuge de ele.

— Ei, mătușă, dar cînd ai fost tînără, nu ți-au plăcut flăcăii cu părul ca pana corbului ?

— Ba am și cîntat : „Pentru ochi ca murele, ocolesc pădurile“... Că mai avea dumnealui și un armăsar negru-lucios, de sticlea la soare ca oglinda.

— Atunci, vezi ? Din ce scoți negrul ?

— Din coajă de arin negru, cu calaican și sare ori din coajă de arin și nuc cu piatră acră și huște. Atîta mi-am mai adus aminte.

— Mulțumesc, mătușă. Pentru știința aflată de la mata, poftim un galben.

— Un galben ? Nu, feciorașule... Dăruiesc toată știința mea, așa cum ai zis, pentru mănăstire. Și fac pomană și toate buruienile, smicelele și cojile strînse, de ani, dacă vine fata asta, cu căruța, la Drăgușeni, să le ia. Că dacă ea, beteagă cum e, cară piatră, eu să nu vin măcar cu un dar așa de micuț ? Și-apoi aș vrea să

calc, pe lumea cealaltă, tot pe covoare frumos colorate și să-mi îmbrac sufletul în pînză de borangic ori albastru, așa cum am boit vreme de cincizeci de ani... Măsurile la fiecare boia le alegi după nevoie și după gust.

În chilia Necunoscutei coborî liniștea. Ieronim sărută mîna bătrînei și-o pofti să vină, peste o jumătate de an, să vadă cum a știut să se folosească de învățătura primită întru scoaterea boielelor din buruieni, flori și smicele. Necunoscuta îi întinse și lui o bucată de plăcintă ; îi tremurau ușor și mărunț mîinile de emoție, iar ochii îl rugau s-o primească.

Bucuros, Ieronim o prinse pe după gît și-o strînse la piept.

— Nu bănuiam că ești și gospodină. E așa de curat aici, la tine... Îmi îngădui să mai vin ?

Fata încuviință din cap : „Da ! Da !” Și parcă ochii i se umplură de necunoscute depărtări. Suferea și visa ceva între mîhnire și durere.

Ieronim vorbi ca să-i mute gîndul spre veselie :
— Aș vrea să fii ucenica mea și să înveți a desena stelute, în șase colțuri. Uite-așa, vezi ? Un cerc și șase unghiuri foarte ascuțite. Și, fulgerător, scrise cu cărbunele pe zidul chiliei o stea, două, trei. Apoi îi puse cărbunele în mînă : Cearcă !

Încet, cu ușor tremur în degete, fata desenă o stea, cam strîmbă.

— Încă una... Așa... Vezi ? e mai bună. După cîteva sute, desenate cu răbdare, ți se dă mîna și le faci cu ochii închiși... Avem nevoie de ajutoare, că meșterul Ion, l-ai văzut ! vine, poruncește și pleacă. Aleargă după parale. Celălalt meșter, Eli Ilarion, zice : „O sută postesc — ucenicii ; și unul singur se îngrașă — meșterul”. Ion strigă : „Nu pierdeți vremea cu căutatul culorilor. Să pornim de la ceea ce avem : albas-

trul folosit de Marcu la Voroneț. Îl scoatem din azurit măcinat : îl așezăm pe un strat subțire de cărbune, să vedem ce dă“. Dar dacă stă mai mult în apă, acest albastru se înverzește, adică se schimbă în malachit, pentru că arama din el coclește. Eu cred că dacă îl țin în zamă de alior și răchițică, verdele va ieși mai cald, mai asemeni ierbii și buratecului, mai frumos.

Pentru că în el se ciocneau învățătura din Moldova și Athos cu cea din Italia și Flandra, Ieronim căta să cunoască adînc erminia. Desena mereu, cu cartea în față.

— Vezi, tu, Necunoscuto, Fecioara Maria trebuie zugrăvită mijlocie cu vîrsta, cu părul galben, de culoarea grîului copt, frumoasă la ochi, cu sprîncene lungi, cu nările mijlocii, cu mîini și degete lungărețe, cu îmbrăcămintea cucernicoasă, smerită, neprefăcută, fără de prihană... Nu-i ușor, Necunoscuto, a tălmăci din linii și culoare chipul și însușirile sufletului omenesc. Uite, aici, am făcut trei chipuri de femeie : care arată neprihană și care smerenie ? Fata arătă, repede :

— Ești foarte isteată... Mata ce zici, mătușă Ana ? A arătat bine ?

— Bine. Și grăiește prin semne aproape ca prin cuvinte.

Dar oricît de grăbit era meșterul Ion, Ieronim și Sofronie tot mai găseau răgaz, cîte o zi-două, să otrocolească prin orașe. Și cum azi se simțea iar neliniștit, descumpănit în cugetul lui, pe furiș încălecă murgu-i pintenog și galopă pînă la Suceava. La han, petrecu flăcăiește cu tinerii Stroici ; apoi, a doua zi, se furișă în casa logofătului, s-o vadă pe Sofia. Broda la o nebederniță pentru viitoarea ctitorie a Stroicilor de la Dragomirna.

— Vii la mine numai cînd ești trist. Ori te-ai dăruit... neprihanei, ca sihastrul Nicanor ?

— M-am dăruit artei, Sofia.

— Și... o fată ca mine, ți-ar strica ?

— Nu !... o prinse în brațe, o sărută și-o strînse, s-o frîngă.

— Ah... mă ucizi ! Acum pleacă : vine mama.

S-a întors la Sucevița ca bătut cu maiul, cu inima strivită. Și totuși trebuia să lucreze. Se destăinui către Sofronie :

— Muncesc pînă dau în brînci, dar liniște n-am. Tare mă tem că fresca Suceviței nu va fi nicicînd așa cum o visăm. Mă întreb : cum respectăm datina fără a o copia ? Cum ?

— Și Muta se miră cît te frămînți. I-i milă și vrea să te ajute. Te pomenești c-ar pofti s-o punem printre ctitori.

— Ar merita mai mult ca Simion Movilă, de pildă, care ne-a ascultat moțîind de somn și n-a înțeles nimica.

A fierț, la foc domol, argint viu amestecat cu pucioasă și a ieșit chinovar roșu, ca sîngele :

— Frumos, dar va rezista ?

Pînă acum n-a izbutit să prepare verdele curat, proaspăt, lucios, burătăciu. A stricat multe foi de aramă, fără izbîndă. De la Athos și Florența a furat el, cu ochiul, cîte ceva, ci taina, chițibușul nu l-a putut prinde.

— Cele șapte culori sînt asemeni celor șapte minuni ale lumii ; dar ce greu s-ajunge la ele...

Pe un taler de lut a pus un pumn de sare, a acoperit-o cu cărbuni, l-a așezat la foc, seara și l-a păzit toată noaptea, să ardă. Cînd s-a răcit, a pisat scrumul, mărunt-mărunt, pe-o lespede de piatră lucie. A uns zece foițe de aramă cu miere, pe amîndouă părțile,

le-a presărat cu sarea arsă și le-a așezat în două cofițe de stejar, pe smicele de măr dulce, aduse de la mătușa Ana. A acoperit totul cu un capac de stejar, iar prin găurile făcute cu sfredelul, a turnat în unul oțet fierbinte, iar în celălalt, ud cald. Le-a dus la grajduri și le-a îngropat în gunoi pus la putrezit. Se destăinui Necunoscutei :

— După patru săptămîni, scoatem plăcuțele de aramă și răzăluim cocleala de pe ele. Să vedem ce fel de verde o ieși.

Ca să mai potolească neliniștea mereu vîlvorită în el, a mers la mănăstirea Neamț și a copiat șapte sfinți din menolog. I se părea că mucenicii, arși de vii în flăcări, semănau cu el : focul îi mistuie, iar ei rabdă drepti și senini : „Așa vreau să stau și eu, orice s-ar întîmpla“...

La Sucevița, Sofronie rîdea batjocoritor :

— Ce-i, Muto ? tinjești după frumosul Ieronim ? Sufere, drăguțo, că-l prăjește-n frigare fata logofătului Stroici. Nu vreau să-ți spun unde-i. Perpește-te !

Dar Necunoscuta a aflat, ea știe cum, că, de la Neamț, a trecut la Moldovița, să scoată izvoade de pe icoanele zugrăvite acolo. În ograda Moldoviței Ieronim desena, însemna culorile și gîndea la fata de pe stînca argintie... „Dacă limpezimea apei, zvîcnetul boiștenilor, fluturarea frunzelor de arin, zborul libelulelor pe de-asupra știoalnelor, toate au fost aieveja, cum să fie o năzăreală fata, cu șuvița de păr căzută pe umăr, acoperindu-i țița dreaptă, cu mîna întinsă după bobitele de zmeură ? Fata de pe stînca argintie, năluca nimănuia ?“

În clipa aceea o călugăriță se apropie, încetișor :

— Meștere, te caută o fată mută. Ți-a adăpat calul și-acum paște bivolițele pe malul Ciumîrnei. Zărindu-te trudind în fața zidurilor, n-a vrut să te tulbure.

Lăsă totul jos și alergă spre malul pîriului. Fata îi nuse în fata trei șipuri cu boiele, câteva suluri de hîrtie, condeie de cărbune și o legăturică de pînză cu schimburi curate.

Lucră, cu plăcere, trei copii după icoana „Fecioarei îndurătoarea” din luneta ușii din pridvor :

— În Sucevița am s-o pictez în ulei, pe lemn, și ți-o dărui. Apoi, schițînd chipul ctitorîței : Foarte frumoasă Elena Rareș. Las' că nici voievodul nu-i de lepădat. Păcat că fiii lor au fost așa de netrebnici... Îi copia părul, nasul, buzele, straiul și, mai ales, coroana de aur, cu cinci colțuri. Trebuie să născocesc un model de coroană, s-o arăt doamnei Elisabeta. O desenez de mai multe ori, ca să-mi umble mîna ușor, să-mi zboare ca aripa rîndunelei.

Zăbovi mai mult scoțînd izvod după „Rug”.

— Nu știi ce-i „Rugul” ? Să-ți spun : simbolul arderii fără a se mistui, așa cum Maria naște pe Isus rămînînd, totuși, fecioară.

Măcar că nopțile se lăsau tot mai reci și mai bru-moase, Necunoscuta a dormit în căruță. Dimineața, din clopotniță, Ieronim a văzut-o cum își spăla fața în pîriul Ciumîrnei. Întîi a vrut să alerge la dînsa, dar s-a răzgîndit : „Dacă, așa cum zice Sofronie, cu brobada își ascunde chipul hîd ? De ce să mă cutremur ori să încremenesc de spaimă ? Iar dacă și-a luat osînda tăcerii, bine este s-o ajut a și-o împlini, nu s-o împiedic”. Intrînd în ogradă îl află copiînd „filozofii”. Povestește, cu ochii și cu mîinile, că i-a hrănit și adăpat calul. Apoi, cu o mișcare a drepte deasupra capului, a întrebat de ce toți filozofii zugrăviți pe zidurile Moldoviței poartă coroane împărătești.

— Pentru că au fost împărați ai înțelepciunii, lămu-
rește surizînd. Și Sibila : a proorocit izbăvirea oame-
nilor din păcatul lui Adam, dar nu renunțînd la cu-
noaștere și la dragoste, ci adîncindu-le, înfrumusețîn-
du-le, desăvîrșindu-le. Cine-i acesta cu sicriul pe cap ?
Platon, gînditor elin, despre care unii zic că n-ar fi
mai prejos decît Isus. A, mă crezi eretic ? Iaca tac.
Aș vrea doar să știi că, pentru mine, pictura e mește-
șug ales, înalt și cucernic : ajută cugetul omenesc să
se ridice spre desăvîrșire. E doină și psalm, bocet și
chiot spus prin linie și culoare. Este un veșmînt în
care vrem să îmbrăcăm dragostea și ura, viața și
moartea.

Necunoscuta îl asculta cu ochii țintă la Sibila în-
veșmîntată în rochie de mătase vișinie, cu tiv lat, cu
flori de aur, cu coroană în cinci colțuri, cu voal alb pe
tîmple și pe umeri. Cînd îi întoarse spre Ieronim, avea
rouă sub pleoape.

— De ce plîngi ? Ți-i milă de mine ?... Nu ?... Ești
bucuroasă că mă poți ajuta ?... Da ? Mulțumesc. So-
crate filozoful, dascălul lui Platon, spunea : „E ceva
sfînt în omul care jertfește ale sale întru ajutorul
altuia“... A, vrei să pleci ? Bine. Dar, te rog, ia cu tine
și copiile făcute. Despovărează-mă, că vreau să
m-abat și pe la Popăuți. Să văd o dată cum sînt zu-
grăvite acolo sinoadele. Să copiez, și de acolo, pe sfîn-
tul Gheorghe.

Fata plecă genunchii în iarbă și, o clipă, își sprijini
fruntea de coapsa lui. Apoi, repede, înșfăcă sulurile
de hîrtie, schimburile lăsate lîngă zidul bisericii, și,
cu pași mărunți, lini, grăbi spre căruță, înjugă bivo-
lițele și porni pe Ciumîrna în sus.

De la Popăuți, Ieronim se abătu pe la Suceava și-i
cumpără douăzeci de coți de pînză de in, o pereche

de ciuboșele, o basma albă de bumbac și un fluier cu încrustături, de la un baci hazliu, șugubăț : „Cum-pără-l flăcăule, să-ți tălmăcești dragostele prin vrana lui“.

— Să cînți cînd ești singură, îi zîmbi, dăruindu-i-l ; adică să-ți împodobești singurătatea cu glas de doină.

Aflînd despre vizita Necunoscutei de la Moldovița și despre darurile cumpărate pentru dînsa, meșterul Eli Ilarion întrebă cu îngrijorare :

— Ce-o să iasă de-aici ? Eu ți-am propovăduit isihia. nu samaritenia.

— Meștere și părinte, nu eu am grijă de ea, ci ea de mine.

— Primejdie și mai mare, surîse arhitectonul.

— Dacă a aflat că ești la Moldovița, fără a întreba pe careva, observă călugărul Damian, înseamnă că-i vrăjitoare. Unealta diavolului ! Și umblă a te ispiți pe căile pierzaniei.

— Tace, dar e așa de vicleană și de iscusită, că știe tot ce se întîmplă în mănăstire, părea c-o laudă Sofronie.

— Dacă te lași în voia ei, s-ar putea să-ți șterpelească harul, Ieronime ! se temu Damian.

— Dacă se dovedește că n-am talent, mă ascund în pustietate, ca Nicanor.

— Uitîndu-mă, mai cu băgare de samă, prin schițele tale am văzut că femeile, toate, sînt prea frumoase.

— Sfintele nu pot fi slute. Iar frumusețea-i sfîntă, meștere Ioane.

— Păi, da !... Așa zic și eu : să fie și să rămîină sfinte. Dar, goale, se preschimbă în scule ale diavolului.

— Meștere Ioane, vorbești ca acel Savonarola care...

— Scutește-mă de pilde... papistașe. Habar n-am cine-i... Sbrînaiola acela.

— Bine, te scutesc. Dar spun că femeia-i totul : e matricea omenirii. Din ea ne-am zămislit. Iată, aici, am făcut o schiță unde „Arborele lui... Ieseu“ răsare din coapsa femeii, nu din mădularul bărbatului.

— Cazi în erezie ! strigă meșterul Ion, furios. Zugrăvești mășcări în loc de...

— În erezie se află acei care stîlcesc natura și spun că Ieseu ar fi putut zămisli un neam întreg fără... femeie. E ca și cum ai crede că aruncînd sămînța în vînt, pot răsări stejari și flori pe nouri. Și-apoi... Fecioara și nenuntită naște !

— Cum ? Nu crezi în minuni ?

— Numai cînd nu înțeleg sau cînd e ceva nefiresc de frumos, zic : minune !

— Totuși, Ieronime, vorbe Eli Ilarion, domol dar apăsător, gîza, numită călugăriță, întruchipează cruzimea muierii și ura ei împotriva părții bărbătești. Gîndacul umblă după ea și cu patimă neroadă cerșește împreunare. Ci văzîndu-l beat de poftă, afurisita de muierușcă se repede, îl prinde cu dinții de cap și începe să-l dumice ; iar el, nepricopsitul, tot nu se lasă : fără cap, urmează s-o însămînteze spasmodic. N-am văzut ceva mai scîrbelnic și mai pilduitor.

— Atunci, priviți : o schițez la loc pe soția lui Ieseu, altminteri... Pofțiți ! Așa s-a zămislit neamul lui Ieseu...

Toți, și mai ales Sofronie, priviră cu nesaț și vinovăție, schița pe care Ion o categorisi, răstit :

— Nerușinare ! Pîngărire !

Ieronim se mira de propria-i îndrăzneală. Dar, în același timp, se întreba de ce meșterul Eli Ilarion se temea de o femeie fără grai și poate chiar schiloadă, și nu de dragostea Sofiei, dibuită ori născocită de tinereții din Suceava, mult scornitori de faimă rea. Unii

il compătimeau: „Ce-o să-l mai ferchezuiască jupînița asta“... Alții îl luau peste picior : „Nu ești tu petec la asemenea sac“...

Peste un ceas, Sofronie, văzîndu-l ieșind din chilioara Necunoscutei, a rîs :

— Sameni cu cerbul care, scăpînd din capcană, cade într-o rîpă mocirloasă. Barem te-alegi cu... ceva ?

— Îți pare rău că fata asta nu are grijă de mata, bădiță ?

— Îmi pare... Să știi ! Dar aș plesni-o peste mutră să-și culeagă dinții în broboadă. Că poate așa s-o dezbrobodi, să-i vadă lumea slujenia și să se curme o dată cu taina asta timpă.

— Bădiță Sofronie, rostești vorbe aspre ca să-ți ascunzi gîndurile cele adevărate. Te-am văzut, de multe ori, privind după dînsa, cu jind, ca vițelul flămînd de lapte dulce. Așa că...

— Aha, mă faci bou ?

— Eu am zis vițel. Și nu m-am gîndit că orice vițel crește și tăuraș și-apoi bou se face. Dar, lăsînd șaga răutăcioasă : Necunoscuta-i și ea făptură omenească. De ce s-o ponegrim într-una ?

— Aiurea ! Doi ochi boldiți, de sub o cîrpă cernită. Strigoaică ! A supt singele mirelui chiar în noaptea nunții și-acu o face pe pocăita.

— De unde știi ? se tulbură liniștea lui Ieronim.

— De la cea pe care tu ai pictat-o, iar maică-sa te-a trimis la mama dracului, să stai în vîrful acului...

Gluma lui Sofronie se încărca de ură prostească. Ieronim învîrtea pisălogul în piulița de pisat piatră pentru culori și se întreba întru sine : „De ce apăr ființa asta schiloadă ? Ca să stric prietenia cu Sofronie și să mă ocărescă meșterii ?... Ca să-mi sporesc neliniștile ? Cum să-mi ling rănile pe care însumi mi le fac ? Inimă pustie, tristă, copleșită de cocleala pă-

rerilor de rău, cine-o să-ți potoale dorul, dorul arzător de ea ? De făptura pe care mereu, în trezie și-n vis, o văd și spre însoțire mă cheamă ? *Ea* ! Unde-i ? Și cine-i ?... Privesc la Necunoscuta : o femeie ori umbră neagră și mută ? Sub rantia ei aspră se chinuie un suflet amărit ori chihotește un demon ? Cerca pulberea între degete să-i simtă mărunțirea pînă la catifelare și își urmă gîndul : ... „La Assisi am stat, ceasuri, în fața tabloului lui Cimabue în care apare sfîntul Francisc desculț, cu stigmatе în palmi, cu o înfățișare liniștită, biruitoare a omeneshii suferințe și Magdalena, cu pătimașă-i durere pentru dragostea pierdută... De ce Necunoscuta stăruie, cu gingășie, să mă ajute ? Grăiește numai cu ochii. Broboada-i acoperă zîmbetul. Dar poate nici n-o fi zîmbet, ci rînjete amar și hîd... Se zvonește că și-ar fi ucis mirele ? Adică mîinile astea care lucrează cu atîta îndemînare la măcinatul culorilor au sugrumat o viață ? Mîini ucigașe ? Scînteierea ochilor și pîlpîirea genelor grăiesc de bunătate și dragoste. Cum ar fi putut ucide ? Necunoscuto, trebuie să mă tem de tine și deci să rămîn singur, cu sufletul gol, în rîndurile țepoase ale săracilor cu inima ?“ I se făcu milă de sine însuși și se opri din măcinat. Privi, departe, peste toți cei care trudeau în ograda Suceviței și parcă, sus, spre vîrfurile Dealului Crucii, zări fata de pe stîncă argintie. „Ce zi fericită și afurisită a fost aceea... Că nu sînt în stare să-mi dau seama dac-am visat sau aieveau fost, dacă am stat într-adevăr eu, acolo, sau m-am întruchipat în Adam și Eva, zugrăviți de Michelangelo... Nu cumva adevărata mea viață-i cea din vis ? Cele trăite aieveau sînt searbăde : număr clipele trăgînd linii de cărbune pe hîrtie ori lovind cu pisălogul în piuliță. Sofia... Cum pot crede că o boieroaică, tîfnoasă și trufașă, se uită la un zugrav murdar de vop-

sele și mirosind a clei de cegă ?“ Lovea tare în grăunciorii de ipsos să-i fărîme, cernea măcinișul prin sită de mătasă și se întrista, parcă pulberea i-ar fi nins mîzgă pe inimă. Fiindcă-l dureau șalele, lăsă sita, trase un capăt de cărbune din buzunarul de la piept și, pe masă, însăilă cîteva linii, fără gînd. Tresări descoperind c-a desenat fata despuiată de pe stîncă argintie. Se-nfurie și se răsti :

— Necunoscuto, toarnă ipsosul cela în covată și pleacă la bivolițele tale !

Fata împlini porunca, supusă și mută. Dar Sofronie îl întrebă :

— De ce ești trist ca rumegătorii de pelin ?

— Mi se tot izvodesc furtuni în cuget.

— Diavolești ori îngerești ?

— De amîndouă... Deși diavoli sînt pretutindeni, iar îngeri nicăieri. Sînt zămisliuri ale închipuirii noastre ca să întruchipăm Binele și Frumosul. De aceea îi și punem pretutindeni unde vrem să împodobim viața... Ei, ce-i cu dumneavoastră, femeilor ? întrebă văzînd un cîrd de țărânci că-i înconjură, pun traistele jos și scot din ele : ouă, bulzuri de ceară, balercuțe cu miere, coștee cu clei de oase bine uscat, scînduri netede de tei și cîlți moi de in sau fuioare de cîneșă bine melițată.

— Cine v-a trimis ? Cine v-a chemat ?

— Fata asta mută ne-a rugat să venim cu daruri.

— Dar cum v-ați înțeles ?

— Prin semne : cu mîinile, cu sprîncenele și, mai ales, cu ochii.

Alte femei au adus tărîțe de grîu și huște, cu care Necunoscuta să umple borș pentru pregătît culorile.

— Dacă știe să umple și borș, și-i iese acru potroacă, înseamnă că-i vrăjitoare crîsnică, se înspăimîntă Călina. E scula necuratului. Auzi ?

Furnicat de-o undă rece de spaimă, Ieronim se apucă de lucru la probele de zugrăvire pe tencuiala proaspătă. Încercările nu-i reușeau. Meșterul Ion îl dojeni :

— De alaltăieri trebuia să începi probele ; de ce întârzi ?

— Mă cam chinuie multe întrebări.

— Ce fel de întrebări ?

— Putea-voi săvârși ceva de samă aici ? Am har ori ba ? Să trăiesc smerit în singurătate, închipuind sfinți și draci pe pereți ori să dau naibei cumințenia și să intru în viltoarea patimilor pidosnice ?

— Te-am crescut în liniște isihastă, surise Eli Ilarion, și-acu luneci tot mai adânc într-o rătăcire și răzvrătire. Îți amintești de Domenico, prietenul tău din Roma, caravaggistul care s-a aruncat în Tiberu ?

— Da ; nu găsisese răspuns la întrebările din el. Mult aș vrea să stau în fața minunilor firii și ale artei, așa cum m-ai învățat domnia ta, meștere ; să stau, să cugget și să mă bucur. Ci iată că mereu se stârnește viltoare în inima mea. Mai întâi dorul de lume, de prietenii din Suceava ; apoi nevoia de a îmbrățișa o femeie.

— Isihastul n-are dușman mai rău ca femeia și tristețea. Una îi fierbe trupul în zama poftelor trupești ; cealaltă îi învăluie sufletul ca o pîclă, îi ascunde lumina cerului și-l prăbușește într-o ticăloșia din noaptea negrelor păcate.

Deși Eli Ilarion o privea cu ochi de gheață, totuși Necunoscuta s-a apropiat de Ieronim să-i ajute a netezi, repede, tencuiala cu malaua sau netezitoarea cu două mînere. El a învățat-o să rînduiască ulcelele cu boiele ca să i le poată da la mînă, cînd s-o apuca de zugrăvit ; și-o puneă să facă asta de multe ori, ca să se deprindă a o împlini iute și fără greș. Și, poate, ca

să răspundă, într-un fel, meșterilor, o învăța și ceva în plus :

— Zugrăvelii în culori de apă pe tencuială crudă, proaspătă, preparată cu cîlți, italienii zic *al fresco* ; noi, frescă. Uite, scriu cu acest cui de fier contururile chipurilor și ale caselor, munților, copacilor, straielor pe care voiesc a le zugrăvi. Apoi le umplu, imediat, cu boiele, după nevoie. Roșu !... Așa, deci, ulcica de roșu... Verde !... Așa, aceea... Vezi, cer cu cîteva clipe mai înainte culoarea care-mi trebuie, iar tu o ridici la mîna mea. Dacă ești atentă, e foarte ușor. Nu ?... Albastru ! Cu pensula... Așa ! Repede... Buun... Aici trebuie puțin galben. Pensula ! Așaaa. Nu te speria, chiar dacă se varsă oleacă de boia. Un meșter italian spunea : „Zugravul e zugrav numai dacă poartă pe straie tot șirul culorilor. ...Altminteri e... apoteker, adică făcător de leacuri... Alb ! Așa. Bine ! Îți place boiaua asta portocalie ? Am pus și miere : să văd cum pătrunde-n tencuială și cum rezistă... Ei, îți plac straiiele, chipurile, copacii ?... E numai așa, o probă.

— Cum ? Ți-o faci ucenică ? întrebă meșterul Ion, apropiindu-se de zid să vadă ce-a lucrat.

— Mare scofală ? se zbîrli Sofronie. Ucenicii cu care ne-ai încălțat sînt niște berbeci buccii la cap. Uite : Muta-i mai îndemînatecă decît...

Se apropie și starețul Mitrofan, bucuros că Ieronim nu se mulțumea să facă probe înșirînd cîteva pete de culoare pe tencuiala proaspătă, ci zugrăvea în lege.

— Cum ți-a ieșit verdele ?

— Peste cîteva zile voi ști, părinte.

— Mîine începem zugrăvirea altarului ! porunci meșterul Ion.

Dar a doua zi văzură că boielile probate își schimbau nuanțele. Nu erau nici destul de curate, de calde, de strălucitoare. Meșterul Ion îl ocări :

— Ești așa de nevrednic ? Cît ai să le mai moșești ?...
Ieronim se întristă foarte.

Se apucară iar de cercat și pritocit oalele, lutișoarele, calaicanurile. Văzîndu-l necăjit, abătut, amărît, Necunoscuta îl mîngîie și-i zîmbi cu privirile ; iar a patra zi, dimineața se înfățișă cu două oale de lut negru, pline. Și, cu multă stînjenire, i le puse înaintea, făcîndu-i semn să toarne din ele în vasele cu boiele.

— Ud ? întrebă Ieronim, amirosind. De la cine ?
Fata arătă de la bivolițe și de la dînsa.

— Cine te-a sfătuit ?... Tot mătușa Ana ?... Dacă dau de naiba cu habotnicii ? Iaca și meșterul Ion a adus punguța cu fiere de bou. Să încercăm, orice-o fi !

— Ieronime, vrei să spurci icoanele ? îl preveni Sofronie. De bivoliță, hai, treacă-meargă. Dar ud de muiere ?

— De ce bădiță ? Oare a greșit ziditorul făcînd bivolița în rîndul dobitoacelor și pe om asemeni lui ?

— Ieronim, teologul ! Ci, dacă acea muiere ar fi fecioară înțeleaptă și nu o strigoaică mută, mai zice. Și-apoi află careva și bate doba cea mare.

— Taina meseriei ! Nu știe nimeni, afară de noi trei. Iar proporțiile în dramuri, cît trebuie pus la fiecare culoare, mi-s cunoscute numai mie.

— Așa-i... Verdele tău, Ieronime, va fi pe măsura albastrului de la Voroneț. Să jurăm a păstra taina.

Se străduia să întindă sulul de hîrtie și nu putea singur : îl învăluia vîntul, să-l rupă. Văzîndu-l, Necunoscuta veni în fugă și-l ajută să-l așeze și să-l ne-

tezească. Pentru a treia sau a patra oară, Ieronim își dădu seama că ochii ei, negri cu prundișor de aur, gîndesc și spun tot ce buzele se-ndărătnicesc a sta ascunse și incremenite întru tăcere. Dintr-o întîlnire a privirilor și o rotire a luminilor, Ieronim înțelege că fata pleacă la izvor și că, de acolo, va să aducă, pe lîngă ulciorul plin cu apă, și altceva. În adevăr, după cîteva minute, s-a întors cu o piatră roză și una albă, strălucitoare ; le-a pus în mojar și le-a pisat, mărunț. I-a arătat pulberea și, mișcînd ochii de la desen la pereți, l-a făcut să înțeleagă că a găsit o culoare pentru munți și stînci. Tot din priviri s-au înțeles cînd i-a adus, de la moș Andrei prisecarul, un fagure de miere, proaspăt.

— Îl mîncăm împreună ?... Nu ?... Știi ce bună-i ?... Refuzi ? Ți-aș smulge broboada, dacă nu ți-aș respecta taina... Ți-aș ticlui un psalm, să mi-l cînti : „Alesule, sîntem așa de aproape că nu mai știu care ești tu, care sînt eu“... De-o săptămîină, în fiecare dimineată îmi pui pe fereastră chilie o ulcică de lapte, proaspăt, cald. Mi-o pui și pleci, ușoară și tăcută, asemeni visului. Doar ochii îți strălucesc, ciudate licăriri din stelele bucuriei. Nu pot crede, ca Sofronie, că acești ochi minunați care gîndesc și povestesc, rîd și plîng, se pierd în depărtări fără nume și cîntă ectenia durerii, ar putea fi ochi de ucigașă, desfrînată ori de strigoaică. Nu, bădița, ca orice om atins de-o schilozenie, simte uneori plăcerea de a fi rău. De altfel îl prind adesea cum te măsoară cu ochi pofticioși, cînd te pleci ori te răsucești. Ieri, de pildă, te-a privit cum îți strîngeai cingătoarea și-a zis : ..., „Muta are mult hăt-încoace spre preacurvire“... El nu pricepe că, lipsindu-ți graiul, tu ai făcut din ochi nu numai fîn-

tîni ale sufletului, ci și oglinzi ale minții. Dacă aș fi ceva mai iscusit, aș afla și de ce ți-ai luat osînda de a căra piatră la zidirea asta. Hm... o fată frumoasă-i solia raiului ; dar pînă acolo, ochii de flacără neagră te trec prin toate chinurile iadului. Știma de pe stîncă argintie era frumoasă. Frumoasă !

Își curmă vorbirea pornită ca un psalm și-l întîmpină pe Sofronie :

— Erminia asta-i prea învechită, înțepenită.

— E sfîntă !

— Sfîntă-i viața clocotitoare, zghiuită !

— Mda... Dar ce tot scurmi în ochii Mutei ? Ori dumici pădurețe-n dorul lelii ?

— Vorbește cu privirile, iar eu caut s-o înțeleg.

— Nu cumva Muta ți-a căzut la prichiciul inimii, c-o ulcică de lapte de bivoliță ? Mic preț are inima ta. Ieronime...

Fata n-a așteptat sfîrșitul disputei : cu pași de pîslă s-a tras spre arhondaric. Ieronim vorbi mai departe, desenînd mîni și brațe :

— Călugării se poartă omeneste cu dînsa. Îi spun Necunoscuta, nu... Pe mine mă ajută la...

— Nu mai bîgui ! La masă, beșleagă-ndrăgostit !

— Îndată, îndată ! făgăduia și desena repede, repede, cu o însuflețire greu de lămurit. I se termina cărbunele și se gîndea că nu are altul, aici, acum. Dar în clipa asta, Necunoscuta răsări în față-i și-i întinse bețișorul de cărbune bine ascuțit. Îl înșfăcă, grăbit, zîmbind stins. Sofronie scutură capul ca și cum i-ar fi intrat o muscă în ochi. Iar Ieronim : „Ne ia înainte valul cel iute al muncii : zugrăvim sfinți și n-avem destulă vreme să gîndim la oameni“.

— Necunoscuto, te poftesc la masă : ospătăm împreună, ca buni prieteni.

Fata clătină capul : „Nu !” și fugi spre poartă, tristă după ochi, bucuroasă după sprinteneala pașilor.

— Hă-hă ! rîse Sofronie silit. Fata blîndă ca mieluța, zgîrie ca pisicuța; pleacă de-a-ndărătele și-ți întoarnă spetele...

Cea mai mare bătaie de cap le-o dădeau schițele pentru menolog sau sinaxar. Au citit erminia zi cu zi și lună cu lună și, împreună cu starețul, au hotărît care sfinți și care întîmplări anume cuvine-se a fi zugrăvite. Apoi au dat frîu slobod fanteziei.

— Ce-ar fi să zugrăvim un tribunal al martirilor care să-și judece judecătorii și să-și osîndească ucigașii ?

— Da, dar atunci s-ar găsi oameni cărora să le fie milă de călăi.

Lîngă o șticolnă pe Sucevița l-a aflat pe moș Andrei prisecarul : spăla niște putini pentru miere și arăta bucuros de vorbă-ndelungă.

— Să știi, meștere, că Sucevița are o știmă a ei. Eu am auzit-o, în tinerețe : cînta doine. Și, ciudat : o aud iară, de-o vreme : doinește au cu glasul, au cu fluierul, au bate toaca foarte cu mare meșteșug. Dar de văzut, neam !

— Ba eu... eu am văzut-o, moș prisecare.

— Da ?... Mult mă mir, pentru că știmatele astea cam pocesc bărbații, bată-le pustia. Mai cu seamă dacă-s tineri și s-aprind repede de focul dragostei. Iar mata ești tînăr, deștept și frumos.

— Mai este vreme să mă pocesc, zîmbi Ieronim, urmîndu-și calea, pe apă în sus.

Urcă pe stînca argintie și stătu așa. În viscol de gînduri și zefir de visare, pînă răsăriră stelele. Auzi și doină din fluier și toacă bătută cu mare meșteșug ; dar fata cea fără veșmînt de astă vară nu se mai ivi. O așteptă zadarnic pînă ce luna ajunse la amiază. În chilie pe prichiciul ferestrei, îl așteptau : un gavanoș cu miere, un ulcior cu mîed și o cană cu lapte de bivoliță.



Aici aflați despre alte necazuri ale lui Ieronim

Așa cum era firesc, meșterul Ion ținea să schițeze el însuși chipul lui Ieremia vodă Movilă, ctitorul cel mai de seamă al Suceviței. Pe Ieronim l-a trimis la doamna Maria, muma măriei sale voievodul. Sofronie urma să deseneze chipul coconilor și al domnițelor. A pozat fiecare în iatacul său. Dar s-a întâmplat ca domnița Ecaterina să se sperie de înfățișarea meșterului. După ce și-a ocărit fratele cum i-a venit la gură, Ion a poruncit tot lui Ieronim să le facă schițele. Supărarea i-a sporit când doamna Elisabeta a privit desenele cu încruntare din sprâncene :

— Trimite-l și pe acel tânăr, Ieronim, să facă un izvod după chipul meu. Să aleg !

În mai puțin de un ceas, Ieronim i-a făcut trei schițe din cărbune, pe hîrtie groasă. A zîmbit măria sa, mulțumită, și l-a trimis să schițeze și chipul jupîniței Ecaterina, guralivă și neastîmpărată, minunîndu-se cum se ivea chipul ei, din vîrfurile condeiului de cărbune. Pofti să-i povestească despre Veneția, cetatea de pe ostroave, cu femei necuvîntat de frumoase, îmbrăcate numai în catifea și matasă, cu uliți numai apă, pe care umblă bărci numite gondole, cu palate din marmură albă, verde și roșie, cioplită ca o broderie, cu clopotnițe zise campanile subțiri ca niște trestii roșii împodobite cu alb și albastru, cu biserici poleite numai în aur, pe dinăuntru și pe din afară :

— Pereți, icoane și cai de aur !... Noi aici nevoiți sîntem a zidi doar din piatră de rînd ori din cărămidă și să le spoim cu culori din lutișoare și din zamă de buruieni. Neguțătorii venețieni sînt mai bogați ca domnii și împărații.

— Țara lor e mare ? întrebă domnița.

— Cetatea-i mică și n-are ziduri : o apără apele mării. Are însă multe și mari ostroave în Marea Mediterană, multe cetăți-porturi pe țărmul mării și, mai ales, multe, foarte multe corăbii, adevărate cetăți plutitoare. Căci Veneția-i regina mării. Din negoț, din cărăușia pe mare și din meșterirea lucrurilor de preț : vase scumpe, giuvaieruri, stofe, straie scumpe, din asta trăiesc. Și trăiesc bine.

— Sînt războinici ?

— În războaiele cu otomanii au dovedit vitejie. Ci, bogați fiind și multă pricepere în învîrtitul banilor avînd, bătăliile le poartă mai ales cu lefegii : închiriază, cumpără soldați cîți vor. Sînt vestit de șireți : cică musulmanii foarte s-au împotrivit să scoată moaștele sfîntului Marcu din Alexandria. Văzînd așa,

venețienii le-au așezat, pachet, într-o coșarcă, iar deasupra au trîntit carne de porc. Ci amirosind musulmanii asemenea spurcăciune, au cîrmit nasurile, au stupit cu greață și i-au lăsat să treacă.

— Poznașii ! a rîs domnița, arătîndu-și șiragul dinților, ca perlele, iar Ieronim a descoperit o sclipire veselă și s-a grăbit s-o însemne pe hîrtie. Îmi plac acești venețieni !

— Mă bucur, domniță, tare mă bucur că-ți place să ascuți povestiri despre cîte sînt pe lume.

— Măria sa, părintele meu, mi-a spus : „Cînd un înțelept deschide gura, închide-o pe a ta“.

— Prea măgulit, domniță, dară nu merit nume de înțelept. Doar am văzut multe, călătorind mult.

— De ce ai călătorit mult ?

— Să cunosc lumea și să învăț meșteșugul zugrăvirii. Povestea cîntecului : plecat-am prin lume să-mi pun nume... de pribeag, jînduitor după al casei prag.

În ceasurile următoare, desenînd chipul doamnei Maria, muma voievodului, Ieronim a tăcut ; în schimb măria sa a vorbit, tot timpul, despre părintele său Petru voievod Rareș, despre îndrăzneala lui la războaie, despre bătăliile lui cu nemții, cu leșii, cu tătarii, cu otomanii, despre meșteșugul vorbirii cu care l-a fermecat pe Soliman sultan cel Mare și l-a făcut să-și calce jurămîntul că-l va ucide, și i-a îngăduit a doua domnie. Vorbi și despre Ion Movilă din Hudești, mare logofăt la Alexandru Lăpușeanu.

— Bunicul lui s-a numit Purice, fost copil din casa lui Ștefan vodă cel Mare. Într-o bătălie, un otoman a ucis calul lui vodă ; acel Purice i l-a dat pe-al său și, într-o clipă, s-a făcut movilă, ajutînd voievodului să încalece repede și să scape de moarte. Pentru asta, măritul Ștefan l-a înzestrat cu rang boieresc, i-a dă-

ruit moșii, iar numele i l-a schimbat din Purice în Movilă. Soțul meu s-a sfădit cu Lăpușneanu ; de aceea l-a călugărit cu sila și apoi l-a ucis. Rămas-am văduvă, pribeagă și urgisită, să-mi cresc feciorii : Ieremia, Gheorghe și Simion. Cu grijă și dragoste multă i-am ocrotit. Precît m-am priceput, le-am insuflat gustul pentru averi, pentru știința de carte și pentru măriri.

De la dînsa a înțeles Ieronim că Iancu vodă, zis Sasul pentru că era feciorul lui Petru voievod cu o săsoaică din Brașov, deci frate vitreg al doamnei Maria, era om abraș, lacom foarte, desfrînat și de credința mume-sii, adică luteran, dușman necruțător al Movileștilor. A îngrozit țara cu tiraniile lui : tăia capetele boierilor ca măciuliile de mac. Ca să scape de călău, doamna Maria s-a prefăcut că merge, cu toată familia, la tîrnosirea schitului de la Sucevița. De aici, îmbrăcați ciobani și călugărițe s-au furișat prin obcine și, într-o zi și o nopate, au ieșit la Nistru și-au trecut în Polonia.

— Așa am scăpat de răutățile Sasului, fie-i țărna ca smoala fierbinte și sufletul în veșnică nehotodină. Ne-am întors peste un an, la domnia lui Petru vodă cel Șchiop, și-am pornit ctitoria Suceviței. Fiind vodă Petru adevărată matcă fără ac pentru Moldova, am trăit bine și fericiți. Dar a venit domn Aron vodă și, temîndu-ne de tirania lui, am fugit cu Petru vodă la Bolzano, în Tirol. Cînd a murit măria sa, ne-am dus la Praga, cerînd ajutor lui Rudolf împărat, cel cu capul țuguat sub coroana înaltă, cu un rubin mare, perle, diamante, safire și alte pietre scumpe. Dar precît îi este de mare coroana, pe atîta-i este și îngăimeala : cu nimica nu ne-a ajutat. Cu greu am ajuns la moșia noastră, la Ustia, pe Nistru, în țara leșească.

Ne-am făcut pani și cetățeni ai coroanei polone, împreună cu Luca Stroici, logofătul... Să-mi faci și mie portret în ulei, mai frumos ca al fetei lui Luca logofătul. Auzi, tinere ? Din Ustia am venit la Suceava cu domnia... Îți povestesc astea ca să știi, zugrave, mai deplin, cine-s ctitorii Suceviței, coborâtori din Ștefan vodă cel Mare.

După-amiază, cît a schițat chipul domnițelor, doamna Elisabeta a stat în jilț, între ele. Îl privea cu ochi mari, cum lucra, adîncit în gînduri și în munca lui, parcă n-ar fi văzut decît hîrtia și modelul. Apoi cînd termină, îl pofti să guste dulceață de chitre și-i ceru să povestească despre meșteșugul picturii la italieni, despre „Cina cea de taină“, zugrăvită de Leonardo da Vinci, despre madonele cele vestite ale lui Rafael, despre „Înălțarea fecioarei“, făcută de Tizian, în biserica Dei Frarri din Veneția. Aprins de bucurie, povesti, în continuare, despre chipurile cele urieșești, zugrăvite de Michelangelo în Capela Sixtină. Povestind, îi apăru, o clipă, Eva marelui meșter, preschimbindu-se, repede, în fata de pe stîncă argintie. Doamna se miră văzîndu-l cu privirea pierdută în gol și-l întrebă, surîzînd :

— Ai obosit, meștere ?

— Nu. Mă... mă vrăjește gîndul la acele minunății.

— Se zice că măreția artei italiene începe a păli.

— Da, mărită doamnă. Principii și papii cei mari și proteguitori ai artiștilor s-au stins. Și fără sprijin și arta italiană se stinge, cu încetul. Acum se ridică unul, foarte îndrăzneț și răzvrătit : Michelangelo Caravaggio. Prin preajma lui m-am aciuat și eu, vreo cîteva luni și-am învățat să zugrăvesc oamenii așa cum sînt.

— Aici, pictezi după datină ! Măria sa și prin ctitorii ține a dovedi că se trage din Ștefan vodă.

— Da, măria ta... Datina, așa cum o înțelegem și-o putem noi împlini. A copia lucrurile aidoma ar însemna pierdere de vreme și păcăleală. Un artist merită acest nume, numai dacă pune și ceva de la el.

La sfârșit, doamnele îi dăruiră un postav de Flandra, un pahar de cleștar, cu suport de argint și o ceașcă de porțelan nemțesc.

— Nu te bucuri ? a întrebat Sofronie.

— Ba da ; dar visez liniștea, departe de hărțuielile lumii, ca să pot lucra mai îndrăgostit. Și tot mă întreb : pentru cine sînt artist ? Pădurea își are privighetoriile, zămislite anume ca să cînte. Iar noi, dacă nu născocim frumuseți pentru oameni, pierim. Eu, de pildă, dacă nu mă chema la Curte...

— Da, ai să ajungi robul și măscăriciul celor mari, îi proroci Sofronie. Pictezi chipuri de boieri și boieroaiice. Îți faci nume de faimă. Ajungi bogat. Te însori cu fata lui Luca Stroici. Legi o panglicuță roză la paletă și pictezi cățeluși ori mieluțe brumării pentru jupînițe bălăioare.

— Așa ar trebui să facă fratele matală, ca să strîngă și mai multă avere. Eu mă mulțunesc cu arta.

Sofronie lepădă cărbunele cu care schițase chipuri de sfinți pentru „Cin“. Răsuci hîrtia și ieși din atelier. Plecarea asta, neașteptată, îl cam descumpăni pe Ieronim : ...„De ce-a curmat vorba și-a plecat ? S-a supărat c-am zis ce-am zis despre frate-su ?“... Dar în clipa aceea Necunoscuta îi întinse un condei de cărbune și-i zîmbi din priviri. Urmă vorbirea, ca și cum Sofronie ar fi fost de față :

— ...Și eu cred că bogăția nu-i de mare ajutor artiștilor și îndrăgostiților. La elinii cei vechi a fost o

femeie, Fedra numită, măritată în silă cu un domn mare. S-a închis în iatacul de mireasă și s-a spânzurat cu cingătoarea-i de aur, de un cui de fildeș. Nici purpura, nici aurul, nici fildeșul nu i-au făcut moartea mai dulce ori mai ușoară... Ci eu visez la o știmă întâlnită, pe stînca argintie, cu chip plăcut, sîni feciorelnici, șoldurile prelungi și genunchii rotunzi, cu păr castaniu gingaș desprins în șuvițe ondulate și răsucite pe umeri, pe sîni, cu privirea... Ei, ce poți tu înțelege din tilcul istei povestiri?... Înțelegi?... Și mă crezi? Spune! Te rog! Un singur cuvînt... Nu vrei?... Nu poți?... Ești ori o neroadă fără leac, ori o isihastă adevărată: muncești în desăvîrșită tăcere... Ei, dacă mă nașteam mut, poate aveam mai mult talent la pictură... Să tac? bine...

Dar, în clipa următoare uită făgăduiala:

— I-am spus bădiței Sofronie: femeile din tabloul „Primăvara“, pictat de Botticelli, parcă nici nu merg, ci plutesc, calcă pe văzduh, cu cele mai frumoase picioare ce se pot închipui. Au gît mlădios ca de lebădă și pășesc grațios într-o atmosferă străvezie, ca de pe altă planetă... Și Venera lui Botticelli plutește, fulg, nu în scoica din care s-a zămislit, ci deasupra ei, înălțîndu-se spre cer, ajutată de păru-i bălai ca de niște aripi. Așa aș vrea să zugrăvesc îngerii din „Scara“ lui Ion Sinaitul. Ceva măreț!... Dar am să pot?... Frumusețea fetei de pe stînca argintie mă urmărește ca un cîntec răscolitor și mîngîietor totodată. Mi se pare că era sinteza neamului femeiesc întreg. Tot gîndind la dînsa, o asemăn cu Violanta, fata pictorului Palma Vecchio, cu patimă iubită de Tizian, model în tabloul numit „Flora“ și în cel zis „Amore sagro e amore profano“, un nud de aur cald, răspîndind patimă, înțelepciune și frumusețe. Le zic ucigași celor

care întinează ori slutesc Frumusețea și schilodesc Dragostea și Fericirea. Necunoscuto, m-auzi ?... Vorbesc aiurea... Mi-i teamă de mine și mă uit în cuge-tu-mi ca într-o groapă, unde mișună șerpii îndoielilor... La a cîta treaptă a „Scării Sinaitului“ va să mă prăbușesc ?... Scîrbă mi-i de mine. Mă disprețuiesc. Sînt nimic și nimeni... A, stai ! Pune stînga ici, s-o desenez... Așa... Și picioarele ți-s frumoase : am vă-zut atunci cînd te-am spălat de sînge. Sgîrieturile în piatră n-au lăsat semne ?... Nu... Ar fi fost păcat... De cînd am văzut tablourile italienilor, mai vii ca viața însăși, nu doresc decît să pictez așa. Gîndesc și iubesc prin formele cele fără greș. Și femeia-i făptura cea mai desăvîrșită din natură : putere și drăgălășenie, cutezare și discreție, hotărîre și blîndețe, vrajă și sfin-țenie... Rafael a ridicat frumusețea femeiască la ste-pena sfințeniei : știința și nevinovăția, puterea și gin-gășia, desăvîrșirea și frumusețea, toate sînt la el atît de mari, încît un pictor, privind icoana sfintei Ceci-lia, a murit de emoție și de durere că n-o să-l poată întrece, nicicînd. Cu pensulă și culori vrăjite a zugră-vit frumusețea femeii. L-a inspirat o fată, minunată la trup și suflet. Se numea Fornarina : a văzut-o scăl-dîndu-se în bazinul din grădină și n-a mai putut-o uita toată viața. N-a vrut să se mai căsătorească nici cum, cu Bibena, nepoata bogatului său protector. Pe Fornarina a adorat-o pînă la moarte... Așa ! Ce-am desenat aici seamănă cu mîna ta ?... Bine... Acum, dreapta : ține-o oleacă mai îndoită, iar arătătorul mai sus... Așa !... Necunoscuto, știi ce-am făcut după ce-am sfîrșit portretele domnițelor ? Am intrat în cîrciumă cu Bogdan, căpitanul de străjeri, și cu doi prieteni, dieci la curte, am băut și m-am îmbătat, cu neguțătorii, cu pădurarii și ciobanii, cu lefegiii leși și

unguri. Mă întrebi de ce ? Pentru că acolo-i viața. Cu ulcica de vin în față, am desenat chipurile prietenilor de petrecere. Și, deodată, pe cînd toți rîdeau și lălăiau, m-am trezit că schițez coroana poruncită de doamna Maria. Prietenii s-au mirat, dar eu am cîntat : *Codrile, dă-mi toate frunzele tale, pe ele să-mi doinesc dragostea și visele ; Soare, dă-mi toate culorile tale, cu ele să zugrăvesc chipul dragostei ; iar tu, Cerule, aripi dă-mi la dragostea visată să ajung...* Nu-i așa că-s aiurit ?... Zici că „Nu“ ? Cînd l-am cunoscut, la Roma, în Taverna Il Babuino, pe acel Caravaggio, toți îl lăudau că a luat o puttană, o desfrînată, din lupanar, ca model pentru Magdalena... Îți rîd ochii ? Mă dojenești ?... Zău că nu mint... A, da : știi deci că și Maria din Magdala a fost tîrfă ?... În uliță, în piață, în tavernă e școala lui Caravaggio ; nu vrea să mai picteze prințese îmbrăcate în catifea și aur. Ce zice capul bisericii catolice, papa ? Are necaz cu reformații și n-are vreme de meser Caravaggio : scalde-se-n băltoaca lui... Mai ales că-l ocrotește un cardinal din cei mari. Așa că, slobozi fiind, toți pictorașii, ca mine, se preschimbau în caravagiști. Auzeam cum răcneau la maestrul nostru : „Spurci biserica punînd pe altar chipuri de curve, borfași, robi, în zdrențe, cu picioarele ciotoroase, crăpate... Nu-ți plac caravaggiștii ? Fac totuși și lucruri minunate... Numai că noi, aici, zugrăvim așa cum scrie erminia. Și ce spune erminia ? Sfîntul cu barbă și fără barbă, tînăr sau bătrîn. Atît. Descopere-ți fața să te desenez !... o rugă, văzînd-o că tresare și-l privește foarte întrebător. Te rog !... Stai, nu fugi !... Te desenez, așa, îmbrobodită ca o turcoaică... Și Caravaggio a făcut din hamali sfinți și din femeile pierdute, madone... Zic : „Ridicăm osanale adevărului !“

Am auzit, în același minut : „Caravaggio e un nebun !“ și „Caravaggio e un geniu“... Potrivnicii și sprijinatorii lui se batjocoresc între ei, se bat, cu pumnii și cu spadele, ca pentru un împărat... Ciudată și amestecată-i viața... Vin oameni din toată lumea să se roage la sfântul Petru, iar romanii au deschis locante și hanuri, crîșme și locuri de petrecere, cu cîntăreți, dănțuitoare cu ochii boiți, cu pîntecele și coapsele dezgolite, anume ca să trezească simțămintele adormite ale închinătorilor prea cuvioși...

— Ieronime, îl întrerupse Sofronie, ți-ai făcut obicei a vorbi singur ?

— Te înșeli, bădiță ; vorbesc cu mine însumi, față cu un martor atît de înțelept, încît ascultă, în liniște, și tace, tace...

— E o spovedanie ?

— De bună seamă... Pentru că multe viespi și tăuni îmi bonzăie prin creier, dar de unul parcă mă tem mai mult : că, începînd această mare lucrare, intrăm într-un labirint, fără călăuză. Și avem de răpus un monstru : al neființei, înzestrat cu toate chipurile hîzeniei, tocmai pentru că n-are niciunul. Acel Tezeu al legendei a avut firul miraculos al Ariadnei : cu el a putut ajunge la cușca dihaniei, a ucis-o și a ieșit iar la lumină. Dar, iată : dacă n-a păstrat dragostea Ariadnei i-a rămas sufletul gol. Și eu nu vreau asta... Dar unde-i Ariadna ? Unde-i ?

— Eu o caut încă mai de mult decît tine. Macin sufletul la moara amintirilor și culeg făina durerii și a zădărniceii... Hai la Rădăuți, la orîndă, să bem !

— Hai !... Necunoscuto, strînge schițele astea și...

Dar fata îi înfățișă două bucăți de cărbune, bine ascuțite și-i făcu semn să-i schițeze mîinile împreunate a rugă.

— A, da !!!... Așa am să zugrăvesc Fecioara la fin-tină, așteptînd bunavestire.

— Hai, nu vii ? îl strigă Sofronie, potrivindu-și pe-lerina pe spatele-i curb.

— Mai am ceva de lucru.

— Rămîi sănătos... Și, vezi să nu te molipsești de muțenie.

Se întristă auzind droșca prietenului duruind pe drum ; se bucură însă că, din pălimar, starețul îl vedea lucrînd de zor și-l laudă. Deseori și în fața mul-tora a povestit despre cele văzute în Italia, la Athos sau în Olanda. Numai în fața starețului Mitrofan se temea să aducă vorba despre acele locuri. L-a vă-zut adesea supărat și furios pe călugări : le înfieră trufia, lenea, beția, poftele cele nesătule, lăcomia de viață, desfrînarea, îndobitocirea. Și acum îl dojenea pe călugărul Damian și pe doi ucenici ai lui, prinși dormind, umflați de somn :

— ...Înghiți-v-ar smoala topită și limbile de foc ale iadului... Zghihui-v-ar dracii cei sluți și mistui-v-ar limbile focului cel veșnic din prăpastia gheenei... Cîte o mie de mătănii pe zi, vreme de cinci zile !...

Îi auzea și-i lua frica. Ar fi vrut să spună asta Ne-cunoscutei, dar fata plecase, fără să știe cum și cînd. În ceasurile de neizbîndă, da tot mai grea bătălie cu îndoiala, cu descumpănirea, cu descurajarea, cu pă-rerile de rău cele amare, cu ciudata teamă de sine însuși... „Hm, nu m-a lăsat să plec cu Sofronie și m-a părăsit... Să mă retrag în singurătate și slobod să cu-get, pînă nu mă cercetează stafiile zădărnicii“... Privi schița lucrată ieri pentru trupul lui Ieseu, to-lănit pe stîncă, și se întristă : „Hoit adormit, fără viață ; stîncă urîță... L-am vrut uriaș și viguros, ca

figurile zugrăvite de Michelangelo, și-a ieșit o stîrpi-tură țeapănă și pipernicită“... Șterse. Rupse. Aruncă în foc... „Ce fac ?... Mă zbućium, iar erminia îmi în-găduie să zugrăvesc doar chipuri liniștite, încreme-nite. Chiar cînd călăii le spîrcuiesc cu spada“... As-cultă geamătul cocorilor zburînd în unghi spre mia-zăzi și citi în erminie : „Cum se zugrăvește zadarnica lumea aceasta. Fă un ocol mic și înlăuntrul lui fă un bătrîn purtînd în capul lui o coroană rătundă și îm-brăcăminte împărătească, avîndu-și mîinile întinse la o parte și la ceaialta parte ; și ține el în mîna o ma-hramă. Și împrejurul roatei scrie-le acestea : „Lumea cea zădarnică și amăgitoare“... Zîmbi, văzîndu-l pe călugărul Damian apropiindu-se, ca un poloboc dat de-a dura.

— Tot cu cititul și desenatul ? Mai dă-te oleacă și hodinei.

— Am vîrsta la care-i păcat a trîndăvi. Vreau să trudes ! Să trudes ca un afurisit. Să învăț ! Să în-văț mereu, fără răgaz, pîn-oi spăla Adevărul de co-cleala Minciunii și Frumusețea de spurcata Urițenie.

— Știi, am aflat că Muta...

Dacă pînă acum Ieronim se veselea auzind zvonurile și bîrfelile călugărului rătăcitor, acum îl supărau :

— Vinzi icoane prin iarmaroace și cumperi minciuni, zvonuri ?

— Da : le culeg și le vîntur. Muta și-a gîtuit bărba-tul ca să se mărite cu ibovnicul. A prădat o biserică din Hotin și-a dat foc prăvăliei unui armean din Bo-toșani.

— Taci, călugăre ! Nu mai îmbăla grozăvii neruși-nate !

— De ce te mînii ? Ți-ai făcut-o țiitoare ? Ai găsit, poate, sub rantia-i aspră de lînă țurcană, coapse catifelate și calde ?

Ieronim îi întoarse spatele și desenă mai departe, furios.

— Dacă zugrăvești sfinți și sfinte și te ții de muieri, înseamnă că te ferești de cel încornorat și dai peste tată-su, Scaraoschi cel bătrîn și viclean foarte.

— *Incidit in Scyllam qui vitare Carybdam*, șopti ca un fel de tălmăcire în latinește a zicalei lui Damian.

— Ce mormăi ? Mă sudui ? Mă blestemi ?

— Am spus numele a două primejdioase stînci cu vîrtejuri, întîlnite de Ulysse în calea întoarcerii de la Troia spre Ithaca. Stînci și vîrtejuri ca acelea întîlnim fiecare, de-a lungul și de-a latul vieții.

— Aha, se lăsă păgubaș călugărul zvonar, ca să nu se descopere prost și sec, precum era.

Ieronim trăgea linii pentru un tablou cu Moise pe muntele Sinai și gîndi : „...Sînt dureros de singur, lîngă o Necunoscută batjocorită de cei mișei. Mă izbesc de Scylla cînd vreau a ocoli Carybda. Răi sînt oamenii : spurcă și mușcă fără milă... Milă ? Cum o apăr ? Să mi-o fac țiitoare ? Vine ea spre mine sau eu o chem, ca să-mi domolesc singurătatea ? Zbor peste ale lumii vînzolite și amare valuri ori mă împotmolesc în smîrc ? Ar trebui să mă spovedesc starețului și să-i cer sfat. Ori lui Eli Ilarion... Sînt oare un mi-log, un bicisnic ? Cu Necunoscuta vorbesc cum aș vorbi cu mine însumi. Inorog : trag spre poala caldă și gingașă a fetelor fecioare... Fecioară ? Dacă-i așa cum se zvonește : hoată și ucigașă ? Cine-mi spune Adevărul ? Adevărul, tot atît de trebuitor și de prețios ca și pîinea... Vreau să întîlnesc făptura blîndă și drăgăstoasă, vrednică a mă lecu de

arsura șovăielilor și a alina durerile de mine însumi cășunate. O visez neastîmpărată și cuminte, dornică și înțeleaptă. Ci dacă mi-i cugetul zbuciumat și mîna îmi tremură. Iar un zugrav freschist trebuie să lucreze repede și bine, cu mînă sigură. Planurile și schițele sînt gata ; dar... Ce urite sînt probele astea... Le stric, să nu le mai vadă meșterul Ion... Chinuitoare-i singurătatea, doamne... Pătinesc după dragoste, rîvnesc muieri frumoase, mă întîlnesc cu Știma Suceviței și lingă mine-i doar... Necunoscuta. Dreptu-i că are ochi de minune, adînci și a multe grăitori. În ei aflu tot ce vreau : înțelepciune și pîclă, ură și iubire, patimă și nepăsare. Gură mută și ochi vorbăreți. O înțeleg ori îmi închipui ? Uneori o urăsc, alteori... Din dorinți potrivnice se izvodește dragostea... Dragostea ? Ferească sfîntul să mă îndrăgostesc de... Doresc Desăvîrșirea și cred c-o voi dobîndi muncind. Pentru că Desăvîrșirea-i depășirea propriilor înfăptuiri. Dar oare Necunoscuta nu muncește ? În ce se desăvîrșește ? Întru muțenie ? În Apus dascălii mă sfătuiau să cercetez cu îndrăzneală și să aflu tot, tot... Să mă zbat, să birui și s-ajung sus, în vîrf... Aici starețul Mitrofan povățuiește : „Nu căta, fiule la lucruri mai înalte ca tine. Nu cerceta cele neștiute, ca nu cumva să capeți cădere“... Ci, neștiința izvorăște în mine doar venin și naște numai strigoi. Cînd știu, inima mi se umple de dulceața înțelepciunii. Meșterul Ion poruncește să fac din Sucevița scriptură în chipuri și icoane s-o citească și neștiutorii de slovă. Meșterul Eli Ilarion vrea, prin mine, să făptuiască minunea cea de pe culmea artei moștenită de la Ștefan vodă și Petru Rareș... Sînt în stare ?

Și iar se afundă în citire și desenare ; a schițat mii de capete de bărbați și femei, numai să le pună nimb ca să fie sfinți sau mucenici. A desenat aripi de înger, sute, în zeci de ipostaze, A ajuns să zugrăvească, pe lut moale și netezit ca peretele, un heruvim cît numără pînă la o sută. Dacă se satură de chipuri, de flori și frunze, îmbină felurite modele.,Meșterului Ion nimica nu-i place. Prea-i aspru. Și pricepe a pune omul la muncă, a-l stoarce cum stoarce baciul cașul de zăr. Nu mai pot“...

Lasă totul și se furișează pe Bercheza în sus. Aude glas de fată-n doinare. ...*Pe unde umblă dorul, / nu pot ara cu plugul. / Că s-agață plugu-n dor / și trag boii de s-omor...* Și-i vine să rîdă ; ba nu : să plîngă. ...Doamna Maria zicea despre Iancu Sasul : „Fie-i țărîna ca plumbul“... Mie trupul îmi arde ca focul și sufletul mi se zbate în veșnică neodihnă...

Dar, din urmă, îl ajunsese ucenicul Gligorie :

— Te cheamă meșterul Ion ! Musai și repede.

L-a certat că se plimbă și nu lucrează. Se apucă iar de făcut probe. Muncește cu mînie. Uită să bea laptele adus de Necunoscuta. Nu se culcă decît atunci cînd, amețit, i se întunecară vederile și-i căzu cărbunele dintre degete. Ardea și tremura de frig. I se răceau mîinile, parcă sîngele i s-ar fi strîns tot la inimă. În creștetul capului i s-a răcit o dungă lată de două degete, ca și cum l-ar fi apucat cineva de chică și l-ar trage cu putere, îndurerîndu-l :

....„Așa-i oare cînd se face părul măciucă ?“ Văzîndu-l galben ca bulzul de ceară și chircit de dureri în tot trupul, călugării l-au crezut ciumat și s-au ferit de dînsul, înfricoșați. Numai Sofronie s-a apropiat să-l ducă în chilie.

— Amețesc, bădiță... Mi-i capul cît stamboala. Îmi vîjiie urechile, parcă niște surle sparte mi-ar urla-n auz. Și cugetul mă doare, nu numai trupul. Mă prăbușesc în tartar...

Văzînd că leșină, Sofronie aprinde lumînarea, mormăind :

— Să nu-ți dai duhul fără lumină, zugravule...

În vînzoleala neputincioasă a călugărilor și ucenicilor, intră în chilie Necunoscuta ; hotărîtă, îndrăzneată, îi pipăi fruntea încinsă ca o plită. Puse urechea și-i ascultă inima : zvîcnet de mierlă călcată pe cap. Aduse, în fugă, cîrpe albe, ude și-i înfășură fața și pieptul. I le schimbă de trei ori, iar cînd văzu că suflarea i s-a mai liniștit, îl rugă, pe Sofronie, în genunchi, să-l privegheze.

— Nu pot, Muto ! E ciumat și mă molipsesc și eu... A fost, în Suceava, la han, cu lefegii cazaci care au adus ciuma neagră de la tătari... Nu pot : cinci cazaci au murit săptămîna trecută.

Alergă la chilia meșterului Eli Ilarion, dar nu-l găsi. Îl luă de mîină pe ucenicul Gligorie, îl așeză la ușa chiliei lui Ieronim și, cu gesturi, îi porunci să străjuiască pînă vine ea. A smuls, din perete o icoană, a încălecat un cal din grajdul stăreției și, pe deșelalte, a galopat pe Bercheza în sus, pînă la peștera sihastrului Nicanor, cunoscut vraci și vrăjitor. Arătîndu-i icoana, l-a făcut să priceapă că un zugrav era foarte bolnav.

— Cel frumos ca un arhanghel și dăruit cu o haraba de talent ? Da ?... Să-mi iau leacurile... Așa !... Hai !

L-a urcat pe cal, iar ea, cu frîul în mîină, l-a dus tot fuguța, trap. Dar, pînă să ajungă ea la Sucevița, Călinei i s-a făcut milă de bolnav și, din prag, l-a des-

cîntat de Iele : ...*În orbituri l-a orbit, în muțituri l-a muțit, în surzituri l-a surzit, în zgîrcituri l-a zgîrcit, în amețituri l-a amețit, în bășici l-a bășicat, în uscături l-a uscat, în umflături l-a umflat... Ceas înnegrit, ceas năpîrcit, ceas rău cu pocitură, ceas rău cu săgetătură, ceas rău cu sperietură...* Și după ce l-a mai blagoslovit cu asemenea bolborosire vre-un sfert de ceas, i-a urat : ...*Să rămînă curat și luminat ca soarele cînd răsare, ca poiana cînd înfloare...* Dar, cu tot descîntecul, bolnavul s-a întunecat și mai rău pe la ochi.

— Lasă-l că moare ! a strigat Sofronie. Nu vezi că-iese pămîntul în față !

Deși îl știa pe Nicanor izgonit din pricina vrăjitoriei, starețul i-a îngăduit totuși să intre în chilia lui Ieronim. Mai mult de două ceasuri l-a frecat cu felurite oloiuri de buruieni descîntate, pînă și-a venit în fire. Zărindu-i chipul ca prin sită, lui Ieronim i se păru că semăna cu ziditorul lumii, așa cum l-a zugrăvit Michelangelo în Capela Sixtină, dînd lui Adam scînteia vieții prin vîrfurile degetului arătător. Apoi se văzu pe stîncă de pe malul Suceviței, cu știma lîngă dînsul.

Necunoscuta îi întindea un șipușor cu o zeamă de buruienă și-l îndemna s-o bea, dar el n-o vedea. Fata a muiat degetul în șipușor și i-a uns buzele ; ci lui i se părea că știma îl hrănește cu boabe de zmeură. Găsi în el puterea să-și lingă buzele, iar ea, bucuroasă, i le unse așa, de multe-multe ori, încredințată că-i dă să guste balsam de viață : îl ruga, prin mîngîieri, să se străduiască a bea. După vreun ceas, a izbutit să-l facă a înghiți de cîteva ori din acel suc tămăduitor. După un alt ceas, a surîs și a șoptit o mulțămită.

— Trăiește ! se bucură sihastrul Nicanor, Fată, dă-i

să beie, din ceas în ceas, din leacurile astea ; iar pe piept și pe frunte, pune-i frunze reci de curechi și bodbal, să-i mai tragă fierbințeala. Dacă tot arde, învelește-l în pînză de in, udată cu apă rece, de izvor. Ai grijă de el, dacă vrei să vezi Sucevița zugrăvită.

La plecare, starețul i-a dat un cal, să-l poarte pînă la chilia din munte și l-a rugat pe Sofronie să-l însoțească. Pe drum, Nicanor și-a povestit viața și, mai cu seamă, pricinile izgonirii.

— Mitropolitul Gheorghe mă învinuiește că am o filozofie păcătuitoare față de dreapta credință. Ci eu nu-s fariseu să mă fac a crede că însoțirea cu femeia-i păcat mare pentru monahi și să mă întilnesc pe ascuns, cu ea, prin poiene, prin chilii, la hramuri, ori la tîrguri sau, dacă am rang bisericesc, să-mi iau țiitoare... Credința mea-i că bărbatul numai prin femeie se împlinește. Că el fără ea și ea fără el sînt doar niște becisnice jumătăți de ființă. Călugăr fiind, am avut femeie și prunci am zămislit. Am făcut-o pe față, nu într-ascuns, ca ipocriții. Ci, să știi că tînărul Ieronim...

— Nu se tămăduiește ? Nu scapă ?

— Ba da. Ci leacul și vraciul lui nu sînt eu : e fata asta mută. Ea, cu jarul ochilor, cu buricile degetelor ca mătasea, i-a aprins iară scînteia vieții pe buzele învinețite, supte de duhul morții.

— Cum a putut ?

— Cu puterea dragostei. Că omenirea-i fruct izvodit din milioane și milioane de îmbrățișări. De aceea zic că Adam și Eva n-au păcătuit gustînd din mărul oprit, ci au săvîrșit cea dintîi faptă vrednică de laudă.

Cinci zile cît a bolit Ieronim în chilie, Necunoscuta nu s-a deslipit de lîngă patul lui, decît ca să dea fin, să adape bivolițele și să le mulgă. A dormit pe

podea și l-a îngrijit ca o soră. Cu lapte de bivoliță, crud, l-a hrănit, înzdrăvenindu-l : a șaptea zi s-a și apucat de lucru. Mulți o lăudau ; doar Călina o ponegrea, zborșită ca o dospeală uitată pe cuptor, la căldură :

— Să știți că asta-i Vidma pădurii, Pădureanca, muierea aceea răufăcătoare care bocește prin codri fețele pe care însăși le mănîncă... E minunat de frumoasă, cu părul lung, despletit, pînă la genunchi, dar are dinți ascuțiți și unghii de lup la mîini și la picioare și duh scîrnav. Vindecă flăcăii ca să-i dumice sănătoși.

Meșterul Eli Ilarion s-a bucurat mult găsindu-l muncind, dar l-a dojenit, cu blîndețea-i alinătoare :

— De ce nu te-ajuti de ucenici ?

— Fata asta-i mai îndemînată decît...

— Mda... Ci datoria ta-i să-i faci îndemînatici. Vrei tu, Necunoscuto, să-mi aduci din chilie halatul și condeiele de desenat ?

Fata răzimă de perete sulul de hîrtie din mînă și porni, repede, fără huet, ca o umbră, spre chilia meșterului.

— Te urmăresc, Ieronime, din ziua cînd s-a surpat turnul clopotniței și am băgat samă că intri sub înrîurirea acestei întruchipări a tăcerii. Are în ochi o putere, o vrajă misterioasă și-n umblet o ispită îmbolnăvitoare și pentru Sofronie, care vrea s-o ia de nevastă.

— E nebun ? se sperie Ieronim, fără a ști de ce. Doi... schilozi ?

— Dintre voi doi nici nu știu care-i mai... nebun. Tragi linii prea apăsate. Mai ușurel... Așa... Habar n-ai de unde vine, cine-i și de ce s-a pripășit aici.

— Mă ispitește misterul și-l doresc.

— Necugetate ! Vrei să cazi în mrejele unei betege?

— Mută dacă este, isihastă desăvîrșită se cheamă.
— Dar dacă poartă cu ea blăstămul unei fapte urîte și te-atinge și pe tine ? Ca să împlinești visul nostru de a face cea mai frumoasă zugrăveală din Moldova, ai nevoie de tihnă, de cuget senin, de dăruire fără preget.

— Adevărat, meștere și părinte. Sint nefericit și mă chinui cumplit și mulțumit de mine niciodată nu-s. N-am fost bolnav de ciumă, ci de durerea neîmplinirii. Meștere, îndoielele îmi rod inima.

— Și crezi că muta asta îți aduce tămăduirea ?

— Nu, dar pare-mi-se că-mi insuflă gînduri bune. Dorind o făptură prietenă și gingașă lângă mine, se poate să mă anin de-o creangă plină de omizi ori de cine știe ce gîze scîrbavnice.

— Ieronime, în Italia te-am ferit de acele dibace cortegiane și, aici, să te pierd pe seama unei mute, oploșită din mila starețului Mitrofan ?

— De asta nu te teme, meștere !... Sînt neliniștit, fără astîmpăr, nu nebun. Uite cum l-am făcut pe sfîntul Gheorghe scrijelat cu grebla : e bun ?

— Lucrează cu osîrdie și nu mai cerceta, nu mai scurma în groapa zădărniceii. Ajungă-ți adevărurile aflate cu inima. Isihăștilor li-s oprite carnea și vinul, gluma și rîsul, dar mai ales nu li-i îngăduit a se deda preacurviei și zbuciumului fără noimă, sterp.

— Cerc, dar nu pot meștere... Credința nu se înțelege cu mintea, ci doar cu inima. Și-apoi nu uita, părinte al meu, că pe lângă isihăștii de la Athos, am văzut și lăcomia de viață a florentinilor, venețienilor ori a celor din Antwerpen, mari negustori, cămătari și corăbieri setoși de averi și de trai îmbuibat.

— Și asta-i adevărat ; dar să fi greșit eu, oare ?

Peste un ceas, lucrînd cu îndîrjire la schițele pentru altar, Ieronim se răzbună, dăscălindu-l pe Sofronie :

— În fața fetelor din Suceava te miorlăi ca un moțan pofticios, iar aici o bruftuluiești pe Necunoscuta, ca pe-o slugă netrebnică.

— Oare nu era deajuns un ghebos în chinovia asta ? Mai trebuia și o mută ?... Și-apoi ce ? Crezi c-am s-o înalț în slăvi pentru că te-a scos pe tine din gheara neagră a morții ?

— Sînt ca o statuie prăbușită și rătăcesc printre pre-timpuriile dărîmături din mine. Caut făptura de pe stîncă argintie și n-o aflu. Asta-i ! Știmă ? Nălucă ?

— Ce tot blîgui acolo ?

— Da, cam blîgui pentru că sînt doar un zugrav de rînd, încurcat printre întîmplări ce nu pot fi cunoscute și stăpînite. Sînt eu în stare să fac Elisabetei doamna un portret care să-i placă ?

— Băiete, nu te-ai tămăduit de tot ? Îți mai arde capul ? Ciuma-i boală grea.

— Nu ; inima, inima îmi fierbe în potirul de aur al dragostei. La meșterii cei mari am învățat că un zugrav desăvîrșit trebuie să îplinească neapărat cîteva cerințe de temei : supunere fără cîrtire, străduință fără margini, ardoare nestinsă și dragoste fierbinte, sfîntă. Am stat treisprezece ani la mai mulți meșteri. Am muncit. Muncesc și acum pînă dau în brînci. Mi-i drag meșteșugul zugrăvirii ca însăși viața. Dar îmi lipsește ceva ori cineva cu care să mă dărui meșteșugului de a picta. Ariadna și firul ei !

— Hm... Dacă uneori n-aș simți și eu ca tine, aș zice c-ai zărghit de istov. Uite ce monstru am desenat, ascultîndu-te : gheare de zgriptor, cap de cămilă... Să-l punem la judecata din urmă...

— Mai degrabă la pridvorașul dinspre miazăzi ; fă și niște împărați închinători la dihania asta.

— Prea bine ! Uite-i ! Așa ?

— Hai să schițăm scene din viața lui Moise, pentru gropniță. Scriptura, „Ieșirea“, cap. 14, 9 :... „Și alergat-au după ei eghiptienii cu toți caii și căruțele lui Faraon, cu călăreții și cu toată oștirea lui, și i-au ajuns cînd poposiră ei la mare“... Hai, începem ! Și nu ne lăsăm pînă nu făptuim ceva care să ne placă.

Munciră două ceasuri și nu cutezau să spună cît de nemulțumiți erau. Noroc că, mai mult prelingîndu-se decît mergînd, se ivi Necunoscuta, iar Ieronim o întrebă, ca de obicei :

— Ce zici, fată dragă, de schițele noastre ? Pentru frescă ori pentru foc ?

După ce le privi, îndelung, arată caii și clătină negativ din cap.

— În adevăr sînt țepeni ; nu zburdă, zîmbi Ieronim. Apoi Necunoscuta puse degetul pe bardîșe.

— Da ; sînt strîmbe. Iar ostașii, bolnavi de pîntecăraie. Parcă n-am fi văzut niciodată dușmani armați călcînd pămîntul țării. Șterge, Ieronime ! Așa... Altfel, să mă ia naiba ! dacă nu rîvnesc a zugrăvi niște sfinți și mucenici atît de vii, încît noaptea să se desprindă de pe zid și să alerge prin ogradă, să bea apă din fîntînă ori să prindă chitici din Sucevița și să țină sfat, sub lună, cu ciobani din Obcini.

— Vrei tu, dar te lasă erminia ? Meșterul Ion a spus într-o zi cînd te laudam : „Dacă-i așa de grozav Ieronim al tău, să zugrăvească o bivoliță care să se înjuge singură la căruța Mutei... Și-acu află că mi-i foame ! se ridică Sofronie, lepădînd condeele și hîrtia.

Rămas singur, Ieronim lucră încă o jumătate de ceas. Necunoscuta îi aduse aici, în atelier, strachina

cu bucate ; el îi mulțumi și începu să povestească, mîncînd :

— În zilele bolii mele am înțeles, Necunoscuto, că durerea care te-a silit să-ți jertfești viața pentru semenii tăi e mai mare decît poate pricepe cineva. Și rău îmi pare că nu-ți poți mărturisi de ce ți-ai luat canon așa de greu : să cari piatră, să-ți acoperi fața și să stai mută între oameni, să alini durerile altora și să nu superi pe nimeni, povestind durerile tale. Sînt că totul în inima ta-i bunătate și cumsecădenie, lovită, rănită, otrăvită de vreo nemernicie. Cred că, după mult zbucium, ai ajuns stăpînă pe tine și, acum, le primești pe toate cu o sfîntă liniște. Înduri ocară, umilință, dispreț și taci. Taci, cum tace copacul, floarea și cerul. Eu nu pot tăcea. De cînd am văzut o știmă pe-o stîncă argintie, furtună de simțăminte și de gînduri stîrnită-s-au în mine. De atunci...

— Cărăbănește-te de-aici, Muto ! se răcădui călugărul Damian, ieșind din trapeză, ațîțat de pofta mîncării neîndestulate și, grăbind spre chilie, unde-l așteptau bucate de alt soi : cîrnați, slănină, pastramă : De ce-ncurci zugravul la lucru ? Cară-te, înainte de a te cotonogi !

— Părințele Damian, vezi-ți de-ale matale !

— L-am auzit pe meșterul Eli Ilarion, se făcu Damian miere, că păcatul tău izvorăște din setea de dragoste. Ci muierea-i mai spurcată decît cățeaua și decît scroafa mistreată mai nerușinată.

— Călugăre, singura mea dragoste, singura-mi patimă se numește Sucevița. Și dacă nu mă dărui ei, morții mă dărui. Pe cînd necuvioșia ta aici înjuri femeia, iar în poiană o dezmierzi.

— Dacă nu te păstrezi neîntinat, cum cere meșterul Eli Ilarion, spurci lucrarea care... își săltă bîrdă-

hanul, prefăcîndu-se a nu auzi. Sfinții nu se lasă a fi înfățișați de...

— Călugăre, taci !... Pe aceste ziduri noi întruchipăm Binele, Adevărul, Dragostea. Sfinții aceștia și nemurirea lor pe munca, pe talentul, pe viața și pe moartea noastră se bizuie. În fapt, pe aceste ziduri nu vor fi ei, sfinții, ci noi, meșterii, care ne dăruim lumii cu numele lor, închipuie. Și deci cuvine-se să ne fie recunoscători și să ne cînte psalmi de laudă.

— Ptiu ! Ptiu ! iriticule... stupi și se feri, în grabă, prefăcîndu-se foarte înspăimîntat, deși era doar flămînd.

— Bivol fariseic !

Rămas singur, lui Ieronim îi trăsni prin cap o poznă : pe o bucată mare de hîrtie groasă, desenă cu cărbune o bivoliță, în mărime naturală. Și împreună cu Gligorie, o prinse în peretele din fund al chiliei meșterului Ion.

— Cum a ajuns dobitocul ista aici ? se minună meșterul întrînd, în amurg. Dați-l afară ! Afară !

Zugravii, ucenicii, zidarii hohotiră de rîs și dădură dosul, să se veselească-n voie. Cu sfeșnicul în mînă, meșterul Ion a descoperit păcăleala. Citi inscripția : „Nu împunge, dar ar putea foarte bine să dea lapte“.

— Ați stricat o mulțime de hîrtie, risipitorilor!... Dar curînd mînia i se preschimbă în curiozitate. Cercetă cu luare aminte și găsi că lucrare-i foarte bună. Dojeni, totuși : De ce nu pui acest talent la schițele pentru gropniță ?

Amănuntele pentru fiecare tablou cereau o muncă migăloasă și grea. Cu atît mai grea, cu cît meșterul Ion striga mereu :

— Nu-s bune ! Altele !... Altele !...

Răcnea, dar nu punea mîna să facă el însuși.

Cel dintii obosea Sofronie ; și parcă abia aștepta să se depărteze meșterul Ion, ca să-l defăimeze :

— Frate-meu trage-a boierie de cea mare ; își îmbracă nevasta, pe Irina, în nură și mătasă, iar la masă pofteste episcopi și dregători de rang înalt. De aceea-i așa de-ndrăcit... își îndreptă șalele și se scutură parc-ar fi vrut să-și lepede gheba din spinare, apoi se răsuca spre Necunoscuta și-i făcu semn să-l urmeze. Ieronim îi privi, gândind : „La ce icoană a minunilor i-aș putea folosi ? Să nascocesc o sfântă care tămăduiește un ghebos, iar el îi plătește dîndu-i graiul“.

Dar Sofronie o luase pe Necunoscuta să-i ajute la făcut ipsos ; să care apă, cu două cofe mari. Apoi o puse la măcinat piatră : gîfîia învîrtind rîșnița de zor. Mînecele, broboada i se-nsuriră de pulbere.

— Nădușită și colbuită ca o ucenică la o moară cu cinci scocuri ! rîdea Sofronie ; iar morar e... nefîrtatul cel hain.

Ieronim cercă s-o ajute a se scutura de pulbere. „Nu“ ! a clătinat fata din cap, cu împotrivire. Și a alergat la rîu, s-a furișat sub sălcii și arini și s-a întors curată, chiar dichisită, cu altă broboadă pe cap. Pe cea colbuită a spălat-o și a întins-o pe țăpușa căruței, la uscat.

— E încăpățînată și tîmpă. Dar și puternică. Tare, ca o bivoliță ! Bună de roabă.

Sătul să-l mai audă batjocorind-o, Ieronim, deși se vedea laș și nevolnic, schimbă vorba :

— Vreau ca în ceaunul cu verde să mai torn ceva zamă de răchițică și alior. Poate dobîndim culoarea ierbii primăvara. Mi-am însemnat bine măsurile și...

— Cam multă bătaie de cap. Las-o cum o ieși... Ei, uite-ți Muta ! O credeai frîntă și dumneaiei zburdă ca

mînzoaca. Muiere afurisită care l-a moșit pe dracul și l-a scos cu coarne cu tot. Coarne rămuroase !

— Deci e deșteaptă, nu așa cum o batjocorești.

— Zic ca Isus Sirah : „O, gînd rău ! De unde te iviși să acoperi pămîntul cu vicleșug“. Sînt pofticios la muieri. Și poate nevolnica și schiloada asta mă va primi... Bineînțeleș, dacă nu-i leproasă, cum zic unii. Și cred că o mută, însoțită cu un cocoșat pot ajunge la rai.

— Mai ales că nu-i beteagă din naștere, intră în vorbă șuguind și meșterul Eli Ilarion, venit să vadă cum arată culorile probate ieri pe zid. Dacă s-ar fi născut mută ar fi și surdă. Ori aude foarte bine. Ieronime, ai scos un verde ales !

— Muncesc de-o lună la el ; iar răchița și aliorul mi le-au adus mătușa Ana, așa cum a cerut Necunoscuta.

— Deci conlucrați de sîrg. Și cu spor.

— Muta i s-a băgat ucenică, îl pîrî Sofronie. Lipcă se ține de el !

— La roșu trebuie să mai punem o cîtățime de miere : e prea spălăcit, vorbi Ieronim, neținînd sama de spusa lui Sofronie.

— Nu uita măsurile : dramul și sfertul de dram au mare însemnătate.

Vorba blindă a meștergului Eli Iralorin stîrni în cugetul lui Ieronim gînduri felurite, ca atunci cînd, umblînd prin lume, se minuna de cîte vedea. ..., „Da, mie îmi trebuie o ființă soră geamănă : să mă învăluiască în hobotul cald și priincios al dragostei. Cînd umblu singur prin poiene, o chem cu dulce nume : Dorina... Și-o alint cu gingășii nebu-nești, doar-doar oi ademeni-o și-oi îndupleca-o să-și lepede veșmintele și să pornim prin cerurile albastre, măcar cu un ceas înainte de moarte... Știma de pe

stîncă argintie... Simt și-acum pe buze buricele degetelor ei și, pe ale mele, catifelarea caldă a buzelor ei. De ce a fugit ? Dar oare, a fost în adevăr ? Din ziua de 6 august, poposesc adesea lîngă stîncă argintie, dar nu mai întîlnesc minunea. Am stat ca-n rai, ceasuri, în vorbire domoală și fără prihană. Mi-aduc aminte... Cînd copiam uriașele întruchipări de pe plafonul Capellei Sixtine, am trăit negrăite dureri și bucurii, înălțări spre stele și prăbușiri în gheena... La Veneția mi-a plăcut o fată bălaie, un model care se dezbrăca în fața noastră cu nevinovăție, iar noi ne holbam la ea cîtînd să-i furăm, cu vîrfurile pensulei, ceva din frumusețea trupului. Știna de pe stîncă argintie a plecat înainte de a veni“...

Mai cercă încă trei probe de vopsele, desenînd pe tencuiala crudă femeii despuiate, dar mîzgălindu-le repede, să nu le vadă ucenicii.

...„Sofronie o vrea nevastă pe... N-ar fi rău : n-o să mai trudească la piatră ori la măcinat ipsos : o să coasă la gherghef.

La bucătărie, Necunoscuta curăță zarzavaturi, frămîntă pîine, cară lemne... Dar de cînd starețul a lăudat pîinea frămîntată de ea, Călina a pornit să-i scoată iar vorbe și ponoase :

— Crescută și gustoasă ? Înșelăciune ! Pîine descîntată cu oase de liliac și bufniță. E strigoaică, meșterilor... Strigoaică ! Na !

— Prostii ! își săltă Sofronie gheba, răsucindu-se : Dar mai știi ?

— Își leagă sitișca de-un picior și înconjură vacile mănăstirii, la miezul nopții, le lovește c-o nuia de sînger și cu o floare de sovîrf, descîntînd : sovîrf, sovîrf, donița cu vîrf...

— Taci, lele Călino ! N-o mai prigoni cu scornituri.

— Tac eu, dar părintele stareț nu știe că vacile mănăstirii dau tot mai puțin lapte, în vreme ce bivolițele ei umplu donița.

Schițînd, din cărbune, barba sfîntului Simion stîlpnicul, Ieronim o apără, cu îndărătnică răbdare :

— În loc să-i mulțumești că te-ajută la treabă, născocеști cusururi pe sama ei. Are suflet curat, bun. Nu-i așa, bădiță ?

— Ieronime, dacă Dumnezeu nu mi-a dat frumusețea ta trupească, m-a înzestrat în schimb cu harul prorocirii.

— Și care ți-s prorocirile ?

— Multe ! De-o pildă : că starețului i se va întîmpla o nenorocire, iar a doua zi l-a împuns un taur ; am știut că Răzvan vodă va fi înfrînt de Ieremia vodă și tras în țeapă.

— Bine era dacă lipsea prorocire ca aceea.

— Dacă nu biruia Ieremia vodă, ce mai zugrăveam acum, noi, frații Ion și Sofronie din neamul Șarpe ?

— Dacă rămîneau doar mari dregători, Movileștii nu cheltuiau banii pe oști, pe straie scumpe, ci se arătau mai dornici pentru ctitoria asta, ca vornicul Bubuio, ctitorul de la Humor.

— Da, dar atunci la ctitori l-am fi zugrăvit pe Ștefan Răzvan voievod, fost grăjdar și haiduc.

— Ei, că parcă alții au căzut cu hîrzobul, din cer.

— Eu sînt fecior de răzeș și meșter zugrav !

— E meritul matale. Dar ca să ajungi din grăjdar domn, nu-i un merit și mai mare ?

— Sucită minte ai, Ieronime : aperi toți nenorociții.

— Noi cei din norod ne înduioșăm de soarta amărîților. Cercăm a ne lepăda de lăcomie și zgîrcenie, de slugărnicie și trufie. Vrem a trăi viață tihnită, în muncă, și a grăi doar prin rodul mîinilor noastre.

— Frumos grăiești ! zeflemisi prietenul, cu iz de răutate.

Ieronim surîse : Sofronie avea dreptate ; vorbea frumos, dar nu zămislea frumuseți. Și nepotrivirea asta îi stîrni o durere ascuțită, adîncă. Gîndi totuși : „„Unde ești ? De ce nu-mi vii ? Dac-ai veni, în cîntec te-aș îmbrăca și-n lumină“...

Sub cerul ca floarea de cicoare, în dimineața aceea de miez de toamnă, toate păreau liliachii. Dealul Furcoi își muiase brazii în zămă de didițel, iar codrii Obcinei Mari începeau să dea-n aur. Dar pînă și sofranul mestecenilor și arama fagilor primiseră spoială stînje. Meșterul Ion îi sculase pe toți înainte de a răsări soarele și-i puse la spălat nisip, pe malul Suceviței. În căușe, alegeau nisip din cel puțin purtat de ape și deci cu fețe colțuroase. Îl spălau în mai multe ape, pînă trecea „proba“ : aruncau un pumn într-un pahar cu apă limpede, clătinau bine și dacă apa nu se tulbura, nisipul era bun ; dacă nu, îl mai spălau în două, trei ape.

Descoperind talentul și înflăcărarea la lucru a lui Ieronim, meșterul Ion plănuia, în mintea lui, că dacă la Sucevița treaba pornește bine, să plece la Soroca, unde părcălabul cetății și sorocenii l-au tocmit a le zugrăvi biserica : plăteau de trei ori mai bine decît vodă. Dar i se părea că Sofronie s-ar încurca, proteste, cu Muta, iar asta i-ar strica socotelile. Totuși, deocamdată, nu voia să-i interzică, bănuind că orice opreliște ațîță la încălcarea ei.

A doua zi, văzînd-o lucrînd la uscarea nisipului și punerea lui în saci, meșterul Ion se răcădui :

— Muto, pleacă la cărat piatră ! Nu mai lega ploile pe-aici.

— Asta în loc de mulțămită, meștere Ioane ? se-n-dureră Ieronim.

— Tu să taci !

Fata s-a ferit, umilită și, o vreme, a stat răzimată de zid. Plîngea ?

— Miine o să începem tocatul fuiorului de in, vorbi Ieronim. E o treabă pe care femeile o fac mai bine ca noi.

— Văd eu că nu poți fără schiloada asta ! pufni meșterul mînie pe nări și plecă spre chilia lui.

— Păcat că n-avem decît cinci chite de in ! strigă Ieronim, în urmă-i. Și ne trebuiesc cel puțin douăzeci, ca să pornim.

Meșterul Ion se făcu a nu auzi. Ieronim surîse și grăi, mai încet :

— Necunoscuto, după ce mulgi bivolițele, te rog să-mi aduci o ulcică de lapte. Să-mi mai îndulcesc amarul.

Fata a tresărit, a alergat la bivolițe, le-a muls repede și i-a adus o oală mare de lapte. Apoi a înjugat animalele la căruță și a plecat, o dată cu amurgul.

— Bine-ați făcut c-ați alungat-o ! îi firitisi călugărul Damian a doua zi. Piază rea ! Unealtă a necuratului ! Spurcăciune !

Dar a treia zi, la prînz, Necunoscuto a intrat în ograda mănăstirii cu căruța încărcată vîrf, cu chite din fuioare de in.

Le-a descărcat, ajutată de Ieronim și de Gligorie și le-a așezat sub șură. După ce și-a hrănit și adăpat bivolițele, a scos din coșul căruței o ragilă și s-a apucat de răgilat fuioarele, făcîndu-le moi, subțiri și mătăsoase ca borangicul.

Abia acum a aflat Ieronim că meșterul Ion ceruse călugărului Damian să strîngă chite de in de prin sate și să aducă măcar cinci femei să-l lucreze, dar

nu izbutise a îndupleca decît două babe să vină, cu cîte cinci fuioare în traistă.

— Muta are mai mare putere de convingere, decît tine, limbutule ? se miră, cu zîmbet de dojană, stareţul.

Dar mirarea meşterilor a sporit, seara, cînd s-au adunat şapte femei şi fete la clacă de răgilat şi tocat fuiorul de in. Lelea Călina a lucrat şi a cîntat cu fetele, rîzînd şi şuguind cu meşterii şi ucenicii. Iar mătuşa Ana, văzînd pe călugărul Damian cum se-nvîrtea, ca un motan, pe lîngă fete, îl bruftului cu vorbe aspre : „ademenitor“, „crancău“, „amirositor de fuste“...

Ieronim, n-avu de lucru, şi-i spuse că meşterul Ion o alungă pe Necunoscuta de pe şantier.

— Meştere, cum alungi o fiinţă harnică, pricepută, cuvioasă şi ţii la loc de cinste un poloboc spurcat ca Damian ?

Meşterul Ion a tăcut ; Necunoscuta, strîngînd chitele de in, îi aducea un venit însemnat ; după socoteala lui avea acum fuior pentru tencuiala a două biserici... „Ce rămîne, vînd sorocenilor. Irina o să se bucure de cîştig neaşteptat“.

Nu-i plăcea că stareţul se amesteca prea mult în pregătirea zugrăvirii. Şi, ca un făcut, tocmai azi îl auzi întrebînd :

— Pe zidul din apus veţi zugrăvi o „Judecată de apoi“, asemeni celeia de la Voroneţ ?

— Cuvioase părinte stareţ, interveni Ieronim, presimţind un început de sfadă, cer iertare că vorbesc înaintea meşterului meu, dar, după cîte am înţeles, copiind tablourile de la Voroneţ, Marcu zugravul a fost meşter iscusit şi gînditor cu minte înaltă. Cînd intri în ograda Voroneţului, pe zidul de apus te întîmpină acest mare tablou al „Judecăţii din urmă“,

desfășurat larg, pe un perete întreg, fără nici o spărtură. Adică a avut unde întinde o lucrare măreață. La Sucevița, peretele de apus, spart de trei ferestre, ne împiedică a da o unțate „judecății“. Zic, să zugrăvim pe acel perete ceva din istoria pătimirii și bucuriei norodului românesc.

— Ba nu ! Zugrăviți „Lumea cea zădarnică și amăgitoare“.

Ieronim înțelese că a greșit cu propunerea și tăcu.

— Până mâine vă înfățișați cu o schiță amănunțită, se încruntă meșterul Ion către ajutoarele sale : După erminie, auziți ?

A trudit Ieronim toată noaptea ; în zori aduse lucrarea.

— Ai terminat ? se răsti meșterul cu întrebarea. Mda... Deci, cercurile celor patru anotimpuri le-ai așezat în vârful ferestrei din mijloc. Aici primăvara și vara ; dincoace toamna și iarna. Zodiile... nu-mi plac. Nu-mi plac ! Le-ai împrăștiat pe tot peretele, parcă le-ar fi spulberat furtuna... Ce-ai pus aici ?

— Un bărbat la cincizeci și șase de ani, cum zice erminia.

— Și i-ai dat chipul starețului ?

— M-am... jucat. O să-l schimb.

— Schimbă-l și nu mai zădări focul ! Acesta din groapă vrea să fie balaur ? Șopîrlă rebegită, nu balaur ! Fă-l fioros, de groază !

— La asta se pricepe mai bine meșterul Sofronie.

— Lasă-l pe Sofronie. Fă-l tu !... Și moartea ? parcă-i o paieță, la iarmaroc. Iar secera morții ? Custură boantă ! Au nu zice la erminie că „ține în mînă o seceră mare pe care în grumazul bătrînului o pune și-l trage pre dînsul jos“ ?

- Eu știu că, în dreptul omului cărunt, va să scriu : „Amar, amar, o moarte, cine poate scăpa de tine“...
- Înțepi ? Viespe cu chip de albină !
- Nu, meștere ; mă apăr.

Dar mai ales probele de frescă nu-l mulțumeau pe meșterul Ion. Cerea să se mai fiarbă, să se mai macine și să se mai cearnă piatră pentru albastrul de cobalt, pentru bol, plumb roșu și sîdef.

— Am cheltuit cu voi cinci galbeni ! V-am făcut loc de pregătire mai bun decît au alchimiștii lui Rudolf împărat la Praga, iar voi scoateți niște boiele murdare, ca vai de lume. Vă întrec babele boiengițe... Altele ! Altele !... Astea-s lături nu...

Cînd a văzut însă proba cu verdele lui Ieronim n-a mai cîrtit. Dar nici n-a împărtășit bucuria și înflăcărarea lui Eli Ilarion :

— Verdele tău, Ieronime, străluce minunat în soarele de-amiază ; e ca o prelingere a burătăciului de pe pajiște. Meșterul Marcu a născocit albastrul din lapislazuli și l-a folosit la Voroneț ; tu, fiule, din foițe de aramă, ai izvodit verdele de la Sucevița.

— În unele momente ale zilei bate-n albastru.

— Cu atît mai bine.

— Culorile or fi ele cum or fi, cîrti meșterul Ion, supărat că arhitectonul îl blagoslovea cu prea multă laudă ; dar durează au ba ?

— Tencuiala bună și repeziciunea lucrului sporesc durata.

— Cu voi, repede ? Mălăieților ! Ucenicilor, învățați a tencui bine și cu cea mai mare iuțeală. Mîinile să vă umble fulger ! Fiți armăsari în galop, nu mîrtoage.

Meșterul Eli Ilarion se teme ca fata logofătului Lupu Stroici să nu-ți întineze neprihana. Eu mă tem că dacă-i faci portretul în ulei, te moleșești, pierzi

deprinderea de a lucra repede. Că uleiul se întinde greu și te năvăleşti într-o lene. Se aude că vrei s-o pictezi dispuiată. Cutezi ?

— Dacă ea dorește, de ce să nu cutez ? Am desenat mii de chipuri de ostași, platoșe, bardişe și...

— Și femeii ?

— Oare n-o voi zugrăvi pe Fecioara, pe Varvara, patroana tunarilor, pe Maria Magdalena, ibovnica lui Isus...

— După erminie !

— Meștere, la Maria Magdalena, erminia scrie doar : „tînără frumoasă ca de douăzeci ani“. Ori : „Hristos scoate cei șapte draci din Magdalena“. Deci trebuie să cauți un model, iar Sofia vine de bună voie. Bună, deși nu-i chiar o Marie din Magdala. Va să-i întregesc frumusețea cu închipuirea.

Auzindu-l vorbind așa despre Sofia, Eli Ilarian înclină a da dreptate meșterului Ion ; Necunoscuta, dintr-o pripășită, se preschimba în ceva mai mult decît un ajutor de preț. De altfel, unii, precum călugărul Mina, spuneau că, de cînd a descoperit crăpăturile din turnul clopotniței, nici nu se mai putea închipui Sucevița fără dînsa.

— Zic să-i smulgi broboada de pe față și s-o vezi ce slută-i, povățui meșterul Ion. Vă-ngrețoșați și-o sictiriți, cît colo !

Ieronim își ascuți cărbunele și, schițînd coborîrea lui Isus de pe cruce, grăi :

— Meștere Eli Ilarian, fără artă, eu m-aș trage la o peșteră și m-aș schivnici. Ci înțeleg că chinurile artei n-or să mă lase niciodată să am cuget împăcat, liniștit. Înțeleg că între artă și sfințenie e un război fără sfîrșit : războiul dintre senin și furtună, dintre zi și noapte, dintre îngeri și demoni. Într-un anume fel au dreptate cei care spun că noi, artiștii, am avea o

înțelegere cu satana ca să putem zămisli frumuseți nepieritoare. Aș vrea să pictez ceva vesel și de râs care să apere pe oameni de sumeție și de fariseică smerenie. Ceva care să descrețească și frunțile sfinților. Că oamenii s-au săturat de sfinți acri și posaci. — Trăcănește ce poștești ! Eu mă știu curat ! se împotrivi meșterul Ion, lepădînd condeiul și plecînd, parcă s-ar fi temut de „filozofiile“ lui Ieronim.

— Curat, de bună seamă ! rînji Sofronie, în șoaptă. Te... spală nevasta și cel puțin două ibovnice.

— Vezi ? Fericiți cei care se îndoiesc, că aceia afiă Adevărul...

Ivirea Necunoscutei stîrni în Sofronie gînd vrăjmaș. Răcni, ca lovit de-un vînt rău :

— Ucenicilor, prindeți Muta, și țineți-o zdravăn, să-i smulg broboada !

Fără șovăire, Gligorie și Ispas apucară mîinile fetei și i le răsuciră la spate ; Sofronie se repezi, jdrește, s-o prindă de cap. Dar fata îl izbi cu piciorul în pîntec și-l răsturnă ca pe o balercă goală. Se smulse din mîinile ucenicilor, apucă o ciuștacă și prinse a croi, cu ienet și furie cumplită, în toți trei.

— Dați cu parul ! răcni Sofronie, ridicîndu-se de jos și înșfăcînd o coadă de topor. Te ucid ! Te ucid !

— Cumînțește-te, meștere ; îi smulse Ieronim lemnul din mîină, uitînd că, o clipă, și el ar fi vrut s-o dezbrobodească ; îl tîrî pe Sofronie spre trapeză, strigînd la ucenici : lăsați fata în pace ! Nebunilor !

Necunoscuta se răzică de căruță, își legă broboada pe față, mai strîns și ținu ciomagul în față ca o armă nebiruită. Sofronie clocotea de mînie :

— Să plece de-aici ! Să-njuge bivolițele și să...

— Meștere, sîntem niște smintiți dacă ne batem joc de o amărîtă făptură omenească.

— Da ? O faci pe milosîrdiosul, pentru că ți-i frică de stareț. Lașule ! o întoarce Sofronie.

— Se poate. Dar, de azi înainte, cine mai cearcă a-și bate joc de fata asta, cu mine are de-a face ! Înțelegeți, au ba ?

Peste un ceas, aflînd de isprava lui Sofronie, cei din Sucevița s-au împărțit în două tagme : apărătorii și ponegritorii. Temîndu-se de amenințarea lui Ieronim, Damian tăcea ; o îndemna însă pe Călina să zvonească iar că-i strigoaică născută prin tufe, întoarsă la țîță, după înțarcare.

— Am băgat eu de seamă că nu mînîncă usturoi, iar în noaptea de sfîntul Andrei doarme afară. Are coadă ! Deoache ! Nu-i vedeți ochii ca de șerpoaică ? Vidmă !

Văzînd că asemenea baliverne nu-s crezute, Damian scorni altele :

— Necuratul nu vrea ca zugrăveala Suceviței să fie sfîntă și a trimis o blăstămată s-o spurce. Vede oricine că Muta-i sluga lui satanail, furișată printre noi ! Umblă noaptea pe acoperișul zidurilor, călcînd drept pe muchie, cu ochii închiși. Mănîncă bufnițe și ciori. Suge sînge de copil ! Cum scăpăm de ea ?

— Un dulgher i-ar putea lepăda o grindă în cap, îi dădu răspuns Sofronie, cu atîta convingere, că Ieronim se cutremură :.... „Cum poate o ființă îndura atîta batjocură, hulă și amenințare și totuși să tacă, să nu scoată nici un geamăt și să stăruie a rămîne aici ? În locu-i, m-aș arunca din clopotniță. Și dacă Damian are dreptate ?“ I se părea chiar că, uneori, privirile ei îl ameteșc ca o băutură descîntată. Și cum o schița pe Irodiada, purtînd capul lui Ion Botezătorul pe tavă, se simți împins de un vînt ucigaș : ridică de jos o scurtătură s-o lovească în moalele capului, acoperit

cu nesuferita-i broboadă neagră. Dar cînd înălță mîna, ochii ei îi agățară privirile și, cu flacăra lor, îi topiră mînia, îi încremeniră mîna și-i prefăcură ura într-o dragoste tristă, sfișietor de tristă.

— Iartă-mă, Necunoscuto ! O clipă te-am asemuit cu Irodiada ucigașa.

Fata urmă să-l învăluie în priviri unduitoare, calde. Zărindu-l pe Ieronim zîmbind stingherit, înfrînt, Damian cîrti, cu înveninată răutate.

— Te-ai încredințat că are pe diavolul în ea ? Fă cruce și-aprinde cățuia cu tămîie, zugrave !

— Aprind smirună ca să nu mai simt duhoarea prostiei dumitale.

— Ptiu-Ptiu-Ptiu !... Piei, satano ! repezi călugărul vreo zece cruci asupra Necunoscutei care nu numai că nu pierea, ci surîdea din priviri.

Peste un sfert de ceas, Damian pîra starețului :

— Zugravul Ieronim s-a cam zărghit : o seamănă pe Muta cînd cu Irodiada, cînd cu mironosița Maria din Magdala.

— Ei, și ?

— Spurcă, da, cele sfinte.

— Nu știam că tu te-nchini Irodiadei !

— Cuvioase stareț, mă tem c-o să se-mpreune cu Muta fără cununie și-o să facă tractir din sfîntul lăcaș.

— Damiene, minciunile tale sînt și ticăloase și nerușinate.

— Cuvioase, crede-mă, nu se lăsă pîrîtorul, am băgat de samă, că în probele de pînă acum, a făcut nu icoane, ci chipuri de muieri. Și mă mai miră ceva : de ce Ieronim povestește Mutei, cu amănunțime, ce cuprinde fiecare icoană ?

— Și ce-i rău în asta ?

— Este, părinte stareț, că vorbește batjocoritor despre cei drepti și cu mășcări despre sfinți. Zice, de-o pildă, că „Judecata de apoi“ e o născocire a popilor ca să prostească norodul.

— Dacă a spus așa, în adevăr, e rău, foarte rău. Cheamă-l la mine să-l dojenesc.

L-a pîndit și i-a ieșit în cale, cînd cobora treptele stăreției.

— Ești cam roșu : ți-a tras starețul strașnic zavrac, Ieronime ?

— Da, cîine lătrător !

— Cuvine-se ca, în turma Domnului, să se afle și paznici pentru lupi.

— Mai bine-ai lătra la lună, ca turbații.

Deși starețul nu-l mustrase, cum obișnuia, totuși Ieronim se umplu de durere și amărăciune. Încălecă și galopă pînă la Suceava, la casa logofătului Stroici.

Sofia îl primi, cu bucurie, și-i vorbi despre măritiș.

— Să fugim în Polonia !

— Meșterul Ion mă aduce înapoi și de la capătul lumii.

— Și dac-o rog pe doamna Elisabeta ?

— Ea ține să-și vadă ctitoria zugrăvită ; încolo...

— Îndrăcită treabă... Știi ce ? Spre seară, ne plimbăm pînă la Zamca ?

— M-aș duce și pînă la Curte.

— Du-te și vino, repede. Bănuie că schițele ctitorilor sînt așa de ochii lumii, ca să te vadă anume domniță... Cică ai fi frumos, deștept, umblat prin lume și dăruit cu har. Dar am și eu dreptul meu, chiar dacă nu-s domniță.

La Curte a lucrat trei ceasuri, pline, un desen pentru domnița Ecaterina. Flămînd, a ospătat la han, printre negustori ; apoi a ieșit la marginea de apus a

oraşului, în drumul spre Zamca. Acolo l-a găsit Sofia, păsându-şi calul. A săltat-o în şa şi s-au topit în înserarea prelinsă dinspre răsărit. Ea, îmbrăcată ţărăneşte, el în strai italian, păreau doi tineri din poveste. Le zvîcneau inimile, nebune. Ca să se liniştească, murmură cîntec. Ea, mantie de catifea, i se strînse în jur, caldă, zvîcnindă.

— Cîntă-mi ; dar, mai ales, arată-mi dragoste.

În chilie, sub candela cu un sîmbure de palidă lumină, trăiră clipe de prea dulce desfătare. Dar, îndată ce s-au stins în el urmele împătimitelor fioruri, se poticni dureros, ca lovit cu fruntea de un zid. Ci ea, străină de asemenea simţămînt, urmă linguşeala şi flămînda gudurare muierească.

— Dormim în noaptea asta, aici.

— Trebuie s-ajung la Suceviţa.

— Nu-ţi dau drumul.

Dar în clipa aceea, gazda ciocăni în uşă :

— Fugiţi ! Vin slujitorii boierului Luca...

Ieronim o înşfăcă în braţe, o scoase pe poarta de tîină, încălecă şi galopă de-a dreptul, prin viroage, pînă la marginea oraşului.

— M-a vîndut, sluga dracului, scrişni Sofia. Dar de-acum nu mă mai uiţi... Cum nici eu n-am să te uit, bărbatul meu !

O lăasă într-o uliţă dosnică, la o sută de paşi de casă şi goni pînă la Rădăuţi ; poposi la han şi ceru o oală cu vin : „Vreau să mă îmbăt şi să uit“...

— Frumosule şi-ngînduratule, nu crezi că şi mie mi-i sete ?... ceru o femeie care-l ochise, de la intrare.

— Hangiule, friptură şi băutură pentru dumneaei. Şi sorbi din oală, cu sete şi mînie. Dar îndată vinul i s-a părut amar ; amar ca tot ce-i dăruia viaţa.

Femeia i s-a aşezat pe genunchi, gîdilîndu-l :

— Eu știu să-nveselesc bărbatul, oricît de ursuz și de mîhnit...

Numai că, îndată o strigă un negustor gras, roș ca sfecla, nădușit, amețit de rachiul, răgușit la glas, ca joagărul neuns.

— Termină mai repede cu mucosul acela și vino în odaia mea ! Dar cu mireisme să te dai. Altminteri, nu vezi sfaț de la mine.

— E plin de bani, se dezvinovăți femeia, și are boală la mine. Iar dacă nu mă duc, mă stîlcește-n bătaie.

Ieronim mai sorbi o dată din oală : vinul, ca pelinul. Puse un zlot în palma femeii, o coborî de pe genunchi și plecă. Pînă la Sucevița, calul l-a dus numai la pas, ca să nu-i mai zdruncine gîndurile mult prea răvășite !... „Atunci cînd mi-ai făcut trupul din lut, n-ai știut, Doamne, că n-am să-mi pot înfrînge patimile și poftele ? Oare nu ești și tu vinovat că viața mi se încarcă de povara nevredniciilor ? Și, dacă-i așa, de ce mă osîndești la chinurile tartarului, iar tu, părintele greșelilor mele, sălășluiești în cer ? Sub stelele sclipitoare sînt singur, ca-ntotdeauna... Noroc că am cal cocor și umblă ușor, calcă lin pe strat de pelin, calcă rar izvodind amar“...

La ivirea zorilor, Ieronim își amistui calul în grajd, își luă halatul din chilie și, cînd răsărea soarele, se rindui printre meșteri. Trist, îndurerat, fără spor se chinuia să izvodească chipuri de împărați pentru sinoade.

— Am căzut și încă n-am izbutit a mă ridica de jos. Lipsa de spor îl ustura în cuget, ca rachiul pe rană. Se înviespă și se luă la hartă cu Sofronie, din pricina culorilor cu care să îmbrace îngerii și apostolii din jurul Fecioarei, în tabloul cel mare al „Înălțării“ din altar. A biruit propunerea lui, dar asta parcă l-a supărat și mai tare. Spre seară urcă pe Furcoi. Pe

scoarța unui mesteacăn alb începu să zgîrie, cu o bucăciță de piatră ascuțită, chipuri de sfinți și de arbori : ...,Așa se fac arborii din tabloul „Facerii“, în naos... Isus înalt cît tot peretele, iar copacii pînă la glezne, grupați cîte doi-trei, pe țărmul mării în care se zămislesc animalele“.

Asfințea soarele, vilvătăind zarea în boia roșie-portocalie. Liniște adîncă. Zîmbetul sfînt al culorilor se legăna în apele tăcerii. Iar pentru Ieronim culorile tălmăceau de totdeauna bucurii. Acum, pe nesimțite, se înfiripă cîntec de doină, pe mlădiu glas de fată : încet, lin, apoi cu refren zbuciumat în noduri nalte, cum zic fetele din Obcini. Părea glasul pămîntului, al codrilor, al ierbii, al florilor, ridicat ca o rugă păgînă spre însîngerarea din asfințit. Ieronim asculta, iar mîna desena, în neștire, pe albă tulpină de mesteacăn. Asculta, și parcă și liniile cîntau și săltau pe refren de „noduri“, triste dar uimitor de sprintene. Cînd își privi desenul, tresări... „Fata de pe stîncă argintie... Părul i l-am desenat în tact tremurat de doină cu «noduri». De ce mă urmărește ?“... Se ridică și porni la vale ; doina amuți, brusc. Un foșnet, ca de veveriță, răscoli desîșul. Așteptă, o vreme, nemîșcat... „Căprioară“... Lup ?... Năzăreală ?... Știma Suceviței ? Cîte ciudățenii toate mă-nconjoară și mă chinuie“...

La poarta mănăstirii ajunse odată cu amurgul și cu călugărul Damian. Îl întrebă dacă în desagă are merinde ori zvonuri.

— Dacă mă tot zeflemisești, nu-ți mai vînd icoanele.

— Nu-i nimic : abia o să le dau și eu cu preț mai bun.

Necunoscuta adăpa bivolițele în vadul Suceviței. Ieronim se opri și-i vorbi despre felurimea și frumusețea culorilor din amurgul toamnei. Fata asculta

cuminte, cu evlavie. Bivolitele își clătinau ușor urechile ca smoala și-și sticleau ochii mai lucioși ca diamantele negre, pierdute în zăpadă.

— Mi-i amară gura și inima, Necunoscuto...

Cu spatele rezemat de trupul bivoliței, Necunoscuta își crucifică brațele și-l ținti pe Ieronim cu privirea ; când se sătură de privit, își lipi tîmpla de spina-re animalului, parcă i-ar fi cercetat căldura și viața. Și-ar fi plîns.

Peste un ceas, când îi aduse ulcica plină cu lapte aburind, Ieronim îi întinse un taler cu pastramă de căprior, cu mămăliguță de mei, tăiate în felii subțiri. — Ne așezăm alături, ici, pe piatra asta, și cinăm împreună, ca doi prieteni. Eu beau laptele, să mă îndulcesc și să-mi amintesc de mama care, de mic, m-a hrănit cu lapte crud că tare slăbuț și gălbejit eram ; tu să guști pastrama asta.

Fata luă talerul, mulțumi plecîndu-se adînc, cu mîna la piept, dar se retrase în chilie, să se ospăteze în singurătate. „Surîsul din priviri mi-a spus că mi-a priceput capcana în care, a treia oară, am cercat s-o prind... Surîsul — singura armă cu care putem birui deșertul din noi și domoli dușmăniile din afară. Cu ochii suride frumos ; frumos și ciudat. Dar dacă buzele i-s mîncate de vreo boală ? În loc de surîs — rînjete hidos“. Gîndea așa de adînc, încît n-auzi pașii călugărului Mina :

— Ieronime, te poștește părintele stareț ; ai musafir.

Era Sofia : îl înștiința că părinții o duc, săptămîna viitoare, la Liov, s-o mărite cu acel pan polon și venise să-și ia rămas bun. În clipa asta pentru Ieronim nu putea fi o bucurie mai ciudată.

— Înțelegi că-mi ești drag ?

— Înțeleg, Sofia.

— Și-ai să vii să mă vezi ?

— Da. Sîntem prieteni, nu ?

Călare, i-a însoțit trăsura pînă la Rădăuți, ca un copil din casă pe-o domniță : îi era dragă pentru că pleca împăcată. Seara, în chilie, a desenat șapte draci, un zmeu, o muma pădurii, un balaur cu șapte capete și a așezat hîrțile în dosarul cu schițele pentru „Judecata din urmă“ : ...„Mi le-a insuflat Sofia“.

Înainte de a porni zugrăvirea altarului, meșterii și ucenicii s-au spovedit starețului, au postit și au stat în genunchi cîte un sfert de ceas în trei zile. La liturghia din 26 octombrie a venit însuși mitropolitul Gheorghe și s-au cîntat ectenii cu mare pompă.

Stînd în genunchi, Ieronim gîndea la sfînta Tereza, care proslăvea nebunia cerească a nuntirii duhovnicești cu cel care-i trimitea un înger s-o străbată cu o lance lungă de aur, cu vîrf de foc, arzîndu-i inima în jurul dragostei pentru... Dumnezeu. Gustînd această nemăsurat de dulce durere, se lăuda că nu rîvnea nimic mai mult decît să-i țină veșnic... „Eu, dimpotrivă ; nu știu cum să scap de canonul îngenuchierii și al ascultării. Nemăsurata și dulce mea patimă-i zugrăvirea. Ea-i lancea cu vîrf de foc care-mi arde inima cu flacăra dragostei pentru Frumusețe“. Cutremurat de gînduri și trudit de veghere privi îndărăt, cu gînd să plece, furîș ; dar în umbră, în colțul cel mai tainic al paraclisului, descoperi silueta Necunoscutei. Surîse, trist... „A devenit duhul blajin și a toate ocrotitor al Suceviței“.

Din ușile împăratești starețul porunca :

— Pocăiți-vă, mărturisiți mulțimea păcatelor voastre. Plîngeți și rugați-vă ! Începeți lucrarea cea sfîntă, curați ca spălați cu isop și unși cu mir !

Ieronim bătea mătânii gîndind însă nu la sfinți, ci la „ucenica“ lui : „De ce s-or fi întrebînd mereu, toți, de unde vine și cine-i ? Vine din Transilvania, dinspre Făgăraș. Că mai ales pe-acolo oamenii prălesc bivolițe. Damiene, dacă-i trimisa diavolului, de ce nu se topește în fum de smirnă și tămîie ?“...

După vecernie, tîrziu, cînd mitropolitul a coborît din paraclis în ogradă, Ieronim l-a întîmpinat, cu Necunoscuta alături :

— Înalt prea sfințite, în genunchi te rog a îngădui Necunoscutei să muncească, în mănăstire, pînă la săvîrșirea zugrăvelii.

Mirat, mitropolitul Gheorghe ceru lămuriri starețului.

— S-a pripășit aici, acum doi ani și jumătate, cu o căruță trasă de bivolițe ; a cărat piatră pentru ziduri, zămnice și chilii.

— Și ce-i rău în asta ?

— Au început să cam umble vorbe și meșterii cer s-o alung.

— Înalte fețe, fata asta muncește aici numai din îndemnul cugetului ei, ar merita să fie pomenită printre ctitori, nu alungată.

— Printre... se oțări starețul. Ești cam cutezător, zugrave !

— Iertare, se umili tînărul ; spun adevărul !

— De ce-și acoperă fața ?

— Se pedepsește, înalt prea sfințite, se îmblinzi Mitrofan, pentru un păcat numai de ea știut.

— Îngăduie-i, starețe ! hotărî mitropolitul. Dar să-și spovedească păcatele, ca să-și ușureze cugetul.

— E mută, înalt prea sfințite.

— Hm... Rugați-vă pentru ea.

Bucuros de îngăduința mitropolitului, Ieronim își poartă pe Sofronie la plimbare pe drumeagul din lungul Berchezei. Sfătuiră despre lucrul de mîine, despre apa desăvîrșit de limpede pentru tencuială și culori, despre scumpirea purpurei, despre cum să folosească bolul și sideful, despre porunca meșterului Ion de a cruța, cu mare grijă, vopselele. De trei ori s-au oprit sub fagi și arini cu frunza rară și, în copleșitoarea tăcere a nopții, s-au rugat, fiecare în sine și în felul lui, să ducă la bun sfîrșit zugrăvirea.

Cînd dinspre cîmpie răsări luna, Sofronie intră în mănăstire, dornic de somn. Ieronim, dimpotrivă : urcă pe Sucevița în sus. Lumina lunii stîrnea zvonuri și fantasmе. Frunze galbene se desprindeau de pe crengi și cădeau foșnind prin aer ca misterioase șoapte ale firii. În gînd îi răsări chipul fetei de pe stîncă argintie. Grăbi pașii, fără vrere... „Ar trebui să mă închid în chilie și să mă rog, nu să bat prundul Suceviței, după năluciri... Ci n-o pot izgoni din gînd. Stăruie ca o ispită, ca o binecuvîntare și ca un blăstăm“...

Dojana dură doar o clipă. Sări peste pietre. Trecu prin apa rece, îngenunche pe stîncă argintie și stătu așa, pînă cînd luna urcă în miezul cerului.„Au fost clipele acelea prevestirea fericirii ori a nenorocirii ? O, clipe prea repede trecătoare... Dacă fericirea ar ține prea mult, omul ar muri de bucurie. Dar fericirea-i scurtă, ca fulgerul; și omul cade în mocirla nefericirii, să moară de durere“. Își întocmi, în gînd, o rugă a lui : „Dă-mi, Cerule, după mare lumina ta și după nestrăbătuta ta înălțime, dă-mi putere și înflăcărare să zugrăvesc Adevărul, Dreptatea, Binele și Frumusețea. Mai virtos mă spală de mîzga lenei, de mîlul îndoielilor și de rugina nepăsării. Curăță-mă de zgura nepriceperii și învață-mă, tu sfîntă Înțelepciune, să

izvodesc chipuri și case, arbori și flori, păsări și nouri, ochi omenești și aripi de înger, bărbii de sihaștri și neîntinate nevinovății de heruvimi, să, îmbin boielele după umbletul cel mai îndrăzneț al gândului și după fierbinte simțire a inimii. Nu cred că m-am zămislit întru făr'de lege, iar maica nu din păcat, ci din dragoste m-a născut, anume ca să mă închine Frumuseței și zidurile Suceviței cu chipuri și flori să le împodobesc. Spăla-mă-voi în apa Berchezei, a Suceviței și a izvoarelor din obcini, ca mai virtos decît omăntul să-mi curăț trupul și cugetul de trufie și de gîndurile cele negre, ca lucrarea mîinilor, a minții și a inimii mele desăvîrșită să fie“...

Deodată, în spate, pe-acolo de unde credea că a dispărut, astă vară, fata fără veșmînt, Ieronim auzi foșnet de frunze și răsuflet de vietate. Îl înfioră frica. Ascultă cu mare atenție : nimic. Doar țiuitul molcom al pustiului și al singurătății. Luna își strecura razele printre ramuri tot mai desfrunzite. Stelele sclipeau din nețărnire spre veșnicia lumii. Se liniști ; și, cu mare părere de rău că nu mai putea trăi acele clipe din ziua de 6 august, urmă, în șoaptă, legămîntul față de sine însuși : „Preschimbă-ți, zugrave, inima în mojar și în paletă pentru minunate și nepieritoare culori și cu penelul sufletului așterne-le pe luciul zidurilor Suceviței. Căci pictura-i scriere și vrajă, credință și magie. Ca și cîntecul, ea ridică pre om pînă la stele, și-l scaldă în desfătare și lumină. De aceea nu căuta, o zugrave, la trudă oricît de grea și chinuitoare, ci cu osîrdie așterne culori și linii pînă ce gîndul ți se va întuneca, mîinile-ți vor seca și inima-ți va sta... Dăruiește-te, tot și cu desăvîrșire, ca lucrul mîinilor și al cugetului tău să intre printre minunile care bucură inimile oamenilor și treptele cele mai de sus ale Înțelegerii, Bunătății, Omeniei și

Frumuseții îi înalță. Că alt Dumnezeu în afară de Frumusețe nu se află“...

El rostea cuvintele, dar parcă i le poruncea alt-cineva : cineva necuprins și negrăit de drag. O ființă soră ? Un alter ego ? Ori firea din jur, îndemnată tainic, de fata fără veșmînt întîlnită astă vară, pe stîncă asta argintie ?... „Imi cîntă în urechi glasul ei melodios. Glasul Știmei descîntat, vrăjit, furișat în mine ca o mireasmă sfîntă“...

Cînd se întoarse spre mănăstire, luna îl privi drept în față. ...„Moș Andrei spune că în lună șade Abel cu capul spart, iar Cain, ucigașul, îl ține plecat peste un ciubăr, să i se scurgă sîngele tot... Sîngele“... S-a așezat pe piatra cu șase mojară scobite pe fața ei, a privit cerul și-a măcinat gînduri, mai departe. Nu și-a dat seama cînd a trecut vremea. Soarele tomnatec începea să învăpăieze zarea. „Sîngele... gîndi Ieronim ; nu cumva acesta-i simbolul soarelui, al luminii, iar lumina este viața, viața însăși ?“...



A început marea bătaie între desăvîrșire

În ziua de 27 octombrie, cînd pe cer înfloreau trandafirii zorilor, toți meșterii și ucenicii se aflau în ograda mănăstirii. De trei zile Dragoș, cu stolerii lui, așezase în altar schela din scînduri noi, albe, iar acum aprindeau luminări groase în cele trei felinare cu oglinzi, pentru îndreptarea luminii, spre spațiile în zugrăvire. Cînd soarele bătuse în fereastra de la răsărit, Ieronim, Sofronie, Eli Ilarion și ucenicii urcară pe schele. Meșterul Ion priveghea pregătirea tencuiei, iar Eli Ilarion urmărea ucenicii cum o întindeau pe ziduri, punînd mîna și netezind el însuși, acolo unde afla stîngăcie. Toți îmbrăcaseră halate albe de

în, nou-nouțe. Deși cuprins de înfrigurarea lucrului, Ieronim observă, cu mare surpriză, că, îmbrăcată în alb, Necunoscuta părea altă făptură : o călugăriță catolică.

— Mulțumesc că cinstești munca noastră, în strai sărbătorească... Vrei să-mi dai la mână ulcelele și pensulele ? Da ?... Bine.

Starețul Mitrofan spusese de multe ori : „Altarul cuvine-se a fi mai măreț și mai frumos decât toată biserica“. Ion îl asigura : „Punem culori bogate : aur și purpură, albastru, galben, argintiu, verde și alb, adică toate culorile cele scumpe“.

Dar, deodată se ivi un necaz :

— Muta-i din tagma Evei ! strigă Damian, speriat, furios și rău. Nu se cuvine a intra în altar !

— Părinte stareț, o apără Ieronim, mai întâi că făptura asta-i cel mai îndemînat al nostru : cunoaște bine culorile, are multă îndemînare la lucru. Al doilea, acest altar nu-i sfințit, deci de fapt, nu-i încă altar. Al treilea, nu înțeleg cum noi, bărbații, născuți din femei... spurcate, putem fi curați pînă la sfințenie, iar mumele și surorile noastre...

— Tu vrei să schimbi canoanele ? întrebă Damian, răstit și furios.

— Ei, dac-aș putea... Dar mă gîndesc că, aici unde o zugrăvim pe Fecioara Maria spre a trona ca „ornată“, ca „îndurătoare“, ar fi o nelegiuire să oprim o femeie de a intra. Judecați-mă cum poftiți: eu nu mă lipsesc de ajutorul Necunoscutei. Și nu cred, părinte stareț, că tocmai cuviosia ta, care ai primit-o să care piatră, n-ai să-i îngădui să ne ajute și pe noi, zugravii, la lucrarea asta gingașă și sfîntă prin frumusețe.

Starețul tăcu, iar Ieronim luă tăcerea drept încuviințare. Mulțumi și adăugă :

— De altfel vrem a te ruga, în numele meșterilor, să nu ne mai tulbure nimeni munca. Și mai ales zvonarii.

— Da, îl sprijini meșterul Ion. Trebuie să tencuim și să zugrăvim repede, fulgerător de repede. Și fără greș !

— Meșteșugul nostru e o taină : taina prefacerii gândului și simțirii despre Frumusețe în Frumusețea însăși. Și asemenea taină cere tihnă și singurătate. Să nu se supere meșterii, zîmbi Ieronim, îmbujorîndu-și obrajii, dar cînd zugrăvesc sînt numai eu cu rîvnirile și îndoielile mele și mă lupt cu Neființa ca s-o prefac în Ființă, cum se luptă Făt Frumos ori sfîntul Gheorghe cu balaurul cel cu șapte capete. Ca să pot lucra, trebuie să intru în mine. Să nu gîndesc decît ceea ce fac. Iar culorile să-mi vină singure. Doar să le gîndesc numele și ele să picure ca roua, ca ploaia. Căci meșteșugul nostru e și binecuvîntat și blăstămat : izvorăște din cele mai adînci tainițe ale sufletului, unde arde smirna ori dospește duhoare de putreziciune.

Pe meșterul Ion îl cam supăra vorbirea filozoficească, dar n-avu răgaz să-l mustre : mult îl zoreau treburile :

— Taci, și alege culorile !

Varul curat și untos, bine amestecat cu cîlți de înmătăsos, făcea zidul neted și parcă însetat de culoare, s-o soarbă cît mai lacom. Într-o clipă ulcelele se înșirară pe scînduri, la îndemîină. Le purta Necunoscuta, dar parcă veneau singure. Întîi zugrăviră, în purpuriu, cu repeziciune mare, calota cerului și-o împroșcară cu zeci de stele de aur.

În scena „Înălțării Fecioarei“, în mijlocul cupolei, Ieronim desenă Fecioara, Sofronie îngerul și apostolii care o străjuiau, din dreapta, iar Ion pe cei din stînga.

Necunoscuta îi privea : păreau prinși într-o întrecere cavaleriească : arme, pensulele :

— Țineți samă că suprafața-i curbă, se rostea meșterul Ion cu sfaturi ; faceți deci chipurile mai lungărețe decît firescul lor... De ce lărgești liniile, Ieronime ?

— Vreau ca straiile să îmbrace trupuri în mers, iar mișcărilor să fie despiedicate, sprintene, mărețe.

— Boielile, porunci meșterul Ion.

Într-o clipă, alte ulcele se înșirară pe scîndură, la îndemînă. De pe scîndură, tremurînd, Gligorie îi întinse o ulcică meșterului Ion, iar Ispas lui Sofronie. Calmă, cu fermecată lumină în priviri, Necunoscuta înfățișă lui Ieronim, cu stînga, ulcica plină cu boia albastră, iar cu dreapta, penelul curat ca spada unui luptător pornit să cucerească o cetate a luminii. Prinse mîna zugravului și o sărută apăsător, prin broboada albă, de în moale. Numai Gligorie o văzu și se minună în tăcere.

— De ce ?... șopti Ieronim. Îmi urezi izbîndă ? Mulțumesc...

Și cu putere, repeziciune, patimă, dragoste și cutremurare a inimii porni să așeze culorile. Îndată frămîntarea lăuntrică i se preschimbă într-o mare bucurie.

Două zile, în absida altarului s-a auzit doar respirația grăbită a meșterilor, foșnet de pași, de mistrie și de mala peste tencuială, îngînat de șopotul lin, gingaș al pensulelor dătătoare de viață chipurilor prin culoare. Din cînd în cînd răsărea glasul meșterilor : „Verde, mai cald“... „Albastru, mai limpede ; prea-i întunecat“... „Mai repede ! se uscă tencuiala“... „Ieronime, fă mîinile apostolilor : toate se ridică spre cer întru slăvirea Fecioarei“... „Albastru“... „Galben“... „Purpură“... „Sofronie, pune ucenicii să dea cîmpu-

rile“... „Tu, Muto, dă-le oala cu albastru“ ...Fata alerga sprintenă, ușoară ca fulgerul și împlinea toate poruncile. Cîte un minut două îl privea pe Ieronim și se bucura nespus că penelul îi luneca lin pe netezimea tencuiei : nu zugrăvea, ci mîngîia zidul, îl descinta și scotea chipuri omenеști, mîini, straie minunat împodobite. Făptuia mișcări și tălmăcea gînduri. Mina lui mare, vinjoasă, căpătase mlădiere și putere nebănuită ; parcă avea un fel de gînd, de simțire, care se tălmăceau în linii și culoare, ca într-un zbor în lumină.

Pe furiș, venea și moș Andrei ; îl cerceta cu privirea pe Ieronim și, mai ales, pe Necunoscuta. Îi șoptea, cu suris, șugubăț :

— Fată, umbli cu ochii după dînsul, precum cicoarea după soare. „Cînd o răsări, ea s-o veseli ; cînd o asfinți, ea s-o ofili“...

În a treia zi, zugrăvirea cupolei era aproape gata. Meșterul Ion a poruncit să se dreagă cele cîteva greșeli : puține și neînsemnate. Asta făcu ca emoțiile să se stingă și limbile să se deslege iar. Fiecare își verificase „mîna“, deprinderea, iscusința. Au citit cu glas tare din erminie, au arătat ucenicilor cum se fac conatururile cu condeiul ascuțit și mai ales i-au învățat să desenze stelele. Privindu-și de jos ucenicul, arhitectonul Eli Ilarion surîdea în sinea-i : ...„E îndrăgostit. Dragostea îl ametește ca vinul de Cotnar. S-a lepădat de isihie, dar nu-l mai osîndesc. E tînăr și tinerețea greu ține seama de poruncile minții“.

— Trăim ceasul atingerii țelului, grăi Ieronim de parcă i-ar fi auzit gîndul. Doresc a gusta fructul oprit, chiar dacă plătesc cu viața.

— Raiul e ispititor doar cînd îl privești prin borta cheii, i se alătură Sofronie, cu șaga.

— Și asta pentru că rîvnirile neîmplinite sînt mai frumoase. Un dor împlinit e ca o privighetoare în colivie : amuțește.

— Năzuințele împlinite, fătul meu, se preschimbă în trepte pe care va să urci spre altele, mereu spre altele, pînă-ți seacă inima... povățui, domol, meșterul Eli Ilarion.

Auzind că starețul Mitrofan o lăuda pe Necunoscuta, călugărul Damian fierbea :

— Își închipuie că, dacă s-a îmbrăcat în alb, s-a spălat de păcatul uciderii ? Am să dovedesc eu că...

Absorbiți de grijile zugrăvirii, meșterii nu-l luau în seamă. Doar Ieronim a văzut-o pe Necunoscuta lăcrămînd. Ca să-i arate că nu-l crede pe zvonar, îi vorbi, cu prietenie și înflăcărare :

— Tabloul cu „Înălțarea Fecioarei“ se cuvine a fi așezat numai aici, în conca altarului, ca o împărăteasă în patul său. Cerul, precum vezi, l-am făcut purpuriu, învăpăiat, presărat cu stele de aur. Pe Fecioară am îmbrăcat-o în maphorion albastru. Pe apostoli în straie scumpe, somptuoase, cu falduri multe ; au capetele înconjurate de nimburi și ochii ațintiți spre Fecioara. În spatele lor am zugrăvit copaci cu ramuri despletite în bătaia vîntului. Vezi ? Așa zidurile Suceviței capătă o viață a lor, tulburătoare, ca dintr-o vedenie de basm.

Dacă ar fi vorbit, Necunoscuta ar fi spus că, după tremurul și emoția de la început, Ieronim a trecut acum la o bucurie înaltă, iar bucuria îi sporea, gîndind că ale lui erau și schițele și execuția ; meșterul Ion mai adăugase doar cîteva trăsături de penel sau îi ceruse să întărească unele tonuri. Pe „Cel vechi de zile“ îl așezară în mijlocul bolții altarului, între două rînduri de serafimi și de îngeri, și-l zugrăvi meșterul Ion. Pe Isus l-a făcut Sofronie, dar frate-său

a interveni de mai multe ori, sfărîmînd între măsele sudălmii aspre, bolovănoase și scîrnave.

— Vezi că te-ntrece Ieronim, deși a zugrăvit Fecioara cam prea asemănătoare cu cea de la Curtea de Argeș.

Mustrările și sudălmile nu-l supărau prea tare pe Sofronie : bodogănea ceva, în șoaptă, și dregea repede, să nu se usuce tencuiala. Doar atît :

— Mai încet cu lauda, meștere ! E tînăr și poate căpăta duh alunecos spre sumeție și lăudăroșenie flecară.

— Ai dreptate, meștere Sofronie, adevveri cu sfială Ieronim, încredințat că nimeni nu va ști, vreodată, că Fecioara semăna la față cu fata de pe stîncă argintie : ..., „Știma care m-a îndulcit cu boabe de zmeură. Dacă mă întreabă cineva, răspund : Nu tulburați tainele inimii mele... Dar cine să mă întrebe ? Afară de mine, nimeni n-a mai văzut fata, nimeni ! Iar zmeura, pentru mine-i dulcele fruct al cunoașterii“.

La cele șaptesprezece imagini din „Acatistul Maicei Domnului“, rînduite pe arcada bolții, s-au întrecut tustrei meșterii, fiecare străduindu-se, din răspuțeri, ca ale sale să fie cele mai frumoase. Ci meșterul Ion a ținut ca, în toate tablourile, Fecioara să fie îmbrăcată în straie de aur, deși atunci cînd făceau schițele se împotrivise : „Auriul costă scump !“ Acum însă, bucuros că se îndemneau bine toți trei la treabă și încredințat că numai culorile vii, și mai ales aurul, puteau lumina absida altarului pînă la sfînțenie, nu s-a mai zgîrcit. Din aceeași pricină a poruncit ca albul de pe „Tabernacol“ sau „Cortul descoperirii“, zugrăvit deasupra ferestrei, drept sub picioarele Fecioarei, ca și cel din straiile căpeteniilor celor douăsprezece triburi ebraice să fie alb-sidefiu, strălucitor,

Necunoscuta, urmărea, cu inima strînsă, întrecerea dintre Sofronie și Ieronim : „Eu l-am sfîrșit pe Zabulon !“ se fălea Ieronim. „Și eu, pe Veniamin !“ „Am trecut la Iosif“. Dar Ion l-a întors înapoi : „Coroana lui Zabulon ! Fă-i-o de rege, nu de Irod. Iar tu, Sofronie, nu vezi ? Potirul din mîna lui Veniamin e-o mîzgălitură, un hîrb de băut cidru, nu un vas de împărtășanie“...

Dar pe cînd Ieronim dădea dreptate meșterului, convins că o avea, Sofronie se-nchiorcoșa :

— Fă domnia ta, mai bine...

Cînd se mai astîmpărara vorbirile meșterilor, Necunoscuta făcu semn lui Ieronim să semene mai multe stele pe boltă, în jurul „Celui vechi de zile“.

— Se poate : tencuiala-i umedă încă, surîse Ieronim și-i împlini dorința.

A doua zi meșterul Eli Ilarion a observat că tabloul avea spor de lumină și l-a lăudat :

— Bună idee să presari mai multe stele.

— Bună, dar nu-i a mea, meștere, ci a Necunoscutei.

— Hm... Deșteaptă ! Și ce curățel se îmbracă. Parcă nici n-ar umbla cu boiele. Ferește-te de ispita asta :

Ca să demonstreze că nu se teme de ispite, Ieronim a chemat-o și după masa de seară să-l ajute a zugrăvi pe baternacol tămîietorul, sfeșnicul ebraic cu șapte brațe și chivotul legii, în chip de biserică. Lucrînd a întrebat :

— Cîte turnuri să fac, Necunoscuto ?

Fata îl privi cu mirare și cu mare bucurie ; apoi arătă cu mîna : „Cinci“. Dar cînd tabloul a fost gata, i s-a părut că mai trebuie ceva ; nu-și dădea seama ce anume. Ridicînd sus lumînarea, Necunoscuta privi îndelung, gîndi cîteva clipe, apoi arătă că pe chivot ar fi bine să picteze chipul de sus, în medalion mic.

— Ai dreptate !... Dă-mi auriu pentru nimb.

Și cu repeziciune, îl și zugrăvi.

— Cînd l-ai făcut ? întrebă Sofronie, a doua zi. Noaptea ? Nu cumva te-a insuflat Muta ? Păi, te-oi pîră, flăcăule, meșterului Eli Ilarion și mi te pune dumnealui la post și rugăciuni, la mătănii și priveghiuri, încuia în chilie, de-ajungi țîr uscat pe sfoară, bun de vîndut în crîșme sărace și puturoase.

— De ce să mă pîrăști ?

— Pentru că Muta trebuie să mi-o lași mie.

— Cum să ți-o las ? Ce-i paneraș de cules fragi ori ulcică de băut apă ? Mai bine te-ai gîndi la Natalia meșterului dulgher Dragoș. Are peste douăzeci de ani, nurlie foc, voinică, harnică și gospodină. Uite-o : se învîrte printre călugări, cu barda în mînă, și-i face să cîrmească nasurile după dînsa, să-i măsoare spatele ori sinii bogați, ca apoi, să însaile cruci repezi, cu limba, și să stupească : „Ferește-mă Doamne, de ademenire muierască”.

Chiar în seara aceea, Sofronie a înghesuit-o în atelier, aflînd-o singură, geluind o scîndură.

— Ce-i, meștere ? Ți s-a făcut de hîrjoană ?

— Natalio, n-ai vrea să-mi fii nevastă ?

— Da ? Mă mărit cu dumneata meștere, numai dacă lepezi tăbîltocul din spate.

După batjocura asta, hîrdău cu apă clocotită turnată în cap, Sofronie ieși din atelier, urmat de hohotul tare al Nataliei. Furios, se gîndi : „Nu cumva Ieronim și-a bătut joc de mine ?” Dar pînă a doua zi minia i se domoli : „Ce ? n-am mai cercat și cu alte muieri ? Toate m-au sictirit... Numai Muta, dacă”...

Lucrînd la „Acatistul Maicei Domnului”, Ieronim vorbea :

— Omul e cel mai frumos psalm cîntat naturii.

— Dar și cea mai scîrbavnică sudalmă, îl combătea Sofronie. În el sălășluiesc nu îngeri, ci demoni și vampiri.

— Poate ai dreptate ; dar noi de asta ne străduim aici : ca să facem oameni mai buni. Acesta-i și înțelesul artei.

— Mi se pare că arta-i greu de înțeles, pentru mulți.

După o vreme de tăcere, tot Ieronim dori sfat :

— Ce zici : să cer meșterului să dea Necunoscutei simbrerie de ucenic ?

— Să nu cutezi ! Te plefturește ca pe tine.

Peste un ceas, cînd a urcat pe schelă și meșterul Ion, iar Necunoscuta era de față, Sofronie a cerut el, totuși, ca și cum ar fi fost o idee a lui :

— Plătește-o, meștere Ioane, pe Muta, te rog, ca ucenică.

— Să merite întîi !

Lucrau alături pe latura de miazănoapte : Sofronie îl zugrăvea pe sfîntul Sofronie, iar Ieronim pe Mitrofan, înțelepți tălmăcitori ai dogmelor creștine.

— Fă-l măreț că, altminteri, dai de naiba cu starețul. El a cerut să-i punem sfîntul patron sub „Cina cea de taină“.

Lucrau de zor și Necunoscuta îi ajuta pe amîndoi. Ieronim se gîndea : ..., „La urma urmelor și Sofronie are drept la un dram de fericire. Necunoscuta poate l-ar iubi, dacă s-ar purta mai blînd. Ci eu îi stau în cale, fără să vreau“. Starețul intră în altar tocmai cînd scria pe zid numele lui Mitrofan. Privi încruntat, acru și strîmbă din nas :

— De ce l-ai făcut pe Chiril mai impunător decît pe Mitrofan ?

— Vai, nu, părinte stareț !

— Să-l faci după erminie !

— În erminie scrie doar atât : „Mitrofan al Constantinopolului, bătrîn cu barbă deasă“. Eu mai știu că a fost la soborul de la Nicheia, în 318, cu împăratul Constantin.

— Nu mă-nvăța tu teologia ! Și... sus, în calotă, de ce-ai zugrăvit-o pe Maica Domnului în picioare, pierdută într-o droaie de...

— Apostoli, părințe.

— Da ? Ce fel de... „Înălțare“-i asta ? Toți stau la rînd, ca ostașii în fața sutașului ? Batjocoră, nu icoană !... Unde-i meșterul Ion ? A fost vorba să respectați erminia și datina ! Fecioara pe tron, cu pruncul în brațe.

Și pînă sosi meșterul Ion din chilie, înșiră cîteva zeci de afurisenii, cu ajutorul lui Vasile cel Mare, al lui Ion Gură de Aur și al celor 318 sfinți părinți de la Nicheia :

— Cerul să prăvale mînia lui peste mulțimea greșelilor voastre !...

Făcea atîta gălăgie și împărțea atîta mînie că parcă i-ar fi dărimat cineva biserica. Ocările se înfipseră ca niște sulii în inima lui Ieronim. Încercă să arate că a zugrăvit o Fecioară blîndă, demnă, frumoasă și măreață, străjuită de îngeri, sprijinită de cei dîntii doisprezece ucenici.

— Privește cîmpul purpuriu, presărat cu stele de aur, pe care am sădit maphorionul albastru al Fecioarei și straiile apostolilor, în felurite culori, cît de bine se potrivesc, se leagă și insuflă gînduri înalte.

— În altar se cuvine să stăpînească Maica Domnului. Ori tu ai făcut-o de înălțimea îngerilor ! Radeți tot ! Tot !

Meșterul Ion a ascultat pricina supărării, a tăcut cîteva clipe, și repede a trecut de partea starețului :

— Îl pun să dreagă tot ce-i greșit, părinte !... Răș-luiește-l pe Mitrofan ! strigă la Sofronie, apoi vîrî în moara batjocorii pe Ieronim : Mîzgălici ! Zugrav de brîie la prispele țărănești. Uite ce înghesuială... Îmbîcsire, nu frescă !

— Meștere, am lucrat împreună, ce Dumnezeu ! Pe apostolul Pavel chiar domnia ta l-ai zugrăvit !

— M-am ținut de modelul tău... Iar dacă n-a plăcut stăpînului, înșamnă că-i prost. Prost !... Rade ! Rade tot !...

Cu mare durere a răzăluit chipul lui Mitrofan. Cînd locul îi apăru ca o rană, Ieronim își pierdu, cu totul, pofta de lucru. Vru să înceapă tabloul de deasupra : „Cina cea de taină“, dar schițele i se părură stîngace și țepene, iar culorile poncișe, parcă s-ar sfădi între ele. Truda atîtor zile îi frîngea trupul ; mîinile îi în-țepeneau ; ochii lăcrămau de usturimea picăturilor de vopsea. Izbucni în el strigăt de nevolnică răzvrătire : „Visez Desăvîrșirea și nu-s în stare a zugrăvi chipul unui moșneag ! Nu-s bun de nimica... S-a uscat licoarea încrederii în mine...“ Cercă să grăiască meșterului Ion, dar nu-l suferi :

— La douăzeci și patru de ani, eu... Tu ai cutreierat o lume, ai învățat cu zeci de meșteri și... nimic ! Răzăluiește toată conca !

— Nu, Ioane ! sări Eli Ilarion în ajutor : E măreață și după datină.

— Pe naiba ! Ci te poftesc a nu te amesteca : ești arhitecton, nu... Și către Ieronim, strigînd : Îți propresc cheltuiala din simbrie.

Meșterul Eli Ilarion surîse și plecă, fără a mai întinde sfada cu meșterul furios dintr-o pricină neîntemeiată. Ieronim stătu o vreme pe schelă, pleoștit,

umilit, frînt. Vesel că, deocamdată, scăpase de frecuș, Sofronie vorbi cu blîndețe :

— Așa-i el... Dar îi trece. Hai să radem „Înălțarea“.

— Nu, meștere... S-o mai lăsăm.

O vreme se plimbă prin ogradă, înghițind suc de mătrăgună. Apoi intră în chilie, luă o icoană a sfințului Haralambie și porni pe Bercheza în sus. Cînd se văzu plin de vopsele și de praf, se dezbracă pînă la briu, se spală în unda limpede și se șterse cu cămașa. Curat și răcorit, se simți mai puțin nenorocit ; parcă o parte din amărăciune se topise în limpezimea apei. Se ridică să plece ; dar, în față, în strai alb, răsări Necunoscuta. Îl întrebă din ochi, din clătînarea capului, cu îngrijorare : „Unde te duci ?“

— La sihastrul Nicanor, cu un dar, ca să-i pot bănuir că m-a scăpat de moarte... Mă călăuzești ? Hai !

Fata a încuviințat, bucuroasă. Pe drum Ieronim a povestit despre cele văzute și trăite prin lume. Nu credea că Necunoscuta pricepe totul, dar îi plăcea și simțea nevoia, voluptatea de a se spovedi. Se dezvinovăța în sine : „Vorbesc cu mine însumi. Adică tocmai așa cum fac isihăștii... De altfel tăcerile Necunoscutei au început să mă usture, ca o înțepătură de viespe în inimă“.

Pe Nicanor îl aflară în ușa peșterii : privea cerul parc-ar fi numărat răsărirea stelelor, pe catifeaua amurgului. Mulțumi pentru icoană, dar se întristă :
— E prea frumoasă... Și frumusețea-i o ispită vicleană : cînd eram tînăr îmi plăcea foarte, acum mă sperie.

Ieronim înțelese că nu va afla aici răspuns la întrebările care-l chinuiau. Grăi, totuși, întrebînd, cu deznadejde :

— Părinte sihastre, cum ajung eu la Desăvîrsire ?

— Desăvîrşire ? Leapădă-te de orice poftă şi dorinţi. Vinde tot ce ai, dă banii săracilor. Fugi de veselia deşănţată şi nu te amesteca printre oamenii veacului : urcă în munte, printre sălbăticiuni şi trăieşte în aprigă înfrînare. Îndură chinurile muştrării de cuget şi cunoaşte mîngîierile pocăinţei. Urmează pilua lui Simion stîlpticul. Şi, la sfîrşit, după ce vei fi îndurat toate, oricît de grele, de aspre, de amare, de usturătoare, te vei încredinţa că Desăvîrşirea nu se află nicăieri şi că totul e deşertăciunea deşertăciunilor...

— Ci eu vreau să fiu pictor ! suspină Ieronim, cu frîngere de inimă.

— Deşertăciune !

— Oamenii au nevoie de Frumos, de Adevăr, de...

— Au doar trei nevoi : să mănînce, să se înmulţească şi să se topească în neffiinţă. Şi cît mai repede.

Se cuvenea ca vorbirea să sfîrşească aici ; dar Ieronim întoarce capul şi întîlni privirile Necunoscutului. Se încredinţa că ea nu împărtăşea părerile sihastrului, săgeţi muiate în zeamă de cucută ce străpungeau trupul şi înveninau inima.

— Cred, sihastre, că viaţa-i grea, pentru că noi sîntem răi şi-o facem încă mai scîrnăvă. Iar acum, ca să curm zădărniciile, mi se pare uşor să mă afund în obcini şi să mă schivnicesc. Dar ştiu, de mult, că lumea se frămîntă, aleargă, iscodeşte, se zghibuie nebună. Corăbiile ocolesc pămîntul, cum înconjură furnica mărul. Se înalţă ziduri uriaşe. Am intrat de zeci de ori în catedrala San Pietro din Roma şi am stat, în uimire, ceasuri întregi : mă copleşea într-atît că nici n-o mai puteam admira. Statuile sfinţilor, din marmură, fildeş şi aur, sînt strivitor de mărete. Iar papii sînt de cinci-şase ori mai mari decît au fost. În fapt. În fata lor, nu om, ci gîză becisnică m-am simţit. Noi aici,

zugrăvim apostolii ca pescari ori tîmplari, în zidiri oleacă mai mărișoare decît o casă boierească. Zidiri pe măsura omului ; lăcașuri primitoare și aproape de inimă. Am copiat giganții zugrăviți de Michelangelo în Capela Sixtină și tabloul lui Rafael numit „Școala din Atena“. M-am încredințat că sînt strălucite po-doabe, fără pereche, ale științei și teologiei, ale înțelepciunii și artei. Că tălmăcesc, prin linii și culoare, gîndirea, simțirea și filozofia împăraților cugetării omenеști. Sînt opere uriașe săvîrșite de uriași.

Vorbind, Ieronim înțelegea, cu mirare, că, în fapt, da dreptate sihastrului. Se opri. Se îmbujoră la față. Surîse ca un copil prins în greșeală :

— Iertare cer, sihastre Nicanor, dară muma noastră, Eva, nu numai că din mărul cunoașterii a mușcat, ci și nouă ne-a lăsat nărav afurisit de mușcare fără saț din poama Frumuseții, a năzuirii spre Desăvîrșire. Și rîvnim într-atît, încît ne ticăloșim. Și, ticăloșindu-ne, iar tindem către Desăvîrșire. Și tot așa, mereu, la nesfîrșit.

— Tinere, sfîșiat de patima Desăvîrșirii, l-a întrerupt Nicanor, cu glas mai mult a dojană decît a sfat, cu ochii spre zarea din care răsărea luna, mult prin lume și eu am rătăcit, ca și tine, căutînd Fericirea și Desăvîrșirea. Și tot umblînd, am ajuns la țara Indiei. Acolo am grăit, îndelungă vreme, cu ucenicii înțeleptului Buddha, adică „Iluminatul“, principe din neamul Sakia. S-a născut acum două mii de ani, în munții cei mari ai lumii — Himalaia, lîngă orașul Kapilavastu. Tată i-a fost regele Suddhodana, iar muma regina Mahamaya. I s-a dat nume Siddhartha Gautama. Muma a murit în a șaptea zi după nașterea lui ; nu din vreun betșug, ci pentru că împlinise Desăvîrșirea : născuse pe cel mai mare înțelept al lumii.

Mahamaya a ajuns, nici ea nu știe cum, la țărml unui izvor din munții Himalaia. Acolo, paznicii cerului — cum ar fi îngerii la noi — au adormit-o cu o băutură îmbătătoare. În vis, un elefant frumos, alb, i-a adus o floare de lotus în trompă. La indieni, elefantul este un dobitoc sfînt, ca și vaca, iar floarea de lotus e semnul nașterii, precum la noi crinul. Înțelepții și proorocii au tălmăcit visul : „Prințesă Mahamaya, fiul tău va fi trimisul pe pămînt al lui Brahma și va ajunge învățătorul omenirii“. Deși nu înțelegea cum un elefant alb și o floare de lotus, oricît de minunate ar fi fost, puteau zămisli prunc, regele și-a iertat soața că primește flori pe maluri de iezere, în munți silhui.

— A zis ca românul : tot ce naște-n ograda mea-i al meu.

— Întocmai. Și-a crescut odrasala într-un palat minunat, departe de orice supărare și necaz. N-a cunoscut nici amărăciunea, nici durerea, nici boala. Nu știa nici măcar că oamenii îmbătrînesc și mor. L-au însurat cu vara lui, o principesă frumoasă și împodobită cu alese însușiri. Și trăiau fericiți cum nu se mai poate. Dar, iaca, ieșind într-o zi în oraș, Siddhartha Gautama a văzut un bătrîn istovit de ani, un bolnav, plin de bube, și un mort adus la rug. Și, dintr-o dată, a înțeles că viața adevărată nu-i cea din palat, înhobotată numai în fericire, ci cea de pe uliță, încărcată de dureri și suferințe. Înțelegînd asta, l-a cuprins mare frămînt și nespūsă amărăciune. La 29 de ani își părăsi palatul, femeia, averile, rangurile. Lepădă straiiele cele regești, îmbracă veșmînt galben de cerșetor. Și, călare pe-un asin, plecă în lume, pribeag, să cunoască mai bine oamenii și să gîndească asupra vieții. Apoi s-a tras în singurătate

să cugete adînc. La 45 de ani s-a așezat sub un arbore și a stat în nemișcare : doar gîndul îi umbla, îi umbla mereu. S-au năpustit asupra-i ispitele, dar le-a înfrînt. L-au năpădit întrebările cele neiertătoare și numai cu mare strădanie a găsit adevărata pricină a nefericirii oamenilor și calea întru depășirea durerii și a nefericirii. Pe asta și-a întemeiat dharma, adică învățătura sa. Și-a făcut ucenici, începînd cu părintele său, regele din Kapilvastru, cu soția și fiul său ; au urmat curtenii și chiar un văr, care mai înainte fusese un ticălos. Și-a rînduit viața așa : două treimi din an rătăcea prin țară, însoțit de ucenici, și propovăduia învățătura ; o treime o petrecea în dumbrăvile răco-roase ale celor bogați și bucuroși că un înțelept ca acela le călca ograda. Ar fi putut să se facă iar bogat, dar a rămas un rătăcitor vrednic a dăruii oamenilor cea mai mare bogăție : înțelepciunea de a nu se crede nefericiți și a nu se teme de moarte.

— Nu și-a răspîndit credința cu sabia, ca Mahomed.

— Nu : a cucerit sufletele prin blîndețe, umilință și înțelepciune. Întî-o zi a mîncat carne de porc ; i s-a făcut rău, s-a întins sub un copac și și-a dat duhul. Împlinise optzeci de ani și dorea să moară.

— Dar care-i, în fapt, învățătura lui Siddhartha Gautama, sihastre ?

— Noi credeam că sufletul se naște odată cu copilul și, odată născut, devine nemuritor. Credem că viața e o clipă trecătoare și se curmă ori în gheena, ori în rai. Buddha a propovăduit credința că viața trupească-i trecătoare ; sufletul n-are nici început și nici sfîrșit. E veșnic și rătăcitor. Moartea înseamnă doar trecerea sufletului dintr-un trup în altul. Și trece din trup în trup, așa, de sute și de mii de ori, pînă cînd, în lunga-i rătăcire, face destule fapte bune ca

să cîştige fericirea de a poposi în Nirvana — locul nefiinţei desăvîrşite.

— Adică Desăvîrşirea se află doar în nefiinţă ?

— Aşa cred budiştii. Ci eu am mers pe calea sihăstriei, unde îmbin, cumva, credinţa lui Isus cu a lui Buddha.

— Şi nu-ţi zic eretic ?

— Cine ? Graşii şi îmbuibăţii care propovăduiesc cumpătarea ? Tilharii ? Tiranii ucigaşi ?

— Dar eu rîvnesc a crea, a procrea şi a mă desăvîrşi făptuind aici, pe pămînt.

— Am ştiut, dintru început, că n-ai venit întru sihăstrie.

— Cum de-ai ştiut ? Nici nu ţi-am spus ce nenorocit sînt, că tot ce am zugrăvit pînă acum în altarul Suceviţei n-a plăcut nici stareţului, nici meşterului Ion. Mi-au poruncit să rad totul.

— Am ştiut pentru că ai urcat, pînă la mine, însoţit de fata asta care, deşi beteagă, tot Evă rămîne. Năzuinţa ta spre desăvîrşire-i boală fără alt leac decît dragostea. Ci am să cobor să-ţi văd lucrarea, aceea deşertăciune a deşertăciunilor la care trudeşti fără hodină.

A plecat de la peştera sihastrului mai nedumerit şi mai frămîntat, mai îndurerat şi mai trist de cum venise. Necunoscuta îl însoţea ca o umbră. Cînd ajunseră la Bercheza, răsărea luna dintre obcine ; apa clipea în vălurele mărunte, sclipind în bătaie lunii. Fata păsea alături, ca o umbră, uşoară şi mută, dar îndurerată ca şi inima lui. Îi citea mîhnirea în priviri şi se întreba : „...Suferă pentru mine ? De ce ? Că eu nici numele nu i-l ştiu”... Cînd cărarea ajunse la o punte ruptă, simţi, deodată, nevoia s-o ia în braţe şi

s-o treacă pe cel mal. I se păru ușoară, mlădie, dar și vînjoasă. O purtă încă mulți pași, pe cărarea zbicită. Fata s-a prins cu brațele de gîtul lui ; dar cînd basmaua i s-a ferit, oleacă, de i s-a zărit nasul, cu un zvîcnet din tot trupu-i, a sărit drept în picioare, a întors spatele și și-a acoperit fața la loc. Merseră mult așa, în tăcere. Lunca urca, încet, deasupra copacilor. Îi întovărășea murmurul Berchezei și necuprinsa tăcere a nopții.

— Hm... Desăvîrșire ! Uită-te la lună : oamenii zic că se vede umbra lui Abel mort ; mai încolo, Cain, ucigașul fratelui, stăpîn pe turmă, cîntă vesel din fluier... Necunoscuto, ce fel de desăvîrșire-i asta ? Și la Nicanor : să zaci între stînci ? Să te îndobitocеști negîndind nimic ? Să mori în nevrednicie, iar fiarele și corbii să-ți sfîșie hoitul ? Și încă să spui că așa ajungi la Desăvîrșire. Prostii ! Desăvîrșit să fie acela care refuză carnea de căprioară, pentru că-i gustoasă și vinul de Cotnar pentru că-i izvoditor de încredere în tine ? Mierea pentru că-i dulce și înmiresmată ? Femeia pentru că-i caldă, catifelată la piele, unduioasă la trup și ageră la minte ? Întreb : în ce rai m-aș putea eu închipui mai fericit ca-ntr-o zi de vară, ici pe malul Suceviței, pe-o stîncă argintie lîngă o fată încîntătoare ca o știmă ?

Tăcu și se opri clătînînd din cap, parcă i-ar fi părut rău de cele spuse. În clipa următoare o măsură pe Necunoscuto, din creștet în picioare : îmbrăcată în sutană albă părea o călugăriță jurată să nu cunoască bărbat. „Lîngă o biată mută visez Desăvîrșirea și înțîlniri cu ștîme... Caraghios !“ Porni iar, pășind rar, pe cărarea ocolitoare printre arini. Necunoscuto, oleacă mai înainte, tăcea ca pămîntul, ca arborii, ca noaptea. Doar apa rîului sporovăia ceva, în al ei grai.

— Chiar așa, se îndîrji Ieronim ; Doamne, care ne-ai arătat gustul mierei ca să ne hrănim numai cu rădăcini amare ? După ce ne-ai plămădit din lut, apă, vînt și foc, de ce cutezi a ne cere să trăim ca și cum ne-ai fi zămislit din rouă și mireasmă de crin ?

Necunoscuta micșoră pașii, ajunse în dreptul lui, îi prinse dreapta, i-o mîngîie ușor, cu degetul mare. Gestul acesta simplu, neînsemnat, vîrteji gîndurile lui Ieronim : „Ce vrea să spună ? Că-i de aceeași părere. Că îndrug prostii ? Ori poate mă îndeamnă să merg mai repede, că-i noapte tîrzie ? Oricum, mă ceboară pe pămînt“.

— Ce zici, Necunoscuto, dacă nici starețul Mitrofan nu i-a convenit lucrarea, cum o să-i placă lui vodă ? Oare oamenii care vor vedea-o se vor simți mai înțelepți, mai buni ? Dau dracului tot și plec în lume ! Necunoscuta se opri, își strînse pumnii la piept, apoi îi zvîcni înainte, cu putere și gemu, cum gem bivolițele cînd se opintesc în jug gata să mute un munte din loc. Ieronim se cutremură, speriat parcă de înțelesul gestului cu care-i grăia Necunoscuta.

— Doamne, de ce m-ai făcut așa de nevolnic ? Biată vîrșă cu care meșterii voiau să prindă păstrăvi și cînd colo, iată : cad numai lipitori, șerpi, năpirci și solomîzdre... De ce, Doamne, m-ai osîndit a fi zămislitorul ori robul Frumuseții ? Necunoscuto, dacă Desăvîrșirea există, dobîndirea ei ne costă viața. Iar dacă greierul se hrănește cu rouă, unii dintre noi ne hrănim cu vraja încrederii în Desăvîrșire și cîntăm psalmi.

Văzîndu-i, în luciul lunii, ochii înlăcrămați, fata îi cuprinse iar dreapta, i-o strînse la piept, puternic, cald și îndelung, pînă cînd el îi simți focul inimii și arsura lacrimilor. Îi prinse bărbia în palma stîngă, căutîndu-i ochii în lucirea lunii.

— Și tu plîngi ? Și tu visezi Desăvîrșirea ?... Ce buze fierbinți ai... De ce le ascunzi ?... Buzele, florile sufletului ori rana inimii. Astă vară, pe Sucevița în sus...

Necunoscuta se desprinsese brusc de lîngă dînsul, se abătuse din cărare la dreapta, spre poienița unde-și avea căruța și bivolițele. Mănăstirea era aproape. Ieronim intra singur în ogradă și, după o clipă de șovăire, pătrunse în biserică, fără gînd, ca dintr-o poruncă străină. De la o candelă, aprinse lumînările din fînar. Observă că varul și cîlții pentru tencuială erau pregătiți lîngă ciubere. Chibzui, în gînd, ce cantitate i-ar trebui și se apucă de amestecat și de frămîntat, mai mult cu mînie și deznădejde decît cu avînt. După o jumătate de ceas se ivi și Necunoscuta. Îl ajută să tencuiască mai repede și să se apuce de zugrăvit. Lucra cu înfrigurare și gîndea : „Meșteșugul acestor osia vieții mele. Și-i neunsă. Dragostea, dragostea-mirul sfînt pentru uns osia vieții. Ci unde-o aflu ? Unde ?...”

— Verde, Necunoscuto... Așa... Acum, auriul... Pentru mine, culorile sînt sfinte : și mă lupt cu ele, precum Iacob cu îngerul, să le îmbin într-o frumusețe. Îți îmbrăcă pe Mitrofan în strai bogat, iar chipul ai-l doma cu al starețului. Cînd a fost gata, întrebă :
--- Ce zici, Necunoscuto, acum o să-i placă ?...

Fata răsuci fînarul de la chipul lui Mitrofan și prinse în fasciculul de lumină tot tabloul „Înălțării”. Făcu semn lui Ieronim să privească : un semn, ca un omagiu, ca o exclamare laudativă. Iar el, cu uimire :

— Dar e... minunat ! Numai niște ticăloși pot spune altfel. Du-te și te culcă, Necunoscuto. Îți mulțumesc că m-ai ajutat. Ci să știi că inima mi-e tot pustie și amară. Încă !

Întinzându-se în patul cu miroznă de fin, simți cât de tare îl dureau mâinile, șalele, grumazul, ochii ; dar inima i se deschise ca o fereastră de castel, să pătrundă înlăuntru minunea gândului împăcat cu sine și a luminii, orbind liliicii Deznădejdiei. „Ce-i sufletul meu : izvor ? floare ? abur ? Cine știe ?“

În zori, intră în biserică, își suflecă mînele și amestecă varul cu cîlții. Cînd, la ceasurile nouă, veni meșterul Ion, lumina soarelui aureola fresca „Înălțării“. Stătu, surprins, și privi, în tăcere, multe minute. Nu auzi pașii sihastrului Nicanor. Îl văzu în-genunchind și gemînd cu uimire :

— Minune !

Deși venea din adîncuri, glasul pustnicului luminează cugetul meșterului, ca o țîșnire de raze.

— Cheamă-l pe stareț ! porunci lui Gligorie.

Și starețul se miră de noul chip al lui Mitrofan ; îl găsi așa „cum trebuie“. Iar cînd, împăcat, privi „Înălțarea Fecioarei“ scaldată în lumină se încredință că au pus culori vii, împărătești și se rosti :

— Vedeți că se poate ? Acum, da : mai merge... Dar nu-i vorba să-mi placă mie, ci ctitorilor !

Trecură la lucru : în dreapta, lîngă tîmplă, Ieronim zugrăvi scena zisă „Înțelepciunea și-a zidit casă“. Alături, Sofronie, „Împartășania cu piine și vin“, ajutat de Gligorie.

— Mîine, Ieronime, faci „Adorația Mielului“ din glauful ferestrei din spre răsărit. Tu l-ai schițat și...

— Sub chipul lui Isus gol, în semn de neprihană, avertiză tînărul.

— Fă-l cum l-ai gîndit.

— De la brîu în jos îl acopăr cu un vâl purpuriu, îl înconjur cu serafimi și cu doi îngeri veghetori, în genunchi.

În zilele următoare a zugrăvit „Cina cea de taină“.
— Prea seamănă cu cea de la Voroneț : masa rotundă, gruparea apostolilor... cîrmi din nas meșterul Ion.

— Acolo, Isus e „în cornu sinistro“, iar eu l-am așezat, cum mă obligă locul, „în cornu dextro“. Masa-i rotundă, asemeni celor pe care ospătează românii. Apostolul Toma a... primit să stea jos, în fața mesei, ca să am loc pentru ceilalți.

— Și pe Iuda ? De ce l-ai întins peste masă ?

— Și cu mîna în blidul cu mîncare ! Ca să-i vădesc mai bine lăcomia, obraznicia, mișelia. Gata-i să șterpelească tot prînzul apostolilor și faima lui Isus. Așa scrie și în erminie : ...„Iuda întinzîndu-și mîna la blid și cătră Hristos uitîndu-se“... Pe filacter scriu după evanghelistul Ioan : „Amin zic vouă : unul dintre voi mă va vinde“.

După ce comentară supărarea, uimirea și teama de pe chipurile apostolilor, Sofronie întrebă netam-nesam :

— Muto, care tablou de-aici e mai bogat în gînduri, în simțăminte, în tîlcuri ?

Privirile fetei scăpărară scînteii și, cu sfioșenie, arătă cu degetul dreptei, tabloul „Înălțării“, apoi pe Isus tînăr, ca înger al marelui sfat. De bucurie, Ieronim se trezi cîntînd :

— „Ia-mă lume și mă du, / Că îmi arde sufletu. / Du-mă printre brazi și fagi / Să văd ochii ei cei dragi“... Da, Necunoscuto, dar nu vor fi niciodată asemeni celui zugrăvit de italieni ; bărbat tînăr și frumos, cu buze rumene și ochi vâpaie, chip care îndeamnă pe unele călugărițe ca, înainte de împărtășanie, să se roage cu patimă : „O, Isuse, vino la mine, intră în cămăruța inimii mele, să te cuprind cu

brațele dragostei mele, să te sărut fierbinte și la nesfârșit să te dezmierd. Vino, deci, dulceața mea și în mine răspîndește dulceață. Vino, împlinește-mă, potolește-mi arșițele și toarnă în mine vlaga și focul sfînt al dragostei în care vreau să ard și să mor, ca în lumea de dincolo să fiu numai cu tine“...

— Născocești, pîngăritorul ! îl înțepă Sofronie, mai în glumă mai în serios. Cum o să cuteze a se ruga așa de... mirean ?

— Pentru că nu-s ca noi care am intrat, fără firul Ariadnei, în acest labirint, cu sute de tablouri și mii de chipuri cărora trebuie să le dăm viață. De unde ? Viață din viața noastră și dragoste din inima noastră. La sfîrșit, cînd vopselele se vor fi terminat, iar pensulele se vor fi tocit, și sufletul ne va fi sec, uscat, pentru că în inima noastră n-a picurat nici un dram din mierea dragostei. N-am găsit-o pe Ariadna... Albastru !

Necunoscuta îi întinse ulcica și penelul de culoare albastră ; îi căută privirea și stărui mult, cînd i-o prinse în sulițele ochilor ei. Înfiorat. Ieronim grăbi să aștearnă albastrul pe zid ca să ivească straiul sfîntului Dionisie. O vreme lucrară la retușuri, în tăcere : se auzea doar foșnetul pensulelor pe ziduri, sfîrșitul lumînărilor în finare și respirația precipitată a zugravilor. Ci, într-un tîrziu, Sofronie, cu durere :

— Mie nu-mi place să spun „am iubit“, ci „iubesc“. Dar dacă spun așa, mint, pentru că nimeni, nici o muiere nu mă vrea : una mă pocnește cu restelul, alta cere să lepăd tăbîltocul din spate.

Ieronim rîse tare, nestăpînit, dar, pîrîndu-i rău, se înfrăți întru suferință :

— Fiece lucrare mare, meștere, e o aventură, căreia dăruindu-ne cu totul, la sfîrșit rămînem singuri și goi. Noroc că, îndată, ce am dobîndit înfrîngerea unei

biruințe, tînjim după alta, mereu alta, cu nădejdea, poate fără noimă, că pînă la urmă, găsi-vom una vrednică să ne umple inima de fericire. Fericirea... Asta presupune, zice meșterul Eli Ilarion, trai în mijlocul firii, desprindere de ambiții mărunte și făurire de lucrări mari cu nepregetată trudă... Uită-te: e bun acest verde ?

— Dă-l oleacă mai gros... Așa... Și mai jos... Bine !

— Tu ce crezi, Necunoscuto ?... A, nici nu băgam sama că mă îndemnai cu ulcica de verde închis... Da ? Îngroș... Poftim !... Dar eu mai pun o condiție a fericirii : Dragostea. Fiecare om trebuie să aibă pe cineva pe care să-l iubească mai mult decît pe sine.

— Roșu ! porunci Sofronie, aspru, răstit, către Necunoscuta. Nu acela ! Purpuriul !... Ulcia din dreapta !... Nu aceea... Cealaltă !... Nu ești numai mută, ci și zăpăcită... Mai repede ! Te miști ca o neleapcă înainte de fătare... Ascultă, muieră ! ți-a ridicat vreun flăcău poalele rantiei ?

Necunoscuta îi întinse ulcica și primi batjocura cu un fel de îndirjită și tristă bucurie.

— Bădiță, ce ți s-a căsunat iar ? interveni cu glas rugător, deși nu înțelegea de ce îl durea așa de tare ocară meșterului.

— Ei, da : mă împiedică să gîndesc la o muieră frumoasă !

— Asta-i bună !

— Parcă tu, cînd zugrăvești chipul Fecioarei, nu dorești o fată frumoasă. Te-am auzit șoptind cîntare cu nume născocit din cine știe ce poște abia ținute-n friu : „Dorină, Dorină, floare din grădină“.

— Da, numele tainic al celeia așteptate, dorite.

— Dar pe meșterul Eli Ilarion, destrăbălatul... pocăit, l-ai întrebat dacă ai voie să dorești... Dorine ?

Că dumnealui, după ce s-a proslăvit cu două muieri strașnice, s-a săturat și s-a mironosit.

Necunoscuta infățișă, repede, ulcica de roșu, fără să i-o ceară, parcă anume ca să-i curme batjocura. Miștămîie... Iartă-mă, sfinte Toma, c-am pomenit pe nepătat, ca scos din sipet ? Îl schimbi de trei ori pe zi ? Cu cîrpe vrei să ne furi ochii ?

Fata plecă fruntea și frecă o pată mică de albastru de pe mîneca stîngă, parc-ar fi vrut să spună : „Îl cruț. Mă feresc de tot ce minjește“. Sofronie așeză roșul pe zid, apropie genele și se depărtă să vadă mai bine. Trebuia să țină seama de rotunjimea absidei și să pună culorile așa fel încît apostolul Toma să pară drept, nu încovoiat.

— Ce zici, Muto ? E bine ? întrebă în bătaie de joc, imitîndu-l pe Ieronim. Nu vorbești, netrebnico, nu ! Și ca să nu dea vad prietenului să-l înfrunte, urmă : Noi împlinim numai două : traiul în mijlocul firii și îăurirea. Dragostea fuge de noi ca dracul de tămîie... Iartă-mă, sfinte Toma, c-am pomenit pe necuratul, chiar aici în altar și tocmăi cînd îți făceam mîna cu care binecuvîntezi... Na ! că nu-mi iese bine : e strîmbă. Ieronime, te rog fă-o tu... Ești meșter la mîini.

— Îndată, bădiță.

S-a trezit la cîntecul cocoșilor și gîndurile nu l-au mai lăsat să doarmă. A trecut la lucru înaintea tuturor. Pășea încet, strecurîndu-se printre sulpii schelelor, parc-ar fi vrut să nu tulbure odihna făpturilor zugrăvite pe ziduri. În altar, prin ferestruica de la răsărit, năvălea lumina. Din pragul gropniței auzi murmur adiat sub cupole, parc-ar fi cîntat lumina : se revărsa lin, se răsucea printre schele, mîngîia pereții,

îl încălzea, le da viață. Psalm? Doină? Bocet? Horă? Ascultă, un minut, între curiozitate și uimire. ...,Fecioara cîntă?... N-am stat oare ceasuri întregi în fața tabloului „Adorarea Mielului”, pictat de frații Van Eyck, să văd și să aud cîntecul îngerilor îngenunchiați lîngă Miel?“... Și, deodată se simți atît de emoționat, că-l năpădiră lacrimile... „Ei, încrezutule, nu-ți dai sama că iar ți se năzare?” Dojana i se întrerupse brusc de vorba răstită a ucenicilor Gligorie și Ispas, tropăind pe lespezi, cu ciubărul mare cu var, purtat pe par. Așezînd povara jos, Gligorie se rosti suflînd obosit :

— Domnia ta, meștere, ori zugrăvești, ori macini piatră pentru culori, ori tencuiești, ori cioplești lemnul, ori sculptezi la catapeteasmă, ori cînți la chitară, ori citești în scripturi, ori scrii stihuri... Cînd mai dormi?

— De unde știi că scriu stihuri?

— Păi... am văzut hîrțiile, pe masă : mai multe foi cusute la un loc.

Bobul de iritare nu-i îngădui să vadă umbra albă prelinsă pe lîngă ziduri și stinsă în lumina de afară. Lăsă ucenicii să boscorodească în legea lor, se apropie de tabloul „Înălțării” și-l privi scrutător, rece. Ghicea viața în lucirea ochilor, în arcuirea sprîncenelor, în tremurul buzelor, în mișcările mîinilor, în filfîirea faldurilor largi...

Dar dacă-i Știma de pe stînca argintie și nu Fecioara?“... Intrînd, Sofronie cercetă dreapta apostolului Toma : după chip se vedea că era mulțumit. Dar nu se rosti. Continuară lucrul la „Acatist”. Și, deodată, glasul lui moș Andrei, venit „întru cercetare” :

— De ce slăbești, fată dragă? De muncă? De suferință? Ori, vorba cîntecului : *Trece dorul și mă-n-*

*treacă : / De ce-s tină ră și slabă ? / Taci, dorule, că
ți-ci spune / Cîte-am pățimit pe lume...*

— Iaca, și prisecarul tot de dor descîntă. Auzi
bădiță ?

— Și vezi și... Dorine, moș Andrei ?

— La vremea mea, oi fi văzut ; dar, aici în altar, aș
păcătui tare dacă mi le-aș aminti pe toate, cele aieva
ori năzărite.

În această zi blîndă de mijloc de noiembrie, sfîr-
șiră fresca din absida altarului. Împreună cu ucenicii,
au zugrăvit brîul de jos ca o perdea înflorată, asemeni
cusăturilor brodate de femeile din obcîni.

Coborîrea schelelor era ca dezbrăcarea unei frumu-
seți feciorelnice, fără asemănare. Sub fâșia de raze
pătrunsă prin fereastra din dreapta culorile își spo-
riră puterea, chipurile înviară, tresărind și pornind să
se miște, să vorbească, să cînte. Era ca izvodirea, din
nimic, a unei lumi noi. Era lumină și măreție, izvorîte
din gropile întunecimii și ale neființei.

Pe moș Andrei îl impresiona mai ales chipul Fe-
cioarei :

— E mai ceva ca la Voroneț... Iar dacă mă uit cum
bunul Isus spală picioarele sfîntului Petrea, îmi amin-
tesc că la carte scrie precum că s-ar fi lepădat de
trei ori de Isus. Și tocmai cînd i-a fost limba mai
amară în gură și viața mai primejduită. Înțeleg că
duce mîna la cap a nedumerire și chiar a spaimă,
zicînd : „Cum, adicătelea, fiul lui Dumnezeu să-mi
spele picioarele, mie, biet pescar sărac ?“ N-a înțeles
nimica, sărmanul. Era cam fricos și cam nătîng.

— Nu-l prea iubești pe sfîntul Petru.

— Ba da, dar sînt... o leacă supărat pe 'mnealui că
prea s-aține cu cheia la poarta raiului. De-aceea îl

văd necrezător și totuși lesne de păcălit. De altfel, așa l-ați zugrăvit și dumneavoastră : cu mîna la cap, mirîndu-se de tot ce vede și nu pricepe.

— Vine mitropolitul ! vesti ucenicul Gligorie alergînd dinspre poartă.

Cu un alai de preoți și de călugări, starețul îl călăuzi în altar, cu o nemărturisită teamă că n-o să-i placă. O teamă și mai mare îl furnica pe meșterul Ion. Dar o rază de soare, furișată pe fereastra din dreapta, luminează tabloul „Înălțarea Fecioarei“ așa de puternic, de strălucitor, încît tuturor li se păru că se află în fața unei minuni, și amuțiră. Mitropolitul îi firitisi pe meșteri cu glas tare. Starețul se împăuna uitînd, cu totul, c-a poruncit meșterilor s-o răzăluiască. Ion se bucura că n-a ascultat porunca starețului, dar îl și supăra un gînd : „O să i se urce la cap obraznicului...“ În aceeași clipă Eli Ilarion îl răni adînc c-o vorbă care plăcu mitropolitului :

— În mare parte, înalt prea sfințite, lucrarea asta s-a făptuit după cugetarea și cu mîna ucenicului meu Ieronim, purtat de mine prin lume, pe la mulți dascăli și mesteri. Așa-i, meștere Ioane ?

— Da... Cam... Cam așa-i... se bîlbîi întrebatul, strîns cu ușa.

Întîi, lui Sofronie nu-i păru rău că lauda se revărsa asupra lui Ieronim : „Se mai moaie cerbicea lui frate-meu“... Dar îndată gîndul i se răsuci : „Rău, rău : dar mi-i frate“...

Cînd vizita se sfîrși, meșterul Ion ceru o ulcică plină cu alb și porunci, cu un fel de mîndrie silnică :

— Să ne iscălim aici, în altar, sub glaful ferestrei de răsărit.

Scrise : „Ion zugrav și fratele său Sofronie“ ; vru să scrie și „Din neamul Șarpe“, dar se opri și-l pofti și pe Ieronim să iscălească :

— Eu... eu nu zic „hop“, pînă nu sar șanțul. Iscălesc la sfîrșit.

— Cum ți-i voia, tinere.

Rămase în altar, singur, să privească în liniște și să înțeleagă de ce oaspeții i-au adus laude. Retrăia îngrijorările, îndoielile, războirile cu sine, cînd auzi pașii Necunoscutei ; venea parc-ar fi știut că simțea nevoia destăinuirilor :

— Am trecut proba, Necunoscuto, cu bine... Mi-ai adus o floare de mușcată ? Mulțumesc ! ...Mă judec, însumi, fără cruțare, aspru, cum aș judeca un dușman. Am muncit din greu, ca bivolițele tale, fată dragă ; mă dor mîinile, ochii mă ustură, gîtul mi s-a strîmbat, iar plămîinii mi se otrăvesc de duhoarea boielelor. Totuși, făurind, mă curăț de zgura deznădejzii. Am muncit și m-au lăudat, dar nu-s mulțumit : am întipărit pe ziduri ființe mute ca tine și țepene ca icoanele de la Athos, iar eu rîvnesc să pictez oameni mai vii și mai frumoși decît cei care ne înconjoară.

În zilele următoare s-au perindat mulți vizitatori din Suceava, de la Putna, de la Moldovița, din Rădăuți și chiar din Neamț : veneau îndemnați de mitropolitul Gheorghe. Cei mai mulți au rămas în mirare, în uimire chiar : ca și arhitectura, fresca începută la Sucevița arăta asemeni ctitoriilor de la Ștefan vodă și Petre Rareș ; asemeni și totuși altfel. Lăudau mai ales zugrăveala și pomeneau nu atît numele meșterului Ion cît pe al lui Ieronim.

— Trecut-ai cu bine înțîia probă, mai deosebită, surise Eli Ilarion. Deci cuvine-se să lucrezi cu încredere, dar fără îngîmfare.

— Laudele mă sperie și chiar mă dor.

— Laudele să nu te amețească, ci să te-mpingă înainte. Muncește în liniște și tăcere. Trufia-i mai rea ca deznădăjduirea. E stearpă. Averi strângă Ion din neamul lui Șarpe ; tu dobîndește-ți nume bun și loc de cinste. Iar calea spre acel loc trece prin inima oamenilor.



O întâmplare a sfîșiat vălul tainei

Cinci zile cît a durat ridicarea schelelor în naos, Sofronie a lucrat la schițele pentru Sinaxar, iar Ieronim la „Judecata din urmă“. Dar frigul, venit pe neașteptate, i-a obligat să amîne iar lucrul la frescă. Ieronim și Necunoscuta, au curățit mojarale, sub zloată, și le-au acoperit cu scînduri și paie, să nu înghețe apa din ele. Suflau în pumni și așezau hîrdaiele cu var, chitele de in, uneltele, la adăpost, sub suri. Apoi toți se traseră în atelier, să geluiască scîndurile de tei și paltin pentru a avea pe ce picta cît va dura frigul. „Zugravii trebuie să-și cîștige pîinea, să-și merite simbria, spunea meșterul Ion, făcînd planul pentru lunile de iarnă ; iar voi, Sofronie și Iero-

nime, nu uitați că aveți de dăscălit ucenicii“. A dat porunci și-a plecat la Suceava, să ierneze lângă soție.

Ieronim o pofti și pe Necunoscuta să învețe, la rînd cu ucenicii, deși femeie pictor nu s-a prea văzut prin părțile noastre ; desena și colora stele și flori.

— Lucrînd cu noi, deprinzi a-ți tălmăci gîndurile și prin desene. Poate chiar înveți să cînti, să rîzi iară. Căci, nu-i așa ? ai vorbit, ai cîntat și ai rîs cîndva. Da ?... Mă bucur c-am ghicit. De mai bine de o jumătate de an mă ajuți mai mult ca un ucenic. M-am deprins într-atît cu tine, încît, cînd îți vorbesc, parcă sporovăesc cu mine însumi.

Necunoscuta îi prinse dreapta și i-o apăsă pe sîni, pînă cînd căldura inimii răzbătu prin ilicul de șiac, în palma lui. Apoi, fugi sprintenă, parc-ar fi dănțuit.

— Ce i-ai făcut ? vru să știe Sofronie care o întîlni îndată dincolo de ușă, în viscol. Nu cumva ți-am încurcat ploile ?

— Se așază serios pe iarnă, se făcu Ieronim a nu auzi : ci în inima mea parcă înfloresc ghiociei primăverii.

— Daaa ?... Degeaba ungi cîrțița cu miresme, băiete, tot urît amiroase !

După cinci zile de ger, cu un pospai de omăt viscolit peste polei, se arătă iar soarele și un vînt cald suflă dinspre miazăzi, imprimăvărînd lumea. În atelier, Ieronim schița zeci de chipuri pentru „Judecată“, iar gîndul îi fugea cînd la Roma, în taverna „Il Babuino“, cu pictorii caravaggiști și bețivanii lăudăroși, cîrcotași, duelgii ; cînd sus, pe Obcina Mare, la stîna, și schița cu bețisor de cărbune chipul ciinelui, al berbecului ; cînd se învîrtea cu gondola pe canalele Veneției, schimbînd ochiade cu fete frumoase și jucăușe, ca-n tablourile lui Tizian.

Două zile mai lucră în atelier, apoi încălziră naosul cu tăvi de jar și se mutară la zugrăvit. Necunoscuta a venit încet, fără huiet, s-a așezat pe scăunașul ei, lângă scara schelei, și-a început să deseneze stele și flori. Ieronim n-o vedea, dar o simțea aproape. Și, ca să rupă tăcerea, a înnodat vorba cu Sofronie : — Dacă ne ținem aidoma după erminie, zugrăvim doar sfinți descăpăținați. Unii, ca de pildă Dionisie, își iau chiar capul sub braț și pornesc la drum. Minune ! Dar oare n-ar fi fost o minune mai potrivită, să fi frînt sabia călăului ?

— Nu mai cîrți, ci ascultă și supune-te.

— Ei, bădiță, ceea ce schițez eu aici nu poate fi iadul unde ard cazanele cu smoală, ci-i doar un rîușor rubiniu, pe malul căruia îngerii se hîrjonesc cu niște drăcușori poznași. Necunoscuto, împrumută-mi, te rog, cărbune să desenez aici acel suflet care poartă un cocoș pe umăr... Așa... A, de l-aș putea face din culoare, pe zid, tot așa de aievea... Cîntînd foarte de dimineată, cocoșul trezește și mîntuiește omul din păcatul trîndăviei, așa spune prisecarul... Belzebute, nu te-am făcut prea hîd, nu-i așa ? Deci să mă cruți ; dacă fi-voi brîncit la iad ; să nu-mi înfigi furca tridentă prea adînc. Știu că dacă totul ar fi frumos, nimic n-ar mai fi frumos. Frumosul, Binele, Adevărul există numai pentru că Uritul, Răul, Minciuna există. De altfel, iată aici copia „Judecării din urmă“ de la Voroneț : în iad toți freamătă de neastîmpăr : ațîță focul, cară lăzi cu păcate, se împung în sulii. Nu-s fericiți, dar au ceva de făcut și-s mereu în zbenguială, în zbucium. Pe cînd sărmanii drepți, uite-i : țepeni, încremeniți, în straiile lor bogate, greoaie, cu coroane pe cap, încărcate cu aur și pietre scumpe. Merg ca o turmă, cerșind intrarea spre strunga raiului, în „Cetatea Noului Ierusalim“, la

baciul Petre, cel cu cheia. Din urmă îi mîna ciobanul Pavel, cu sabia. Nu-s prea veseli ; sînt îngrijorați, îi apasă coroanele pe cap, încărcate cu povara faptelor bune. Ori poate se întrebă : Ce-o să facem noi acolo ? Nici tu răutate, nici pizmă, nici uneltiri, nici războaie : o să ne mănînce uritul... Și-apoi cum o să dormim în strai de purpură ? Noi, bieții fericiți, osîndiți să ne plimbăm, veșnic cuminți și blagosloviți printre flori, iar îngerii or să ne facă vînt cu aripile. Cum ? n-o să mai putem spune că sfîntul Pafnutie are nasul strîmb, iar sfîntul Gheorghe face cu ochiul sfintei Varvara ? Cum o să stăm, o veșnicie, împietriți în jilțuri, cu mîinile împreunate, cu ochii spre cer, visători ? Adică să nu facem nimic ? Să nu mîngîiem un prunc ? Să nu răsădim o floare ? Să nu plivim o buruiană ? Să nu sărutăm buze de femeie ? Să mucezm strînși într-un ștergar, la „sînul lui Avram“ ? Ce iad e... raiul ăsta !... Pleci, bădiță Sofronie ?

— Da ; să-mbuc ceva și să nu mai aud palavre de eretic !

— Hm... vorbesc fără noimă, cu mine însumi... Vezi tu, dragă Necunoscuto, iadul și raiul fiind aici, pe pămînt, ne-am deprins cu ele și zicem că așa-i bine și frumos. Ne zbatem într-un pojar mistuitor, din ceasul nașterii pînă la cel al morții, cînd ardem de istov. Sîntem ca lumînările : ne topim, mistuiți, în propria noastră flacără. Și dacă luminăm cumva, acea lumină vine din arderea sufletului nostru... Am cutreierat lumea, pe uscat și pe mare. Am văzut multe și rîvnesc și mai multe. Dar mă cearcă, prea adesea, șovăiala, neîncrederea, teama neputinței. Și, mai ales, mi-i foame de dragoste... Ce bine ar fi să fim zei și să nu știm ce-i suferința și bucuria dragostei... Dar, oameni fiind, simțim că vremea trăită fără dragoste e pustie și zădarnică. De ce, eu care m-am tocmît

slugă la sfinți, să-i zugrăvesc și să le înveșnicesc numele, să n-am dreptul la... păcatul dragostei ? la viciul visului ? De ce să fiu o suveică fără rost, o rîșniță fără suport, o pensulă fără culoare, un pisălog fără pui, o pasăre fără văzduh, o stea fără cer ?... Fetei care mi-ar fi dragă i-aș șopti stih din „Cîntarea Cîntărilor”... „Cît de frumoasă ești tu, draga mea ! Cît de frumoasă ești ! Ochi de porumbiță sînt ochii tăi... Bolnav sînt de iubire. Sărută-mă, dragostea mea, că numai sărutările tale, mai dulci ca mierea și ca vinul mai simțitoare, îmi aduc tămăduirea”...

Spunea versetele ca pentru sine, în singurătate. Uitase că Necunoscuta era acolo, sub schelă. Cînd o descoperi încremenită, cu ochii flacăra țintiți asupra-i, o rugă, cu glas schimbat, stingherit :
— Dă-mi alt cărbune, Necunoscuto... te rog.

Fata tresări. brusc, grăbită să-i împlinească ruga : dar broboada i se agăță în colțul unei scînduri din schelă, se sfîșie și i se desprinse de pe față. Vrînd să se ferească și să și-o prindă la loc, se împiedică de-o bîrnă și căzu în genunchi, cu ochii la cărbunele fragil, fără a-l lăsa din mîna. Ieronim sări s-o ajute. În clipa de uimire, fata îi puse cărbunele în mîna, îl privi cu ochi de rugă și spaimă, o zbughi, fluturîndu-și părul despletit și se ascunse în colțul cel mai întunecos al naosului. Mirat și zăpăcit Ieronim o urmări, în neștire, întrebînd în șoptă :

— De ce fugi, fată dragă ?... De ce plîngi ?... De ce te ascunzi ?

Mai multe minute, fata stătu cu fruntea lipită de zid, apărîndu-și obrazul cu palmele. Fierbînd de nerăbdare, Ieronim culese broboada de jos, apucă fata de umeri să-i întoarcă fața spre dînsul. Ci ea se împotriva, vînjoasă, îndărătnică.

— Sînt mai puternic decît tine... Și, oricît de-ntuneric e-aici, tot văd că ești... da, frumoasă !

Îi întoarse capul spre dînsul și-o ținu așa, strîns, țintind-o cu pupilele mărite :

— Dar parcă te cunosc... Te-am mai văzut undeva, nu-i așa ? Buzele astea, măcar în vis, le-am mai văzut. De ce te ascunzi ?

Înfrîntă, fata lăsă mîinile în palmele lui ; din ochi îi țîșniră lacrimi mari, grele, picurînd fierbinți pe brațele lui Ieronim.

— Nu plînge ! Dacă nu vrei să-ți vadă și alții chipul, eu știu să tac. Dar unde te-am mai văzut ? Unde ? Spune !

— Pe stîncă argintie... șopti fata, printre sughituri.

Ieronim încremeni : o fericire scurtă, tăioasă, greu de îndurat îi arse inima. Buzele rosteau singure întrebările uimirii :

— Cum ? Dumnezeule, Știma Suceviței ? Tu ești ?

Fata se depărtă doi pași și scuturîndu-și capul, grăi răspicat :

— Mi-am luat singură canonul muțeniei.

— Minune !... Dar cum de-am fost așa de orb și n-am văzut că ochii, mișcările capului, mîinile sînt ale fetei de pe stîncă argintie ? Ești așteptarea... Ești Dorina din cîntec.

— Nu, Ieronime, sînt o păcătoasă fugărită de oameni. Trudesc întru ispașă. Și canonul nu mi s-a sfîrșit încă.

— Ce-ai păcătuit ? Cum te cheamă ? De unde vii ?

— Taină ! Te rog, în genunchi, te rog nu mă întreba.

Nu știa ce să facă : surpriza îi stîrnea o neliniște furtunoasă și n-o putea frîna decît ridicînd-o din genunchi și vorbindu-i :

— De zece ani meșterul Eli Ilarion mă dăscălește întru isihie. La Athos am sălășluit printre tăcuții

ucenici ai lui Grigorie Palamas. Dar abia aici, în Sucevița, am întâlnit o isihastă adevărată : muncești și taci ! Ești, da, ești o minune ! O minune !

— Nu te roști, pînă nu afli pricina istui canon de muțenie și muncă. Jură că n-ai să spui nimănui că mi-ai văzut obrazul.

— Jur ! roști cu toată convingerea și-i ridică broboada scăpată, iarăși, jos. Dar pînă cînd ?

— Ajută-mă să mi-o leg la loc... Mulțumesc. Nu mai este mult pînă la împlinirea osînde.

— Și dacă nu-mi pot ține jurămîntul ?

— Mă arunc de pe schelă, de colo, de sub cupolă. Și-atunci va trebui să preiei tu osînda mea. Înțelegi ? Să cari piatră și să stai mut, trei ani.

În inima lui Ieronim se izvodi, deodată, o sfîntă bucurie înfrățită cu o durere tot atît de sfîntă. I se părea că i se împlinește o dorință purtată în el, neîmplinită, de la zămislirea-i. Numai la Vartoped, în Muntele Athos, cînd a văzut chipul lui Petru Rareș ctitor, numai la Florența, în atelierul lui Giuseppe Faria, cînd l-au lăudat toți pentru Venus pictată în trei zile și numai în Capela Sixtină, cînd copia Eva lui Michelangelo, dacă l-a mai cercat o bucurie atît de adîncă, de bogată și nefiresc, orbitor de luminoasă. Dar, în același timp, îngrijorarea și spaima, cu care-i vorbea fata, îl îndurera, îi înfricoșa și-i strivea inima. Voia s-o scoată la lumină, afară, s-o ducă pe stîncă argintie. Să-i grăiască omenește, prietenește, ca atunci. S-o roage a nu mai crede în prostia osîndelor luate de ea însăși, pentru neștiute ori închipuite greșeli. Dar în momentul acela au intrat trei dulgheri, să desăvîrșească schela din turlă ; i-au văzut aproape și au rîs, rău și nerușinat :

— O găbuiești prin unghere, maistorașule ?

— Jumulește-o, flăcăule, că-i tinerea și-i zboară fulgii, ușor, rîse Natalia. Și de-nveți jumulitul, poate te uiți și la alte puiculițe, cu fulgi moi și calzi.

— Nu fiți nerozi ! bombăni dojenitor, sfidător.

— Așa-i... Cine zugrăvește... draci trebuie să se păstreze neprihănit... Noi, dulgherii, putem a ne... îndeletnici cu femeile ; tu... mieluțul Domnului !

— Orice mieuț are o mieuță ! chicoti iar Natalia.

— Păcat că-i mută, schiloadă și strîmbă.

— Încetați ! se-nfurie Ieronim. Încetați, că vă sparg capetele !

— Uite ce hulubi de foc îi zboară din cușcuța gurii...

— Gata ! îl luă Ieronim în piept pe batjocoritor, brîncindu-l ; nu-și da seama ce face ; nu vedea că dulgherul cîrcotaș avea barda în dreapta.

— Lasă-l, nu te pune cu omul... Domnului, îl trase Natalia de mîneacă ; nu de alta, dar acuș te repede-n fundul tartarului la nefîrtatul. Nu vezi cum înproașcă flăcări de furie prin ochi ?

— Am șuguit, Ieronime te știm curat și bun, zise părintește meșterul Dragoș. Și Isus s-a plecat... să lege sandala Mariei din Magdala...

Dar lui Ieronim nu-i mai păsa de ocări și ironii ; bucuria aceea uriașă, copilărească totuși, îl năpădi, îl învăluie, îl copleși. Și copleșirea asta îl fericie.

Cît a durat încontrarea cu meșterul, între glumă și batjocură, Necunoscuta s-a topit în amurgul coborît din munți, că parcă n-ar fi ființat niciodată. Dulgherii s-au tras, încet, șovăitori, bodogănind.

— La treabă, năzărelnicilor ! porunci, răstit, meșterul Dragoș. Unde ați văzut voi o fată pe-aici, afară de Natalia ?

Vorbea cu atîta hotărîre, încît și lui Ieronim îi venea a crede că iar a avut o vedenie. ...,Necunoscuta, fata

de pe stînca argintie ? Ce nerozie ! Nu cumva mi-a dat lelea Călina zeamă de mătrăgună ? Mă înduşmănesc împotriva-mi, mă schimb în fiară, mușc și sfișii“... Și, la lumina felinarului, toată noaptea a cioplit trei trandafiri, pe trei lespezi de piatră. Lovind cu ciocanul în daltă, își strivea furia și se liniștea : „,,Mi-o închipuiam o știmă și cînd colo... Necunoscuta, muta de lîngă mine. Ce nerozie ! Îi șopteam verset : „*În seara asta, dragă, gura ta-i cel mai înmiresmat trandafir din lume*“. S-o pictez așa cum sta pe stînca argintie... Dar cine-o fi ? De unde vine ? Ce nelegiuire a săvîrșit ? Ce-am făcut, Doamne ? ! Am luat asupra-mi povara unei taine pe care n-o cunosc“...

Văzînd zile calde, meșterul Ion veni la Sucevița și porunci să continue zugrăvirea în naos, începînd cu „Pantocratorul“, sus, în turlă.

— Meșterul Ion mă pune la tot ce-i mai greu, se căina Sofronie. Ciinele ! Eu lucrez și el încasează banii. Auzi ? „Pantocratorul“ ! Știe că n-am să îndrăznesc niciodată a spune că nu l-a pictat el.

Aveau schițele, boielile, tencuiala gata, dar măcinau gînduri potrivnice și nu le venea să se apuce de lucru : Sofronie, sfada cu frate-su ; Ieronim, cu ale lui. „Sfișierea tainei“, cum spunea el, i-a răvășit sufletul amarnic. Se deprinsese cu gîndul că, acolo, pe stînca argintie întîlnise o știmă pe care o învăluisese în mister și-o păstra urcată pe-un soclu mai presus de fire, într-o lumină vrăjită, magică. Și, deodată, pentru că o afurisită de basma s-a agățat într-un colț de scindură, lumina s-a stins, miracolul a coborît în realitate. Și asta îl durea, parcă un vultur cu gheare de foc i-ar fi scrijelat inima.

Trei zile necunoscuta nu s-a mai arătat prin mănăstire. Unii ziceau : a plecat cu bivolițe cu tot, peste Obcina Mare. Damian pretindea că a ascuns-o Andrei prisecarul : umblă s-o împace cu... părintele său — arhimandritul Crimca. Șoptea, la ureche, o nouă ticăloșie :

— Vine pe-aici chipurile să deprindă meșteșugului miniaturi, de la Ieronim ; de fapt să-și vadă odrasala și s-o conăcească, s-o atîrne de gîtul tînărului zugrav, așa mută și nătingă precum se află.

Ieronim o regreta, îndurerat : ..., „Unde-o fi ? Mi se aprinde în cuget un simțămînt ciudat : ură ? dragoste ? Îmi vine să spun mereu : *În seara asta, dragă, gura ta-i cel mai frumos trandafir din lume...* Dar minunea s-a preschimbat într-o realitate grea. Mi-e frică de ea ? O urăsc ?“...

— Cine i-o fi făcut vînt de-aici ? întrebă Sofronie, supărat. Era o neroadă numai bună să ne slujească toată viața.

Ieronim tăcea, schița chipul evanghelistului Ioan, pentru baza turlei și repeta în gînd : „*Bolnav sînt de iubire. Sărută-mă, dragostea mea*“...

— Te mirai c-o oropseam ? Avea ceva diavolesc în ea și stîrnea în cei din jur simțăminte parșive, ucigașe. Totuși, mi-aș fi luat-o de nevastă. Înțelegi ? Pentru că eu, în fapt, sînt cel mai nenorocit om din lume : am inimă de armăsar și trup de cămilă rebegită, schiloadă.

De cînd îl cunoștea, Ieronim nu l-a auzit vorbind așa de îndurerat. Asta i-l apropia de inimă :

— Te înțeleg, bădiță. Că noi, amîndoi, asta facem : zugerăm și visăm iubite cu buze ca floarea trandafirului. Visăm, căutăm și aflăm doar mătrăgună și ciumafaie.

Îi era milă de Sofronie ca și de sine-și. Cu mînele sufocate, frămînta tencuiala amestecată cu cîlți, ca

pe-un aluat scump și depăna vorbire prietenească, abia stăpînindu-se să nu spună că „taina s-a sfîșiat” : — Bădiță Sofronie, Necunoscuta-i o făptură înțeleaptă, gîngășă...

— Pe dracu ! O toantă nevolnică... Dar mi-i ciudă pe meșterul Eli Ilarion, că umblă cu șoalda : pe tine te sfătuiește să te ferești de Muta, ca să nu-ți pierzi talantul, iar pe mine mă îndeamnă s-o strîng de pe drumuri. Frumos îi șade ?

— Da ? Foarte... foarte bine.

— Dar năroada se ține scai de tine, berbecule. De ce n-o înveți să scrie ? Ne-am înțelege mai ușor cu dînsa.

— Înțelege și vorbește prin semne.

— Îți vorbește ție, mie-mi arată numai ură. Ură mută.

— Deci, grăiește... Să nu mai tîndălim, bădiță ! se scutură Ieronim din îngăimeala gîndurilor. „Pantocratorul” așteaptă în cupola turlei.

— Da, greu mi-i să mă vîr în încăperea asta înaltă și strîmtă ca un poloboc. Și-apoi nici nu pot da capul pe spate, ca să...

— Te-ajut eu.

— Da... Asta ar mai trebui : să afle frate-meu, zbirul. Tu zugrăvești sfinții și evangheliștii ; eu, „Pantocratorul”, cum a poruncit mărița sa meșterul Ion... Ajută-mă să tencuiesc.

Sprinten, Ieronim se strecură printre scînduri și grinzi, pînă sus în turlă. Gligorie îi întinse funia de care legase ciubărul cu tencuială. Într-o jumătate de oră tencui rotundul cupolei, neted și luciu, gata pentru zugrăvit. Dar cum a intrat sub cupolă și-a cercat să ridice mîinile să schițeze capul „Pantocratorului”, Sofronie a simțit un junghi în spate : oasele bolnave și răsucite din șira spinării nu-i îngăduiau să se mlă-

dieze, să se strecoare și să lucreze în loc strîmt, cu capul mult aplecat pe spate. Țîpă și se răzvrăti :

— Au !... Ce sîntem noi aici ? Osîndiți la trudă faraonică ? Vezi, nici nu-mi încape gheba în turlă ; cum să mai țin lumînarea și ulcica, și pensula și, cu plăcere, să izvodesc un „Pantocrator“ măreț ? Frate-meu benchetuiește, lua-l-ar dracu, cu boierii și cu negustorii bogați. ...Cumnată-mea, frumoasă ca o zînă și zgîrcită ca o zgriptoroaică, îi cere bani și iar bani. Dacă vrei să ajungi, trebuie să-ți ȱugui buzele spre vorbe mieroase și să-i lingusești : la el talantul, la ea frumuseȱea... Eu, cu chin și-amar să-l pictez pe „Pantocrator“, să-l îmbogăȱesc pe frate-meu, din truda mea de rob. A mea și a ta ! Nu mai pot !

După un ceas, istovit de durere, de oboseală și de mînie, aruncă pensula :

— Mă sufoc !... Mor !... La dracu !... Și uite ce poznă iese : mîzgălitură !

— Sofronie, lasă-mă pe mine. Te rog !

— Am poruncă ! Eu trebuie să... Cumnată-mea, Irina, bate din picior, repede și apăsător, ca o iapă-n călduri : „Să zugrăvești Suceviȱa cum poruncește Elisabeta doamna, că eu pe dînsa mă bizui la boierirea ta !“

După încă o jumătate de ceas, Ieronim l-a coborît în spinare, aproape leșinat de înȱepeneala și durerea oaselor.

Meșterul Ion s-a mîniat foarte tare și l-a plefturit cît colo pe Ieronim cînd a cerut să zugrăvească el toată turla :

— Sofronie ! Chiar de-ar crăpa !

Lucrarea ar fi durat o săptămîină, dacă, pe ascuns, cînd meșterul Ion nu era în mănăstire, Ieronim n-ar fi lucrat în locul lui Sofronie. De altfel simȱea o ciudată plăcere să-i cînte în strună, birfind, cîrtind, cu amar :

— Noi, zugravii, sîntem niște amăgei: îl înfățișăm pe „Pantocrator” bun, milos, drept, înțelegător durerilor, iar el ne frînge gîtul, silindu-ne să-l așezăm tot pe bolți. Și ne sufocă, ne chorăște cu boielile cu care noi vrem să-l facem cît mai frumos.

— Păcătuiești și tu, Ieronime ?

— Cu gîndul ; cu fapta n-am avut încă răgaz. Dacă n-am... păcate, mă pregătesc să le fac. Și... cît mai boacănă.

Ca să-i mai aline durerile, născocea glume veseli-toare. De pildă, zugrăvind chipul evanghelistului Marcu cînta fornăit, caraghios :

— *Sfintu Marcu, cît trăiește, / Șade-n scaun și cetește, / Pîn-tîmpește / Din zori / Pînă-n cîntători / Din ră-sărit / Pînă-n asfințit...*

— Ești băiat bun de pus la rană, Ieronime.

— Ce zici, bădiță, vodă va fi mulțumit de lucrarea noastră ?

— Tu ești mulțumit ?

— Nu. Mă întreb mereu : de unde luăm atîta cer-senin să-l așezăm pe ziduri, ca Sucevița decît Vorone-țul mai mîndră să fie ?

— Nu prea știu. Presimt că meșterul Ion o să ne lase să trudim aici, în sărăcie, iar el o să plece după chi-verniseală.

— Se vede că așa-i pe lumea asta : unii să trăiască sub zodia foamei chinuitoare, alții sub a belșugului desfrînare. Calici și boieri !

— Nu-ți plac boierii ?

— Nu : jupoaie norodul și închină țara la sultan, la hantătar, la riga leah, după cum bate vîntul. Nu vor să vadă că tot români sîntem și cei de la Tîrgoviște și cei de la Alba Iulia. Nu vor să vadă c-am putea fi o țară mare.

— Nu cumva ții parte acelui Mihai vodă, care...

— Pofteste a uni țările române și a scutura pe otoman din spinarea noastră, a tuturor. Cît va să mai stăm despărțiți, mărunței, cu fruntea plecată la papucul sultanului ? Cît ?

— Adevărat. Dar cine ne garantează că, uniți, vom fi și fericiți ?

— Fericirea-i doar tăcerea nenorocirii ; și, fiind noi mai puternici, mai ușor facem ca nenorocirile să tacă. Iar nenorocirea neamului nostru sînt marile împărății din jur ; ele vor să ne înghită. Iar Mihai vodă vrea să nu fim înghițiți, ci slobozi să trăim.

— Mda... Acolo pune mai mult roșu. Așa.

La altar munciseră cu pasiune, cu aprigă voință de a săvîrși o operă cît mai valoroasă ; lucraseră cu prietenie și dragoste. În turlă s-au chinuit amarnic ; au terminat, totuși, în șase zile.

Poruncind lui Ieronim să-l urmeze cu felinarul, meșterul Ion urcă schela. Privi pe îndelete și icni de cîteva ori a nemulțumire. Îi plăcea, totuși, culoarea, aureola făcută din raze ușor ondulate, chipul blînd al „Pantocratorului“, mantia albastră, iar tunica de-un purpuriu cald și viu, apoi mîinile larg deschise întru îmbrățișarea lumii din înaltul cerului. În mijlocul cupolei, unde se afla cîrligul de care va fi agățat candelabrul cel mare, a zugrăvit o floare, ca o tălmăcire a locului inimii răspînditoare de bunătate, dragoste și lumină.

— Prea mult aur și purpuriu ați turnat. Mă ruinați !...

Cînd scria versetul din jurul cupolei, Soforonie își aminti :

— Unde-a dispărut Muta ?

— Nu știu... N-am căutat-o.

— Nu ? Mă mir !

— Deși, drept să spun, îmi lipsește. Da : îmi lipsește.

— Totuși, vezi că putem sfîrși o lucrare și fără ajutorul ei... neprecupețit. Cu o zi înainte de a... dispărea, zor nevoie să mă drăgostesc cu ea.

— Și ? se trezi Ieronim întrebînd, fără voie.

— Am dus-o pe Bercheza în sus... sub un arin.

— Sub un arin ?... se descumpăni, călcă pe-o scîndură șubredă și se prăbuși printre stîlpi. Cu greu se acăță cu mîinile, cu picioarele, se zgîrie la șolduri, la obraz, dar căzu în picioare. Cînd simți piatra sub tălpi, ridică privirea spre bolta turlei și, printre ostrețe, zări chipul „Pantocratorului“, cu brațele ridicate parc-ar fi vrut să-l îmbrățișeze.

Zîmbi, trist ; dar Sofronie rîse, tare, ca de o întîmplare hazoasă. Dulgerii aflați în biserică îi săriră în ajutor. Printre dînșii, Necunoscuta. Se bucură nespus, o clipă ; în cea următoare, își aminti vorba lui Sofronie și se strîmbă, acrit, parc-ar fi înghițit zamă de măcriș, iar inima i se făcu cîrcel de ciudă, de durere și de frică : „Era să mă schilodesc“...

Fata scoase o basma din sîn și-i șterse tîmpla sîngerată.

...„Cum poate fi așa de mîngîioasă una care... Dar ce pretenții am ? Trăiește și ea cum crede și cum poate“... Afară o întrebă, cu ciudă abia stăpînită :
— Unde ai fost ? De ce-ai plecat ?

Fata îi arătă căruța încărcată cu lemne, iar el, deși îl durea șoldul drept, o ajută să le descarce. Gîndea :
...„Am văzut și frumusețea și urîtenia, și neprihana și preacurvia. Nu-s neprihănitul, cum crede Eli Ilarion“...

— Tocmește-l, Muto ; întrerupse Sofronie, să ți le taie, să ți le care în chilie, să-ți facă focul și să te-n-călzească, frecîndu-ți tălpile picioarelor !

— Așa ar trebui, bădiță, se prefăcu Ieronim că nu pricepe batjocura, dacă am fi oleacă mai... oameni și-am iubi oamenii. Au n-am zugrăvit noi, în altar, „Spălarea picioarelor ?“

— Da, da... Iar tu, Muto, ai grijă de dumnealui că, uite-l, cînd nu te vede, se zvîrcolește ca un drac căzut din turlă drept în cristelniță.

— Dacă nu mi-am frînt gîtul, cred c-o să-i tai lemnele și-o să-i încălzesc și picioarele.

Auzindu-l cum îi răspunde, de serios, de convins, Sofronie își înghiți batjocura și se lăsă păgubaș.

Cu toate că pe zidurile Suceviței chipurile sfinților aveau să se înșire în rînduri strînse, totuși meșterii s-au străduit să creeze un model floral pentru che-narele de la uși, pentru brîul din naos, pentru ramele tablourilor din Sinaxar, pentru pridvor și, mai ales, pentru „Arborele lui Ieseu“.

— Florile, și îndeosebi trandafirul, simbolizează slava cea din înalturi, de care se bucură numai cei împodobiți cu fapte mari. Meșterul Eli Ilarion îl întreabă, într-o seară :

— De-o vreme, Ieronime, ziua lucrezi la schițele pentru frescă, iar noaptea, pînă tîrziu, cioplești la piatră : cum mai poți ? Ce-i în inima ta ?

— O dragoste, ca un foc mocnit ; dacă dă peste mine un vîn rău, mă aprind și ard, meștere și părinte al meu.

Dar, în acele zile de început de iarnă, asupra Necunoscutei se năpustiră iară răuvoitorii. Într-o noapte, cineva i-a ascuns bivolițele ; le-a găsit după trei zile, la o tîrlă în apropiere de Ciumîrna. În chilie, intrînd foarte obosită, s-a întins pe pat, dar a sărit arsă ; cineva îi pusese în saltea spini de mă-

cieș. Într-o seară, venind din munte cu o sanie de var, flămîndă și însetată, a luat ulciorul de lîngă ușă să bea ; în loc de apă a sorbit zeamă de pelin, amestecată cu leșie.

— Trebușoarele astea le săvîrșește Damian, butea evlavioasă, cu minte de hulpoi, credea Sofronie. O batjocorește, dar umblă să-i facă pîntecele... grădina roditoare și să te pîrască pe tine care-i porți sîmbelele și-i legi joile. Înțelege ?

Înțelegea, mai ales că dulgherii n-au tăcut, iar le-lea Călina s-a întrebat, luîndu-l în răspar :

— În sfîrșit, meștere, ai... dezbrobodit-o ? Dar te mulțumești numai cu-atît ? Am spus, de mult : Muta nu-i slută. E curățică, îngrijită. Mă tem însă că-i Rusalcă și are pe dracul în ea ; cînd o apucă, aleargă nebună, bălăngăne mînurile spre cer și grohăie ca scroafa cînd i se face de vier... Și-apoi, chiar dacă nu folosește cuvinte, tot se pricepe să ceară bărbatului a-i împlini toate cele de... necuviință.

Asemenea bîrfire îl otrăvea, dar nu-l mînia. Dimpotrivă : îl cuprindeau fiori de evlavie, de milă pentru prostia omenească și mai fără măsură se dăruia muncii. Se hodinea citind ori plimbîndu-se prin pădure, tăifăsuind cu călugărul Mina, ori vizitîndu-l pe Crimca, la Suceava. Întra și în biserică să vadă cum se usca zugrăveala, dacă nu crăpa tencuiala de frig și dacă nu se schimbau culorile la uscare. Azi cercetă îndelung tabloul „Isus înger al marelui sfat“. Găsi cîteva greșeli și se întristă : „Cum de-am făcut heruvimii mari și pe Isus mic ? Și cît am vrut ca serafimii să plutească printre stele fără număr... Leonardo da Vinci spune că pictura e *una cosa mentale*. În tablourile lui, figurile sînt geometric rînduite și dau impresia de echilibru al tuturor proporțiilor. Dar ce grea-i știința asta... Dacă nu vedeam tablourile

lui Michelangelo, Tizian, Leonardo, Botticelli lucram după tipicul Răsăritului, ca meșterul Ion și eram un zugrav fericit. Așa, nici eu nu mai știu ce sînt. Și poate nici ce-aș vrea să fiu : îmi plac italienii, gîndesc ca ei și zugrăvesc ca înaintașii mei de la Voroneț și Moldovița... Pictura, un șir de povești scrise cu pensula, în linii și culoare, se citește cu ochii, în gînd. Poveștile le scot din scriptură și din spusele lui moș Andrei prisecarul "... Privea chipul Fecioarei din tabloul „Înălțării“ : ..., „Are trăsături armonioase și o blîndețe de mamă duioasă, colorată cu un dram de tristețe. Presimte oare suferințele fiului său ? Sînt, de fapt, suferințele mele : n-am bănuît că, zugrav făcîndu-mă, voi fi chinuit de dorul desăvîrșirii și mă voi prăbuși în neîmplinire. Căci o fi măreață „Înălțarea“ și tablourile „Acatistului“, ci eu de o mie de ori le-am visat mai mărețe și mai frumoase“...

Nu-i încăpea neliniștea între ziduri; afară schimbă cîteva cuvinte cu călugărul Mina.

— Și eu intru, ades, singur și admir. Bună treabă faceți ! Foarte !

Urcă pe Sucevița în sus, pînă la stîncă argintie. Cerul era înnourat. Lumina, tulbure și tristă. Nu mai tremurau culorile pe frunze de smaragd. Cren-gile, scheletice, răsucite, strîmbe. Așa-i era și cugetul : răsucit, strîmb, lipsit de înfiorarea frumuseților lăuntrice, culese astă vară... „Sfîșierea tainei a însemnat și moartea visului ? Fără mister, sufletul mi-i mai sărac ? Da, mai sărac... De ce, cu sila am vrut să-i văd fața ? Din întîmplare am aflat cum arată ; dar abia acum mă înspăimîntă gîndul că nu știu cine-i și de ce și-a luat osînda tăcerii“... Se miră, în sine, cît de rece, de nepăsătoare, de mută era pia-

tra : a lăsat să se șteargă și urma nălucirii de astă vară. „Numai în inima mea vedenia aceea n-a pierit... N-a pierit ? Sigur că nu : a stat tot timpul aproape de mine. Și stă și acum cînd știu, numai eu știu, că ea-i *Ea*. Dar de ce nu sînt fericit ?“

Băgă de seamă că din stîncă se desprinde un colț de vreo trei palme. Își dezlegă centura, legă piatra și-o căară pînă în atelierul de sculptură. Nu știa limpede pentru ce : „Poate ca să-mi amintească, mereu, de ziua de 6 august... Ce-ar fi să cerc a-i ciopli chipul, așa cum am văzut-o, întîia oară, îmbrobodită, tristă, mohorîta : imaginea ispășirii de bună voie a greșelilor, încredințată că numai astfel poate intra iar în rîndul oamenilor ?... Dacă aș sculpta-o cum am întîlnit-o pe stîncă argintie și aș numi-o „Neprihana“, m-ar afurisi toți popii ortodoxiei“...

— Ce cetești în piatra asta, meștere ?

— Ei ! mă sperii, moș Andrei... Cum ai intrat ? Pe unde ?

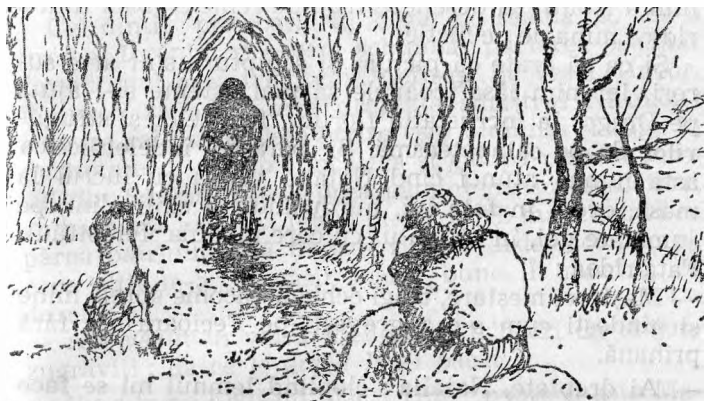
— Pe ușă, cum se intră ; dară mata erai în vijelia gîndurilor și nu puteai auzi... Poftim, mai îndulcește-ți amarul... Și-i întinse o bucată de fagure pe-un taler smălțuit. Obişnuiesc să păstrez cîțiva, din vară, că-s buni de leac. Folosește cuțitașul că, la frig, ceara se-ntărește. Iar, la urmă, dacă-ți place, linge talerul că, pentru un picur de miere, cît o lacrimă, albina muncește jumătate din viața ei, și-i păcat a se părădui. Pe urmă bea și o ulcică de apă rece, adusă de fata asta tăcută și înțeleaptă...

Ieronim abia acum observă că, în spate, cu ulcica în mînă, îi sta Necunoscuta, dreaptă, solemnă, ca o vestală cernită.

— Moș Andrei, mata crezi în... ștyme ?

— Eu cred, pentru că am minte puținică și cam în-
tunecată și nu le înțeleg pre toate. Bătrînii zic că
știma-i muiere mult ispititoare : amăgește flăcăii. Pe
unii îi îneacă în iazuri ori în bulboane, pe alții îi
spînzură de copaci, iar pe cei mai mulți îi uscă de
dor, de dorul ei, al știmei. Adicătelea, tuturor le îm-
parte cîte-un pustiu de bine.

— Am înțeles și-ți mulțumesc, moș prisecare.



Unde prisăcarul umblă cu povești și pilde vechi

Pe gerul cel mare, cînd în atelier era prea frig, meșterii și ucenicii se strîngeau în trapeză să lucreze la căldură și să sporovăiască. Ieronim grăia :

— În lumea asta, totu-i pictură : arborii, florile, trupul omenesc, mărul, capul bivoliței, copita asinului. Totul poate fi artă, iar natura e cel mai mare maestru : meșterul meșterilor.

— Ba eu socot că totu-i sculptură, se împotrivea meșterul Dragoș, cioplitorul în lemn și piatră, lucrînd la înfloriturile stîlpilor de la catapeteasmă. Fără contur, pictura ta ar fi o pată de boiele.

Alteori petreceau întrecîndu-se în meșteșugul de a desena flori, animale, chipuri omenești. Numai Iero-

nim a izbutit să deseneze trup de femeie goală fără a ridica mîna de pe hîrtie.

Și ca să arate că pictura și sculptura sînt arte su-
rori, Ieronim lăsa icoanele să mai aștepte și-l ajuta
pe Dragoș la încrustatul florilor, frunzelor și strugu-
rilor de pe catapeteasmă. Și părăsea îndeletnicirea
asta numai atunci cînd Natalia venea cu lucrul la
masă, drept în fața lui, hurducîndu-și sîinii plini, pe
jumătate goi, în hîținatul cu care mînuia ferăstrăul.
Fata rîdea :

— Meștere, meștere, tragi ochiade lacome spre... mine
și gîndești cum s-o zugrăvești pe Fecioara cea fără
prihană.

— Ai dreptate, Natalia ; cioplinind lemnul mi se face
dor de culori : să le alătur, să le îmbin ca să isc du-
ioșie, frumusețe și cîntec.

— Astea spune-le Mutei, că poate ea te-o pricepe.
Mie, dacă ai ceva de zis, spune-mi-l pe șleau, țără-
nește. Nu umbla cu... hai, fată, în poiană să-ți arăt o...
buruiană.

Meșterul Ion lăsase vorbă să picteze cincizeci de
icoane felurite, și-l tocmise pe călugărul Damian să i
le vîndă, prin țară, înspre primăvară. După trei zile,
din Suceava a mai comandat încă treizeci, pentru pră-
vălia condusă de soția lui. Porunca să lucreze și uce-
nicii : „Numai așa vor învăța mai repede... Dar nu fa-
ceți risipă de culori : sînt scumpe ! Vi le pun la
socoteală“...

La icoanele de lemn foloseau tempera făcută de
mîna lor : cu ou, suc de mlădițe de mălin și măr, vin,
miere, ceară, toate amestecate cu lutișoare cumpărate
de la neguțători boemi ori nemți. Cu pensule moi
întindeau culorile pe lemnul acoperit de trei ori cu
grund subțire, netezit și șlefuit.

Cel dintîi prisecarul a băgat de seamă că, de-o vreme, Ieronim și-a cam schimbat purtarea și chiar firea : cînd prea trist, cînd nefiresc de vesel. Uneori îl auzea zicînd : „Are dreptate sihastrul Nicanor : singura cale spre Desăvîrșire este umilința și ruga în pustietate“... Alte ori încăleca și galopa pînă la rateșul din Rădăuți, întru prea pămîntenească desfătare, cu băutură, jocuri și femei pierdute. Și mai ciudat i se părea bătrînului că tînărul zugrav ardea icoane, pe care alții le-ar fi găsit foarte bune. Îl muștră, cu durere.

— Am văzut în vatra atelierului frînturi de tăciuni zugrăviți ; de ce le arzi ? Nu-i păcat ?

— Nu-s bune ! Nu-mi plac... Uite : poate fi asta Maria Magdalena ? Țeapănă, fără duh, hîdă ? Iar cartea spune c-a fost minunat de frumoasă. Cei din Apus pictează icoane strălucitoare, clocotind de viață. Noi ne-am închis în erminie și nu ieșim din slova ei, chiar de-am pieri în înțepeneală și uscăciune. Parcă n-am vedea că, în jur, viața se zbuciumă, fierbe, se naște. trăiește furtunos și moare în chin și durere.

— Ce n-ar da ucenicii să aibă talentul matalui, așa, învechit...

— Teamă mi-i că nu sîntem decît niște zugravi de izvod : copiem ce-a făcut Marcu la Voroneț sau Dragoș la Arbore. Nu ! Ar trebui să distrug tot ce nu-mi place. Acum parcă îmi pare rău că n-am răzăluit altarul, cum a poruncit starețul, într-un moment de minie.

— Ar fi fost mare păcat.

— Și cînd va fi gata, ce ? dacă nu-mi place, într-o noapte umplu biserica de paie și-i dau foc.

— Se vede că mata ai o usturime mare la inimă, dacă vorbești așa, cu năduf și ură.

— Nu știu ce am dar, de multe ori, îmi vine să-mi iau cîmpii !

— Ba, da... Boala asta, am mai spus-o, se cheamă dragoste.

— Aici, între ulcele cu boiele, ciubere cu var, ziduri și schele, uiți că se mai află și femei pe lume. Slută meserie mi-a hărăzit ursita : mîzgîlitor de sfinți și draci pe pereți ori pe lemn de tei.

Înșfăcă barda și făcu surcele din scîndura pe care-l schițase pe sfîntul Haralambie, binecuvîntînd cu dreapta.

— Poftim !... Foc și scrum ! Mîzgîlitură... Ocară, nu artă !

— Haralambie e sfîntul omorîtor de draci, iar acum, cînd l-ai pus sub bardă și l-ai dat flăcărilor, ai ajutat pe diavoli să-l răpună. Că mare ciudă au dracii pe el.

Ieronim a țîșnit afară, cu capul descoperit, prin fulguirea deasă ; a luat-o pe Sucevița în sus, prin omătul tot mai des. În primele clipe, prisecarul vru să-l urmeze ; dar se răzgîndi : ...„Ninsoarea îi stinge arșița de la inimă“... Rotind ochii prin atelierul pustiu, urmări icoanele înșirate pe lîngă zid să se usuce. Luă una cu chipul lui Isus și o duse în paraclis, rugînd călugărul de slujbă s-o pună în altar, la sfînțit : ...„Poate ajută și asta la ceva“... Apoi, văzînd că Ieronim întîrzie, porni pe urmele lui. L-a aflat pe stîncă argintie : sta gînditor. L-a pîndit o vreme, de după arini ; apoi l-a strigat :

— Meștere Ieronime, ajută-mi să adăp bivolițele Necunoscutei. Pe ea am rugat-o să-mi cîrpească un cămeșoi.

Cu bivolițele de funie, la malul apei, Ieronim se simți ca în copilărie, cînd păzea mieuța albă... „Dobitoacele dau liniște și împăcare omului muncit de gînduri“...

Seara, prisecarul îl căută pe meșterul Eli Ilarion. — Se cuvine să înțelegem tinerii, meștere : au singele fierbinte. Umblă năuci, se crământuiesc, adică arată munciți de gânduri rele, de ciudă, de tristețe, de neîmplinire, de mînie. Ei vor ca toate fără greș să fie. De pildă Ieronim : tot cîntă și descîntă cu... desăvîrșirea. Adesea strîmbă din nas și strigă : „Nu-mi place !... Nu pot face ceea ce vreau și ceea ce am în cap“... Parcă noi, cei trecuți cu anii, am izbutit, totdeauna, să facem ce aveam în cap și-n inimă... Dar, vezi domnia ta, mare meșter Eli Ilarion, tînărul Ieronim, zugrav ot Sucevița, le dă toate pe una : dragostea pentru... Te rog să vezi domnia ta pentru cine. Că pojaru-i mare și cu primejdie.

— Bănuî, prisecare ; am trecut și eu prin de-al de astea. Dar leac nu-i, știu bine, decît fiecare să fiarbă în zeama lui.

Meșterul Dragoș a încheiat lemnul pentru catape-teasmă și deci se cunoșteau dimensiunile fiecărei icoane cu care avea s-o împodobească. Pentru că se pricepea și la cioplitul lemnului, Ieronim a primit porunca să taie, din scîndură de tei, fiecare din cele peste treizeci de ferestruici, formele exacte. Era un lucru de migală, pe care l-a împlinit ca un adevărat stoler. Apoi s-au împărțit și stabilit subiectele pentru fiecare ramă. Starețul Mitrofan a cerut să se zugrăvească pentru toate locurile din catapeteasmă tema trebuitoare, deși știa că ctitorii au lucrări mai vechi, aduse din Țara Românească, de la Athos ori din țara Moscului, de la Novgorod.

Pe vatra mare din trapeză, ardeau lobde groase încălzeau uleiurile, făceau vernichiu din rășină de brad, fierbînd-o pînă ajungea sticloasă și amestecînd-o cu ulei alb fiert, cu sacîz și nefț, în anumite

dramuri. Spălau pensulele. Desenau. Zugrăveau. Cio-pleau lemnul, fiecare în colțurile lui. Și povesteau despre multe și toate câte se petreceau pe lumea asta mare, ca de pildă, despre descoperirea pământurilor noi, despre oceanele cele întinse, despre înconjurul globului. Adesea venea vorba despre războiul cu otomanii dus de Mihai vodă de la Țara Românească și de prea vestitele lui izbânzi. Ieronim continua să-l învinuie pe vodă Ieremia că nu se întovărășea cu voievodul de la Tîrgoviște.

— Așa au cercat mult huliții Aron și Ștefan Răzvan vodă, amintea Sofronie, și știți ce-au pățit : unul ucis la Vinț, altul în țăpă la Suceava.

— Am auzit, bădiță. Dar acum cînd căpitanii lui Mihai vodă au ajuns pînă la Sofia și pînă sub zidurile Adrianopolului, cred că s-ar putea împlini visarea lui Ștefan vodă și Petru Rareș.

— E-adevărat că Mihai vodă vrea să-l alunge pe sultan din Țarigrad ? întrebă meșterul Dragoș. N-ar fi o nebunie ?

— Poate, meștere : o sfîntă și dreaptă nebunie, cum spune arhimandritul Anastasie Crimca. Mai ales că n-o face pentru el, ci pentru creștinătate, îndepărtînd cea mai mare primejdie. Și-apoi, de ce nu ne-am uni noi, românii, într-o singură țară mare, vrednică a se dezbate de sub orice stăpînire străină ? De ce-i place lui Ieremia vodă să trăim așa, dezbinăți și încălecați de sultan, de hantătar, de riga leah ori de împăratul nemțesc ? Nu-i asta o nelegiuire ?

— Vorbești anapoda. Uiți că noi, aici, sîntem bieți simbriași ai Movileștilor, iar ei au luat scaunul domniei cu ajutor leșesc, răpunîndu-l pe Răzvan ? Și ei vor unirea românilor, dar cu ajutor de la riga polon.

— Știu, meștere Dragoș ; dar s-aude că Mihai vodă vrea să ia și cîrmuirea Transilvaniei pe sama lui. Și dacă ia Transilvania, de ce n-ar ocîrmui și Moldova ? Nu-i tot românească ?

— Altă năzbîtie !

— Zic, bădiță Sofronie, că, odată și-odată, trebuie să se ridice un voievod în stare a le uni și a dovedi lumii că nu-i o năzbîtie cum zici, ci o trebuință obștească, o rîvnă a noastră, a tuturor.

Vorbind așa, cu înfocare, Ieronim schiță, pe scîndura alb-gălbuie, un chip de viteaz strașnic, așa cum îl descrieseră unii și alții și, mai ales Crimca, precum c-ar arăta acel voievod neînfricat, care, cu barda în stînga, se repede în vrăjmași, mai abraș ca vultanul în pîlcul vrăbiilor. „Aici vodă Mihai îl înfrînge pe marele vizir Sinan pașa... Dincoace Răzvan vodă-i sdrobot de lefegii leși, în ceasul cînd vodă Ieremia se roagă, în biserică... După ce s-a rugat, evlavios, a poruncit înțeparea celui înfrînt. Arăt schițele lui Crimca... Dar dacă mă pîrăște careva lui vodă ?...” Șterse, repede, cu cîrpa, tot cărbunele și schiță, apăsă, pe arhanghelul Mihail, călare, cu spada în vînt, Pofti pe ucenicul Gligorie să-i coloreze cîmpul cu purpuriu.

Și ca să mute gîndurile și vorbirea de pe cărarea asta primejdioasă, îl rugă pe Moș Andrei să spună o snoavă de-a lui, românească.

— Dacă binevoiți să mă ascultați, vă îndrug ceva despre căpcăuni, surise bătrînul, bucuros că poate înșira o povestire cu tîlc. Aștia au fost un fel de făpturi cu un obraz de om și celălalt de cîine. De aceea li se mai zice și capcîni. Aveau numai un ochi, în frunte. Adulmecau oamenii români, îi prindeau și-i hărtăneau pe cîte cinci-șase o dată, îi frigeau și-i înfulecau, pe

rudă pe sămîntă, lingîndu-și buzele ca de miere. Că erau lifte. Mare jale ! Nu le tihnea oarmenilor nici lumina soarelui. Dar, iaca odată, un român plecase de acasă după treburi. În gospodărie rămaseră trei fete. Auzind, hi ! cum își mai lingeau botul căpcăunii ! Dar fetele, sărace fiind, mereu flămînde, erau foarte slabe : numai piele și ciolane. Căpcăunii, ce să facă ? Le aduseră la muma lor, Căpcăunoaia, și-i porunciră : „Să le îngrăși, iute și degrabă !“ „Păi cum ?“ Să le hrănești cu pîine, miere și miez de nucă. Apoi să le frigi și să le pui, coalea, pe masă, friptură caldă, aburîndă și grasă, ca pentru niște foale căpcăune și flămînde. „Ai înțeles ?“ „Înțeles“. Și s-au dus după alte tîlhării de-ale lor. Cînd fetele au fost grase și frumoase, Căpcăunoaia a aprins focul în cuptor, a făcut jaratec zdravăn din lemn de fag, iar cînd a crezut ea că-i bine ars cuptiorul, a adus lopata și a răcnit către fata cea mare : „Sai fată pe lopată !“ Înfricoșată, fata a urcat și Căpcăunoaia, hașt ! o zvîrli, cu putere, în rîul focului. După ce-o rumenește bine, strigă la cea de-a doua : „Sai fată pe lopată !“ Mai moartă de frică, și fata a doua împlini porunca. A venit rîndul celei mici. „Sai fată pe lopată ! strigă, încă mai fioros, Căpcăunoaia. „Sai, măicuță, de-mi arată!“ o rugă fata, plîngînd. Și, prin semne, îi dovedea că nu știe cum să se așeze. Văzînd atîta prostie, Căpcăunoaia se așeză, furioasă, pe lopată, să-i arate : „Uite-așa, fată neroadă !“ Dar n-apucă să se așeze bine, și fata o și saltă, azvîrlind-o, cu toată puterea în mijlocul jarului din cuptor. Și n-o scoase decît coaptă bine și-o puse pe masă, lîngă surioare. Apoi, dă fuga la părinți, mergînd pe Calea Robilor. Căpcăunii vin, dar nu-și găsesc mama. Foarte flămînzi fiind, se apucă de hăpăit friptură. „Pute-a țîță de mămuță“ băgă de samă cel mij-

lociu. Uitîndu-se mai bine, aflară căpcăunii că şi-au mîncat mama friptă. Ajunsă în țară, fata s-a dus la Curtea domnească. Vodă i-a ascultat povestea, a strîns oaste şi a nimicit toţi căpcăunii...

Ca şi altădată, Ieronim desenă pe scîndură netedă povestea prisecarului, încălzit de tîlcul ei adînc.

În ajunul Crăciunului, Necunoscuta intră în chilia lui Ieronim, cu o floare de muşcată. I-o întinse, apoi îşi desnodă broboada încet, domol, blînd, mînios, cu grijă, ca o legătură de pe-o rană în sfîrşit tămăduită. El amuţi, uluit : lăasă pensula şi paleta pe masă şi strînse pumnii ; tremura de emoţie, de tulburare. — Mulţumesc c-ai păstrat taina... şopti ea încet, cuminte, înfiorată.

— Că am avut puterea să tac, suspină Ieronim, abia stăpînindu-şi lacrimile.

— Azi am împlinit trei ani de tăcere : sfîrşitul osîndei.

Îl sărută cu buze fierbinţi, apoi îşi lipi tîmpla de pieptul lui, îmbrăţişîndu-l cu dreapta, insuflîndu-i stăpînire de sine, împăcare, linişte.

— Cum te numeşti ? De unde vii ? vru să afle Ieronim, ars de dorinţă şi curiozitate.

— Pentru încă o vreme, mai trebuie să rămîn... *Necunoscuta de la Sucevița*. Nu te supăra, Ieronime : mai ai un dram de răbdare cu mine. Numai un dram... Şi supune-mă la toate încercările, oricît de grele, dacă vrei să cîştigi încredere deplină în mine.

Îi puse paleta şi pensula în mînă, îşi acoperi iar fața, se înclină şi ieşi. După cîteva minute de meditație, Ieronim porni a picta cu aprindere : „...Știma Suceviței mă iubeste“... Luă scîndura pe care schițase chipul arhanghelului Mihail, îi întări cîmpul purpuriu, apoi, cu înfrigurare, pictă un chip de fată după

modelul italienilor. Lucra cu o bucurie ciudată, fără a gândi nimic alta decît să tălmăcească, în culoare, simțămintele proprii din clipele acelea. Cînd o sfîrși, o duse călugărului Mina, singurul care mai văzuse asemenea lucrări. Primi îmbrățișare și laudă :

— Ieronime, Desăvîrșirea ta-i aproape. „Înălțarea“ din altar și lucrarea asta mi-o dovedesc.

— Părinte Mina, ți-o dăruiesc ! Și m-aș crede fericit dacă ai primi-o.

Apoi vorbiră, îndelung, despre meșterii italieni și despre palatele din Veneția. Foarte dornic să-i cunoască arta, călugărul strîngea, de mulți ani, bani pentru o călătorie prin Europa. Numai cînd auziră bătăi în ușă, își dădură seama că amurgea. Ieronim deschise și în față-i se ivi Necunoscuta, îmbrăcată în alb, dreaptă, mîndră, demnă. Păși în mijlocul chiliei și întinse călugărului un taler cu bob fiert. Mina îl primi și-o binecuvîntă, iar către Ieronim :

— Meștere, tu cel dintîi, ai înțeles că Necunoscuta nu-i o fată beteagă, ci o adevărată domniță. Vrednic ești a primi și pentru asta laudă și binecuvîntare.

Zărind tabloul sprijinit de perete, Necunoscuta se apropie și îl cercetă îndelung. Călugărul aprinse sfeșnicul de la flăcăriua candeliei și-o ajută să vadă mai bine : deși mic, chipul personajului părea viu. Dar numai Ieronim știa, acum, că acela era chipul Necunoscutei. Fata ingenunchie și se plecă adînc în fața lui ; apoi, ridicîndu-se, țîșni afară, parc-ar fi zburat.

În zilele Crăciunului, Eli Ilarion l-a poftit pe Ieronim să-i fie oaspete, în casa din Suceava. Au petrecut cu prietenii, în fața tigăilor cu friptură de porc, a oalelor cu sarmale și al ulcelelor cu vin. L-au vizitat pe meșterul Ion, au vorbit mult despre fresca de la Sucevița, au dus daruri la Curtea domnească, icoane zu-

grăvite de dînșii ; dar, mai ales, au ținut sfat cu arhimandritul Crimca. Îi spunea lui Ieronim :

— Dacă te sîrguiești, tinere, harul priceperii tale în a rîndui liniile, a îmbina și așeza culorile urcă pînă la cer. Spun asta gîndindu-mă la tot ce-ai zugrăvit pînă acum.

— Cerc să mai acopăr cel pustiu cu flori și cel urît cu un dram de frumusețe. De mult vreau să întreb, părinte arhimandrit : cum am putea răsplăti pe fata necunoscută care a cărat piatră pentru zidari, iar acum ne-ajută la frescă ?

— Tu ce ai de gînd ?

— Aș pune-o printre ctitori. Fata asta-i întruchiparea voinței, a bunătății și neprihanei. Mai bine ar suferi plîngînd o Suceviță de lacrimi, decît să săvîrșească o faptă rea.

— Am privit-o și eu, cu luare aminte, și m-am gîndit la viața-mi, de cînd mă numeam Ilie și slujeam, ca oștean, lui Petru vodă poreclit Șchiopul, și trăiam mai mult prin grija părintelui meu Ioan Crimca, neguțător înstărit din Suceava, și răsfățat fiind de muma mea Cîrstina. Pe-atunci mă băteam cu tătarii și mă hîrjoneam cu fetele, însoțit de Luca și Simion Stroici, tineri veseli și zburdalnici ca și mine. Mă văd apoi diac domnesc, că aveam scris măiestrit și-mi plăcea foarte să cetesc și să învăț, cu dascăli mari cărturari. Și nu pot uita că am fost față la înduioșătoare căsătorie între Petru voievod Șchiopul și roaba Irina zisă Botezata. Era nepomenit de frumoasă, de bună, de miloasă, de harnică, de înțeleaptă, de omenoasă. I-a oblojit rănile și betesugurile ca o soră, ca o mamă, ca o soție, ca o vrăciță și ca o roabă. Eu am învățat-o să scrie și să cetească, să vorbească frumos și să se poarte ca o doamnă între jupînese. M-a vrăjit și pe mine cu minunea ființei sale. Și pot

spune, fără sfială, că pătimaşa dragoste pentru Irina doamna m-a hotărît spre călugărie. Aşa, din oştean şi diac, am ajuns duhovnic domnesc. L-am însoţit pe măria sa Petru vodă în surghiun, acolo, în Austria la Tirol. Împreună am cercat să ne ostoim dorul de ţară studiind limbile italiană, latină şi germană ori cercetînd cărţile de arhitectură şi de pictură. În Tirol m-am cam sfădit eu cu Movileştii şi încă tot din pricina Irinei, care ne îngrijea, cum spuneam, iar vodă nu ieşea din cuvîntul ei. Asta îl supăra pe Ieremia Movilă şi, mai cu samă, pe Elisabeta ; voiau să pună mîna pe averile surghiunitului Petru vodă. Dar asta-i o poveste prea lungă şi chiar primejdioasă pentru cei care o ştiu... Învăţam, cum am zis, arhitectura. Vodă voia, dacă se întorcea iar în ţară, să înalţe o ctitorie de cinci ori mai mare şi mai frumoasă decît Galata, unde îmbinase meşteşugul moldovenesc cu cel muntean, aşa după cum însuşi era odraslă moldo-munteană. Iar acum, cu acea brumă de învăţătură şi, îndeosebi, cu ajutorul arhitectonului Eli Ilarion, am întocmit planurile ctitoriei de la Dragomirna. Rîvnesc să ajung ctitor al unui lăcaş de cultură încă mai măreţ decît Suceviţa. Priveşte şi tu planurile.

Ieronim se emoţionează foarte tare ; se îmbujoră şi i se umezirează ochii. Îşi apăsă pleoapele cu podul palmelor, ca să poată desluşi liniile de pe hîrţile puse în faţă de arhimandrit şi să înţeleagă planul, în totul lui tot şi în amănunte. Apoi grăi, cu sfială :

— Măreaţă zidire !... Arcurile frînte de la uşi şi ferestre sporesc impresia de înălţime şi eleganţă. Bănuiesc că aici se întîlnesc şi se îmbrăţişează nu două, ci trei meşteşuguri sau stiluri : moldovenesc, muntenesc şi transilvănean. E un fel de ctitorie a unirii ţărilor noastre. Aşa o văd, o simt eu.

— Pentru vorba asta te îmbrățișez, tinere. Tot pentru același înțeles am să-i pun un întreit hram : dreptul Enoch, Ion Teologul și proorocul Ilie. Pricepi ? Și ctitorii, tot o treime : doi Stroici și cu mine.

— O văd ca pe-o corabie cu catarg foarte înalt, plutind prin furtunile veacurilor. Mult aș vrea s-o împodobesc cu o frescă nepieritoare ! Dar numai dacă născocesc o tencuială și culori fără moarte

— Pregătește-te întru aceasta, Ieronime ! pregătește-te !

— Fericit sînt, prea cuvioase, pentru încrederea ce-mi arăți.

— Și ce crezi că am putea zugrăvi ?

Ieronim intră într-un fel de euforie :

— Deasupra brîului, scenele cele legiuite, din ermie, ca la Moldovița, Voroneț, Humor sau Sucevița. Iar sub brîu, cinul... da cinul acestor țări : voievozi, mitropoliți, sfetnici, dregători, căpitani, oșteni, țărani. Gîndesc la asta de pe cînd eram la Roma și Fra Geremia Valacco îmi lămurea zugrăvelile lui Rafael. Am să cercetez pomelnicele și cronicile, să aflu toți voievozii români ; în jur vreau să pun alai de sfetnici și hore de fete, ca zînele de frumoase...

— Mai limpede : de ce vrei să zugrăvești un „cin“ românesc ?

— Cuvioase arhimandrit, în drum spre Athos am trecut prin Țara Românească și am vorbit românește la Tîrgoviște, la Curtea de Argeș, unde am scos izvod de pe multe chipuri din frescă ; apoi cînd m-am întors din Olanda am trecut prin Transilvania și tot cu români m-am întîlnit. Dar chipurile ocîrmuitorilor noștri de demult s-au pierdut ; unora li s-au uitat chiar numele lor cel adevărat. Și un neam care își uită strămoșii, își pierde și dreptul de a ființa printre

neamuri. În Apus, noroade și țări, mai mici ca ale noastre, au făcut pentru cîrmacii lor castele, palate, statui și tablouri vestite. Noi să nu le slăvim numele măcar în zugrăveala de pe trupul unei biserici ? Doar pe ctitori dacă...

— De ce nu cerci a împlini asemenea gînd și la Sucevița ?

— N-am spus, dar am schițat un astfel de plan pentru pridvorase și peretele de la apus, rămase încă neacoperite cu scene din erminie. Îmi umblă destule năzdrăvăanii prin cap. Mă întreb însă dacă Movileștii mi-ar îngădui să-l zugrăvesc și pe Mihai vodă de la Țara Românească.

— De ce tocmai pe Mihai vodă ?

— Pentru că a scuturat jugul otoman, cu spada, pîrinte ; și, după cîte s-aud, vrea să ia în stăpînire și Transilvania.

— Și te-ai încumeta să-mi zugrăvești, așa cum spui, un cîin românesc la Dragomirna ?

— Da ! Împreună cu Sofronie, cu Gligorie și cu Necunoscuta ! se încălzi iar Ieronim, fericit ; dar în clipa următoare i se păru că a greșit numind-o și pe Necunoscuta ; și-atunci se repezi cu vorba, parc-ar fi vrut să se uite : De pildă, aici în ocnițele de sub strășină aș zugrăvi heruvimi și îngeri. În arcade, apostoli, sfinți și mucenici. Sub arcade : „Facerea“, „Izgonirea“, „Acatistul“, „Arborele lui Ieseu“. Sub brîul în trei vițe, pe care le-aș colora în purpură, albastru și aur. aș zugrăvi istoria noastră și oamenii noștri de samă.

— Și turla ? întrebă arhimandritul, surîzînd luminos.

— De cînd am văzut dantelăria de piatră de la Curtea de Argeș, mereu gîndesc să folosim și noi, în Moldova, asemenea meșteșug. Că, iertare, dar eu mă tem de turlile zugrăvite. Nu pentru că se lucrează greu, ci pentru că, fiind partea cea mai înaltă, fără adăpost

de vînt și viscol, fresca se șterge repede. Ca să dureze o mie de ani, s-o împodobim cu flori sculptate în piatră. Eu chiar am cercat asemenea flori, după modele de la Argeș.

— Ai învățat și cioplitul pietrei ?

— În Florența, am ucenicit la un maestru bătrîn, care se lăuda că a fost prieten cu Michelangelo.

— Dacă muncești cum ai început, tinere, vei fi fericit.

— Fericiți sînt, părinte arhimandrit, numai cei însetați de cunoaștere ; ei pot bea din izvoarele cerului. Ci eu încă nu cunosc adevărul adevărului... Dragostea... Iertare cer pentru această spovedanie.

— Am povestit despre Irina doamna : dacă ți-i dragă Necunoscuta, ia-o de soție. Te va întregi și călăuzi spre desăvîrșire. Să nu te sperie muțenia ei. Și nici să nu te temi c-ar fi urîță.

— Părinte, în genunchi mulțumesc pentru asemenea sfat.

Împreună cu Eli Ilarion au vizitat și prăvălia meșterului Ion. Au găsit-o pe jupîneasă Irina tocmindu-se cu cinci ucrainieni, clienți pentru niște icoane. I-a poruncit :

— Meștere Ieronime, să-mi faci cel puțin zece sfîntul Nicolae și zece sfîntul Gheorghe. Se vind repede ! Și Maica Domnului, măcar douăzeci. Mai mari și mai mici. Și sfîntul Pahomie. Să fie pe lemn bun ! Și cu lorile de cele mai alese. Adică marfă bună.

Intrat în prăvălie tocmai în clipa asta, meșterul Ion a incuviințat comanda soției și a povestit că a tocmit o nouă lucrare la Botoșani.

— Vezi, muncind în atelier, școlește și strunește cît mai strîns ucenicii.

Apoi, trăgîndu-l pe Eli Ilarion mai de-o parte :
— Ucenicul dumitale-i priceput, dar și foarte ambițios. De nu-i scurtăm frîul, ne încalecă.

— Zboară, meștere, repede și cu aripi mai puternice decît ne închipuim noi. În multe are îndemînare și pricepere. Și la dăscălire : Gligorie a și început să copieze icoane. Fata aceea fără grai, în cîteva zile, a ajuns să zugrăvească stele cu repeziciune de meșter. Am stat un ceas, înainte de Crăciun, și am văzut cu cîtă dibăcie o ajuta. Iar ea lucra, parcă mintea și inima lui i-ar fi poruncit.

— Asta nu-mi place ! Dracu-a mai văzut muiere zugrav ?

— Domnia ta, meștere Ioane, nu te bucuri că Ieronim are talent și imaginație, iar eu că o fată fără grai s-a lipit de dînsul, ca picătura de ceară de chipul unui mucenic.

— Ar fi bine să fie... ceară și nu cine știe ce murdărie. Că nimeni nu cunoaște de unde vine și nici cine-i. Să fim cu luare aminte, amîndoi ; Ieronim ne trebuie ! Înțelege ?

— Înțeleg ; totul este ce și cum înțelege el, Ieronim, „trebuința“ asta.

Toată luna ianuarie și o bună parte din februarie meșterii au lucrat „marfă“ pentru prăvălia meșterului Ion Șarpe și pentru sania călătorească prin țară a călugărului Damian ; au schițat tablouri pentru naos, gropniță, pronaos și pridvor. Iar în zilele fără ger au mai ars var. Ieronim a sculptat, în piatră, opt flori și le-a arătat meșterului Eli Ilarion : „Așa văd eu împodobită turla Dragomirnei“. „V-a trebui, totuși, să chemăm un sculptor din Armenia“. „Chemați-l : mă bag ucenic la el, să-nvăț bine“.

Cînd vremea s-a încălzit, spre sfîrșitul lui februarie, au cărat tăvi cu jar în naos să dezghețe zidurile și s-au apucat de lucru. Spre mirarea lui Sofronie, meșterul Ion a dat mîna slobodă lui Ieronim : să lucreze scenele care dorea și chiar să călăuzească întreaga lucrare, în săptămîinile cînd va lipsi din Sucevița. Deși nu-i convenea să fie sub epitropia unui începător, Sofronie se bucura totuși : scăpa oarecum de frecușul și ocările fratelui.

Au început cu absida din stînga. Arhimandritul Crimca a venit des printre zugravi și a privit cum, în cercul de deasupra, tot pe cîmp de purpură bătut cu stele, au așezat chipul „Domnului Savaot“. Își spuneau : „Ieronim zugrăvește grădina raiului, luminoasă, senină, împodobită cu arbori, viță de vie și multe flori. Adică, după cîte înțeleg, izvodește un fel nou, al lui, îmbinînd ceea ce avem aici, moștenire, cu ceea ce a învățat în alte părți. Același lucru îl vrem și eu și Eli Ilarion, cînd plănuim arhitectura Dragomirnei. Pornim de la zidurile lui Ștefan vodă și Rareș, să înălțăm o ctitorie nouă“.

Lucrînd într-un adevărat iureș, din zori în amurg, Ieronim și Sofronie, tencuiau și zugrăveau împreună, alături, în cea mai bună înțelegere. Ucenicii Gligorie, Ispas și Necunoscuta ajutau la frămîntarea varurilor și a vopselelor, la tencuit și chiar, sub priveghere, la coloratul cîmpurilor. Necunoscuta făcea și ceva în plus : le aducea sus, pe schele, hrana și cîte un ulcior cu apă rece. Foarte bucuroasă că domnea voia bună și prietenia, umbla ca prisnelul, slujindu-i pe toți cu linguri, cuțite, șervete, pîine, apă. Nu se supăra cînd meșterii ori ucenicii o îndemnau să guste din bucate, dacă poate mesteca prin broboada care-i acoperea fața.

— Lăsați fata în pace! se ruga Ieronim. De altfel, nici nu ne-o putem închipui altfel decît cu fața acoperită.

Pe peretele naosului dinspre apus, sus, în mijlocul boltirii, au zugrăvit-o pe Maica Domnului în jilț împărătesc, cu spetează încrustată și bătută în pietre scumpe. Pe genunchi i l-au așezat pe Isus Emanuel.

— În fapt, noi, lămurea Ieronim, în tabloul ista am luat model o femeie din obcini, cu obraz tînăr, ochi mari, pătrunzători de sub sprîncene bine arcuite, nas drept și gură mică, și-am îmbrăcat-o în strai împărătesc.

Și Eli Ilarion, privind tabloul, zicea întru sine : ... „Ieronim al meu face din oameni obișnuiți, ființe nepămîntene. Le pune strajă de îngeri, nimb de aur și-i ajută să plutească în văzduhul înalt și strălucitor“. Îl încînta priveliștea cu arbori și turle rotunde de biserici. Jos, la picioarele tronului Fecioarei, serafimi, cu aripi purpurii și verzi, larg desfășurate, sporeau impresia de plutire și zbor. Rînduind cu chibzuială apostolii și sfinții de-a dreapta și de-a stînga tronului, în ciuda locului strîmt, păreau mulți, alai măreț în preajma împărătesei lumii. Ba au mai găsit loc și pentru case și temple, crescute parcă pe pămînt. Dacă tablourile îl încîntau, în schimb, îl cam supăra limbuția lui Ieronim. Cînd întinde și netezește tencuiala pe zid, cînd dă cu pensula pe contururile însemnate în tencuiala crudă, tace și răsufală greu, grăbit, parcă s-ar sfădi cu cineva în gînd ; ba, uneori, parcă i se taie răsufllarea. Dar în clipele de hodină se răzbună: povestește, descrie scenele pe care le are în minte, glumește, înșiră zicale, vorbe de duh și chiar unele obraznicii.

În halat alb, Necunoscuta se-nvîrte printre meșteri și ucenici, cînd ca o vedenie sfîntă, cînd ca o roabă

umilă, cînd ca o ispită. Sofronie a suris cu îngrijorare cînd a aflat că Ieronim i-a cumpărat din Suceava halate albe, ciuboșele și broboadă de bumbac. ... „Dacă, într-o zi, îi smulge broboada și-o află tot atît de frumoasă pe cît de tînără sprintenă, harnică, pricepută ?... Meșterul Dragoș spune, șuguint, că l-a văzut într-o zi cum îi lega sandala”...

Și lui Eli Ilarion i se amări cerul gurii : ... „Să nu-l pierd : numai el poate zugrăvi Dragomirna, așa cum gîndim noi : înnoitori pe o temelie străbună. De-l pierd, mă pierd”... Ascultă ironia lui Sofronie :

— Nu cumva, Ieronime, ochii Fecioarei, și aici și în altar, seamănă cu ai Mutei ?

— Am lucrat după erminie.

— Te acoperi cu cartea, șiretule ! Dar dacă stîrnești... gelozii ?

— Și ca să nu stîrnesc asemenea... simțăminte, trebuie să fac o Fecioară ciacîră ? Și-apoi, dacă poștești, erminia ne cere a zugrăvi și chipuri urîte. De-o pildă : „Hristos o tămăduiește pre cea gîrbovită... — o mu-iare fire gheboșată, răzămată fiind într-o cîrjă”...

— Pe asta eu o zugrăvesc ! și, în cîteva minute, schiță pe tencuială crudă un bărbat ghebos, pe care o femeie, cu un resteu, îl croiește peste cocoașă.

— Ei, bădiță, șuguint așa, dovedești înțelepciune.

Sub schele, se ivi moș Andrei : l-a adus Necunoscuta anume să povestească de-ale lui, bătrînești.

— Știu o parabolă cu milostenia.

— Spune-o, moșule, îl pofti Ieronim, zugrăvind o aripă de înger.

— Cînd vede vînătorii, cîtu-i el de curajos, leul tot se teme, oțîră. Și ca să nu-i ia urma, tîrîie coada pe nisip și-acopere semnele ghearelor. Așa și tu, omule,

cînd faci milostenie, nu te lăuda, ci dă într-ascuns și uită c-ai dat. Că dacă nu, află vinătorul de suflete, sarsailă numit, și te-ndeamnă a te făli : „Am făcut și am dres“... Și sufletul lăudărosului pică la talpa iadului. Ca leul să faci și tu, Ieronime. Că noi, oamenii, sîntem precum colbecul cel încet tîrîtor ce năzuiește spre o stea. Sau precum albina care ține în gură miere și în coadă ac cu fiere. Iar trăind afli că sub mierea cea dulce dospește otrava cea amară.

— Și pe-aceste pilde va să le zugrăvesc, moș pri-secare.

— Prea bine, meștere dragă. Că dacă murim, noi cei vechi, multe din averea asta de gîndire se uită și se pierd. Iaca, ați zugrăvit aici, pe „Isus la mormînt“. Bună treabă, meșterilor ! Meritați, de la mine, un putinei de miere din floare de cireș sălbatec... Ci eu știu o poveste cu Maria din Magdala, ibovnica lui Isus. Că, om fiind, a avut și el o ibovnică, precum tot feciorul. Nu știu ce zic scripturile, dar noi știm că fecior fără fecioară e ca apa fără moară, ca știubeiul făr' de albină, ca soarele fără lumină.

— Dar cum e cu Maria Magdalena ?

— Spun îndată ! După ce fariseii și saducheii l-au ucis pe Isus și neamurile l-au pus în groapă, Maria Magdălina i-a străjuit tot timpul mormîntul : îi stropea lespedeaua cu mireasme și plîngea, plîngea de-ți rupea inima, nu alta. Și cum să nu plîngă, sărăcuța, că Isus îi era mai drag ca sufletul. Vorba cîntecului : *Eu vreau și mai nu vreau și-ți dau tot sufletul meu...* Dar parcă era făcătură : simțind mireasma miresemelor, niște musculițe vinete la aripi se năpusteau și sugneau tot oloiul cel amirositor. Își ungeau aripile cu el, ca să miroase ele frumos, iar cel din groapă să se impută. Văzînd așa, Maria Magdălina își înteeți ruga și plînsul...

— De ce îngădui, Cerule, îl întrerupse Ieronim, surîzînd, ca nişte gîze ticăloase să fure mireasma sufletului nostru, dragostea noastră cea de cît crinul mai curată şi mai sfînt mirositoare ? Că eu vin, cu frumuseţea cea curată a chipurilor şi culorilor, să mîngîi pe cel care ai suferit noian de schingiuiuri. Vin să-i alin durerile. Să nu-l las pradă viermilor spurcaţi ai nepriceperii şi nesimţirii. Zic şi eu ca Maria din Magdala : vin cu miresme stoarse din inima mea, să mai domolesc usturimea rănilor lumii, răni ce, cu mare cruzime, singură şi le face.

— De unde ştii că a zis aşa ?

— De acolo de unde ştii şi mata, moş prisecare. Iar în cărţi scrie că Maria Magdalena a fost una din cele mai fermecătoare femei ale lumii vechi, asemeni cu Semiramida şi cu Cleopatra. Eva şi Elena, Nefirtite, Thais şi Teodora împărăteasa.

— Da ? Bun : dacă zic cărţile, aşa trebuie să fie. Ci eu am mai aflat şi cum a blăstămat pe acele musculiţe hoaţe : „Să vă împruţiţi aşa de scîrbos, încît nimeni să nu vă mai sufere !“ Şi ştiţi care sînt acele gîze ? Căţei de turbă.

— Ei, pe aceştia nu-i mai zugrăvesc ; spurc peretele.

— Las' că-i zugrăvesc eu ! sări Sofronie cu vorba. Eu nu fug de ce-i urît. Nu-i aşa, Muto ? Că şi tu ai faţa strîmbă şi schiloadă, buboasă şi mîncată de lepră. În darn ți-o ascunzi cu îndărătnicie : eu tot ți-o văd. Dar nu mă înspăimînt. Cel mult mă-îngreţoșez.

Fără să ştie de ce, Ieronim întrerupse rotunjirea obrazului îngerului la care zugrăvea şi grăi, cu uşor tremur în glas :

— Ochii tăi au cunoscut noaptea marilor prăbuşiri ; au rămas, totuşi, blînzi, calzi, buni, luminoşi. Luminează cu flacără împrumutată din inimă. Privirile tale

sînt ca toiaagul orbului : cerci, pipăi cu ele aerul și piatra, seninul și furtuna, floarea și spinul, bucuria și mîhnirea. Vezi durerile din inima oamenilor și picuri leac. Căci ochii tăi, Necunoscuto, povestesc tot ce văd și gîndesc : trec peste încremenirea buzelor, peste tăcerea glasului și cuvîntează în locul lor.

În săptămîna următoare, tot pe zidul de apus au continuat zugrăveala. Ucenicii Gligorie și Ispas au dat cîmpul cu albastru și l-au împînzit cu stele. Deși lucra de zor la pictarea chipurilor, a clădirilor, a vietăților, Ieronim urmărea, îndeaproape, munca ucenicilor : îi povățuia și le îndrepta greșelile. Înfriindu-și sfiala și stîngăcia, Necunoscuto a izbutit să deseneze stele mai corect decît ceilalți ucenici. Pe meșterul Ion nu-l mai preocupa Necunoscuto : era bucuros că nu-i cerea simbrile. În schimb, călugărul Damian, întors cu căruța de pe drumul Cernăuțiului, reînvia zvonul că Necunoscuto ar fi fata din flori a lui Crimca.

— Acum încep a mă dumiri, se mira, fariseic : E... cu ochi și cu sprîncene : oștean călugărit, vulpoi pocăit. Uite-l, iar vine... să-și vadă odrasla.

Ieronim lăsa zvoniciul să-și facă mendrele : se adăpostea seara în chilia unde găzduia Anastasie Crimca și întreba toate neștiutele din teologie ori din viața boierilor din Suceava. Îl asculta vorbind despre tablourile unde au întruchipat minunile despre zalele, căștile și lăncile străjilor lui Ana și Caiafa, în comparație cu a celor din straja lui Pillat.

— Mă încîntă aceste tablouri mici, asemănătoare miniaturilor mele.

— Mă bucur, prea cuvioase.

— Te-am privit de acolo, din colț, cînd l-ai zugrăvit pe Iuda primind, de la arhierei, plata vînzării. Și-ți

spun că dacă Sofronie se pricepe mai bine a zugrăvi chipuri ca ale lui Ana și Caiafa, ție își reușesc mai ales ființele cu chip bun, oropsite, nedreptățite, cu chip frumos și suflet bun. De aceea se cade să lucreți mereu împreună. Vă întregiți, ca ziua cu noaptea. — Și eu am băgat de samă ; dar mă silesc să-l întrec în toate.

— Să te văd... Deocamdată vreau să scot un izvod după tabloul „Nașterii“, să-l potrivesc pentru Tetraevangheliarul meu.

— Nu-i nevoie, prea cuvioase ! uite, ici schița. Ți-o dau.

Și, într-o clipă, schiță la mijloc, pe un covor roșu. Fecioara, în dreapta Isus prunc înfățișat și doi boi care-l încălzesc cu suflarea lor. La picioarele Fecioarei, șase oi, cele din stînga pasc, cele din dreapta rumegă și privesc spre Fecioara, pe care un păstor le-o arată cu dreapta. În stînga, cei trei crai vin să se închine. Apoi, sus în ceruri, într-un medalion, Deisis își trimite razele asupra pruncului. La marginea zării, munți, păduri de brazi și ceata îngerilor.

-- Brazi ? întrebă Crimca, zîmbind. În Canaan nu cresc.

— Eu pun arborii țării noastre și munții noștri : sînt mai frumoși.

— Ai dreptate. Dă-mi și schița asta... Așa. Am admirat azi fata asta necuvîntătoare cum a așezat pe zid o stea, parcă anume ca să dea mai multă lumină și gingășie întregii scene.

— Grecii și romanii puneau în centrul lumii omul, divinizîndu-l ; noi așezăm dumnezeirea ca s-o apropiem cît mai mult de om. În naos am zugrăvit, de fapt, o povestire din viața de toate zilele a oamenilor, pe înțelesul tuturor. Sofronie spune că, aici, sfînt e doar nimbul din jurul unor capete ; încolo, viață.

Străjerii stau la foc, de parcă nu s-ar găsi lângă zidurile cetății, unde-i cald, ci aici, la noi, unde, pînă nu fac foc oamenii nu se simt bine. Iar în grădina Getsimani, deși Isus se roagă înlăcrămat : „Eli, Eli lama sabactani“, apostolii mai mult moțăie decît veghiază. Pilda fățarnicului am zugrăvit-o după erminie, dar și după zicala noastră : „Fățarnice, vezi și scoate mai întîi bîrna din ochiul tău și-apoi gunoiul din ochiul altora“.

— Știi erminia de-a rostul ?

— Nu toată... O luăm ca punct de pornire ; pe drum, așezăm povestiri din scriptură în priveliște din obține ori din Suceava.

După un răgaz de două zile, cu plimbări la Rădăuți și la Putna, s-au apucat să lucreze brîul lat din flori de aur, care desparte spațiul hărăzit ctitorilor de scenele din viața lui Isus. Apoi au trecut să zugrăvească „Facerea lumii“, pe absida de miazănoapte. Ieronim zugrăvea, la întrecere cu Sofronie, „pămîntul gloduros, făcut de cineva furios și neîndămînos, care umblă pe jos, prin noroi și ape și se-mpiedică în hîrtoape“... cum descînta prisecarul. Ci a împodobit acest pămînt dintru începuturi cu fir de iarbă firavă, cu garofițe de cîmp, albe și roșii, cu ferigă înaltă, cu arbori rămuroși, cu vreji de viță încărcată cu ciorchine.

— Cînd văd strugurii voștri, meșterilor, îmi lasă gura apă, rîdea moș Andrei.

Dar meșterul Ion îi dojenea, cu asprime, și mai ales pe Ieronim :

— Chipurile tale au un fel de moliciune, de blîndețe eretică. Și-apoi pui prea multă culoare. Prea multă mișcare.

— Meștere, eroii noștri ar trebui să urle de durere, să se încovoae sub povara gîndurilor grele, să cînte

și să dănțuiască de bucurie, iar sfințenia să-i urce la cer. Ori noi abia cutezăm a le mișca faldurile straielor și filfiirea aripilor.

— Erminia ! Ea poruncește să înfățișăm chipurile întru veșnicie. Ori frământările, bucuriile sînt vremelnice. Prea vremelnice !

— Dar oare veșnicia nu-i un nesfîrșit șir de vremelnicii ? Uite, acum cînd îl zugrăvesc, aici, pe Isus, în strai alb, cu mîna ridicată întru mîngăierea și binecuvîntarea lumii, în mine se zbat gînduri și simțiri nășălnice. L-am pus veghetor la pacea tuturor viețuitoarelor, iar mie îmi vine să-l hulesc pe cel bun și drept și laudă să aduc Iudei, vînzătorul. Dau în smin-teala filozofilor păgîni și aiurez cu dînșii. Atunci brațele mi se vlăguiesc, picioarele-mi scapătă, fruntea-mi arde, inima-mi soarbe pelin, și nu mai pot înțelege fericirea. Zugrăvind numai după erminie, mă sfădesc cu știința cea nouă, cu astronomia lui Copernicus, Kepler și Galileo Galilei, cu frumusețile izvodite de Leonardo sau Michelangelo, deși știu o povăță înțeleaptă : nu te certa cu știința și cu frumusețea trupului omenesc, dacă vrei să cucerești Fericirea și Veșnicia...

— Ieronime, menirea ta-i să ucizi fiara ispitei și să zămislești frumuseți, povățui Eli Ilarion, cu hotărîre. Deci fugi de plăcerile ticăloase ; nu căta Fericirea în mocirla lor.

— Trei mari păcate, ca trei cerberi se ațin la poarta fericirii, intră în vorbă și călugărul Mina ; ele își au scrisse numele pe trupul omenesc : pe frunte — Trufia, pe pîntece — Desfriul și pe piept — Îndoiala. — Pe toate femeia le întruchipează, le mînuiește, surise meșterul Eli Ilarion : Trufie, Desfriu, Îndoială.

Ieronim înțelese că nu-i vrednic a ține piept la trei împotriviitori, dar nu se opri .

— Mă tem, meșterilor, că singurul Adevăr este viața de pe acest pământ. Și viața fără Dragoste nu-i cu puțință. Am spus asta de o mie de ori.

— Viața ta-i întruchiparea strădaniei de a înfrumuseța zidurile.

— Oare un pămînteam bicisnic poate împodobi pămîntul cu frumuseți ? Mă tem că nici Frumusețea, nici Desăvîrșirea, nimic nu-i cu puțință fără Dragoste. Nu-i așa... Necunoscuto ?

Fata încuviință, înclinînd fruntea, surîse cu ochii și mai adăugă un dram de auriu în cea de a șasea rază a stelei zugrăvită pe cerul întrezărit între un ciorchine de strugure și două ramuri încărcate cu frunze verzi, zugrăvite de Ieronim. Această scurtă privire îl înfurie pe Sofronie : „Cum fac să nu mi-o fure Ieronim ? De cînd nu mai trage la boieroaica din neamul Stroici, ține trena... Mutei. Iar eu, nimic !“

— Numai munca izbăvește de cele rele ; numai ea alină usturimile cele mari ale muștrării de cuget și le spulberă pîcla. Nu-i așa, Necunoscuto ? întrebă iar Ieronim, cu durere în glas.

— Uite pe cine întreabă, ca să afle răspuns ! hohoti Sofronie.

— Pe cea care trudește la muncile cele mai grele și duce trai în umilință și ocară. Pe cea care vă mătură pînjeniișul și mucegaiul chiliilor, vă spală rapănul rufelor, vă curăță haznaua, rînește grajdul vitelor, care piatră, frămîntă varul pentru tencuială. Și pe toate le face cu liniște de isihastă. Așa că-mi poate da răspunsul cel bun.

— Adevăr grăiești, Ieronime ! îl întîmpină cu surîsu-i trist Eli Ilarion. Încredințează-te că plăcerile ușoare repede te prăbușesc în hăul mîhnirii, al deznadejzii și te-aruncă-n groaza morții.

— Se spune că viața-i un dar ceresc pe care nu l-am cerut, însă ne doare că trebuie să-l înapoiem dăruitorului. Așa că s-ar putea nici să nu fie un dar, ci numai un împrumut. Cu camătă foarte mare.

— Ierlați, meșterilor, că intru în vorbă nepoftit ; ci eu, deși nu pricep toate vorbele cele filozofești, țin totuși cu Ieronim.

— Cum adică, prisecare ?

— De-o pildă, acu, în primăvara asta cu senin și soare, eu mă tolănesc pe-o coastă, în prisacă, printre știubee, ascult zumzetul albinelor, în goana lor neostoită după miere și ceară, adică după dulceață și lumină ; și mult mi se bucură inima. Zic, în sinea-mi ; „Frumosu-i, Doamne, și pace, și liniște și bine : să tot trăiești, să nu mai mori“... Vorba cîntecului, că este un cîntec și cu moartea : *Foaie verde fir mătăasă / Tu, Anica mea frumoasă / Știi că pe vale-ntunecoasă / Vine moartea fioroasă / Cu cuțite și cu coasă / Să-ți ia sufletul din oasă ?* / — *Știu, bade, dar ce să-i fac ?* / *Moartea-i boală fără leac* / — *Roagă-te, frumos, femeie / Moartea-n loc să stee...* / — *Te rog, Moarte, mă mai lasă, / Că nu mi-i bărbatu-acasă, / Ci-i sus, pe deal, la coasă !* / — *Ancuță, nu se poate / Că bărbatu-tu-i departe / Și eu n-aștept, că-s Moarte !... N-ați Moarte, carul cu boi / Mă mai lasă pînă joi...* / — *Ba nici pînă mai de-apoi, / C-așa scrie-n cărți la noi...*

— Deci... nu-i scăpare...

— Ar fi una, cam bicisnică, e drept. Și-am să v-o spun, cînd îl veți zugrăvi pe Haralambie, cel care a pus Moartea-n cătușe. Iar, după capul meu, truda noastră aici e tocmai o cercare de a împiedica repede a stingere a gîndurilor și simțămintelor înalte.

Lucrul la absida stîngă se încheia cu veselie, stîrnită de vorba prisecarului. Ieronim ar fi vrut să zu-

grăvească acum ctitorii, dar meșterul Ion s-a împotrivit.

— La urmă ! Faceți doar „rugăciunea ctitorilor“, aici pe jumătatea din stînga a peretelui din asfințit, de la ușă încolo, sub briul de flori, cum am plănuit. Vă întindeți și pe zidul de miazănoapte pînă la absidă.

Și fiind lucrarea grea, trecură fără preget la împlinirea ei. L-au făcut pe mitropolitul Gheorghe Movilă și pe Teodosie Barbovschi, prelați și ctitori ai Suceviței ; i-au amestecat printre sfinți, în rugă. Ieronim găsea tabloul prea înghesuit și întunecat, dar mitropolitul a fost mulțumit ; meșterul Ion a dobîndit laudă și făgăduiala unui spor de gașbeni. S-a dus la Suceava să-i primească.

Trecură la absida de miazăzi. Cu glasu-i cald și ușor tremurat, învăluit între bolți, parcă anume ca să fie mai prietenesc, Ieronim citi din „Cartea Facerii“, 1, 21 :

— ... „chiții cei mari și toate vietățile viermuitoare de care mișună apele, după soiul lor, și toate păsările zburătoare, după soiul lor“, chemate la judecata de apoi. Asta avem de zugrăvit. Întîi facem apa, matricea și leagănul unde s-au zămislit vietuitoarele. Apoi țărnul împodobit cu arbori. În mijlocul lor Isus, binecuvîntînd.

— Eu îl pictez pe Isus, ceru Sofronie.

— Iar eu acești patru chiți și păsările ; la mijloc soarele, mare, tot de aur, cu raze drepte și șerpuitoare. Tu, Gligorie, fă copacii.

Tăcut, încruntat, Ieronim contură patru chiți, cu cozile în zbatere, cu solzii de pe șira spinării ca niște țepi zbîrliți. Colorîndu-i, își aminti de chiticii prinși în apa Suceviței : „Ei m-au îndrumat spre stîncă argintie ?“ Mînuia pensula ca pe-un arcuș izvoditor de lumină și cîntec. Culegea culorile din ulcelele întinse

de Necunoscuta și le așeza, mîngîios, pe zid. Gîndea : ... „Ceasul de vorbire cu fata asta și scalda în știoalna ca lacrima, neuitate mi-s. Și-a descoperit fața numai pentru mine. Și iar tace și muncește. Tac și eu... Să-i spun că ieri, jupîneasa Irina, m-a poftit s-o vād pe sora ei mai mică, Melania, fată de măritat ? Că meșterul Dragoș mă îndeamnă a mă însoți cu Natalia ? Doi meșteri bănuiesc în mine ginerele care le trebuie“... Chiții înviau pe zid, cu solzi argintii, lucitori, ca peștișorii Suceviței în lumina soarelui : cele mai puternice făpturi de pe pămînt se rînduiau supuse, cumînți, cu ochii holbați, să soarbă toată binecuvîntarea dăruită de sus. Cînd sfîrși, se așeză jos, pe schelă și-i privi cu luare aminte ; apoi mai puse cîte o pensulă de culoare, acolo unde vedea lipsă ori greșeală. Parcă se afla pe stîncă argintie, iar păstrāvii prinși se făcură uriași și-l priveau iscoditori. Necunoscuta îi întindea ulcelele, fără cuvînt : le gîcea din privire, din surîsul ori încruntarea de pe chipul lui Ieronim.

Cînd așeză toate pensulele jos și-și șterse mîinile, se tîngui :

— Vai, ce pozne-au ieșit !... Altfel de cum i-am schițat. Vezi, bădiță, cît schimbă culoarea ?... Hei, unde ești ? Te-ai înălțat la cer ori ai coborît în iad ?

De pe schela din dreptul ferestrei, unde rînduia ulcelele cu vopsele, Necunoscuta șopti :

— E-n ogradă, la fîntînă... Se spală pentru masă.

Vorbea încet, șoptit, cu mare fereală, deși știa că în biserică nu mai era nimeni. Ieronim se întinse și-i prinse mîna caldă, mlădie, ușor înfiorată :

— Cînd... cînd ai să ieși din muțenia asta chinuitoare ?

— Cînd mă voi încredința că pot izvodi și dragoste, nu numai milă și poște.

— Nu cumva... tainele întunecă și sperie dragostea ?

— Viața m-a încărcat cu ele și greu mă despovăreză.
— Oamenii din obcini știu că numai cu dragostea Făt Frumos o scoate pe Ileana Cosânzeana din prinsoarea Zmeului.

— Într-o izbăvire de asta nădăjduiesc și eu, deși nu-s Cosânzeana.

Lui Ieronim i se păru că el însuși a dat acest răspuns și se cutremură de gândurile și simțămintele stîrnite de propria-i pilduire. Și pentru că se temu să spună ce simțea, întrebă :

— Ți plac chiții mei ?

— Mult : pentru că i-ai izvodit sub privirile mele și pentru că aduc a oameni. Uite-i : cel dinspre noi e înfricoșat de vederea luminii, gata parcă să se afunde-n adînc ; cel de al doilea, deși are rît ca de rinocer, surîde umilit de puterea luminii ; cel de al treilea zice, trufaș : „Ce vrei tu, ziditorule, cu lumina binecuvîntării tale ?“ ; cel de al patrulea, cu țepii zbîrliți, se uită fioros și rînjește, vrînd parcă să se repeadă și să sfîșie.

— Necunoscuto ! Ești deșteaptă și foarte dragă-mi ești.

— La masă, meștere Ieronime ! strigă din pridvor ucenicul Gligorie. Iahnie de bob, cu curechi murat... Iar trapeza așteaptă.

Ieronim auzi glasul ucenicului răsfrînt sub boți ca un tunet care dezlănțuie grindina părerilor de rău, peste florile ce i se desboboceau în inimă. Șopti :

— Rău îmi pare, Necunoscuto, că nu vii să cinăm împreună...

— Asemenea părere de rău, mare bucurie-i pentru mine.

Așa cum își făcuse obicei, moș Andrei mîncă, zîmbea, mustăcea ușor, ca și cum ar fi primit pe nări miroznă de fagure proaspăt, și povestea :

— Despre „Facerea lumii“ : Se zice că, la începutul începuturilor nimic nu era pe lume fără numai întineric și o apă nețărnută. Deodată, în mijlocul acelei ape s-a iscat un vârtej de spumă. Din el s-a născut un fluture. Da, un fluture și un vierme, care au pornit a plutire pe apă, așa, în neștire. De la o vreme, fluturile s-a așezat pe-o frunză de plămadă adică de nufăr, și s-a prefăcut într-un fecior frumos, frumos ; și acela a fost Dumnezeu. Viermele s-a vîrît cu capul în mîl și s-a schimbat în ceva urît și rău : adică diavolul sau necuratul. Lacom, fiind, a tras spre el tot întinericul ; lui Dumnezeu, i-a rămas lumina, curată și strecurată. Unii spun că în vârtejul acela de spumă s-a ivit un ou, iar din ou a ieșit un hulub și un rățoi. Hulubul, Dumnezeu ; rățoiul, Diavolul. De aceea capul de rățoi nu se mîncă, se aruncă. Satana și-a alcătuit o oștire de draci și se grozăvea, zicîndu-i lui Dumnezeu : „fîrtate“. Dar și Milostivul îi înturnă vorba : „Nefîrtate“ !

— Cine a născocit povestea asta, moșule ?

— Oamenii, cu închipuirea lor. Că, dragă zugravule, nimeni nu știe de cînd e zidit pămîntul și cine anume l-a zidit. Atît se spune că atunci cînd s-a cernut lumina de întineric, era pămînt puțin : numai ca un ostrov, mărunt, cît un pat unde se culcau cei doi frați : Dumnezeu și Diavolul. De la o vreme, cum se întîmplă, dracul prinse ură pe frate-su, adicătelea pe Dumnezeu. Și, nici una nici două, hotărî să-l piardă și să rămînă singur stăpîn pe acel colțișor de pămînt, care ar fi fost, cică, prin părțile Rusalimului, unde-i și buricul pămîntului. Gîndea nefîrtatul : „Să-l arunc pe Dumnezeu în apă, îndată ce va adormi“. Dar Dumnezeu, atoateștiutor, a aflat planul : s-a prefăcut că doarme, iar cînd satana a vrut să-i dea brînci în apă,

s-a ferit iute, într-o parte. Din viteză, neavînd opreliște, sarsailă huștiuluc ! în apă ; nu s-a înecat, dar Dumnezeu l-a afurisit : „Nichipercea să te cheme, satană și diavol, sarsailă și necuratul, scaraoschi și ducăsepepustii să ți se zică, spaima lumii să fii și ucigătetoaca“... Așa l-a blăstămat, dar l-a lăsat stăpîn pe întunecimile cele negre ale adîncurilor... Mai vreți povești ?

— Mai vrem, dar ni le spui pe schelă. Haideți !

Prisecarul i-a urmat, cu năzbîtiile lui.

— Alții zic că Dumnezeu a făcut lumea dintr-o turtă mare de lut, pe care a întins-o în toate părțile. Și cum voia să fie cît mai încăpătoare, a tot întins-o și-a întins-o, pînă cînd a băgat samă că nu mai încape sub clopotul cerului.

— Lacom și Dumnezeu ! Nechibzuit.

— Păi, ce crezi ? Ce să facă ? Și cum să dreagă greșeala ? Se crămăluia și-ntreba în dreapta și-a stînga : nici un sfat bun. De altfel, pe-atunci oameni nu erau, iar celelalte vietăți, cam neajutorate la minte. Proaste, ce mai... Dar voi lucrați, meșterilor, nu căscați gurile la mine, ci urechile !... A întrebatoateștiutorul și pe albină. Nu știa, dar, cotelitoare și bătătarnică, a dat fuga la arici, pe care-l socotea ea, mititica, drept cel mai pricopsit la cap dintre toate jivinele. Ajunge la vizuina lui și-i spune încurcătura și năcazul lui Dumnezeu. „Și-a găsit, ziditorul, să-ntrebe pe-un ghemotoc ca mine ? Ce pricep eu față de-un atosteștiutor ?“ Albina a înțeles că se sfiește ori nu vrea să-i spună ; dar, cuminte gîză ! s-a ascuns lîngă vizuina ariciului și-a tras cu urechea : l-a auzit vorbind singur : „Prost e Dumnezeu... Nu se pricepe să strîngă turta în mîină, s-o încrețească, să facă movile, dealuri și munți, ca să-i

incapă sub clopotul cerului"... Albina a și zburat, cu vorba asta, în cer, la Dumnezeu. Bun sfat ! Și Dumnezeu așa a făcut. Bucuros, a zis : „Binecuvîntată fii tu, albină ! Ceara ta să ardă în biserică, în șfeșnice și policandre de aur. Și de lumînări de ceară să aibă parte omul la moarte. Din gură să-ți curgă miere, adică tot ce-i mai dulce pe lume. Iar de vrăjmași să te aperi cu un ac înveninat, ascuns, să nu ți-l știe nimeni. Fiindcă mi-a dat sfat bun, ariciul ghemotoc să se facă ori de cîte ori l-a paște vreo primejdie. Iar cel care ar îndrăzni să-l omoare, să se treacă la răboj ca făptuitor de greu păcat. Dar pentru că m-a făcut prost, îi pun țepi pe tot trupul, ca nimeni să nu-l poată îmbrățișa, cu dragoste, și să trăiască în singurătate, prin bălării.

— Moș Andrei, la zidirea cea nouă la care vom lucra lăsăm de-o parte erminia și zugrăvim zidirea lumii așa cum ne-o povestești mata.

— Dar... n-o fi păcat, Ieronime ?

— Și cele scrise în erminie tot povești sînt... Singura realitate din tabloul la care trudesac acum este soarele ; el trezește, primăvara, la viață și firul de iarbă, și floarea, și gîza, și inima omului... Și-acum, pentru că-i amurg și mîine-i Bunavestire, să trecem la hodină. Gligorie și Ispas, spălați pensulele. Necunoscuto, cînd mulgi bivolițele, adă-mi, rogu-te, o cană de lapte.

— E post, meștere ! l-a speriat Gligorie.

— Am dezlegare de la stareț ; m-am cam spetit muncind.

Necunoscuta a încuviințat, dar nu l-a lăsat pe Gligorie să curețe ulcelele și pensulele lui Ieronim, ci le-a spălat ea, curat, și le-a rînduit pe schelă, să le aibă gata, poimîine.

Urcînd singur, pe Sucevița în sus, cu gîndurile lui, Ieronim auzi clopotele de vecernie : răsunau în văi, răscolitor de frumos : „Sofronie... Ce meșteșug ! Melodii, parc-ar cînta la un țambal uriaș“... Pe nesimțite, gîndul i-a lunecat spre întîmplări de la Curtea domnească, spre domnia lui Ieremia vodă : frămîntată, grea, dureroasă pentru norod. Dacă l-a ajutat să ia tronul, regele polon îi cere acum ascultare și bani, mulți bani. Oști leșești și tătare stau în țară, secătuindu-i vistieria. Totodată, vodă nevoit este a plăti sultanului haraci greu. Așa că „la țîța Moldovei sug trei dihănii : un lup, un urs și-o nevăstuică tătarească, zice moș Andrei. De unde lapte și pentru sărmanii ei copii ?“ În ocîrmuire, Ieremia vodă se bizuie mai mult pe călău și pe lefegiii leși, decît pe înțelegerea și dragostea țării. De cînd s-a terminat Casa domnească din Sucevița, noaptea se aduc bogății mari și se ascund în beciuri tainice, zidite cu meșteșug de Eli Ilarion. Prin hanurile și crîșmele din Suceava, cîrtesc nemulțumiții, tot mai numeroși și mai furioși împotriva lui vodă, a doamnei, a lui Simion Movilă, pe care jupîneasa Margareta îl împinge să ia Scaunul Țării Românești, să fie și ea doamnă. „N-aveți parte de niște ctitori iubiți de norod, ca Ștefan ori Rareș“, zice prisecarul. E mai aproape de Lăpușneanu decît de Petru vodă. Iar dacă n-a tăiat încă boieri, mai are vreme“... Gîndurile i se schimbă în dojană : „...„Vom avea tihna trebuitoare să sfîrșim Sucevița și să începem Dragomirna ?“

Apa Suceviței murmura jucăușă. Pe cer începeau a sclipi stelele. Ieronim ardea de-un jar lăuntric : dorea să făptuiască neînfăptuitul. Se plecă, luă, cu pumnul, apă din ștională, de lîngă stîncă argintie și sorbi, cu sete. Înălțînd fruntea nu mai zări fata luminoasă

în goliciunea-i fără de prihană. Dar în inimă spori bucuria că acum cunoaște „știma Suceviței“. Poate asta a tăiat aripile închipuirii, a stins visul. Căci așa-i viața : oleacă mai jos decît visul. Își potrivește, ca pentru sine, un stih : „...Iată, părul mi s-a umezit de rouă și fața mi-i răcorită de unda Suceviței. Flăcări din Moldova, vă întreb : dacă întîlniți mult dorita mea iubită, știți voi oare, ce să-i spuneți ? Nu știți ! Spuneți-i, vă rog fierbinte, spuneți-i că trăiesc numai în cîntarea dragostei pentru dînsa“.

Nu se stinsese în el ecoul stihurilor spuse în gînd și, dintre arini, se ivi Necunoscuta ; îi aducea cana cu lapte cald. I-o întinse, îndemnîndu-l să-l bea, acum, aici. Ieronim puse cana pe stîncă, alături, întinse dreapta și-o prinse în brațe, iar cu stînga vru să-i sfîșie broboada și s-o sărute. Dar fata se răsuci, zvîrlugă sălbatică, scăpă din strînsoare și, într-o clipită, pieri în amurgul tot mai des dintre arini. Cana cu lapte se răsturnă în știalnă, izvodind o șuviță albă, mișcătoare, ca o Cale lactee, oglindită în apa lină și întunecată. Abia acum observă că broboada fetei se afla în pumnul stîng și se rușină : „...M-am înfierbîntat ca un taur zălud. Ca Sofronie. Am supărat-o rău. Rău de tot... Cum o să intre în chilie cu fața descoperită ?... Dar, la urma urmelor, cît o să-i mai ocrotesc ciudățeniile ?“... Totuși a alergat după dînsa, i-a dat broboada și și-a cerut iertare. Ea și-a acoperit fața, a intrat în chilie și a tras zăvorul.



Necunoscuta ajută zugrăvirea unei povești

A treia zi, au început lucrul în zori. Necunoscuta aștepta sub schele, lângă ciuberele pentru tencuială. Și, în vreme ce Ieronim începea să zugrăvească păsările din tabloul Genezei, îl ajuta pe Sofronie la pregătirea tencuielii. Era supărată. Ieronim vorbea, ca de obicei, mai mult pentru sine, despre calitatea tencuielii, despre cîlți, despre netezimea zidului, despre înțelesul zugrăvelii.

— Vedeți, lumina înconjură, adică mărginește forma a toată făptura de sub soare.

Așa cum plănuiise, zugrăvi, cu mare iuțeală, treisprezece păsări negre, roșii, albe, pestrițe : rațe, na-gîți, cocori, păuni, toate înotind pe apă. Migăli mai

mult păunul de pe creasta valului : țănoș, uitîndu-se la un șarpe și ferindu-se de el.

— Moș Andrei, nu-i așa că păunul mereu se ferche-zuiește și tot cu laude trăiește ?

— Nu... dar mă bucur că, iote, toate aceste păsări boite frumos, în joc, în zbor ori înot, le-ai zugrăvit cu veselie, șuguind. În „Fiziologul“ scrie că fiecare însușire are asemănare cu un animal ; mînia cu ursul, zgîrcenia cu cîrțița, viclenia cu vulpea, minciuna cu chițoranul, puterea cu leul, bărbăția cu șoimul, frica-i a iepurelui, îngîmfarea a păunului.

— Dar dragostea ? întrebă Ieronim, arătînd lui Gligorie cum să scrie slovele cu alb, deasupra tabloului Genezei.

— Hulubul, meștere ! Și nu te numeai matale Ieronim dacă nu mă întrebai asta.

— Nu numai noi artiștii avem nevoie de dragoste ca de lumina soarelui, ci și alți izvoditori de lucruri noi. Un matematic străvechi, Melant, spunea : „Fără ajutorul Venerei, dumnezăoia dragostei, n-aș fi fost în stare să demonstrez nici măcar însușirile unui triumghi“. Eu, fără ajutorul dragostei, fie și închipuite, n-aș putea zugrăvi nici o pană din aripa istui heruvim. Drept aceea cînt mereu : „Te caut, Dragostea mea, de cînd mă știi. Pe unde rătăcești ? De ce nu te întîlnesc ? Te rog, nu fugi din cale-mi. Nu mă pedepsi cu supărarea ta. Vino în brațele mele. Vino, aici, să trudești și să te odihnești. Să rîzi. Să cînti și să plîngi cu mine. Te caut în văzduhul senin ori învrăjbit al lumii, cum caut acea culoare miraculoasă vrednică să-mi tălmăcească simțirea cea mai curată și gîndurile cele mai înalte, culoarea veșnicei lumini. Te caut, te aștept, Dorina, fata dorului“...

Tăcu cîteva minute, lucrînd cu hărnicie. Sofronie încondeia cu alb slovele X C din dreapta aureolei lui

Isus, iar el întărea culorile și rotunjea unele forme în urma lui. Îl vedea cum suferă, fără a putea spune că îndreptările nu îmbunătățeau fresca. Se uită în jos și văzu că Necunoscuta lipsește. Gîndi : ..., I-am mărturisit dragoste și n-a înțeles. Sau n-a vrut să înțeleagă. Mă perpelesc ca pitigoiul în flacără“. ...Lucră, mai departe, mirîndu-se că Sofronie săvîrșea atîtea greșeli într-un portret schițat cu amănunțime. Deodată simți, din dreapta, respirația Necunoscutei : urcase schela și-i întindea, ca acum patru seri, cana cu lapte. O luă, mut, emoționat și-o privi cum coboră, sprintenă, îmbrăcată curat, în alb :

....Parcă adineaori era în negru. Și-a schimbat îmbrăcămintea : deci a înțeles...” Se bucură văzînd-o cum privea tabloul Genezei și întrebă :

— Ce zici, Necunoscuto ? E frumos, nu ?

— Cît ai să mai ceri părerea unei neghioabe slute ? se zborși Sofronie.

— Taci !... porni, furios, să-l ocărăscă ; dar întorcînd capul în jos, spre stînga, în raza de soare strecurată pe fereastra de miazăzi, văzu Necunoscuta cum își smulge basmaua albă. Își scutură părul ca un val castaniu și-și arătă chipul întreg, frumos și mîndru, și întrebă, cu zîmbet :

— Iată bădiță ! Sînt eu chiar așa de slută, cum mă ocărăști matala ?

Sofronie se clătină, amețit, înspăimîntat, gemînd :

— Vrajitoareo !... și amuți, agățat de-un stîlp, să nu se prăbușească.

Ieronim sări de pe schele, o cuprinse de mijloc și-i netezi părul moale, mătăsos. Simți nevoia să se laude :

— Vedeți, prieteni, ce minunăție se afla ascunsă sub broboadă ?

— Măi să fie... Mă duc să-mi moi capul în Sucevița, să mă desmeticesc !... scînci Sofronie, cu totul descumpănit. Și... nici mută nu-i.

Fresca naosului era gata, afară de portretele citorilor.

Se convingeau toți că, în arta zugrăvelii din Moldova, se mai făptuia, în adevăr, o lucrare de preț. Dar minunea cea mare era că Muta vorbea și că Necunoscuta și-a dezvelit fața. Dar dacă, de trei ani de cînd lucra aici, lumea se deprinsese cu Muta sau Necunoscuta, cu bivolițele ei și o lăsau în pace, acum toți din mănăstire : călugări, meșteri și ucenici, slujitori, văcari ori ciobani, toți voiau să știe : Cine-i ! Cum o cheamă ? De unde vine ? De ce și-a ascuns fața sub vâl ? Ce taină-i macină tinerețea ? Cine i-a dat o pedeapsă așa de grea : să tacă trei ani și să stea cu fața acoperită, între călugări, zidari și salahori ? Și pentru că ea nu destăinuia nimic, zvonurile se stîrniră iară, puhoi, mai năvalnic ca oricînd.

Venit, pe înserate, de la Suceava, Eli Ilarion a găsit zugravii în trapeză, la masă : sorbeau cele din urmă linguri de borș din străchini. Se miră văzînd între dînsii o femeie. Șugui, părintește.

— Ce caută vidma asta aici ?

— Nu-i vidmă, meștere ; e... Necunoscuta, ucenica noastră.

— Necunoscuta ? Mare poznă !

— Eu sînt, meștere Eli Ilarion ; am ieșit din osînda muțeniei.

— Ei, năzdrăvănie ! Și ce glas frumos... Cum de n-ai uitat a vorbi ?

— Prin poiene am grațit cu bivolițele, cu păsările, cu florile, cu stelele. Numai între oameni am tăcut. Ca isihast va să mă înțelegi.

— Înțeleg mai degrabă ce mare primejdie ești pentru...

— Trei ani am cărat piatră, ca o roabă. Pot arăta, în ziduri, mii de bolovani aduși de mine.

— Știu, fată bună, dar fericirea și osînda meșterilor este arta lor. Nu le mai trebuie altele. Iar tu, cu frumusețea ta...

— Mă așteptam, meștere și părinte al meu, ca, văzîndu-i chipul, în loc s-o alungi, să mă îndemni a o lua model pentru Fecioara Maria.

— Nu întina icoana împrumutîndu-i chipul unei osîndite.

— Meștere, în genunchi te rog, crede-o nevinovată !

— Nevinovată ? se răsti Sofronie cu întrebarea, trîntind lingura pe masă și împingînd strachina, mai încolo, cu minie mare. A fost măritată, dar și-a ucis bărbatul și pruncul, ca să poată fi slobodă întru preacurvie.

— Bădiță, nu născoci minciuni !

— Te-a orbit ! Te-a vrăjit și nu crezi decît ce-ți descîntă ea ! Neguțătorule, adeverește ! și arată cu stînga spre un bărbat necunoscut, aflat printre călugări și meșteri, în colțul mai întunecat al trapezei.

— A, aici erai, Carabăț ? se miră Eli Ilarion, cînd îl văzu ridicîndu-se în picioare. Ai adus... marfa ?

— Te lămuresc, îndată, între patru ochi.

— Neguțătorule ! se răsti Sofronie, supărat că meșterul arhitecton l-a întrerupt : Spune : asta-i ?

— Mda... Cam asta.

— De unde mă cunoști ? întrebă Necunoscuta, ridicîndu-se în picioare, dreaptă.

— Ești din Roman. Ți-ai gătit bărbatul, noaptea, când dormea. Ca să nu se afle omorul, ai ucis și o roabă țigancă, ai pus-o lângă hoitul bărbatului, ai dat foc casei, ai lăsat pruncul în leagăn, să ardă și el, și-ai fugit la Galați, unde te-ai măritat cu un pescar bețiv.

— Nu sînt eu aceea... șopti Necunoscuta și se lăsă, frîntă, în scaun.

— Tu ești, ucigașo ? strigă Sofronie. Vrăjitoarea !

— Neguțătorule, fii cinstit : ai văzut vreodată nevasta de care vorbești ? întrebă Ieronim, apropiindu-se de pîrîtor și ațintindu-l cu privirea.

— Nu. Meșterul Sofronie și călugărul Damian mi-au spus că femeia asta s-a aciuat aici acum trei ani. Și cum acea ucigașă a dispărut din Galați tot acum trei ani...

— Mărturisește-ți păcatul ! răcni Sofronie, scos din minți.

— Nu sînt eu aceea ! se ridică Necunoscuta iar în picioare, dîrză. Păcatul meu, căci este unul, îl voi mărturisi la vremea potrivită și în fața cui se cuvine, meștere Sofronie.

— Adevărat ! N-avem căderea a osîndi pe temeiuri scornite de martori mincinoși.

— Ieronim are dreptate, interveni Eli Ilarion. Dar pentru ca să scapi de-nvinuiri, fată, trebuie să părăsești Sucevița.

— N-o pot părăsi, mare meștere, căci numai aici am găsit om înțelept, drept și bun, căruia să mă spovedesc și să înțeleagă pricina greșelilor și a osîndei mele.

— Nu se poate ! se mai împotrivi Sofronie, zbîrlit pe dinăuntru pentru că în trapeză se ivise starețul Mitrofan, adus de călugărul Mina, să fie de față la această neașteptată dezvăluire. Părinte stareț, nu mai îngădui...

— Meștere, eu poruncesc aici, nu altul ! S-aud despre ce-i vorba.

Neguțătorul șovăi : nu mai credea, cu tărie, că Necunoscuta ar fi chiar ucigașa din Roman și Galați. Cel dintîi, meșterul Eli Ilarion înțelege că Sofronie a sărit peste cal, punînd în spinarea Necunoscutei o faptă săvîrșită de altcineva.

— O poveste ca asta am mai auzit și la călugărul Damian. Așa-i ?

— Am născu... Adică n-am născocit-o, se bîlbîi zvoniciul, am auzit-o, și-am potrivit-o pentru Muta, care văd că acum...

— Da, vorbesc ! Pot spune adevărul.

— Deci încetați minciunile ! porunci starețul. Mă bucur, fată muncitoare și dîrză, că vorbești. Și cred că măcar ispoveditorii vor afla greșalele vieții tale și-ți vei ușura cugetul.

— Ieronim și Sofronie, împăcați-vă și porniți la lucru. Meșterul Ion trimite vorbă, prin mine, că mîine vine să vadă schițele pentru fresca din gropniță.

— Ne împăcăm, meștere Eli Ilarion, surîse Sofronie strîmb : dar în ceasul acesta s-a urzit în el o... schimbare la față.

Vrînd să-și arate înțelegerea pentru Necunoscuta, starețul o mută în opt laturi, din turnul de sud-vest. Avea ușă de stejar cu zăvor tare, greu de frînt.

Înainte de a începe zugrăvirea gropniței, meșterul Ion îi chemă pe Ieronim și pe Sofronie în chilia lui, cu toate schițele, le cercetă cu luare aminte, ceru lumuriri, propuse modificări, stabili, după suprafață, citimea de vopsele, de var, de cîlți și de uleiuri, apoi le vorbi de faima pe care o dobîndesc zugravii ctitoriilor domnești.

— Iar faima asta-i bună numai dacă ne ajută să primim și alte lucrări, mai bănoase. Plec la Iași pentru o ctitorie a boierilor hincești. Las zugrăvirea gropniței în sama ta, Ieronime.

— Meștere Ioane, bădița Sofronie e mai...

— Am poruncit ! Și să dea dracul să nu-mi placă lucrul cînd m-oi întoarce... Ori să aflu că ați tîndălit, ori v-ați sfădit de la vreo muiere. Am zis !

Ieronim l-a privit pe Sofronie și l-a văzut surîzînd iară, strîmb :

— Mă supun poruncii. Fratele meu nu vrea să mă încarce cu prea multe griji : pregătirea materialelor, zugrăvirea, îndemnul la muncă...

— Vezi ce faci cu boielele, cu ipsosul, cu varul și, mai ales, cu aurul. Dacă aduci vreo pagubă, te robesc pe toată viața ! Azi e Duminica Floriilor, pînă la Duminica Tomii gropnița să fie zugrăvită.

Fiind mai îngustă și mai scundă decît naosul, dulgherii au așezat, dintru început, schela pe tot cuprinsul gropniței ; au înzestrat-o cu șase felinare cu oglinzi, pe șine fixe, cu lumînări groase : patru în colțuri și două în dreptul ușilor.

Pe cea mai mare parte din pereți și din boltă hotărîseră să desfășoare aceeași temă : povestea vieții lui Moise. Cînd se sfîrșea utrenia în paraclis, se și aflau pe schelă, întinși pe spate, sub boltă, mișcîndu-se ca broscii răsturnați cu picioarele în sus, tencuind. Lucrau cu poftă, cu voie bună și cu emoție, cum lucrașeră în altar. Întîi au însemnat un pătrat în mijloc, iar înlăuntrul lui altul mai mic, în care au înscris cercul pentru un medalion cu chipul Fecioarei. Era foarte greu, dar îi încălzea o flacără lăuntrică și-i înălțeau gînduri mari, tainice. Necunoscuta muncea alături de toți, ca și înainte, ajutînd pe amîndoi mește-

rii. Vorbea rar și scurt. Ieronim ar fi vrut, de multe ori, s-o întrebe cum o cheamă și de unde vine. Dar nu cuteza. Adică nu știa cum să-i deschidă inima. Prefera să povestească despre ce-i trecea prin minte. — Știți că și Olimpiada, muma lui Alexandru Machedonul și-a zămislit feciorul împreunându-se cu un zeu ? A mărturisit feciorului că-i odraslă din sămînță sfîntă sortit a cuceri lumea și a duce gîndirea grecească pînă la marginile pămîntului.

Necunoscuta și ucenicii se minunau cît de repede zugrăvea Ieronim chipul Fecioarei : blînd, bun, omenesc. Depăși schița și făcu, la capătul razelor, cîte o floare albă, iar Sofronie zugrăvi, la colțurile pătratului mic, semnele celor patru evangheliști : taurul, vulturul, leul și îngerul. Pe schiță, peste pătratul mare scrisese doar „colorat“ ; nu se hotărîse dacă să fie albastru închis ori purpuriu. Dar, dintr-odată, ceru galben, cenușiu și alb, iar în locul îngust dintre liniile pătratelor făcu un podiș cu stînci ca niște trepte spre cer. Ștergîndu-și fața de nădușeală, Necunoscuta întrebă :

— Stînci sterpe ?

— Ai dreptate... Vai, cum mi-a înțepenit gîtul ! Dar nu mă las... Nu !

Și, în grabă, cerînd, din privire, ulcelele cu vopsea, răsădi printre stînci lujere verzi de garofițe de munte, cu flori albe și roșii.

Trecură să zugrăvească scenele din viața lui Moise. Ca să se lămurească el însuși și să-și reamintească momentele cele mai grăitoare, Ieronim pofti ucenicii să se așeze pe schelă, în fața lui și povesti viața lui Moise, așa cum făcuseră și meșterii italieni cu dînsul. — Viața lui Moise ar fi istorie curată, ca și a lui Licurg, Solon sau Numa Pompiliu, mari legiuitori ai

grecilor și romanilor, dacă oamenii n-ar fi împodobit-o cu legende și minuni. Noi zugrăvim și istorie și povești. Întîiul tablou : viața evreilor robi în Eghipt, ținutul Goșen. Pentru că se înmulțeau foarte tare, Faraon a poruncit slujitorilor să smulgă de la sînul mamelor toți băieții nou născuți și să-i înece în Nil. Tot Goșenul s-a umplut de plîsete și blesteme. O mamă din neamul Levi și-a pus copilul într-un coș smolit și l-a ascuns în păpuriș, pe malul Nilului, la locul unde se scălda, de obicei, fata lui Faraon. Că-sindu-l, domnița a luat pruncul la curte. Acela a fost Moise. Și, deși evreu, a crescut ca fiu de suflet al fetei lui Faraon...

Povestind, Ieronim își ascundea neliniștea și teama furișată în el : „Dacă Necunoscuta-i o răufăcătoare ? O ticăloasă din care eu am făcut o știmă, o zîină ? Dar cîte greșeli nu săvîrșim... De pildă aici : Pe Ieremia vodă care a poruncit să-l tragă în țapă pe Răzvan vodă îl slujim ca pe-un stăpîn miruit și-i înălțăm mîndru lăcaș de închinare și veșnică hodină”...

— Vom zugrăvi, deci. aici unde se vor înmormînta cei din neamul Movilă, o povestire curgătoare, de la găsirea lui Moise ca prunc, pe malul Nilului, pînă la primirea tablelor legii pe muntele Sinai... Necunoscuto, poți citi din erminie ?

— Să încerc... De-aici ? Așa... „Dealuri și un rîu prin mijlocul lor, și la marginea rîului o lădătuie și o împărăteasă șezînd pe un scaun ; și de-a dreapta și de-a stînga ei două fetișoare țiind dinapoia ei o maramă ; și o altă fată dinaintea ei îi deschide tronișorul și un copilaș scoate dintru dînsul”...

— O pui să-ți citească pentru... învățătură, ca să-i auzi glasul, că-ți place ori ca s-o dezbari de năravul muțeniei ?

— Pentru toate câte le spui, bădiță, și pentru una adaos, pe care nici eu n-o știu încă. Dar... iaca, am schițat-o pe fata lui Faraon, goală.

— Îmbrac-o repede, păgînule ! rîse Sofronie.

— De ce să mă grăbesc ? Uite, nu-i mai frumoasă așa ? Iar dacă aş picta-o ca în Apus, toți cei care vor hodini de veci în cripta asta, oricît de voievozi ar fi, tot s-ar uita, măcar pe furiș.

— Ești cam nerușinat !

— Nu, bădiță ; dacă trupul omenesc e făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, nu poate fi decît sfînt. Și-apoi, chiar pe Fecioara din tabloul „Înălțării“, întîi am schițat-o goală, și-apoi am îmbrăcat-o în maphorion albastru. De altfel, eu, iată, în toate pun cît pot din viața cea adevărată. Fiica lui Faraon e ca o domniță moldoveancă, însoțită de fetele din casă, coborîte din cetate la malul Sucevei.

Necunoscuta se bucura pentru fiecare linie trasă și pentru fiecare dîră de culoare așezată pe zid, la locul ei, pentru fiecare slovă scrisă cu alb, întru lămurirea scenei.

— Un cuvînt din „Ieșirea“, 6, 6—11 : Iahve poruncește lui Moise să scoată pe evrei din robia lui Faraon... Este tocmai ceea ce dorim și noi : să ne izbăvim din supunerea sultanului.

— Deci aici e cetatea lui Faraon, se dumiri Gligorie.

— Da : stă pe tron cu un sfetnic alături, iar în spate mulțime de oșteni cu bardize, tălmăcea Necunoscuta, cu erminia în față. Vine Moise și Aaron să-l roage a dezrobi pe evrei. Nu ?

— Întocmai, se grăbi Sofronie s-o ia înaintea lui Ieronim.

— Moise-i cel mai tânăr ?
— Da. Iaca, le scriu numele de-asupra capului.
— Precum vezi, pe creștet i-am pus ca zikkaron nu un corn, ca de obicei, ci o cutie cu... tablele legii. Și ca povestirea să fie mai curgătoare, ca oricine să-i înțeleagă desfășurarea, am grupat personajele mai însemnate : Moise, Aaron, Faraon, fata lui, în față, aproape de privitor ; în spate am înălțat cetăți și munți.

— Dar de ce munți și aici în spatele lui Moise și Aaron ? mai întrebă Necunoscuta, zugerând steaua de aur dintre crenelurile cetății lui Faraon.

— Sînt munții din țara Madian, unde Moise s-a făcut păstor. Vezi, l-am îmbrăcat în mantie lungă de călător ; în mînă poartă toiagul minunilor : cu el despică Marea Roșie, scoate apă din stîncă, pogoară mana din cer.

— De ce are chip așa de aspru ?

— Suferă din pricina robiei neamului său și-l muncesc gîndurile cum să-l scoată din Eghiptet și cum să-l ducă pînă la Canaan, Pămîntul făgăduinței. Barba și părul i le-am făcut negre. Pe Aaron l-am închipuit mai bătrîn... E trist și deoarece știe că el nu va ajunge în Canaan. Mi se pare că și Frumusețea și Fericirea este o țară a făgăduinței în care artistul intră, dar nu rămîne. Așa : pune și acolo o stea.

— În tabloul unde Moise și Aaron scot pe evrei din Eghiptet, am făcut șaizeci și patru de stele...

— Bravo ! o lăudă Sofronie, cu melancolie. Poate s-o nimeri vreuna călăuză pentru... artist, să-i arate calea spre țara Fericirii.

De cînd fusese așa de rușinos înfrînt în încercarea de a o dovedi pe Necunoscuta drept ucigașă, Sofronie se ținea de-o parte, trist și îngîndurat. Se purta mai

atent cu cei din jur, mai omenos. Lui Ieronim îi arăta mai multă prietenie. Bunătatea lui îi biruia gelozia, îi domolea ura. Îl așeza mai presus de frate-su. Când l-a auzit spunînd : „Un meșter cu talentul lui Ieronim e mană cerească pentru noi“, i-a dat răspuns : „Nu-l socoti drept asinul pe care să pui samarul cel mai greu, pentru că-i un armăsar în buiestru“. Se încredințase că talentul tînărului tovarăș izvoră din strădanie și muncă neîncetată : „Desenează fără întrerupere, cu înfiorare, cu neliniște, și colorează cu patimă. Se svîrcolește. Se zbate. Când zugrăvea chipul lui Moise, înțlia oară, și răsufierea i se oprise. Alte ori gîfii și tremură de minie, plînge de durerea celor pe care-i pictează, trăiește martiriul lor. Se dăruie tot în munca asta. Dă viață, ca să izvodească viață“...

Era sîmbăta Paștilor. Soarele asfințea în zarea portocalie, sprijinită pe crestele Obcinei Mari. Sofronie și ucenicii s-au răspîndit pe la chiliile lor ; Ieronim, obosit, a rămas pe treptele pridvorașului de miazăzi. Un val de tristețe tulbure îi inunda cugetul. Ar fi vrut să se plimbe, pe Sucevița, în sus, dar prea îl dureau mîinile și picioarele. Urcă scara la drumul de strajă și se opri în fața ușii turnului octogonal din colțul de sud-vest. Întrebă :

— Necunoscuto, bucuroasă de oaspete ?

Fata trase zăvorul, în grabă, poftindu-l ceremonios :

— Foarte bucuroasă !... Dar e mare sărăcie aici, la mine.

— A, e mai larg, mult mai larg decît îmi închipuiam. Și luminează...

— Zid gol, fără amintiri. Și unde nu-s amintiri, nu-i nici înțelepciune, nici frumusețe ; e numai singurătate. Patul : scînduri pe butuci. Macatul mi l-a dăruit

mătușa Ana, boiangița. Straiele, cite le am atîrnate în cuie...

— Bolta asta ar merita zugrăvită, toată ! surise Ieronim și se apucă de măsurat pereții cu palma.

Cele trei deschideri rotunde, lăcașurile tunurilor, primeau lumină : una dinspre miazăzi, de către Dealul Crucii, a doua dinspre apus, către vechea cîtorie movilească și către obcine, iar cea de a treia dinspre miazănoapte, ținînd în lungul zidului, pe din afară, pînă la turnul clopotniței și mai departe, pe hogașul Berchezei. Socoti repede, în minte, și hotărî cum să facă din încăperea asta o odaie bună de locuit și un colț plăcut : ..., Un pat bun, acolo unde-i acum ; în colțul de miazănoapte o vatră, cu hoarnă ; lăcașurile tunurilor acoperite cu planșee de scîndură. Lîngă pat, o ladă de zestre. Lîngă vatră, un dulăpior și un blidar. La mijloc, o masă rotundă, cu patru scaune mici, țărănești, tot rotunde... Să-i dăruiesc o icoană pentru peretele de răsărit. În două colțuri, cite o candelă. În boltă, un policandru din lemn sculptat... Chiar cel pregătît pentru chilia mea ; dacă-l termin în noaptea asta, mîine, împreună cu icoana... Aș putea zugrăvi bolta așa cum am învățat în Italia“...

— Pot vedea și încăperea de deasupra ? întrebă cînd observă că pe Necunoscuta o nedumirea tăcerea lui, îngîndurată.

Urcară treptele, în fugă, să nu se întunece de tot. — Asta are opt laturi și patru lăcașuri de tragere. Știu că meșterul Eli Ilarion s-a sfătuit cu marele vornic și cu un pan polonez, bun ghenărar, cum să facă turnurile cît mai potrivite pentru apărare... Aici au loc să stea doisprezece tunari, fără să te supere pe tine, sălășluitoare la catul de jos.

Coborînd din nou în chilă Necunoscută, Ieronim mai aruncă încă o dată privirea roată în jur.

— Mai întîi, rog dulgherii să-ți facă aici un perete despărțitor, din lemn și o ușă bună, să te ferească de cei care urcă la catul doi. Apoi, pervazuri și sticlă la lăcașurile tunurilor, să le facem ferestre rotunde, ochiuri spre lume. Mă duc să cer învoirea starețului.

Pînă la Înviere, Ieronim n-a mai ieșit din chilă lui : a sfîrșit de sculptat micul candelabru făgăduit Necunoscută, a dat cu vernichiu o icoană a sfintei Tecla, pictată luna trecută, și a schițat planuri pentru vatră, pentru blidar, dulap, pat și pentru ușa peretelui despărțitor. Era bucuros că starețul i-a încuviințat cererea, cu un fel de dojană : „Se cuvenea a ne gîndi mai de mult la asta“. După Înviere, Necunoscută a venit la chilă lui Ieronim cu pască și cu ouă roșii.

— Îmi pare rău că bădița Sofronie lipsește. I-am încondeiat și lui un ou.

— A plecat la Suceava, să petreacă Paștele în familie.

— Acesta l-am încondeiat cu inima, anume pentru tine.

— Mulțumesc... Și eu îți dăruiesc icoana Teclei și pelicanul. Miercuri vin să le așez în chilă. Bănuiesc că viața Teclei se aseamănă cu a ta. Și, iaca, ne facem daruri ca doi îndrăgostiți.

— Nu, Ieronime : ca doi prieteni, replică scurt, surîse trist, își luă darurile și plecă, luminîndu-și calea cu lumînarea de la Înviere.„Prieteni ? Hm... credeam că-i îndrăgostită de mine. Nu ; viața a înțepit-o foarte“...

A doua zi de Paști, Ieronim a plecat călare, la Suceava. Voia să-și vadă prietenii. Jupîneasa Irina l-a invitat la masă, s-o cunoască pe Melania, sora dum-

neaei, cea de măritat. Era o fată mărunțică, plăcută la înfățișare, îngrijită și foarte tăcută. În zadar musafirul a răsucit conversația, pomenind de câte-n lună și-n soare : de la șaua calului legat la stănoagă în fața casei și pînă la prietenia, cam neîngăduita, între soția lui Simion Movilă și boierul Vintilă pribeag de la Țara Românească, de la oul încondeiat pe care-l ținea în mînă, pînă la înțelesul adînc al frescei de la Voroneț, că dumneaei n-a avut nimica de zis. Doar cînd Jupîneasă Irina l-a întrebat dacă-i place meșteșugul de pictor, iar el s-a grăbit :

— Mă topesc în lucrul unui tablou, cum m-aș topi în îmbrățișările unei ibovnice... Melania a întrebat, cu spaimă :

— De ce ?

— Altminteri nici dracii n-ar ieși draci și nici îngerii îngeri.

— Vai de mine ! s-a speriat și mai tare și iar a tăcut, privind holbat.

— Nădăjduiesc a dobîndi fericirea prin minunata unire cu ființa mult dorită, cununîndu-ne, acolo, în altarul cel mare al firii, nași să ne fie luceafărul și luna, nuntași brazii, mestecenii și florile...

— Jupîneasă Irina, nu cumva dumnealui spune... măscări ? întrebă fata, îngrozită și rușinată.

Din joia luminată continuară lucrul la tablourile din viața lui Moise. Necunoscuta lucra, gîndind : „Ieronym înrîurește și impune, fără să-l supere pe Sofronie. Din prietenia lor se naște o operă fără pereche. Cum îi ajut ? Cu hărnicia ? Cu priceperea ? Cu blîndețea ? Cu prietenia ? Cu hotărîrea ? Cu bunătatea ? Cu gingășia ? Cu dragostea ? Dar am eu asemenea însușiri ?“

— Cu ce te-ai ales, Ieronime, din vizita la fratele meu ?

— Am cunoscut-o pe jupînița Melania, bravă meșterul.

— Deșteaptă cumnată am : te vrea cumnat.

— Numai că eu, vorbind cam aiurea, am speriat biata fată.

— Ei, nu te potrivești. Frate-meu e șmecher și îndrăcit : pricepe bine a schimba... faima în aur. Iar cumnată-mea îl și întrece. Te rog, urzește aripa asta de heruvim ; nu-mi iese și se zbicește tencuiala prea tare.

Din zece pensule, Ieronim scoase aripa heruvimului din purpură, aur și pulbere de senin.

— Dacă le faci tu aripile, heruvimii și îngerii capătă glas și te laudă. Zic că ai harul plămîdirii celor cerești. Ești și dascăl neîntrecut ; Gligorie și Necunoscuta, prin tine au deprins să umple cerurile noastre cu stele. Strașnic !

— Și eu mă bucur că n-o mai ocărăști pe Necunoscuta. Dacă soarta i-ar da măcar cîte un dram de noroc pentru fiecare piatră cărată și pentru fiecare stea zugrăvită, norocul ei ar lumina pînă la Calea robilor.

— Nici aici nu te-asemeni cu frate-meu : el are o singură evlavie : aurul. Tu dai totul pe gratis. Mă întreb cum de nu-l îngrozește streangul Iudei...

— Bădiță, e bine că se află printre noi și oameni ca dînsul. În Italia, papa sau cardinalii, principii și cavalerii sînt ctitori și mecenai, adică prieteni darnici ai arhitecților, sculptorilor, pictorilor, poezilor, muzicanților. La noi starețul se mulțumește să ne îmbie la muncă. Ci, întreb, bădiță Sofronie, pînă cînd să ne hrănim numai din meșteșugul de a face vopsele, cînd acestea au preț doar dacă sînt cu talent, cu pasiune așezate pe zid sau pe scîndură de tei ? Pînă cînd, bă-

diță, lefegiului să-i fie plătită meseria de ucigaș, iar zugravul care-și dăruie toată puterea, priceperea și chiar viața ca să plămădească frumuseți noi, să trăiască doar din pomană, ori din mana pustiei ? Lefegiul să bea pînă crapă vin de Berheci, iar zugravul să-și umezească buzele arse din trudă doar cu roua de pe florile de cicoare ? Și pentru ce ? Pentru că zugrăvește îngeri și heruvimi, în loc să ucidă oameni ? Oare își închipuie cineva că, osîndindu-l pe zugrav la un trai nemernic, vor ieși sfinții mai frumoși și heruvimii mai gingași ?

— Ieronime, n-am bănuir că tu, cel blînd, gîndești așa.

— Gîndesc, deși nu-mi place. Avem totuși o răzbunare : peste un sfert de veac despre bogăția multora nimic nu se va mai ști, căci risipită va fi. Despre lucrarea noastră se va vorbi în veac.

După tablourile din viața lui Moise, au pictat Buna-vestire, iar în stînga ușii au așezat, la rînd, feluriți sfinți, în picioare, drepti, ca niște străjeri, începînd cu Ioachim, iar în dreapta, Ana, urmată de un rînd de sfinte. Față de lucrul la boltă, acum le părea o joacă. Sub privegherea meșterilor, ucenicii colorau îndeosebi straietele și cîmpurile.

— Lucrați mai cu inimă ! porunceă Sofronie, întunecat la față. Altfel n-o să învățați nicicînd !... Vezi ce fel de verde pui acolo, Gligorie ! și-l plesni cu pensula cea mare peste degete. E urît !... Murdar !... Pune galben ! Mai cu îndrăzneală... Te miști a lehamite și-ți tremură mîna ca frunza plopului... Te bat !

Ca să mai potolească asprimea meșterului, Ieronim povesti întîmplări din vremea cînd ucenicea la Florența.

— Locuiam cîte patru într-o chilie. Învățam, pe lîngă, pictură, sculptură și arhitectură, religia, geografia,

filozofia și literatura. Am copiat statui grecești și romane. Am lucrat miniaturi și nuduri de femei și de bărbați, după model. Am scos izvod după Leonardo și Botticelli. Am studiat, mai ales desenul și coloritul. Eram siliți să muncim pînă amețeam și leșinam. Și eu am leșinat de cinci ori : m-au trezit cu apă rece. Și bătaie am mîncat, destulă, ca oricare. Aveam cîte trei zile slobode pe lună. Și-atunci, a noastră era lumea : jucam rișca, ne îmbătam, cîntam la chitară, alergam după fete, ne băteam cu săbiile, ne umpleam de sînge și... eram fericiți. Cînd ajungeam calfe, lucram alături de meșter sau în locul lui.

— Așa ar trebui să ne rînduim și noi, că iată, nu numai voievozii, ci și boierii ctitoresc case mari și biserici, și-i nevoie de meșteri buni, iscusiți.

— Meștere, cuteză Gligorie, mata povestești despre ucenicia italiană, iar mîna merge parcă ea ar gîndi, ar vedea, ar simți. Vorbești și pensula scoate zalele de aur pe pieptul sfîntului Teodor Tiron.

— Mantia i-o faci tu. Roșie. Necunoscuta ți-a și adus ulcica și pensula. Roșul, auriul, verdele, albastrul, la tînărul rege Solomon, la sfîntul Mina, la arhanghelii Mihail și Gavriil. Vezi cum se îmbină, se potrivesc, se armonizează ? Întinse pe zid, culorile trebuie să cînte. Cu domnia ta, bădiță Sofronie, m-aș încumeta să cerc o cale nouă în meșteșugul zugrăvirii la noi. La Dragomirna, de pildă, cred că am putea lucra așa cum gîndim și simțim noi, cei mai tineri.

— Dar dacă arhimandritul Crimca n-are bani ? se îndoi Sofronie.

— Cerem ajutorul lui Mihai vodă, care, dacă unește țările române, va fi nu numai de trei ori mai puternic, ci și de trei ori mai dornic a înfrumuseța țara mare ce va s-o cîrmuiască.

Intrînd cu talerul cu faguri de miere și cu cofița cu apă rece, prisecarul a poftit meșterii și ucenicii să guste, iar el, ca de obicei, a privit, cu ochi iscoditor și hîtru, și a slobozit o snoavă :

— Asta-i sfînta Ana ? Să vă spun că blestemele ei au preschimbat un hoț într-un inel zgrăbunțos, prins în jurul unei crenguțe. Din el au ieșit multe omizi și din fiecă omidă cîte un fluturaș. Așa s-a ivit pe lume fluturile inelat sau inelarul. Fă deci un inel pe degetul Anei.

— Iaca, îi fac, din aur, dar nu cred c-o să dureze : s-a uscat tencuiala.

Meșterii și ucenicii se așezară pe scîndurile schelei să mai răsufle. Moș Andrei se rezemă de-un stîlp și tuși, înecat de miasmele cleiurilor, boielelor, varului și tencuielei.

— Nu-i aici mireasmă de cîmp cu flori, meșterilor, dar înșirați atîtea chipuri și într-atîta bogăție îi îmbrăcați, încît mi se pare că nu-s într-o gropniță, ci într-o cetate de zece ori mai mare și mai strălucită ca Suceava.

— Asta am voit, moș prisecare. În țara Italiei am văzut multe vrednice a fi povestite, ci una îmi vine în minte acum. Dar unde-i Necunoscuta ?

— Sînt aici ! răspunse din pronaos, venind cu un paner cu felii de pîine și bucăți de caș. Gustați. Un cioaban m-a învățat să scot caș dulce din lapte de bivoliță. Acum, povestește, te rog.

— Da... În chiliile bisericii San Marco, din cetatea Florenței, m-a uluit gingășia frescelor lui Fra Angelico. Călugăr blînd, milos și foarte evlavios, a pictat mai mult visurile și vedeniile lui, decît lumea cea aieva. Așa arată icoanele lui că parcă și-ar fi luat

modelele din rai : chipuri pline de simțire, în culori străvezii neprihănite. Nu picturi, ci psalmi de mulțumire celui care a zămislit o lume a fericirii blajine, luminată de razele aurii ale dragostei și de cerul străveziu albastru. Numai că tocmai din această mănăstire au pornit acei *i piagnoni* — plîngăreții — ucenicii unui călugăr pătimăș, fanatic, Girolamo Savonarola numit. Ei au luat puterea în cetate și au ars, au distrus multe lucruri scumpe, de mare artă. Dar pînă la urmă, Savonarola însuși a fost prins și ars pe rug.

— E mai bine în țările apusului decît la noi ? întrebă Necunoscuta, întinzînd lui Sofronie ulciorul cu apă.

— Mă bucur că mă întrebi și răspund : nu. De ce ? Iată și în Italia și în Țările de Jos bîntuie războaiele, bandele de tîlhari, ciurma, foametea. Ereticii sînt arși ori spînzurați, cu miile. Vrăjitoarele, stafiile, cruzimile și uciderile groaznice înspăimîntă mereu oamenii. Dar, în același timp, acolo se înalță cele mai mărețe și mai scumpe palate, se pictează cele mai uimitoare tablouri și se scriu cele mai îndrăznețe cărți. În lumea apusului e o deosebire foarte mare între bogați și săraci. În Florența li se spune chiar „grașii“ și „slabii“. Am văzut pretutindeni cerșind plozi mai zdrențăroși ca la noi, ciungi, șchiopi, idioți cu bale cleioase la gură. Și tot acolo am întîlnit bogați în straie numai aur și pietre scumpe, tolăniți în trăsuri aurite, trase de cai mari, cu hamuri sclipitoare. Locuiesc în castele mai ceva ca-n basme. În jurul sărăcilor mișună corbii ori haitele de cîini hămesîți, adulmecînd stîrvuri ; în grădinile bogaților, pe cărări prunduie, printre hulubi și păuni, printre straturi de flori și statui de marmură, se plimbă perechi de tineri îmbrăcați în alb, liliachiu ori roz, iar la umbră, în chioșcuri, stau bărbați burduhoși, beau și mănîncă,

nepăsători că s-ar putea să crape de-atîta îmbuibare... Hai să lucrăm, mulțămînd prisecarului și Necunoscutei noastre că ne-au astîmpărat foamea și setea.

Urcară toți pe schelă, la locul unde lăsaseră ulcelele cu vopsea și pensulele și porniră munca, veseli și însuflețiți.

— Dar te rugăm să ne povestești mai departe, surîse Necunoscuta, muind pensula în ulcica ei cu auriu pentru stele.

— Da, te rugăm meștere, i se alătură și Gligorie.

— Numai să nu pictați ceea ce povestesc eu, c-o pățim... Într-un oraș din Olanda, la margine, am întîlnit o ceată mare : cîteva sute de cerșetori și nevolnici. Cînd vreun trecător le zvrîlea o bucată de pîine, de carne ori de brînză, se isca o vălmășeală cumplită : bușeli, trînteli, icnete, pocnete cu cîrjele în capete... Își smulgeau părul, își sfîșiau zdrențele ca să apuce pomana. Am văzut mîini crispate, hulpave, cum se întreceau cu boturile mîriitoare ale potăilor flămînde, care să apuce dărabul de brînză ori coaja de pîine. Cred că nu ne putem închipui iadul mai grețos și mai înfricoșător... De ce nu lucrați ? Necunoscuto, ți-a ieșit steaua strîmbă... Gligorie, uite, eu am făcut fața sfîntului Mina bună și cuminte, deși am povestit lucruri cumplite. Dacă pe bădița Sofronie nu l-am incurcat de la treabă, mai povestesc.

— Povestește, Ieronime !

— Am văzut venind un predicator și grăind acelor schilozi : „Grașii, bogații, vampirii, diavolii vă țin pe voi, slabii, nefericiții în sărăcie, mizerie și idioțenie. Cu cît voi sînteți mai săraci și mai proști, cu atît pot fi ei mai deștepți, mai vicleni și mai bogați. Nu aveți decît o singură scăpare : să le tăiați capul, să-i stîrpiți pe toți. Lăsați văicăreala miloagă și timpă, nenorociților ! Izbiți cumplit, spargeți capetele grașilor și

statuile sfinților mincinoși, pentru că numai pe îmbuibăți îi ajută. Cu lumînările din felinarele voastre aprindeți palatele în care geme bogăția cea nerușinată. Surpați-le puterea, că voi sînteți cei care le țin scara ca să urce în rai. Dacă se-ndură să vă arunce o coajă de pîine ori o zdreanță veche, o fac numai ca să mai urce încă o treaptă spre ceruri. Știu că mă pîndește rugul, dar mă jertfesc pentru voi, fraților, pentru izbăvirea voastră din nenorocirile acestei vieți“.

— Și ce-au făcut milogii ? întrebă Necunoscuta.

— Nu s-au răzvrătit : au așteptat să vină altă zi de praznic, cînd grașii vor binevoi să le arunce iar ceva pomană... Hai să mai tencuim și partea din stînga ușii.

— Dar la praznic, pe-acolo, nu s-aduce belșug de mîncare și băutură ? vru să afle Gligorie.

— Ba da. La Antwerpen, cînd a văzut carnea friptă, purceii de lapte prăjiți pe grătar și cîrnați groși, cerșetorimea a turbat. Au înhățat hălcile de carne și-au înfulecat ca lupii hămesii. Înghițeau cîrnații nemestecați, împinși cu stacane de bere. S-au îndopat cu o bucurie sălbatecă, nefirească. S-au îmbătat. Au cîntat din cimpoaie și din gură. Au dănuțuit. S-au împreunat prin tufe alăturate. Au vărsat și-au chemat cîinii să lingă, parcă fericiți că aveau și ei prilejul să fie darnici. Scînceau: „Ce frumoasă ar fi viața dacă n-am avea burtă... Dar atunci ce plăcere am mai avea ?“...

Necunoscuta netezea zidul cu malaua și asculta cu un fel de evlavie și de teamă. Voia să întrebe dacă acei nevolnici lucrau undeva, dar pe ușă se năpusti călugărul Damian, strigînd :

— Grăbiți zugrăvirea, că nu se știe ziua de mîine ! Poate-i sfîrșitul...

— Cum adică ? întrebă Sofronie, lepădînd mistria pe lespezi.

— Adică așa : Mihai vodă de la Țara Românească se pregătește să treacă în Transilvania, cu oaste mare, cu gînd s-o alipească la coroana lui. Și, strașnic la războaie fiind, să nu te miri că din Transilvania vine și spre noi.

— Să vină ! surise Ieronim. Nădăjduiesc să-i placă fresca Suceviței.

Primăvara lină, cu otavă fragedă, și flori de cireș pe coasta Dealului Crucii, iar zugravii terminau de împodobit gropnița.

În ajunul zilei de Înălțare, pe înserate, au pus uneltele jos, și-au ieșit în ogradă, să respire aer curat. Necunoscuta le-a adus cîte o cergă, iar ea s-a așezat pe o blană de oaie.

— Poate adormiți... La sfîrșitul vecerniei, mă duc să mulțumesc starețului și dulgherilor pentru patul, masa și scaunele din chilie ; mi le-au așezat la locul lor.

— Lada nu-i gata. Și nici blidarul, regretă Ieronim. Dar vor fi, curînd. Am vrut să le sculptez chiar eu.

Priviră cerul, o vreme, în tăcere. Deși nu lucrase pe schelă, cu zugravii, prisecarul se așezase pe iarbă, pe zeghea lui, lîngă Necunoscuta și întrebă :

— Cîte stele ai zugrăvit, fată hăi ?

— Peste o mie, moș Andrei. Sînt acum... stelarița Suceviței.

— Mda... Încă o poreclă. Că nume tot nu ai... Știți voi ce sînt stelele ? întrebă, auzind că Necunoscuta suspină și tace.

— Astronomul leah Nicolaus Copernicus ne învață că sînt un fel de sori foarte depărtați. Mii și milioane de sori, foarte, foarte depărtați.

— Aș ! povești... zimbi sugubăț bătrînul. Habar n-are astronomul. Auzi ? ! Sori ! La noi, vecinii Lehie, știe vericine că îndată ce se lasă amurgul, ca acum, de-o pildă, îngerii atîrnă candelă și finare la porțile cerului. Briul ce brăzdează cerul pe la mijloc e Calea laptelui, adică dîra de lapte vărsat din gălețile unui cioban, căruia i-a ieșit în cale un balaur. Și cu ce să se apere, bietul om ? Nu tu bîtă, nu tu baltag. Trage, hașt ! cobilița de pe umeri, în pripă, răstoarnă laptele, improașcă tot cerul, pocnește balaurul în moalele celor șapte capete și-l prăbușește în hăuri.

— Poveste...

— De bună seamă ; dar să vă spun acum ceva despre Carul Mare. Uite-l colo, în vîrfurile turnului de clopotniță : un car ca toate căruțele noastre, numai că roțile și oiștea i-s din stele. Cu el, cică, a cărat Traian, la Roma, mulți robi daci.

— Dar Carul Mic ?

— În el a încărcat căpeteniile dacilor, cîte-au căzut prizoniere și nu și-au pus singure capăt zilelor. Steaua de colo, numită „Ploschița“, este „Cățelușa lui Traian“. Dincolo-i „Ciobanul cu oile“ și „Scaunul lui Dumnezeu“ sau „Mănăstirea“. Acolo, în dreapta, va răsări Luceafărul zis și porcarul, pentru că, la ivirea lui, porcii încep să grohăie, cocoșii să cînte, iar strigoii, joimărițele și alte duhuri năstrușnice se ascund în vizuinele și peșterile lor... Auziți cum sforăie meșterul Sofronie : l-am adormit cu poveștile. Acu ce să facem ? Zic să-l descîntăm cu descîntecul de stele, zis de fetele care doresc să se mărite. Că tot umblă dumnealui după însurătoare, ca mierloiul după muște.

...Te du în lume, peste lume / La ursitul meu anume : / Cu foc îl încinge / Cu jar îl aprinde. / Să-i sece din inimă plînsul, / Să arză straiul pe dînsul / Să nu

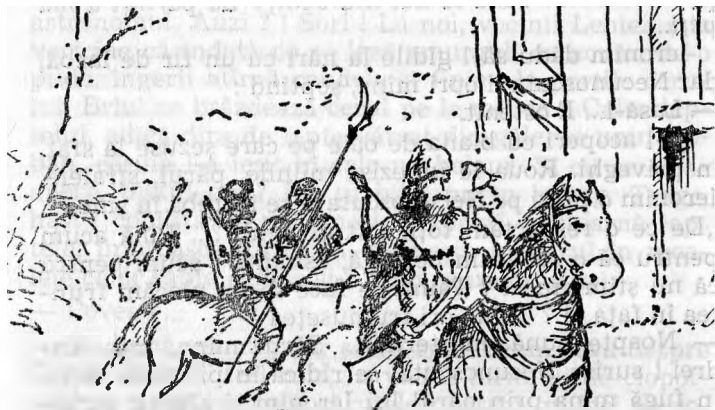
poată hodini / Pînă la noi n-a veni, / La părinți a mă
peți...

Ieronim dădu să-l gîdile la nări cu un fir de iarbă,
dar Necunoscuta îi opri mîna, șoptind :

— Lasă-l... E ostenit.

Și-l acoperi cu blana de oaie pe care șezuse la sfat,
în priveghi. Roua le umezise mîinile, părul, straiiele.
Ieronim o privi pe Necunoscuta și se întrebă în sine :...
„De ce o respectăm toți, atît de mult ?... Pînă acum
pentru că o credeam beteagă, osîndită ; acum pentru
că nu știm cine-i ? Taina ne face să ne plecăm frun-
tea în fața ei ? Taina ori frumusețea ?

— Noapte bună, meșterilor... Sărut mîna, moș An-
drei ! surîse Necunoscuta, se ridică în picioare, trecu
în fugă mîna prin părul lui Ieronim și alergă, sprin-
tenă spre chilie.



Se întâmplă o neașteptată vizită a doamnei Elisabeta.

Patru zile Necunoscuta a lipsit de pe schelă : a cărat fiul pentru bivolițe și, cu ajutorul lui moș Andrei, l-a clădit la grajdurile mănăstirii. Dar mai întâi a rînduit culorile pentru Ieronim : „Mi-ai spus că vei zugrăvi mulți cai albi și, deci, ți-am pregătit cinci ulcele cu boaia albă“... vorbise cu dînsul, în gînd, în dimineața plecării spre poiana unde adunase fiul.

Acum, în zorii zilei de șase august, a intrat în biserică și a urcat în grabă schela. Privi tablourile, pe rînd, cu grijă, cu dragoste : le dusesese dorul. Nici nu știa despre care să spună că i-i mai drag : Fecioara ? Chiții sau peștii apelor ? Pantocratorul din turlă ?

Patimile ? Minunile ? Gropnița i se păru ca o casă a poveștilor, cu flori, cu stele, cu ostași, cu fete frumoase, cu căruțe și cai... „A, uite ce-a pictat în lipsa mea“ : «Ieșirea din Eghipet». Trei căruțe ; una cu patru cai albi, alta cu cai roibi și hamuri roșii și verzi... Încărcate cu bărbați și femei, toți dornici să ajungă, grabnic, la Pământul făgăduinței... Pe cei din căruța din mijloc i-a îmbrăcat în straie roșii, ca și vizitiii... I-or fi ajuns culorile ? Mă tem că nu... Roțile au câte șapte spițe și se-nvîrt pe drum tare, de piatră. Par îndoite sub povară ; le-aud scîrțîitul din osii neunse, la drum lung și greu. Mai încolo călăreții lui Faraon, pe cai semeți, albi, murgi, roibi. Și ostași mulți, mulți, în zale, în căști argintii, cu halebarde întăpoșate-n ceruri... Pădure de bardise pe munți de căști“... Ceva o îndeamnă să numere sulilele : peste patruzeci. „Ieșirea din robie ori bejenie din fața năvalei otomane ? Același lucru... Ieronime, cîtă viață ai adunat aici și cît adevăr... Totul pare aidoma. Uite, ici, în față, un cățel, un porc, doi purci, încă un cățel, încă un purcel ; toți merg spre răsărit, alături de convoiul carelor, spre țara izbăvirii... Ieronime dragă, ai terminat și scriitura. Uite, pot număra și caielele la potcoavele cailor“...

— Te sperie ? întreabă Ieronim, din spate, după ce o urmări, cîteva minute, cum cercetează tabloul și vorbește cu sine, în gînd.

— Nu... tresări Necunoscuta. Parcă te-aud citind din scriptură : „...„Și alergat-au după ei eghiptienii cu toți caii și căruțele lui Faraon“... Dar am o nedumerire : dacă evreii nu mănîncă slănină, de ce-i întovărășesc purceii ?

— M-ai prins, istepto ! Am vrut să zugrăvesc zicala noastră :... „Au plecat cu cățel cu purcel din calea dușmanului“. Adică s-au bejenit.

— Hm... La asta nu m-am gândit. Tencuiala-i încă umedă ; îngăduie-mi să zugrăvesc, repede, stelele, câte încap. O fac în cinstea zilei în care ne-am întâlnit, acum un an.

— Un an ! Stînca argintie... A fost o întîmplare ori o minune ?

— Pentru mine, o minunată întîmplare.

Împreună au zugrăvit, în „Exodul“, patruzeci și două de stele.

— Hai pe stînca argintie, Necunoscuto.

— Te caută părintele arhimandrit Crimca. Fuga !

Pe arhimandrit îl impresionau adevărul și însușirile mirene ale tablourilor din gropniță. Admiră tabloul „Culegerea manei“ : norul alb din care cădeau pe pămînt stoluri de prepelițe grase, după ce Moise a ridicat spre cer toiagul minunilor. Bărbați, femei, copii, cu mînele suflecate le prind, le culeg și le încarcă în coșărci.

— Și despicarea Mării Roșii ai văduvit-o de aerul minunii ?

— Am zugrăvit aici povestea unui ocîrmuitor dornic să-și izbăvească neamul din robie și să-i dea o lege călăuzitoare. Pentru mine, gropnița asta-i precum Capela Sixtina pentru Michelangelo.

În minutul acela Necunoscuta intră, foarte tulburată :

— Meștere Ieronime, un călăreț vestește că doamna Elisabeta vine la Sucevița.

— Să poftească !

Crimca o privi cum înclina fruntea și cum se ferea de-o parte, și se gândi la voința acestei făpturi de a-și împlini canonul. Știa de la Ieronim că nu și-a spus încă numele, pentru că mai avea „o rămășiță“ din acea osîndă.

— Pînă vine doamna, Ieronime, voiesc a mai cerceta fresca. Văd că pe boltă ați izvodit o priveliște încîntătoare, foarte pe potriva istui loc de odihnă veșnică.

— Mulțumesc, prea cuvioase, pentru laudă ! — se bucură Sofronie, intrat să anunțe și el că sosește mărița sa doamna.

— Sub vâl împrumutat din scriptură, înnodă Ieronim iar vorba cu arhimandritul, am zugrăvit tîlcul istoriei neamului nostru : robie, urgii și nădejdi... Ci, unde-i omul vrednic a despica marea nenorocirilor și a ne scoate la limanul slobozeniei ?

— Tinere, acel om se află. Și vine... Dar, taină !

— Am lucrat cu plăcere, cu avînt, totul : de la șarpele uriaș încolăcit în jurul stîlpului, la care s-au închinat evreii leviți și pînă la prepelițele căzute, ca o ploaie din cer, întru potolirea foamei, de la chipul de patriarh al lui Aaron pînă la garofițele albe și roșii răsădite, colo, între stînci.

— Da, m-am încredințat că ești pictor adevărat, îi puse arhimandritul mîna pe umăr, atrăgîndu-l ușor spre dînsul. Mă duc la stăreție să văd dacă se cuvine a mă înfățișa doamnei au ba.

Ieronim urcă sprinten schela și privind îndelung tabloul de pe boltă, chibzuindu-i proporțiile, armonia culorilor, puritatea liniilor. Mîngîie, cu degete înfiorate, chipul Fecioarei și florile dintre stînci. Văzîndu-l de jos, Sofronie putea crede că încearcă tencuiala și culorile dacă s-au uscat. Dar Necunoscuta înțelese că își alintă opera, cu sfiala și emoția cu care își desmiardă îndrăgostitul draga lui. Și, o clipă, simți un dulce ghimpe de gelozie și teamă : ..., „E dăruit meșteșugului, artei, cu totul și pentru totdeauna. Cuvine-se să-l însoțesc, pînă la capăt, orice-ar fi“. Urcă hotărîtă să-i spună ceea ce de mult îi înflorea în suflet. Dar el :

— Vezi, tu, Necunoscuto, stîncile nu-mi mai plac. Le vreau de argint... De argint, la fel cu cea pe care, acum un an... Și nici chipul Fecioarei nu-i ca-n visul meu.

— Gîcesc, Ieronime, că sufletul tău gingaș este și neprihănit ca florile de mac, purpurii, în lanul de grîu, verde, întins la nesfîrșire.

— Și-o să mă... scutur repede, ca ele ?

— Știu eu ? Poate ; că-n lumea asta aspră și grea e prea puțin loc pentru gingășie și neprihană. Dar eu, cu inima mea...

— Ei, ce faceți aici ? strigă meșterul Ion, furios și gîfîit. N-ați auzit că vine măria sa doamna ? ! Jos schela !... Noroc c-am aflat la Rădăuți și am cal bun. Altfel... vă găsea tăifăsuind, hulubeilor.

Dulgherii mai aveau de desfăcut scînduri și stîlpi din schelă, cînd trăsura Elisabetei doamna intra pe poarta mînăstirii. Starețul Mitrofan și meșterul Ion o întîmpinară, urîndu-i bun sosit.

Pășind printre scînduri și grinzi, doamna se opri în altar. Privea cu ochi iscoditori, amețitor de frumoși, de limpezi, de grăitori. Deși nu punea decît întrebări, totuși meșterii se încredințau că se pricepe și că aprecia bine fresca, în ansamblu. Voia să știe dacă nu se vor mai închide ori spălăci culorile. Meșterul Ion c asigură că așa vor rămîne, proaspete, cel puțin un veac :

— Albastrul l-am făcut din lapis-lazuli, iar purpura-i din cea mai scumpă care se află. Cît privește auriul îl garantez eu, cu capul... Dar totul atîrnă de calitatea tencuiei. Așa cum o preparăm noi, soarbe culorile ca un burete, pătrund adînc și nu se mai șterg niciodată. Eu știu, ca nimeni altul în Moldova, să pregătesc varul, să ard ipsosul, să-l frămînt cu apă caldă și cu ulei fierț pînă se face ca untul. Tencuiala-i baza

frescurilor : trebuie să se îmbibe de culoare fără a-i schimba nuanța, oricît de gingașă ar fi. Frescul e treabă grea, foarte grea, măria ta. Numai cine are mare, foarte mare meșteșug, îndemînare, repeziciune, talant poate face frescă. Zugravului de frescă trebuie să-i umble mîna ușor, ca aripa lăstunului, dar cu puterea ursului.

Ieronim îi da dreptate, dar se rușina că meșterul nu-și da seama că pe măria sa n-o interesa cum se face, ci cum arată fresca.

— Mi-ai făgăduit, meștere, că-mi faci o coroană împărătească și, iată, nici n-ați pornit tabloul ctitorilor, dojeni doamna Elisabeta.

— Datina este ca asemenea lucrare să se facă la urmă, măria ta, grăi Ieronim, văzînd că meșterul Ion o sfeclise.

— Și dacă doamna țării cere să călcați asemenea datină ?

— Fără doar și poate, dacă-i poruncă... se ploconi Ion.

— Doresc să aflu cum ați rînduit familia.

Ieronim desfășură hîrțiile cu schițele portretelor voievodale. Chipul doamnei se umbri :

— De ce ați pus-o pe doamna Maria lîngă măria sa ?

— Așa a poruncit măria sa Ieremia vodă, se dezvinovăți Ion, căutînd cu deznădejde sprijin, în dreapta și stînga.

— Mda... Are dreptate măria sa : ține să arate lumii că se trage din Petru voievod Rareș și, deci, din Ștefan vodă cel Mare. Dar, vă-ntreb : locul nu-i prea strîmt pentru două doamne ?

— Potrivim așa fel încît să... se poticni meșterul.

— Ce zici, Ieronime ?

— Măria ta, rînduiala din frăția meșterilor nu-mi îngăduie a trece înaintea maestrului.

— Nici cînd întreabă doamna țării ?

— Mă gîndesc de mult la o desfășurare mai bună a tabloului votiv, vorbi Ieronim, abia stăpînindu-și tremurul buzelor. Iată, cerc să-mi tălmăcesc gîndul, cu cărbunele, pe hîrtie.

Și, cu mare repeziciune, desenă totul : Isus, Fecioara, îngerul, chivotul, chipul voievodului, ca-n schița veche.

— După măria sa o așezăm pe domnița Chiajna și apoi pe doamna Maria, ca să respectăm rangul și rudenția și să făptuim o compoziție cît mai plăcută ochiului... Măria ta, doamnă Elisabeta, îi schiță Ieronim chipul fulgerător, fără să ridice cărbunele de pe hîrtie, pe zidul acesta din spre miazăzi, în strai de aur vei fi întia, în capul șirului de coconi și domnițe. Cam așa... pînă aici, la tabloul împăraților Constantin și Elena, grăbi să prindă din condei și chipul celor șase odrasle domnești ; se descumpăni o clipă dîndu-și seama că a șaptea nu mai are loc. „...Și dacă mai naște una, că-i tînără și pătimașă“, gîndi, iar mîna căuta un loc potrivit.

Doamna fi veni în ajutor, punînd degetul pe spațiul din fața lui vodă :

— Pe Constantin îl poți așeza aici.

— Da, măria ta ! și-ntr-o clipă îl și desenă. E foarte bine !

Pentru că a ghicit gîndul pictorului, doamna surîse :

— Acolo, sus, ce icoană ați făcut ?

— Sfînta Elisabeta...

— Da' ? Mulțumesc. Așa se cuvenea.

— În cinstea mării tale, amăgi meșterul Ion.

— În câteva zile terminați tabloul ctitorilor ? schimbă zîmbetul bucuriei cu asprimea poruncii. Că vremile se cam tulbură.

— O săptămînă, măria ta.

— Vă dau zece zile, meștere Ioane.

Pășind spre ieșire se opri, încă o dată, în criptă, privi îndelung Fecioara din boltă și suspină cu o dureroasă bucurie :

— Adevărata artă se cearcă numai cu flacăra sufletului.

„Nimeni n-ar fi găsit mai înalt cuvînt de încuviințare și laudă“, gîndi Ieronim.

Vizita neașteptată a doamnei Elisabeta a cam dat de gîndit celor din Sucevița. Starețul se întreba : „De ce a ținut să treacă peste datină și să grăbească zugrăvirea ctitorilor ? Că anume pentru asta a venit“... Ieronim, care se pregătea să înceapă lucrul la Sinaxar și la celelalte tablouri din pronaos, a trebuit să desăvîrșească, la repezeală, schițele pentru portretele ctitorilor. Dar cel mai supărat era meșterul Ion : „Asta însă îmi dă peste cap toate socotelile“... Ca să privegheze însuși această lucrare, trimise olăcar grabnic la Cernăuți cu rugămintea să-l aștepte douăsprezece zile. Puse meșterii și ucenicii să pregătească, repede, cele mai bune culori de albastru, alb, purpuriu, verde și galben, auriu și le cercă pe tencuieli proaspete. Rîndui ceauțele și oalele cu cleiuri și uleiuri, ulcelele cu vopsele și ciuberele cu apă curată pentru tencuială, potrive, cu mare grijă, cantitățile de ipsos, var și cîlți și porunci frămîntarea lor, cu mîinile.

— Ieronime, să mi-o faci ca untul la soarele de primăvară.

În estimp Dragoș cu ai lui așezară schelele, cu trei felinare noi, izvodite de Ieronim și construite de Natalia, aici, în mănăstire, cu oglinzi concave, mari, cum

părate de la Suceava, cu răsuflători bine așezate ca să umble aerul în voie, să nu fumege feștilele. Probă lunecarea lor pe vergeaua de lemn bine geluit și uns cu oloi ; cercă scripeții, clempușurile de lemn și frînghioarele de mînuire. Era mulțumit, dar și oleacă în-ciudat : „Cu astfel de finare a lucrat Ieronim și la gropniță... Minte născocitoare... Și-l ajută mai ales muierile : ba... Muta, ba Natalia“... Chiar din ziua de 6 august, cînd s-a hotărît să rămînă aici mai îndelungă vreme, a pus să i se rînduiască două camere bune, între chiliile stăreției și își chemă soția. Irina s-a înfățișat a treia zi, după ce a rînduit socotelile cu prăvălia și cu copiii. Lui Ieronim i s-a părut mai grasă, mai veselă și mai prietenoasă decît cum o văzuse în prăvălie sau acasă la dînsa. Rîdea hurducîndu-și sîinii prea îmbelșugați, mînca bine, cu poftă și își alăpta singură copilul, un băiețel dolofan, de șase luni.

— Mă bucur că meșterul Ion se află printre noi, spuse, într-o zi, Necunoscuta. Dar parcă prea se grăbește.

— Fiica neguțătorului de blănuri din Rădăuți va să fie jupîneasă Irina comisului Ion Șarpe, zugravul Curții domnești. Înțelegeți ? Și acum e momentul : lucrăm sub privegherea nemijlocită a doamnei Elisabeta, lămuri Sofronie cu un amestec de mîndrie, de ciudă și de teamă. Toate atîrnă de... tabloul ctitorilor.

Dar a patra zi, cînd se urcă pe schelă, îmbrăcat în halat nou, Irina apăru speriată, despletită, cu rochia boțită, descheiată :

— Ioane, copilul !... Are fierbințeală mare... S-a roșit ca focul !

Meșterul lăsa pensulele și alergă în chilie. Hotărî să-și urce soția în trăsură, împreună cu copilul și s-o trimită la Suceava.

— Începem noi lucrul, meștere Ioane, propuse Ieronim.

— Nu ! Așteptați-mă... Frământați din nou tencuiala. Mîine sînt înapoi.

Nu dădu nici un semn, nici în a doua, nici în a patra zi. Cei din Sucevița aflară că i-a murit copilul și a stat să-l înmormînteze. În a șasea zi, grăbind, călare, spre Sucevița, între Dragormina și Rădăuți i-a ieșit un lup în cale, calul s-a speriat și l-a trîntit într-o groapă. L-au găsit doi rădăuțeni : avea un picior rupt și răni mari pe față.

Meșterii din Sucevița au lucrat la schițele pentru pronaos și au așteptat, mai mult de patru săptămîni, să se facă sănătos conducătorul șantierului. Necunoscuta a trecut să lucreze la stolerie : a învățat să geluiască scînduri de tei sau arțar, bine uscate, să le netezească apoi cu piatra, să le chituiască, să le ungă, pînă la saturație, cu untură de cegă ori cu ulei de in fiert, să le lustruiească mult, cu răbdare, frecîndu-le cu labă de iepure și apoi să le așeze pe polițe, la zvîntat. Lui Ieronim îi era foarte trebuitor asemenea ajutor, dar îl cam îngrijora purtarea lui Sofronie : uneori mormăia ca bursucul, alteori arăta o veselie nefirească, rîzînd îndeosebi de propria-i infirmitate.

— Te sfătuiesc să dai cîteva scînduri pregătite pentru icoane și lui Sofronie.

— Crezi că primește daruri de la mine ?

— De ce nu ?

— De cinci ori a cercat să între în chilia mea, noaptea, cu de-a sila. N-am tras zăvorul, dar nici nu l-am ocărît. Deci nu lemn pentru icoane, ci altceva vrea de la mine.

— Ai dreptate... Dar te rog să ne înțelegi, Necunoscuto : noi, zugravii, trăim viață grea, trudnică, precum ne vezi, mereu pribegi prin singurătăți. Adică

acolo unde se ctioresc castele și biserici. Lumea ne crede miruiții Cerului ; ci noi știm, prea bine, că simțim oameni și suferim mult, trăind în lipsuri cu gîndul numai la frumusețile pe care le zămislim. Meșterul Ion, dacă face oleacă de negoț, vezi ? pățește multe și aproape se lasă de pictură. Noi, zugravii, cei împătimiți de meșteșugul nostru, avem în noi ceva care ne arată mai altfel, mai simțitori, mai încărcați de bucurii înalte, dar și de ispite, de dureri fără margini.

— Și... vrei să rămîi totdeauna singur ?

— Rămîn cu arta mea... Oricum, nu m-aș însoți decît cu aceea care se face aidoma gîndurilor mele. Și cum acest lucru nu-i cu putință, mă paște, cum zici tu, singurătatea. Dacă meșterul Ion n-ar fi avut nevastă... roditoare ca iepuroaicele, acum tabloul ctitorilor era gata. Așa, să vezi supărarea aprigei doamne Elisabeta !

— Nu vrei să te apuci de lucru, tu cu Sofronie ?

— Se vede că chiar așa va trebui să facem.

Ieronim simțea o mîndrie subtilă, gîndind la sfatul acesta cu Necunoscuta. Se fericea că a avut omenia de a o apăra atunci cînd se afla sub osînda muțeniei. Adesea o vedea ca în întîia întîlnire de pe stîncă argintie și, în acele clipe, se întreba dacă nu-l socoate un năting, că i-a făcut un pat bun în chilie și nu s-a invitat, niciodată, să-l încerce. Adevărul era că, în fața ei, îl copleșea sfiala, așa cum în Italia se rușina în fața fetelor-model, cînd le întîlnea îmbrăcate. Oricum îi plăcea mult să știe că-i aproape de dînsul și că toți o respectă, „îi caută în cinste“, cum spunea moș Andrei. De altfel, tăcută, zîmbitoare, liniștită, îngrijită, frumoasă, devenise dragă tuturor. Nu bîrfea, nu cîrtea, nu se amesteca în treburile nimănui. Ajuta.

Ajuta cu mare artă, exact în clipa cînd era nevoie. Călina, de pildă, acum îi lauda hărnicia și priceperea, îndemînarea și cumsecădenia. Mai avea, totuși, cite o țepă împotriva-i :

— Mult și greu se vede c-ai păcătuit tu, fată hăi, dacă amu te-arăți mai bună și mai cuminte ca orice călugăriță. Adică, prea bună... Că, de fost n-ai fost tu așa, din naștere. Bag seamă că și după ce ți-ai dezlegat glasul, știi să taci cu înțelepciune. Ai învățat să spui totul din priviri, cum zice Ieronim, și parcă nu mai ai nevoie de cuvinte. În schimb tînărul zugrav, ucenicul meșterului cel mare Eli Ilarion, își zice propovăduitor al tăcerii, parcă anume ca să poată vorbi cît șapte. Dar ce zici ? Nu-i așa că ți-i drag ? Că nu te-a boscorodit și te-a ocărit el în zădar, cît ai fost mută Vorbea, vai, ce mai vorbea. Dar frumos. Că doar-doar te-o ațîța și pe tine spre grăire... Ei, dac-aș avea eu anii tăi, nu m-aș lăsa pînă nu mi l-aș face bărbat. Ce zici ?... Dai din cap ? ! Leșini după el, nu-i așa ? Are meșteșug bun. E frumos. Deștept. Prea deștept. Umblat prin lume. Bun la inimă. Nu-i de neam ales, dar nici tu. Ori poate ești din niscai boieri de cei mari și ți-i greață de-un biet zugrav, născut din ciobani ? Știi cum s-a aflat că are talent ? Într-o zi, doi flăcăi i-au furat mieluța. Că atîta avea : o mieluță. Nu știa cine-s, nici cum îi chiamă ; dar i-a desenat așa de bine, cu cărbunele, pe-o scîndură, încît repede oamenii i-au cunoscut și i-au pus să-i dea înapoi mieluța. Adică, vreau să zic, se cunoștea, de țînc, cu ce har era miruit. Dai... din cap ? ! Ei, dacă-ți place, și nu se poate să nu-ți placă, pune mîna pe el. Iute și degrabă ! Că ți-l fură vreo boieroaică. Îmi spune mie cineva că, pe-o boieroaică de astea mari, a pictat-o goală. Ptiu ! ducă-se pe pustie ! Nici la asta nu zici

nimic ? Înseamnă că nu ți-i drag, fată ! Că dacă ți-ar fi l-ai descînta și l-ai blagoslovi, îndată mare, de ursitoare și de zărghială, să-ți cadă blînd în poală. Dacă-l pierzi, fato, să știi că n-ai noroc nici cît păr pe broască. Vorba prisecarului : *Cînd s-au împărțit noroacele / Erai pe cîmp cu vacile ; / Iar cînd s-o împărțit norocul, / Erai la pîr cu porcul... / Și-acu arzi în jar și foc / C-ai rămas fără noroc...* De-un singur lucru mi-i teamă : să nu fie vrăjitor ! Amestecă boielele, le frămîntă cu pensula pe scîndurică și le descîntă... Ei, dar ce ? parcă eu nu descînt ?

Meșterul Ion a venit, cu piciorul legat între scîndurele ; ucenicii l-au sprijinit de subțiori pînă la pat. — Urmați lucrul la tabloul votiv, sub privegherea mea. Am spus dulgherilor să-mi facă un scaun cu spătar și să-l așeze în naos, să pot sta.

Cu toate că prezența meșterului în scaun îl intimidă, totuși Ieronim lucra cu o pasiune încă nefolosită la Sucevița. Știa că pictează oameni adevărați, cu rangurile, cu însușirile și cu sufletele lor. Pe un fond albastru de lapis-lazuli l-a pictat pe voievod, cu coroană de aur, împărătească, împodobită cu rubine și smaragde ; barbă deasă și neagră, ochi mari, sprîncene dese, mustață stufoasă, buze măscate, grăind într-un zîmbet abia schițat, toate vădeau că-i bărbat puternic, de nădejde, frumos și vînjos, cu ambiție mare, dornic de slavă și ocrotitor al casei sale ; l-a îmbrăcat în strai de purpură, de croială dreaptă, ca la împărați, cu mîneci largi, cu guler, flori măscate și tivuri late, toate din stofă de aur. În dreapta ține crucea de aur și basmaua purpurie, cu tiv aurit. Cu stînga înfățișează chivotul ctitoriei, desenat aidoma așa cum a înălțat-o meșterul arhitecton Eli Ilarion,

cu ziduri ca argintul vechi, cu pridvorăse, cu acoperișuri arămii, cu turla înaltă și subțire, cu cruci de aur în bolduri și la vîrf. Ofranda o primește, cu drag, Maica Domnului, în picioare, cu rochie verde și hlamidă roșie, cu fața ovală, frumoasă, înconjurată de nimb luminos ; cuprinde chivotul cu dreapta, iar cu stînga ține un filacter mare, alb, pe care Sofronie a scris, cu slovă de aur, hrisovul daniei. Pe tron de aur, străjuit de un înger, Isus, îmbrăcat tot în purpură înflorită cu cruci de aur, cu evanghelia deschisă pe genunchi, încoronat cu mitră arhierască, rotundă, din purpură și aur, cu un nimb larg, pe care a însemnat cele trei slove sacre, stă liniștit, dar măreț și binecuvîntează darul.

Zugrăvind scena, Ieronim se mărturisea parcă pe sine : dăruia oamenilor adevăruri, frumuseți izvodite în inima și-n mintea lui. Drept sub chivot l-a zugrăvit pe coconul Constantin, cu coroană voievodală, în strai auriu, cu brațele întinse a rugă.

Din scaun, meșterul Ion privea și, din cînd în cînd, da porunci :

— Pune mai mult roșu în obrazii lui vodă : bărbat rumăn la față ! Și buzele, mai aprinse !

— Da, meștere ; măria sa se dă-n vînt după friptura de mistreț gras și mult îi place a o stropi cu vin de la Cotnar.

— Sofronie, ce ? ți-a înțepenit mîna ? ai chiorît ? nu vezi ce linii strîmbe tragi ?... Uiți că-i tron împărătesc, nu scaun de om schilodit ca al meu, nefericitul de mine... Ah ! că m-a pedepsit Dumnezeu să nu pot lucra... Că, nu v-am spus, dar și dreapta mi-i betejită... Putem noi zugrăvi, în toată biserica, numai minuni ; dar dacă tabloul ctitoricesc nu place celor care

ne plătesc, totul s-a dus dracului... Iarta-mă, Doamnă, ca-l pomenesc pe cel necurat tocmai în casa ta !

După ce portretele lui Ieremia vodă, al Maicei Domnului și al lui Isus au fost gata, meșterul Ion a strâruit, cu asprime, ca Sofronie s-o picteze pe doamna Maria.

— Nu vreau să mă bag, meștere. Chipurile ctitorilor nu-s de mine. Nici nu m-au îngăduit, la Curte, să fac schițe.

— Vrei să te întreacă Ieronim, nevolnicule ?

— N-are decît ! Mai ales că m-a și întrecut...

— Ești un nemernic ! Ah, că nu-s eu zdravăn... Nici un meșter din neamul Șarpe să nu zugrăvească pe măriile lor ? Ce blestem ! Se va auzi și ne facem de toată ocara.

Amenințat, suduit, Sofronie a încercat ; dar după o jumătate de zi, cînd meșterul Ion a privit tabloul, s-a apucat cu mîinile de cap și a urlat de furie :

— Ce-i mizgăleala ceea, netotule ?... Rade-o ! Rade-o ! Că dacă vede măria sa cum i-ai pocit muma, temnița ni-i sorocul.

— Meștere, te rog, lasă-ne să lucrăm cum ne-am obișnuit : eu fac contururile și chipurile, bădița colorează straiile. Așa am lucrat chipul lui vodă și-a ieșit bine, nu ? Noi ne înțelegem și ne îndemnăm amîndoi.

A doua zi, văzînd portretul doamnei Maria gata, tot cu coroană împărătească, în strai de purpură tivit cu aur, asemeni celui purtat de voievod, cu crucea în stînga, cu obraz rotund, sever, sprîncenată, cu ochii mari, adînci, cu păr lung, alb, s-a înseninat.

— Am zugrăvit-o cît mai asemenea cu vodă. Sau, mai degrabă, pe vodă cît mai asemenea cu dînsa.

— Dar dacă se supără c-ai făcut-o cu părul alb ?

— M-am gîndit mult, meştere Ioane ; dar dacă o făceam cu păr negru sau castaniu, se supăra prea cînstita-i noră... Şi-apoi noi ştim că părul alb tîlcuieşte nu numai vîrsta vrednică de cînstire, ci şi mărinimia, curăţenia inimii.

În acele zile de sfîrşit de octombrie, Ieronim lucra, din zori, pînă-n noapte, fără întrerupere. Sofronie se ţinea de dînsul şi, ca să nu-l suduie frate-su, nici la masă nu se ducea : mîncau, împreună, pe schelă. Necunoscuta le aducea bucatele : pîinea, pastrama, brînză, apa. Uneori le dădea chiar în gură, ca să nu piardă vremea, spălîndu-se pe mîini.

— Stai, bădiţă Sofronie, să-ţi şterg musteaţa, că parc-ai zugrăvit cu ea, atît de mînjită-i de boiele.

— Din pricina lui Ieronim : a făcut-o pe Fecioara aşa de frumoasă, că am sărutat-o înainte de a i se usca... sulimanul de pe buze.

— Bună şagă ! Întemeiată pe adevăr.

Dar cînd vremea se răci, pe Sofronie începu să-l junghie reumatismele şi să-i amorţească mîinile şi şalele-i strîmbe. S-a întîmplat, astfel, ca portretul doamnei Elisabeta să-l lucreze numai Ieronim, ajutat doar de Necunoscuta. Meşterul Ion îşi scosese scîndurelele din jurul piciorului frînt şi sta întins în pat, să i se tămăduiască osul întru totul şi să i se destăpenească muşchii. Fără meşterul Ion în coastă, a pictat-o pe doamna Elisabeta cu faţa ovală, cu părul galben, cu gura mică şi buze bine arcuite, sub nasu-i drept, perfect, cu ochi mari, iscoditori şi înţelepţi, în strai tot de aur, cu dreapta uşor întinsă înainte şi cu crucea în stînga, înălţată pînă în dreptul capului, încununat cu coroană de împărătiţă, aşa cum o izvodise anul trecut, pe masă, în han.

— Doamna Elisabeta Movilă e o femeie frumoasă, dar și vajnică.

— Așa ai făcut-o, Ieronime.

— Dar, mai cu samă, o stăpînește ambiția și dragostea pătimasă pentru neamul ei. Înveșnicindu-i chipul, gîndesc adînc la soarta ei și mi-i dragă : frumusețea și ambiția cheamă spre ea multe nenorociri.

Cît a stat meșterul Ion în pat, Ieronim a terminat portretele domnițelor Ecaterina, Stanca, Zamfira și a coconului Alexe, rînduindu-i în scară coboritoare spre stînga, cu chipurile asemeni prinse într-o poziție solemnă, gravă, nemișcată, alternînd în veșminte de aur cu altele de purpură, cu coroane bogate, grele pentru capetele lor micuțe, cu gesturi hieratice, cu privirea ațintită înainte.

Necunoscuta și Gligorie au presărat tot albastrul fundalului cu stele de aur.

— Acum, cînd lucrarea e gata, înțeleg mai bine că albastrul este perdeaua care desparte lumile : cea pămînteană de cea cerească. Albastrul este Adevărul cu care noi am cercat să scriem Frumosul și Dragostea. Albastrul vine din depărtările fără margini, unde stăpîn este nimicul și moartea. În cîmpul albastrului se aprinde focul soarelui. El, soarele, izvodește galbenul, portocaliul, rozul, purpuriul, roșul focului. Pe acest cîmp de azur noptatec noi am răsărit auriul sclipitor al stelelor, am înflorit galbenul dens al straielor și al coroanelor voievodale. Galbenul e culoarea femeii și a luminii dătătoare de viață, așa după cum roșul purpuriu înseamnă bărbăția puternică, fierbinte, cu sînge clocotitor, sub flacăra voinței și puterii.

La sfîrșitul lunii octombrie, meșterul Ion s-a dus, cu trăsura, la Curtea domnească s-o înștiințeze pe măria sa că tabloul votiv era gata. Doamna Elisabeta

s-a grăbit să vină, dar tot singură : măria sa domnul avea treburi cu craiul Sigismund Bathory, care fugise din castelul lui din Boemia și voia să se întoarcă iar în Transilvania, să ia scaunul domniei de la vărul său, cardinalul Andrei Bathory, de teamă să nu încapă pe mîna lui Mihai vodă de la Țara Românească. Intrînd în naos, doamna a privit, cu multă luare aminte, fiecare chip, mutîndu-și de cîte trei-patru ori ochii de la unul la altul. Se vedea, după față, că era mulțumită. Totuși întrebă :

— Nu vi se pare cam prea... tînără doamna Maria ?

— Ctitorii nu îmbătrînesc niciodată, măria ta, zîmbi Ieronim.

O clipă, meșterul Ion se temu pentru asemenea răspuns. Dar doamna zîmbi și întrebă :

— Ați umplut pereții cu odrasle movilești ; dar dacă mai nasc un cocon, unde-i mai puneți chipul ?

Ieronim se uită la meșterul Ion, așteptînd să dea răspuns ; dar aflîndu-l foarte încurcat, grăi, surîzînd :

— În ctitoria cea nouă a mărilor voastre, înaltă doamnă.

— Ești isteț, tinere... binevoi a zîmbi din nou mărita doamnă și făcu semn vistierului său ; iar acesta, cu mișcări de giumbușlucar, scoase pe rînd, trei pungi cu galbeni : pentru Ion, Sofronie și Ieronim.

— Care dintre voi a zugrăvit chipul și coroana mea ? întrebă cu glasul oleacă asprît.

— Ieronim, măria ta... răspunse Ion, pripit, ca și cum l-ar fi pîrît.

Doamna mai privi o dată întreg tabloul ctitoresc, de la îngerul străjer pînă la icoana sfinților Constantin și Elena și pînă sus, la sfînta Elisabeta. Chipul i se

însenină de-o lăuntrică bunăvoie. În clipa aceea, Ieronim o află mai mîndră, mai dornică de mărire și mai frumoasă decît o zugrăvise și se rușină : ...,„Uite așa s-ar fi convenit s-o văd și s-o pictez“...

Cu o mișcare domoală, cochetă, doamna scoase un inel de la stînga și i-l întinse, cu grație, surîzîndu-i prietenește :

— Pentru logodnica ta, meștere, dacă ai o logodnică...

Topit de emoție, Ieronim puse genunchiul drept pe lespezi și sărută mîna doamnei, apoi se ridică și schiță trei plecăciuni după moda Apusului, ca un cavaler înalt în rang.

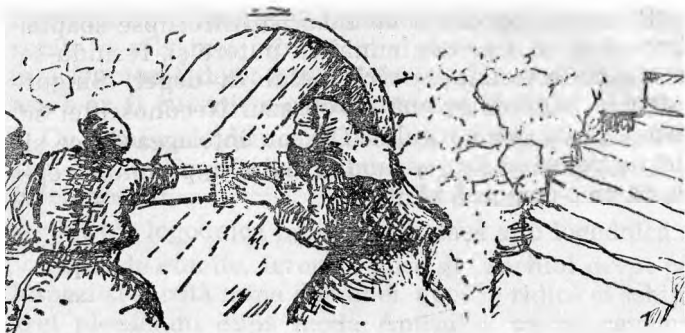
În clipa aceea, Sofronie aflat ceva mai în urmă, lîngă tabloul mitropolitului Gheorghe Movilă, descoperi două lucruri : că în inimă l-a înțepat usturător ghimpele pizmei și că Fecioara care primea chivotul Suceviței avea ochii, sprîncenele, obrații, nasul, buzele, bărbia Necunoscutei... „Și zîmbetul acela subțire, bun și trist, tot al ei este. Oare“... N-avu răgaz să-și ducă gîndul pînă la capăt, că doamna porunci : — Meștere Ioane, acoperi acești pereți cu o pînză deasă, pînă la tîrnosire. Ai înțeles ?

— Prea bine, măria ta ; așa voi face !

Ieronim își aminti că nu numai stelele de pe fundalul tabloului sînt semănate de Necunoscuta, ci și numele coconului așezat între Ieremia vodă și Maica Domnului, tot de ea a fost scris, în grabă, că lipsea Sofronie și tencuiala se usca repede.

...,„A zugrăvit toate stelele și nimeni n-o bagă în seamă... Doamna Elisabeta s-ar supăra dacă-i dau inelul ?“ Și i-l întinse pe furiș ; fata îl respinse discret, gîngăș, șoptind trist :

— E pentru logodnica ta. Eu... își întrerupse șoapta, simțind că el îi prinde mîna, cu putere și, ferindu-se în spatele celorlalți, îi vîrî inelul în deget. Singur Sofronie băgă de seamă că obrazul Necunoscutei se îmbujoră ca para focului. Dar nu înțelegea de ce și nici nu vedea că fata ascundea inelul în pumnul dreptei, ca pe o comoară sfîntă.



Aici aflăm cine-i de fapt Necunoscuta

Deodată, o vîntoasă aspră de crivăţ se năpusti peste toată Moldova. Meşterii părăsiră lucrul în biserică. Trecură iar în atelier să picteze icoane ori să migălească la sculptura pentru catapeteasmă. Meşterul Dragoş se bucura de asemenea ajutor, mai ales că i se îmbolnăvisese un ucenic, iar Natalia întîrzia prin Suceava.

Cît Ieronim a ajutat la catapeteasmă, Sofronie s-a odihnit, în familie, iar Necunoscuta, cu sania trasă de bivoliţe, a cărat piatră pentru lărgirea şi întărirea beciurilor celor adînci şi tainice de sub Casa domnească, unde voievodul continua să adăpostească averi de preţ, pentru ceasuri grele. Dacă li se ura cu cioplitul la catapeteasmă, se mutau alături, la înfrumuseţat stranele. Iar cînd îi dureau mîinile de

încrustat cu dălțiile și dălțițele, treceau la zugrăvit icoane.

— Să nu cumva să vă bolnăviți de lehamite, rîdea starețul și adăuga : Dar știu că se pricepe meșterul Ion să stoarcă oloiul din voi... Vinde icoanele cu preț bun.

— Ne dă și nouă ce-i scapă printre degete, părinte starețe, răspundea Ieronim. Dar sînt bucuros că am prilejul să-mi desăvîrșesc meșteșugul. Muncind cu drag, alung gîndurile negre și izvodesc cîntec.

— Am băgat de samă că, spre osebire de Ion și Sofronie, tu schimbi, înnoiești, faci după capul tău.

— Frații Șarpe lucrează așa cum au învățat. Pentru mine formele sînt vii, în neobosită mișcare ; iar culorile tremură, vibrează ca struna, vorbesc aprins ca fata îndrăgostită, plîng de amărăciune ori cîntă vesele, ca la nuntă.

Călugărul Damian se afla în mare suferință : jupîneasa Irina lua lucrările cele mai bune pentru prăvălia ei din Suceava, iar lui îi rămîneau ciurucurile. — E mai bună negustoreasă decît dumneata, rîdea Ieronim.

— Fă-mi și mie, meștere, măcar zece. Să nu horhăiesc prin iarmaroace cu sania goală ori să-ngheț zile întregi, pînă vînd un sfînt schilod, ca vai de el.

De cinci ori meșterii au mers la vînătoare de cerbi. Necunoscuta s-a amestecat printre hăițași, iar la sfîrșit s-a arătat pricepută în gătirea prînzurilor cu vînat proaspăt. Sofronie o lua peste picior : așa-i de miloasă că bocește cînd vede un cerb săgetat. L-a încredințat :

— Ai dreptate ; dar sînt gata să lovesc un lup cu sulița și chiar să răpun un urs.

— Ei, dacă-l doboară Ieronim, tu îi tai coada. Că tot n-o are,

La vînătoarea următoare s-a rînduit printre țințași, cu sulița. Îmbrăcată în cojoc ciobănesc și cu căciulă peste broboadă, sta cinchită, în pîndă, lîngă o tulpină de fag, cînd s-a ivit un urs castaniu, mare și zădărit de trei cîini. Venea drept spre adăpostul lui Sofronie. — Lovește, bădiță ! a strigat fata. Lovește !

Meșterul s-a tras înapoi, a aruncat sulița în spinarea fiarei și-a fugit. Înfuriat de durere, ursul s-a năpustit asupra lui.

Fără a gîndi, de lîngă fag, Necunoscuta a întins lancea să se înfigă fiara singură, din fugă. Străpunsă de a doua suliță, se ridică în două picioare, răcniturbată. Se scutură și se năpusti asupra lui Sofronie. Dar fata înșfacă sulița și lovi a doua oară, cu putere și deznădăjduită minie. Nu se aștepta, dar minunea se săvîrși : dihania, namilă, se prăbuși pe omăt, înroșindu-l cu sînge. Meșterul Ion, aflat la vreo sută de pași, încremenise. Numai cînd îl văzu prăbușit, strigă la ceilalți vînători, să sară în ajutor. Toți se minunară de cutezanța Necunoscutei : „Fata care a ucis o matahală de urs“.

— Despre asta trebuie să afle și vodă, lăudă călugărul Mina.

— Nu ! Nu !... se sperie Necunoscuta ; dar cînd văzu mirarea de pe chipul lui Ieronim, surîse. Nu, pentru că toți vor spune că-i poveste vînătorească.

— Dacă ai salvat viața lui Sofronie, Necunoscuto, propuse meșterul Ion, n-ar fi rău să-l iei de bărbat.

— Nici asta nu se poate, meștere ; află cine sînt și mă leapădă ca pe-o otreapă.

Isprava de la vînătoare, ca și răspunsul dat meșterului Ion au stîrnit iar zvonurile. Călugărul Damian judeca :

— Dacă a avut curaj cu ursul, să se fi temut de un... soț ? Știe să ucidă !

— Clevetitorul, om fără rușine și cel fără rușine nu-i om, s-a apărat Necunoscuta.

Mai multe zile, Ieronim a sfătuit și a lucrat cu Eli Ilarion la planurile pentru Dragomirna. Apoi a migălit la miniaturi, alături de arhimandritul Crimca. Pictînd, vorbeau despre marea și nemaiauzita expediție făcută, în unsprezece zile, de Mihai vodă din Țara Românească în Transilvania și despre biruința de lângă Sibiu. Crimca știa multe și despre intrarea în cetatea Albei Iulia și cum orînduiește Transilvania, luată în stăpînire și unită cu Țara Românească. Lăuda mult pe acest viteaz voievod și se supăra pe Movilești că, în loc să-l cerceteze cu prietenie și să se străduiască a uni țările române, îi arătau numai dușmănie, așa cum îi porunceau cei doi stăpîni : riga leah și sultanul Murat. Au mers și la Dragomirna să aleagă locul pentru ctitorie.

— Locul e frumos, dar e prea deschis. Trebuie să-i ridici, meștere Eli Ilarion, ziduri mai înalte și mai groase ca la Sucevița, ca să poată fi tare ca o cetate.

Și pe cînd măsurau spațiul și hotărau unde și cum să sape temeliile, Ieronim se bătea cu gîndurile : „...„Se va mai ivi și aici o... Necunoscută să care piatră ? O Necunoscută ori o Ariadnă. Hm... De ce nu-mi spune cine-i și de unde vine ? Cît o să stea învăluită în taină ? Nu i-am cîștigat încrederea ? Dacă o vedeam în luptă cu ursul... S-o fi salvat eu pe dînsa, nu ea pe Sofronie. Că, uneori, mi-i foarte dragă. Dar de ce mă ocolește ? Nu m-a poftit în chilie să văd cum i-au așezat lemnarii patul, masa. Să aștept să mă poftească ori să dau buzna ?“

Ca oameni dornici de înnoiri, Stroicii s-au arătat bucuroși de propunerea lui Ieronim de a împodobi

zidurile din afară cu chipurile celor mai însemnați ocîrmuitori ai românilor. Într-o zi, Luca Stroici a venit la Crimca acasă, însoțit de Sofia, să vadă și ea planurile Dragomirnei. Eli Ilarion l-a pus, anume, să i le descrie :

— Nu mai vrei să mă pictezi desbrăcată ? îl întrebă cu reproș șoptit, într-un moment cînd cei vîrstnici se ciondăneau asupra banilor dați de fiecare, ca să pornească lucrările.

— Dă-mi prilejul, Sofia.

— Vin în chilia ta.

— Mai bine, poștește-mă în casa de la Ilișești.

Întîlnindu-l într-o seară la han, meșterul Ion l-a luat din scurt :

— Aud că planurile pentru Dragomirna sînt gata. Fără mine ? Cutezați a mă da de-o parte ?

Cînd l-a înștiințat despre supărarea meșterului Ion, arhitectonul a zîmbit :

— Tu nu te-asemeni cu el : ești din altă plămadă. Să înveți de la dînsul cum se orînduiește treaba zugrăvirii, dar să te ferești de el : e pizmătareț și prea flămînd de aur.

Nu înțelegea de ce, dar vorba meșterului îi aminti că doamna Elisabeta i-a dăruit un inel și-i veni să surîdă : ...,L-am pus în degetul Necunoscutei. Ce glumă ! Dacă ar ști meșterii ce m-ar mai batjocori“... Il luă pe Sofronie și, în trapeză, la căldură, schițară scene pentru Sinaxar, pentru pridvor și chiar pentru exterior : copaci și flori, cer cu soare, lună, stele, cetăți și case, arme și zale, chipuri de oameni veseli, triști, speriați. Într-o zi, sătul de erminie, se trezi desenînd lupta lui Sofronie și a Necunoscutei cu ursul. Arată prietenului schița, cu gînd să-l învelească.

— Fă mai bine sfinți și draci, decît să-ți pierzi vremea cu fleacuri. Numai dacă nu cumva vrei să arăți ce urît sînt eu și ce frumoasă-i ea. Ai făcut-o ca o zîină izbăvitoare. Dă hîrtia înapoi ! se repezi, i-o smulse și-o virî în sîn.

La începutul lunii martie s-a stîrnit vîntul cel mare și, în trei zile de hăulire printre obcîni, a topit troienele. De cum s-a încălzit vremea, meșterii s-au și apucat de lucru. Au pus și anul trecut, tăvi cu jăratec de fag în pronaos să se dezghețe mai repede pereții. Dar, în a doua noapte, călugărul de strajă a adormit și schela s-a aprins. Cea dintîi, Necunoscuta a văzut flacăra și-a strigat. Au alergat călugării cu cofele la Sucevița și-au aruncat apa asupra focului.

Ieronim, meșterul Dragoș și ucenicul Ispas au doborît lemnăria și au aruncat tăciunii afară, iar Necunoscuta și călugărul Mina au intrat pe o fereastră din naos și au pus țoale ude în ușa dinspre gropniță, să nu se întindă pojarul și acolo. Incendiul s-a stins repede, fără altă pagubă decît lemnăria din schelă.

Dar, peste un ceas, au aflat că multe din schițele pentru sinaxar, aduse de seara trecută, să fie la îndemînă, au ars. Starețul a dat nevolnicului canon mare, dar începerea frescei s-a amînat cu o săptămînă. Incendiul a mai prilejuit lui Damian niște scorniri :

— Cine știe ce zemuri de buruieni descîntate a dat vidma nefericitului călugăr, de a adormit, ca un butuc într-o rîpă... Că eu așa zic : dacă nu-i cunoaștem cîmotia, nici de unde vine, nici ce a făcut pînă acuma, putem crede că-i o piață rea și poate lua cînd chip de om, cînd de șarpe clocit de-o mîță neagră.

Tăcută, harnică, nepăsătoare la cîrtiri, muncea fără preget. Făcea pensule din păr de veveriță sau bursuc. Curăța ulcelele de rămășița boielelor. Căra apă la cuhnie. Ajuta la gătit bucatele. Și chiar slujea la masă, în trapeză. Ieronim se trezea adesea urmărind-o cu privirea și parcă se sfiia să-i vorbească. Dar în seara asta blîndă, cu plesnet abia auzit de muguri pe ram de arin și de fag, schițînd, pentru a cincea oară, simbolul Trîmbei, simți, parcă mai altfel ca oricînd, cum Necunoscuta se apropie și-i ascute cărbunii de alun, întinzîndu-i ca pe niște stilete întru nimicirea neființei.

Simți poruncă lăuntrică s-o întrebe :

— De ce burduhosul stîrnește iar blăstămățiile lui ?

— Mi-i rușine, dar trebuie să-ți spun : în timpul focului, m-a tras sub un mal și...

— Și ?

— I-am turnat o cofă cu apă în cap și l-am răcorit.

— Bravo ! rîse și se destăinui. De fapt eu sînt vinovat de tot ce se întîmplă aici. Trebuie să ne căsătorim. Să afle toți că nu ne vom despărți, niciodată. Dar...

Necunoscuta îl privi lung, înlăcrimată, și-i grăi numai cu ochii, ca atunci cînd era mută. Apoi tresări și-i întinse un nou cărbune bine ascuțit.

— Da, taina nu te lasă să crezi, deplin, în mine.

— Cred în tine ; iar taina ți-o respect, ca și cum ar fi a mea. Sufăr cumplit că nemernicii te bîrfesc și nu știu să te apăr.

— Ți-i milă de mine ?

— Nu-mi mai este milă : te admir, te respect și-mi ești dragă.

— Atunci datoare sînt să-ți destăinui adevărul.

Au pornit pe Sucevița în sus, pe sub arinii înmuguriți : s-au prins de mînă și-au mers, tăcînd, pînă la stîncă argintie. Soarele se răsfrîngea, pieziș, șovăitor, în oglinda știoalnei tulbure încă de apele primăverii. Necunoscuta vorbi :

— Sînt din Cotnar ; la șaptesprezece ani știam călări ca un mîrzac. Într-un podghiaz, tătarii veniți să răpească fete, mi-au omorît părinții, amîndoi, pentru că n-au spus unde mă ascunseseam. În ascunzișul din codru m-am gîndit că nu scap de tătari atîta vreme cît vodă îi cheamă să-l ajute întru ținerea domniei, îngăduindu-le ca pe noi să ne stingă, prădînd, arzînd, robînd... Dau foc caselor și ne prind cu lațul, ca pe căprioare. Dar cînd s-au ivit a treia oară am strîns treizeci de tineri podgoreni, rude și prieteni, am pîndit tătarii pînă s-au îmbătat, în beciuri, apoi i-am bătut cu ciomegele, năucindu-i. Și, după ce am desfundat poloboacele și i-am înecat în vin, am zidit ușa beciului. Pentru isprava asta vodă Aron mi-a dăruit o moșioară și m-a făcut din podgoreancă, boieroaică. Așa a aflat de mine și Luca Stroici. M-a chemat la dînsul. M-a socotit bărbătoasă și frumoasă. Și, cu toate că eram proaspăt boierită, m-a logodit cu Mihu, fecioru-su, tînăr lingav, slăbănog și jumătate tîmp. M-am împotrivit la asemenea înrudire. Ci m-au silit. De ciudă și de scîrbă, gîndeam să-mi curm singură zilele. Dar n-am făcut-o, că-mi era drag Alexandru, căpitan în straja Sucevei, iar el m-a povățuit să am răbdare. Numai că acel mire nenuntit al meu a pierit în bătălia de la Areni, în decembrie 1595, unde a fost prins Răzvan vodă. Fuseseră împreună ajutor lui Mihai vodă, în bătălia de la Giurgiu. M-au cununat deci, îndată după bobotează, cu Mihu. Și, după ce ne-am întors de la biserică, în odaia cea mare, privin-

du-mă, mirele s-a îngălbenit, s-a clătinat și s-a lepădat moale, pe un jilț. S-a stins fără a spune măcar un „vai“ ! Din jilț l-au ridicat nuntașii și l-au pus de-a dreptul pe năsălie. Socrii m-au învinuit c-aș fi vrăjitoare și le-am ucis odorul. Cu privirea. Au cerut lui vodă să mă dea călăului. Pe urmă s-au răzgândit și m-au trimis în surghiun la schitul Agapia din deal. Aici, în a doua săptămână, mă cercetară trei bărbați tineri, care se năpustiră asupra-mi cu gând pidosnic. M-am apărat cu înverșunare. I-am izgonit și m-am plins stareței. Ci ea m-a învinuit tot pe mine : sînt așa de proastă, încît nu pricep că, dacă Dumnezeu m-a făcut frumoasă, n-a făcut-o de florile mărilor. Iar mănăstirea are mare trebuință de o podgorie la Tecuci, pe care ar căpăta-o danie, dacă, în mare taină, aș împlini pofta unora, fără mofturi. De spaimă, de furie, de rușine mi s-au încleștat fălcile. Nimica n-am zis. Dar cînd un tînăr boier a intrat în chilie, să mă supună cu sila, am apucat sfeșnicul de pe masă și l-am pocnit drept în moalele capului. Am dat cu deznădejde, iar sfeșnicul era de alamă, greu, colțuros. S-a prăbușit, fără suflare. Era, însă, văr cu Movileștii. Cuprinsă de groază, stareța m-a încuiat în chilie, cu acel tînăr ucis, poruncindu-mi să mă spînzur. Mi-a aruncat un curmei, pentru șfac. Mi-a arătat și pironul, în grindă. Am stat, o vreme, pe gânduri, și-am plîns. După miezul nopții, o călugăriță, nu-i știu numele, a scos drugul de la ușă și mi-a șoptit : „Fugi, nenorocito, în lume, că-i păcat de tinerețea și nevinovăția ta !“... Și-am fugit. M-am furișat în Cotnar, noaptea. Am luat, de la rude, o sută de galbeni, și-am trecut în Maramureș pe la Prislop. Am rătăcit o lună, din sat în sat. Rău usturată la inimă, cătrănită, hăituită, mă temeam de oricine și visam urît. La Făgăraș, găz-

duind la o bătrână și povestindu-i năpăștile ce mă loviseră, m-a povățuit să pun pe mine veșmintul negru al osîndeii și al căinței, să muncesc și să nu mai gîndesc la moarte : „Munca în folosul oamenilor tălmăduiește ranele sufletești. Fi-vei iertată de omor fără vină, dacă trei ani lucrezi, între oameni, necunoscută“... Mi s-a părut că bătrîna făgărășancă, bună la inimă ca mama, semăna cu Sfînta Vineri. Am primit povața și am jurat să-mi împlinesc canonul, orice-ar fi. Am cumpărat bivolițele și căruța. Două luni am cărat piatră pentru repararea zidurilor cetății Făgăraș. Munceam, cu gînd să ucid frumusețea și să înăbuș patimile din mine. Iar „a ridica piatră, a spus un meșter, e cea mai grea muncă“. Dar nu piatra era grea, ci oamenii erau răi. Toți voiau să știe cine sînt, de unde vin și ce-am făcut. Nu s-a aflat tînăr care să nu-mi poftască trupul. Nu împlinisem optsprezece ani și nu mai puteam îndura viața. Totuși nici acum nu mi-am pus capăt zilelor. Am mai făcut o încercare : mi-am acoperit fața cu burnuz și mi-am mai luat o osîndă : muțenia. Apoi trecînd munții, cu căruța, am ajuns aici, în Sucevița. Treabă era. Sta-rețul și meșterii m-au primit și mi-au îngăduit să car piatră pentru aceste ziduri și turnuri. Am învățat să-mi tălmăcesc unele gînduri prin mișcarea mîinilor, a capului, a sprîncenelor, a pleoapelor și, mai ales, a ochilor. A fost greu, foarte. Dureros de greu. Cînd pășteam bivolițele prin poiene am învățat să bat toaca.

— La ce-ți folosea asta ?

— Încă un mijloc de tălmăcire a gîndurilor și a simțămintelor, fără cuvinte. Încă o cale de a ucide patimile și a mai potoli focul din inima mea ; bătînd cu

ciocănelele în scîndură de paltin, îl pedepseam pe ucigă-l toaca din mine.

Cutremurat pînă în străfunduri, Ieronim îi cuprinse mîna, i-o strînse la piept și tăcu, o vreme. Cînd se mai liniști, grăi :

— De mult vreau să te întreb : cum de nu te-ai speriat... atunci, că erai dezbrăcată ?

— Ba m-am speriat ; dar mi-ai părut așa de curat și de frumos încît mi s-a stins și spaima, și rușinea și sfiala. Dacă te-ai fi purtat urît, o pățai... ca nepotul Movileștilor. Acea zi trebuia să fie cea din urmă cînd mă scăldam în Sucevița : era sărbătoarea Schimbării la Față, iar zidurile mănăstirii erau gata. Și eu mai aveam mult pînă la sfîrșitul osîndeii. Se mai întîmplase și ceva neprevăzut : întîlnirea cu tine, aici, pe stîncă asta, însemna încălcarea, cu totul neîngăduită, a canonului. Nu numai că vorbisem, dar mă și arătasem despuiată. Plănuiam să-mi lungesc canonul și să mă duc la Secu, unde auzisem că Nestor Ureche adună piatră pentru un zid, nalt și gros în jurul plănuite-i ctitorii : să car piatră, pînă la sorocul canonului.

— Și după aceea ?

— Nu mai știam. Gîndul îmi umbla tot spre călugărie într-un schit ori o peșteră neștiută, în munte. Sau de o cracă să mă anin, cu frînghioara din coarnele bivolițelor. Dar te-ai ivit tu, Ieronime. Te cunoșteam din mănăstire ; în clipele acelea însă mi-ai părut o arătare vrăjită, țîșnită din unda Suceviței ori un arhanghel căzut din cer, înțelept și frumos, blind și omenos, așa cum visează fecioarele. Înainte de a pleca, m-am gîndit să mai aduc o căruță de piatră și s-o descarc în dreptul clopotniței, unde observasem o crăpătură în zid, care se lărgea mereu. S-a întîmplat cutremurul, iar tu te-ai purtat

cu mine ca un frate. Sau ca un om adevărat. Și... n-am mai putut pleca. În seara aceea, în virful Dealului Furcoi, am murmurat cîntec :

...Dorule, mai mută-ți locul / Poate mi-oi afla norocul, / Că-ntr-un război crunt și rău / A pierit norocul meu...

Acesta-i adevărul vieții mele, Ieronime. Spusele călugărului Damian nu sînt prea departe de adevăr : ucigașă sînt, dar fără voie... Dacă nu te înspăimîntă, primește-mă în umbra ta. Dacă te stingheresc în vreun fel, plec îndată și pentru totdeauna.

— Nu ! rămii, rămii cu mine ! suflet fără de prihană.

— Dar între noi se află acum un omor : pierim amîndoi în ștreang, Eu, făptașă ; tu, tănuitor.

Vorbea rar, stăpînit, demn, cu glasul de astă vară. Se ajuta, ca în vremea tăcerii, de cereasca strălucire și scăpărare a ochilor, de mlădierile domoale ale mîinilor ; nu mîini, ci aripi de heruvim ; nu ochi, ci flori de iasomie înrourate de mii și mii de dureri și bucurii.

Muțenia se mutase acum în cugetul lui Ieronim : o tăcere a înfricoșării și a bucuriei fără margini. Abia putu s-o întrebe, cu glas tremurat :

— Cum te cheamă Necunoscuto ?

— Teodora, zîmbi fata, cu tristețea vălului sfîșiat.

— Teodora ! Cred în tine și în nevinovăția ta, ca-n lumina soarelui. Ne urmăm drumul împreună, orice-ar fi : iad ori rai !

— Ieronime, nu te-aprinde ; gîndește-te bine.

— Mă gîndesc de mult. Mă zbat pentru biruința Adevărului, Binelui și Frumosului.

— Sînt urmărită pentru omor. Nu ți-i teamă ?

— Dimpotrivă ! Ai venit, în sfîrșit, tu, fată misterioasă și știmă de pe stîncă argintie. În clipa asta, Încredere și Dragoste mă numesc. Da, ai venit să-ți dau nume nou : Dorina !

A luat-o de mînă și s-au întors la mănăstire. Sucevița se vînzolea tulbure sub povara puhoaielor primăverii.

— În acea zi de vară, senină și caldă, spuse Ieronim în șoaptă, păstrăvii se hîrjoneau în știoalne limpezi : libelule dănțuiau sprinten pe sub arini și mireasmă de mentă și brustur se tîmîia în văzduh, iar noi, ca Adam și Eva, acolo, pe stînca argintie, ciuguleam boabe de zmeură, ne hrăneam unul pe altul și visam Fericirea, Teodora-Dorina...

Așa, vorbind între ei, au intrat în trapeză, au cinat, au trecut în atelier și au lucrat la schițele pentru pronaos. Era aproape de miezul nopții, cînd, privind lucrările, Ieronim se întrebă, cu bucurie, dar și cu o umbră de îndoială :

— Oare le-oi putea trece în culori, acolo, pe bolta pronaosului ?

— Da ; și încă mai frumoase ai să le faci.

— Teodora, iartă-mi întrebarea : nu ți-a fost milă de acei tătari zidiți în beci ?

— Ba mi-a fost. Dar ceilalți au zis : ne-au necinstit mamele și surorile, ni le-au robit, ne-au ucis părinții, ne-au ars casele și ne-au prădat bucatele, ți-au smuls sora de lîngă tine și-au tîrît-o prin pustiuri, laolaltă cu vitele furate : ele legate cu funii de coarne, ea de cozile-i bălaie ca paiul copt ; pe vară-ta, grea în a șaptea lună, după ce s-au îmbătat ca porcii, i-au spintecat pîntecele și au dănțuit, drăcește, cu pruncul în vîrf de iatagan. Mila pentru aceia s-ar numi lașitate.

— Ai dreptate. Ci, nu te cruț și te mai întreb : unde te-ai ascuns cînd ai fugit atunci, de pe stînca argintie ?

— La douăzeci-treizeci de pași, în lozie și brusturi, unde-mi lăsasem, ca de obicei, îmbrăcămintea. Mă

fericeam că nu m-am sfiit de tine. M-am simțit bi-ruitoare. Se zice că Adam și Eva s-au rușinat de ei înșiși numai după ce au mușcat din mărul cunoaș-terii... Ci eu nu cred în zicerea asta. Biruința mea era necuprins de mare : întilnisem un tînăr de sama mea, care mă vedea frumoasă și mă respecta, ca om.

Și, în noaptea aceea, Necunoscuta n-a mai ieșit din chilia lui Ieronim.

În zori, s-au ivit amîndoi, ca doi miri, tineri și frumoși. Ea îmbrăcată ca o femeie din obcini, în zi de sărbătoare ; el pusese o pelerină verde, culoarea dra-gostei. Starețul, cel dintîi, îi văzu și-i găsi atît de potriviți, încît îi binecuvîntă, cu uimită bucurie.

În lunca Suceviței se auzeau triluri de privighetori, ca-n toate diminețile primăverii. În jurul lui Ieronim și al Teodorei se adunară ucenicii, meșterii și mulți călugări. Toți le arătau dragoste. Sofronie văzu pe degetul Teodorei inelul dăruit de Elisabeta doamna și înțelese că legătura lor nu mai putea fi ruptă. Din priviri, starețul îi înțelese mîhnirea și zise :

— Dintr-o Necunoscută fără grai, iată ce luceafăr de fată a răsărit. Cine cearcă a-i despărți săvîrșește cea mai mare nelegiuire.

Sofronie n-avu alt răspuns, decît o șagă, cu tîlc ascuns :

— Vezi să nu strici coada păunului, că te pun s-o faci la loc...



O vară cu vîtori răsturnătoare

Pronaosul era mai luminos decît încăperile zugrăvite pînă acum: prin cele patru ferestre înalte și largi, soarele împrășca aur, din belșug. Tencuirea au început-o din cupole. Răcoare fiind, zidul sta umed cîte două și chiar trei zile, așa că zugrăveau fără grabă. Ieronim și Sofronie au lucrat, împreună, cele două cercuri, și cele două pătrate din cupola din dreapta, formînd opt colțuri, pe care le-au rotunjit ca să sporească impresia de înălțime. Teodora a stat lîngă dînșii, ca de obicei, slujindu-i cu ulcelele de boiele și ascultîndu-le vorbirea, curmată adesea de poziția incomodă, grea, ca o osîndă la strîmbarea trupurilor și la frîngerea oaselor. Ieronim nu se plîngea :

— Nici o cupolă nu se zugrăvește ușor. Și față de ce a avut de biruit Michelangelo, asta-i jucărie.

Sofronie a urcat pe o scăriță așezată pe schelă și a zugrăvit cei șaisprezece heruvimi din primul cerc. Apoi a scris cuvintele din psalmul 76 și 93 întru slava Pantocratorului, pe care Ieronim îl picta în mijlocul cupolei, ca în „cerurile sale prea înalte“.

Într-o zi de muncă fără hodină a creat un „atotputernic“ sub chipul celui „Vechi de zile“, în strai alb, cu mult argint, înconjurat de raze, cu nimb de aur, cu păr bogat, chip prelung, gînditor, cu ochi mari, încărcăți de vise, luminoși sub arcuirea sprîncenelor, cu nas drept, cu barbă ușor creată și bine rotunjită : în stînga ține potirul ca un bulz de lumină, iar cu dreapta binecuvîntează lumea. În cele opt colțuri a mai adaos cîte un mic heruvim cu blînde aripi de aur. Privindu-i lucrarea, Teodora se rosti, sporindu-și lumina din priviri :

— După erminie, ai zugrăvit un „atotputernic“ ; dar, de fapt, ai așezat la loc de ocîrmuitor un om îngrijorat de durerile cele fără leac ale oamenilor.

— Teodora-Dorina, nu am bucurie mai mare ca înțelegerea gîndurilor, a simțămintelor omenești și tălmăcirea lor prin forme și culori.

După ce au terminat această anevoioasă lucrare, s-au odihnit două zile. S-au urcat în poienele Obcinei Mari, la stîni. Ciobanii, în cămăși cafenii, spălate în zer și fierte în usuc de oaie, cu chimire late, cu plete bine unse cu unt, cu căciuli rotunde, aplecate ușor pe-o sprînceană cu mîinile albe, curate, i-au poftit la masă : pîine, caș, urdă, jintiță, ceapă și usturoi verde. Mîncară toți, cuviincios, liniștit, solemn. Ieronim își aminti de acele femei parcă umflate cu țeava, cu sîni prea îmbelșugați de care atîrnau sugaci dolofani, adesea cîte doi : care înfulecau

lacome, lingînd farfuriile grase și clefăind ; își aminti de bărbații cu guși împerecheate cîte două, cu burțile ca balercile, cu cefe groase ca de bivoli, încinși cu brîie de care atîrnau mătănii de cîrnați. Parcă îi auzea sporovăind, printre ghiogîlturi și sughițuri grețose de prea multă îmbuibare. Beau bere spumoasă din căni mari și cîntau. Adică urlau. Țipau. Din gură și din cimpoaie. Băteau cu linguri de fier în talere de aramă ori cu pumnii în scaune și mese. După ce se săturau de înfulecat și de urlat, vomitau, opintit, scîrbos. Se rugau speriați : „Iartă-ne prea bună Fecioară, că ajuns-am asemeni porcilor“...

— Povestesc asta ca să știm a ne bucura și mai mult, că ne aflăm aici, între oameni cuviincioși, curați și frumoși.

Călugării din Sucevița binecuvîntau dragostea lui Ieronim și a Teodorei sale și se rugau :

— Cunună-i, părinte stareț ; izbăvește-i din păcatul preacurviei.

— I-am și cununat. Sînt asemeni turturelelor : de nedespărțit.

Dacă privea în urmă, Ieronim înțelegea că dragostea pentru Teodora a încolțit, a crescut și a înflorit pe nesimțite. Totdeauna, fata asta i-a insuflat liniște, calm, bucurie lăuntrică. Lucra de zor, dînd viață unor personaje trăitoare în vremi de altă dată. Mai că nu mai știa ce-i mai de seamă : arta ori dragostea ?... „Nu ! sînt una și aceeași : și se numesc Teodora-Dorina“.

— Artă, creația și dragostea, înțelepciunea, adevărul și frumosul, cinstea, libertatea și omenia, împăcarea cu tine însuți, traiul în neprihană, liniște și pace sînt sfintele treimi ale vieții meșterilor. Căci pictorul nu mînuiește, ci izbăvește culorile : le cu-

lege, le alege, le amestecă, le frămintă pînă le aduce în stare de vrajă.

Moș Andrei prisecarul l-a așteptat pe cărarea spre fîntînă și i-a vorbit, cu îngăimeală :

— Nu știu : să-ți spun ? să nu-ți spun ?

— Spune, prisecare, nu mai umbla în dodii.

— Aflînd că Necunoscuta nu-i mută, meșterul Sofronie foarte s-a bucurat : a zburdat, săltîndu-și gheba ca pe-o traistă cu cîlți ; a chiuit...

— Mă mir... De obicei suduie.

— Dar, deodată s-a oprit din zburdare și s-a cătrănit. Plîngea, da plîngea pe dinlăuntru. Vorbi apoi, cu amar : „Nu bănuiam că mă aflu în greșală și păcat, ocărînd-o foarte și oropsind-o. Mi-s scrise zilele cele mai scîrbite și amare. Ce-mi rămîne de făcut ? Nimic decît să mă dau necuratului, să urăsc și să zugrăvesc, cu minie, călăi, ucigași și draci“... Uite-așa s-a juruit, fierbînd de minie.

— Dar eu l-am povățuit, de mai multe ori, să nu se poarte hain cu dînsa, se dezvinovăți Ieronim, apoi bătut la ușa chiliei lui Sofronie, îl ajută să-și scuture așternutul și să măture pe sub pat.

— Bădiță, grăi cînd îi turna apă din cană să se spele, te rog, nu fii supărat pe mine că m-am însoțit cu Teodora.

— Eu ?... Supărat ? Vezi-ți de treabă ! Păcat că-s schilod și nu pot juca la nuntă. V-aș arăta eu bucurie, că Muta vorbește și cu altul se-nsoțește...

Sosit pe neașteptate meșterul Ion a cercetat îndeaproape, cu lumînarea în mînă și, la sfîrșit, a băgat vină meșterilor că heruvimii sînt prea... turtiți, că auriul e prea gros, că printre razele din spatele lui Isus nu mai era nevoie a se zugrăvi stele.

- Le-am presărat în cinstea soției mele.
- Te-ai însurat ? Cum ? Când ? Cu cine ?
- Cu Necunoscuta, meștere, care acum are nume : Teodora.

De multă uimire, meșterul Ion s-a descumpănit, gata să cadă de pe schelă. În bălăngănire, a stins lumînarea.

— Ești nebun ? a suduit. Eu îți pregăteam o jupîniță de neam și tu... Când va auzi Eli Ilarion... Ce prostie !

— Cu smerenie ne vom spovădui în față lui și ne va binecuvînta. Ai privit pantocratorul : mi-au scăzut cu ceva îndemînarea, priceperea, știința, harul ?

— N-o să te ierte !... Ci, cum vrei să zugrăvești Treimea ? schimbă tonul glasului.

— Cum am hotărît ! Poftim schița.

Meșterul iar se uimi : ochii i se lărgiră ca în fața unei minuni.

— Când ai...

— Zilele acestea, mari și fericite pentru mine.

— La lucru !... strigă, furios că nu se știe ; se pare că vodă face război. Împreună cu Zamoyski, va să-l scoată pe Mihai vodă din Transilvania și să-l pună iar pe Sigismund Bathory.

— Foarte rău !

— De ce ? Îl vor alunga și din Țara Românească, să așeze în locu-i pe Simion Movilă.

— Auzi ce pozna ! Nici dacă-l urcă alții, nu poate sta într-un scaun așa de nalt.

— O să aibă bani și-o să ne plătească mai bine.

— Ba s-ar putea să-i cheltuiască într-un război zadarnic.

— Hm... lucrezi pentru Movilești și ții partea lui Mihai vodă ?

— Țin partea vitejiei și a libertății.

— Vezi-ți de meșteșugul tău ; nu te vîrî unde nu-ți fierbe oala.

— Oala mea, meștere, fierbe oriunde arde dorul de înfrumusețare și neatîrnarea țării.

La zugrăvirea Treimei au folosit același procedeu ca și la cupola Pantocratorului ; după ce au tras două cercuri și le-au aurit, Sofronie a zugrăvit, ajutat de ucenici, îngerii și heruvimii, iar Ieronim, ajutat de Teodora, a pictat simbolul „Treimei” : la o masă în patru colțuri, l-a așezat pe Isus, în chip de înger, cu aripile desfăcute rotund ; în dreapta pe Avram patriarhul, în stînga pe Sara ; în capetele mesei cîte un înger cu dreapta întinsă spre talerele cu mîncare ; pe masă blide, pahare, legume ; în ocnițele mesei, trei căni de aur. Teodora nu se mai sătura privind cum înflorea pe zid, din culori, chipul blînd, curat, frumos al personajelor. Se minuna și parcă nu întindea lui Ieronim ulcele cu pensule, ci gîndul, simțirea, inima și sufletul ei, cu ele să zămislească o lume de învățăminte și un noian de simboluri.

— Teodora-Dorina, nu crezi că aici, în fața mesei, lipsește ceva ? E un spațiu gol ; deci, urît.

— Am vrut să-ți spun, Ieronime, dar m-am sfiit.

— Să nu te mai sfiești, te rog ! Dar ce să pun ?

— Înserează și ești ostenit. Mîine vei născoci un amănunt care să deosebească acest tablou de cel din altar.

În chilie a cercetat scriptura și, în grabă, a schițat un taur și un bărbat cu strai roșu, cu pălărie lată în boruri, care-l junghie. Nu era lucru mare, dar îl bucura mult că ideea pornise de la Teodora. O trezi, în zori, cu verset ticluit după „Cîntarea cîntărilor“ și șoptit cu obrazul lipit de obrazul ei :

— Brazilii își dezvelesc mugurii și viorelele văzduhul îmbălsămează. Scoală, draga mea, și vino ! Ne-așteaptă schela și culorile...

Cînd răsărea soarele, scena jertfirii taurului era zugrăvită ; întregul tablou se îmbogățise cu încă un strop de frumusețe. Apoi trecu la zugrăvirea șirului de îngeri și de serafimi din curbura calotei. Lucra cu nesaț și avînt. Simțea că-și preschimbă gîndul în faptă, îmbrăcînd-o în frumuseți și insuflîndu-i duh de viață și lumină, ca să străbată veacul. Simțea că, odată cu primăvara și cu înaintarea lucrului la frescă, creștea, înflorea și se desăvîrșea și dragostea pentru Teodora. Se încredința că Sucevița va fi cum spunea Dante : „miro e angelico templo“... minunat și îngeresc templu. ..., „Așa mi s-a părut biserica San Marco din Veneția, acea văpaie de aur zvîcnind sub cupole, acel dar dumnezeesc făcut, totuși de oameni“... gîndi Ieronim și își tălmăci gîndul către Teodora și Sofronie :

— Mă dor oasele și mă mișc greu, iar aducerile tale aminte mă cam lehametuiesc. Deci să trecem la zugrăvirea sinoadelor ! se oțărî prietenul, fără pricină.

— Trecem, bădiță... Dar nu vreau să-mi ucid amintirile. San Marco de la Veneția e o iscusită îmbinare de meșteșug bizantin, fenician, arab și roman. Amestecînd stiluri care par a se bate cap în cap, venețienii au izbutit o armonie unică, din jocuri și surprize amețitoare, fantastice. Cetatea lor a devenit *Aurea*

Venezzia, lăcaș al frumuseții în San Marco, în Palazzo ducale, în Dei Frarri, în Zanipole, cetate a perdiei în Castelletto, lăcaș de frumoase curtezane, tîrg vestit prin bogăția mărfurilor și a giuvaerurilor de pe Rialto, atelier cu sute de picturi și de sculpturi. E o cetate cu... ziduri de apă, sălaș de neguțători, marinari, cămătari și războinici flămînzi de isprăvi vitejești. Îi zicem cetate, dar, de fapt, e o mare și bogată împărăție a mării, ocîrmuită de stăpîinii aurului în lume. Se întemeiază doar pe un petecuț de pămînt și acela așa de fărîmițat în ostroave, de mlăștinos, încît nu se poate zidi nimic dacă nu se bat mii, zeci și sute de mii de stîlpi de lemn în apă și smîrc. De cîte ori neguțătorii ori războinicii venețieni au venit în cetate cu cîștiguri mai deosebite, au dăruit și la San Marco un boț de aur. Numai așa a devenit o zidire fără pereche în lume. Nimeni și nici odată n-o să mai poată înălța una, la fel.

— Nici noi nu mai putem face încă un Voroneț ori Humor, surîse Teodora.

— Și nici una aidoma cu Sucevița nu se va mai face, se mîndri Sofronie. Va fi una singură pe lume, nepereche și făcută de noi !

— Noi vom mai face și Dragomirna ! Aici, în Sucevița, am pus împreună moștenirea străbună cu învățătura de la Bizanț și Athos, cu înrîurirea venită din Apus, adică tot ce s-a potrivit mai bine gustului nostru. Zidirea asta, mîngîiată cu pensule din moale păr de veveriță, pipăită cu palmele și cu buricele degetelor noastre, ctitoria asta căreia noi îi dăruim suflet din sufletul nostru, gîndim să fie ca o torță a frumuseței. În lumea asta, adesea bolnavă de minciună, schilodită de nedreptăți și schimonosită de ură, noi scoatem la iveală Frumosul. Văzîndu-l, oamenii se pătrund de simțămîntul Binelui. Binele iz-

vodește Adevăr și Dreptate. Îmi vine a zice : „Deschideți-mi inima și veți afla scris Sucevița“...

Vorbind așa, pregătiră culorile, pensulele, schițele pentru tablourile sinoadelor, pe spațiul dintre calote și arcurile lungi. Sofronie porni la sinodul întâi, de la Niceea, din anul 321, iar Ieronim la al doilea, de la Constantinopol, din anul 325. Curbura aici fiind mai largă, Sofronie putea lucra mai ușor. Teodora băga de seamă că executa întocmai schițele lui Ieronim : rânduirea în jilț a celor 318 părinți, chipul împăratului Constantin și al mamei sale Elena, ostașii din straja împărătească, înzăuați și armați cu bardişe, totul se întruchipa aidoma modelului urzit de iubitul ei bărbat.

— De ce ai pus atîta ostășime strajă soboarelor ? întrebă Sofronie, dezmoțîndu-și trupul ghemuit sub cupolă. Că nu mai am argintiu pentru coifuri și pentru halebarde.

— Să vadă oamenii pădurea de suliți, gata să apere libertatea. Zugrăvind sinoadele eu gîndesc la sfatul țării, la domn și la porunca pe care va s-o primim cîndva, de a lupta pentru scuturarea stăpînirii străine. Uite, purpura straielor și aurul nimburilor și al coroanei împărătești, argintiul zalelor și al coifurilor, mulțimea bardişelor...

— Treizeci sînt numai aici, în față...

— Da, Teodora-Dorina, țin să grăiască despre cîștigarea neatîrnării.

Ca și pînă acum, Gligorie și Ispas au colorat cerul și au scris versetul de deasupra tabloului, iar Teodora a zugrăvit stelele. Cu mare osîrdie și drag înstela și nu întîrzia să schimbe culorile și pensulele lui Ieronim și Sofronie. Cînd se odihnea, îl privea pe Ieronim, „prea iubitul soț“ : îi cerceta obrajii, frun-

tea, buzele, ochii, bărbia și le găsea deosebit de armonios așezate, împlinind frumusețea cea binecuvîntată și izvoditoare de vrajă. Apoi, în alte asemenea clipe, îi privea mîinile : puternice și totuși mlădioase și chiar gingașe în mișcări, înfiorate de neastîmpărul hărniciei fără hodină al inspirației. „Mîinile tale strunesc culorile și le fac să cînte“...

La fel gîndea și Ieronim despre Teodora, cu un adaos : „Cu aceste mîini mi-a prăjit peștișorii și cu aceste degete mi-a dus la buze boabele de zmeură... Mînuie pensula ca într-un dans pe o melodie frămîntată „cu noduri“, cu înălțări în slavă și coborîri frînte de ciocîrlie orbită de soarele dimineții... Da, acestea vor fi cele mai frumoase stele: stelele Teodorei... Cum să fac a se ști că ea, Știma de pe stîncă argintie, le-a risipit, pe cercurile Suceviței ? Ea, mîinile ei harnice și îndemînatice, cum nu s-au mai văzut, mîinile ei au așezat stelele acolo, ca pe niște flori în cosița lumii... Meșterii italieni mă laudau că știu zugrăvi mîini de tot felul : de bărbați și femei, de zgîrciți și darnici, de hrăpăreți și fricoși, de bătrîni și copii, mîini de oameni cinstiți și mîini spăimoase de tîlhari, mîini de draci și mîini de îngeri... Dar mîinile ei cînd și unde va să i le zugrăvesc ?... Hei, că multă vreme am pierdut necunoscîndu-mi ursita... I-am zis Necunoscuta, iar ea era, de fapt, cealaltă parte a ființei mele. Era Dorina mea...

— Mîinile tale-s vînjoase, puternice, Ieronime, și totuși zămislesc străvezia pană din aripa heruvimilor, gingașa sprînceană a împărătesei Teodora ori florile de aur și argint de pe veșmintele părinților sinodici, care stau la sobor, în jilt, precum boierii dregători ai Moldovei, la sfat domnesc, în cetatea Sucevei.

— Hm !... Și eu admiram, în gînd, mîinile tale... Mîinile noastre menite, dintru începuturile lumii, a se împreuna.

— Meșterilor ! strigă de jos moș Andrei, răsufîind gîfîit ca după o alergătură din Suceava-n Sucevița. Meșterilor, veste grozavă !... Mihai vodă a trecut și...

— Știm, de astă toamnă.

— Nu-i aceea ! A trecut pe la Oituz și pe ici, pe la Prislop, la noi, în Moldova. Starețul a și poruncit să se închidă porțile.

Ci vorba-i fu ruptă de-un strigăt clocotitor de crainic :

— Deschideți porțile oștirii lui Mihai vodă, ori ieșiți la bătaie !...

După clipa de încremenită uluire, tot prisecarul lămuri :

— Au și ajuns. Prin obcini... Auziți-i !

Ieronim sări de pe schelă și ieși în pridvorașul de la miazănoape. Călugării, meșterii, argații, ciobanii se strîngeau, în mare nedumerire, în fața stăreției ; nimeni nu știa ce răspuns să dea.

— Cum te numești, căpitane ? întrebă călugărul Mina.

— Condrea și vin de la cetatea Bistriței, cu un pîlc de oaste să alipim și Moldova la coroana lui Mihai vodă. Deschideți, dacă nu vreți să poruncesc asaltul !

— Noi nu ne batem cu cei de-un neam și de-o lege cu noi ! strigă Ieronim, urcat în fugă pe drumul de strajă din miazănoapte.

— Atunci primiți-ne, cu prieteșug și frăție românească.

Cuprins de-o ciudată bucurie, Ieronim privi pe-o vrană de balimez. Înțelese, repede, că erau două stoluri de călăreți falnici și bine armați. Întrebă prin vrană :

— Cum ați ajuns aici, fraților ?

— Cum vezi ? Pe drum și pe cai ; și o suliță răpezită cu putere mușcă zidul aproape de vrană, silindu-l pe Ieronim să se tragă înapoi, să coboare și să alerge la stăreție.

— Doamne, ce să fac ? se frământa starețul Mitrofan. Ce să fac ? Asta-i ctitoria și cetatea măriei sale Ieremia vodă...

— Părinte stareț, sînt frații noștri ! Poruncește să se deschidă poarta, sfătui Ieronim cu hotărîre.

— Ne ucide măria sa. Avem de păzit aici niște...

— Deschideți ! strigă tare, de afară, călugărul Damian. Ieremia vodă a fost înfrînt la Bacău și a fugit spre Iași... Deschideți ! altminteri o pățim cu toții. Au și tunuri... Vin din Transilvania.

Auzindu-l, o samă de lucrători și de călugări urcară pe ziduri să vadă minunea.

— Deschidem, dacă vă purtați omenește, se rosti starețul, apropiindu-se de poartă.

— Sîntem români și creștini, popo, nu căpcăuni. Avem socoteli doar cu leșii și cu tătarii.

— Jurați ! Jurați că nu ne faceți nici un rău !

— Jurăm ! Jurăm, că frați sîntem, de-un sînge, de-un grai, de-o lege !

La semnalul starețului, călugării traseră zăvoarele. Atunci, cei dinlăuntru băgară de seamă, că patru călugări, cu Mina și Ieronim în frunte, coborau din paraclis cu prapuri și odăjdii, iar din clopotniță s-auziră toaca și clopotele de slavă. Toți amuțiră cînd văzură mîndrețe de ostași grăind românește.

— Binecuvîntează, părinte ! porunci căpitanul Con-drea, descălecînd sprinten, voios și prietenos, în ciuda feței încruntate și a vorbei răstite.

— Nu pot, căpitane... sînt slujbaşul măriei sale Ieremia vodă.

— Şi dacă ăst vodă a fugit, nu mai slujeşti nimănui?... Mă bucur că în mănăstirea asta, ca o cetate, m-aţi primit cu clopote şi prapur.

— Dacă ştiam, vă făceam alai, vorbi Ieronim, îmboldit de-un simţămînt nou, necunoscut pînă acum.

— Aveţi prilejul pentru oastea a mare care vine pe la Oituz. Că noi sîntem înaintemergătorii... Rămîn cu voi, aci, doişpe călăreţi ; eu gonesc spre Suceava.

Cîţiva călugări se adăpostiră cîte doi în chilie, ca să facă loc de hodină ostaşilor munteni. Ieronim tocmi sfat cu dînşii pînă la miezul nopţii şi află multe despre Mihai vodă şi despre gîndurile lui.

— Vrea să pună toţi românii sub aceeaşi căciulă şi să-i ducă împotriva sultanului, întru slobozenia ţării.

A doua zi, olăcari vestiră că Ieremia vodă a făcut tabără lîngă Iaşi, iar Curtea domnească şi cea mai mare parte din boieri s-au tras spre Hotin, să treacă Nistrul, la leşi. Ieronim a lăsat lucrul şi-a plecat, călare, la Suceava. În oraş sosiseră cetele lui Mihai vodă, parc-ar fi zburat peste munţi ori ar fi picat din cer. În mulţime se iscase un neaşteptat simţămînt de veselie şi îngrijorare. Portarul Sucevei a urcat steag alb în turnul cel mare şi a deschis porţile cetăţii, fără a slobozi nici un foc de balimez. Ieronim l-a căutat pe arhimandritul Anastasie Crimca, să primească povaţă ; l-a aflat acasă la el, sfătuind cu meşterul Eli Ilarion.

— Fapt nemaiîntîlnit : acelaşi domnitor în cele trei ţări române ! se minuna Eli Ilarion.

— Mihai vodă merită a fi slujit, zicea arhimandritul.

Se aflau însă destui care judecau şi altfel :

— Ieremia vodă se întoarce, cu puterea, de la leși și de la han-tătar. Și-apoi Movileștii sînt bogați. Iar sultanul ascultă de glasul aurului.

Toți însă așteptau să vadă acea minune a firii numită Mihai vodă, care zboară peste munți ca șoimul și biruie tot potrivnicul. Ieronim s-a îmbrăcat în strai apusean, cu cizme roșii, cu pîteni, cu pantaloni scurți, negri, de bumbac, cu centură de piele roșie, de care a atîrnat un stilet mic, cu lăntîșor de argint, cu contăș verde și beretă castanie. Așa, umblînd printre ostașii munteni, l-a cunoscut pe căpitanul State Boldur, moldovan din straja lui Mihai vodă, și l-a rugat să-l înfățișeze măriei sale Mihai vodă.

— Să-mi zugrăvești chipul ? Ci n-am răgaz ; trec pe-aci precum furtuna și fulgerul ! a spus voievodul, repezind cuvintele ca pietrele din praștie.

— Noi trebuie să știm zugrăvi și fulgerul.

— Bun răspuns. Ești talian ?

— Nu, măria ta. Sînt român... Dar am învățat meșteșugul la italieni.

— Foarte bine ! Așa se cuvine. A, ai și început ?... O clipă, stolnice Stroe, că iată, dădui de bucluc : un tînăr cu hîrtie și cărbune îmi fură chipul... Poruncesc boierilor rămași în Suceava și capilor bisericеști să se adune, peste două săptămîni la Iași, să punem rînduială nouă, sub privegherea și epitropia mea. Dacă mitropolitul Gheorghe Movilă s-a pribegit, potesc arhimandritului Anastasie Crimca să mă ajute a alege alt cap bisericii de-aici. Un sobor al Unirii ! Că dacă avem același grai și aceeași credință, dă ce n-am fi sub aceeași ocîrmuire politicească și duhovnicească ? Ei, gata ? Gata, tinere pictor... Ei, dar știi că samăn ? Cam încruntat, dar... samăn. Ai talant ! Cînd sfîrși-voi războiul, te chem să-mi zugrăvești

chipul, în ulei, pe pînză. Că hîrtia asta nu durează. Nici cărbunele. Le suflă vîntul, furtuna.

Două săptămîni, Ieronim s-a ținut în mijlocul oștirii muntene. În vremea asta, la Sucevița a sosit o femeie tînără, ca de douăzeci și cinci-treizeci de ani, îmbrăcată țărănește, după obiceiul transilvănenelor. Dorea să vadă cum se zugrăvește Sucevița, ci nu se afla cine s-o călăuzească. Starețul se închisese în chilie, bolnav de teamă și de păreri de rău : „...Va să mă blesteme mitropolitul Gheorghe că n-am apărut mănăstirea. A zidit-o ca pe-o cetate, iar eu, fricosul de mine, am deschis porțile. Ba i-am și primit cu prapuri și clopote“...

Văzînd din ce trăsură coboară femeia în strai transilvan, Teodora a lăsat bivolițele să pască și s-a apropiat.

— Fată sau nevastă, vrei să mă călăuzești prin această cetate ?

— Da... dar cine ești mata ?

— O romîncă și mă chiamă Velica. Pe tine ?

— Teodora și sînt soața zugravului Ieronim. Dar el a plecat la Suceava, să-l vadă pe Mihai vodă.

Românca Velica a ocolit de două ori zidirea, a pătruns înlăuntru și a privit îndelung. A pus cîteva întrebări, iar Teodora a răspuns, așa cum se pricepea.

— Am cărat și eu piatră, cu căruța mea, iară acum lucrez lîngă soțul meu, la frescă. Ci nu știu de vom mai putea-o sfîrși.

— De ce nu ?

— E război și răsturnare în ocîrmuire, după cît pricep.

— Nădăjduim și rîvnim unirea și pacea între frați. În clipa aceea s-a ivit și Ieronim. Era prăfuit de cale lungă și foarte neliniștit. Povesti, aproape fără ră-

sufolare că a văzut bălălia de la Verbia, între oastea Ieremiei și a lui Mihai vodă :

— Numai lefegii leși au stat alături de măriia sa; moldovenii, toți, au pus cușmele-n vârful sulitelor și-au trecut la Mihai vodă. Căpitanii strigau : „Nu mai voim a sluji lui Zamoyski, han tătarului și padișahului !“...

A cuprins-o pe Teodora de mînă și s-a așezat la umbră, pe treptele pridvorașului mic ; povestea și nu se mai sătura privindu-și soția. S-au adunat, repede: Sofronie, Andrei prisecarul, călugării Mina și Damian, înghesuindu-l cu zeci de-ntrebări, care mai de care mai năstrușnice : „Mihai vodă călărește pe-un cal cu aripi și corn în frunte, ca Ducipal ?“ Nu cumva și-a vîndut sufletul satanei ?“ „Se spune că, în trecerea peste munți, ostașii lui s-au hrănit doar cu frunze de fag ?“ „Oare o să-l îngroape pe Ieremia vodă, ca pe acel episcop voievod al Transilvaniei ?“ „Adevereschi că și-a ales nou sfat domnesc, din boieri moldoveni, munteni și transilvăneni ?“ „Că și-a făcut pecete cu semnele trustrelelor țări române ?“ „Că se numește domn al Țării Românești, al Transilvaniei și a toată țara Moldovei ?“ „Că se aruncă în luptă, ca un leu, unde-i primejdia mai mare ?“ Ieronim lămurea și povestea ce știa :

— M-am împrietenit cu căpitanul State Boldur, moldovean de obîrșie. Și, drept să vă spun, îmi pare rău că nu m-a primit în oastea lui Mihai vodă. A zîmbit : „Un zugrav se găsește mult mai greu decît un oștean. Înfrumusețează țara, ca să aibă oștenii ce apăra“.

— Are dreptate State Boldur, o ctitorie frumoasă e o bălălie cîștigată. Și poate chiar mai mult, zise Velica, făcînd un pas înainte, ca s-o vadă cei strînși în jurul lui Ieronim.

— Asta așa-i ; și de mult mă doare că aurul, priceperea și știința Movileștilor nu se îmbrățișează cu spada, curajul, vitejia și înțelepciunea lui Mihai vodă, ca să ne facem și noi o țară mare și puternică, în care să zidim mai mult, mai măreț, mai frumos... Dar, mă rog, cine ești domnia ta ? se miră Ieronim, abia acum văzînd-o bălaie, gingașă, nepomenit de frumoasă.

— Am spus că mă chiamă Velica și mă aflu aici ca să cerc împăcarea. Deși știu că nu-i cu putință să împaci focul cu apa și fulgerul cu noaptea.

— Doamnă, eu te cunosc de la Cetatea Neamțului, cînd Aron vodă te voia soție, zise călugărul Mina. Eu sînt...

— Știu, părinte Mina : mi-ai salvat viața atunci, iar acum, aflînd că ești aici, tocmai pe cuvînta ta venisem să te văd și împreună să mergem la arhimandritul Crimca.

Mina lămuri, mai larg, cine era Velica doamna, dar tăcu despre legătura ei cu Mihai vodă.

— Spune-le, părinte, că sînt femeia din afara legii a celui mai mare voievod din ciți a născut acest norod. Sînt umbra și lumina lui.

Teodora a alergat în chilie, a luat un macat verde, l-a așternut pe trepte și-a poftit-o să șază. În estimp, vorbirea a curs mai departe despre Movilești și despre războiul lor.

— Nestor Ureche, logofătul, zice că, dacă-i vorba de unirea țărilor române s-o facă Movileștii ; Simion Movilă să fie domn la Tîrgoviște, iar la Alba Iulia...

— Același nestatornic și nătîng Sigismund Bathory ? Nu, părinte Mina : prietenul nostru Nestor Ureche greșește amarnic. Mihai vrea o unire chezașă a neațîrnării. Și asta numai el o poate face.

— Înțeleaptă doamnă, îngăduie-mi să schițez și chipul măriei tale.

- La ce ți-ar folosi, meștere, chipul meu ?
- Am schițat și pe-al măriei sale Mihai vodă... Și-apoi, parcă, acum nici nu-mi mai pot închipui icoana împăcării decît cu înfățișarea măriei tale. La Florența am auzit despre donna Lucrezzia Donati, prietena lui Lorenzo Medici.
- Mă măgulești, meștere. Nu știu dacă pot fi Lucrezzia Donati, dar știu că vreau, cu toată făptura-mi și chiar mai mult, ca românii să trăiască sub aceeași ocîrmuire. Toți ! Slobozi și mîndri, sub a lui Mihai vodă oblăduire.
- Vreau să așez portretul lui Mihai vodă pe zidul de la apus, în mijloc.
- Meștere, gîndul tău mă îndeamnă, o dată mai mult, să-i caut pe Movilești și să-i povățuiesc întru repede împăcare cu măria sa, azi domnitor al tuturor românilor... A, desenezi cu meșteșug italian !
- Voiesc să-l trec pe pînză, cu ulei, ca și pe al lui Mihai vodă. Să le am. Că dacă nu vor încăpea aici, la Sucevița, le vom așeza pe zidurile Dragomirnei, unde am hotărît ca registrul de jos, să-l închinăm istoriei române. Așa am văzut în Apus, unde am învățat.
- Ei, mari gînduri nutrești, meștere !
- Dascălul meu de la Florența spunea că grecul Praxitele a vrut să sculpteze zeițe, dar din marmură au ieșit femei amețitor de frumoase și, prin asta, a făcut religie și filozofie. Eu doresc să pictez voievozi și dregători, ostași și cărturari de seamă, doamne și domnițe frumoase. Iar prin asta să întruchipez istoria. Dascălul și părintele meu Eli Ilarion m-a încredințat că poporul nostru nu se înfricoșează de nenorociri : are suflet nebiruit. Nu-l amețesc culmile și nici prăpăstiile. Cumpătarea-i însușirea cea dintîi, pentru că a trăit aspru, a îndurat multe, a tăcut, a

răbdat și a așteptat. N-a strigat nici atunci când alții s-au împăunat cu biruințele lui. Răbdarea l-a făcut să se închine unui singur sfânt : sfântul Așteaptă. — Ei, meștere, tocmai asta face Mihai vodă : nu vrea să ne mai închinăm la asemenea sfânt... nevolnic. — L-am văzut pe Mihai vodă și mult m-am bucurat, doamnă Velica ! În el clocotă neastîmpărul și vijîie furtuna întru spulberarea miasmelor.

Trei zile a tot povestit Ieronim despre cele văzute în țară în acele săptămîni din mai și iunie 1600. Doar, în a patra zi, îl luă de braț pe Sofronie și intrară în pronaos.

— Am întîrziat mult și am trîndăvit destul. Să ne apucăm de lucru. Vine meșterul Ion și-o pătim.

— N-am chef ! Și pentru cine să lucrăm ? Că Ieremia vodă...

— Lucrăm pentru sufletul acestui popor și pentru noi. Teodora, te rog, citește din erminie despre zugrăvirea sinoadelor.

Parcă n-ar fi așteptat decît ruga asta, Teodora deschise terfelogul :

— „Case și duhul sfînt deasupra și în mijloc împăratul Teodosie cel Mic, tînăr, cu începătură de barbă, șezînd în scaun... Soborul al șaptelea... s-a făcut la Nicheia, pe vremea împăratului Constantin și Irinii, la anii de la Hristos 788, de 367 de sfinți părinți, împotriva nimicitorilor de icoane“...

— Zic că pe acesta să-l așezăm în dreapta că, datorită acelui sobor, putem noi azi zugrăvi Sucevița.

— Fără să fim eretici, zîmbi Ieronim, cum am fi fost, dacă la acel sobor biruiau iconoclaștii, adică nimicitorii de icoane.

— Rău îmi pare că scriitura n-o facem românește, suspină Teodora. Aud că Mihai vodă a poruncit die-

cilor din Transilvania să scrie hrisoavele în graiul nostru.

— Poate ne-ajută într-asta și Anastasie Crimca. Părintele Mina a adus vestea că soborul de la Iași l-a făcut episcop de Rădăuți. Cunoaște tipăriturile diaconului Coresi care zice, într-o predoslovie : „Fraților preoți, nu boscorodiți că păcat fi-va“... Adică se gîndește la limba slavonă, neînțeleasă de nimeni de pe-aici.

Așa cum hotărîseră, sinoadele cinci și șase, rînduite pe zidul drept, au trecut în seama lui Sofronie care a împărțit în două conca dinspre apus a pronaosului și a pornit lucrul. Dar, de multe ori greșea sau obosea ; și, ca să nu se usuce tencuiala, cerea ajutorul lui Ieronim. De cînd a văzut oastea lui Mihai vodă în bătălia de la Verbia, simțea parcă o poruncă lăuntrică să picteze în jurul soborenilor solemn și măreți, străjeri mai falnici, în armuri lucitoare, cum dorea să fie și oștile române. Starețul a observat asemenea predilecție și parcă inima-i, strivită de răvășirea vremurilor, se mai înzdrăvenea.

— Meșterilor, voi ați urcat pe bolțile astea atîția împărați, împărătese, sfinți și eretici, tronuri și jilțuri, case și palate, și atîția ostași armați, că parc-ați fi uriașii uriașilor ! lăuda moș Andrei.

— Numai în straja soborului întîi au zugrăvit 21 de sulți și 42 de bardîșe, surîse Teodora.

— Mi se pare că, văzînd pe Mihai vodă, slujit de-o falnică oaste, cum alipește cetate după cetate și țară după țară, ați prins curaj.

— Ai dreptate, moș prisecare ; ci noi, în toate cele șapte soboare, am așezat aici, la mijloc, împăratul pe tron falnic, cum ni-l închipuim pe Ștefan voievodul cel Mare, avînd la dreapta și la stînga înșirați sfet-

nicii, în jilt lung, cu spătar încrustat în aur, toți în straie scumpe, cu cărți în mâini. Îndărătul lor am pictat ereticii : Arie, Nestorie, Orighen și așa mai departe. Pe toți îi înconjură și-i ocrotește straja împărătească, în zale și căști, cu halebarde drepte, înfipite în cerul pe care Teodora seamănă stele.

— O sută șazeci și opt, numai pe cerul soborului de la Constantinopol, se mîndri autoarea.

— Ei, de-ar avea țara străji împărătești ca astea...

— O să aibă iar, precum a mai avut, moș Andrei !

— Să dea cerul... Străbunii descîntau șerpii și mergeau cu ei la bătălie ; îi făceau a fi „puii voinicului“, care spulberă, șuierînd, neprietenii și cotropitorii. Întreb, meșterilor, de ce-am uitat vremea cînd loveam cu pietre și lemne, de sus, de pe munte, în capul năvălitorilor ? Loveam și-i sileam să se resfire-n cele patru vînturi, de unde veneau.

— Poate n-am uitat de tot, moș Andrei. Iată, Mihai vodă de la Tîrgoviște, în unsprezece zile a îndepărtat stăpînirea străină din Transilvania și în opt a luat Moldova. Știi cum se numește fapta asta, prisecare ?

— Unirea tuturor românilor ! Dar mai știu, meștere dragă, că acel viteaz are atîția dușmani cît, teamă mi-i că repede-l vor prăbuși... Acum un ceas trîntoream un știubei și-i număram în gînd : riga leah, hantătarul, sultanul, împăratul nemțesc, craiul care a fost în Transilvania, Movileștii, toți stau împotriva istui voievod cutezător. Cum să-i astîmpere pe toți ? Las' că mai stau horțiș și unii boieri munteni, mulți boieri mari din Transilvania și Moldova. Ci eu am vîndut miere acelui Dan vistierul, pripășit la Suceava, și știi ce mi-a spus ? „Vreau să-l fac domn la Tîrgoviște pe Simion Movilă ! „Cu ce ?“ am întrebat, ca nepriceputul. Iar el : „Cu bani !“. Deci, am numărat eu, Mihai vodă are peste o duzină de dușmani...

— Spusa matală mă doare, moș prisecare. Ci noi, prin meșteșugul nostru, am vrut să le dăm pildele împăcării. Că, iată, și aceste soboare : cum, vreme de opt veacuri, creștinii s-au sfădit între dînșii pentru cuvinte. Cum i-a asurzit și orbit teologia și n-au auzit tropotul bidiviilor și duruitul tunurilor dușmane.

— Cuvinte, da, grăi și Teodora, curățind pensula de boia, dar nu de orice fel, ci de acelea care ascund, în spatele lor, puterea și bogăția. Pentru asemenea pricini se mai învrăjbesc și azi.

— Și nu văd că otomanii dobîndesc biruințe, după biruințe, adăugă Sofronie, îngroșînd tonurile pe straiul unui soborean.

— Așa-i, meșterilor. Mai de mult, niște cavaleri și-au pus cîte o cruce pe zale și au pornit să cucească sfîntul Mormînt. Unii au mers hai-hui ; alții au slobozit Ierusalimul. Ci, în urma și în umbra lor neguțătorii și-au deschis tarabele ; iar acolo unde s-a născut și a suferit propovăduitorul blîndeței, craii creștini au prins a se sfîșia între dînșii, precum tigrii turbați și hămesiți, întîlniți la praznic nou.

— La fel se întîmplă și acum : Rudolf împărat e gata să se încaiere cu craiul Sigismund al Poloniei, riga Spaniei, prea creștinul, strivește creștinii din Țările de Jos, pe motiv că n-ar fi tocmai creștini, precît crede el c-ar trebui să fie. De noi nu le pasă. Ori își amintesc doar dacă de pe spinarea noastră pot jupui ceva de preț. Nu-i doare că îndurăm stăpînire otomană. De aceea cugetul mi-i lîngă Mihai vodă : dacă a văzut pizma și dihonă dintr-un creștin, el a înfăptuit unirea românilor ca să scuture, cu a lor putere, povara pusă-n cîrcă de sultan.

— Ce-ar zice Ieremia vodă de te-ar auzi ?

— Dacă ar fi înțelept ar zice : „Ai dreptate, meștere!“
— Ci eu le-aș spune Movileștilor ca să le mai moi cerbicia : omul e din lut făcut și se-ntoarce iar în lut.
— Prisecare, noi, ca și albinele matală, vrem ca, între zămislirea din lut și topirea înapoi tot în lut, să aducem oleacă de miere acestei lumi amare. Noi de asta ne schingiuim și ne răstignim, de bună voie, pe aceste schele : să facem artă, adică viața îmblînzită cu un dram de frumos. Înțelegeți ?
— Tot ce se asemănă cu munca albinelor, înțeleg deplin.

După ce au terminat sinoadele, au zugrăvit arcul care desparte cele două bolți ale pronaosului. Adică au rotunjit zece cercuri în care Ieronim a desenat chipurile lui Adam, al Evei, al lui Avram, Sem, Abel, Iacov, Noe, Matusalem, Lemeh și Isaac, iar Sofronie a pus culoare. Au legat aceste zece medalioane cu patriarhii prin cîte o verigă albă, ca să tălmăcească ideea înlănțuirii dintre neamuri. Teodora și ucenicii au presărat flori între medalioane, după un tipar întocmit de Ieronim.

— Acela cu corabia în mînă e... tata Noe ?

— Da, moș Andrei.

— Dacă-ți zugrăvi și potopul, ați putea face și corbul și hulubul. Cică atunci cînd ploile au mai contenit, Noe a slobozit un corb să vadă și să-i aducă știre despre ivirea uscatului. Corbul însă, lighioană lacomă : cum a dat de hoituri, s-a ghiftuit și nu s-a mai întors. Atunci Noe l-a blăstămat : „Negri-s-ar penele pe tine, cum s-a negrit inima-n mine. Să nu cînți, ci să croncănești și cu stîrvuri să te hrănești“. Și pentru că mare nevoie avea să știe dacă scad apele, a trimis și un hulub. A umblat și el, hulubul, prin sîngele stîrvurilor, că de-atunci i-s roșii picioarele ;

dar, cuminte și ascultător, a luat o ramură de măslin în cioc și s-a întors la corabie, vestind scăderea apelor și pacea lumii. Semn că potopul s-a sfârșit, Dumnezeu a întins pe cer curcubeul. Vederea lui a stîrnit mare bucurie în casa lui Noe și la toate dobitoacele. Și ca veselia să fie mai mare, Noe a sădit via ; și a rodit prea frumoasă și îmbelșugată poamă dulce și gustoasă, din care a scos o sfîntă băutură, bună să întărească voința, să facă inima să cînte și să înalțe omul pînă la cer. Ce mai ? Sîngele Domnului, nu alta. A ieșit și un cîntec : „*Tata Noe cel bătrîn / Fost-a fost pui de român / prășit-a la noi via / Sădit-a veselia*“. Dar satana, negru la sufletul lui, temîndu-se că oamenii vor fi tot voioși și fericiți, l-a povățuit pe Noe să adape butașii, întîi, cu sînge de miel, după aceea cu sînge de leu, apoi cu sînge de maimuță și, la urmă, cu sînge de porc. Așa a stricat acea bunătate și dulceață dată omului. Că mîncînd struguri omul e blînd ca mielul. Cînd bea vin i se pare că-i leu voinic ; dacă se-mbată face tot felul de maimuțării, iar dacă se-ntrece cu paharul se poartă ca porcul...

Cu trudă multă, lucrînd pe postate mici, pe tenucială mereu proaspătă, întinși pe spate sau ghemuiți sub cupole, vorbind între ei, tăcînd concentrați sau ascultînd poveștile lui moș Andrei și zvonurile călugărului Damian, ori primind vizita starețului Mitrofan, meșterii umpleau cu frumuseți încăperea pronaosului. „Pantocratorul“ grav, sever, drept, înțelept și „Treimea“ cu Isus înger blînd, îndurător, cu privirea împrumutată din a Teodorei, începeau să domine cuprinsul, priveghind asupra celor șapte soboare.

— Bădiță Sofronie, de mîine trecem la Sinaxar.

— Eu îi zic menologhion, adică viețile sfinților din calendarul întregului an. Dar, Doamne, cînd mai facem trei sute șaiszeci și cinci de tablouri ? Mă cutremur !

— Se scrie greu o carte împodobită cu povestiri în chipuri.

A doua zi, în zori, măsurară iarăși zidurile, le împărțiră și hotărîră locul fiecărui subiect, însemnînd cu cretă, să vadă și meșterul cînd s-o întoarce de pe cele drumuri.

Luna iunie era pe sfîrșite. Codrul trimetea în vale mireasmă de tei și cîntec de mierlă. Lui Ieronim îi fierbea sîngele în vine și i se ascuțiseră toate simțurile, izvodindu-i o tălăzuită beție de viață, de culoare, de lumină. Dragostea pentru artă se îmbina tot mai deplin cu iubirea pentru Teodora. În tablouri punea toată priceperea, tot talentul, toată căldura inimii, toată blîndețea nostalgică și gingășia. Se încredința că și-a găsit rostul trăirii : pictura și dragostea. „Cum n-am văzut-o atîta vreme ? se dojenea în gînd, schițînd chipul sfîntului Nicolae. Ba Sofia Stroici, ba Melania cumnata meșterului Ion ori Natalia lui Dragoș... Nici una, ci numai ființa cea mai urgisită din Sucevița și, poate, din toată țara asta, Teodora-Dorina. De ce oare, din miile de femei care-ți trec pe dinainte, numai una îți insuflă dragoste de viață și te îmbogățește cu o comoară de bucurii ? Uimitoare este această neștiută alegere, hotărîită de puteri peste fire și tainice“.

Ivirea meșterului Ion, colbăit și amărit foarte, i-a tăiat șirul gîndurilor. Se tînguia că, iată, Mihai vodă ocîrmuia, cu oamenii lui, toată romînimea, le-

remia vodă a părăsit și Hotinul. Toți movileștii s-au pribegit la leși. Găsea că bolțile erau bine pictate, iar la macheta pentru sinaxar făcu doar cîteva schimbări neînsemnate.

— Dar se vor întoarce ! Zamoyski, canțelarul leah, nu-i lasă fără scaun domnesc. Deci nu slăbiți lucrul !

— La lucru, deci ! Că s-ar putea s-o ia asupra-și Mihai vodă, dacă Ieremia nu se mai poate întoarce, surîse Ieronim, încîntat că meșterul nu avusese nici o pretenție mai deosebită la fresca sinaxarului.



Bucuriile cîntă și tristețile jelesc.

De cînd s-a căsătorit cu Teodora, Ieronim n-a avut răgaz să stea de vorbă pe-ndelete cu meșterul Eli Ilarion. Lucra, de sîrg, pentru Dragomirna, și se abătea mai rar, pe la Sucevița. Căuta liniștea ; dar evenimentele îi ofereau doar prilejuri de tulburare. Se îndurera și el de războiul dintre Movilești și Mihai vodă, în loc să se îmbrățișeze frățește și împreună să se bată cu potrivnicii. Dar, venit în Sucevița odată cu meșterul Ion, privea fresca și se bucura. După ce ascultă rînduiala Sinaxarului, dădu cîteva sfaturi pe care Ieronim le găsi drepte :

— Vom face cum povățuiești, meștere.

Cînd rămaseră numai ei doi, vorbi :

— Și... te-ai încurcat c-o muiere necunoscută ?

— Așa mi-a poruncit inima, părinte al meu. Domnia ta zici „muiere“ cu înțeles rău și zici „încurcat“, dar eu numesc asta fericita mea însoțire cu femeia cea mai vrednică, mai bună, mai înțeleaptă, mai gingașă. Însoțirea noastră nu-i o... încurcătură, ci calea de a ne afla dreapta cumpănă a vieții, de a avea curajul să credem în putința desăvîrșirii noastre și în înfăptuirea visărilor de frumusețe. Multă vreme am simțit că-mi ard creierii și inima. De sute de ori m-am răzvrătit împotriva-mi. Am ars zeci de icoane și sute de schițe în soba din chilie, pînă am ajuns la cele vrednice a fi trecute pe ziduri. M-am frămîntat, meștere, ca un zălud. De multe ori m-am certat, în gînd, cu evanghelistul Ioan : la început a fost cuvîntul ori semnul ? Să fi fost pictura cea prin care omul a vorbit și contemporanilor și urmașilor ? Glasul nostru se va fi stins de mult, numele nostru se va fi uitat, dar ceea ce am povestit noi aici prin linii și culori, prin chipuri și mișcări, va dăinui încă și încă.

— Vorbești parc-ai vrea să te număr printre filozofi și profeți.

— Nu, meștere, sînt un osîndit sfios, chinuit de demonii din el, care nu poate fi salvat decît de un suflet fără de prihană. Teodora m-a scos din mocirla deznădejdlor.

Și-i povesti întîlnirea cu dînsa pe stîncă argintie.

— Va să zică dintr-asta ți se trage zăluzenia ? surîse, împăcat și glumi. Are dreptate Călina : te-a pocit Știma Suceviței. Dar te-a pocit... frumos.

— Nu rîde, meștere Eli Ilarion, ci înțelege-mă și crede-mă. Am trăit, acolo, două ceasuri, asemeni lui Adam și Evei, înainte de izgonirea din rai. Femeia asta înțeleaptă, modestă, răbdătoare a intrat în viața mea cu surîsul fericirii. Înțelege-mă, bunul meu pă-

rinte, și nu mă osîndi. Vei vedea că nimic din talantul meu nu va păli. Dimpotrivă : tot ce am lucrat aici cu gîndul la dînsa am izvodit : de la tabloul „Înălțării“ pînă la aceste soboare, pilduire pentru cei care gîndesc la libertatea țării.

Eli Ilarion îi puse mîna pe umăr și-l privi țintă, în ochi :

— Dacă și mai departe vei lucra cu aceeași rîvnă, iertare voi cere că am ocărit-o pe...

— Teodora o cheamă !

— Frumos nume are nora mea și... mîndru arată ! se bucură, îmbunat meșterul văzînd-o venind, dreaptă, surizătoare, îmbrăcată țărănește, osebit de curat, de plăcut. Întrebă : Cum i-ai furat inima, Teodora ?

— Iertare, meștere, i-am dăruit inima mea, iar Ieronim mi-a dăruit-o pe a lui. Deci nu-i furt, ci schimb de neprețuite daruri. În vremea mușeniei am deprins meșteșugul de a pipăi gîndurile și simțămintele oamenilor. M-a apărat de oropsiri, deși înțelegea că umilințele și asupririle mă ajutau să-mi împlinesc canonul fără greș. Iar canonul mi l-am luat pentru... omor.

Și cu glas înecat în lacrimi, povesti cum s-a înțimplat nenorocirea.

— Am spus numai lui Ieronim, stareșului și domniei tale. De-acum nu mai la judecată voi mai pomeni despre astă netrebnică faptă.

Emoționat, meșterul o luă de mîină și-o trase lîngă Ieronim, împreunîndu-le mîinile și grăind cu drag și lăcrămare :

— Cred, ca și fiastrul meu, în neprihana cugetului tău. Fiți fericiți și mai norocoși ca mine.

— Mulțumim, părinte al nostru, și în genunchi te rugăm să ne luminezi cu sfatul dompniei tale ori de câte ori ne vom simți slabi, singuri ori întunecați. — Dacă-mi îngădui, un sfat ți-aș da, Ieronime, chiar acum. Sameni cu inorogul adormit în poala fetei fecioare : vezi să nu te lovească un vânător ori să te muște vreo gadină cu otravă în clonț.

Auzind că Ieronim s-a însurat cu Necunoscuta, jupîneasa Irina l-a blagoslovit strașnic pe meșterul Ion : — Și-a legat de gît o piatră de moară. Că nu m-ai lăsat să-l logodesc, numaidecît, cu Melania...

Învrăjbit de nacafalele soaței, meșterul Ion și-a descărcat mînia pe Ieronim : a cerut ca în Sinaxar să rînduiască subiectele pe zile și luni. Cum Ieronim se împotrivea, strigă așa de tare, încît starețul, speriat, a venit în pronaos și-a stăruit cu duh împăciuitoare. Pînă la urmă, cu sprijinul lui Eli Ilarion, a biruit planul lui Ieronim : numerotarea fiecărei scene, după ziua din calendar și așezarea lor pe ziduri, așa cum cere simțul armoniei și al echilibrului, iar pronaosul să fie un rezumat al întregii lumi, cu viața cea de toate zilele, unde se amestecă bunii cu răii, dreptii cu călăii, demonismul cu dumnezeirea, totul adunat într-o trăire obștească, cei de jos alăturați celor de rang, cei smintiți cu cei înțelepți, cei plini de bucurie, cu cei sfîșiați de tristețe. Au hotărît ca profeții să fie înfățișate cu mantii aruncate pe umeri, totdeauna desculți ; sihaștrii să fie acoperiți cu piei de animale și să poarte bărbi lungi ascuțite ; femeile să-și acopere capetele cu văluri ; soldații cu cască și platoșă ; călăii să aibă cămașă scurtă, ciubote și bonete de felurite forme ; preoții să fie în sakkos cadrilat, cu cruci și amfioane, iar diaconii în sutană lungă, albă.

— Sinaxarul va să fie un noian de fapte, un iarmaroc de sfinți și sfinte, de călăi și nevinovați, de mu-

cenici și chinuitori, toți porniți, de-a valma, spre împărăția cerurilor.

— Mă rog, mă rog... fie cum ziceți, s-a domolit meșterul Ion. Cu toate că așa ceva nu s-a mai văzut la el.

Ieronim avea copiate multe scene din sinaxarele de la Voroneț, Moldovița, Humor, Neamț, Arbure, iar copiile îi ajutau să născocească altceva, mai frumos.

— Va fi cel mai bogat împodobit dintre toate pro-naosurile ctitoriilor din Moldova. Nu vom zugrăvi tablouri mari, monumentale, ci miniaturi poetice.

Începură cu zidul dinspre miazăzi ; viața sfântului Gheorghe, de la naștere pînă la moarte, un șir de optsprezece scene. Sutașul Gheorghe în fața împăratului Dioclețian și mulțimea schingiuitorilor : biciuirea cu vergi de fier, străpungerea cu lancea, scrijelarea cu greblele cu colți de fier, dar și isprăvile sfântului : îşi dăruiește hainele celor săraci, dărîmă idolii numai cu privirea. Pentru fiecare scenă și-au imaginat case și palate, turnuri de cetate. Idolii i-au făcut negri ca niște draci, iar Teodora a împodobit cerul cu optsprezece stele. În tabloul unde pe Gheorghe îl bat cu vergi de fier, au îmbrăcat pe cei trei călăi în strai roșu, iar între cele două turle ale castelului au întins un ștergar alb cu flori roșii, simbol al nevinovăției și al suferințelor.

— Parcă pui o pasiune mai mare ca de obicei.

— Pe tata l-a chemat Gheorghe, Teodora-Dorina.

— Rău îmi pare că nu mai avem părinți...

— Deasupra acestor scene din viața lui Gheorghe sutașul punem un brîu lat de flori de aur, asemeni celui din naos. Și, uite, drept în sus, vom zugrăvi Înălțarea lui Isus : tablou cu belșug de lumină. Dar parcă-mi lipsește moș prisecarul să ne povestească despre faptele sfântului Gheorghe. Dorina, te rog citește din er-

minie cum să-l zugrăvim pe acest ocrotitor al lui Ștefan vodă, care i-a și cusut chipul pe steag, mereu să-l ducă la biruință.

— Frumos !... dar stelele mi le lași mie... Și coborînd sprintenă, apoi urcînd iar, cu erminia sub braț și cu un taler cu felii de pîine unse cu miere : Mușcă, de ici... Nu ! Să-ți șterg buzele, că-s pline de boiele... Și-acu să le sărut.

— Hm... acum mierea o să-mi pară sălcie.

— Asta și vreau... Așa... Sîntem noi cam păcătoși ; dar, în schimb, zugrăvim sfinți... Acum citesc, întru ispășire : „Sfîntul cu îndrăzneală arătîndu-se lui Dioclețian... întinde dreapta spre dînsul ; și doi ostași cu două sulite în pîntece îl străpung pre dînsul“... Alta : ...,sfîntul legat de mîini și de picioare pe roată ; și doi căznitori și omorîtori de oameni țiind în mîini funii, o învîrtesc roata... din susul roatei un înger pre nouri, aproape lingă sfîntul îl dezleagă pre dînsul“. Apoi, mai departe, citi cum l-au încălțat călăii cu sandale de fier înroșite în foc, cum l-au silit să bea „omorîtoarele otrăvuri“, cum „cu pielea goală“ l-au vîrit pînă la brîu în hîrdăul cu var nestins.

Abia acum intră în pronaos și Sofronie, cu ucenicul Ispas după dînsul ; dormise sub arini și era morocănos.

— Mi-ați păstrat și mie o felie de pîine ? Ce inimi milosîrdioase... Ați sfîrșit și schingiurea în hîrdăul cu var ? Bine... Dar crezi, Ieronime, că dacă tu ai fi în locul lui Gheorghe și-ai arde-n var, ai mai putea zîmbi și înălța brațele întru îmbrățișarea lumii ?

— Nu ; eu nu fac minuni. Sfîntul Gheorghe, iată, a înviat un om și boul unui plugar, a pristăvit-o pe împărăteasa Alexandra. Ci se pare că măria sa împărăteasa era îndrăgostită foc de sfîntul sutaș, bărbat frumos și zdravăn. De aceea moare la locul osîndeii

sfântului, cum scrie erminia, „șezînd pre o piatră și un înger îi ia sufletul ei“.

Era miezul zilei cînd sfîrșiră de zugrăvit povestea vieții sfântului Gheorghe. Soarele ardea tare și usca repede tencuiala.

— Ucenicilor, stropiți cu apă, ușor, să se mențină umedă... Apoi glumi, șfichiindu-l pe Sofronie, care lăsa tencuiala crudă și trăgea la aghioase : Sfinte Gheorghe, dacă ești sfînt cu adevărat și mai faci și minunile zugrăvite de noi aici, mai săvîrșește una, cea din urmă, întru sporirea slavei tale !

— Ce minune ? întrebă Sofronie cu un soi de ciudată și neașteptată burzuluire în glas.

— Minunea de a te face să nu-ți vină somn, tocmai cînd am netezit o porțiune mai mare de tencuială.

— Gluma cît se poate, unde se poate și ca sarea-n bucate ! strigă tare, dojenitor, pufnind mînie. Auzi ! Glumește cu sfinții parc-ar fi de teapa lui...

Teodora îi întinse talerul cu felia de pîine, îmbiindu-l :

— Gustă, bădiță, te rog !

— N-ar trebui să mănînc din mîna celor care se sărută aici, în... pronaos.

— Ne pîndești, bădiță ? Dar crezi că mucenicul Gheorghe cu Alexandra împărateasa nu s-au sărutat niciodată, dacă s-au avut dragi ?

— Vezi să nu frîngă sfîntul schela de sub tine !

Fiind sîmbătă după-amiază și-au curățit ulcelele de boiele, și-au spălat straietele pătate de var și vopsele. Clătind cămășile în apa Suceviței, Teodora și Ieronim schimbau gînduri :

— Sîntem cavalerii rătăcitori ai penelului, pelerinii artei făptuită prin chipuri și culoare.

— Merg cu tine pînă la capătul lumii, rătăcitoare și pelerină !

— Grecii cei vechi aveau o poveste cu Tezeu care trebuia să ucidă un monstru foarte primejdios, Minotaurul, ascuns într-un palat cu foarte multe și încâlcite încăperi, numit Labirint. Tezeu și-a împlinit datoria, numai pentru că l-a ajutat Ariadna, dându-i un fir călăuzitor. Și l-a îndrumat pentru că-l iubea. Dar el a părăsit-o, fugind noaptea, ca un nemernic. Când fata s-a trezit, corabia lui Tezeu se pierdea în zare. Jur că n-am să te părăsesc niciodată, Teodora-Dorina. Nici știu cum să mulțumesc cerului, că mi te-a scos în cale și că-mi ajuți a doborî minotaurul îndoielilor și al tristeților din mine. În labirintul vieții unde am intrat amîndoi n-avem alte arme decît dragostea noastră, priceperea de a izvedi frumuseți și curajul de a privi soarta drept în față.

— Îți răspund cu un vers din „Cîntarea cîntărilor“: *...Iubitul e-al meu și eu a lui sînt. El printre crini mieii își paște...*

Și-au întins cămășile pe iarbă, la soare, iar ei, alături, au sfătuit, mai departe, despre flori și păsări, gîze și frunze, copaci și munți.

— Mă minunez de strălucirea culorilor și mă îmbăt de sfînta mireasmă a florilor. Mă încîntă albastrul, vioriul, stînjiuniul, purpuriul, portocaliul, albul... Dar verdele ierbii ? Dar nourii ? Cît iubesc această lume, Teodora-Dorina, și cum aş vrea să-i sorb frumusețile și cu ele alte frumuseți să izvodesc... Lîngă tine, sînt încă mai îndrăgit de viață. Și parcă toți mă privesc cu prietenie și dragoste.

L-a lăsat desenînd zborul rîndunelelor deasupra apei și i-a cules un buchet de clopoței albaștri, liliachii, firavi și străvezii. El privi, îndelung, fiecare floare, apoi grăi :

— Așa am să fac cupele florilor din arborele lui Ieseu. Înțelege ?

— Bine, Ieronime, și ca tablourile tale să fie aidoma cum le vizezi, însumi mă dărui ca un potir de crin către soare.

Foarte îngrijorat de tot ce se întâmpla în țară, de chipul cum orînduia Mihai vodă noua ocîrmuire, starețul Mitrofan sta de o parte ; aștepta să treacă furtuna. Nu s-a dus la soborul adunat de noul voievod, cînd l-au ales mitropolit pe Dionisie Rally de la Tîrnovo, prieten cu voievodul. S-a prefăcut bolnav și l-a trimis pe călugărul Mina, prietenul episcopului Crimca. Mai mult ca înainte, sta în pronaos, pe lîngă zugravi. Deși, la început, s-a mirat că viața sfîntului Nicolae va cuprinde optsprezece scene, acum îi povestea isprăvile și parcă se bucura :

— A fost mare cărturar și om curajos : l-a oprit pe împăratul Constantin de a săvîrși omoruri, a fărîmat, cu tîrnăcopul, capiștea idolească.

— Păcat...

— Cum, Ieronime, tu spui asta ?

— Nu eu, ci aceia care știu cîtă frumusețe a nimicit habotnicia.

— Mda... A înzestrat trei fete sărace, a scăpat o corabie de la înec, a doborît un arbore unde se cuibăriseră diavolii, a scos din temniță dregătorii nevinovați, iar pe alții i-a scăpat de la moarte.

— Ne ținem, pe cît putem, după erminie.

— De pildă, citi Teodora, cu veselie : ..., Copaciu mare scorburos și dintrînsul zboară dracii în văzduh, ca albinele ; și la rădăcina copaciului sfîntul Nicolae cu săcurea îl taie pre el“...

— Tot așa face și Făt Frumos ca să ucidă puii de balaur.

— Scena asta o zugrăvesc eu ! ceru Sofronie. Știți că îmi place să zugrăvesc draci hîzi.

— Nu mă împotrivesc ; și diavolii se cuvine a fi făcuți bine...

— Pentru pomenile împărțite, încolo și-ncoace, se amestecă prisecarul în vorbă, Nicolae a ajuns sfîntul popilor și al hramurilor.

— Numai că pomanagiii blastămă că și-a pus săr-bătoarea în postul Crăciunului, cînd s-aduc la hram doar găluște din crupe de hrișcă, în oloi din cînepă. Sofronie zugrăvi dracii zburînd, precum ciorile.

— Ieronime, fă-l tu pe sfînt ; eu spurcat sînt și l-aș pîngări.

Astfel Ieronim a zugrăvit de optsprezece ori chipul sfîntului Nicolae ; să amețească, nu alta.

— Te-ai făcut cam lacom, meștere Ieronime, îl do-jenea, în șagă, Teodora ; în tabloul acesta mi-ai lăsat cer numai pentru patru stele.

— Adevărat, ci eu am vrut să cuprind ideea izbăvirii Romei de sabie dușmană. A, iată, că, în scena următoare ți-am acoperit tot cerul cu nouri, să priceapă privitorul că era furtună mare și numai vrednicia lui Nicolae a salvat corabia cu grîu și-a adus-o la Constantinopolul înfometat. Vezi ? în colțurile de sus, am zugrăvit gurile vîntului stîrnitor de furtună.

Meșterul Eli Ilarion venea să cerceteze lucrul la sinaxar, dar mai ales se preocupa de schițele privind istoria românilor, pentru fresca Dragomirnei.

— Bine-am făcut, meștere, c-am copiat portretele ctitorilor, de la Bogdan și Ștefan vodă pînă la Lăpușneanu și Petru vodă Șchiopul... Am și o schiță după Mihai vodă.

— Vrednic de laudă ești ! Și doresc, din inimă, ca Mihai vodă să stăpînească și să ocîrmuiască, în veci,

țara asta mare, încropită cu priceperea și vitejia lui... Crimca te sfătuiește să lucrezi cât mai mult cu ucenicii Gligorie și Ispas.

— Da, meștere. Învață cu râvnă, împlinesc bine lucrul la care-i pun. Gligorie a început să mă ajute la împodobirea straielor cu flori și cu tivuri aurite. La început, Ispas strîmba din nas, zicînd că are treizeci și opt de ani și-i vine greu să fie dăscălit de un tînăr de douăzeci și patru. Cîrtea : „Nu primesc învățătură de la unul cu caș la gură“...

— Ei ! Neobrăzatul... Nu l-ai plefturit ?

— Nu. I-am spus doar că eu am trudit ca ucenic la Rîșca, la Voroneț, la Athos, la Roma, la Florența, la Veneția, la Antverpen, mai mult de doisprezece ani. Iar truda asta mi-a șters cașul de la gură. Și-apoi talentul nu se cîntărește cu povara anilor.

— Și ?

— Apoi l-am dus la absida altarului, în naos, în gropniță și, luînd tablou cu tablou și chip cu chip, i-am arătat ce am făcut bine și unde am greșit, ce am luat din erminie și ce am pus de la noi, îmbinînd ce știam cu ceea ce am prins din poveștile lui moș Andrei prisecarul. L-am dus de asemenea la chilia mea și i-am arătat cîte desene de cetăți și flori, de orașe și loggii, de turnuri cu mai multe caturi și turle ca la noi, în Țara Românească ori Transilvania, am schițat. S-a mirat văzînd că am desenat turle de biserică rusească sau stîlpi cu capitel de acant, ca la chioșcurile din Istanbul. L-am lămurit că prin ștergarul zugrăvit, ca legătură între un turn cu ziduri în muchii, cu acoperiș ascuțit și alt turn cu chioșc pe patru stîlpi, cu acoperiș rotund, am vrut să ticluiesc legătura și împăcarea dintre Apus și Răsărit, împăcare dorită de toți oamenii cei buni și înțelepți.

Privindu-l cum lucrează și ascultându-i povestirea, Eli Ilarion se încredința că îndemînarea lui Ieronim atingea desăvîrșirea, că dorea să sfîrșească Sucevița cît mai bine și mai repede, ca să se angajeze la Dragomirna... „Umbla meșterul Ion să-l însoare cu... Într-una i-ar fi scos ochii : «Tărănoiule !... Pripășitule !... Deci, pentru el Teodora e femeia fără greș. Și, dacă are și noroc, ajunge ceea ce am vrut cînd l-am înfiat : cel mai mare meșter zugrav al Moldovei. Cele trei odrasle ale mele : Sucevița, Dragomirna și Ieronim“...

— De unde-ți vin asemenea gînduri Ieronime ? surise părințește.

— Din dragoste, meștere și părinte al meu. Acum, abia acum o cunosc și mă hrănesc din sfînta ei pîine și licoare.

— Dar ființa cu care te-ai însoțit nu-i prea... sărăcuță cu duhul ?

— Izvorul n-are nici miros, nici culoare minunată și, totuși, ce balsam, ce mîntuire pentru cel însetat...

— N-ai răspuns la întrebare.

— Mă sfiesc, meștere, să-i laud deșteptăciunea și frumusețea, cunoștințele și chiar vitejia. S-a apărut de tătari și de ucigași. A călătorit singură prin lume, muncind cum rar femeie a trudit vreodată. A avut tăria să tacă, între oameni, trei ani. M-a ajutat să descopăr culori noi, iar acum lucrează cot la cot cu mine. Și, am uitat : citește mai bine ca un popă... Și-apoi, încă de pe cînd era închisă în mușenie, îmi plăcea să-i povestesc tot ce știu, iar ea mă asculta cu sfînțenie. Învăța. Și acum, de pildă, cînd pictam tabloul cu sfîntul Nicolae ca domolitor al furtunii, m-a rugat să-i povestesc despre corabia pe care am călătorit de la Salonic la Veneția. Pe scîndura schelei

i-am însemnat locul unde se afla Athosul și Salonicul, apoi am urmat calea pe apă în jurul Greciei și pe Marea Adriatică, pînă la cetatea de pe lagune. Acolo, i-am povestit...

— Am înțeles : o înveți a cunoaște lumea.

— Pe cît o cunosc și eu. Îi vorbesc și despre meșteșugul nostru. De pildă, i-am explicat de ce împodobim fiecare tablou cu clădiri, și de ce deși par a fi închipuite, totuși ele pornesc de la cetatea Sucevei, a Neamțului, a Brașovului, a Sibiului ori de la cetățile văzute în Italia. Îi povestesc așa cum domnia ta, meștere și părinte, mi-ai povestit ca să pricep înțelesul și miezul cel adevărat și adînc al vieții.

— Și înțelege ?

— De multe ori mă întrece în simțăminte și gânduri bune. Numai o ființă cu suflet mare, îndrăzneț, poate iubi cum iubește Teodora.

— Deci, împotrivirea mea a fost o... greșeală.

— Nu, părinte al meu : totdeauna mi-ai vrut binele și m-ai ajutat să ajung și meșter zugrav și om. De aceea, orice-ar fi, rămîn fiul și ucenicul plecat și supus în fața bunătății și înțelepciunii cu care m-ai crescut, m-ai purtat prin lume și mă povățuiești și acum, să fiu cineva. Sînt opera minții și inimii domniei tale, ca și Sucevița, la a cărei desăvîrșire m-ai adus să lucrez.

— După cît pricep, Teodora îți îmbogățește simțirea și dă temei și izvor într-o zămislire frumoasă. Cu sprijinul ei săvîrșești tocmai ceea ce eu credeam c-ai să poți împlini numai prin neprihană și sihăstrie.

Cît Eli Ilarion a sfătuit cu ucenicul său, Sofronie, în partea cealaltă a schelei a tras cu urechea, prefăcîndu-se că pictează straiul unui călău. Nădăjduise,

în sinea-i, ceva foarte însemnat : meșterul să ceară lui Ieronim să se lepede de Teodora. Îngăduința l-a lovit ca un pumnal în inimă. Iar cînd, pe înserat, porniră la plimbare pe drumul Berchezei, vorbi aspru :

— Mi se pare c-o s-ajung zugravul blăstămat de la Sucevița.

— De ce... blăstămat ? se miră Ieronim.

— Pentru că nu știu să mă port cu oropsiții, ca alții. Și fiindcă urăsc !

— Bădiță Sofronie, cine-i aproape de cei oropsiți, de Adevăr este mai aproape. Și-apoi, cum poți urî într-o înserare ca asta, cînd privighetorile se îngîină în arini, cînd apa Suceviței cîntă doine și stelele plouă cu licurici ?

— Soarta mi-a hărăzit o viață chinuită... Urăsc ! Urăsc !

— Așa striga și Caravaggio, într-o noapte în taverna Il Babuino.

— Și pentru că urăsc lumea, vreau să pictez îndeosebi călăi și draci. Călăi ! Cu săbiile repezite cu mare mînie să răteze sute, mii de capete !

— Ei, ce gînduri fioroase și spuse de multe ori ! De ce ?

— Așa !... Așa mi-i bine... Mă răcoresc de cel năduf ce-mi dospește în inimă.

— Soarbe mireasmă de cimbrîșor, de mentă, de brusture și gîndește că în viață întîlnim mereu ceva neașteptat, vrednic a fi știut și înfăptuit. Ne îmboldește mereu rîvna de a căuta. Slujește-te de prietenia mea și fii bărbat.

— Dacă mă îndemni tu... Încuviința din gură, dar, în fapt, avea cugetul încrîncenat și n-auzea nici cîntarea privighetorilor, nici glasul prieteniei.

A doua zi a urcat schela cînd soarele era de-o su-
liță sus. Nu se miră că Ieronim terminase două ta-
blouri și fățuia tencuiala la al treilea. O urmărea pe
Teodora cu coada ochiului și iar se întreba : ..., „Cum
a putut ființa asta să-și ascundă, atîta vreme, fru-
musețea și înțelepciunea ?“ Zugrăvi scena schin-
giurii lui Trofim și Teofil, și se opri :

— Eu, cu călăii mei, i-am descăpăținat ; tu pune-le
cununi de aur, dacă vrei !... rîdea cu răutate, în-
groșînd roșul care închipuia gîlgîirea singelui cald
din gîturile tăiate.

— Mda... Iartă-mă, dar scena asta mă doare. Ai pus
prea multă minie pe chipurile celor doi omorîtori.

— Asta vreau ! Cruzime !... Că tu te-nvălui în fe-
ricire ca-ntr-o ceață calduță și nu mai vezi ticăloșiile
vieții.

Ieronim nu găsi alt răspuns decît să schimbe schița
și să-l picteze pe sfîntul Martin Romanul în stînga,
în picioare, drept, cu tiară papală pe cap, cu aureolă
lată, în strai bogat de aur și catifea purpurie, iar în
jur i-a înșirat șapte turnuri : unul cu cupolă mare,
amintind bazilica sfîntului Petru din Roma. Pe Teo-
dora a impresionat-o mult răspunsul dat de soțul
ei și, ca să arate că-l admiră, împodobi acest tablou
cu cincisprezece stele.

— În Florența am văzut o pictură despre „Ispitirea
sfîntului Anton“. Pe un cîmp galben, uscat, trist, sta
sfîntul, palid ca un mort. În juru-i cele șapte păcate,
întruchipate prin făpturi holbate cu ochi sașii, sfîșiau
cu dinții verzi, își schimonoseau obrajii buhăiți, spu-
megau, urlau, zbierau și împrôșcau venin negru. Dacă
nu l-aș fi văzut pe Anton liniștit și biruitor, aș fi
fugit, alungat de groază...

Sofronie se descumpăni și, ca să-și revină, întreabă răstit :

— De ce zugrăvești atîția munți ? Și-aici... Și-aici !...

— Pentru că orice popor are un munte al său, sacru : grecii, Olimpul ; evreii, Sinai ; creștinii, Golgota ; chitaiții, Himalaia ; noi, Ceahlăul... Muntele, izvorul și arborele sînt alese ca semne sfinte ale firii. Iar tabloul acesta cu sihaștrii Onofrei și Petru Athonitul îl așez anume aici, sub Martin Romanul, ca să mai rup șirul uciderilor. Îi fac „bătrîni și goi, cu bărbi pînă la glezne“, stînd și cugetînd în pragul peșterilor unde s-au ascuns de huetul lumii. Și ca tabloul să nu fie prea trist și sec, sădesc pe munți șapte copaci. De altfel așa am văzut și la italianul Giotto.

— Iar eu, zimbi Teodora, între aceste două piscuri așez o stea, ca o floare de aur, să lumineze și să călăuzească gîndul bun al sihaștrilor.

— Cum ? nu-i plăcu lui Sofronie. O icoană fără schi-giuiri ? Fără deznodare de ciolane ? Ce fel de sfinți sînt acești moșnegi bărboși, neatinși de călău și uitați de moarte ?

— Bădiță Sofronie, eu voi fi împăcat cînd vom zugrăvi Cinul ; cu oameni drepți, respectabili, mîndri, frumoși și netemători de moarte.

— Îmbrăcați ca mitropoliții ori ca împărații, îl completează Teodora.

— V-am prins, mișeilor ! Fugiți de suferință, de durere. N-ați omorît, cumva, pe cineva ?

Teodora înălță fruntea, trufașă ; tăcu totuși.

— Nu mă tem, bădiță, se împotrivi Ieronim. Știi doar, că pe cele mai multe tablouri, eu le-am schițat, cu călăi cu tot.

— Da, dar te-ai schimbat. Nu-ți mai place să vezi sînge țîșnind roșu din grumazuri sfîrtecate. Cînd erau

din cărbune negru, mergea. Acum... te-aministui în lucruri prea înfrumusețate, poleite cu dulce minciună. Uیți că viața-i aspră, ticăloasă și fioroasă. Teodora, deschide terfelogul erminiei și citește ce scrie la luna iunie, de pildă.

Teodora îi împlini porunca, surizând trist :

— „Afrodisie, tînăr cu barbă lungă, între pietre tes-cuindu-se, se săvîrșește... Sfîntul Anect cu începă-tură de barbă, jupuindu-i-se două fășii de la grumaz pînă la picioare, luînd el o fășie o aruncă în fața ighe-monului, apoi prin sabie săvîrșește... Sfînta Anastasia, țîțele și unghiile și dinții și limba desnodîndu-i-se și mîinile și picioarele tăindu-i-se și capul rătezîndu-i-se, și-l primește sfîrșitul“... Nu mai pot citi !
— Așa !... Ți se taie răsufllarea ? De ce ? De ce ?
Suflete mișelnice !

— Lasă gluma bădiță... îi ținu piept Ieronim și luă cartea din mîna Teodorei, vrînd a dovedi că nu se teme : Erminia ne învață să zugrăvim pe sfinții „Pe-tru și Antonie, tineri fără' de barbe, zăcînd pre pămînt în pialea goală și plini de rane, murind unul și viu celălalt ; și covaciul țîind în mîini un clește înfocat, cu amîndouă mîinile pre boășele lui le trage. Și foc aprins lîngă dînșii ; și înaintea lor împăratul și aproape lîngă scaunul lui țîindu-l de barbă pre tatăl lor, pre Ioan, prin grumazul lui un cuțit trecînd. Și mai încolo iarăși împăratul, șezînd călare, ține în mîini o suliță și-l lovește pre bătrînul Andrei în spi-nare, avînd și el în piept altă suliță înfiptă“...

— Ți-a cam tremurat glasul, dar ai citit bine. Ci eu pe sfînta Anastasia aș vrea s-o zugrăvești, dacă ești curajos.

— Nu mai avem unde.

— Fă-o pentru mine ! Să mi-o așez în chilie : să văd în fiecare zi o muiere goală căruia călăul, adică eu, îi taie țițele.

— Mă sperii, bădiță ! Ce se întâmplă cu matale ?

— Tu mă întrebi ?

— Mă doare că trebuie să zugrăvim un sinaxar cu atâtea omoruri, parcă nici n-ar mai ființa pe lume bunătatea, înțelepciunea, neprihana. De altfel mă tem că nici nu prea știm zugrăvi fericirea. Pe cei din rai îi facem liniștiți și țepeni, împietriți întru negîndire. Adică, în fapt, morți. În iad, dimpotrivă, ni-i închipuim în zbucium, în frămînt și împungere, în prăbușire, ardere și urlet de durere ; adică vii. Ci mă tem că acest pronaos o să fie o încăpere înfricoșătoare. Și mă întreb dacă nu cumva sălbătăcim, înnebunim oamenii cu un noian de groaznice omoruri și nu mai știu încotro să năzuiască : raiul încremenit ori iadul în vîlvătaie ?

— Așa ai vrut tu, Ieronime ; eu nu fac decît să trec în culoare schițele tale. Tu și ermina purtați vina.

— Da, dar și domnia ta repezi cu prea mare minie spadele călăilor, părăduind prea mult sînge.

— Dacă-i așa, urcă sus și zugrăvește transportarea moaștelor lui Ioan Gură de Aur. Acolo nu-s omoruri.

— Foarte bine ! Cruță-mă. Și zugrăvind marea din tabloul cu Ioan Gură de Aur : Ce facem noi aici ? Slăvim suferința, drept o cale spre sfințenie ori ferocitatea ce duce spre omor și pierzanie ? Zugrăvind, aici, răutățile oamenilor de altădată îi povățuim pe cei de azi să nu mai facă ? îi speriem ? îi ferim ? ori îi învățăm a săvîrși răul cel mai rău ? Greu de știut... Și mi-i cu atît mai greu cu cît noi, eu și Dorina, sîntem numai dragoste, dragoste și blîndețe. O dragoste care va trăi și cînd noi nu vom mai fi :

aceeași dragoste sfântă, purtată, încălzită și înflorită în alte inimi.

Repede și cu fierbinte patimă, Ieronim a zugrăvit cele două tablouri închinat lui Ioan Gură de Aur. Corabia acostată la țărm, spre care se îndreaptă procesiunea cu moaștele, semăna cu cea pe care au călătorit spre Veneția. Zugrăvea și povestea Teodorei de ce i s-a pus porecla „Gură de Aur“ :

— ... I-a covârșit pe toți cu filozofia și cu îndemînarea vorbirii. Îl zugrăvesc aici, cu osîrdie și iubire, pentru că a fost dintre acei înțelepți care, apărînd pe săraci și obidiți, a înfruntat pe împărați și împărătese, îndurînd multe urgii și vifore. Prin cuvînt frumos a apărat omul din om.

Lucrînd bărcile și cele patru corăbii pe marea străvezie :

— Multe spaime am tras, plutind pe ape, din pricina piraților, a tălharilor mării; dar și multă desfătare am avut. N-o să uit niciodată mărețele galioane, dichisite ca niște lebede uriașe, cu catarge înalte, cu pînze largi în multe culori, plutind legănat spre înmiresmatele țări ale răsăritului.

Teodora, ucenicii și chiar Sofronie recunoșteau că istorisirile lui Ieronim, ca și poveștile prisecarului, sporeau plăcerea de a munci. La amiază, ceru învoire să meargă, împreună cu călugărul Mina, la cărat fiinul. Nu voia să se despartă încă de căruța și de bi-volițe :

— Să avem cu ce duce tarhatul, cînd vom porni prin țară.

Seara, coborînd de pe schelă, Ieronim privi tabloul lucrat de Sofronie : Achilina, în genunchi, așteptînd gealații să-i reteză capul. Întîi se bucură : ..., „O scenă fără omucidere“... Dar îndată se cutremură : călăul

din dreapta, cu sabia vajnic ridicată spre lovire i se păru că are chipul lui Șofronie, iar celălalt, mai domol, semăna cu dinsul. Întrebă, cu durere :

— Ce tilcuiești prin asta, bădiță ?

— Stai cuminte, fricosule ! Chiar dacă mucenica Achilina are obrazul... Mutei, încă nici o sabie nu i-a retezat căpățîna... Tu vei lovi în gol, dar ea izbăvită nu va fi : o pîndesc doi gealați.

Ieronim, amuțit, stătu o vreme în cumpănă și nedumerire : „Șuguiește, ori“... Șofronie cobora, săltîndu-și gheba, rînjind :

— Păcat că nu ești aici. Muto, să vezi ce soț ți-ai ales : se teme și de săbiile zugrăvite pe ziduri. Eu, deși-s schilod, nu mă tem !

Ieronim pipăi tencuiala să simtă starea de umezeală ; luă bidineaua și stropi cu apă partea de ios a tabloului.

— Gligorie, adă două sfeșnice. Repede ! Vreau să dau alt înțeles acestei fresce.

Un sfeșnic îl aduse Gligorie, altul Teodora, care obosită de la cărat fîn, intrase să-l poftească la cină.

— Dorina, te rog, zugrăvește stelele în partea de sus. cîte încap și cît mai lucitoare.

— Și scriitura, ce cuprinde ? întrebă supusă, dar cu mirare în glas.

— „Mucenica Achilina și soții săi“.

— Soții ? Dar încă nu-i văd ?

— Îi pictez, îndată ! Boielile... Roșu... Galben... Verde... Odată cu Achilina au mai pierit încă patruzeci de mucenici.

Și cu o repeziciune care-l mira și pe el însuși, zugrăvi patruzeci de medalioane, în fapt cununi albe de martir. Celor din față le dădu chipuri omenеști, de felurite vîrste. Teodora zugrăvi opt stele, iar Gli-

gorie scrise numele mucenicei în linie dreaptă, dintr-o margine în cealaltă a tabloului.

Văzînd lumină în naos, Sofronie intră și se nedumeri :

— De ce ai pus, între martiri, și chipul lui Eli Ilarion, al starețului și al tău... și chiar al Teodorei ? Vrei să arăți că nu ți-i frică ? Ori că poți zugrăvi și cu spaima în oase ?

— Bădiță Sofronie, tot menologul pe care-l zămislim aici e o hecatombă de capete. Și, ca să-mi curm sfiiala, să-mi găuresc cu sfrederele asprimei armura blîndeței în care m-a îmbrăcat firea, însumi m-am așezat printre victime. Dacă matale m-ai făcut călău, eu, victimă.

— Ieronime, se îndîrji Teodora, binele se luptă cu răul și viața merge înainte.

— Adevărat : despre această luptă povestim și noi aici, și liniile povestesc încovoindu-se, mlădiindu-se, frîngîndu-se după chipuri și după întîmplări ; culorile tălmăcesc simțirea și cîntecul ; sînt izvoare năvalnice din lăuntrul simțirii noastre.

— Cum vorbiți voi, meșterilor... răzbătu din penumbra glasul prisecarului Andrei. Luptă ! ? Nu numai luptă, ci și o anume rînduială de joacă, de harțag, de hîrjoană între bine și rău. De-o pildă, să luăm lupul : gadină rea, stricătoare, furioasă. Și dacă nu află hrană se așază la o răscruce și urlă : „Ziditorule al lumii, ne-ai făcut să nu mîncăm iarbă, ci carne !“ Și ziditorul trimite oaie, ori om să se hrănească lupul, ca să nu piară, bietul.

— E o prostie, se răzvrăti Sofronie, ca și cum n-ar fi auzit filozofia prisecarului, să trăiesc viață fără prihană și să mor martir, să fiu îngropat în strai alb și să mi se aștearnă trandafiri roșii pe mormîntu-mi

slăvit. Ba, peste o mie de ani, să mai vină și un mîzgălit, ca mine, să mă închipuie pe pereți, tocmai așa cum am fost... ghebos și nătîng.

— Și eu vreau să trăiesc, aici și acum, ca să zugrăvesc mai mulți oameni de rînd decît mucenici și sfinți.

Ar fi vrut să spună că sărutarea Teodorei e mai fierbinte ca flacăra și decît mierea mai dulce și mai sfîntă : „Catifelatele tale brațe, Dorina, lanțuri ale dragostei cum n-au fost nici cînd brațele sfintei Tecla ori Thais. Tu ești întruchiparea armoniei care orînduiește lumile, tu cea mai dăruită dintre femei. Mîngîierile tale îmi dau atîta dumnezeiască fericire, că parcă mi-am agățat inima de raza unei stele și zbor, zbor ! Înțelepții spun că-i mai ușor să făgăduiești fericirea decît s-o dai. Tu n-ai făgăduit nimic, ci mi te-ai dăruit cu totul“.

Deși n-a rostit nici un cuvînt din aceste gînduri și simțiri, totuși prisecarul grăi parcă le-ar fi ghicit : — Nu știu cum gîndești, meștere Ieronime, dar de vreme ce binele și răul se înfruntă cu nemilă, cruzimea și moartea nu pot fi ocolite. Cînd eram micuț, mama mă învăța o rugă la înger, care zicea : „șade în mijloc de casă, cu săbii scurte, cu sulii crunte, și apără sălașul și copilașul de toate relele, de toate grelele“...

— Dar noi zugrăvim aici mai mult descăpățînări decît fapte bune.

— Fără martiriu, n-ar mai fi fost sfinți, se încapățîină Sofronie.

— Meșterilor, intră iar în vorbă prisecarul, cu un gilguit de șagă în glas, l-ați zugrăvit pe sfînt Ilie ?

— De-acum va să-l zugrăvim.

— Se potrivește ! Mîine-i ziua lui. Și pricep că o să-l faceți ca la Voroneț : bătrîn, în căruță, cu hățu-

rile într-o mână, cu fulgerul în cealaltă, strunind doi căluți moldovenеști, zdroncănind roțile prin hîrtoape de nourî.

— Ei moș prisecare, noi o să-l facem după erminie. Ascultă : „Rîu și la marginea rîului oameni legați, ținuți fiind de ostași și, sabie ținînd, Ilie pre capetele lor le taie“...

— Dar de ce tocmai scena asta ? întrebă Sofronie cu strîmbătură din buze.

— Ca să fie și niște călăi tăiați de... sfinți. Că altminterea, berechet ; numai că, îndată ce a ucis, și sfîntul a devenit călău.

— Lăsați gîlceava, meșterilor, că moș Ilie stăpînește trăsnetul și ...nu se știe, acu, în miezul verii, ce pozne mai face.

— Nu se supără el pe noi, c-o să-l zugrăvim plimbîndu-se prin cer în car tras de cai înaripați, ca un Făt Frumos...

— Ei, dacă-i așa, l-ați îmbunat. Poporul crede că mărul este pomul lui Sîntilie. Și pînă la ziua lui, la 20 iulie, nu-i bine să scuturi mărul, că bate piatra. Noi mai știm că acest sfînt prooroc scutură mărul raiului și dă mere copiilor. Pe femeile care mănîncă mere înainte de ziua lui le trece la răboj și, în rai, nu mai dă asemenea fruct copiilor lor, ci le spune : „Pentru voi au mîncat mamele voastre, cînd nu se cuvenea“.

— Încă o idee pentru un tablou !

— Bun : dar, deocamdată, vă poftesc, mîine, la o sărbătoare a prisecarilor : rățezatul știubeelor, cum e datina din moși-strămoși. Toți ai casei trebuie să se primenească în cămăși curate, iar casa, așternută și împodobită, ca de zile mari. Numai bărbații împlinesc treaba rățezării, ajutați de copii. Nu-i poftim la

sărbătoare pe cei răi de ochi, că deoache mătcile, și pe cei care fac vrăji ori fură.

— De ce să fure, cînd...

— Pentru că miera furată e mai cu putere la vrăjile lor.

Cu învoirea starețului, a doua zi s-au dus la petrecerea de la prisacă. Moș Andrei și Călina au adus o coșarcă de pîine și una de plăcinte calde, cu poalele-n brîu, cu brînză de oi și de bivoliță; Ieronim, pastramă de căprioară; starețul, slănină fiartă în mirodenii; iar călugării, rachiu din afine și alte fructe, numai de ei cunoscute, culese din munți. Au sosit și cîțiva ciobani, pădurari și fluierași. Așa că hora s-a încins ca la o adevărată nedee. Întîia oară Ieronim și Teodora au jucat, împreună, horă și polcă.

— Cum? Asta-i muta cu bivolițele? se întreabă fetele și femeile, cu multă mirare și cu un soi de pizmă.

— Soție istui tînăr, arătos, frumos ca un arhanghel?

— Și încă iscusit meșter zugrav?

— Măi, cîte minunății se tîmplă pe lumea asta...

Dar dacă băuturile călugărilor au dezlegat limbile, minune a săvîrșit balerca plină cu mied a prisecarului. Că oamenilor din obcini băutura asta le place și-i desfată mai ceva ca vinul de Cotnar. Pe la prînz a venit și Sofronie, deși aseară nici voise să audă. A privit, a băut mied, a lăudat frumusețea fetelor și a pizmuțit voinicia flăcăilor. Ba, a întrebat, în șagă:

— Fetelor, care vrea să dănțuiască și cu un ghebos? Să vedeți cum îmi saltă sacul din spate.

Fetele, toate, au rîs ca niște hulubițe vesele și mofturoase.

— Nu rîdeți, frumoaselor, că aceea care-mi atinge gheba are noroc toată viața.

Șuguirea lui Sofronie era, de fapt, tristă și amară. Ci fetele și nevestele hohotiră și mai tare. Teodora

a șoptit un cuvînt lui Ieronim și, surîzînd, l-a poftit la joc :

— Meștere Sofronie, nu pentru noroc, ci pentru dragoste și omenie, te poftesc la joc de briu...

— Crezi că... pot să joc ?

— Poți, bădiță ; altminteri nici n-ai fi adus vorba.

În adevăr juca binișor și deși era mai scund decît Teodora, nu făceau o pereche caraghioasă. Se bucura nespus și-i înveselea pe toți cu vorbe de haz.

Ieronim a jucat toate fetele și nevestele, cu voie bună, cu veselie, cu tinerească zburdălnicie, plăcută tuturor. La urmă, o luă la joc pe Teodora, demonstrînd amîndoi o sprinteneală nebănuită nici de ei înșiși. Săvîrșeau totul cu acea seriozitate și încredințare că împlinesc ceva cu totul deosebit. Erau așa de potri-viți, făcuți unul pentru altul, încît toți s-au tras de-o parte, au făcut cerc, au privit și au bătut din palme.

— Măi copii, dar voi nu giucați, ci parcă vă rugați ori psalmi cîntați, i-a firitisit moș Andrei. Unde-ați deprins asemenea curată și frumoasă desfătare ?

— Eu aici, între obcine, cînd eram copil și copilandru, ucenic.

— Eu în podgoriile Cotnarului, acolo unde sălășluiește veselia și bunele norociri.

— Acum mă bucur deplin că i-am cununat, glăsui și starețul Mitrofan. Poate tagma călugărească a pierdut un suflet ales ; dar, de bună samă, lumea cea mireană a cîștigat o căsnicie fericită și, nădăjduiesc, rodnică.

— Mulțumim, părinte stareț, se închinară cei doi. Mulțumim și matala moș Andrei, că ne-ai prilejuit această desfătare, care, în fapt, a fost petrecerea noastră de nuntă, că alta n-am avut.

Mulți, începînd cu lelea Călina povestiră întîmplări ciudate despre Teodora, de pe cînd n-avea grai, iar chipul și-l ținea acoperit.

Un flăcău cioban și-a amintit că i-a adus la stîină, pe Obcina Mare, patru cîrlani rătăciți în mărăciunișurile de pe Bercheza. Mătușa Anica a povestit cum a ajutat-o la nividit și cum i-a vindecat o nepoțică bolnavă de lingoare, hrănind-o cu smîntînă de bivoliță și ceai de romaniță. Dar, mai ales, toți și-au amintit că a presimțit cutremurul. Și parcă uitaseră zvonurile cele rele. Toți, afară de călugărul Damian. El tot șoptea :

— Cu muierea asta nu-i lucru curat : a răpit un suflet hărăzit a sluji Domnului. Deci nu vă bucurați, că nu sfîrșește bine.

— Taci, cobe ! îl sudui Călina. N-ai îndrugat destule minciuni pe sama ei ?

— Nu, pentru că unele le-am luat de la tine, bîrfitoareo.

— Eu le-am tăgăduit, pe toate !

— Da ? Și nu te întrebi unde li-s părinții ? Ce rube-denii au ? Cum de-au ajuns aici ? De ce nu se despart de bivolițe, de aceste dobitoace ale necuratului ? Nu le vezi ? Urîte, încăpățîinate și mai negre ca smoala ? Iar dacă smîntîna lor vindecă de lingoare, hotărît că...

— Mai taci, teaca minciunilor ! îl opri Sofronie, sătul de șoapta vicleană strecurată în cugete.

— Tac, dar te vād cum o privești, cu lăcomie, și înțeleg că arde-n tine pofta cîrnii... Te-ai repezi la dînsa ca lupul flămînd și ca buhaiul furios la juncuță. Cînd o vezi se stîrnește în tine toată pofta spurcatei preacurvii, iar cînd o jucai, semănai la bițfială cu diavolul care sălășluiește în boz.

— Slută închipuire și bolnavă !

— Păcătuiești băsnind cu iz de pizmă în tine... Dar ce să-i faci ? Ieronim e drept ca bradul, frumos și ademenitor ca Lucifer. Pe cînd tu, cocîrjat ca o cîrjă ciotoroasă.

Sofronie a înțeles că nu-l poate răpune și-a tăcut.

După petrecere, Teodora și Ieronim s-au desculțat, au trecut Sucevița și s-au așezat pe stîncă argintie. Și-au povestit zeci de întîmplări și de gînduri de cînd se cunoșteau și înainte de a se cunoaște. Au povestit și s-au ținut pe brațe, pînă cînd luna a urcat în miezul cerului.

— Să uităm toate nefericirile de pînă acum, ca fericierea acestor clipe desăvîrșită să fie.

— Mama a vrut să-mi spună Sofia, adică prietena înțelepciunii. Și asta mă socot a fi lîngă tine. Tața mi-a zis Teodora, nume sunător de împărăteasă.

— Eu ți-am dat nume Dorina, cea dornică și veșnic dorită.

— Însamnă că mi-ai găsit inima, sufletul și toată făptură : dorul m-a hrănit în toată viața : dor de dragoste și frumusețe. Sînt un noian de dorinți cît muntele și bine-ai făcut că m-ai dezmiardat așa.

În chilie, a culcat-o ca pe-un copil, a mîngîiat-o pînă a adormit : apoi s-a așezat la masă, pînă în zori, schimbînd patru lumînări în sfeșnice și consumînd zece bețișoare de cărbune, a schițat subiectele pentru zidul exterior din apus : în mijloc, sus, punea intrarea lui Mihai vodă în cetatea Alba Iulia și Suceava. A desenat chiar o scenă cu împăcarea între Ieremia și Mihai vodă, precum și căsătoria coconului Nicolae Pătrașcu, cu domnița Ecaterina, una din fetele Movilă. I se părea firesc ca, atunci cînd românii, toți românii, voiau să scuture stăpînirea sultanului, iar asta nu se putea împlini decît cu arma, un român viteaz să fie primit a-i ocîrmui. Gîndea : „Dacă Mihai vodă s-a

dovedit atît de înțelept, încît, cu luminarea în mină, a însoțit trupul lui Andrei Bathory pînă la groapă, după ce l-a înfrînt lîngă Sibiu, însumă cu atît mai mult, că va ști să facă pace cu Ieremia, român de-o lege cu el. Gîndul acesta este și al episcopului Anastasie Crimca“.

A treia zi, fiind duminică, a galopat pînă la Rădăuți și i-a arătat schițele. Episcopul Crimca l-a lăudat mult și a adăugat :

— Dacă nu s-or potrivi la Sucevița, le vei zugrăvi la Dragomirna.

Era 13 septembrie 1600, cînd meșterii hotărîseră să coboare schelele din pronaos, să se vadă lucrarea în întregime, gata. Se bucurau c-au sfîrșit o lucrare grea. Dar Ieronim arăta trist și neliniștit, se vorbea că vine cancelarul Ian Zamoyski, cu oști puternice, să-l așeze iar în Scaun pe Ieremia Movilă.

— Dacă-l biruie pe acel lotru de Mihai vodă, se arăta osebit de bucuros meșterul Ion, măria sa o să fie mai darnic cu noi. Era cît pe ce să rămînem fără ctitori... Iar dacă se înțeleg cu nemeșii unguri din Transilvania și cu otomanii care trec Dunărea, și-l lovesc din-spre trei zări, arhanghel să fie și tot nu poate răzbi. Îl spulberă pe necugetat și din Alba Iulia și din Tîrgoviște.

De astfel de gînduri, de temeri și bucurii se molipsiră și Sofronie și ucenicii ; numai Ieronim, Teodora și moș Andrei arătau triști, îndurerați, opăriți.

— Norocos Ieremia vodă și frate-su Simion, ticlui prisecarul. Se vede că le-a plouat la nuntă, că au zărit cum se deschide cerul în noaptea Ajunului de Anul nou, că au multe vîrtecuri în cap, multe cuiburi de rîndunele, de lăstuni și de cocostîrci la casă, iar soțiile

le-au împodobit iatacul măcar cu cîte un ibovnic. Și chiar doamna Ilisafra, umblînd cu vreun musafir leah, prin poienile din preajma Sucevei, va fi aflat ceva frunze de trifoi cu patru foi, le va fi cules de sub șalele mării sale, ca să le așeze sub perna voievodului, cu descînt. Pe cînd Mihai vodă, vorba cîntecului : *Cine are noroc, are ; pune piatră și răsare. Pus-am și eu busuioc și nu răsări de loc : se vede că n-am noroc.* Deși îl însoțesc viteji ca acei Stroe Buzescu ori State Boldur, pe care i-am văzut și eu.

Ieronim privea Sinaxarul și aproape nu-i venea a crede că ei, doi-trei meșteri, au izvodit atîtea sute, mii de chipuri, de brațe, de ochi, zeci și zeci de case, de palate, de turnuri în patru, în șase, în opt laturi ori rotunde.

— Ai împodobit anume cîmpurile cu palate, orașe, cetăți, turnuri, și prin culorile lor vii : galben, verde, albastru, portocaliu, cărămiziu, ai luminat priveliștile, Ieronime. Toate par adevărate. Capetele sfinților sau mucenicilor, înconjurată de nimburi aurite, arată calme și senine. Uite-l și pe Haralambie, despre care moș Andrei spune că a pus moartea în lanțuri.

— Ci în erminie scrie că „prin sabie și-l primește sfîrșitul“... Deci de moarte a murit și înlănțuitorul morții, rîse Sofronie.

Dînd cu ochii de marea largă, de corabia acostată la țarm să încarce moaștele lui Ioan Gură de Aur, de cetatea cu multe turnuri și cu trepte coborîtoare pînă la apă, de mulțimea înaintîndă spre corabie, coborînd din treaptă în treaptă, Ieronim își aminti că a vrut să zugrăvească în felul meșterului italian Giotto.

— E bine c-am așezat tabloul acesta pe consola arcului ; am putut întinde marea și corăbiile de partea retrasă a zidurilor, ca și cum s-ar pierde în zare. Oare

va ști lumea, vreodată, cât ne-am zbatut ca să făptuim o frescă bogată, frumoasă, fără pereche ?

Teodora îi cuprinse mîna și stătură așa, o vreme, plimbîndu-și privirile și gîndurile de la un tablou la altul. Apoi ea șopti, cald :

— Vezi ? Șase cămile, cu poveri în spinare, stau țănoșe și liniștite la intrarea în cetate. Cînd le zugrăveai, mă gîndeam : „Oare o dată și o dată, vom putea merge prin lume, la Ierusalim, la Roma, Florența ori Veneția ? A, uite ce cumînți s-adapă oițele albe... Cînd le zugrăveai, mi-ai spus : „Le îmbrac în alb, pentru că îmi amintesc de copilărie“... Meșterul Sofronie a cîrtit : „Adică samănă cu mieluța, singura-ți avere“. Ci eu le văd ca pe niște flori ale păcii. De ce ți le arăt oare ? Doar tu...

— Arată-mi-le, Dorina, pentru că, din clipa cînd le-am așezat acolo pe zid, nu mai sînt ale mele : sînt ale tuturor. Rău îmi pare că-n multe scene-i prea multă cruzime.

— Cînd schițai temele, cu erminia în mînă, am numărat caznele și chipul în care au fost uciși martirii. Numai în luna septembrie am găsit 31 de uciși prin sabie, unul lovit cu pietre și lemne, 4 înecați în mare, 3 arși pe rug, dintre care doi într-un bou de aramă înroșit în foc, 4 desnodați prin întindere cu cai ori cămile, ca Ion vodă al nostru, unul îngropat de viu, 4 pironiți de stînci, 1 ars cu jeratic pe buric, 2 sfîrtecați de lei și urși, 40 ținuți în ger pîn-au pierit. Am făcut numărătoarea asta ca să înțeleg mai bine frămîntarea ta, Ieronime, și iubirea-ți de oameni.

— Teodora, un filozof zice : bărbații ar fi sfinți dac-ar iubi pe Dumnezeu cum iubesc femeile.

— În ce mă privește, spun că și femeile ar fi sfinte dacă... ar da lui Dumnezeu măcar un sfert din dragostea închinată bărbaților.

— Acolo am zugrăvit-o pe Tecla cea urmărită de tinerii destrăbălați și, ca să scape, se aruncă în prăpastie.

— Știu, Ieronime... Ci eu n-am făcut așa : am pălit cu sfeșnicul și m-am osîndit singură la tăcere și muncă.

— Turturelelor, se apropie Sofronie și sfichiui, n-ați băgat de samă un lucru : toți călăii mei sînt tineri, vînjoși, tari și lovesc fără greș, ca niște trăsnete bine țintite.

— Oare asta să însemne că răul e mai puternic decît binele ?

— Eu, mărturisi în continuare Teodora, am mai numărat și uneltele de caznă zugrăvite aici : lănci și cio-mege, greble și satîre, săbii drepte și iatagane curbe, spade și halebarde, bice și harapnice, cîngi și lanțuri, foc și vergi de fier, ștreang și cuțit...

— Cu metoda miniaturii, am povestit frînturi din viață, cu frumusețea și urîțenia lor. Pe bolți am zugrăvit chipuri monumentale, iar pe ziduri am înșirat lumea răvășită, zbuciumată, chinuită, în bătaia neistovită dintre bine și rău, dintre omenie și sălbăticie.

— Da, acum „Pantocratorul“ e încă și mai măreț, în veșmîntul lui alb-argintiu, cu nimbul de aur, ca un izvor de lumină, curgînd din cerurile prea înalte peste o lume în năpastă și suferință. Cele zugrăvite în Sinaxar arată că, pe lume, au fost și sînt osînde și suferințe mult mai grele, mai cumpnite decît cele îndurate de noi. Nu-i așa, Ieronime ?



Se vede ce se întîmplă în sufletul meșterilor cînd zugrăvesc „Judecata din urmă“..

La sfîrșitul lunii septembrie 1600, oștile leșești trecură Nistrul, îl lăsară pe Ieremia Movilă în Suceava și urmară, în mare grabă, drumul spre miazăzi, cătînd să-l izbească pe Mihai vodă din trei părți, împreună cu nemeșii din Transilvania și cu otomanii, să-l scoată din domnie și să pună în locu-i pe Simion Movilă și pe Sigismund Bathory. Adică să sfărîme iar pe români în trei țări. În asemenea împrejurări, meșterii au început lucrul la pridvor. Venit în țară în-

dată după fratele său, mitropolitul Gheorghe Movilă a trimis știre că vrea să vadă Sucevița. Meșterul Ion se sperie că-l va învinui de târăgănare, de întârziere a lucrului și răcni :

— Ați migălit toată vara la sinaxar și-acum... Adică nici n-ați migălit, ci mai mult ați trîndăvit ! Scot eu lenea și huzurul din voi. O să lucrați și noaptea. Da, și noaptea !

— Meștere Ioane, îl înfruntă Ieronim, dacă erai aici, vedeai că am muncit pe brînci. După ce m-am întors de la Verbia, am mai fost doar trei zile la Suceava, două zile la vînătoare, iar în alte cîteva după amiezi ne-am odihnit, prinzînd chitici ori culegînd zmeură sau bureți. Încolo, trudă pînă la istovire. De multe ori am tencuit noaptea, îndată după cîntatul cocoșilor. Ca să te încredințezi că am muncit cu osîrdie, numără, dacă ai putere, cîte făpturi omenești am zugrăvit în pronaos, cîte sulii și spade, cîte stele...

— Ei, dar știi că ești mai bun de gură decît te credeam ? Isihastule ! Taci și lucrează ! Zugrăveala din pridvor să fie încă mai frumoasă ! După pridvor te judecă ctitorii. Și vreau să-i uimim pe toți ! Dar mai ales pe Elisabeta doamna. Că la dînsa-i pîinea și cuțitul domniei, cheia și lacata banilor.

Călugărul Damian avea și el un har al lui : făcea o bună ciulama de colbeci. După ploița de astă noapte, l-a luat și pe Ieronim la cules colbeci, prin brusturii și iarba de pe malul Suceviței.

— Ies la păscut și-i culegem, ca pe nuci.

Și cum era în a cincea zi de cînd lucra, din zori în amurg, la desăvîrșirea schițelor și amplasarea lor pe zidurile pridvorului, își îngădui trei ceasuri de hodină. Umblînd prin brustureț, călugărul aduse vorba despre vînzarea icoanelor și despre negustoria jupînesei Irina :

— Cîştigă întreit ! Mai bine dă-mi-le mie să le vînd...

— Nu pot, pe toate le-am tocmit la meşterul Ion.

Ca să-l înduplece, a prins s-o laude pe Teodora.

— Cum ai gîcit că-i frumoasă şi deşteaptă, meşterc, cînd... ? Ai avut noroc. Dar eu, o cîrmi văzînd că nu-i place să-l audă vorbind despre cea pe care totdeauna a ponegrit-o, eu tot mă tem : prea-i frumoasă, prea-i bună, prea-i iertătoare. Mă tem, zău mă tem, Ieronime, să nu te piardă cu atîtea însuşiri de aur.

În cuhnie, Damian a aruncat colbecii în ceaunul cu apă clocotindă şi i-a lăsat să fiarbă, bine acoperiţi. Apoi i-a scos şi i-a spălat în trei ape reci ; cu clacă de cinci călugări, a scos carnea din căsuli.

— Trageţi-i de corniţe şi, vedeţi ? ies curaţi şi albi cumu-i caşul. Vă fac o ciulama şi-un cighir să vă ling-eţi pe buze.

I-a tocat mărunt cu satîrul, pe un fund mare de fag, a pus sare şi piper, mărar, pătrunjel şi cimbru. i-a amestecat cu cîteva ouă şi i-a prăjit în oloi de bostan. La ciulama s-a priceput Teodora.

— Mai bune mîncăruri călugăreşti, îngăduite şi în posturi, nici că se află. Şi mitropoliţii se dau în vînt după colbeci.

— Dar nici chiticii nu sînt de-azvîrlit, surîse Ieronim. Acum în toamnă, călugării îndestulau cămărilor şi zămnicele cu putini de unt topit, burduşele de brînză, păstrămuri de căprioară, hîrzoburi ori marinată de păstrăvi, slănini bine afumate şi ardeiate, ghebe şi hribi uscaţi la soare ori în cuptoare şi înşiraţi pe aţă, numai buni pentru borş ori pilaf cu hrişcă, provizii pentru iarnă.

Văzîndu-l că se îndeletniceşte cu colbecii, meşterul Ion iar s-a mîniat :

— În loc să zugrăvești, te ții de prostii ? Auzi ? ! Cîghir și ciulama !

Sofronie era de aceeași părere ; dar cînd a gustat acele mîncări, a încetat dojana. A sorbit două ulcele de afinată și, prinzînd curaj, a pilduit în șoaptă, la urechea Teodorei :

— Ca s-o ispitească pe Eva, satana a luat înfățișarea unui bărbat frumos și i-a întins mărul. Orbită de chipul bărbatului...

— Norocul meu, bădiță, că mata ești certat cu frumusețea, a surîs Teodora, neîngăduindu-i să pomenească numele lui Ieronim.

După sfatul lui Mitrofan, hotărîră ca pe boltele pridvorului să fie zugrăvită lumea cerească, în simboluri cît mai lesne de înțeles pentru oricine. Pe pereții de la apus, miazăzi și miazănoapte, să așeze întîmplări din istoria vechiului și a noului Testament. Jos, un șir de sfinți ostași.

— După dorința mitropolitului, să zugrăviți, pe larg, viața sfîntului Ion cel Nou. Auzi, Sofronie ?

— Dar nu-i cunosc viața, iar din erminie lipsește.

— Te-ajut eu, șopti Ieronim.

— Judecata din urmă să fie mai măreață ca la Voroneț !

— Ne străduim, meștere ; dar ușa, drept în mijlocul peretelui, rupe unitatea și frînge aripile măreției.

— Poftesc să nu mai cîrțești !

— Sus pe boltă, o zugrăvim pe Fecioară ca orantă, cu Isus Emanuel la piept, zise Ieronim, prefăcîndu-se a nu lua în seamă vorbirea aspră a meșterului. Pe arcade vom așeza pe Ion Damaschinul, pe Cosma și Damian, doctorii fără de arginți.

— Acolo, pe arcurile de sprijin ale cupolei pridvorului, ce-ați pus ?

— Heruvimi și ingeri.

— Nu, nu-i bine ! Puneți zodiacul. Îngeri zugrăviți pe de laturi și sub bolți.

— Așa vom face : pe tot rotundul dintre console : așezăm doisprezece îngeri, să țină perdeaua sau „în-vălătucirea cerului“, încuviințează Ieronim. Cum zice la Apostol : ... „iar cerul s-a dat în lături, ca un cort de piele pe care-l faci sul“. Și-i vom zugrăvi ca o cunună deasupra și în jurul lui „Deisis“. Apoi, aici jos, în stînga ușii dinspre pronaos, raiul ; iar în latura dreaptă iadul, cu rîul de foc izvorît de sus, de la picioarele scaunului lui Isus, curgînd pieziș spre colțul de jos, în dreapta, pînă la o palmă de podea. Uite-așa...

Și fără să ridice cărbunele de pe zid, desenă cetațea raiului sau a „Noului Ierusalim“.

— Nu-i bine ! strigă meșterul Ion, furios, măria sa s-ar putea supăra văzînd c-am făcut un rai așa de strîmt.

— Adevărat, surîse Ieronim ; are familie numeroasă. Să-l prelungim și pe zidul de miazănoapte, pînă la ușă. Jertfim pe sfîntul Iacov și facem loc lui Simion Movilă ; că, dacă ajunge domn la Tîrgoviște, își cerește și un locșor în... rai.

— Am priceput... îl întrerupse meșterul Ion, mai mult ca să nu-i mai audă înțepăturile obraznice împotriva Movileștilor, decît că s-ar fi lămurit. Urmări. în gînd, așezarea... și tare : treceți, de sîrg, la treabă ! Să terminăm pridvorul înainte de a se răci vremea !

Șapte zile meșterul Ion a lucrat la rînd cu toți. Teodora le-a adus mîncarea și a stat ca ajutor lui Ieronim. Lucrau încordați, tăcuți, fără hodină. Cea mai grea muncă pentru Sofronie era la bolți. Dar Ion îi silea să facă tocmai asta. Și parcă se desfăta văzîndu-l cum se învenina, se înfuria, obosea, gemea, cerînd, cu

mînie, tencuiala, mistria, malaua, pulberea de ipsos, apa de var. Mai ales fătuirea zidului boltit îl scotea din sărite. Teodora și Ieronim îl ajutau, pe ascuns. De multe ori îi aducea și lui gustarea și-l hrănea din mîna ei.

— Dorina, ți-i milă de Sofronie ?

— Milă și... teamă, Ieronime.

Duminică dimineăța, Teodora și Ieronim urcară pe Dealul Crucii. Priveliștea îi încînta și-i liniștea, ca un balsam. Emoția spori cînd porniră clopotele de polileu.

— Sofronie le trage... Plînge și rîde, strigă și cîntă, se roagă și ucide prin glasul clopotelor, prin saltul bine rînduit al limbilor de fier izbind în doaga de aramă, prin ciocănirea mărunță ca de țambal și cutremurarea ca de tunet... Dar ascultîndu-l, eu gîndesc tot la pictură. Dacă noi, aici, la Sucevița, încheiem un stil, cugetul îmi poruncește cu stăruință să nascocesc ceva nou.

— Nu cumva, meșterul Ion te-mpovărează prea mult cu munca ?

— Deocamdată-i bine. Sînt bucuros, de pildă, că m-a pus să zugrăvesc „Fecioara rugătoare“, în cele trei locuri din pridvor. Fericirea se numește a nu trăi zadarnic. O piatră de ai pus la loc potrivit, ești folositor oamenilor. Așa ai făcut și tu, Dorina.

Teodora îi prinse mîna și i-o duse la inimă, să-i numere bătăile :

— Cît am rîvnit ivirea-ți ca să-mi întregesc făptura, dragul meu...

Îndată după amiază se apucară de lucru, deși era sărbătoare. În două ore au terminat medalionul „Fecioarei oranta“.

— Rău îmi pare, Ieronime, că n-am avut parte a săruta mîna mamei tale, mulțumindu-i că mi-a dăruit

bărbat ca tine... Te rog, maică zămislitoare a fericirii mele, ferește-ne de căderea în gheena supărărilor și a pizmei celor neiubitori de oameni.

Cînd ucenicii au sfîrșit de tencuit arcadele dinspre răsărit ale bolții, Ieronim a verificat fătuiala, a mai netezit și el locurile mai aspre și s-a apucat de zugrăvit heruvimii și zodiacul. În șoaptă, povestea Teodorei :

— M-am născut în zodia Capricornului, pe care aici îl zugrăvesc ca inorog, cu corn lung, răsucit și ascuțit. Am văzut un tablou al lui Rafael numit „Doamna cu licornul“, o femeie mîndră, cu păr roșcat, frunte înaltă, luminoasă, ochi albaștri, mari, umezi, pofticioși, gură mică, dar încărcată de o patimă abia stăpînită, cu rochie galbenă, mîneci roșii, largi ; ține în brațe inorogul, cu cornul lui răsucit, cu gura deschisă, blind ca mielul, dar cu nările umflate, ca armăsarul, să soarbă miresmele fecioarei și toate plăcerile dragostei.

— Cînd o să văd și eu asemenea tablouri ?

— Le vom vedea, Dorina, împreună !... Zodia Fecioarei o zugrăvesc ca pe Venus a lui Sandro Botticelli, născînd dintr-o scoică pe mare.

Zugrăvea lîna bogată, mătăsoasă, alb-albastră, a capricornului, făptură cu două picioare, cu coadă de pește, ca la Voroneț, și grația :

— Cărțile patristice spun că inorogul ar fi simbolul lui Isus, îndrăgostit de Maria Magdalena. Inorogului îi place să se împodobească cu flori, iubește poezia, face scamatorii și felurite nebunii. Este simbolul glumei, ironiei, satirei, nebuniei, absurdității. De aceea poate întruchipa și pe diavol, pe păgîni, pe iudei și chiar pe lepădații de Dumnezeu.

— Și mie mi-au plăcut și-mi mai plac glumele, pozele, veselia și jocurile, nebuniile care dau sare și pi-

per, gust și dulceață vieții. Poate chiar cumplitul legământ al muțeniei pe trei ani să fi fost tot un fel de sminteală. În ce culoare dulce ai îmbrăcat inorogul tău, Ieronime...

— Al nostru, Dorina : simbol al dragostei noastre fără hotar, la sîn cald și vrăjit de fecioară.

— Ori de fecior... Că și eu am simț de inorog.

— În osteriile italiene, în crîșmele din Antwerpen și în hanurile din Suceava am petrecut și am făcut destule șotii cu prietenii. Odată, la Roma, am legat un ucenic fricos de un stîlp, în teatrul cel mare, numit Colosseum. Și-ar fi pierit acolo de groaza stafiilor, dacă nu mi se făcea milă și nu mă întorceam să-l dezleg. O jumătate de an, de cîte ori era singur, auzea răgetele leilor și răcnetele celor sfișiați de fiare în arenă. de mult, în timpii cei vechi.

Povestea rar, domol, zîmbind, iar mîna i se mișca ușor, cu iuțeala aripei de pescăruș dornic s-ajungă degrabă la țărnul dorit.

Zugrăvea zodiacul, pe un vâl de pînză verzuie, desfășurat de doisprezece îngeri, închipuind cerul cu stelele :

— Planeta norocului nostru, se spune la zodiac, este Saturn. Numărul 8 ne aduce noroc ; ne plac miresmele de garoafă și mirt.

Realiza un tablou într-o sprintenă, dănțuire, ușoară, plutitoare spre înălțimile fără sfîrșit ale cerului. Cele douăsprezece chipuri ale zodiacului, tălmăceau universul întreg.

— De aceea chipul acesta se numește „Deisis“. Iar erminia cere să stea „pre scaune de heruvimi în chipul focului“, să poarte „haine albe strălucind și fulgerînd foarte“. ...De o parte și de alta, stau în rugă Fecioara Maria și Ioan Botezătorul, urmați, în partea dreaptă, de cei doisprezece apostoli, împreună cu toți sfinții

șezînd în scaune, după rang. De-a stînga toți păcătoșii izgoniți și osîndiți, „împreună cu dracii și cu vinzătorul Iuda, împărații tirani, închinătorii de idoli, ereticii, omorîterii, vinzătorii, furătorii, hrăpitorii, nemilostivii, lacomii, iubitorii de arginți, minci-noșii, vrăjitorii, bețivii, curvarii, neastîmpărații și toți pîngăriții și necurații“...

— Vai, că mulți mai sînt !

— Păcatele-s mai numeroase și mai felurite decît virtuțile... Vin apoi cărturarii și fariseii care, „tînguindu-se și bocindu-se, își smulg barbele“ și se uită „la prorocul Moise, carele cu degetul îl arată pre Hristos“... În mijloc, înaintea scaunului judecății, zugrăvim „Hetimasia“, adică pregătirea judecății : pe o masă crucea cu două brațe, racla cu tablele legii și evanghelia deschisă... Pe păcătoși dracii îi aruncă în rîul cel de foc „și cumplit îi căznește cu multe chipuri de căznitoare unealte“... De aici curg în iad, unde-i „scrișnirea dinților, viermele cel neadormit și nestinsul foc“... Erminia socotește raiul drept „sînul lui Avraam“, unde se veselesc dreptii, în loc „împrejmuit... ocolit și zidit cu cristal și cu aur și cu pietre scumpe despre toate părțile și înfrumusețat cu leamne împodobite și împistrite frumos și păsări și zburătoare de multe feluri“... Se opri și surîse : Vezi, Dorina ? Așa povestește erminia basmul despre „Judecata din urmă“.

Ieronim zugrăvi pe „Deisis“ sus, sub arcadă, într-un cerc de lumină : cheamă dreptii spre sine și trimite păcătoșii în gheena. Apoi au făcut ceata îngerilor din dreapta tronului lui Isus : meșterul Ion pe cea din stînga, iar Sofronie pe cea din spate. În trei zile au zugrăvit și ceata apostolilor, cîte șase în fiecare latură, în scaunele lor bogat împodobite, îmbră-

cați în straie scumpe, albastre, verzi, galbene, purpuri; fiecare ține câte o carte sau un sul de hîrtie în mîini. În spatele scaunelor au pus un popor de ingeri-străjeri. Sub scaunul apostolilor, în dreapta, l-au făcut pe Moise, urmat de cetele păgînilor și ale ereticilor.

— La Voroneț sînt treizeci și șase de musulmani, dintre care unsprezece cu fața spre noi, arăta Ieronim. Și rău îmi pare că aici nu ne putem desfășura mai larg.

— E urît! Înghesuit! a țipat meșterul Ion. Ce-ați făcut rîul de foc îngust ca o cordică? A rămas prea mult loc pentru Moise. N-am cum îl umplea... S-a înfuriat, a trîntit pensula, a spart ulcica de vopsea și a răcnit la Sofronie: tu ai greșit rîul de foc, tu să-l pictezi pe Moise, nepricopsitul! Iar de-o ieși lătăreț, lăbărțat ca o caracatiță, te-azvîrl de pe schelă!

Înfrișat, Sofronie a încercat să dreagă lucrul, dar a ieșit un Moise ca o cumătră în sfadă cu vecinele. Tremura. Nu nimerea culorile. Iar timpul trecea și tencuiala se usca. Ion turba de mînie:

— Și mîine vine mitropolitul, nemernicule! schilodule! Rade tencuiala! Toată! Repede!...

A poruncit și s-a dus la stăreție, să-și stingă furia cu un ulcior de berheci. Noaptea, Ieronim, Sofronie și Teodora au tencuit locul și l-au zugrăvit din nou pe Moise. Duminică, pe la ceasurile unsprezece, au sosit nu numai mitropolitul Gheorghe, ci și doamna Elisabeta. Mahmur, după beția de astă noapte, meșterul Ion le-a ieșit în întîmpinare, împins de stareț. Limba-i era grea, împleticită și nu prea putea linguși stăpînirea, cum îi da ghes inima. Strecurîndu-se pe sub schele, doamna Elisabeta privi cu luare aminte „Judecata din urmă“. Nu era mulțumită: prea se-

măna cu cea de la Voroneț. Dar își aminti că așa hotărîse măriia sa, spre a se vădi, și prin aceasta, că po-goară, prin Petru vodă Rareș, din neam mușatin. Își aminti și tăcu. Privi îndelung chipul lui Moise, proas-păt zugrăvit ; mișcarea foarte vie, largă, sporită de pelerina fluturătoare în spate și de filacterul desfă-șurat înainte-i, cu mîna stîngă, din ochi împroșcînd dojană aspră.

Meșterul Ion tresări și se întrebă în sine : „Cînd l-or fi zugrăvit, că aseară“...

— Care dintre voi l-a zugrăvit ? dori doamna să știe.

— Sofronie, surîse Ieronim. Filacterul s-a închipuit ca o punte albă, cu slove negre, întinsă spre Isus, peste rîul de foc al gheenei...

— Văd și vă laud că și izvorul rîului de foc l-ați făcut în chip de floare roșie.

— Căutăm, mărită doamnă, a înfrumuseța și îmblînzî lumea, grăi Ieronim. În „Judecata din urmă“ din Ca-pela Sixtină, Michelangelo l-a înfățișat pe Isus ca pe un atlet uriaș și aspru, care izbește cu dreapta și, fără îndurare, prăbușește în infern pe cei greșiți. Noi ni l-am închipuit bun, cu brațele larg deschise, dornic a primi și a îmbrățișa pe toți, dacă se căiesc.

— Îmi place cum gîndești, tinere, surîse mitropolitul.

Intrînd în pronaos, doamna ceru multe lămuriri, adresîndu-se îndeosebi lui Ieronim. Și pe dînsa o cam înspăimîntau scenele din Sinaxar, dar căta să înțe-leagă. La sfîrșitul vizitei, doamna îl pofti, în decem-brie, să-i facă un portret în ulei.

— La porunca măriei tale !

— Te chem îndată ce vom ști că Simion, fratele mă-riei sale, s-a așezat în scaunul din Tîrgoviște... Parcă te-ai cam întristat, zugrave ?

— Artiștii nu iubesc războaiele. Iar atunci cînd sînt între frați, îi cuprinde deznădejdea și chiar groaza.

— Becisnicie ! se răsti meșterul Ion.

— Ba, firi simțitoare, meștere, zîmbi doamna, cu subînțeles. Și Movileștii rîvnesc a stăpîni toate trei țările române.

— Să dea Dumnezeu ! se închină meșterul Ion, cu grabă, ca nu cumva Ieronim să dea glas altei obrăznicii ori nesocotințe.

— Lucrează și o fată printre voi ? întrebă doamna, zărind-o pe Teodora.

— E soția mea, măria ta.

— Da ? Din ce neam te tragi, nevastă ?

— Din răzeșii Murgu, din Hîrlău și mă numesc Teodora, măria ta, răspunse răspicat, făcînd un pas înainte și înclinîndu-se lin.

— Teodora ? Nu cumva ești fugara învinuită că...

— Iertare, înaltă doamnă : eu sînt. Grigore era bolnăvicios și lingav și a murit de slăbiciune și neputință. Jur și acum, ca și atunci, cînd nu mi-a fost dat a fi nora logofătului Luca Stroici ; ci un omor tot am să-vîrșit...

Și povesti, scurt, întîmplarea din mănăstire și toată viața, pînă azi.

— Adeveresc și eu că așa a pățit, dar și-a ispășit greșeala, grăi starețul cu glas mult mai blînd decît obișnuit. Noi, cei din Sucevița, i-am zis, în vremea ispașei, Muta ori Necunoscuta. A muncit cu sîrguință, fără greș, îndurînd orice umilință, fără cîrtire.

— Ieronime, cînd vii la curte, s-o aduci cu tine, pofti doamna Elisabeta.

După vizită, zoriră și mai tare lucrul. Teodora se bucura că avea loc larg pentru zugrăvit stele :

— Piatră și stele pentru Sucevița... Mii de stele, se-

mănate pe toți pereții, ca să pară că plutim în ceruri și dănuim în lumină.

— „Judecata din urmă“ e pomenită în apocalipsă, iar noi o zugrăvim îmbinînd vedenia prorocilor Daniil, Ieremia și Isaiia.

— De ce aici nu colorezi cerul albastru ?

— Culoarea vînată închipuie haosul ce se va stîrni la sfîrșitul lumii, cînd, cum scrie apocalipsa : „Ostroavele au pierit și munții nu se mai află“. Noi zugrăvim munții și marea aici, în dreapta, sub scaunul apostolilor : doi îngeri, aplecați spre adîncuri, sună din bucium și cheamă sufletele la judecată. Vezi ? Între stînci răvășite, sicriile.

— Ca niște cutii.

— Da, iar sufletele morților ies din ele asemeni unor firave larve, înveșmîntate în alb. Dincoace zugrăvim doi îngeri care apasă talerul balanței cu pungața faptelor bune săvîrșite de cel judecat, iar dracii se cațără pe celălalt braț al balanței, să încline talerul spre povara păcatelor, ca să înșface ei sufletul cîntărit. Deși îi știm răi și ticăloși noi ne purtăm blînd și îngăduitori ; facem diavolii mai degrabă caraghioși decît firoși.

Sofronie zugrăvea dracii : le punea în spate arhiva păcatelor săvîrșite, gheboșindu-i sub povară. Cîte un suflet, mărunțel, ținea pe umăr un cocoș : „Cel dat peste groapă, la înmormîntare, prinos întru iertarea păcatelor“, lămurea moș Andrei, adăugînd șugubăț : — Păcatele ! Anume le săvîrșim ca să deșălăm nefîrtații cu povara lor. Ci fiind eu prisecar îngerii așază în talerul dreptilor putinele cu miere și sloiurile de ceară, arse întru nimicirea întunericului și, cu povara lor, îi răpun pe nefîrtați.

Ieronim întindea culorile pe tencuiala netedă și rece, iar Teodora :

— Mi se pare, Ieronime, că dacă unele culori sînt fericite zămislind flori, îngeri, serafimi oameni buni; altele, amărîte și nefericite pentru că slujesc la întruchiparea dracilor... Cînd eram copilandră și hoinăream pe înflorite dealurile Hîrlăului, știam că macul își trage culoarea roșie, ca purpura, din sângele risipit al unui fecior de împărat, ucis de-un balaur, iar viorica s-a întrupat din lacrimile unei domnițe cu ochi albaștri și cu inima aprinsă de dragoste. — Diavoli lui Sofronie sînt prea cătrăniți... Dă-mi ulcelele cu verde să-i luminez oleacă.

— Să se poată spune : „Nu-i dracul așa de negru“... — De ce nu i-ai lăsat cum i-am făcut ? s-a supărat Sofronie, cînd a văzut schimbarea. Draci verzi, naiba a mai văzut ?

— Se văd acu, ca să nu vedem noi stele verzi, cînd o veni iar măriia sa în vizită și ne-o întreba : „Ce-s pețele alea de smoală ? N-ați auzit de armonia culorilor ?“

După asta trecură să zugrăvească : Ieronim — „cetatea Noului Ierusalim“, adică raiul, iar Sofronie — gheena. Încredințat că vor duce și aici treaba la bun sfîrșit, meșterul Ion a plecat la Suceava, cu o căruță de icoane, pentru dugheana soției. Voia să ceară episcopului Crimca zugrăvirea Dragomirnei ; să nu cuteze a trece peste voia lui : „Se află sfădit cu Movileștii ; deci să bat fierul cît e cald...“ Teodora observase că, de-o vreme, Sofronie lucra cam în silă, cu ciudă și tristețe : „Un beteag singur și oropsit, nevoit a trece prin viață șerpuind. Ci nu se află făptură mai amărită decît cea fără iubire“, gîndea și-l urmărea pe Ieronim cum picta grădina raiului. Îi citea simțămintele în umbrele și luminile de pe chip, în felul cum schimba pensulele, cum scotea culori din ulcele

ca să dea chip sutelor de așteptători la poarta raiului.
— Tu, Ieronime, faci să dănțuiască liniile și culorile, să spună povești și să cînte.

— Sînt fericit, Teodora-Dorina mea, că nu-mi lași inima să se împotmolească în mîlul nepăsării ori al deznădejdiei. Mă îndrumi spre datoria de a săvîrși lucruri de preț și de laudă. Mîngîierea, dragostea, prietenia, frumusețea prețuiesc nemăsurat mai mult decît făgăduielile raiului.

— Păcătosule ! îi strigă Sofronie.

— Dacă a crede așa, meștere, e un păcat, vreau să rămîn un păcătos împătimit de dragoste. Nu am nevoie de sfințenie, ci de iubire și de frumusețe.

Deși sta puțin în Sucevița, și Eli Ilarion observă că în sufletul lui Sofronie dospea un soi de invidie, mareu mai acră și mai oțetită. Iar Andrei prisecarul dojenea :

— Pizmă, meștere, se numește păcatul împotriva dragostei. Un păcat cu două fețe : una cînd îi pare rău de binele altuia și alta cînd se bucură de nenorocirea altuia.

— Eu am vrut să zugrăvesc „Cetatea Noului Ierusalim“, grăi Sofronie cu împoncișare, parcă anume să vădească dreptatea prisecarului.

— Am hotărît altfel și.. nici nu mai am mult. Nu vezi ?

— A, nu vrei ?... Și mai zici, Ieronime, că-ți place să lucrăm împreună.

— Bădiță Sofronie, dacă ții neapărat... poftim ! Dar vezi c-am tencuit toată postata, pînă jos și trebuie să-i dai zor.

În fapt, Sofronie n-ar fi vrut ca Ieronim să cedeze, așa de repede. Se tîngui :

— De ce mă pedepsești ? Zugrăvesc chinurile iadului, iar sufletul îmi fierbe în smoală. Sînt plin, pe

dinăuntru, de bube și dureri. Ard pe jarul geloziei. Poate raiul m-ar mai potoli... Și, în gînd : „Eu am primit-o întii, cu afurisita-i căruță cu bivolițe negre. De ce el a gicit întii că-i frumoasă ?“

A doua zi rămase închis în chilie, fără să-i pese că tencuiala se usca. Teodora a venit să vadă de nu cumva-i bolnav.

— N-am chef de lucru. Mă cuprind chinurile iadului, cînd vă văd gîngurindu-vă vorbe de dragoste ca doi hulubi. Furia mă ametește, nu mai nimeresc culorile și mă clatin gata să cad de pe schelă.

— Dar noi... noi n-avem nici o vină, bădiță Sofronie.

— Te-am vrut muierea mea ! Uneori mi s-a părut că primești.

— Nici nu m-am gîndit !

— Te gîndeai tu, dacă nu mi te fura, nelegiuitul !

— Bădiță, eu l-am furat pe el.

— Da ? Atunci rămîneți împreună ! Dar s-aveți parte doar de plozi schilozi ca mine ori muți cum ai fost tu !

— De ce mă blestemi, bădiță ? se înspăimîntă Teodora.

— Pentru că nu ești a mea, ca să te blesteme el.

— N-am fi fost fericiți.

— Tu vorbești... nefericito ?

— Ieronim mi-a scos din inimă spinul nenorocirilor și a sădit în loc o dragoste de crin.

— Da ? Atunci... om ca acesta, fur și mișel, să-l bată Dumnezeu în trup și în suflet ! Să-i fie casa mucedă și ograda pustie ! Șobolani băloși să-i roadă în pîntece, iar în ochi să cuibărească două ciocănituri cu plisc de fier, ascuțit, ca să-i scociorească creierul, ciugulindu-i viermii gîndurilor, să-i rămînă tidva goală, pustie și spurcată... Să se șteargă numele lui din cărțile vieții. Diavolul să stea de-a dreapta lui și cu furca-n trei colțuri să-l înțepe în bojogi și-n spli-

nă, în boft și-n fudulii, pe rînd și-n același timp, ca să nu aibă alin și leac. Cînd se va judeca, de apoi, să iasă osîndit la cazanul cu catran al satanei, iar rugăciunea lui să fie întru păcat. Meșteșugul să i-l fure altul, iar el de rîs să rămînă. Să-i fie feciorii săraci și nevolnici, haini și mișei, iar muierea lui văduvă, după ce va fi preacurvit, chiar în fața lui, cu unul din mai marii cetății și cu un ghebos ca mine. Gonit să fie din casa lui și pe la răscruci, pe la poduri și pe la ușile bisericilor să cerșească pomănă. Dar trecătorii să jăluiască milogia lui, scuipîndu-l cu greață și scîrbă. Apărare să nu afle nicăieri, nici să fie cineva a-l milui ; iar de va cerca vreunul ori vreuna, acelora să le sece mîna și sufletul să li se spurce cu omor, dacă nu li va fi fost spurcat mai dinainte. Cu strîmbii să se pomenească la ziua înfri-coșată a judecății de apoi...

Rostite cu mînie și cruzime, cuvintele acestui fioros blestem căzură peste capul Teodorei ca o grindină de foc. Întîi surîse, apoi se înfioră, se îngălbeni ; privirile i se împăienjeniră și un tremur mărunț porni să-i zguduie toată ființa. Se descumpăni și căzu în genunchi, pe lespezi. Minute în șir nu putu rosti nici un cuvînt. Sofronie oprise șuvoiul vorbelor, dar chihotirea rea, ascuțită și ucigaș veselă o amețea și mai tare :

— Hi-hi !... Ha-ha !... Hi-hi...

Cînd, cu mare efort, ridică privirea spre dînsul, îi apăru în chipul necuratului, hlizind hidos și spurcat. Se răsuci cu fața spre perete și-și sprijini fruntea de zid. Și, încet, i se limpezi în minte chipul lui Ieronim, așa cum l-a întîlnit pe stîncă argintie și, apoi, așa cum arăta cînd a smuls-o din zidul contrafortului și i-a spălat picioarele însîngerate în apa Suceviței. Și vechia-i tărie îi renăscu în inimă. Vorbi

rar, cu strădanie, cu durere, ca să biruie sugrumarea groazei :

— Eu... eu mă tem de blesteme... Mă-ncleștează groaza și înghețul urgisirii și morții. Apoi, cu pumnii strînși, ca o rugă și ca o înfruntare : Meștere Sofronie, și eu am trăit și pățimit multe, dar n-am știut că dragostea poate stîrni atîta ură. Ci cred că mata suguiеști, păgînește suguiеști, cu blesteme de apocalipsă.

— Da ?... Atunci, se porni din nou meșterul, încă mai îndrăcit ; vînt și vifor, foc și spuză să vă fie partea, la amîndoi. Și, împreună cu Iuda și cu Arie, să beți numai pelin, ciurăfaie și cucută clocotită. Ouă răscoapte să vă pună dracii la subțiori, să vă ardă, iar în gură, în nări, în ochi și-n toate găurile trupului chipăruș de cel iute să vă vîre dracii ca să vă usture, să vă doară, să vă pîrjolească. Să fiți trimiși în matca focului cu smoală și pucioasă. Să ardeți ca Sodoma și Gomora și de trei ori anatema celor 318 părinți din soborul Nicheii, zugrăviți în cupola pronaosului din Sucevița și cîte pensule ați pus pe zid, atîtea înțepături de suliță și săgeată să vă găurească trupurile. Amin !

Sub diavoleasca putere a acestui blestem, ca o revărsare de foc, Teodora își simți fălcile încleștate, iar picioarele, mîinile și fruntea i se răciră ca gheața și-i înțepeniră. Numai cînd hohotirea lui Sofronie se stinse între ziduri, numai cînd nu-i mai auzi pașii pe cărarea spre chilii, găsi în ea puterea să se tîrîie spre ușă, să coboare treptele și, trăgînd mult aer în piept, o împunse la fugă pe Sucevița în sus, printre arini și lozie. Cînd ajunse la stîncă argintie, își spală fața în unda limpede. Se ghemui pe lespede netedă și plinse îndelungă vreme, dezlănțuit, amar. Nu se urzea în mintea-i alt gînd, afară de cel al morții, aici unde

a întâlnit un om adevărat... „Sînt o nemernică, dar mă socot înțeleaptă că m-am stăpînit și nu l-am pocnit cu un lemn în cap. Atunci, scăpare nu mai era pentru mine“... Și din nou izbucni în plîns. Așa o găsi Ieronim, în înserare, după ce o așteptase și-o căutase multă vreme :

— Ce-i cu tine ? De ce plîngi ?

Se prinse de dînsul, cu deznădăjduire; o ridică în sus și o strînse în brațe. Înțelese, că din cine știe ce pricină, nu putea vorbi ; se temu să nu fi muțit cu-adevărat. O mîngîie. O sărută. O rugă stăruitor să povestească, să spună ce i s-a întîmplat.

— Alcătuim o pereche de nedespărțit, Dorina : gîndurile, simțămintele, durerile, bucuriile tale sînt și ale mele.

Îl înlănțui cu brațele, îl sărută cu buze fierbinți și-l rugă cu înlăcrămare :

— Iartă-mă, Ieronime ; sînt o fricoasă și-o proastă.

— Dacă mi te destăinui, cu încredere, ți-i mai ușor.

— Am s-o fac... Ci ia-mă cu tine, mîntuitorule.

Urcînd-o în brațe, o trecu apa și-o duse pînă la cărare. În fața turnului de intrare în mănăstire ea se opri și întrebă :

— Ieronime, dacă sînt, totuși, o piază rea ?

O clipă, el se cutremură ; o privi îndelung, o strînse aproape și-i șopti cu durere și îngrijorare, dar foarte hotărît :

— Tu, scrinul, dragul meu scrin încărcat cu taine... Te-am întâlnit pe stîncă argintie, te-am primit și te strîng la piept ca pe marea mea fericire. Așa ești, așa va să fii ! Tainele se desleagă pe cale ori se pierd în uitare.

Sus, în chilie, o ajută să se dezbrace, o așeză în pat, o înveli cu velință de lînă țigaie și-i povesti, ca unui copil, întîmplări de spaimă și de veselie, pînă adormi.

Se mira de muțenia ei, dar s-a ferit de-a o mai ispiti despre pricina supărării.

În zori, coborînd din pat, Teodora și-a pus o rantie pe umeri și l-a trezit pe Ieronim, zîmbind :

— Hai să ne scăldăm în știoalna noastră de sub stîncă argintie ; să ne curățim de necazuri și de pata blestemelor.

Au mers, fuga, desculți pe cărare, ținîndu-se de mîna. Apa rece le-a înviorat trupurile și le-a limpezit cugetele. Și pe cînd îl ștergea cu prosop de in :

— Ieronime, am primit ieri o grea și piezișă lovitură.

— Sofronie ?

— Da... Ci, gîndind la tine, m-am dovedit mai tare decît el : n-am săvîrșit ceea ce ar fi vrut să săvîrșesc, ca să fiu pierdută pentru totdeauna.

Intrînd în pridvor să se apuce de lucru, Teodora îl întîlni pe Sofronie. Nu-i dădu buna dimineată, ci îl ținti cu privirea pînă-l birui. Și nici nu-l lăsă să se bucure văzînd-o palidă încă și încercănată pe la ochi. Ci, cînd îl simți învins, zîmbi, îl luă de mîna și, cu vorbă blîndă, îl îndemnă să urce schela :

— Te așteaptă lucrul. Nu lăsa culorile să plîngă și să se usuce în ulcele ; ajută-le să se rînduiască, vii și vesele, în minunate tablouri.

Uimit de purtarea Teodorei, subjugat de privirile ei, zăpăcit de atîta bunătate și cumsecădenie, Sofronie urcă pe schelă, luă ulcica plină cu verde și, pufnind a nepotolită nedumerire, dădu de cîteva ori cu pensula pe zid. Îl frămînta un gînd pe care nu cuteza să-l dea pe față. O privi pe Teodora cum se rotea printre stîlpii schelei, pregătindu-le, lui și lui Ieronim, culori și pensule, îndemnîndu-i și pe ucenici să se miște mai repede. Cînd toți se așezară la lucru, fiecare la tabloul lui, grăi, cu o ciudată răzvrătire în

glas, despre ceva care părea fără legătură cu ceea ce vorbiseră în această dimineață :

— Dacă doamna Elisabeta vă ocrotește, mulți se vor preface că vă admiră și, în fapt, toți vă vor pizmui și urî.

Ieronim nu înțelegea, deplin, vorbele meșterului, dar aruncându-și ochii asupra zidului unde lucra se îngrijoră :

— Bădiță, de ieri parcă zugrăvești cu fiere. Mai pune galben, să îndulcești culoarea.

— Aista-i cîmpul unde se-nvîrt dracii... Par becisnic și nevolnic, dar invidia și setea de răzbunare îmi dau puteri de zmeu.

— Pizma-i cocleala sufletului în oțetul urii : roade.

— Dac-aș fi întreg, spadasin m-aș face. Să nimicesc toți fericiții lumii.

— Ce glumă-i asta ?

— Potrivită cu zugrăvirea „Judecății din urmă“.

Auzind numai ultimele cuvinte, moș Andrei puse, fără vrere, paie peste foc :

— O snoavă : cînd Hasan se afla pe patul de moarte, îngerul păzitor îl întrebă : „Unde vrei să te duci ?“ „Cum, unde ? În rai ! Bineînțeles“ „Ascultă, Hasane, tu ai mîngaiat vreodată sînii Zuleicăi ori nu ?“ „Da, de bună seamă“. „Atunci află, sărmane, că alt rai, mai înmiresmat și mai ispititor nici că se află“.

— Așa-i prisecare ! Ci eu întreb : cum poți fi izgonit din... raiul acestui pămînt, cînd nici n-ai mușcat din fructul oprit, iar alții, așezați sub pom, clefăiesc ca porcii ?

Ieronim simți vorba ca pe o împunsătură veninoasă, dar nu răspunse ; surîse și trecu să coloreze el diavoli, făcîndu-i vineți-verzui, sprinteni, cu lă-

dițe albe în spate, mai mult ghiduși ori hazlii decît înfricoșători. Îl ajutau, veselindu-se, Gligorie, Ispas și, mai ales, Teodora. Zugrăvind stele, ea se bucura foarte că Ieronim lăsa înțepăturile lui Sofronie fără răspuns. Grăi, mai tîrziu, semn că-și pritocise mult vorbele și le cumpănise în fel și chip :

— Bădiță, unii sînt frumoși numai pe dinafară, iar sufletul li-i hîd ; alții au trupul urît și inima bună. Dar, după mine, de laudă-i mai ales acela care și pe dinlăuntru e frumos.

— Ai văzut tu asemenea om ?

— Da, bădiță ; cînd nu aveam cuvinte, ochii mei se străduiau să pătrundă și în inimi. Și cînd l-am descoperit înțelept, bun, blînd, iubitor, am zis : „Iată întruchiparea omului deplin“. Și m-am închinat lui.

— Iar acu vrei să spui că eu sînt pe dinlăuntru ca și pe dinafară ?

— Bădiță, interveni Ieronim, să ne înfrumusețăm pe noi înșine, cum împodobim aceste ziduri reci.

Străin de vorbirea meșterilor, moș Andrei cuvîntă :
— Cum așteaptă ceata dreptilor la poarta raiului, să le descuie sfîntul Petrea ! Iar sfîntul Pavel, iote, cum îi mîină, din urmă, ca pe oi la strungă... Și cu glas schimbat : Sfîntul Petrea este chelarul Cerului : păstrează toate cheile de la iatacurile cerești... Dar știți de ce numele lui vine de la... piatră ? Pentru că atunci cînd oamenii se fac prea semeți acest sfînt berechet cheamă balaurii și le poruncește să bată ogoarele cu piatră, cu grindină. Dar nu bate nici toamna, nici iarna, ci vara, cînd holdele-s mai mîndre... Balaurii zgrunțuresc gheața măruntă, iar Petrea o alege, o urcă în nori și o varsă potop asupra lumii mai mare, mai măruntă, după hachițe și după nevrednicia oamenilor. Ar fi trebuit să-i pui în mîină și un bici,

pentru că din pleasna biciului său se zice că sar scînteii care, căzînd pe pămînt, se fac licurici...

— Ieronime, dă-mi voie să pun cîțiva licurici în pomii și în vrejurile de viță de vie din rai.

— Pune, Dorina, că pe mine erminia nu mă lasă să-l înzestrez pe sfîntul Petru și cu bici. Dar pe sfîntul Pavel aş putea să-l dăruiesc cu asemenea sculă, în loc de spadă ; să mîie mai repede ceata dreptilor spre țarcul raiului.

— Mi se pare că-ți cam bați joc de... sfîntul rai !

— Ei, cum să nu șuguiască, îl apără moș Andrei, dacă el, din capul și cu mîna lui, a zămislit povestea cu judecata din urmă, cu drepti și păcătoși, cu sfinți și draci, cu rai și iad ?

— Îi ții isonul, moșnege ?

— Șaga-i tot de la Cel de sus, meștere Sofronie. Ce ? Crezi că după ce a zidit lumea, Dumnezeu n-a făcut un zaiafet de cel țapăn ? Și nu singur, ci împreună cu Lucifer, cu Scaraoschi cel bătrîn. Ba o șotie, ba o glumă, ba rîzînd de cele rele și strîmbe, ba veselindu-se de cele bune și frumoase. Că așa-i rînduiala în lume : binele cu răul și sfințenia cu păcatul, să se îmbine și dezbine, să se sfădească neconținut.

Hîtrenia prisecarului îl încînta pe Ieronim și-l ajuta să zugrăvească mai repede cuprinsul raiului : Maria, Ioan Botezătorul ținînd crucea ca un stindard, pomul lui Adam, din care Eva i-a dat mărul să-l muște, vița de vie, apoi Avraam, Isaac și Iacov, cei trei patriarhi ai poporului evreu, purtînd în poală coștee albe cu sufletele dreptilor.

— Iată și „sînul lui Avraam“, vorbe Ieronim, în felul șagalnic al lui moș Andrei ; îl zugrăvesc ca la noi : o pestelcă, unde orice gospodină își adună puișorii din

ogradă, să-i ducă în tindă, la adăpost de frig și furtună.

Partea stîngă, raiul, era gata, dar Sofronie nu mai zugrăvise nimic în dreapta, adică în partea raiului. Din cele cinci cete chemate la judecată făcuse numai evreii. Ieronim îi veni în ajutor și zugrăvi ceata turcilor, a tătarilor, armenilor și harapilor. La rîndul al treilea, drept sub tronul de judecată, a zugrăvit mîna care ține cumpăna sau cîntarul dreptății, sub care stă sufletul venit la judecată ; un drac negru-vînat întinde cangea spre el, iar alții vin în grabă și aruncă în taler povara păcatelor omului judecat, în vreme ce îngerii așază faptele bune în talerul celălalt. Cum sufletul pare a fi făcut mai multe fapte bune, dracii se mînie, se fac năbădăioși. Dar cinci îngeri le domolesc zelul și lăcomia, înțepîndu-i cu sulite.

— O adevărată bătălie dintre sulii și cîngi, surîse Teodora.

— Era o treabă bună pentru Sofronie ; dar nu prea vrea...

— Cred că nu poate, Ieronime al meu.

Continuă să zugrăvească rîul de foc izvorît de sub tronul înaltului judecător, lăîndu-l pînă-l sfîrîi într-o lacomă gură de balaur.

— În acest rîu diavolii aruncă sufletele păcătoșilor. Iaca, le rostogolesc în valuri de foc, plutind și pierzîndu-se în gura hîdă a balaurului închipuind gheena. Aici, în dreapta, înfățișez pămîntul întrupat într-o ființă care ține în brațe un sicriu... Iar sub el, în rîndul al cincilea, marea întruchipată, precum vezi, printr-o femeie voinică, jumătate goală, cu fustă liliachie, cu un steguleț în mînă, călare pe doi delfini mari, iar în spate o corabie cu pînze fluturînd pe catarg.

Cît a cuprins spațiul, a zugrăvit, pe lîngă făpturi umane, și pești, crabi, raci.

— La Voroneț meșterul Marcu a așezat lîngă țărnuțul mării și cinci rățuște verzi.

— Așa cum înoată pe iazurile noastre.

— Vezi ? Îngerii trîmbițează și morții se ridică din morminte, fiarele sălbatice ale pămîntului și ale mărilor, cele care au mîncat vreun om îl varsă înapoi, ca să se înfățișeze la dreapta judecată.

Starețul privea „Judecata din urmă” și mustăcea :
— Sofronie sforăie în chilie, iar voi...

— Cuvioase, mă răzbun pictîndu-l ca pe leneșul care doarme în timpul liturghiei. Și ca răzbunarea să fie mai... nemiloasă, am să-i pun alături, în pat, o muiere slută.

Prisecarul era mulțumit de răspunsul, cu haz, fără răutate, dat de Ieronim. Dar Teodora găsi că a venit ceasul să-i povestească despre cumplitetele blesteme, cu care îi blagoslovesc zilele trecute.

— Bănuî pricina lor, Dorina, se mîhni Ieronim ; iar alt leac n-avem decît să ne vedem de treabă. Dragostea noastră-i de o mie de ori mai tare decît ocările și blestemele pismașilor.

Cînd află unde se va picta viața lui Ion cel Nou, prisecarul și începu povestirea lui :

— A fost om din părțile noastre, neguțător. Cînd era copilandru și păzea vacile în poiană, tată-său îl vedea adesea privind cerul : se uita și rîdea. „Măi, de ce rîzi tu cînd te uiți în sus ?” „Pune piciorul matale pe al meu și-ai să afli.” Tată-su a făcut cum i-a spus. Și ce-a văzut ? Cerul deschis, iar pe Dumnezeu cu fulgerul în mînă, ca un bici împodobit cu flori. Și ce-mi făcea ? Se juca, plesnind, uite-așa :

pleosc !... pleosc ! plesnea șfichi de flăcări, să-i usture și să li se schimonosească muturile.

— Poveste ! cîrîi Sofronie ivindu-se-n pridvor cu ochii cîrpiți de somn.

— Cu tîlc, ca toate poveștile, meștere ; că sînt unii așa de înnegurați la suflet, că nici nu se mai uită la cer, ca nu cumva să se veselească inima în ei... Cînd s-a făcut mare, Ion a învățat negoțul și l-a împlinit cu cinste. A călătorit mult prin lume, cu caravanele și cu corăbiile. Dar nu umbla atît după cîștig, cît propovăduia bunătatea, cinstea și prietenia între oameni. Odată pe o corabie se împrietenise cu un frînc și, ca oamenii la drum lung, multe își mărturisiseră unul altuia, fără a ști că frîncul era liftă. Și, cum coborî de pe corabie, la Cetatea Albă, l-a pîrît pîrcălabului cetății, un tătar negru la suflet și habotnic întru Alah al lui, cum că ar fi atras la credința creștină mai mulți musulmani. „Deci ai hulit credința mea !“ a urlat tătarul. „S-a hulit singură prin răutatea și cruzimea ei“. „Călăilor, bateți-l cu toiegele ? !“ a poruncit acela „Să nu-l iertați decît dacă trece la credința lui Alah“. Dar Ion îndura tot, fără cîrtire. După îndelungă schingiuire-n fel și chip, călăii l-au legat de coada unui cal sălbatec și l-au tîrît o vreme, apoi i-au tăiat capul. Unii zic că armăsarul cel slăbatec ar fi fugit pînă aici, în obcîni, unde funia s-a deznodat și trupul lui Ioan a rămas sub o stîncă. Alții știu că trupul a rămas în mijlocul uliței, la Cetatea Albă, toată noaptea. Un iudov a văzut în jurul lui lumină și a vrut să tragă cu arcul. Dar săgeata i s-a lipit de mîini. Și nu s-a deslipit decît atunci cînd s-a creștinat.

Povestea prisecarului îl ajuta pe Ieronim să afle mai repede culorile, să le dea nuanțe mai alese, să

lucreze mai cu spor. Aşa, cele paisprezece scene din viaţa lui Ion cel Nou au înflorit pe zid deosebit de repede, de uşor şi de firesc. I-a reuşit îndeosebi scena aducerii moaştelor la Suceava : Alexandru vodă cel Bun în hlamidă de purpură, cu coroană împărătească, doamna în strai cu înflorituri de aur, amîndoi întind braţele să primească sicriul. Pe acesta l-a desenat cu un capăt pe îndoitura zidului şi l-a colorat galben deschis, ca să se vadă ca un izvor de lumină. Îl poartă o femeie şi trei bărbaţi ; femeia, drept în faţă, ţine capătul sicriului pe umărul stîng şi stă cu braţele larg desfăcute, dar priveşte cu drag spre voievod. A îmbrăcat-o în strai alb, cu dungi subţiri, cafenii, cu şorţ îngust şi lung, roşu, înflorat, cu guleraş purpuriu, cu o pelerină tot albă, cu dungi roze şi cu pliuri mari, în faţă.

— Am pus aici şaptesprezece chipuri omeneşti ; dar cel mai însemnat e al fetei care poartă sicriul lui Ion, pentru că voiesc să întruchipez Moldova care-şi aduce protegitorul în cetatea de scaun. Şi, precum vezi, i-am împrumutat ceva din chipul tău.

— Cuvine-se să te sărut, dragule.

În stînga uşii dinspre miazănoapte l-a zugrăvit pe Teodor Stratulat, doborînd un necredincios, iar pe zidul de apus, pe Teodor Tiron, luptîndu-se cu un balaur cu şapte capete şi pe Mercurie Țăta a păli cu spada pe Iulian, împăratul apostat. Lucrînd la balaurul ucis de Teodor Tiron, Sofronie ceru culoarea verde : Teodora îi făcu semn să aştepte, cîteva clipe pînă desăvîrşeşte o stea.

— Pe mine nu vrei să mă ajuţi nicicum, mutulico ? Unde-ai fost ieri ?

— M-a trimis Ieronim la Rădăuţi să cumpăr lutişoare şi calaican.

— Ești soția ori sluga lui ?

— Între noi, nici o deosebire : întru totul asemenea și egali. Eu sînt *el* și el este *eu*.

— Mda... Adică a tunat și v-a adunat.

— Meștere, meștere, nimeni nu știe cît am rătăcit pînă mi s-a ivit lumina lui în cale.

— Dar el ? El ce-a făcut ca să te găsească ?

— Tot ce trebuia. Mă visa, mă dorea, mă căuta, iar atunci cînd mulți mă oropseau și mă huleau, el mi-a vorbit și s-a purtat cu mine omeneste.

În zilele următoare Sofronie a avut chef de lucru : a zugrăvit tabloul cel mare despre „Înțelepciunea lui Solomon“, pe zidul de la miazăzi și „Visul lui Nabucodonosor“, sub arc, pe zidul de apus al pridvorului. Ieronim a făcut, după „Cartea judecătorilor“, tabloul „Chemarea lui Ghedeon“. Lucra, cu plăcere, desfășurarea de munți și cetăți, de personaje și, mai ales, se străduia s-o așeze într-un cerc de lumină pe „Maria oranta“, cu brațele larg deschise și cu Isus prunc, în poală. Auzind cum starețul îi lauda lucrarea, Sofronie ceru s-o zugrăvească el pe Maria din glaful ușii dinspre miazăzi.

— Să-ți dovedesc că nu-s un nevrednic !

A doua zi, în zori, l-a găsit fățuind tencuiala în glaf, grăbit să înceapă contururile. A urzit însă măsurile prea mari, așa că aureola nu mai încăpea. S-a infuriat, a suduit meseria asta murdară și blestămată, a scrijelat tencuiala, toată și a plecat la Rădăuți, să se îmbete. Ieronim și Gligorie s-au ostenit, mai bine de două ceasuri, să netezească iar peretele hărtănit. Și-a pus ucenicul să deseneze conturul și să coloreze cîmpul ; apoi repede a scos o „Rugătoare“ asemeni celeia din glaful ușii din miazănoapte.

— Sofronie s-ar putea supăra, surise Teodora.

S-a întors a treia noapte, tîrziu, de la Suceava.
— Nici vinzător în prăvălie nu m-a primit cumnată-mea... De nimica nu-s bun ! Doar să mă atîrn de-o cracă.

Cu vorbă blîndă, Ieronim îl rugă să sufle cu aur briul floral de sub tablourile cu pătimirile lui Ion cel Nou ; îi împlini ruga fără cîrtire. Apoi au trecut să zugrăvească, împreună, şirul lung de scene din viaţa sfinţilor, proorocilor şi patriarhilor, în meştesugul miniaturii. Fiecare spune cîte o poveste, amestecînd istoria cea adevărată cu închipuirea şi personajele din Biblie cu cele din viaţă. Sobrietatea unor mişcări se opunea frămîntului şi stîngăciei altora, aşa după cum la somptuozitatea unui veşmînt se alătura filfiirea unei aripi de înger. La toate cele şaisprezece scene din viaţa lui Ion Botezătorul, Teodora a zugrăvit cerul şi stelele, la întrecere cu Gligorie, ca să-i îmboldească pe Ieronim şi Sofronie.

— O luăm cu noi la... Dragomirna, meştere Ieronime, suguia ucenicul.

— O luăm, Gligorie. Că n-o să ne lăsăm inima în Suceviţa.

La tabloul „Botezul lui Isus“, Teodora se minuna de ţarmurile Iordanului şi munţii galbeni şi verzi, asemănîndu-le cu malurile Suceviţei. Şi peştişorii cu solzişori roşii ori albaştri, ca-n ştioalnelor de aici. Îngerii se înclinau filfiind din aripi, în faţa celui botezat, soarele lumina cald, iar duhul, adică înţelepciunea în chip de hulub, plutea într-un cerc de lumină aurie, răsfîntă în apa rîului, sporind strălucirea timpului aşezat pe un mic ostrov roşu-cărămiziu, de sub care se iţeau capetele unui balaur strivit.

— Multă dragoste ai tu pentru flori, dealuri, arbori și munți ! a suris Teodora. Ai zugrăvit aici unsprezece obcini. Dar de ce-ai făcut ostrovul roșu-cărămiziu ?

— Nu-i ostrov, ci zăpăsul cu învoiala dintre diavol și om, cum zice moș Andrei. Satana a scris zăpăsul pe o cărămidă crudă ; iar Adam, neștiind carte, a pus degetul, drept iscălitură. Scaraoschi a ars acea cărămidă și-a ascuns-o în albia Iordanului. Aici a stat pînă la botezul lui Isus ; atunci duhul Binelui a fărîmat cărămida, iar pulberea ei a înroșit apa și a curs la vale. Sfărîmarea acestui zăpăs a însemnat dezrobirea omenirii. Povestea asta se mai află zugrăvită la Moldovița și la Cozia, în Țara Românească.

— O să se bucure moș Andrei.

— Știi, Dorina, aici, pe stîncă asta, arată Ieronim cu pensula, mult aș fi vrut să zugrăvesc anume știmă, în loc de acești cinci îngeri.

— N-ar fi fost ceva... păgînesc ?

— Dimpotrivă : cea mai curată plăzmuire. Peștișorii sînt cei prinși atunci...

— În cea dintîi zi binecuvîntată din viața mea.

— Vorbim amîndoi despre acel ceas, ci tot nu-mi vine a crede c-a fost aievia : tu, Știma Suceviței.

— Dragostea noastră a început ca la întîii oameni. Și se înșiră în rîndul minunilor.

Ieronim încuviința, fericit și zugrăvea o zidire asemeni turlei Suceviței, iar alături o cupolă ca la chioșcurile din Țarigrad.

— Îngăduie-mi ca, în jurul acestei turle, să așez patru stele.

— Fă-le chiar acum, te rog. Eu mă feresc înspre dreapta și zugrăvesc soldații din straja lui Pillat din Pont.

Pentru scena numită „Ospățul lui Irod“, Ieronim a gindit și migălit mult. Întii a zugrăvit, în partea stîngă. „Cetatea Ierusalimului“, mare, cu ziduri înalte. În fața ei, Irod, cu coroană de împărat, așezat pe tron ; la picioarele tronului a pus trei robi negri ; înaintea lui o masă întinsă, cu mulți oaspeți ; în dreapta, Salomeea dănțuie, purtînd pe creștet tava cu capul lui Ioan Botezătorul : veșmîntul de împărățiță bizantină, din aur și purpură, se mlădie pe trupul ei, îndoit parcă sub povară. Dănțuiește pe un podium ridicat pe un stîlp și împrejmuît cu grilaj de argint. În fund, pe un alt podium, mai înalt, doi străjeri sună din trîmbițe, iar în spatele Salomeei, un toboșar bate-n tobă ritmul îndrăcit al danțului morții, ca un prinos păgîn înaintea crudului tiran Irod, ca ospățul să fie sardanapalic, iar teama că un alt împărat îi va lua puterea stinsă de istov.

— Pe Salomeea n-am făcut-o veselă, ci înspăimîntată de omorul săvîrșit întru procopsirea nelegiuitului părinte.

În același timp, Sofronie, cu o grabă impresionantă, a pictat, în lumina unei ferestre din peretele apusean, o scenă de groază. Dintr-un cer întunecat, pe care ucenicul Ispas a presărat cîteva stele, a pogorît două rîuri de foc, văpaie peste două cetăți, cu ziduri cenușii, încercuite de flăcări. Case arse. Oameni morți.

— Sodoma și Gomora, peste care cerul a slobozit ploaie de pucioasă și foc, tălmăci Ieronim ca pentru sine. Bine le-ai făcut, dar...

— Ce ? Nici acum n-am nimerit-o ?

— Numai cenușă și pîrjol. Pare că întreaga omenire a pierit. Ori Lot a scăpat cu cele două fete ale sale, ca pe urmă să se culce cu tatăl lor și să-și ridice ur-

mași dintr-însul, surîse Ieronim, apoi luă schițele, le cercetă cîteva clipe și cu repeziciune, glumind cu privitorii, ivi între cele două cetăți o pajiște cu cîțiva pomi.

— Se putea ? Floricelele tale, ca mărarul în borș.

— Adevărat, dar fără ele mă înăbuș... Și-am mai schițat încă un lucru. Poftim !... Așa o să aibă un înțeles mai adînc.

Și, pe un vîrf de munte, desenă pe Lot fugind cu cele două fiice ale sale, apărute de un înger cu aripile larg deschise deasupra lumii.

Vorba i-a rupt-o călugărul Damian, intrînd speriat, în cămeșoi lung pînă-n pămînt, cu testea de chei zornăind la șold :

— Am visat... am visat ceva cumplit !

— Așa-ți trebuie, dacă dormi ziua-n amiaza mare.

— ...Se făcea că năvăleau tătarii, pe cai negri și roibi, cu sulițe de fier, cu iatagane de oțel, cu coifuri de aramă...

— Gligorie, tencuiește acolo, peretele de miazănoapte, rîndul al doilea ! Vreau să zugrăvesc visul călugărului Damian, întors pe dos.

— Cum... pe dos ?

— Ai să vezi.

Căută în pripă schița sortită pentru acea parte de zid, o cercetă cu luare aminte și urcă schela, cu hîrtia în mîină. Abia acum văzu că Teodora îl ajuta pe Gligorie la fălțuit tencuiala. O cuprinse de umeri și-o strînse la piept, ca o mulțumire mută. Pe zidul neted, aburind parcă de prospețime, zugrăvi zeci de coifuri ascuțite, așezate pe capete aplecate, ca și cum purtătorii ar fugi spre dreapta. Făcu multe lănci subțiri, cu vîrfuri strălucind ca niște fulgere pe cerul întunecat. În primul plan așeză călăreții pe cai albi, roibi și

negri, galopînd cu deznădejde tot spre dreapta. În mijloc, drept în față, un oștean în zale, căzut jos. Călărețul din mijlocul tabloului, pe cal alb, răsucește spada înapoi, cercînd să lovească un potrivnic nevăzut. Călugărul Damian privi și se miră :

— Drept așa, așa erau, dar veneau spre mine. Aceștia parcă fug. Cine-i gonește ?

— Uite-l ! schiță Ieronim, în grabă chipul unui înger, fluturînd din aripi mari, ascuțite, amenințînd cu paloșul cetele fugare. E Gavriil, arhanghelul răzbunării. L-aș numi Mihail, dar știu că stăpînii noștri, Movileștii, ameteșc cînd aud acest nume. Uite, bădiță Sofronie, scriu aici : „Arhanghelul Gavrilă alungă pe filistini“... Dar, în gîndul nostru, filistinii înseamnă otomanii.

— Adicătelea așa mi-ai tălmăcit visul ?

— Cam așa, călugăre Damian. Iar acum, dacă... i-am biruit pe filistini, să încheiem șirul sfinților oșteni : Dumitru, Gheorghe, Procopie, Mercurie și Marina.

Au lucrat împreună, în bună înțelegere : Ieronim, chipurile, zalele, coifurile, armurile, iar Sofronie, balaurii cu care se luptă acești sfinți din rîndul ostașilor. La Marina însă s-a împotrivit, cîrtind :

— Nu cred că pot fi femei ostași. Și încă să ucidă dracii pocnindu-i cu ciocanul în cap ! Zugrăvește-o, tu, singur.

— Eu asemăn sfinții ostași cu Făt-Frumos din poveste.

— Săvîrșești mare păcat femeie, asemuind sfinții cu o... păgînească închipuire ! s-a burzului călugărul Damian. Și tu nu prea stai bine cu...

— Călugăre, te pricepi minunat să faci negoț și să strîngi danii pentru calici, îl opri Ieronim ; te rog, mulțumește-te cu asta.

— Da, rîse Sofronie ; ești un cerșetor de o mie de ori mai bogat ca noi.

— Vorbiți cu păcat, mare păcat... scînci Damian. Sînt asemeni lui Ion care...

— Da ?... Atunci în lăzi ai încuiat... sărăcia și, de teamă să nu ți-o fure, ți-ai legat cheile de brîu, cu un curmei împletit din patru vițe ?

Ațîțat de rîsul lui Ieronim, Sofronie smulse testea de chei de la brîul lui Damian și, săltînd caraghios ca un drac, intră în chilia călugărului, trase zăvorul și, la mai puțin de un minut, începu să arunce cu galbeni pe fereastră : zeci, sute. Lucrătorii din ogradă stătură, citeva clipe, uimiți, apoi săriră să-i culeagă și să-i ascundă în sîn și-n chimire. Clocotind de minie, Damian alerga în dreapta și-n stînga, cotigea, se împiedica în cămeșoi, se tîra, cădea în bot, se ridica și urla :

— Nu-i luați !... Nu-i furați, tălharilor !... Dați-mi-i!... Nu-s ai mei. Sînt ai sfintelor milostenii... Bănuții lui Isus...

După asemenea ispravă, doveditoare că era adevărat tot ce se bănuia despre negustorul de icoane și zvonuri, urmară lucrul, satisfăcuți și veseli.

La urmă, în luneta mare a ușii de intrare în pro-naos, Ieronim a stăruit pe lîngă Sofronie să zugrăvească pe David și pe Solomon, cu cite un filacter larg desfășurat, ca două steaguri albe ale înțelepciunii și păcii.

— De ce mă pui să fac asta ? Pentru că-i prea ușor ?

— Nu, bădiță... Mai ușor este de zugrăvit potirul ca o floare de lumină strălucitoare pe care va să-l lucrez eu, în luneta mică, sub ceste patru nervuri de piatră.

— Mda... Și scriitura ? O știi ?

— „Înțelepciunea și-a zidit sieși casă“... Frumos, nu ?

Lucrînd potirul și aruncîndu-și ochii asupra tabloului urzit de Sofronie, îl găsi stîngaci. Îl drese, pe furîș, cînd se afla pe schelă numai cu Teodora, apoi între cele două personaje zugrăvi un trandafir :

— De ce tocmai asemenea floare ?

Cînd dulgherii au desfăcut schelăria, s-a văzut că întreaga zugrăveală a lăuntrului semăna cu tot ce au pictat meșterii din vremea lui Ștefan vodă încoace și mai mult decît atît. Pe ziduri stăteau nu sfinți, ci oameni încununați cu lumină și ostași întăriți cu arme, vădînd putere și vitejie, în luptă cu balaurii cumpliți ai nedreptății și asupririi, ai întunericului. Dramatice și vii, ca aievea, poveștile scripturii păreau a se înșira în zbor lin, purtate de aripi eliberatoare. „Facerea“ și sinoadele, Sinaxarul și „Judecata din urmă“, toate cu armonioasa lor îmbinare de chipuri, de straie în sute de culori : aur și purpură, zăpadă și smoolă, smaragd și azur, tălmăcind o nenumărată felurime de sentimente : zbucium și liniște, osîndă și binecuvîntare, groază și bucurie, prăbușire și înălțare, omor și zămislire de viață.

Ieronim și Teodora urmăreau solemnitatea și măreția personajelor din altar, îi încînta măreția și demnitatea ctitorilor, înțelepciunea pildelor și pătimirile zugrăvite în naos. Se opriră în fața tabloului în care călăii îl sfîșiau cu greblele pe sfîntul Gheorghe. Ieronim își aminti grija cu care Teodora zugrăvisese cele trei stele și găsi că roșul straielor purtate de doi dintre călăi s-a făcut mai frumos, mai cald. O lăuda pe Teodora că l-a sfătuit să împodobească prichiciul ferestrelor cu flori și că, tot ea, a povățuit să înconjure fiecare tablou din Sinaxar cu chenare în roșu, galben și verde, adevărate rame în jurul fiecărei imagini.

Pronaosul părea o odaie mare, înaltă, luminoasă, tapetată cu sute de tablouri, în care fremătau zeci de culori. Lungile și fluturătoarele filactere păreau steagurile albe ale păcii între oameni. Gîndi : „Mulțumesc Dorinei că mi-a zămislit în inimă această înflăcărată dragoste, înlocuind stearpa neprihană în care meșterul Eli Ilarion mă îndemna să trăiesc“...

Ghicindu-i pasul gîndurilor, Teodora s-a lipit de dînsul și l-a întovărășit, mută, în contemplarea tablourilor.

Soarele, sprijinit cu bărbia de Obcina Mare, trimitea pe cele trei ferestre ale pridvorului raze de aur, poleind tablourile și sporindu-le înțelesurile.

— Vezi ? domină lumina aurie, care întruchipează Binele.

— Asta am vrut, Dorina... Din noi rămîne doar pulbere și cenușă. Și nici atît. Dar dacă zămislim un dram de frumusețe ori o undă de bunătate, ne îmbrățișează neuitarea. Și zic, cu glas tare, că toate acestea și tot ce voi mai face de-aici înainte sînt și vor fi cîntec de dragoste pentru tine, Dorina. Tu mă ajuți a mă desăvîrși, cu fiecare lucrare. Și-ai să mă sprijini și la cea în care-mi voi tălmăci, întreagă, gîndirea și simțirea : Dragomirna.

Indată ce auzi că meșterii au sfîrșit toată fresca interioară, mitropolitul Gheorghe Movilă își făcu iar drum la Sucevița. Se bucura că totul era tălmăcit după erminie, după scriptură și după tradiție. Chipurile îl impresionau, iar culorile îl încîntau. Drept mulțumită, dăruî zugravilor cîte o pungă de zloți : — Vă las să... intrați în iernat. Bun înțeles dacă făgăduiți că, din martie pînă în septembrie, săvîrșiți zugrăveala pe dinafară. Ar fi venit și măria sa Ieremia vodă, dacă i-ar fi dat răgaz războiul din Țara Românească.

— Mihai vodă stă tare ! zîmbi Gheorghe Movilă. Îl ajută boierii și țara.

— Ci zic că fratele meu s-a năpustit asupra-i cu oști leșești, tătărești și otomane și-l va răpune.

Ieronim suferea amar că Mihai n-a rămas voievodul tuturor românilor. Durerea i se schimba într-o mocnită ciudă împotriva Movileștilor, căroră, totuși, nevoit era să le înfrumusețeze domnia.



De unde se vede că trupul femeii iubite psalm frumuseții și sfîințeniei este

Adăpostit în mănăstirea Humor, Anastasie Crimca l-a chemat pe Ieronim la sine. Viscolea și cărările prin codrii obcinilor se troieniseră.

Vorbind în chilie, cu cîte o ulcică de vin dinainte :
— Mă tem pentru zilele domniei tale, prea sfîințite.
— Dacă Movileștii gîndesc a mă pedepsi pentru ajutorul dat lui Mihai vodă, ridic împotriva-le boierimea prietenă mie, începînd cu neamul Stroici. Căci

chiar dacă acest viteaz voievod fi-va înfrînt, ideea lui tot va birui, Ieronime. Ține minte !

— Cînd a ajuns pîlcul de oaste al lui Mihai vodă la Sucevița, noi l-am primit cu prapuri și dangăt de clopote.

— Mi-a spus Velica doamna, acea femeie cu suflet de aur.

— I-am desenat și ei chipul ; îl păstrez, că poate o pun în frescă. N-am văzut, cîtă lume am umblat, femeie mai frumoasă.

— Înțelepciunea o înfrumusețează așa. Și dragostea ! Ci, deocamdată primejdia-i mare, iar noi nu-l mai putem ajuta cu nimic pe Mihai vodă. Să ne întoarcem, deci, la uneltele noastre. Te-am poftit să vezi ce am lucrat, de cînd m-am retras la Humor, întru așteptare.

Vreo două ceasuri sfătuiră despre miniaturile episcopului ; cum a făcut, în „Căderea lui Abesalom“, unde se înfruntă două pîlcuri de călăreți războinici, să se audă freamătul luptei, sunetul surlilor, tropotul copitelor, nechezatul cailor, izbirea alămurilor, răcnetul oamenilor. Deși mînuiește numai cinci culori. Priveau miniatura „David preamărit de mulțime“, cu munți înalți, cu o cetate măreață, cu regele pe tron, cu coroana pe cap, cu brațele larg desfăcute spre cele două grupuri, cu mîinile întinse spre dînsul, în semn de slavă, și sfătuiră cum să picteze mai cu înțelepciune, cînd în poarta Humorului bătu drumet venit cu calul în spume. Călugării sloboziră zăvoarele și se mirară :

— Femeie ? Ce s-a întîmplat ?

— Se află aici soțul meu, Ieronim ; trebuie să-i vorbesc numaidecît. Călugării opriră musafira la poartă, cu calul de friu. Cînd apăru Ieronim, Teodora grăi dintr-o răsufare :

— Vine, într-acoace, mitropolitul Gheorghe Movilă !
Vestește-l pe...

— Mulțumesc pentru veste, Teodora, surîse Anastasie Crimca, din ușa chiliei. Dar dacă vine el, mitropolitul, e bine. Rău era dacă trimitea oșteni să mă scoată de aici, cu sila.

În adevăr, peste trei ceasuri, trei sănii intrară pe poarta mănăstirii. Crimca și starețul îl primiră pe mitropolit în mijlocul ogrăzii. După mai puțin de un ceas de dispută, în stăreție, Ieronim află că mitropolitul a îngăduit lui Crimca să rămână episcop de Rădăuți, deși urcase în rang în scurta domnie a lui Mihai vodă la Suceava. Se bucură, împreună cu Teodora :

— Scutesc țara de răzbunări și frământări păgubitoare tuturor. Iar Dragomirna se va zidi !

Respectînd vechea rînduială, și în iarna asta lucrau cîte cinci ceasuri în atelier : geluiau scînduri de pal-tin și tei, le fierbeau în ulei și clei, le ungeau cu ipsos, le uscau și le pictau. Veneau să învețe tot sub povăța lui Ieronim și patru călugări tineri, iar călugărul Mina, văzînd miniaturile lui Crimca, a cercat să deprindă și el acest meșteșug. După pilda celor văzute în Italia, Ieronim îi ruga pe starețul Mitrofan, pe călugărul Mina și îndeosebi pe episcopul Crimca să le povestească despre istoria românilor, despre faptele voievozilor scriși în pomelnice, în cronicile lui Macarie, Eftimie și Azarie, ori în amintirile celor bătrîni. Ieronim însuși le vorbea, adesea, despre Mihai vodă și fapta lui de pomină. Nu-l socotea încă înfrînt. Negustori și ștafetari povesteau că mai avea oști bune în Oltenia, că stăpînea tari cetăți din Transilvania, că pe Simion Movilă nu-l voia nimeni domn

la Tîrgoviște, că lefegii leși ori tătari prădau țara păgînește.

— Nu te temi de Movilești ? întrebă Sofronie.

— În Italia ori în Flandra am văzut fapte minunate și omoruri înfiorătoare și nu mă mai sperii. Cunosesc zvîcnirea apelor din zăpezile topite primăvara și izul mucegaiului din peșteri și nu mă întristez. Am trăit înfiorarea nopților în țintirime, cînd se stîrnesc strigoii și nu m-am îngrozit. Am simțit înghețul lepezilor de piatră acoperite de brumă în nopțile de toamnă tîrzie și n-am tremurat de frig. Am curățat cotețele porcilor și nu m-am îngreșosat. Am văzut lup și urs și șarpe și vultur răpitor și mulți balauri am visat, dar teamă nu mi-a fost. Am desenat multe fețe omenești, multe mîini ori picioare și am simțit bucurie. Dar ascultînd, întru spovedanie, cîteva cugete omenești m-am spăimîntat de felurimea însușirilor mișele ori ticăloase. Drept aceea, de om, de semenul meu, de cel cu care lucrez zilnic mă tem. Și totuși, nețarmurit îl iubesc. Pentru că el, omul, poate fi și bun și rău, și lup și șarpe, și miel și balaur, și dragoste și ură. În om am aflat jigăanii sirepe care strică, spurcă și otrăvesc și arhangheli milostivi care pun izvoare reci în calea Agarei rătăcită în pustie, cu prunc la sîn. Iubesc oamenii, pentru că în ei am întîlnit toată cruzimea și toată milosîrdia, toată ura și toată dragostea cu puțință. Îi iubesc pentru că, aidoma mie, sînt făcuți din lut, din gînduri și simțiri mereu împotrivoitoare.

Ucenicii ascultau și se minunau de cuvîntul acestui dascăl tînăr, priceput, blînd și filozof.

Dar mai ales, acele zile de iarnă Ieronim și Teodora le-au închinat lucrului în chilia lor din turn. Făceau foc mare în sobă, să fie mereu cald și plă-

cut. Tencuiiau pereții cu cea mai bună tencuială, amestecată cu cîlți de in. Apoi, la lumina a douăsprezece făclii, pe plafonul chiliei, Ieronim zugrăvi „Izgonirea Agarei“. Pentru arhanghelul Mihail a folosit chipul lui însuși, iar Teodora i-a fost model pentru Agar. Lucrau în taină, să nu se afle în mănăstire. Totuși călugărul Damian a văzut-o pe Teodora spălînd în apa rece a Suceviței niște pînze picurate cu văpsele ori tencuială, s-a prefăcut că se plimbă pe drumul de strajă de pe zid, a tras cu coada ochiului și a și pîrit starețului :

— Bănuiesc ceva necurat : zugrăvesc măscări pe sfinte ziduri : muieri goale !

Deși nu credea, totuși Mitrofan l-a întrebat pe Ieronim :

— Am zugrăvit-o pe Agar și voi zugrăvi-o, pe perețele de răsărit, pe Eva.

— Despuiată ?

— Cuvioase stareț, cît timp va să ne mai rușinăm de trupul nostru și să-l batjocorim ca pe-o mare blăstămăție ? Au nu sîntem după chipul și asemănarea...

— Dar dacă se mînie mitropolitul Gheorghe ?

— Îl știu om învățat și înțelept ; a văzut asemenea tablouri în Apus și în Polonia. Deci cred că va privi cu drag și mă va lăuda.

Prin vorbirea asta, Ieronim socotea că a dobîndit încuviințarea starețului pentru tabloul Evei. Și, cum totul era pregătit, trase patul în mijlocul chiliei, aprinse făcliile, o așeză pe Teodora așa cum stătuse, atunci, pe stînca argintie, modelul desăvîrșit, dorit de orice pictor : cuminte, liniștită, nevinovată și necuvîntat de frumoasă. Era Eva, Magdalena și totuși Dorina. Lumînările din candelabru și din sfeșnicele din colțuri izvodeau o lumină caldă, plăcută. Ea stă-

tea pe blănițe de cîrlani cu lînă moale, iar sub cotul drept i-a pus o pernă, ca bustul să-i fie drept, picioarele aduse cu genunchii în față, în unghi armonios cu trupul, sprijinindu-se cu degetele piciorului stîng de marginea patului. De candelabru a legat o vergea de lemn, de care să-și sprijine stînga ridicată, ca atunci cînd a cules bobite de zmeură. Schițîndu-i conturul, se gîndi să se picteze și pe el însuși, în chip nu de Adam, ci de inorog, sub rugul de zmeură, ca ea să-l privească și să-l îmbie cu ochii mari, luminoși, buni, înțelepți, ochi care știu cu o atît de dulce ispită să ademenească. Zugrăvea arinul bătrîn din latura dreaptă, un ciot de tulpină uscată și trei tufe de zmeură, și povestea despre neuitatele simțăminte trăite în acea zi de 6 august. Îi desena trupul și se bucura foarte că-i ieșea aidoma : părul, fruntea, urechea, ochii, bărbia, gîtul, umerii, brațele, sînii, mijlocul, coapsele, genunchii, gleznel, talpa picioarelor, toate, întocmai. Dar mai ales aidoma-i prindea, din culoare, gîndul, sufletul. Desena, zugrăvea și vorbea :

— Aici și așa a îmbobocit fericirea noastră, Dorina. Unii spun că bobocii fericirii înfloresc numai în amintire ; ci noi trăim acum mult visata clipă a fericirii, scăpărată în inimile noastre.

— Tu, Ieronime, m-ai dezlegat de un jurămînt și de un groaznic canon. M-ai scos din durere și amar și m-ai urcat în dulcele cer al bucuriei.

— Pentru mine trupul tău templu de frumusețe și patimă cerească, biruință a luminii răsărită în piscul cel mai înalt al lumii este. Bucuria frumuseții ne apropie de cer. Privindu-te, Dorina, mă încredințez că Frumusețea-i tot una cu sfințenia, cu dumnezeirea.

Picta rotunjimile sînilor și gîndea : ...,„Fie ce femeie are taina și vraja ei, iar deslușirea lor ne încîntă și ne vrăjește pe noi, bărbații. Ochii tăi, mari, luminoși, calzi și a multe grăitori, acum ca și atunci ; buzele îndulcesc cuvintele. Ochii vădesc că, la tine, dragostea și natura una sînt. Ce bucurie sfîntă zămislește în mine mireasma de crăiță a sînilor tăi, Dorina“... Inspirația îi izvora din lumina făpturii iubite, din trupul ei, matcă născătoare de necuvîntate frumuseți ale formei și ale culorii.

— Alaltăieri, cisluiind în trapeză, Sofronie m-a numit „armăsar flacăra și rază de soare, foarte drag muierilor și neîngăduit de fericit“.

— De data asta a spus adevărul.

— Poate ; ci eu cunosc că viața zămisliitorului de Frumusețe este o nesfîrșită pătimire.

Știau amîndoi că asemenea tablou, într-o chilie, la o mănăstire va stîrni furtună. Că vestea va ajunge pînă la Curtea domnească și...

— ...că mă va pune în războire cu mulți învechiți. Și mă tem ca nu cumva, după ce te-am scos din ispășire, să te afund în iadul invidiilor, jertfindu-te artei și frumusețelor făurite după chipul tău... Zugrăvind sînii Evei asemeni întru totul sînilor tăi, înțeleg, Dorina, că ai firea gingașă, ca a porumbițelor, și cu voluptate și neprihană ești împodobită.

Îi desena buzele și-i povestea nepovestitul :

— Zidiți sîntem din lut muiat cu rouă picurată din cer. Dar roua se zvîntă și lutul se usucă. Drept aceea, Dorina, să facem din dragostea noastră un ungher de taină unde să ne ocrotim fericirea și cumsecădenia, să le cruțăm, ferindu-le de sudălmile din vălmășagul lumii.

— Tu, bradul meu voinic, vînjos și mlădios, să știi că din ziua cînd mi-ai povestit despre scara lui Ion Sinaitul am înțeles că-mi ești drag și-am nădărdit că dragostea mea va izvedi în sufletul tău o dragoste soră.

Privind-o cu luare aminte, furîndu-i cu penelul liniile trupului ca să i le scrie pe zid, Ieronim se gîndea la Michelangelo, la modelul ce-l va fi avut pentru Eva lui, urcată pe cupola Capelei Sixtine.

Dorina sta liniștită, calmă, oleacă melancolică, semn că suferințele trecute au lăsat urme.

— Dar știi, Ieronime, că auzindu-te, prin mai, vorbind cu meșterul Eli Ilarion, mi-am spus : „Vreau să-l slujesc ca ucenic, să car tencuială, să-i pregătesc culorile, să-i spăl pensulele, halatul și mîinile“. Iar tu, cînd m-ai botezat „Necunoscuta“, ai dovedit că începi a nutri pentru mine un simțămînt omenesc, bun. Mi-i dor de tot ce am și de tot ce-aș vrea să am. Mi-i dor de tine, Ieronime, cum îmi era în ceasul acela sfînt, cînd ne-am întîlnit pe stîncă argintie : nu m-am temut, nu m-am rușinat. Atunci am crezut că te stăpînesc cu privirea și te înduplec a fi cumințe. Pe urmă m-am încredințat că acea cumsecădenie era, în fapt, purtarea ta firească, înțelepciunea ta, tăria ta. De aceea mi-i dor chiar de durerile și de teama nebună cu care te-am dorit, zile și nopți, săptămîni și luni. Deși trebuia să mă feresc de tine ca de foc. Mi-i dor de dorul cu care te voi dori pînă la sfîrșitul vieții...

Vorbirea Teodorei răsuna în sufletul lui Ieronim ca versetele din „Cîntarea Cîntărilor“. Asculta și așeza culorile tălmăcind aceste gînduri și simțiri. I se părea chiar că se asculta pe sine însuși. Că glasul ei, cald și liniștit, mătăsos și înțelept, cu modulații de

cîntec, se acorda-ntru totul cu nuanțele de lumină și culoare pe care le prindea, înflorind clipă cu clipă trupul și sufletul ei armonios, în toate ale lui. Căci trupul femeii iubite era un psalm închinat frumuseții și sfințeniei.

— Dorina, știi ce-am făcut, în clipa cînd te-am zărit pe stîncă și tu nu mă văzuseși încă ? Te-am desenat pe o piatră, cu o bucată de cremene ascuțită... Apoi, ca să nu se șteargă și ca să mă încredințez că în adevăr te-am văzut, că erai o știmă... aievea, am reînnoit de trei ori desenul, pînă în primăvară, cînd puhoiul Suceviței a răsturnat piatra și-a șters liniile. M-am întrebat, de multe ori, cum de nu ți-am recunoscut mîinile, eu care...

— Ci eu zic că mi le-ai recunoscut, cînd se întîlneau cu ale tale, la frămîntarea ipsosului, în ciubere. Ce calde și puternice mi se păreau mîinile tale și cît mă înfiora atingerea cu ale mele...

— Hm... Și eu mă înfioram, dar nu cutezam să ți le strîng ori să ți le mîngîi. Într-o biserică din Transilvania am citit o inscripție : „Cînd zugrăveam icoana asta gîndeam la o fată frumoasă ; o așteptam să vină și, Doamne, nu mai venea“... Și eu gîndeam la Știma de pe stîncă argintie... Mare înțelepciune dovedit-ai îmbrăcîndu-te în alb, în ziua cînd am început lucrul în altar. Ai fost floarea gîndului fără prihană.

Povestea și-i picta stînga ridicată, spre a culege boabe de zmeură.

— Nu din înțelepciune, ci din dragoste, m-am îmbrăcat în alb.

— Mă absorbeau munca, dorința, rîvna de a împodobi aceste ziduri măcar cu o rază de lumină. Mama

răsădea flori în fața bordeiului, „să fie frumos“
barem o vară. Eu așez florile pe ziduri, să strălu-
cească multe veacuri. Noi, în icoanele astea răsări-
tene, umblînd după... sfințenie, schivnicim omul, îl
secătuim de viață și, deci, îi furăm bună parte din
frumusețe. Ci ne înșelăm : Frumusețea-i adevărata
sfințenie.

— Am auzit că la greci fecioarele modele de sculp-
tori pentru statui trebuiau să se înjunghie pe altarul
zeițelor pentru care au pozat. Eu mă jertfesc, Iero-
nime, pe altarul făptuirilor tale, nădăjduind că mă
iubești nu numai pentru trupul meu, nu numai
pentru viața mea mult încărcată cu osînde, nu numai
pentru inima mea, ție fără margini credincioasă, ci
și pentru minunea că inimile noastre s-au întîlnit,
din nu știu ce înaltă poruncă, tocmai aici, în acest
loc zămislitor de bunătate, curățenie duhovnicească
și frumusețe, că s-au dăruit una alteia și că se doresc
dincolo de cuvînt și de înțeles. Pentru că, după ce
totul e împlinit, încă mai stăruie în noi acel dor ne-
liniștit al depășirii, acea nesăturare întru dragoste.

— Știu că de s-ar stinge în noi acel dor și-acea nesă-
turare, noi n-am mai fi... Mă bucur mult că am iz-
butit să-ți ațintesc privirile spre rugul de zmeură
dindărătul căruia se va ivi... inorogul.

— Ochii sînt mai mari decît ai mei...

— Nu, Dorina, ai tăi sînt de o sută de ori mai calzi,
mai vii, mai adînc grăitori.

— Hm... Adineaori mi-ai spus să mă uit spre bobi-
țele de zmeură ; știi la ce priveam, de fapt ? La tine,
tu, soarele meu !

— Acum, lucrînd la acest tablou aflu, încă o dată, ce
patimă necruțătoare-i pentru mine pictura. Și-s fe-

ricit că pasiunea asta-i împletită cu patima dragostei pentru tine, Dorina. Mi-i dor să lucrez, să fac opere minunate ; mi-i dor de furtuni și de cer senin ; mi-i dor de trai plin, frenetic și de odihnă în singurătăți siluie ; mi-i dor de prietenie și de dragoste... Dar mai ales de tine mi-i dor, Dorina. Pentru că tu ești întruchiparea Frumuseții.

O privea, o sorbea, o pipăia cu ochii, cu gîndul, să-i prindă toate contururile și culorile, în subtilele lor nuanțe de viață, palpitînd în sîni, în coapse, în șolduri, în genunchi. De cîte ori a văzut-o despuiată a aflat-o tot mai tainică și frumoasă fără de măsură. Își amintea că întîia oară i s-a părut așa, atunci cînd privea tabloul „Înălțării“ din altar. Atunci își tălmăcea gîndurile și simțămintele prin privire, singura parte din trup, afară de mîini, neacoperită. Acum grația cu întreaga-i făptură, cu buzele-i moi și copilărește împurpurate, cu netezimea luminoasă a frunții, cu sfîrcurile roze ale sînilor, înconjurate de două cerculețe vișinii, cu rotundul șoldurilor, cu mișcarea abia simțită a pieptului, cu vălurirea spumoasă a părului castaniu. Toate tălmăceau dragostea și sporeau în el izvorul rîvnei de a trăi, izvorul înviorător al iubirii.

— Într-o zi, i-am spus lui Sofronie : „Bădiță eu cred în tinerețe, în prietenie, în dragostea femeii, în frumusețea sfîntă a artei, a picturii, acest veșmînt în care îmi îmbrac viața și moartea“. Iar el a răspuns cu o grozăvie : „Frumusețea cea fără de pereche diavolului slujește“...

— Pîngărire ! Iubește-mă, Ieronime, cu patima cu care mă pictezi și pictează-mă cu ardoarea cu care mă iubești. Căci chiar cînd amîndoi fi-vom cenușă, dragostea noastră va dăinui mereu, mereu în milioanele

de semeni, îmbrățișați ca și noi într-o neprecupețită și sfântă dăruire. Și să știi, chilia asta, din turnul de miazăzi-apus al Suceviței, chiar cînd noi nu vom mai fi, se va numi sălașul sfînt al dragostei lui Ieronim și al Teodorei sale.

Printre toți cei din Sucevița, Ieronim era socotit acum drept cel mai priceput, mai pregătit, mai talentat și mai bun dintre meșteri. Pe toți îi impresiona cît de repede l-a învățat pe călugărul Mina să lucreze la cărțile pe care, cu pricepere și îndemînare, le copia. Deși schița fresca exterioară aproape singur, găsea vreme să-l ajute pe stareț la întocmirea pomelnicelor cu oamenii de seamă, așa după cum mergea cu Teodora să adape vitele, să pritocească poloboacele cu murături, să care lemne cu săniile și să zugrăvească icoane pentru prăvălia jupînesei Irina. Și dacă starețul Mitrofan se pricepea să curme discordiile și zîzaniile din enoria lui, povățuind, dojenind și mai ales înspăimîntînd cu blestemele-i cele cumplite, călugărul Damian, care iarna nu prea horhăia prin lume cu negoțul cel bănos, își avea ucenicii lui într-o strîngerea cu patimă a arginților : prin colibe din pădure, prin stîni părăsite, prin scorburii, prin peșteri, unde descîntau și chemau în ajutor pe Lucifer, stăpînul cel hapsîn al aurului. Ca descîntecele să aibă izbîndă, adică să afle comorile ascunse în paza satanei, luau cîte o fată fecioară care, chiar dacă nu ghicea ascunzișul lor, se încredința ce bărbați sînt unii călugări și așteptau să vadă ce alișverii vor avea peste nouă luni. Călugărul Damian și meșterul Sofronie își făcuseră obicei să urce în sanie, să gonească pînă la Rădăuți ori la Suceava, să se înhăiteze cu le-

fegii leși, cu tineri de pe uliți, cu unii călugări cheflii și să bea pînă se prăbușeau sub masă. Așa că în cetatea monahală Sucevița, ca pretutindeni, învățătura se îmbina cu neștiința, evlavia cu nerușinarea, sinceritatea cu fariseismul, deșteptăciunea cu prostia, sfințenia scripturii cu satanica magie neagră. Cel mai bine, călugărul Damian știa că, printre cei două sute șaptezeci de călugări de toate vîrstele, erau mulți curați ca lacrima, dar și unii demonologi, adică închinători satanei, socoteau femeile drept făpturi spurcate și, filotimi fiind, le strecurau noaptea în chilie, să scoată dracii din ele, domolindu-le cu puterea cea bărbătească și lăsindu-le în zori să plece cu bocceluțe cu daruri, ca să mai vină și altădată, cînd s-or umplea iar de draci. Ieronim observase că aceia la care noaptea întîrzia cîte o muierușcă, a doua zi cîntau rugile cu mare osîrdie și cucernicie, așa că nu lipsea nici fățarnicia.

În mijlocul acestui amestec de făpturi și apucături de multe feluri, Ieronim și Teodora își duceau traiul lor deosebit. Cei mai mulți îi iubeau și-i respectau, dar se aflau și unii care-i urau. Îi iubeau pentru că erau cumsecade, buni, sfioși, cuviincioși cu toți. Însă din ceasul cînd a refuzat să-i dea zece icoane pentru vînzare, Damian s-a slobozit întru cîrtire :

— Amîndoi, niște nemernici care spurcă mănăstirea. El, pecetluitul satanei... Iar ea, ce mai ! Dracul gol. Uite-o : se îmbracă în cămăși și catrințe, în bondițe cu jderi, cu căciuliță de hulpe și cu ciuboțele roșii, ca să ne ispitească pre noi, bieții călugări schivnici, în neostoită vrajbă cu partea muierască.

Auzind cum cîrtea „butoiul cu osînză“, Ieronim a rîs :

— Tot vorbind despre virtute, unora li se acrește, părinte Damian, și se preschimbă în doritori a săvirși dulci ticăloșii.

Dar grija cea mare, din iarna aceasta, a zugravilor Suceviței era desăvârșirea schițelor pentru fresca exterioară. Trebuiau să țină seama că la aceasta nu se putea lucra pe ploaie, pe vînt, pe căldură prea mare. Și că, totuși, trebuia terminată pînă în octombrie 1601. De aceea se impunea cea mai iscusită rînduială și totul pregătit din vreme. Apoi tencuiala se cerea a fi amestecată încă mai bine cu cîlți și cu var din cel mai bun. La fel culorile : să pătrundă adînc în zid, ca să înfrunte vremuirea veacurilor.

Au hotărît să înceapă tot de la răsărit, cu absida altarului și a naosului. Plănuiau a zugrăvi „Cinul“ în lunile martie, aprilie și mai ; apoi, în iunie, să picteze „Arborele lui Ieseu“, „Acatistul Maicei Domnului“ și „Apărarea Constantinopolului“, adică tot peretele dinspre miazăzi. În iulie și august, cînd soarele bate mai tare, își propuneau să zugrăvească latura dinspre miazănoapte : „Scara Sinaitului“, „Facerea“ și viața lui Pahomie. Tot în această lună să zugrăvească și turla. În septembrie și octombrie să dea gata pridvorașele și peretele de apus, unde Ieronim stăruia să dobîndească învoirea de a așeza pe cei mai de seamă voievozi. Zicea :

— Istoria e timp păstrat cu grijă, e amintire ocrotită și împrospătată, cum împrospătăm candela cu untdelemnul cel mai bun, ca lumină să avem.

În cetatea Sucevei, meșterul Ion a înfățișat aceste schițe ale lui Ieronim, așa fel ca să stîrnească mînia mitropolitului, „să-i mai reteze cineva nasul“.

— Rău îmi pare, a surîs acesta, după ce a privit cu luare aminte, că n-am poruncit ctitorie mai lungă și mai înaltă, că l-aș sfătui pe mărișă să a primească acest plan. Bineînțeles, fără Mihai vodă.

— Înalt prea sfințite, cuteză Ieronim, ne obligă faptele lui.

— E dușmanul nostru, al Movileștilor, tinere !

— Iertare, ci eu cred că acel Mihai vodă s-ar cuveni să aibă doar un singur dușman : sultanul, înrobitorul românimii. De aceea pre sultan îl pun sub teascu al caznei.

— Zugravule, nu-ți temi capul ! ? E așa de frumos, și-ar fi păcat.

— Ba mi-l tem, înalt prea sfințite. Dar dacă Mihai vodă se întoarce de la împăratul nemțesc și dobîndește izbîndă, chiar frații Movilă ar cere să-i zugrăvesc chipul, alături de al mărișilor lor.

— Taci, Ieronime ! se sperie meșterul Ion.

— Vorbesc cu unul din cele mai luminate capete din cîte are Moldova azi ; și nu cred că-i primejdios să spun adevărul.

— Gîndești ca episcopul Crimca.

— Pe care ai avut înțelepciunea să-l vezi la Humor... Altminteri aș zugrăvi o singură pildă : a celor doi orbi, iar pe filacter aș scrie, verset din Matei 15, 14 : „Orbul pre orbul povățuind, amîndoi în groapă vor cădea“...

Mitropolitul zîmbi oleacă mîhnit, oleacă stingherit și îngrijorat : îi plăcea tînărul zugrav, dar știa că vodă Ieremia repede ar chema călăul. Întrebă :

— Tu m-ai zugrăvit în naos ? Ai folosit culori cam întunecate.

— Iertare, înalt prea sfințite, dar sînt numai purpură și lapis lazulli...

— Și așa cum stau, în genunchi, înțelege norodul că sînt sfetnic măriei sale ?

— Ești în naos, la rînd cu casa măriei sale voievodul și doamnei Maria. La Voroneț, mitropolitul Grigore Roșca s-a zugrăvit afară, de-a stînga intrării în pridvor. Ci, ferește-ne, Doamne, de ispita trufiei...

Asemenea vorbire fățișă, de-o nesăbuită îndrăzneală, îl năucea pe meșterul Ion ; pe mitropolit îl făcea doar să zîmbească. Și ca și Sofronie, Ion, cît era el de mare meșter, începea să se teamă : ..., „Tinerelul ista îmi fură și alișverișul și faima. I-am dat nas și mi-o ia înainte“...

Au plecat de la mitropolit cu făgăduiala că vor primi răspunsul pînă la lăsata secului de postul mare, după ce sfătuiește și cu măriia sa. Pe uliță Ieronim se întilni cu un căpitan din straja domnească și alți cunoscuți, se hărățiră din cuvinte șuguitoare :

— Te-ai însurat, zugrave ?... Cu o mută ?... C-o vădană ?... Cu o fecioară ?... Cu o ucigașă ?... C-o tîrîtură ?... Ori cu o sfință ?

Ieronim îi ascultă răbdător, zîmbind :

— Spuneți-i cum vreți. Ci eu jur că-i o pildă de neprihană.

— Zău ? Potirul crinului ?

— Pe chipul ei gînditor, cuvios, melancolic, liniștit înflorește suflet înrudit cu heruvimii.

— Parcă te ispiteau trupuri pietroase de zvîrlugă, ochi obraznici și vicleni, izvoditori de dragoste focoasă.

— Ca Teodora nu-i făptură pe lume !

— Te-a tîmîiat rău, dacă...

— Priviți-mă cu îngăduință, prieteni, și nu rîdeți de mine : sînt beat de iubire și fericit.

— Lăsați-l, flăcăi, și credeți celui bolnav de dragoste și orb, rîse căpitanul, împingînd cu umărul pe ceilalți. Haideți la han !

Dar în clipa aceea se ivi ucenicul Gligorie, strigînd :

— Meștere, tătarii au răpit-o pe Teodora !

Secundele nedumeririi se numărară grele, ca de plumb.

— Încotro au... gemu Ieronim. Spre Dorohoi ?... Străjeri, o sabie !

În cîteva minute, toți cinci erau pe cai și goneau spre răsărit. Pîlcul de tătari prădalnici făcea parte din cei veniți la Curtea domnească să-și primească simbria ; luptaseră în Țara Românească pentru Simion Movilă și, nemulțumiți de cît primiseră, furioși, căutau să-și sporească leafa, înhățînd ceva roabe. Pe Teodora o întîlniseră în ușa dughenei jupînesei Irina : o înșfăcaseră ca pe o pradă de preț. Gligorie auzise pe răpitor : „O vînd hanului !“...

Trecură apa Sucevei, în galop, și goniră înainte, nebunește. Oamenii întîlniți pe cale adevereau că trecuseră cinci tătari cu trei roabe legate pe cai. Îi ajunseră la Vlădeni, dincolo de Siret.

Ieronim, în frunte, se năpusti cu sabia asupra tătarului care trăgea de frîu calul pe care se afla, legată, Teodora. Străjerii se hărățiră cu ceilalți, prinzîndu-i în suliți : doborîră calul unuia și speriară pe cei care purtau roabele. Cea dintîi Teodora prinse frîul slobod cu dinții și trase tare, cu vînjoasă încordare, silind calul să se oprească, să se răsucească pe loc, în timp ce, lovit, tătarul se prăbuși în omăt. Înțelegînd că nu pot înfrunta următorii, ceilalți trei goniră spre răsărit, lipsindu-se de roabe. Ieronim descălecă, prinse calul care o purta pe Teodora și, cu mare grabă, îi desfăcu legăturile. Avea fața plină de

sînge și o dureau pîntecele și sînii striviți de lemnul șelei. O luă în brațe și-o așeză în șaua lui. La fel făcură și ceilalți străjeri, cu celelalte două fete. Prin Dumbrăveni, grăbiră spre Suceava. Ieronim și căpitantul intrară în Curtea domnească și se plîneră de fapta nohailor.

Auzind, doamna Elisabeta îl chemă pe Ieronim la dînsa, împreună cu Teodora :

— Voiam să te ocărăsc pentru schițele la peretele de apus al Suceviței ; ci aflînd că ai fost în fruntea celor care a dezrobit trei fete, te laud. Voi stărui pe lîngă măria sa să încuviințeze schițele tale.

— Cu Mihai vodă ?

— Da !... Dacă nu cumva primește ajutorul împăratului Rudolf și se năpustește iar cu război asupra noastră... Iar pentru soața ta, l-am chemat aici pe logofătul Stroici.

Teodora îngălbeni de emoție și de teamă ; îngenunche înaintea doamnei și a dregătorului :

— Rogu-vă nu mă osîndiți !

— De mai bine de un an, vorbi marele boier, ne-am încredințat că n-ai avut nici o vină întru moartea fiului nostru. Fii fericită cu iscusitul tău zugrav. A făcut un bun portret fiicei noastre Sofia.

— L-am văzut și eu, cuvîntă Elisabeta doamna. Faci și domnițelor asemenea portrete, acum, cît nu lucrezi la Sucevița.

Astfel, jumătate din luna februarie 1601, Ieronim și Teodora au locuit într-o cameră de oaspeți din Curtea domnească.

Văzînd portretul domniței Ecaterina, doamna porunci s-o picteze tot acum și pe dînsa.

— Dar să nu mă ții mult la pozat : trebuie să plec la Iași.

Lucrînd, pe nebăgate în samă, veni vorba despre împărăția otomană și despre Mihai vodă, despre Simion Movilă și împotrivirea muntenilor de a-l primi domn la Tîrgoviște.

— Greu să stea cineva pe scaunul unde a stat acel bărbat strașnic.

— Nu te sfiești să-l lauzi, în fața mea ?

— Ba mă sfiesc foarte, măria ta ; dar nu uit că tătarii care l-au slujit pe măria sa Simion Movilă au răpit-o pe Teodora. Și cine știe dacă nu cumva și neamuri mai înalte, care acum trăiesc bine sub ocrotire otomană, mîine nu vor fi roabe în harem.

— Adică și... eu ?

— Ferească Dumnezeu, ca suflet bun și frumusețe uimitoare ca a măriei tale să pățească asemenea nenorocire.

— Dacă n-ai vorbi atît de deschis și de îndurerat, te-aș da pe mîna călăului.

— Numai din mare dragoste și prețuire pentru măria ta, binefăcătoarea noastră, cutez a spune adevărul, fără lingușire.

De altfel vorbise așa și pentru că nu era mulțumit de portretul doamnei : îi scotea la iveală o frumusețe pe care o avea și o bunătate pe care Ieronim ar fi vrut s-o aibă. Doamnei însă îi plăcu. Îl puse alături și se privi în oglindă, comparîndu-se :

— Meștere, nu cumva mi-ai furat și sufletul ?

— Dacă pînza asta cu mărețul chip al măriei tale are și un dram de suflet, acela-i smuls din al meu și închinat măriei tale, ca unei zîne a Frumuseței.

— Rău îmi pare că măria sa n-are acum răgaz să-ți pozeze. Dar, la toamnă, te așezi la curte și-l pictezi, împreună cu coconii.

În adevăr, vodă era întru totul absorbit de grijile sprijinirii fratelui care, cu tot ajutorul tătăresc, otoman și leah, nu izbutea să stăpânească Țara Românească în întregime. Dincolo de Olt, Buzăștii hărțuiau lefegiii lui Simion Movilă și-l așteptau pe Mihai vodă să se întoarcă de la Praga și să pornească iară războiul întru unirea țărilor române, sub schiptrul său. Căpitanul de strajă știa că, trecînd prin Suceava, cu o parte din oastea care-l înfrînsese pe Mihai vodă la Bucov, cancelarul Zamoyski dovedise că Simion Movilă nu era vrednic a sta în scaunul unde, opt ani, poruncise acel bărbat cu totul deosebit : „E cel mai mare general al acestei vremi. Nu l-am bătut, ci l-am copleșit cu numărul. De trei ori a fost cît pe ce să mă spulbere cu toți hînsarii mei îmbrăcați numai în fier“... L-a întrebat pe Ieremia : „Ai atîta aur cît să ții la Tîrgoviște treizeci-patruzeci de mii de mercenari ?“ Vodă s-a cutremurat : „Aist frate, ambițios și nevolnic, mă sărăcește !... „Să se împrumute la Gazi Ghirai hantătar, că-l puteți plăti cu... prădarea țării, a rîs rău cancelarul leah. Dar mai întîi, sipetele cu aur pentru mine ! Că din Țara Românească m-am ales cu prea puțină pradă“. Apoi, cu mîhnire : „Lui Simion, soarta i-a hărăzit rol de măscărici. Îl vedeam slab, scheletic și urît, dar l-am aflat și foarte neprițit la treburile ostășești și politicești“. „E victima cumnatei Margareta, care se vrea doamnă, cu orice preț“

— Are o singură plăcere : să crească pupeze, rîse căpitanul de strajă ; apoi, împreună cu ceilalți tineri, se înfățișă cu daruri și cu firitisiri pentru Teodora : Acum am aflat ce fată minunată ești și te rugăm să uiți ocările necugetate și să ne ierți.

Pînă la Sucevița au călătorit călări, pe-o vreme cu zloată. Teodora povestea cum a brodat, pentru jupînese din casă și, mai ales, cum o cercetau cu ochi iscoditori și-o ispiteau cu întrebările :

— Mai cu seamă vor să afle dacă ți-am pozat... Le-am spus că n-ai prea avut vreme.

— Bine-ai făcut, Dorina. Nu-i bine să-și vîre pliscul orice bufniță în cuibul nostru.

— Mă-ndemneau : „Să-ți faci portretul, nevastă, că frumusețea trece“.

O dureau încă șalele, coastele și sînii striviți de hurducături și de funiile cu care o cetluse tătarul pe cal ; buza de sus, lovită de friu, i se umflase și se învinețise. Suferea, ci foarte bucuroasă era că scăpase teafără și că salvatorul se numea Ieronim.

— A doua oară mă scoți din gheara morții.

— Nu te-am întrebat pînă acum : de ce ai urcat, atunci, să fii zidită în turn ?

— Meșterii rostiseră numele tău : voiau să-ți îngroape umbra, ca în patru zeci de zile...

— Prostii ! Au trecut de zece ori patruzeci de zile și eu trăiesc, sănătos și teafăr. Și mai ales, fericit... Dar, mai știi ? Poate de aceea m-a chinuit mult simțămîntul unei înfiorătoare singurătăți. În unele momente mi se părea că între mine și oameni se deschidea o genune neagră.

— Am simțit : te trăgeai în pădure, pe Furcoi, pe Bercheza în sus, pe pîrîul Neagului, prin poiene și chiar pînă sus, în Obcina Mare.

— De unde știi ?

— Te-am urmărit. Uneori ți-am și cîntat.

— Deci tu... tu erai ?

— Da ; am crezut că pentru asta mi-ai dăruit fluierul. Și m-am străduit să învăț a cînta mai bine.

— În hoinărelele mele fără noimă, cununam singurătatea din mine cu singurătatea codrilor și gîndeam ori desenam, ici-colo, cîte un copac, o floare, o priveliște.

La Sucevița se auzise de răpirea Teodorei și de repeziciunea cu care Ieronim și prietenii suceveni au scos-o din gheara fugarilor. Starețul, călugării, lucrătorii îi primiră cu firitisiri și laude. Lelea Călina i-a îmbrățișat și i-a sărutat, plîngînd :

— Hulubeilor, cum era să vă pierd... Să dăruieți o icoană la biserica veche.

— Meritul este al Teodorei, care, cu dinții, a prins frîul calului și l-a scos din calea fugarilor.

În iarna asta, Sofronie s-a arătat prietenos, ca și înainte ; n-a mai pomenit nimic de neputința de a munci cu plăcere. Ci azi îl întrebă :

— Ți-a spus Teodora blăstămul meu ?

— Nu. Ce blăstăm ? nu-și aminti Ieronim cîteva clipe.

— Mult te iubește, dacă te cruță.

— Dacă m-ai blăstămat, sînt gata să te înțeleg.

— Cu bunătatea ta ori ești mai presus de fire, asemeni heruvimilor pe care-i zugrăvești, ori sameni cu cel mai mare năîng din lume.

— Și dacă sînt de amîndouă ? Cînd te știu prieten, inima mi se umple de bucurie ; cînd te simt dușman, parcă beau pelin. Vreau să împlînzesc dreapta mătăle mînie ; dar nu mă lipsesc, pentru nimic în lume, de ceea ce, cu dragoste și omenie, am dobîndit : iubirea Teodorei. Nici n-ar fi cu putință, pentru că Teodora sînt eu...

A zărit în colțul atelierului piatra neagră adusă, în spinare, de pe Sucevița. Îl fură un gînd revenit : „Am

zis că-i sculptez chipul“... Îl lăasă pe Sofronie să plece. Luă dalta și ciocanul și-o cercă : „Bună“... Febril, schiță pe o bucată de hîrtie chipul Teodorei, cu broboadă și burnuz. După ce făcu cinci modele, se hotărî : „Așa... cum arăta cînd am văzut-o întîi... Goală, o sculptez în marmură“. A cioplit mai bine de trei ceasuri, pînă a început să descifreze în piatră chip omenesc.

— Ieronime, te cheamă starețul ! îl strigă Sofronie.

Întrerupse lucrul, așeză piatra la loc, în colțul atelierului, sub scînduri, și grăbi spre stăreție.



**n care se află despre
schimbări de gânduri,
despre stîlpnici
și despre multe altele.**

În preajma Paștelui, Teodora a încondeiat treizeci de ouă roșii. Zece, cele mai frumoase, le-a trimis la Curtea domnească și cîte cinci mitropolitului Gheorghe și episcopului Anastasie Crimca.

— La drept vorbind, spuse Ieronim, așezîndu-și schițele ca să înceapă zugrăvirea „Cinului“, atunci aș fi mare meșter zugrav cînd aș face din Sucevița un ou de paști uriaș, așezat pe pajiște verde.

— De ce spui asta ?

— Pentru că oul încondeiat e modelul desăvârșirii în formă și culoare. La Florența, ucenicii lui Savonarola ziceau că frescele lui Fra Angelico nu pot fi sfinte pentru că-s prea frumoase. Eu cred, dimpotrivă : sfânt e numai Adevărul, Binele, Dragostea, Dreptatea și Frumusețea.

În anul acela primăvara a venit greu și părea ostentă. Dar îndată ce negurile s-au tras spre piscuri și-n vale, cerul s-a limpezit, dulgherii au înălțat schelele și zugravii au pregătit tencuiala, frământînd-o îndelung, pînă s-a făcut una cu inul tocat mărunt. Ca și meșterii Eli Ilarion și Ion, Ieronim dorea să dea frescei exterioare un ritm și o simetrie întru înlesnirea înțelegerii scenelor, cunoașterea chipurilor, citirea întîmplărilor povestite și de către neștiutorii de carte. Pe cele trei abside ale naosului și altarului au rînduit, pe șapte registre, de sus în jos, chipurile „Cinului“, de la cele duhovnicești la cele pămîntești : heruvimii, îngerii, apostolii, patriarhii, sfinții, mucenicii, schivnicii.

— Chiar pe mijlocul absidei altarului, drept spre răsărit, deasupra contrafortului mic, a ferestrei și a firidei, așezau tabloul lui Isus pe tron. Spre el priveau, din dreapta și din stînga, sutele de chipuri care alcătuiau „Cinul“.

În ziua de 30 martie, soarele a răsărit în senin și limpezime.

— Pornim ! a strigat meșterul Ion, ca la un început de bătălie. Azi dăm gata rîndul heruvimilor.

Și Ieronim, Sofronie, însoțiți de ucenici, au urcat schela pînă sus, sub streășină. Meșterul Ion conducea, de jos, măsurătorile și se îngrijea de tencuială și vopsele : se îngărășase și nu se mai putea ghemui sub acoperiș. Și-apoi îl cam usturau ochii. Neavînd încă

de zugrăvit stele, Teodora pregătea culorile și le da la mînă. După mai puțin de un ceas, cînd soarele urca deasupra pădurilor, aripile serafimilor, cîte șase la fiecare, măiestrit răsucite, colorate în verde, roșu și galben, se rînduiau asemeni unor pălării de floarea soarelui. Pe axul sau mijlocul absidei altarului, în rîndul heruvimilor, meșterul Ion a zugrăvit un cerc aurit, în care a înscris o stea în opt colțuri, ca să cuprindă înlăuntrul ei pe „Cel vechi de zile“, în strai alb, binecuvîntînd lumea, aurită de razele răsăritului. Pe la jumătate l-a cuprins amețeala și l-a chemat pe Ieronim să-l sfîrșească :

— Muncește, că năzuiești s-ajungi zugravul Curții domnești, dăruit cu pungi de aur.

— Una am primit, meștere, și-am dăruit-o Drago-mirnei.

— Da ?... Nu știu : ori ești șiretul șireților ori căpi-tanul proștilor.

— Meștere, de ce, uneori, neamul Șarpe mă batjoco-rește, urît ?

— Ei, nu te supăra și tu... Între meșteri nu se poartă nas de ceară.

În a treia zi au pornit rîndul al doilea, al îngerilor. După ce a colorat pajiștea verde, Ieronim i-a rînduit în pas ușor, ca într-un fel de dans domol, în straie bogate, cu poala veșmintelor tivită în culori vii și totuși calde, mătăsoase, îmbinînd armonios albul cu verdele, cu galbenul, cu roșul, cu castaniul. Mișcarea aripilor, arcuită, ca și cum și-ar lua zborul. Sub strai-ele în fluturare, Teodora ghicea mlădierea trupuri-lor ; capetele, oleacă aplecate, se veseleau în lumina izvodită din cercul de aur. Fiecare înger poartă într-o mînă lancea și în alta un disc alb.

Meșterul Ion îi zorea mereu și-i ocăra :

— „Isus Emanuel“ e... chircit ! Pipernicit ! Fără har...

— Dacă-l făceam mai mare stricam armonia „Cinului“. Uite, mai așez un heruvim aici, dedesubt, ca o floare cerească și-i dau lui Isus impresia de plutire, spre înalturi. Este ?

— Mda... Pe toate le răstălmăcești, firoscoșule !

— Și te rog să ai răbdare pînă la înlăturarea schelei, cînd putem cerceta lucrarea de jos, de acolo de unde o va privi toată lumea.

Ion tăcu ; cîrti, în locu-i, Sofronie :

— Mare meștere Ioane, nu te pune cu jupîn Ieronim, zugravul Curții domnești...

— De cinci zile trudiți la zugrăvirea îngerilor înșiruiți sub zborul heruvimilor, ca o strajă a dreptății și a păcii, a surîs Teodora cu îndurerare. V-ați întrecut în a le pune aripi ușoare ca fulgul și filfîitoare ca visul. Și nu-i nimerit a vă mai înțepa cu ac înveninat de răutăți.

— Așa-i ! Vă-ncredințez că-s gata să răzăluiesc totul și să pictez altul.

— Nu cumva să strici mîna îngerului meu !

Teodora așteptă cîteva clipe și fiindcă Ieronim tăcea :

— Cînd lucrați, domnia ta meștere Sofronie, la îngerul din dreapta și Ieronim la cel din stînga, sprijinitori ai lui „Isus Emanuel“, întruchipați prietenia și frăția întru săvîrșirea unui fapt de samă.

— Mda. Vorbești înțelept și cuminte. Și, ca și Ieronim, te-arăți neîngăduit de îngăduitoare. Cum de v-ați întîlnit și ce nemernică soartă v-a pus împreună ?

— Dragostea, bădiță ! se bucură Ieronim, văzîndu-l înclinat spre împăcare. Ea a luminat calea apropierii

noastre. Și, te rog, șterge cuvîntul... nemernică din dreptul soartei noastre.

— Îl șterg ; dar mă tem c-or să vă tîrîie cîinii, ble-gilor ?

— O să îmblînzim și cîinii turbați, și tigrii și leii...

La jumătatea lui aprilie, asupra obcinelor s-au abătut neguri și ploi, cu înspicări de zloată, așa că meșterii n-au mai putut urca pe schelă. Chiar dacă acoperișul îi apăra de picurii de ploaie, fulgii le înghețau mîinile. Și apoi pe Sofronie îl chinuia o vrăj-mașă durere în oase. S-au retras în chilii să zugră-vească icoane. Pe Ieronim, Eli Ilarion l-a poftit să-i ajute la planurile Dragomirnei. Lucra cu rîvna de a învăța cît mai mult din tainele arhitecturii. Au ho-tărît ca turla acestei biserici să fie placată cu lespezi de piatră sculptată și, în patru zile, Ieronim a de-senat și cioplit rozete din piatră.

Cu o săptămîină înainte de Sfîntul Gheorghe s-au ridicat negurile și au reluat lucrul. Dar un crainic de la Curtea domnească l-a chemat grabnic pe meșterul Ion ; Ieronim a rămas singur, cu ucenicii. Deasupra firidei din axa absidei altarului zugrăvi, pe tron, în unghi, de aur, pe Fecioara, în strai de purpură, cu Isus pe genunchi, îmbrăcat tot în aur, străjuiți de patru îngeri, înclinați în rugă. Privind de jos, So-fronie părea că se bucură de măreția chipurilor și strălucirea culorilor.

— Îmi pare mie sau și asta samănă cu...

— Samănă, firește, cu cea care s-a făcut, cu totul, aidoma mie.

— A, da !... „Teodora sînt eu...” În stînga urmează proorocul Moise, nu ?

— Da. Vrei să-l faci matale ?

— Vreau...

Dar după ce cercetă schița cu luare aminte, se răzgîndi :

În stînga poartă un medalion cu Fecioara Maria și în dreapta un filacter... Zugrăvește-l tu ; mie nu mi-a ieșit acest prooroc nici în „Judecata din urmă“. Și-apoi durerea din oase mă seacă la inimă.

A treia zi, cînd erau gata încă patru prooroci, în dreapta și în stînga tabloului Fecioarei, se-ntoarse meșterul Ion de la Suceava :

— Meșterilor, măria sa nu ne îngăduie să zugrăvim „Asediul Constantinopolului“. S-ar putea supăra sultanul și...

— Hm... încruntă Ieronim sprînceana ; știe tot norodul că respingerea ismailitenilor sub zidurile Constantinopolului este rodul „focului grecesc“ și al însuflețirii norodului prin „Acatistul Fecioarei“. Dacă nu zugrăvim „Asediul“, „Acatistul“ rămîne fără înțeles.

— Tocmai de acest înțeles se ferește măria sa.

— Asemenea tablou e o moștenire de la Petru Rareș.

— E poruncă !

— Nu pot împlini porunca asta. Poftim sculele !

Ion înțepeni : nu se aștepta la asemenea împotrivire.

— Te rățoiești de pomană ! se răsti batjocoritor Sofronie. Punem altă poveste acolo și... gata ! Ce-i a zugrăvi cinci coți de perete ?

— Nu pricepeți că ne ciuntește planul ? Și-apoi, dacă nu ne îngăduie „Asediul“, cum o să ne lase să zugrăvim chipuri din istoria românilor ? Mă plîng mitropolitului.

— Cum adică ? Treci peste mine ?

— Nu vreau asta ; dar poate o rog pe doamna Elisabeta.

Starețul și Eli Ilarion s-au învoit să ceară ajutorul mitropolitului. Au pierdut patru zile pînă i-a primit. Ieronim s-a înfierbîntat, arătînd schițele și grăind despre înțelesul acestei scene zugrăvită la loc de cinste, la Probota, la Humor și Moldovița.

— Fac, înalt prea sfințite, cetatea Sucevei și la ziduri pun să lupte pe Ștefan și Petru Rareș, cu vitejii lor...

— Au nu înțelegi, tinere zvăpăiat, că tocmai asta nu vrea măria sa ? Cum ? Cînd se ține domn cu ajutorul sultanului, cînd tot cu același sprijin l-am făcut domn la Tîrgoviște pe fratele nostru Simion, vrei ca pe zidurile ctitoriei noastre să înfățișăm lupta cu musulmanii ? De ce nu gîndești puțin ?

— Puțin ? Dimpotrivă ! Gîndesc mult și de mult.

— Ieronime ! strigă Ion, speriat.

— Turnul Nebuisei, e-aproape, răcoros și întunecos, în stare să stingă orice ardoare nesăbuită... Dar, ca să nu vă supăr prea tare, m-am și gîndit ce să puneți în loc : Moise primește tablele legii. Asta nu supără pe musulmani : îl au și ei, ca proroc.

— N-ar fi mai bine, dacă-i așa, să-l punem pe Mahomed ?

— Meșterilor, cum cutezați a vă înfățișa cu un tînăr atît de nestăpînit, de trufaș, de obraznic ? se înfurie mitropolitul.

— Ingenunche și cere iertare ! scrișni meșterul Ion, cu mare spaimă, spre Ieronim.

— Înalt prea sfințite și meșterilor, m-am pomenit de la mumă și de la tată român și pentru asta nu-i iertare.

— Te iert, totuși, se răzgîndi mitropolitul, repede îmbunat, dacă-mi aduci o schiță cu Moise primind tablele legii. Ai înțeles, tinere ?

La han, meșterul Ion își descărcă toată furia, dar Eli Ilarion îl apără :

— Dacă nici tinerii n-ar mai cuteza, atunci pentru țara asta dreptatea ar pieri de istov. Ieronime, nu-ți pune cenușă în cap ; dar, deocamdată, leagă armăsarul cum zice stăpînul, chiar de-l înhață lupul.

Cum ajunse la Sucevița, împreună cu Teodora, Ieronim măsură locul de sub fereastra a doua a pro-naosului, pînă la stîlpul pridvorașului de miazăzi și schiță trei scene din viața lui Moise, iar în stînga, imaginează o scenă cu martiriul călugărilor din muntele Sinai :

— Nu vor să arăt cum ne apărăm ? Voi arăta cum ne măcelăresc !

— Tot nu te cumințești ? întrebă meșterul Ion.

— Mă duc eu să cer încuviințarea mitropolitului, meștere.

— Crezi că te las ? Eu răspund de această lucrare !

Dar mitropolitul porunci să vină Ieronim. Îl ascultă cu suris blînd :

— Deci mucenicii de la muntele Sinai. Bineee...

— Acolo unde Moise a dat tablele legii, cu porunca „să nu ucizi !“ Am schițat, în spate, o cetate cu zece turnuri, iar în față trei călăi cu iataganele, desprind capetele din trup. O scenă sălbatecă, dar, deasupra ei va sta, în raze de aur, în arc și în două stele cu cîte opt colțuri, Fecioara ca împărăteasă.

— Călăii au chip și îmbrăcăminte otomană ?

— Da, înalt prea sfințite. Sînt cei care au tăiat sute de mii de români.

— Hm... Să rămînă aceste patru scene. Cine o avea ochi de văzut să vadă și minte de înțeles să înțeleagă.

Și-acum, cere iertare pentru înfruntarea de data trecută.

— Îngenunchi și mă rog de iertare, înalt prea sfințite. Acum știu că, în adîncul inimei, ai fi mai bucuros să trăim acea vreme cînd înalt prea sfinția ta să-mi ceri iertare.

— Tinere, tinere, aprinsă inimă și ascuțită minte ai... Ci asta nu-i chiar așa de rău.

În frămîntările lui Ieronim din acele zile, Teodora a fost ca o adiere de liniște și ca un îndemn să nu se lase înfrînt :

— Lucrurile însemnate se cîștigă greu și cu răbdare multă.

Reîncepură lucrul la șirul profețiilor. Ion se opri asupra lui Moise, cercetîndu-l cu luare aminte : chip sever, aspru, pas larg, mantie în falduri multe, mișcate de vînt, cu cornul în creștet, cu filacterul vălurit în dreapta și cu medalionul Fecioarei în stînga, vestește pe Mesia. Alături, regele David stă mîndru în larga-i mantie căptușită cu hermină. Ceilalți prooroci înaintează cu pas larg, desculți, pe covor verde, grăbiți, parcă s-ar întrece care să ajungă cel dintîi să vestească nașterea. Sînt tineri, ca Daniil, bătrîni ca Zaharia, înfățișați cu bărbi și plete sau spînateci, în straie puternic colorate în roșu, alb, verde, galben, castaniu, cu falduri bogate fluturate în toate direcțiile, semn al vieții lor zbuciumate și al vremilor vîlvorite. Pe tînărul prooroc Daniil l-a îmbrăcat în tunică înflorată, aurie, fără mîneci, iar pe deasupra mantie albastră cu tiv lat, de aur.

— De bună samă că nu arăta așa cînd l-au aruncat în groapa cu lei, zîmbi Ieronim, ștergîndu-și stropii de boiele de pe frunte și obraji.

Toți prorocii poartă filactere mari, albe, ca niște stindarde ale păcii, fluturate în vînt. Șirurile de heruvimi, îngeri și proroci, au cuprins spațiul pînă la arcurile firidelor și pînă la capetele de sus ale contraforților.

În zilele următoare meșterii au împărțit în două ocnița de deasupra ferestrei de răsărit a altarului : în partea de sus, sub arc, l-au zugrăvit pe „Isus mare preot“, tot pe tron în unghi. L-au îmbrăcat în purpură, cu felon și guler alb, cu cruci mari negre, cu coroană de aur ; l-au străjuit cu patru îngeri ; doi în spatele tronului și doi în spațiile care despart ocnițele în dreapta și în stînga. În firida alăturată au așezat-o pe Fecioara Maria și pe „Ioan înaintemergătorul“, cu cîte un înger însoțitor, toți cu capul ușor înclinat spre Isus. În toate celelalte firide au zugrăvit apostolii, cîte doi, cu cărți și cu rotuli cu stihuri întru slava lui Mesia. Pe fiecare pilastru care desparte ocnițele au pictat cîte un înger, în mers calm, demn, ca și apostolii, spre același Isus.

— Ce liniștite și blinde sînt chipurile din acest rînd... observa Teodora. Parcă sînteți alți pictori, nu cei care au zugrăvit pronaosul.

— Da, am vrut să mai domolim, cele vijelii, surîse Ieronim. Dar ia deschide erminia și vezi cum au murit : Petru, răstignit cu capul în jos, la Roma, din porunca lui Neron împărat ; lui Pavel i s-a tăiat capul cu sabia ; Andrei răstignit sub un măslin ; Toma geamănul „se împunge cu sulițe de cinci slujitori, în India, pre un munte“ ; Vartolomeu răstignit ; Simon din Cana Galileii, Matei și Marcu arși de vii ; Iacob spînzurat pe cruce. Numai Luca evanghelistul „a adormit în pace“... în patul lui.

Teodora urmărea așezarea culorilor pe ziduri, palmă cu palmă și pensulă cu pensulă : „Trăiesc împodo-

birea Suceviței ca și cum ar fi înhobotarea mea ca mireasă“. Apoi, cînd a început iar să picteze stele pe cîmpul cerului albastru, a simțit că-i cresc aripile bucuriei. Și bucuria îi sporea ori de cîte ori putea lămuri lui moș Andrei ori vreunui călugăr dornic a ști cîte ceva din minunile apărute pe ziduri :

— Lucrați ca la Moldovița și mai frumos, meșterilor, îi lăuda prisecarul. Aici e teologie înaltă, nu povești și eresuri de-ale mele.

Paștele l-au sărbătorit la Putna, trecînd peste deal pe cărările Berchezei, cu caii de căpăstru, ca să ducă în șa panerele cu pască și cozonac plămădit de Teodora și Călina. Singur Sofronie a mers pe cal. Scuturați de griji, s-au veselit cum se cuvine, la o zi ca asta. Sofronie a tras clopotele, la înviere, cu meșteșugul lui vestit, iar la masă i-a desfătat pe toți cu glume și vorbe iscusite. Teodora nu-l văzuse nicicînd așa de omenos. Doar pe Ieronim l-a mai înțepat c-o zicală : — Dacă ai apucat mîța de coadă, învîrte-o strașnic: altfel se răsucește și te mușcă.

La întoarcere, au pornit lucrul la rîndul al cincilea ; mare sobor de patriarhi, papi, episcopi, înșirați în ocnite și pe pilaștri, toți cu evanghelii în mîini, îmbrăcați în scumpe și viu colorate veșminte, împodobite cu înflorituri de aur și purpură. Aici, Ieronim și Sofronie începeau modelul podoabelor, iar ucenicii și Teodora le continuau, după schiță, cu tot mai bună deprindere.

— Ca zugrav, știu că, prin truda gîndului și a mîinilor mele înviez scripturile și istoria spre a întipări în inimi, mai adînc, Adevărul, se destăinui Ieronim. Căci fresca nu-i doar veșminte și chipuri omenești, ci și gîndire înaltă, parabolă cu tîlc adînc, cutremurător.

În axul central al absidei, în rîndul al cincilea, Sofronie a pictat simbolul împărtășaniei : un potir de aur, sprijinit pe arcada ferestrei, străjuit de heruvimi, iar înlăuntru Isus gol, ca spirit. Îndată după duminica Tomii au trecut la registrul al șaselea : numerosul șir al sfinților și martirilor. Unii tineri și zvelți. Alții bătrîni și gîrbovi. Cîte doi sau cîte unul, se înșiruie drepti, aproape nemișcați.

— Vioiciunea, prospețimea, viața le tălmăcim doar prin faldurii straielor și prin jocul culorilor : verde, cenușiu, alb, albastru, roșu, galben, liliachiu... toate rînduite așa fel ca să desfete ochiul.

La registrul al șaptelea au trecut cu oarecare îngrijorare : iar aveau de înfățișat pustnici, stîlpnici, anahoreți, fiecare cu povestea lui, cu chipuri foarte deosebite, și ca vîrstă și ca înfățișare. Unii îmbrăcați în straie drapate cu multe falduri, tivuri și gulere late. Alții, goi, cu bărbi pînă în pămînt, răsucite precum caierele în furca de tors. Unii, cu plete-n vînt. Alții, pleșuvi ca oala. Unii desfășură filactere. Alții binecuvîntează. Pe fața celor patru contraforturi mari, jos, la temelie, au zugrăvit cîte un stîlpnic, stînd în scobitura capitelurilor, ca în niște cristelnițe.

— Sînt cei mai aproape de pămînt, lămurea Ieronim, zugrăvind, pe contrafortul cel mic din axul absidei altarului, pe Ioan Botezătorul. E trist și amărit nașul lui Isus, ca unul care-și cunoaște durerosu-i sfîrșit : capul tăiat de Salomeea, la porunca lui Irod. Și ca să arăt că-și știa ce-l așteaptă, iată, îl zugrăvesc purtîndu-și el însuși capul înșîngerat pe tavă.

În inserare, Teodora cerceta chipurile și mișcările, căutătura ochilor și simbolurile purtate în mîini și le citea povestea ca într-o carte. Iată-l pe acesta, în strai castaniu, cu tivuri albe ca blana herminei, cu mantie vișinie și cu pieptar alb : cu stînga ține

un drac de păr, cu dreapta gata a-l pocni, cu o măciucă grea, cu trei capete, așa ca să i se potrivească zisa prisecarului : „Nichita omorătorul de draci”.

Întins pe iarbă, Ieronim privea cînd cerul limpede de mai, cînd pămîntul îmbrăcat în iarbă verde, fragedă și i se veselea inima că personajele zugrăvite de el păseau pe o iarbă asemeni proaspătă, de-un verde auriu, moale, catifelată.

— Ce bine gîndit-ai așezarea stîlpnicilor, aici, în partea de jos a contraforților : parcă ar sprijini, pe umeri, tot noianul de mărimi din cele șapte șiruri ale „Cinului”, pînă sus, la heruvimi.

— Să pară că totul plutește într-o lume de poveste, Teodora.

— Au fost, oare, oameni care au stat ani de zile cocoțați pe un stîlp ?

— Zugrăvindui-i, gîndeam chiar că tu ai puterea stăpînirii de sine mai mare ca anahoreții. Iată-l pe Simion, urcat pe un stîlp înalt, cu multe zeci de trepte, să fie cît mai aproape de cer. Să nu-l ajungă și să-l spurce patimile și nălucirea poftelor pămîntești. Să audă doar glasul îngerilor și, împreună cu ei, să cînte. Să se ferească de cei care-l ispitesc cu podoabe de aur, argint și mătase, olmazuri și diamante. Să nu simtă, mai cu seamă, chemările muierilor curve, care cercau a-l ispiti, în fel și chip, spre desfrînare... Cică, de acolo, de sus, a prorocit că se va abate mînia cerului asupra Antiochiei, pierzînd-o cu foc, sabie și moarte. Spune povestea că n-au scăpat decît cei veniți la stîlpul lui Simion, cerșind tămăduirea de boli trupești și duhovnicești.

— Lasă predica asta uricioasă ! rîse Sofronie, apropiindu-se. La masă, hulubeii Domnului.

— Mergem... Dar să știi că au fost și poate vor mai fi oameni care iau asupra lor netrebnițiile semenilor

și cată a-i tămădui de bolile cele mai rele. Uneori se întâmplă ca ei înșiși să se molipsească și să se preschimbe în haznaua ticăloșiei întregii lumi.

— Așa-i ! rânji Sofronie. Dar acum mi-i foame.

A doua zi au continuat să desăvîrșească lucrul la registrele „Cinului“, dregînd acolo unde se ivea cîte o nepotrivire, cîte o culoare slabă. Sofronie trebuia să zugrăvească straiul a doi sfinți, pe partea dinspre miazănoapte, dar n-avea chef de lucru, ci de vorbă.

— Teodora, știi cum a ajuns Pafnutie stîlpnic ? Credincios și filozof fiind, a izbăvit o curtezană frumoasă, Thais, de păcatul preacurviei. A îndrumat-o spre călugărie. Vestindu-se că face minuni, lumea de pe lume s-a strîns în jurul stîlpului. Șchiopi și paralitici, leproși și leproase, cu țîțele mîncate de hultanii cei nevăzuți ai molimilor, toți se-ncolăceau la temelia stîlpului. Au venit și pehlivani fără cusur, și negri buzați, și negrese cu coapsele lucioase ca abanosul, și femei de la hanuri mult sulemenite. Au venit și ciobani cu cașuri dospite și neguțători de tămîie, dornici de repede îmbogățire din fumul tămîierilor. Au venit și sute de femei sterpe să-și frece coapsele de piatra stîlpului, în nădejdea că pîntecele lor va prinde rod... Pafnutie privea totul cu milă și scîrbă. Dar, odată cu acest iarmaroc, se iviră și hulpile ispitelor, scheunînd și dînd tîrcoale stîlpului, în vîrfurile căruia se canonea Pafnutie și făcea minuni. Și, de la o vreme, ispitele l-au preschimbat pe bietul stîlpnic într-un viespar de gînduri rele și parșive. Mai ales pofta de muiere se strecura în el ca o dulceată și ca un venin, cînd arzîndu-i, cînd înghețîndu-i măduarele. Și știi cum a sfîrșit ? Nu ?... Ispitele l-au pus sub stăpînirea necuratului, l-au silit să coboare de pe stîlp, să alerge la mănăstirea unde Thais, curva cea mare, se călugărise. Ardea de pofta împreunării cu dînsa. Dar femeia nu

și-a mai cunoscut prietenul și binefăcătorul. S-a speriat și a fugit din calea-i, sictirindu-l ca pe-un nebun, precum și era.

— Bădiță, se întristă Teodora, pilduirea mătăle mă înspăimintă.

— Asta am vrut : toată noaptea am visat că tu ești... Thais.

— De ce nu ne lași, bădiță, să ne trăim cumintea noastră viață ?

— Pentru că mi-i scîrbă de orice năîng, băiete, care se crede fericit.

— Teodora, te rog cîntă o doină din fluier, poate mai potolești usturimea din inima bădiței.

Teodora aduse fluierul din chilie și porni zicere de dor și alean. Cîteva momente, Sofronie tăcu, înduioșat și îngroșînd culoarea din straiul unui mucenic ; sub pensulă culoarea învia, vibra. Dar, deodată, își aminti că femeia doinea pe fluierul dăruit de Ieronim încă de pe cînd era mută... „Eu o pleftuream, iar el“... Și cugetul i se oțeti așa de tare, încît și culoarea straiului pictat ieșea vineție.

— Bădiță, mai moaie, te rog, penelul în albastru, sfătui Ieronim.

Sofronie privi zidul, cu ochii măriți de mînie, izbi pensula de schelă, sfărîmă ulcica de vopsea, coborî și ocoli biserica, năuc ; apoi urcă în clopotniță și, fiind ceas de vecernie, înșfăcă funiile clopotelor și le trase, furtunos, ca la război și ca la îngropăciune. Teodora și Ieronim se întristară ; priviră în gol, iar gîndurile li se priponiră în neștire.

— Credeam că s-a lecuît, dar nu. Dospește pizma în el.

Prisecarul se apropie și se așeză pe iarbă, gemînd moșnegește :

— Pentru că-mi desfățați privirea și sufletul, meșterilor, în sara asta, răsucesc o luminare și-o aprind pentru voi, prinos.

— N-ai vrea să ne-o dai s-o folosim în chilie ?

— Vă dau una făcută din două sloiuri de ceară, dacă-mi îngăduiți s-o așez eu în policandrul pe care...

— Adică să te invităm în chilia noastră ? Poștește, moșule, pînă nu asfinte soarele.

Lăsară sculele pe schelă și urcară în turn. O fășie de raze aurii intra pe fereastra rotundă și lumina perețele zugrăvit. Prisecarul se opri în ușă, se frecă la ochi, se scutură din toată făptura-i și se lăsă în genunchi, suspinînd :

— Ce minune, maistorașule... Ce minune ! E vie... Trăiește !

Teodora îl luă de braț și-l așeză în jilț. Cu ochii țintă la tablou, prisecarul stătu fără grai pînă cînd smocul de raze se stinse și chipul femeii din tablou se acoperi de misterioase văluri aurii.

— Ieronime, fiule, acopere-o c-o pînză, o pînză de mătăasă, că-i sfîntă și nu se cade s-o pîngărească vreun nerod ori smintit.

Teodora se așteptase să-l vadă făcîndu-și cruce, stupind și fugind ca de ducă-se-pe pustii... Se plecă și-i sărută mîna :

— Nimeni n-ar putea să-i spună lui Ieronim un mai frumos cuvînt de laudă.

— Și eu m-am temut, moș prisecare, c-ai să te mîinii și-ai să mă ocărăști.

— Te laud pînă la stele, fiule : ai ridicat frumusețea femeii sus, spre stepena sfînteniei. Te laud, dar mă tem... Mă tem, feții mei, că aici s-a încuibat pizma și umblă ca năpîrca să muște din ascunziș, neîngăduind mîna și inimă de aur ori har ca al vostru. Ci eu jur să

vă ajut, ca un părinte pre fiii săi, izvoditori de împăcare, dragoste și frumusețe.

Cînd aprinseră policandru cu șase brațe, prisecarul văzu și tabloul „Izgonirea Agarei“. Se așază iar în jilț, coplesit.

— Acum pot să mor : văzut-am necrezute frumuseți.

Amurgise cînd coborîră din chilie : trei oameni purtînd o comoară în inimi. Se opriră în mijlocul ogrăzii. Luna sus, pe boltă, spoia cu argint poporul de chipuri de pe abside. Sofronie se apropie, tăcut : osteneala și dangătul asurzitor al clopotelor potolise fierberea din el. Cu o undă de bucurie pe obraz, privi pictura și nu știa cum să înceapă vorba. Se întoarse către prisecar :

— Moșnege, la acest norod de sfinți, îngeri și mucenici, n-ai găsit nici o poveste ?

— Mă copleşte frumusețea, meștere și nu cutez.

— Ieronime, simți Teodora nevoia să întrebe, de ce pare așa de trist îngerul acela ?

Răspunse prisecarul :

— Poate-i cel care a venit la Dumnezeu și a zis : „Doamne, tare-s trist și amărit“. „De ce, îngere ?“ „Ochii unei pămîntence mi-au picat așa de dragi, cît nu-i modru să-i mai uit vreodată“... „Ai cui sînt ?“ „Ai unei păstorițe — paște oi albe pe cîmp verde. Mi-aș da viața mea cea îngerească pentru ochii ei asemeni seninului“... Dumnezeu chibzuiește : „Să-i dau drumul pe pămînt la ciobănița cu ochii albaștri ? Să nu-i dau ? Nu ! E treabă cu primejdie ; dacă află de fete frumoase, mi se risipesc toate cetele îngerești și rămîn fără strajă“. Și-atunci ce credeți c-a făcut Atotputernicul ? I-a prefăcut pe toți în stele luminoase, lucind de fericire că, tot timpul, pot privi lumea pămîntească. De bună samă că și îngerul cel îndrăgostit a devenit stea. Dar el nu strălucea de bucurie, ci mereu scăpăra, împrôscînd scînteii asupra ce-

ru lui. Pasămite plîngea după fata păstoriță. Văzînd așa, Dumnezeu iar s-a temut. Și ca s-o dreagă și pe-asta, ce-a făcut ? A dezlipit steaua plîngătoare de pe cer și-a aruncat-o cu atîta putere încît s-a fărîmat în mii și mii de fărîmituri sclipitoare. Acele fărîme de stea s-au făcut licurici. Și de-atunci seara sclipesc prin poiene, în jurul fetelor frumoase.

— Moș Andrei, pentru că noi bărbații asta sîntem : niște licurici care cercăm a sclipi în jurul fetelor frumoase, am să pictez și povestea asta, în trei tablouri, pe zidurile chiliei noastre...

Luna urcase pînă la mijlocul cerului. La asfințit, soarele, pogorît afund sub zare, mai tivea culmea Obcinei Mari cu lumină portocalie.

— Îndrăcit ești, moșnege ! șugui Sofronie. Spui povești cu tilc și uiți că femeia asta, nevastă de meșter zugrav, gata a deveni zugravul Curții domnești, nu și-a muls bivolițele...

— Adevărat, bădiță ; am să cerc să-ți îndulcesc șaga asta amară cu o oală de lapte cald.

— Ai început și tu a grăi în pilde ?

— Mă obligi, bădiță.

Ca de obicei, venind în Sucevița, episcopul Anastasie Crimca urmărea, cu multă luare aminte, fiecare chip zugrăvit.

— Săvîrșiți lucru de mare laudă, s-a rostit față de toți meșterii.

— Am muncit cu osîrdie, dădu răspuns meșterul Ion. Măria sa poate fi fericit că ne are.

— Numai că unul dintre noi, hm ! ieni Sofronie, cam ia munca asta în derîdere : „Facem, zice, niște bieți schivnici, cu chipuri prelungi, uscate, cu ochi holbați, caraghioși ori amenințători, spăimîntați sau înspăimîn-

tători. Bărbi slut de lungi și răsucite. Noroc că purtătorii lor sînt țepeni ; altminteri s-ar împiedica în ele și-ar cădea în rît“...

Toți întoarseră capul spre Ieronim, care rîdea cu gura mare.

— N-am spus chiar așa, dar...

— Dar ai gîndit și mai rău ! N-ai spus tu că de-acum încolo, în țara asta nu se va mai zugrăvi într-acest fel?

— Am spus ! Cu înțelesul că noi, aici și acum, atîngem culmea acestui stil de frescă moldovenească, începută cu învățatură de la Athos și Bizanț.

— Adică vrei să ne... papistășim, zugrăvind ca talienii ? Sfinții ca haidamacii, iar sfintele goale ca muierile de pe la hanuri. Ereticule !

— Ce zici, prea sfințite, de șuguirile astea ? întrebă starețul, zîmbind.

— Zic că m-am hotărît : pentru ctitoria mea de la Dragomirna, îl iau ca meșter zugrav de frescă pe Ieronim.

— Cum adică ? se întunecă meșterul Ion. Noi care lucrăm după tipicul moștenit de la Ștefan vodă, să fim dați de-o parte ? Iar cel care a zugrăvit bărbile cele mai lungi și schivnicii cei mai schilavi să rîdă de...

— Meștere Ioane, îl potoli Eli Ilarion, băiatul a dovedit că știe a face bine, chiar foarte bine, ceea ce a învățat de la înaintași. Și nimeni nu poate sili tinerii a gîndi aidoma nouă.

— Așa-i, se alătură starețul : tinerii trebuie să pășească mai departe. Dar și noi cuvine-se a priveghia ca pasul să nu fie greșit.

Nici Sofronie, nici Ion nu mai cîrtiră cu glume răutacioase.

Trecură la zugrăvirea fațadei de miazăzi, în dreptul gropniței și al pronaosului ; filozofii și „Arborele lui Ieseu“, „Acatistul“, „Pocrovul“ și primirea tablelor

legii. „Arborele lui Ieseu“ a intrat, în întregime, în seama lui Ieronim ; cunoștea mulțimea seminției regelui David și înțelesurile chipurilor, numelor și încrengăturilor de neamuri. Pentru Sofronie era o treabă mult prea încâlcită, iar pe Ion, ca un făcut, tocmai acum îl poftea Irina la Suceava.

Ieronim a găsit ajutor de preț la Gligorie și la Teodora care, după stăruitor exercițiu, au ajuns îndeminateci zugrăvi de chenare florale. La toate bisericile zugrăvite pe din afară, motivul iconografic, numit și „Trupina lui Ieseu“, înfățișa genealogia lui Isus. Moldovenii îl preferau pentru însușirile-i decorative. Ca să izbutească lucrarea, Ieronim a mai desenat-o încă o dată, pe hîrtie groasă, de mărimea zidului.

După ce a stabilit, ca și la „Cin“, un ax central, a fixat jos locul lui Ieseu culcat pe stîncă, drept rădăcină și a lui David, ca tulpină, a urcat pînă la cerul întruchipat prin șirul heruvimilor, ca să zugrăvească înțîiul medalion. După aceea, pe patru încrengături ca niște vrejuri de viță, răsfirate armonice, pe tot spațiul, a așezat, în corole sau cunune de crenguțe verzi ori de frunze de acant în multe culori, chipul celor din același neam, cîte șapte pe rînd, în dreapta și stînga.

— Eu zugrăvesc șirul de heruvimi de sub strașină, s-a oferit Sofronie.

Dar, după un ceas, i s-au stîrnit junghiuri în spina-re-a-i bolnavă și s-a oprit ; stînd jos, pe schelă, bălăngănindu-și picioarele, i-a dăscălit și ocărit pe Gligorie și Ispas, pînă au scos niște heruvimi pe plac.

Vremea caldă, cu ploii rezezi și înseninări limpezi, îl ajuta pe Ieronim să lucreze cu spor. Pe fundalul albastru precum cerul de primăvară a pictat ca pe niște miezuri de floare, grațioase și gingașe în multe culori.

chipurile oamenilor pomeniți în „Facerea“. Model îi sta „Arborele lui Ieseu“ zugrăvit la Voroneț, Humor, Moldovița, Sfântul Gheorghe din Suceava și Probota. Dar a pus și multe de la el. De pildă, la Voroneț, „Trupina lui Ieseu“ e înconjurată de filozofii cei vechi; aici filozofii se rînduiesc, cîte șapte, de o parte și de alta.

— Parcă toți paisprezece ar priveghea cum dreptul Ieseu își zămislește stufosul lui arbore. Filozofi ori... moașe ?

— De-amîndouă, bădiță, pentru că rodul cel mai înalt al arborelui întruchipează Înțelepciunea, Bunătatea și Adevărul, dar și Frumusețea. Și-apoi la Voroneț filozofii sînt în floarea vîrstei, pe cînd eu, afară de Aristotel, îi fac bătrîni, cu bogate bărbii albe, în straie strălucite, cu coroane pe cap : împărați ai gîndirii și înțelepciunii, lămurea pentru Teodora.

— Dar acesta...

— Platon.

— ...de ce poartă pe cap un sicriu cu un schelet ?

— Credea în metempsihoză, ca indienii, că sufletul omului trece dintr-o ființă în alta. „Cetatea Eghipe-tului“ o fac asemeni cetăților din Transilvania : ziduri albe și galbene, acoperișuri roșii, turnuri ascuțite.

Starețul Mitrofan ținea mult să vadă cum, în mijlocul încrengăturilor, o zugrăvește pe Maria, așezată în tron. Și, văzînd-o, i se luminară ochii de bucurie și șopti întru sine :

— Ferice de Ieremia vodă că are talent ca acesta, Ieronim numit.

Dacă Ieronim lucra cu plăcere, Sofronie muncea cu o tot mai acrită ciudă împotriva confratelui și a Teodorei. Se vedea mereu poticnit în stîngăcie, în neputință. Singură pizma îl mai înviora, îi dădea îndîrjire

și minie : ... „Femeia asta mă tulbură și mă des-
tramă“... Scînci la urechea lui Ieronim :

— Te văd cum te scufunzi pătimaș, în focul dragostei
trupești și uiți c-ai să mori. Uiți !

— *Io sono contento di morire...* fredonă Ieronim cîn-
tare italiană și zugrăvea, cu repeziciune, pe arhan-
ghelul Mihail, galopînd pe un cal roib, cu mantie roșie
fluturată în vînt, cu tunică galbenă cu verde, așezat în
șa roșie, cu frîu negru, cu aripi purpurii, tivite cu alb-
argintiu. Cîtă vreme izvorăște în mine suc dulcel al
dragostei, voi iubi aceste ziduri sure, pe care așez,
întru veșnicie sute de chipuri, și aceste boieli pe care
noi le-am ales din pietre, buruieni și suflet. Voi îndrăgi
aceste nopți argintate de lună și acești copaci încăr-
cați de floare și beți de miresme. Port în mine o dra-
goste mai înmiresmată decît balsamul florilor și decît
lucirea lunii peste codrii din obcine, mai miraculoasă.

— De asta te iubesc eu, Ieronime : la tine și vorba și
fapta sînt străluminate de dragoste.

— Nu te-am auzit niciodată vorbind așa, bădiță So-
fronie. Dar nu știu dacă merit, în adevăr, laudă.

— Știi tu, prea bine, fariseule ! se oțări glasul meș-
terului.

— Ci privește-l pe Ieseu din Betleem : stă culcat pe
stîncă, într-o rină, ca Eva lui Michelangelo, cînd lua
mărul ispitei din mîna șarpelui, iar din... buric îi răsar
și se înalță, ca o zdravănă tulpină de viță de vie, tot
stufărișul încrengăturilor neamului său. Ieseu rădă-
cina ; David, tulpina. Cine a fost David ? Mare coman-
dant de oaste, rege vestit, bărbat frumos și plin de
har. Noi îi punem cunună de sfînt, dar el mulți ani a
fost căpetenia unei bande de tîlhari care prăda, schin-
giuia și oameni nevinovați și săraci. Pentru că în răz-
boiul cu filistinii l-a ucis, cu praștia, pe uriașul Goliat,

a dobândit multă faimă printre evrei : le-a mîntuit țara de-o mare primejdie. La Curtea regelui Saul a fost chemat ca harpist, cîntăreț de psalmi. Viața de aici i-a deschis poarta de domnie. L-a înfrînt în război pe urmașul lui Saul, a tăiat alți șapte pretendenți și s-a făcut rege. A fost deci un... uzurpator. Dar a rînduit bine treburile țării, a supus multe neamuri și a domnit patruzeci de ani... Erminia zice că David se zugrăvește cu chitară : să se știe că-i zămislatorul psalmilor. Ci, mie mi s-a părut c-ar semăna cu un lăutar încoronat, care zdrăngăne din cobză la capul unui chefliu culcat pe spate, la umbra copacilor. De aceea, aici, l-am pictat fără cobză. Urmașul lui David a fost Solomon, înțeleptul. Și el uzurpator : a urcat în Scaunul regesc după ce l-a alungat pe fratele mai mare, Adonia. El a poruncit zidirea templului din Ierusalim. Înțelepciunea și-a dovedit-o prin buna rînduială și gospodărirea țării, prin judecățile zise solomonice și prin numeroase proverbe. El sfătuiește : „Leapadă din gura ta orice cuvinte cu înțeles sucit, gonește de pe buzele tale strîmbătatea“... Ori : „Femeile înțelepte zidesc casa, iar cele nebune o dărîmă cu mîna lor“... „O căutătură prietenească înveselește inima“... Sau : „Ca iadul de groaznică-i gelozia“.

— Asta o știi și fără înțeleptul Solomon.

— Vezi tu, Dorina, pe cine zugrăvim noi ? întrebă Ieronim, ca și cum n-ar fi auzit vorba răstită a lui Sofronie. De ce n-am așeza, la loc de cinste, pe voievozii noștri cei mari ? Pentru că-s mai drepți, mai cinstiți, mai viteji ! Nu le punem pe frunte nimburi de proroci sau sfinți ; deși, pentru noi, au fost.

— Ieronime, tu ai darul de a deschide inimile, a îndupleca îndărătniciile și a muia cerbiciile. Stăruie !

Zugrăvea decorația florală în jurul medalionului Nașterii și-i stăruiau în minte privirile omenești ale

calului și bouului care, amenințați de o panteră rînjindă, suflau, totuși, să încălzească leagănul pruncului. Schimba repede culorile : verde, galben, roșu, alb, albastru, negru. Teodora îi gîcea, fără greș, dorința, nevoia culorii trebuitoare. Și ca să-i insuflă și mai multă putere și simțire, începu să-i murmure, încet, cîntec din obcini. Fața lui Ieronim răsfrîngea bucurie și fericire.

— Fără cîntec viața ar fi o rătăcire, iar fără culori, oarbă ca o apă cenușie.

Vorbea, iar de sub pensulă înfloreau chipuri, frunze și flori viu colorate, catifelate, gingașe ; peretele se prefăcea într-un răsad de condurași, trandafiri, vîzdoage, liliac, maci și viorele.

Cînd ajunse cu lucrul la rîndul de jos, Teodora vru să știe de ce se zugrăvesc filozofi și sibile.

— Teologii zic că filozofii cei mari ai grecilor, adică Platon, Aristotel, Solon l-au vestit pe Mesia. De altfel și erminia zice să-i zugrăvim „ținîndu-și în mîini fieștecarele zisele sale și uitîndu-se în sus“...

— Întocmai i-ai așezat și tu : cu privirile spre cer, iar iarba de sub picioarele lor pare o prelingere a otavei din ogradă.

— Îmi povestea meșterul meu florentin, Giulio Pennata, că, acum o sută de ani, cînd ocîrmuia Lorenzo il Magnifico din neamul Medici, în Florența s-a ivit un omuleț firav, blînd, melancolic, oleacă bîlbîit, călugărul Marcilio Ficino. Era călugăr, dar își zicea ucenic al filozofilor greci și făcea cazanie, din amvon, cu numele și filozofia lui Platon, ardea candelă în fața statuiei lui, încununată cu lauri, pusă alături de cele ale apostolilor. Și-i cînta laude în *canzoni*, un fel de... psalmi italieni. Își începea predicile nu cu „prea iubiți frați întru Hristos“, ci cu „prea iubiți frați întru Pla-

ton“... Îi spunea „divinul Platon“, și una din „luminile călăuzitoare ale gândirii omenești“...

— Ce mult am fost eu mîndră, Ieronime, atunci, la Moldovița, cînd mi-ai primit darurile și mi-ai povestit, ca și acum, despre filozofi și sibile. Eram cum nu mai fusesem de-acasă, de la Hîrlău, cînd taica mă ajuta să deprind buchiile și mă ajuta să înțeleg neînțeleSURILE lumii. La Humor, am știut că voi fi soția ta.

— Da... Îți jucau ochii în lacrimi și-ai îngenu-ncheat.

— De-atunci, așa stau în fața ta, Ieronime : în genunchi.

El îi cuprinse mîna, fericit, și-i arată cele zugrăvite.
— E grădina sufletului nostru, Dorina... Acolo, pe latura de apus a contrafortului voi zugrăvi Sibila, în veșmînt de împărătiță, cum doresc, de mult să te văd îmbrăcată, tu, împărăteasa sufletului meu... La Voroneț, meșterul Marcu a așezat-o tot în dreapta, dar în mijlocul filozofilor ; a gătit-o în rochie lungă vișinie, cu mîneci largi, pe umeri cu un vâl alb, cu brîu și cu tivuri late, cu coroană în cinci colțuri. Moș Andrei crede că Sibila — el îi zice Savila — s-a născut în chip misterios, dintr-un ou de gîscă sălbatică. Crescînd, a dobîndit harul de a ghici, de a desluși viitorul. Cînd mai marii cetății Roma au visat vis cu nouă sori feluriți, Sibila a tălmăcit : cei nouă sori sînt cele nouă împărății ale lumii care se vor ridica asupra Romei.

În Capela Sixtină, Michelangelo a pictat cinci Sibile : unele bătrîne, altele tinere, toate cu cărți mari în față, semn al înțelepciunii. Eu am copiat Sibila din Libia, ca o femeie în puterea vîrstei, Sibila din Cumae, bătrînă, zbîrcită la față și Sibila Eritrea, tînără și osebit de frumoasă : stă în profil și arată, într-o carte mare, cuvîntul Adevărului. Dar, mai bine să ți le-arăt.

Urcă în chilie și se întoarce cu cartoanele între care ținea copiii din Capela Sixtină. Deși le văzuse de mai mult ori Sofronie se apropie, își dresе glasul și vorbe, acru și învinuitor.

— Meșterul Eli Ilarion zicea că te-a purtat prin lumea largă să te înspăimînte de chipurile pierzaniei pictate de italieni ; ci tu te-ai aprins și arzi pînă și de plăcerea amintirii lor.

— Mărturisesc că m-am aprins, dar asta nu mă împiedică să pictez, aici, Sibila ca o împărătiță bizantină, înaltă, cu coroană de aur, în veșminte scumpe, cu purpură și alb mult, făptură tînără, viguroasă, mîndră, cu mesal, adică vâl de mătase lăsat pe țiuple, pe umeri și pe spate. Căci, după mine, Sibila înseamnă și legătura dintre gîndirea și simțămintele oamenilor. Prin ea am așezat femeia în rîndul înțelepților lumii.

— Vorbe ! Cimilituri ! cîrți Sofronie. Eu cred pe cei care spun că Sibilele sînt niște vrăjitoare. Ca toate femeile, de altfel... mormăi morocănos și plecă spre trapeză. Din drum, oprindu-se :

— Ce filozof zugrăvești lîngă Sibila ?

— Pe Solon.

— Mi-l lași mie... Te încredințez că n-o să-l fac ghebos. Și după ce mai făcu trei pași : Dar nici nu-i voi împrumuta chipul tău. Că tot zugrăvind-te pe acești pereți, poți ajunge jucăria diavolilor îndemnători la trufie.

Apoi, mergînd încet, cu capul plecat :

— Am socotit Sucevița sălașul tihnei și al faimei bune, dar o aflu cloaca diavolească a tulburării și osîndeii mele.

Pe Ieronim vorbele lui Sofronie îl usturau ca o urzicare, pe dinăuntru. Se temea, mai ales, c-o supără,

o mîhnește pe Teodora și, de aceea, cuvîntă cu însuflețire, parc-ar fi născocit stihuri :

— Într-o zi de vară, scaldată în lumină și liniște, nețarmurită liniște, tu Suceviță, rîu cristalin, m-ai călăuzit spre stîncă argintie. Acolo a răsărit *ea*, minunea ! O înconjurau ramuri de arin, libelule, fluturi rugi de zmeură și flori, multe flori. După o clipă de uimire m-am înclinat în fața frumuseței : Știmă a rîului limpede ! Vedenie a fericirii ! Și te-am numit Dorină, floare din grădină, sclipăr de lumină...

Ca de obicei, Teodora răspunse, privind adînc, pătrunzător, dăruitor și mult mai grăitor decît orice cuvînt : privire arzîndă în dulcele foc al dragostei.

O vreme se plimbară prin ogradă, în taina amurgului.

— Ce va să facă acest om cu mînia lui împotriva noastră ?

— Nimic : o s-o topim în focul dragostei noastre nebiruite.

Trecerea la zugrăvirea celor douăzeci și patru de scene ale „Acatistului“, a însemnat o adevărată sărbătoare pentru zugravii Suceviței. Ajutați de prisecar, de Călina și de călugărul Mina, Teodora și Ieronim au rînduit, în ograda mănăstirii, un mic praznic, cu plăcinte, pască, miei fripți, pastramă de căprioară și mied. Au venit oameni din obcîni și din satele din jur. De cinci ori Ieronim și Teodora au plimbat musafirii prin biserică și în jurul ei, lămurind scenele din frescă și povestind ce mai aveau de zugrăvit. Pe la chindie porniră lucrul.

La dreapta ferestrei a doua, Ieronim și ucenicii au zugrăvit, cu aur, fișie florală ca o ramă despărțitoare. Tot peretele destinat îl împărțiră în pătrate, iar în registrul trei uniră două din acele pătrate deasupra fe-

restrelor, pentru două scene mai largi, pe care le zugrăvi Ieronim singur, într-o zi foarte călduroasă. Le-a lucrat așa de repede că meșterul Ion nici voia să creadă c-a lucrat singur. Sofronie cam îngăima și umbla hush-margina după apă rece, după frunze de brustur să pună pe cap, să nu-l bată soarele. Spunea, mai mult în bătaie de joc :

— De joi pînă mai de-apoi, mă apuc să fac filozoful de lîngă Sibila.

Cum tîndălirea bătea la ochi, meșterul Ion i-a poruncit să urce pe schelă să picteze heruvimii din registrul de sub streășină.

— Acolo-i umbră. Urcă !

— E umbră, dar nu-mi încape... cocoșa.

— Lasă meștere, că-i fac eu, a sărit Ieronim, binevoitor.

— Te poftesc, nu-l mai răsfăța. Să muncească !

Și moș Andrei l-a sfătuit să nu mai fie mărinimos cu Sofronie :

— Nu atît trupul, cît sufletul i s-a bolnăvit de... cocoșă...

Ieronim lucra cu sîrg, foarte dornic să sfîrșească mai repede și să se ocupe numai de Dragomirna. Dacă termina „Acatistul“ mai rămînea un sfert din frescă. Și, afară de „Scara Sinaitului“, nu mai aveau scene grele ori complicate. În tabloul „Buna Vestire“ din „Acatist“ a făcut-o pe Maria nu cum zicea erminia, în casă, depănînd un scul de mătăasă, ci a pus-o să primească „vestea“ la fîntînă, torcînd caier de lînă, ca o fată din obcini. I-a veselit pe toți pictînd tema „vifor de gînduri necredincioase“, cum scrie erminia, atunci cînd soțul, Iosif, află că Maria va avea... prunc zămislit prin crinul „Bunei Vestiri“ : ... „răzămîndu-se cu o mîină pre toiag și pre cealaltă avînd-o în-

tinsă cătră dînsa, cu chip groaznic se uită cătră dînsa“...

— Și să nu mai spui că sfinții nu-s geloși, surîse strîmb și amar Sofronie.

S-a potolit rîsul și, cîteva clipe, s-a auzit doar foșnirea pensulelor pe tencuiala udă și clipocitul lor în ulcelele cu boiele. Sfirșind de zugrăvit o stea, Teodora a apropiat gura de urechea lui Ieronim :

— „Cu chip groaznic“ te uiți către... mine, dacă-ți spun că și eu...

— Cum ? Teodora-Dorina... prunc ! Cum să-mi tălmăcesc bucuria ?

— Zugrăvind măreț și frumos... Poftim pensula : ai scăpat-o din mînă.

Sub puterea acestui simțămînt nou, cutremurător și încărcat de fericire, a zugrăvit un munte solemn, galben, cu un înger în vîrf :

— ...Al „Bunei Vestiri“ pentru copilașul nostru.

A pictat-o apoi pe Fecioara. Și regreta că spațiul era prea strîmt și n-o putea înfățișa măreață, așa cum cuvine-se a fi o mamă cu prunc la sîn. Pe cei trei magi i-a îmbrăcat în strălucite straie răsăritene, galopînd, cu mantiile în vîntul nerăbdării de a întîlni minunea. Neastîmpărul cailor : cel roib în goană, cel negru oprit o clipă din galop, cel alb într-o cabrare athletică emoționau privitorii parc-ar fi fost aievea.

— Înțeleg că armăsarul alb ești tu... mormăi Sofronie o tîlcuire la care Ieronim nu se gîndise. De ce n-ai pus-o pe... Teodora să strunească, fie și cu dinții, acest frîu roșu, ca focul ?

— Pentru că-s crai, nu tătari, și vin cu daruri, nu după furțișag.

În primă despărțitură mai largă zugrăvi surpături de pămînt albastru-argintiu, ca stîncă de pe malul Su-

ceviței. A zugrăvit oameni în genunchi, ca niște umbre în rugăciune, în fața unor peșteri abia ghicite. Deasupra malului a pus copaci, flori și munți. Iar în mijloc, pe o podină, a așezat-o pe Maria, în picioare, înveșmântată în argint și purpură. Deși ține o lance în mână, n-are nimic războinic : e un blînd și gingaș chip de fecioară.

— Dacă n-ar izvorî din tine vrăjit prisos de bunătate, fi puneai coif și scut, precum zeița elină Atena numită, i-a surîs Teodoră. Acum înțeleg de ce ai scos izvod după statuile grecești întîlnite în străinătăți.

În cealaltă despărțitură dublă, pe un cîmp verde, cu copaci, zugrăvi, așa cum a văzut în Răsărit și în Apus, un cort alb, mare, în trei caturi, cu două brîie înflorate, cu cîte două rînduri de canafi verzi, roșii și galbeni, la streșinele celor două acoperișuri. Simbolizează întregul univers. În față a așezat-o pe Maria, în picioare, dreaptă, măreață ca o împărăteasă, în rochie albastră cu falduri bogate, pe umeri cu mantie scurtă, vișinie ; ține mîinile ridicate pînă la înălțimea umerilor și privește înduioșată la noroadale închinătoare înveșmîntate în roșu.

Starețul Mitrofan a cercetat, cu multă luare aminte acest tablou și s-a rostit :

— Ieronime, după cîte știu, nu se află altundeva icoană asemenea.

— Să mulțumești lui Ion și Sofronie că te lasă să lucrezi mai mult singur, adevveri episcopul Crimca. Crești ! Chemați-l și pe mitropolit să vadă.

— Vă rog, mai așteptați cîteva zile pînă termin și tabloul cu încoronarea, aici, între fereastră și pridvoraș.

Tabloul „Pocrovului“, mai puțin obișnuit în cti-toriile moldovene, l-a desenat meșterul Ion după un model din Novgorod, iar Ieronim l-a așezat pe cu-prinsul dintre ferestrele pronaosului. Totul e închi-puit și așezat într-o biserică rusă, cu cinci turle ca niște cepe, cu crucea răsăriteană în vîrf, cu acope-rișuri roșii, rotunde, și cu ferestre alungite, sub arcade colorate în verde deschis, pe ziduri strălucitor-albe. Sus, îngerii plutitori îi țin vâlul roșu deasu-pra capului. În absida din mijloc a bisericii pictate, Fecioara, înaltă, înveșmîntată în mantie albastră, peste rochia galbenă, lungă pînă-n pămînt. De-o parte și de cealaltă îngeri și apostoli, toți în picioare. În partea de jos, el tînăr, în picioare, pe o estradă cu grilaj. Albul puternic, lucitor, rășfrînt în lumina zilei, făcea din acest tablou „Vâlul roșu“, un fel de coloană la povestirea în douăzeci și patru de cîn-turi a „Acatistului“.

Toată fațada de miazăzi și absida altarului erau gata cînd a venit mitropolitul. Privea, gîndea și tă-cea. Meșterul Ion umbla să-l copleșească prin noia-nul lămuririlor. Dar prelatul îi făcu semn potolitor : „Pricep și singur“... Totuși întrebă :

— Cine a așezat „Buna Vestire“ la fîntînă ?

— Eu... nu ! se dezvinovăți privind cu spaimă spre Ieronim.

— Dacă „Buna Vestire“ se petrece aici, pe pămînt, mi-am zis că nu-i loc mai curat ca la fîntînă, la iz-vorul vieții, desluși Ieronim. Încununarea ei însă am desfășurat-o pe acest cîmp înstelat. O mare stea albă, un patrulater roșu și altul liliachiu, cu laturile ușor curbe, așa fel ca să iasă, precum vedeți, o stea cu șai-sprezece colțuri. E... „Steaua stelelor“, cum a zis Teodora.

— Soția meșterului și izvoditoarea celor mai multe stele de pe cerurile Suceviței, lămuri starețul, cu zîmbet de laudă.

Bucuros de asemenea adaos măgulitor, Ieronim urmă :

— În mijlocul „Stelei stelelor“, străbătută de raze, am rotit un cerc luminos, apoi unul oval mai întunecat, tăiat, ca și cercul, de această banchetă. Sus, un nour alb tivit cu roz și o puzderie de stele. Sub nour, zece îngeri : patru la mijloc, trei la dreapta și trei la stînga, plutind ca un abur și rînduiți așa fel ca să închipuie, cu nimburile lor, un joc de culori liniștit, odihnitor pentru ochiul care trebuie să cuprindă cît mai deplin toată scena, solemnă și măreață : încoronarea.

Ieronim lămurea cu acea plăcere și pasiune cu care își descria lucrările în fața Necunoscutei și doamnei Elisabeta. Și pentru că mitropolitul strecură cîteva cuvinte de laudă, continuă să explice cele trei scene de sub „Vălul roșu“ : Maria, cu oile în munții Horeb, „rugul în flăcări“, acei mărăcini care ardeau fără a se mistui ; pe vîrfurile muntelui arde, odată cu rugul, și chipul „Mariei rugătoarea“, în medalion ; în a treia scenă Moise primește tablele legii, pe muntele Sinai.

— Aici, cinstite fețe, precum știți, se cuvenea să reprezentăm asediul Constantinopolului și salvarea lui. Dar...

— Ei, văd că tot nu v-ați lăsat ! se încruntă mitropolitul.

Toți tăcură. Ieronim aștepta ca meșterul Ion să vorbească. Dar cum tăcea, vorbi tot el :

— Dacă nu-i cum trebuie, radem !

— Să nimicești o icoană poruncită de mine ?

— Vai, nu ! Dar dacă...

— Eu n-am fost la muntele Sinai, surise Ieronim oleacă stingherit, și-atunci am înălțat, în fundal, o cetate cu patru turnuri, din care unul samănă cu turnul Nebuisei, iar celelalte-s ca la Sucevița. De pildă, acestea-i turnul în opt laturi unde-mi am chilia.

— Dar călăii ? Ce ai de zis ?

— Așa cum se cuvine a fi : sălbatici, cruzi, sîngeroși.

— Și turbanele ?

— Eu le-am schițat, înalt prea sfințite.

— I-am spus eu că prea seamănă... se grăbi Ion cu dezvinovățirea. Dar parcă ascultă ! ?... Să le radem ?

— Ar cam trebui...

— Istoria spune, înalt prea sfințite, că acei călăi au fost otomani ; iar otomanii poartă turban, motivă Ieronim.

— Mda... Lăsați-le așa, să le vadă și măria sa. Poate vă dă și pe voi pe mîna călăului.

— De-o fi așa, vă rog să-l cruțați pe meșterul Sofronie : e mai priceput ca oricine în zugrăvirea gealaților fioroși.

Ieronim șugua, cam cu teamă, iar meșterul Ion se îngrozea : auzea halucinant glasul lui vodă : „Dați-i morții ! Pe toți“. Și parcă-l gîdila tăișul securii pe grumaz. Noroc că mitropolitul Gheorghe a suris, cu o neașteptată îngăduință în glas :

— Înfruntarea asta, cam nesăbuită, poate avea două urmări : ori măriei sale îi place și-ți dă hrisov de zugrav al Curții domnești, ori nu-i place și te urcă în teapă.

Privind fresca monumentală a „Cinului“, chipul mitropolitului se luminează ca soarele. Starețul își tălmăci părerea în veliglas :

— E mai măreț și mai bine orînduit decît la oricare din bisericile zugrăvite pe din afară.

Mitropolitul încuviință cu ușoară clătinare din cap, făcu cîțiva pași înapoi și privi învăluit în tăcere și încîntare. Dădu însă peste latura dinspre apus a contrafortului care desparte naosul de gropniță și iar se întunecă :

— De ce a rămas acolo loc gol ?

— Eu va să zugrăvesc un... un filozof, se bîlbîi Sofronie.

Vizita sfîrși aici, cu un grăunte de nemulțumire. A doua zi se ivi acel filozof, în rînd cu Sibila. Lui Ieronim îi părea că, sub mantie, ascundea o ghebă. Ucenicul Ispas se apropie îngrijorat :

— Meșterul Sofronie mi-a poruncit să scriu pe filacterul acestui filozof vorbe cam... cam ciudate.

— Ce vorbe ?

— „Dragostea prea mare ucide“... Și să iscălesc numele lui : Sofronie.

— Și de ce n-ai scris ?

— Păi... nu le-am aflat în erminie. De altfel, pe căldurile astea, tencuiala s-a uscat și culoarea nu mai prinde. Ce să fac ?

— Deocamdată, lasă-l așa, se-ngîndură Ieronim, privind filacterul alb, desfășurat ca un steag al capitulării.



„Scara Sinaitului“ urcă la cer ori prăbușește în iad?

În stăreție, cu chiseaua de dulceață de cireșe amare în față, mitropolitul a cerut să mai vadă o dată schițele pentru părțile rămase de zugrăvit. A cercetat, cu de-amănuntul, tablourile cu „Facerea“, cu viața sfântului Pahomie și, mai ales, „Scara lui Ion Sinaitul“ sau „Scărarul“. Le-a încuviințat. La schițele pentru pridvorașe a strîmbat din nas și-a dojenit :

— Meștere Ioane, tu lași totul în sama istui tînăr zburdalnic ?

— Schimbăm, înalt prea... Schimbăm, dacă...

— De ce stăruie așa de mult, Ieronime, să ieși din tipic și să zugrăvești istorie în loc de scriptură ?

— Pentru că și scriptura-i tot istorie ; și încă o istorie care nu-i a noastră.

— Ereticule ! Nu crezi în Isus ?

— Mă strădui a-l înfățișa lumii cît mai adevărat și mai frumos.

— Atunci ?

— Atunci mă întreb : de ce să zugrăvesc numai pe Iosua, pe Saul, pe David și Solomon și de ce să nu pictez și pe Dragoș, pe Bogdan și pe Alexandru, pe Mircea, pe Vlad, pe Ștefan vodă și pe atîția alții care s-au bătut pentru noi și pentru creștinătate ?

— Unde-ai mai văzut asta ! îl sîcii prelatul, deși bănuia răspunsul.

— În multe țări și cetăți din Asfințit, ocîrmuitorii din neamul lor sînt tot atît de slăviți ca aceia pomeniți de scriptură, dacă nu mai mult. Înalt prea sfințite și cuvioase fețe, credeți că, pentru noi românii care stăm aici, strajă împotriva musulmanilor, e mai însemnat Simion stîlplnicul, trăitor în pustiul Arabiei, decît Ștefan vodă, căruia norodul îi zice Mare și Sfînt ? Opt zecimi din ziduri le-am acoperit cu chipuri care n-au auzit niciodată de noi. Îngăduiți-ne, înalți și prea înțelepți ctitori, să-i așezăm și pe-ai noștri pe stîlpii pridvorașelor și pe zidul de la apus.

— Dar erminia nu îngăduie așa ceva.

— Noi oamenii am făcut și erminia și cronica și scripturile.

— Scripturile ? Noi ? se burzului, speriat, starețul.

— Psalmii i-a scris David, acatistul Fecioarei patriarhul Serghie l-a...

— I-a însuflat cel de sus !

— De ce nu ne-ar insufla și pre noi, întru cinstirea alor noștri ? De altfel începutul l-am și făcut prin

tablourile ctitorilor, iar la Voroneț, meșterul Marcu l-a zugrăvit și pe Daniil Sihastru, povățuitorul lui Ștefan vodă, zicându-i : „Nu pleca, măria ta, steagul în fața lui Mahomed sultan, ci du-i pre ai tăi la bătaie și nădăjduiește întru biruință“...

— Tinere, ai curaj a vorbi așa și în fața măriei sale ?

— Am ! Dar știu că de nu mă sprijină luminatul cap al bisericii, nu izbîndesc. Dacă ne îngăduiți, nouă zugravilor să așternem în frescă acest gînd al nostru, fără cine știe ce teologie și, mai ales, fără teamă că s-or supăra cei din Țarigrad, norodul cel mult, ar primi cu bucurie înnoirile noastre, s-ar mira cum de n-am făcut așa mai de mult și s-ar îmbărbăta în cugetul lui pentru faptele vitejești de care multă trebuință avem.

— Mi se pare că n-ai înțeles de ce am scos asediul Constantinopolului.

— Dacă n-aș fi înțeles, n-aș stărui atît pentru dresul acestei greșeli, zugrăvind cronică românească.

— Cu acest tînăr încăpățînat nu mai sfîrșim... se trase înapoi meșterul Ion. Ci eu, cîrmuitorul lucrării, sînt gata a împlini voia și porunca înalților ctitori.

— Bine, meștere. Numai că ist tînăr, în nesăbuirea-i, are totuși dreptate. Spun asta a treia oară.

— Sărut dreapta, înalt prea sfințite ! La Roma, la Veneția, la Florența am văzut înfățișați, în biserici și în palate toți ocîrmuitorii mai de seamă. În Catedrala cea mare din Roma, statuia sfîntului Petru e de mărimea unui băiețaș, iar cele ale papilor de trei stînji. Cea a sfîntului era din bronz negru, cele ale papilor, din marmură mai strălucitoare ca omătul la soare.

— Bine, bine... Să mă sfătuiesc cu măria sa. În nici un caz să nu cutezi a-l pune pe Mihai vodă, acel lotru

care vine iar asupra noastră, cu ajutor de la împăratul nemților.

— Adevărat ?

— Întrebi cu bucurie sau cu spaimă ?

— Cu uimire... Ar fi vrut să spună : „Poate acum biruie“... dar se opri, infricoșat de vorba ce avea să-i scape din gură.

Mitropolitul Gheorghe plecă, făgăduind să dea răspuns definitiv peste o săptămână. Mai ocoli o dată biserica și întreabă :

— Dar turla, când o zugrăviți ?

— După ce sfîrșim fațada dinspre miazănoapte, ca să nu mai facem altă schelă, lămuri meșterul Ion.

— Aud că meșterul Eli Ilarion a plănuit pentru ctitoria lui Crimca o turlă împodobită cu sculpturi în piatră, după meșteșugul armenesc. Cine va să i le facă ?

— Dacă nu va putea aduce sculptor armean... eu am cioplit cîteva rozete, de învățătură și probă.

— Dar Crimca nu știe că numai domnitorii pot ctitori biserică turloasă ?

— Adevărat, dar și domniile voastre, Movileștii... Adică nu ; sînteți os din osul lui Petru vodă Rareș.

— Vezi ? Cînd vrei, le pricepi bine.

— Cu rugăminte fierbinte ca și mai marii să mă înțeleagă pe mine.

Vorbirea cu mitropolitul l-a ridicat încă mai mult pe Ieronim în fața starețului. În schimb, meșterul Ion de o sută de ori ar fi fost mai bucuros să se supună fără cîrtire poruncii ctitorilor, decît să se cio-rovăiască.

— Grea belea pe capu-mi este ucenicul aista al dumitale, meștere, se întristă și reproșă lui Eli Ilarion. Pe cîtu-i de bun, de cuminte, cu cei mici, cu atît se asprește și se face trufaș în fața celor mari. Parcă nu l-ai fi scos din pulberea pămîntului.

— Când se aprinde de o idee, când îl arde un simțămînt, e neînfricat.

— Să-l mai domolești. Prea-i năuc.

— ...,„Năucul“ cutează a căuta căi de îmborsărire a meșteșugului și eu îl încuviințez. Dacă stăruim întru neschimbare, muțezim și pierim.

Pentru fațada de miazănoapte plănuiseră trei teme mari : „Scara lui Ion Sinaitul“, zis Climax sau Scăr-arul, „Facerea“ și „Viața sfîntului Pahomie“, rînduitorul monahismului. Meșterul Ion hotărî :

— Ieronim zugrăvește „Scara“, eu „Facerea“, iar Sofronie „Viața lui Pahomie“. Heruvimii îi fac ucenicii, sub privegherea lui Ieronim.

— Nu vrea bădița Sofronie să ia el „Scara“ ?

— Tu ai schițat-o, tu ai deslușit-o în fața mării sale, tu s-o desăvîrșești.

— Eu aș face numai... gheena, în care să-mi azvîrl potrivnicii. rîni Sofronie.

— Iartă-mă, dar dacă mi se dă și o primesc, vreau s-o lucrez singur.

— Ai spus-o de mai multe ori că nu știi să faci draci fioroși.

— Acum știi, dar prefer să pictez oameni buni și drepti.

— Numai să n-ajungi drăgăuș la căuș.

— Ei, n-ai mata inimă să mă lași cu niște draci... acătării.

După ce au stabilit, pe zid, locul fiecărei teme, au zorit zugrăvirea heruvimilor de sub streășină.

— La peretele de apus așezăm tot heruvimi sub streășină ?

— Nu, Dorina, mai bine bouri și vulturi, de-o parte și de alta a unui turn. Adică herbul unit al țărilor române.

— Ești șui ? se scandaliză Sofronie. Unde s-a mai pomenit ?

— Chiar aici, în lunetele ușilor dinlăuntru bisericii n-am zugrăvit noi oare stema Moldovei, iar meșterul Ion n-a pictat și un vultur cînd a auzit că Simion Movilă s-a făcut domn la Tîrgoviște ? Pentru că, într-un fel, și Movileștii vor unirea țărilor române.

I-a fost deosebit de greu lui Ieronim ca, pe zidul netencuit, să tragă scara, cu cei treizeci de fuștei, de sus, din chepengul cerului, deschis, pînă jos, în poarta mănăstirii, unde se înșiră monahii să-i urce, unul cîte unul. A măsurat și a împărțit cu grijă și socoteală fiecare părticică din zidul consacrat acestui mare tablou. Sub streășină a zugrăvit, pe fond verde, trei stele mari, suprapuse : în mijlocul lor — „Deisis“. A ajutat apoi la zugrăvirea heruvimilor, ca meșterul Ion să se apuce de lucrat scenele din „Facerea“ ; voia să aibă loc slobod pentru grupul mare al îngerilor plutitori în văzduh și deschizători ai porților cerului, unde dintr-o ploaie de raze, Isus avea să se aplece și să întindă mîna ca să prindă pe cei care vrednici erau să urce treptele virtuților statornicite de Ion Climax, și să-i așeze în lumina cerească a veșnicei fericiri.

După ce a ieșit din umbra streșinii, Ieronim a acoperit schela cu o perdea de pînză albă, rugînd pe Ion și pe Sofronie să-l lase pe el numai cu Teodora să zugrăvească întreg acest tablou.

Așa au lucrat toată luna iulie, fără nici o zi de odihnă. Adesea au mîncat pe schelă, bucate aduse de Teodora. De trei ori a dezbătut, cu meșterii, scenele din viața lui Pahomie și cum să le lege de „Scara Sinaitului“. De mai multe ori, la amiază și seara, Andrei prisecarul i-a întîmpinat cu faguri proaspeți pe taler și cu cofița cu apă rece.

— Măi minunilor, ci voi vă prăpădiți de tot cu firea : uite cum ați slăbit amindoi. Vă schilăviți, nu alta.

— Ei, moș prisecare, surîdea Teodora, e foarte greu de urcat... „Scara virtuților“. Treizeci de fuștei, nu șagă !

— Pofțiți fagure cu miere, să mai prindeți putere.

— Nu ne-ai mai spus de mult o poveste de-a matala, pofți Ieronim, înfruptîndu-se din dulceața fagurelui.

— Vă spun una, dacă nu cumva o știți... Amu, cică la început, întîi și-ntîi, n-au fost draci pe lume, ci numai îngeri în cer. Dar într-o zi, îngerul cel mare, Lucifer, a vrut să-și facă sieși împărăție. Se cheamă că a năzuit, nepricopsitul, să-și urce scaunul mai presus de-al lui Dumnezeu. Să se facă el, adică, stăpîn pe lume. Pentru trebușoara asta, a ademenit nouă cete de îngeri. Că-i cîr, că-i mîr, numai să-i răzvrătească împotriva atotputernicului. Dar nici cu gîndul n-a apucat a gîndi bine la ceasul răzvrătirii și, din înger luminat cum era, Luciferul nostru s-a și pomenit drac întunecat. Ba s-au și prăbușit, cu toți îngerii ademeniți de el, în beznele iadului. Și din mai marele îngerilor ajuns-a tartorul dracilor. Și fiind mulți ademeniți, cădeau, cădeau mereu, ca fulgii, unul după altul, întortочеați și răsuciți, de-a valma, prăvăliți din cer în tartar. Văzînd năpastă ca asta, un voievod îngeresc, arhanghelul Mihail, s-a temut să nu cadă toți îngerii în iad. A zburat în mijlocul prăbușirilor și-a strigat, cît l-au ținut bojogii : „Staați !“ Și pe loc au încremenit toți, care unde se afla. Unii rămas-au în fundul pămîntului și s-au și apucat de treabă, adicătelea de canonic sufletele păcătoșilor. Alții s-au oprit pe pămînt și născocesc tot felul de răutăți și zavistii, ca să tragă oamenii la păcat. Celor rămași în ape lumea le zice „cei din baltă“. Și ce-mi fac ? Îneacă pe cei ce umblă pe mări, cu corăbiile.

Dracii opriți în aer au pus vămile văzduhului, unde, procleții, vămuiesc sufletele care merg la cer. Și vămile astea le plătesc cu paraua pusă în palmă la îngropăciune și, mai ales, cu fapte bune. Altfel s-au șters pe bot de rai, că-i soarbe gheena. Pe alții i-a prins vremea cu capetele-n jos, spînzurați în văzduh, aceștia leapădă într-una bale scîrnave din gurile lor, adică „balele vrăjmașului“, care multe rele cășunează omului. De pildă, dacă asemenea spurcăciuni cad pe fîntîni, iar oamenii beau apă, se bolnăvesc și zac pînă mor. Boală fără leac, ce mai ! Noroc că „balele vrăjmașului“ n-au putere ziua : le arde soarele. Noaptea însă schimonosesc oamenii și le pricinuiesc felurite suferințe.

— Mulțumesc, prisecare ! Mi-ai povestit taman ce-mi trebuia. Înțeleg că, uneori și urîtul și groaza curată sufletele, ca focul.

Lucrînd la „Scară“, Ieronim arăta îngîndurat, vorbea rar și rar i se însăila cîte un zîmbet pe buze. Cerea sculele și ulcelele cu vopsele mai mult prin semne. Teodora îl sluzea fără sminteală, cu dragostea cea mai fierbinte. Îi aducea mîncarea pe schelă, îi spăla mîinile cu apă caldă adusă în ulcior, îi ștergea fruntea de improșcături de boiele și de sudoare, îl mîngîia și-l săruta. Îi părea rău că nu avea unde zugrăvi stele; se bucura însă că chipurile îngerilor luminau ca niște sori răsăriți în dreapta și deasupra hăului întunecos al gheenei, înfiripată pe zid, în stînga. Bucuria-i revenea odată cu înțelegerea sensului acestei „Scări“, odată cu amintirea povestirii lui Ieronim, atunci cînd era mută. Știa că Ion Climax adică Scărarul, trăitor în vremea lui Justinian împărat, a fost mare cărturar. Iubea dreptatea, binele, adevărul, frumosul. „Iar tu, Ieronime, pe „Scara Sinaitului“ mi-ai rostit cele dinții cuvinte de dragoste. Și în chilie vorbea puțin. O

culca seara pe Teodora ca pe-un copil. Ingenunchea lângă pat. Îi săruta dreapta și-o ținea între palmele lui calde, pînă adormea. Se ridica, îi mîngîia ușor sîinii și pîntecele unde bănuia zvîcnet de viață nouă. Apoi aprindea lumînarea și, pînă cîntau cocoșii a doua oară, desena și încerca fel de fel de chipuri chinuite, speriate, îngrozite. Cînd i se ura de-atîtea mutre slute, schița îngeri îndrăgostiți de-o păstoriță ; i se urzise în minte întregul tablou și începea să-l treacă pe zid. Gîndea : „Fac licurici frumoși, luminoși ; altfel fata-i alungă sau se ferește din calea lor !“ Teodora îi înțelegea frămîntările și-l ocrotea cu grija, cu liniștea și cu tăcerea ei blîndă. Nu-i tulbura, cu nimic, meditația și munca. Numai într-o zi, simțindu-l cu chef de vorbă, întrebă :

— Ieronime, de ce, la început, ai vrut să lucreze bădița Sofronie „Scara“ Sinaitului ?

— Hm... Dorina, totdeauna am zis că datoria artistului este să încurajeze oamenii, nu să-i înspăimînte. Să-i iubească, nu să-i urască. Să-i facă mai buni, nu mai răi. Au nu-s de-ajuns ciuma și holera, cutremurele și puhoaietele, seceta și jafurile, năvălirile, pîrjolurile și războaiele, silniciile și foametea, nedreptatea și omorul, moartea și iadul ? Să mai umplem și noi, meșterii, lumea cu hîzenii de care să se îngrozească bieții oameni ? Ci eu ce fac aici ? Umplu zidul cu îngeri și diavoli. Dar ce vor înțelege oamenii din truda, chinuita mea trudă ? Fac lucru bun și folositor ori rău și ucigaș ? Dacă greșesc și iadul mi-i partea ? Iadul. Îl pot mînji cu negru, cu roșu, cu vînat, oricît ;

el se află în cugetul nostru. Când nu știu cum să schițez un chip, un gest, o privire, îmi vine să urlu... Și după ce izbutesc a făptui ceva, mă întreb, cu spaimă : e bine ? e frumos ? e rău ? e urât ? Fi-voi lăudat ori ocărit ?

— Ieronime, uită-te în ochii mei.

— Mă uit ; numai în ei aflu dramul de împăcare și liniște, unda de bucurie fără de care aş pieri... Zugrăvind „Scara Sinaitului“ voiesc a tălmăci zurbava, bătaia îndoielilor din cugetul meu, necurmata sfadă între bine și rău, între sfânt și drăcesc. Pentru mine „Scara“ asta înseamnă încercarea de a răzbi și de a arăta că, în înfruntarea dintre bunătate și răutate, sinceritate și viclenie, dragoste și ură, dumnezeire și satanism, biruie cele dintâi. Ai înțeles ?

— Da, Ieronime : am înțeles de mult. Din ceasul întâlnirii pe stînca argintie, am înțeles. Lucrează ! Vei izbîndi !

Și, o vreme, îl urmări, hipnotic, cum moaie pensula în boia și cum mîngîie zidul cu vîrful ei și izvodește chipuri ciudate, răvășite ca sufletul lui în ceasul chinuitoarelor întrebări. ..., „Nu zugrăvește, ci cîntă : culorile sînt strune de harfă pe care le mîngîie cu penița și scoate chipuri doinitoare. Să fiu harfa lui“...

— M-am întrebat, Dorina, de multe ori, cum a putut gingașul Sandro Botticelli să ia schițe după cei amestecați în răzvrătirea neamului Pazzi, împotriva lui Lorenzo Medici și spînzurați de ferestrele Senioriei ? Ștreang și episcopi în ștreang ? Rug și „arși“ pe rug, în flăcări ? Nu cumva, din pricina asta, s-a apropiat de misticul exaltat Girolamo Savonarola ? Și ce a văzut ? Că, după ce a fost cîțiva ani conducătorul Florenței, și aceasta tot pe rug a sfîrșit ?

La 31 iulie, lăsată secului pentru postul Sîntămăriei, Ieronim a dat cu vopsea verzuie pervazul de piatră al ferestrei de la gropniță aflată în mijlocul tabloului „Scării”. Nu-i plăcea nuanța și-o tot întărea. Cînd îi află tonul potrivit, se grăbi să coloreze repede. Apoi privi încă de cîteva ori tabloul, de la ușa luminoasă a cerului, pînă jos la gurile, la cumplitele guri ale celor doi balauri închipuind gheena, de la aripa fremătătoare a îngerului din colțul din dreapta, sus, pînă la cel din stînga, jos, unde se mai zbăteau, cu deznădejde, picioarele și mîinile, umerii și capetele celor înghițiți de monștrii cei hîzi peste fire și peste închipuire. Și parcă nu-i venea a crede că el a făcut acest tablou și că era gata. Stătu așa, mult-mult, ca-ntr-un fel de uimire mută și fără gînd. Apoi cercetă culorile și liniile, chipurile și aripile, treptele și sfortările oamenilor de a ajunge sus, la treapta cea mai înaltă și la chepengul cel de neatins al cerului. Și, privind, cercetînd, mîngîind cu gîndul, pipăind ușor cu buricele degetelor, se isca, izvora și se răspîndea în el o înfiorare caldă, ca sărutările Teodorei. O bucurie mai mare decît cea trăită la zugrăvirea „Înălțării”, a „Pantocratorului”, a „Judecății”, a „Trupinei lui Ieseu”, a ctitorilor ori a soboarelor. O bucurie nouă. Totuși un simțămînt retezat ; văzuse acest tablou mai mareț, mai izvoditor de liniște, și totodată mai înfiorător. Cuprinse în palme obrajii Teodorei, uitînd că-i erau unse de vopsele, și o sărută cu patimă.

— De-acum să trecem la fresca zidului de apus...

Dar, ieșind de după perdeaua de pînză, află că meșterul Ion zugrăvisese doar patru scene din „Facerea”. Îl cuprinsese o fierbințeală mare, cu junghiuri ascuțite între coaste, și a plecat, cu trăsura la Suceava, să-l îngrijească soția.

După ce a dormit o zi și o noapte, Ieronim s-a apucat de lucru și a zugrăvit, în trei zile, alte șapte scene: Adam în mijlocul animalelor și al păsărilor — doi cai, un pelican, un pui de urs negru, un cerb, o căprioară, un leu cafeniu, un hulub alb, un păun verde, un vultur gălbui, un șarpe subțire, prelingându-se cuminte spre mîinile lui. Teodora i-a ajutat la colorat, așa cum făcuse și la „Scara Sinaitului“. Le-a lucrat în felul zugravilor băstinași, cu toate că scena nașterii Evei îi amintea de cele văzute în Apus și, mai ales, în Capela Sixtină. A urmat, apoi, Adam și Eva, față în față, goi, sub copacii raiului ; nu se sfiiesc de goliciunea trupului, ci învață a se cunoaște. Și parcă-i părea bine că, după zbuciumul deznădăjduit, după trupurile zvîrcolite în gheena zugrăvită sub „Scara Sinaitului“, i se prilejuise să picteze scene de la începutul cel frumos și fără prihană al omenirii.

— Ieronime, moș Andrei ne-a adus o puțină de miere și o oca de lumînări.

— Suflet de... miere. Să-i mulțumim.

Urcînd schela cu un taler plin cu faguri proaspeți și cu o ploscă plină cu mied, prisecarul întrebă :

— Știți voi, meșteri mari de ce gîtul bărbatului se deosebește de-al muierii ? Nu știți ? Păi i-o poveste și-aici. Amu, cică, pe vremea cînd Adam și Eva lui trăiau în rai, cu porunca strașnică să nu s-atingă de pomul cunoașterii, dacă voiesc să fie fericiți, satana a cercat întîi să-l ademenească pe bărbat. Dar Adam, neam ! a înfruntat ispita : „Nu mă păcălești tu pe mine, ghiavole!“ Atunci cel de pe comoară ce să facă ? S-a prefăcut în șarpe cu solzi aurii și s-a dat cu gudurarea și gîdilătura pe lîngă muieră : „Gustă barim tu, dragă Eva, din ist pom al raiului, că n-o fi foc ! Din frumoasă ce ești ai să fii și mai și ! Iar dacă nu te-o iubi Adam, eu sînt gata să-i țin locul“ !... Și

satana așa a zăpăcit-o pe biata mama Eva, de nu și-a mai dat bine cu socoteala ce face : a gustat din fructul oprit. Și de ce să nu spun ? I-a plăcut. Și filotimă, din fire, hai să-i dea și lui Adam. Dar, nu-ș cum s-a întâmplat că bărbatul dormea. Diavolul, șireată liftă ! zice : „Evo, omul tău doarme cu fața-n sus ; storce-i must în gură, să guste ca să se simtă și el fericit...” Vai de fericire ca aceea... Eva, proastă și blăstămată, că alt fel nu i-oi zice, i-a ascultat sfatul și-a stors zămă din acel fruct pe gîtul soțului. Adam s-a trezit, s-a speriat, a pus mîna la gîtiță și-a strîns, cît a putut, să nu se ducă mustul păcatului pe gît. Dar zama aceea de fruct oprit se făcu carne și-i zice mărul lui Adam sau nodul gîtului ori gîrgălod. Și de-atunci bărbatul are acel nod, acel mont în gît, iar muierea nu... Îndată li se deschiseră ochii la amîndoi și, cunoscînd că sînt goi, rupseră frunze de smochin și-și făcură pestelce. Dar aflînd Dumnezeu de călcarea poruncii, i-a blăstămat și-a poruncit arhanghelului să-i ia-n pleasnă de bici, să-i izgonească din rai : „Tu, bărbate, să te arănești muncind cu sapa ; dar, în loc de bucate, pămîntul să crească spini, ghimpi și pălămidă”. Și pe muiere a osîndit-o : cu furca să se arănească, dar mai ales, prin patru sute de mii de nădușeli să nască prunci. Și așa rămaseră cei dintîi oameni cu buzele umflate, ca niște bătuți de stele. Iar pomii din rai, unii s-au uscat, alții au rămas sterpi și grădina s-a părăginit. Drept aceea s-a izvodit și un bocet : „Raiule, grădină dulce, / Nu mă-ndur din tine-a duce, / De dulceța pomilor, / De mirozna florilor, / De cîntarea păsărilor, / De freamătul frunzelor”...

Cît a povestit și-a ...bocit prisecarul, Ieronim a zugrăvit trei copaci în tabloul rușinării în fața greșelii săvîrșite și l-a așezat pe Adam chircit la pămînt, înfricoșat.

- Bădiță, sînt obosită ; te rog să continui dumneata.
- Ce tablou urmează ?
- Al izgonirii ; l-am și desenat pe tencuială.
- Bine... Dar cîmpul îl colorez vînat.
- Cum ți-i voia și inima... Vinețiul este chiar culoarea potrivită.
- Mîine... acum se întunecă. Prisecare, și eu mai știu o poveste cu Adam și Eva. Cică Dumnezeu a poruncit unui înger ca, atunci cînd va dormi Adam, să-i fure o coastă și să i-o aducă lui, ca s-o menească a fi femeie.
- Deci că femeia ar avea o coastă de drac e o scoritură ticăloasă.
- Ba-i făptura dracului și nesătulă, băiete ! se răsti Sofronie ; i-a venit gust să se dea în dragoste cu satana, care veșnic umbla pe-acolo, să-și facă treabă pentru te miri ce și să-ncurce ițele.
- Se mai spune că Adam a avut doi feciori și o singură fată. I-au venit însă trei pețitori. Ci a zis Adam : „O dau după cel mai bogat“. Dar ca să nu-i supere nici pe ceilalți, a luat o cățea, a făcut-o fată și-a dat-o după al doilea pețitor. Flăcăul o ia și pleacă, mulțumit. Pentru al treilea pețitor ia o scroafă și-o face fată. Flăcăul o ia, cu zestre cu tot, și pleacă fericit. Și de-atunci socotelile au rămas așa : nevasta cuminte, harnică și gospodină se trage din om ; nevasta ulițarnică, rea de muscă, bate cu gura și poartă minciunile, se trage din cățea ; iar nevasta mîrșavă, du-glișă, leneșă, care doarme tîrziu și nu are grijă de gospodărie, se trage din scroafă.
- Poveste născocită de unii otrăviți ca domnia ta, surîse Teodora.
- Urăsc femeia ! Din pricina ei am fost izgoniți din rai.
- De ce uiți că și muma dumitale a fost femeie ?

— Și pe dînsa o urăsc că m-a făcut strîmb... O urăsc și-o blăstăm !

— Am citit în erminie, ca și mata, că „ochiul cel deștept știe să curățească, să stingă înfocarea, să gonească nălucirile și ura“.

Sofronie coborî schela și se îndreptă spre trapeză, mormăind :

— Mi-i greață de-atîta... știință, cumsecădenie și dragoste. Și ca să nu mi se întoarcă mațele pe dos, mă duc să le umplu cu... vin călugăresc.

Ieronim cercetă, cu atenție, scenele din viața cuviosului Pahomie și constată că Sofronie a respectat schițele lucrate împreună. „Asta poate face bădița : copii bune“... zîmbi întru sine, o luă pe Teodora de mîină și porniră spre lunca Berchezei să aducă bivoilele la ocol.

— Mîine te hodinești toată ziua, Ieronime, iar poi-mîine mergem la Suceava.

Așa au făcut. În cetatea de Scaun, lumea era tare îngrijorată. Se știa că măriia sa a trimis un corp de oaste în Transilvania, în sprijinul lui Sigismund Bathory, să-l ajute a se întări în Scaunul crăiesc de la Alba Iulia. Ci, întîlnindu-i pe ulița croitorilor, căpitanul de strajă le destăinuie că era trimis să întărească apărarea Cetății Neamțului.

— Și mai știu că, acum un ceas, doamna Elisabeta a trimis crainic să vă cheme, grabnic, la Curte.

— Pe amîndoi ?

— Așa știu.

Deși nu erau îmbrăcați cum se cuvine a fi la asemenea înaltă poftire, se înfățișară înaintea doamnei.

— Am auzit că nu mai aveți mult de lucru.

— Numai peretele dinspre asfințit și pridvoarele.

— Vin, în 6 august, la Sucevița.

— Ne închinăm, în fața măriei tale și cu bucurie te așteptăm, mărită doamnă, nădăduind c-o să ai ce vedea!

— Nu ești prea încrezut ?

— Iertare... Cugetul ni-i ars de multe îndoieli și-atunci arunc vorbe fudule.

— Așa-i, Teodora ? surîse doamna.

— Da, măria ta. A zugrăvit „Scara“ lui Ion Sinaitul în tăcere și osîrdie, ca un anahoret.

— Îi ești bună ocrotitoare și ajutor ?

— Din răspuțeri și cu toată făptura mea, măria ta.

— Portretul făcut mie a primit lauda multor cunosători, chiar dintre leși. La ieșire veți primi binevoitoriile noastre daruri. Dar voiesc să faci și portretul măriei sale, măreț așa cum pictorii poloni îi pictează pe regii lor.

Se întoarseră la Sucevița mulțumiți, fericiți. Înserase și călugărul de strajă le deschise cu un soi de oftat a necaz și îngrijorare. Urcînd scara, găsiră zăvorul ușii rupt. Nu lipsea nimic, doar oarecare răvășire a lucrurilor. Chiar în seara aceea Ieronim se plînsese starețului.

— Un căpitan din straja domnească a vrut să vadă dacă se pot așeza tunurile în lăcașurile lor.

— Și dacă aștepta să venim noi se dărîma lumea ?

— S-a aflat că Mihai vodă a intrat în Transilvania, cu oaste multă. Și chiar zilele astea se prinde în luptă cu craiul Sigismund Bathory. Boierii din Țara Românească s-au răsculat și l-au alungat pe Simion Movilă din Tîrgoviște. Drept aceea căpitanul va să rînduiască apărarea Suceviței, dacă se întîmplă ca acel Mihai vodă să biruie și să vină iar încoace.

În cugetul lui Ieronim se stîrniră noi întrebări și neliniști... „Va birui Mihai vodă ? Va izbuti să adune iar toți românii la un loc, într-aceeași țară ?... Să mă

arăt prieten lui ori să stau, de-o parte, pînă hotărâsc armele ?“... Ar fi vrut să-l caute pe episcopul Anastasie Crimca, să afle mai multe și să primească povață. Dar trebuia s-o aștepte pe doamna Elisabeta. Ca să-i mai alunge îngîndurările, Teodora se fălea cu mătasa dăruită de doamna și plănuia ce pelerină să-i croiască, din stofă de la Flandra, din același dar.

La adăparea bivolițelor în Sucevița, prisecarul se apropie de Teodora și-i destăinuie că Sofronie a stăruit pe lîngă acel căpitan de străjeri să farme zăvorul și să pătrundă în chilie.

— A intrat și el, dar a ieșit de-acolo, răvășit. Pînă seara s-a îmbătat, cu călugărul Damian, au spart trei ulcioare și-au adormit lîngă zidul mănăstirii ; n-au mai nimerit poarta. Mi-i ca nu cumva borțosul să pregătească vreo șolticărie, vreo răutate. L-am auzit : „Și-au făcut icoane păgîne. Se închină lor, în chilie, în taină“.

— Trebuie să vorbim cu starețul... Și cu mitropolitul. Iar, la urmă, chiar cu doamna Elisabeta : ea înțelege arta.

Așteptînd vizita măriei sale, Ieronim a mai tencuit și zugrăvit surghiunirea lui Adam și a Evei din rai. Se mira însă ce întunecat i-a ieșit cîmpul și ce triști și goi i s-au ivit, pe zid, cei doi izgoniți. Iar cînd a zugrăvit-o pe Eva înveșmîntată în rochie albastră și mantie cărămizie, așezată pe iarbă, cu furca în brîu, torcînd caier de lînă, s-a gîndit, tot timpul, la tabloul din chilie, punînd față în față cele două feluri de a picta oamenii și lucrurile. Îi venea să rîdă, în sine, închipuindu-și ce huiet ar stîrni, dacă ar reproduce pe Eva goală, aici, deasupra scenelor cu viața cuviosului Pahomie, rînduitorul monahismului. Și, parcă anume ca să alunge asemenea închipuire, zugrăvi în spatele Evei un pruncușor dormind cuminte într-o

covățică de lemn, nouă, cum va fi dormit și el, hîținat de maică-sa. cu piciorul. Așa și-o imagina și pe Teodora, peste șase luni, cînd va avea prunc în săhăidac.

Văzîndu-l pe Sofronie învîrtindu-se pe lîngă schelă, răzimîndu-se de stîlpii pridvorașului ori cercînd să depărteze pînza de pe schela din dreptul „Scării”, Ieronim îl întrebă :

— N-ar fi mai bine să-ți alungi urîtul de care suferi, zugrăvind tabloul cu călugării care ies din mănăstire și se înșiruie spre „Scara”, să afle dacă au ținut sau nu rînduiala lui Pahomie ?

— Pe acela îl zugrăvești tu !

— Tot eu ?

— Tu ! Că ești fericit și-i bine să-ți amintești de înfrînarea cea monahicească și de păcatul traiului bun al desfătărilor deșarte.

— Adevărat ; dar mai ales matale ți-ar fi de folos asemenea... aducere aminte.

Meșterul Ion a urcat în trăsură și, cu toată durerea din oase, a grăbit spre Sucevița, s-o primească pe doamna Elisabeta. L-a pus pe Sofronie să-i frece șalele cu oțet și cu mir, doar-doar s-o mai înzdrăveni. Iar în ziua de 6 august, îndată ce s-a luminat de ziuă l-a chemat pe Ieronim, poruncindu-i să dea perdeaua jos de pe „Scara Sinaitului”.

— Te rog, meștere Ioane, îngăduie să dezvelesc fresca asta chiar în fața doamnei.

— Și cum ? Eu să nu știu ce-ai făcut decît...

— Domnia ta și starețul le puteți cerceta, ferind un colț al pînzei.

Ci, văzînd tabloul ce li se dezvelea în fața ochilor, clătinară din capete :

— Cutremurătoare !... L-ai întrecut pe dascălul tău Stamatelos Kotronas care a zugrăvit „Scara” de la Rîșca, exclamă starețul.

În sărbătoarea „Schimbării la față“, călugării cîntară vecernia în paraclis și în ogradă. Slujea starețul Mitrofan însuși. Glasul lui, puternic, răzbea prin ferăstruicile deschise.

Soarele se lăsa spre asfințit, aurind lumea. Ieronim șopti la urechea Teodorei :

— După ce trece vizita doamnei, mergem să ne odihnim pe stîncă argintie.

Călugării așezați la podul de peste Sucevița vestiră apropierea trăsurilor domnești. Fără a spune nimănui, Teodora îmbrăcată în rochia dăruită de doamna Elisabeta, trecu la toaca agățată de zidul dinspre miazănoapte și porni s-o bată, puternic, stîrnind sute de ecouri ca niște strigăte de slavă.

Săltîndu-și gheba ca pe-o desagă de puf, Sofronie urcă grăbit în clopotniță și prinse a clopoti cu meșteșugu-i neîntrecut. Starețul, înconjurat de călugări, în odăjdii și cu prapuri, întîmpinară pe doamna țării, din afara porții. Ieronim se bucură mult văzînd că, din cea de a treia trăsură coborî și meșterul Eli Ilarion. Doamna nu se aștepta la asemenea primire. Părea uimită, și un pic stingherită. Îmbrăcată ca de călătorie, avusese totuși grijă să-și vădească frumusețea și fala. Sărută crucea și păși pe poartă în sunetul de slavă al toacei, al clopotelor și al cîntărilor din glasuri.

În clipa cînd doamna ridică ochii spre biserică, dulgherul Dragoș trase pînza jos și „Scara Sinaitului“ se ivi în toată mărișoarea ei.

Doamna se opri, împietrită. Numai privirile urmăriră compoziția și culorile. Întîi văzu scara, piezișă, de pe pămînt pînă în ceruri. Apoi nimburile și aripile îngerilor, așezați într-o desăvîrșită rînduială. Urmări truda celor care suiau fuștei scării și parcă privirile i se urcau în ritm de toacă și sunet de clopot. Lovind

în scîndură de paltin, ciocănelele punctau zbaterea năucă și prăbușirea greșiților în hăul vînat și fără fund al gheenei. Învăluirea glasului de clopot se armoniza cu fluturarea urcîndă a aripilor îngeresci, albastre, roșii, verzi, cafenii, tivite cu aur, cu argint, cu purpură, cu fișii rupte parcă din seninul cerului, asemeni unei țîsniri spre înălțimi. Fîlfiirea aripilor alterna cu rotundul de aur al nimburilor din jurul chipurilor îngeresci. Aripile așezate la rînd, ritmic, uniform, zămisleau un simțămînt de pașnică și maiestoasă liniște, de luminoasă frumusețe.

Privirile doamnei continuau să urmărească fapturile umane desculțe, bătrîne, slabe, în straie castanii, în mare și înfricoșată cazna de a sui fușteii scării... În dreptul fiecărui fuștel aștepta un diavol să-l înhațe și un înger cu o coroană în mînă, gata s-o așeze pe creștetul celui care și-a biruit slăbiciunile, a scăpat de ghearele necuratului și a mai urcat încă o treaptă a unei virtuți. Dar scara-i așa de înaltă că trebuiesc ani lungi de trudă și luptă cu ispitele spre a o urca pînă în înalturi, la porțile cerului. Tremură. Asudă. Se înfrînează. Se străduiesc din răspuțeri să fie înțelepți, curajoși, cinstiți, buni, harnici, cumpătați, veseli, omenoși. Și parcă-i pare rău mării sale, că din mulții care urcă, doar unul singur ajunge sus, la porțile cerului. Ceilalți, toți, se prăbușesc și, cu mare deznădejde, se agață cu mîinile, cu picioarele și atîrnă cu trupurile împleticite de scară, de fuștei, de văzduh, ca niște zdrențe bătute de furtună. Se prind de orice și de nimic. Zadarnic : tot cad. Totul pare o desperată agățare de viață, o dezlănțuire smințită întru dobîndirea fericirii veșnice. Dar îi înhață diavolii și-i prăbușesc, cu necruțare, în haos și noapte. Parcă îi sugă, îi soarbe o uriașă putere ascunsă în adîncurile fără fund și fără nume. Și cad.

Cad. Cad. Cad cu capetele în jos. Cad în picioare. Cad cu brațele și picioarele caraghios rășchirate ori frînte de la genunchi și amestecate, ca o harababură de oase sure, desmădulate. Cad într-o vălmășeală vinătă, noptoasă. Cad trași, împinși, zgîlțiiți, izbiți, bușiți, brînciți, prăbușiți, spînzurați de draci urîți și hidoși. Cad drept în jos, ca piatra. Cad răsucindu-se, rotindu-se, răsturnîndu-se. Cad în cap. Cad pe-o coastă. Cad smulși, împinși, loviți de draci verzi, cu coarne și urechi de taur, de berbece ori de alte dobitoace, ciudate și hîde. Cad în hăul gheenei, unde stăpîni sînt dracii. Ei îndrumă căderile, preschimbîndu-le-n haos. Dracii sînt aici călăi. Sînt monștri care, din greșeală, au unele asemănări cu oamenii. Au capetele încornorate și frunți înguste, au părul zburlit, dar și cîte o față pe piept sau burtă, cu gură mare, cu dinți ascuțiți. Sînt făpturi zămislite din hîd amestec cu om, bou, maimuță, cîine, șacal. Chipuri de fiare, cu șorțuri pe șolduri și aripi zimțate de lilieci uriași, în spate verzi, castanii ori sure, ca zmeii omorîtori de oameni. Gurile mari, rînjite înspăimîntător spre lume, frunțile boțite, nasurile strîmbe, corioate, scoase parcă din „măștile de urîți” făcute de țărani din obcini, ca să izvodească spaime cumplite. Unii duc în spate ori prăvălesc, în golul amețitor, bieți păcătoși, milogi și văicăritori. Privitorilor li-i milă de cei care se țin de scară, agățați cu mîinile și cu picioarele, împleticite, jeluindu-se, tînguindu-se, milogindu-se de iertare, proteste, despețați, despuiați de orice demnitate omenească.

Sus, la porțile cerului, în stînga scării, un singur înger, plutind cu aripile lăsate oleacă în jos, parcă a durere și a mînie, lovește cu sulița pe cel care n-a fost vrednic să treacă de treapta douăzeci și nouă. Iar celui lovit mîinile i s-au rășchirat în văzduh ca

niște crengi cioturoase, încîrjiate ; barba albă i s-a despicat în două și flutură în vînt ; straiul castaniu s-a strîns, răcit spre mijloc, dezgolindu-i coapsele slăbănoage, scheletice. Îngerul îl străpunge și-l lasă să cadă în noaptea vînată a gheenei. Pare îngerul răzbunării, al necruțătoarei răzbunări față de cel care nu s-a învrednicit să urce și ultima treaptă. Nici o răsplată nu se cuvine celui care, după ce a urcat douăzeci și nouă de fuștei, cade-n nevrednicie și se poticnește chiar de la porțile cerului. În zadar îngerii din dreapta scării stau, ca niște făgăduieli, gata să le așeze pe frunte coroanele slavei. În zadar îngerii din spate vin cu vâluri roșii ori verzi ; nici unul dintre urcători nu merită încununare, nici un umăr nu-i vrednic să poarte vâlul slavei. Și tot acest șuvoi de bătrîni, care s-ar fi convenit a fi venerabili, cade, curge prin haosul cenușiu, amestec de nimic vînat, de draci și de trupuri răsucite, dezgolate pînă la nerușinare, biete ciolane bătrîne, sfrijite, uscate și-n vinețeala hăului răschirate și haotic amestecate. Curg în jos într-o hăituială și o hărmălaie buimacă, hăbăucă, horcăitoare.

Pînă unde se vor prăbuși ? Pînă în hăurile întruchipate prin balauri cu groaznice guri pocite, cu dinți ca de joagăr, adînci ca niște hîrdaie fără fund, guri care înghit, înghit, înghit mereu trupuri, capete, mîini, picioare rupte, hăcuite, hărtănite, sfișiate, strivite, azvîrlite la-ntîmplare.

Dar, deodată, în acest vălmășag nebun, la un dangăt tare de clopot și la o izbire sonoră în toacă, parcă un arhanghel a strigat : „Stați !“ și toți încremenesc acolo, cum și unde se află. În stînga, domnește cenușiu vinovat, văzduhul vînat și cețos, în care păcătoșii în alb întunecat ori castaniu și dracii verzi ori negri s-au vălmășit haotic într-o hărțuială, într-o zbatere

sălbatecă și absurdă, o harababură cruntă. Acum totul a încremenit sub loviturile mărunte dese, ritmate, zbugiumate ale ciocănelelor în toacă de paltin și în doagă de clopot din argint și aramă. Acum când chipurile au „stat“, au împietrit, frământarea s-a întruchipat în sunet.

Scara cu fușteii sub care Ion Climax a scris îndatoririle și virtuțile împarte tabloul și lumea drept în două : în dreapta, sus, liniștea plutitoare pe aripile fericirii ideale ; dincoace, în stînga și jos, bătălia încîlcită dintre draci și făpturile care au vrut să fie oameni, dar n-au izbutit ; n-au ajuns a cunoaște nici Adevărul, nici Binele, nici Dragostea, nici Frumusețea. Aceste podoabe ale gîndirii și simțirii omenești par a pluti pe aripi strălucitoare spre cer, vrăjind muritorii cu mirifica lor chemare, sporită acum de ecoul clopotelor și al toacei între ziduri, amestecată cu cîntecul fermecat al culorilor luminate de-o rază de soare strecurată pe lîngă turnul clopotniței, din asfințit.

Cîteva minute priveleştea tabloului, glasul clopotelor și ritmul răscolitor al toacei îi învăluiră pe toți, cutremurîndu-i pînă în străfunduri, ca o vedenie de groază și ca o melodie stranie de început și sfîrșit de lume.

Văzînd-o pe doamna înmărmurită, cu ochii țintă spre minunile de frumusețe și cumplitele urîtenii întipărite pe zid, starețul Mitrofan și meșterul Ion își scuturară capetele ca să-și desprindă privirile de pe zid, și se speriară :... „Dacă nu i-a plăcut ?“ Doamna nu s-a mișcat decît cînd toaca și clopotele au tăcut, lăsînd ecoul să se stingă între ziduri și-ntre munți. Zîmbi cu uimire, cu durere și încîntare. Ci zise, încet, în șoaptă :

— Starețe, mai am, nădăjduiesc, mult de trăit ; dar

în clipa asta mă leg și zic : cînd voi închide ochii, să fiu așezată la hodină aici, sub paza acestor îngeri, să-mi aline durerile și să mă legene pe aripile lor înălțate spre lumina și fericirea, care trebuie să fie, totuși undeva...

Dar mai ales Ieronim s-a temut de îndelunga tăcere a doamnei Elisabeta. Mai întîi i s-a părut că verzuiul de algă și castaniul gălbui erau culori vinovate, risipite în cenușiuul întunecos al fondului. Apoi a observat că ritmul ciocănelor pe toaca de paltin dau fior sfînt filfîirilor de aripi îngerești și ajută urcușul oamenilor pe treptele scării, ca un imbold lăuntric, ca un ticăit de inimă tînă, ca un galop de armăsar, spre o cetate ideală. Iar glasul clopotelor, limpede în văzduhul obcinilor, făcea ca vîlmășagul căderii greșităilor să fie și mai vînzolit, mai babilonic, mai fără nădejde. Și mulțumea, în gînd, Teodorei și lui Sofronie pentru ideea de a bate toaca și a suna clopotele în minutele dezvelirii tabloului. El însuși se simți învăluit de acest vîlvorit sentiment de fericire și de spaimă, parcă acum ar fi văzut întîia oară tabloul la care trudise trei săptămîni.

Doamna ocoli de două ori biserica, în pas domol, cu ochii la chipurile zugrăvite. Intră în lăuntru. Mai ceru lămuriri în pridvor și în pronaos. Întrebă cine a zugrăvit „Judecata de apoi“, „Treimea“, „Sinoadele“, „Pantocratorul“, aducerea moaștelor lui Ioan cel Nou, pe sfînta Marina. Ca să nu-l numească prea des pe Ieronim, meșterul Ion pomeni numele lui Sofronie, de mai multe ori decît s-ar fi cuvenit. La ieșire, doamna se mai opri cîteva minute în fața „Scării Sinaitului“ :

— Va să zică a lucrat-o Ieronim singur ?

— Da, măria ta, o încredință starețul. A acoperit

schela cu o perdea și n-a îngăduit a fi văzută pînă în ceasul acesta.

— De ce, Ieronime ?

— Lucrările mai deosebite se făptuiesc în singurătate și în taină.

— Nici mie nu mi-ai fi îngăduit să te văd lucrînd ?

— Nici, măria ta.

— N-a lucrat chiar singur, se făcu auzit Sofronie, cu o îndrăzneală

— Teodora, adică cealaltă jumătate a ființei mele, surîse Ieronim.

— Ea te-a insuflat să faci dracii așa de sluți și păcătoșii așa de chinuiți ?

— Poate, măria ta ; sigur că neclintita rînduială a cetei îngerilor ea mi-a insuflat-o.

— Sînt de o frumusețe din afara firii, grăi doamna. Șirurile lor par coarde de harfă, iar filfiirea aripilor aduce a cîntec sfînt.

— Abia acum, înțeleg, măria ta, grăi Eli Ilarion, de ce acest ucenic al meu a copiat toate „scările“ întîlnite în cale. A scos, însă, cu totul altceva.

— Am ținut sama de ce scrie Ion Climax în cartea lui, dar și de ce mi-a povestit moș Andrei, despre „Vămile văzduhului“...

— Și care-i după tine, înțelesul acestei „Scări“ ?

— Am zis, măria ta, că „Scara“ este calea și strădania necurmată a omului spre înalturi, spre gîndurile și idealurile cele mari, spre desăvîrșire. O urcă, singur, cu nesfîrșită trudă, în toată curgerea vieții. „Scara“ asta începe din veci și duce în vecii vecilor. Are de-o parte Binele de cealaltă Răul, de-o parte Adevărul de cealaltă Minciuna, Frumosul în luptă cu Urîtul, Fericirea cu Nenorocul. Numai fericirii ajung la porțile idealului, la împlinirea visului. Cei mai mulți cad.

Și, căzînd, își pierde însușirile omenești, intră în împărăția slută a spaimei de necunoscut.

— De ce ai zugrăvit cîmpul în cenușiu, vînat ?

— N-am găsit culoare mai potrivită, care să povestească despre neorînduiala, haosul de la sfîrșitul lumii. Și culoarea asta am scos-o măcinînd anume piatră vinătă, găsită de Teodora pe apa Suceviței.

Toți se mirau de multa dorință a doamnei de a cunoaște, grăind cu un tînăr zugrav, parc-ar fi fost mare dregător în Sfatul domnesc. Se mirau și se mîndreau. Iar Eli Ilarion cuvîntă :

— Lucrarea asta, un cap de operă, îl îndrituiește a fi numit meșter zugrav.

— Meștere, zîmbi doamna, mai poți face o lucrare mai plină de înțeleșuri, mai bogată în gînduri și în frumusețe, ca asta ?

— Mai pot !... Trebuie să mai pot, măria ta !

— Bineee... Aflați toți că, din ceasul acesta, Ieronim este zugrav al Curții domnești. Cu simbrie !

Copleșit de bucurie, de surpriză și de sfială, Ieronim puse genunchiul drept pe pămînt, mulțumi și sărută mîna doamnei.

— Măria sa și mitropolitul îți îngăduie să zugrăvești peretele de apus, așa cum ai plănuit.

— Mă închin, încă o dată, pînă la pămînt și, tresăl-tînd de fericire, mulțumesc !

— Mai dorești ceva ?

— Da : îngăduința de a lucra și la Dragomirna.

— Ei asta va s-o mai vedem... se umbri chipul doamnei și porni spre casa domnească, la hodină.

Toți o însoțiră pînă la trepte și se înclinară, adînc. În drum spre chilie, Sofronie îl opri pe Ieronim, trăgîndu-l de mîna, neînțeleș de furios :

— N-am izbutit !... Să știi că n-am izbutit !

— Ce trebuia să izbutești și să știi ?

— Am tras clopotele, răzbit de tare, cu gînd să tulbur orice înțelegere a... „Scării“.

— Dimpotrivă, bădiță : toaca și clopotele au însoțit culorile, ca un cîntec ; au lămurit, au lărgit, au adîncit înțelesul tabloului, cum n-ar fi putut-o face nici o sută de mii de cuvinte. Ai vrut să-mi faci un rău ?

— Da !

— A ieșit cum nu se poate mai bine : clopotele au vorbit în locul meu și, mai ales, au sporit înțelesurile frescei.

— Deci... unde dai și unde crapă.

— Dar de ce... un rău, bădiță ? întrebă Teodora.

— Am glumit, vrînd să văd cît ți-a sporit trufia.

— Nu m-a bîntuit nici cînd asemenea simțămînt. Știu că datori sîntem să ducem pînă la capăt fresca de la Sucevița, în prietenie și frățietate, precum am început.

— Adevăr grăiești !

— Așa că mîine, te rog, zugrăvește șirul de călugări care ies din mănăstire și așteaptă să urce „Scara“.

— Hm... Crezi că dacă ești... zugrav domnesc, poți să-mi dai porunci ?

— Am spus „te rog“.

— Ieronime ! se răsti meșterul Ion, anume ca să strivească mugurul de mîndrie din inima tînărului. Scoate schițele pentru zugrăveala de pe turlă ; mîine începi lucrul.

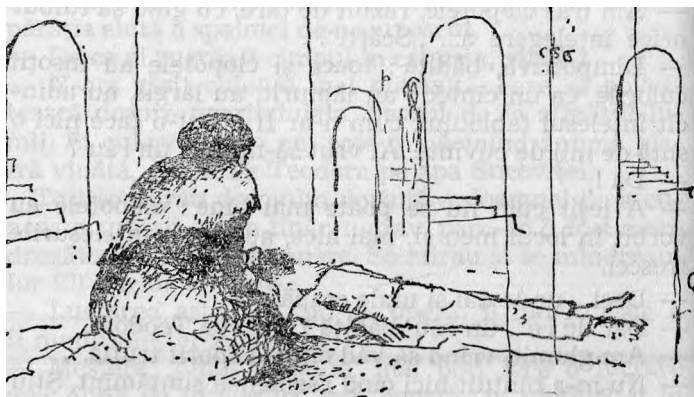
— Aș fi vrut să mă odihnesc.

— Odihnă ? După ! Că s-ar putea strica vremea. Și sus nu se poate lucra decît în zile senine și fără vînt. E migală multă și vei picta singur. Eu, slăbit cum sînt, ameteșc la înălțime. Iar Sofronie, cu betesugul lui...

— Așa voi face.

— Patru zile îți ajung ?

— Cred că-mi trebuiesc șase.



... Și a venit o furtună cu grindină și fulgere ...

A doua zi, la amiază, schela în jurul turlei era gata. Tencuiala pregătită. Îl ajuta Gligorie, cu osîrdia-i de totdeauna.

— Dorina, schela-i strîmtă și se cam hîțînă ; te rog să rămîi jos.

L-a ascultat, dar îi părea rău. Mînuia scripetele urcînd ciuberele cu tencuială și ulcelele cu vopsele. Ieronim a tencuit ceea ce a crezut că poate zugrăvi pînă la căderea nopții. Teodora s-a urcat, totuși, pînă la el și i-a rînduit ulcelele cu vopsea, să le poată folosi cît mai ușor.

— Nu amețesc, Ieronime, dar te împiedic : e foarte îngustă schela.

— Coboară : vreau să ajungi jupîneasă mare și cinstită de toți.

— Nu, Ieronime ; vreau să trăiesc în umbra și lumina ta ; să sufăr și să mă bucur alături de tine și numai cu tine.

Nu crezuse că, după lucrul la „Scară“, o să-i placă a migăli icoanele și florile de pe turla cu suprafața străbătută, fărîmițată de ferestre și ocnite, cu zeci de arcade și colțuri mici. Avea schițele gata, dar erau făcute de jos și nu se potriveau toate. De multe ori a trebuit să încropească altele, pe loc. așa cum cereau dimensiunile ocnitelor sau arcadelor. Folosea tencuiala și culorile cele mai bune, dar tot se temea c-or să se spele prea repede.

— Meștere, tot ce iese din mîna omului e pieritor.

— Vorbești ca un sihastru, Gligorie, nu ca un meșter zugrav, dornic ca lucrul mîinilor sale să dureze de-a-pururi. Vezi ? De aceea l-am sfătuit pe episcopul Crimca să împodobească turla cu rozete de piatră.

— Ei, da : zugrăveala trăiește suta, sculptura — mia de ani.

— Întinde verdele și întărește florica din arcada cea mică. Așa...

— Meștere Ieronime, îți sînt foarte recunoscător că mă înveți, că ai încredere în mine și mă pui să lucrez unde-i greu.

— Ai talant și voință ; ești muncitor, stăruitor și cinstit.

— Da, muncitor sînt, dar cinstit...

— Cum adică ?

— Știu eu... cum să zic ? Sînt vinovat față de mata.

— Vinovat ? Cu ce, prietene ?

— Cu... N-am curaj să-ți spun, coborî glasul, prefăcînd vorba în șoaptă : înainte de ridicarea perdelei

de pe „Scara Sinaitului“, am vrut să-i spun Teodorei: n-am cutezat s-o tulbur.

— Ce s-a întâmplat, omule ?

— Multe... Și cam ticăloase.

— Și eu nu le știu ? Trăiesc cu capul la... porțile cerului ?

— Cer iertare că spun, dar meșterul Sofronie te urăște.

— Asta nu-i o noutate. El azi m-ar sfîșia, ca mîine să-mi ceară iertare pentru o vorbă scăpată la mînie și să mă laude în fața tuturor.

— Mda... dar acum o săptămînă, împreună cu călugărul Damian, au pătruns în chilia dumneavoastră. La ieșire arătau furioși, îngroziți.

— Le trece lor... Eram înțelept dacă o pofteam pe doamna Elisabeta în chilia noastră. Ea ar fi înțeles pictura, iar asta ne-ar fi ajutat să trecem mai ușor peste prejudecățile și prostia unora. Le astupam gura.

— Știi eu...

— Am izbutit să-i conving a mă lăsa să pictez o cronică românească pe zidul de apus, și n-o să-i conving că apusenii fac o pictură minunată ? Să vii să-ți arăt pe Agar și pe Eva mea. De fapt, Gligorie, știam c-o să supăr, o să mîinii pe unii ; dar orice schimbare, orice înnoire presupune și împotrivire.

— Așa-i, meștere. Ci eu zic că aici e mai cu primejdie.

— Mai cu primejdie ? De ce ?

— Pentru că meșterul Sofronie e om rău, foarte rău.

— De doi ani m-am deprins cu... răutatea lui. Suferă mult din pricina betșugului și, uneori, răbufnește împotriva celor fără betșuguri. Îl înțeleg... Hai să coborîm, că iată, s-a sleit lumina în amurg și-am ajuns să vedem albastrul negru.

— Meștere eu...

— Vii în chilie să mai stăm de vorbă.

- Aș veni, dar.. dar mă cam tem.
- Flăcăule ! De-aștia-mi ești ?
- Știi, meștere, unde-i Sofronie acum ?
- Nu, văd doar că n-a sfîrșit încă tabloul de la picioarele „Scării“. Și nici filacterul filozofului Solon nu l-a scris.
- S-a dus la mitropolitul Gheorghe, cu pîra, împreună cu călugărul Damian și cu îngăduința meșterului Ion.
- Dar ce au cu mine ? Ce le-am făcut ?
- Îi supără tot mai rău talantul matale ; le stă ca o țapă în ochi și ca un junghi în inimi. Zic : „O să se laude că el a zugrăvit Sucevița !“
- În cea mai mare parte, da, eu am zugrăvit-o. Și schițele cele mai bune tot ale mele sînt.
- Știu ! Am văzut și văd, meștere, cum lucrează frații Șarpe.
- Bine. Dar îi încredințez că n-am să mă laud... Co-boară... Și n-am să mă laud pentru că aici am pictat cum mi-a cerut datina noastră, cum au poftit și îngăduit ctitorii și cum mi-a poruncit meșterul Ion. Am zugrăvit după erminie... Iar jos, răsufîind ușurat: Și dacă peretele din spre asfințit îl voi face după planul meu, știu toți că am dobîndit încuviințarea doamnei Elisabeta și a mitropolitului Gheorghe.
- Meșterul Sofronie se teme c-ai să acoperi cu perdeă fresca și-ai s-o pictezi ca în chilie, după moda Apusului.
- Ha-Ha ! Bădiță Sofronie, am să strig în gura mare; nouă va fi numai tema : cronică românească ! Felul de a zugrăvi, stilul cum zic italienii, va fi cel al datinei. Altfel nici nu s-ar potrivi ; ar fi ceva lipit, străin, urît.
- Ridică ochii spre turlă. Deși schelele ascundeau mult din trupul ei, totuși putu să vadă că semăna cu un buchet de flori de cîmp în multe culori, așezat

într-un vas împodobit cu minuni și înălțat spre cer, ca un dar al inimilor. Și cum privea, cu un simțămînt de încîntare, văzu că Sofronie se apropia, cu ciubotele prăfuite și cu semne de oboseală pe chip.

— Te plimbi mereu, bădiță !... Te plimbi.

— Fiecare cu ale sale.

— Da : unii cățarați pe schela cea mai înaltă, la vînt și soare ; alții prin hanuri, lîngă ulcior plin și... la răcoare.

— Ai sfîrșit turla ?

— Nu ; dar trebuie să recunosc că și în meșteșugul cel vechi se pot făptui lucruri foarte plăcute sufletului și inimii.

— Cum adică ? se închiordoși Sofronie. Batjocorești icoanele cele vechi.

— Dacă-s țepene și toate la fel, mă sperie. Dar noi, aici...

— Da ? Nu cumva bagi zîzanie cum că nu ne-am fi ținut după erminie ?

— Ei, fie vorba între noi : am respectat-o atît cît am putut și ne-a convenit.

— Ba eu am respectat-o aidoma !

— Atunci înșamnă că nici eu n-am încălcat-o. Dar nu înțeleg de ce mă cerți cu întrebări, acum, cînd mi-s frînte oasele de zeci de mii de plecăciuni făcute azi, ca să desăvîrșesc o treabă de migală la care m-ați înhămat, numai pe mine și Gligorie ?

— Aha, rangul de zugrav al Curții te face țîfnos.

— Ei, bădiță, nu chiar atît cît mi-ar fi îngăduit a fi...

Ghicind un început de sfadă, Teodora acoperi hîrdăul cu var, se apropie în grabă, îl luă pe Ieronim de mîină și-l pofti la plimbare pînă la ocoale, s-o ajute la mulsoarea bivolițelor. Cînd amurgul răcoros se

așeza în ogradă, se înfățișară, amîndoi, cu oale cu lapte cald, la chiliile lui Ion și Sofronie.

— Vrem să ne mai sfătuim... zîmbi Teodora.

— Poftim ! se încruntă meșterul Ion, parcă i s-ar fi pus un astupuș țepos în gît. Bun lapte ! Și-mi priește, că mă cam borhăia prin pîntece borșul Călinei... Dar sfatul, pe mîine.

Vreme de un ceas, se plimbară, sub lună, pe Bercheza în sus, numai ei doi.

— Văd grija ta, Dorina pentru... îmblînzirea meșterilor Ion și Sofronie : nu cumva simți vreo primejdie ?

— Nu cumva ai auzit tu ceva și tănuiești ?

— Muncesc cinstit, cu dăruire ; ce-ar putea avea împotriva mea ?

— Te pizmuiesc, Ieronime. Coace ura în inima lor și pare gata să spargă, ca un buboi.

— Îmi pare rău... Aș fi vrut să lucrăm împreună și fresca Dragomirnei. Ori poate vor s-o lucreze numai ei doi ? !

— Asta să nu le-o îngădui ! Acea va să fie opera desăvîrșirii tale.

— Mă sprijină meșterul Eli Ilarion și episcopul Crimca.

— Totuși zic să nu-i înfrunți fățiș, Ieronime al meu, pînă nu zugrăvești și peretele de apus. Să nu-i zădărești.

— În două zile termin turla și...

— Va fi un giuvaer. De-abia aștept s-o văd fără schelă și să-mi plimb privirea pe toată fresca asemeni unui covor înflorat, în verde, albastru și roșu, culori vii, ițite șăgalnic de sub pălăria coperișului, ca să se topească în seninul cerului. Ieronime, eu cred că zugrăveala Suceviței se săvîrșește în culorile aprinse ale dragostei noastre.

Ucenicul Gligorie îi întîmpină la scara chiliei :

— Meștere, te cheamă meșterul Ion.

— Acum, noaptea ? Spune-i că-s ostenit și mă duc să mă culc.

— L-am auzit, către Sofronie : „Dă-i izbeala cea de pe urmă“...

Urcară în chilie. Șovăia dacă să-i destăinuie ori nu și Teodorei cele spuse de Gligorie. Se afla lângă dînsul așa de drăgăstoasă, atît de a lui și numai a lui, încît i se păru o cruzime prostească să-i tulbure inima. Într-un fel i se păru că a ghicit ce i s-a întîmplat. O ascultă cum îngîna cadență de psalm, înfiorată de o sfîntă îngrijorare :

— „Ia sabia cea sufletească și apără-te. Că mai tare platoșă decît înțelepciunea nu avem“...

A doua zi, la prînz, cînd coborî la masă, de pe schela turlei, starețul îl pofti în chilia lui. Acolo îl așteptau Ion și Sofronie.

— Te-am chemat și aseară ! îl întîmpină meșterul Ion.

— Am trimis vorbă că sînt ostenit, se încruntă Ieronim și se opri în prag.

— Te-am chemat ca meșter răspunzător de... împreună cu...

— Adică vrei să mă judeci că urc, singur, pe schela cea mai înaltă, cînd sîntem aici trei meșteri ? Cînd eu muncesc, iar ceilalți doi...

— Îl vezi, părinte stareț ? E atît de trufaș, încît nici bună ziua nu zice !

— Să zică aceia care azi s-au sculat mai tîrziu decît mine.

— Te știam om blînd și supus : cum de ți-ai pierdut bună-cuviința ?

— Pentru că mă încolțiți cu întrebări neprietene și nu mă lăsați să trăiesc, împăcat, în dulce casa mea.

— Da ? Dulce ? Dulce și zugrăvită cu... muieri goale ?

— A, asta-i, bădiță Sofronie ? Nu mă osîndiți pînă nu arăt fresca din chilie și mitropolitului și doamnei Elisabeta.

— Tablele legii poruncesc : „Să nu-ți faci ție chip cioplit“...

— Bădiță, au nu știi că sinodul al șaptelea pe care împreună l-am zugrăvit, îngăduie... icoanele ? Și-apoi, ceea ce ai văzut în chilie e o Evă, foarte asemeni cu cea pictată de Michelangelo.

— O fi ; dar de ce samănă cu... Muta ?

— Samănă cu Teodora, cu soția mea, pentru că mi-a pozat. Deci pentru că am vrut să samene. Dar mă mir că, intrînd în chilie, furiș, ca un lotru, ai putut vedea cu cine samănă Eva și Agar, dar nu ți-ai putut aminti că-i soția mea și că, de un an încoace, se numește Teodora.

— Părinte stareț, acest meșter s-a obraznicit cu totul, interveni meșterul Ion ; și-a bătut joc de noi ! Ne-a pus chipurile printre păcătoșii din „Scara“ lui Ion Climax ori l-a împrumutat dracilor.

— Pînă și chipul părintelui său duhovnicesc, Eli Ilarion, l-a dat călugărului care...

— Ponegrești, bădiță ; m-am gîndit la chipul altcuiva, al unuia care ne înșală la negoțul cu icoane și strînge aur.

— Îl vezi ? Mărturisește că...

— Și Rafael și Michelangelo și Botticelli au luat chipuri din...

— Papistași ! răcni meșterul Ion. Spurci mănăstirea !

— Părinte stareț, nu zici nimic ? Ce se întîmplă aici ? Plec !

- Nu, fiule ! Stai și ascultă-i cu răbdare și umilință.
- Nu-s căugăr, părinte stareț, ci zugrav ! Și umilința nu-i în firea...
- Îl vezi ? Trufia îl roade ! Ai ținut ori nu să zugrăvești „Scara Sinaitului“, ca să te laude lumea ?
- Umbli după faimă deșartă, fariseule !
- Asta-i adevărat : laudele au început să-mi placă și să mă măgulească. E un păcat de care va trebui să mă lepăd... Ci acum lăsați-mă să sfârșesc turla și fresca peretelui din asfințit. Vreau s-o termin pînă veți zugrăvi domniile voastre pridvorașele. Se vede că a trecut vremea de aur, cînd lucram împreună în naos ori pronaos, într-o așa de strînsă tovărășie, încît nici nu mai știm ce tablouri anume a zugrăvit fiecare... Și dacă a trecut acea vreme, mai așteptați încă, pînă în octombrie, cînd sfîrșim tot. Și-atunci rupem zăpăsul tovărășiei și plecăm fiecare unde-om vedea cu ochii.
- Ai făcut dracii verzi, culoarea speranței ; deci te închini lor.
- Prostie ! Mă închin doar Frumuseții.
- Frumos poate fi și Belzebut.
- De bună seamă : știe să se prefacă în tot chipul. Gîndesc să-ți cer sfatul, dacă voi păși una ca asta : adică să mă închin lui Belzebut pentru că-i frumos.
- În locul lui Ieseu ai cercat s-o pui pe... nevastă-ta.
- Și nu-i mai firesc, ca pruncul să se nască din coapsa femeii ?
- Într-o schiță a „Arborelui“ l-ai făcut pe Ieseu împreunîndu-se cu...
- Te-ai veselit grozav cu schița aceea. Și poate o mai ții ascunsă, undeva, în chilie.
- Ai spus că și pe Fecioara, întîi o desenezi goală și-apoi...

— Doar n-aveam să îmbrac o scîndură, ci o femeie. Și-apoi, spune, cu mîna pe inimă : mai frumos și mai sfînt e un strai de purpură, decît un trup de fecioară?

— Te-ai însoțit c-o ucigașă, pe care o mai și dez-mierzi Dorina ; nume păgînesc, născocit din pofte pidosnice.

— Nume drag, scos din cuvîntul dor și cîntat de toți oamenii de pe aceste meleaguri.

— Toți am băgat de samă că ochii Maicii Domnului samănă cu ai...

— Da. Și ce-i rău în asta ?

— Maica lui Isus cu ochi împrumutați de la o ucigașă ?

— Haida de ! Cînd ați văzut-o în altar sau ca orantă în criptă m-ați lăudat că i-am făcut ochi mari, adînci, blînzi, luminoși. M-ați prea lăudat, chiar.

— Atunci n-am știut că semănau cu...

— Meștere Ioane, domnia ta ai vîndut peste treizeci de icoane ale Fecioarei zugrăvite de mine cu chipul Teodorei. Și-ai luat bani buni pe ele... Așa că lăsați-mă, nu-mi mai tulburați cugetul. Păsuiți-mă pînă sfîrșim Sucevița. Ori vreți să mă alungați de pe acum ? Dacă-i așa, plec !

— Te lăsăm, te lăsăm ! rînji meșterul Ion, căzut în încurcătură ; dar vrem să știi că noi îți cunoaștem beteșugurile. Că, iaca, s-a mai găsit în chilia voastră o bucată de piatră neagră, în care ai cioplit chipul unei femei. După cîte am înțeles, tot al... Necunoscutei.

— E-adevărat ; dar cu păcatul acesta mă înfățișez înaintea tuturor „Pantocratorilor“ pe care i-am zugrăvit aici și-i voi mai zugrăvi și de-aici încolo. Bine înțeles, dacă nu mă vor nimici niște pizmași fără sfială și fără rușine...

— Ne faci nerușinați ? Pizmași ?

— Eu am spus „niște“ ; dacă dumneavoastră vă numărați printre ei...

— Ai spus ori nu că, de vreme ce tu ai zugrăvit sfinții, din închipuirea ta, poți să li te-nchini ori să-i disprețuiești și să-i nimicești, după poftă ?

— Am spus-o ; dar pentru... gluma asta lăsați să mă judece mitropolitul. Sau să mă dojenească ei, sfinții, dacă se vor fi supărat vreunul de-o vorbă nesăbuită. Sfinții, iar nu pizmașii care vor, cu orice chip, să mă defaime și să mă împiedice a lucra.

Se înclină ușor în fața starețului și ieși, cu pas mîndru. În urmă cei trei tăcură, privindu-se întrebător.

— Greu va să-l domolim... suspină meșterul Ion, îngîndurat.

Starețul n-a apucat să rostească nici un cuvînt. L-au surprins învinuirile, dar mai ales răspunsurile lui Ieronim. L-a lăsat să plece, dar a zis, cu glas aspru :

— Semănați cu lupii. Înainte de a începe zugrăvirea altarului și eu l-am auzit sumețindu-se : „Vreau să scriu pe aceste ziduri toată poezia sufletului meu“.

— Vezi ? Vezi ? Trufaș !

— Da, văd și mă încredințez că n-a fost trufie, ci adevăr curat. El duce greul acestei lucrări. El zugrăvește, de fapt, Sucevița. Așa că vă poftesc, meșterilor, să nu-i mai căutați pricină, cu născociri.

— Noi vrem să se știe, părinte stareț, că băiatul acesta ușor poate luneca în erezie și-n fel de fel de alte păcate... se dezumflă Ion.

— Meșteri din neamul Șarpe, fericite de cei ce nu pun price... Am să-l chem la mine să-l liniștesc și să-l laud.

— Bine-bine... Dar și spaima-i bună : îl face mai silitor și mai cuviincios, stărui meșterul Ion, cîrmind vorba.

— Dacă se va plînge mitropolitului ori doamnei Elisabeta, nu cred că vă va fi moale. Eu țin parte dreptății și adevărului și nici vreau să se dezlanțuiască aici, în mănăstirea mea, vreo urgie.

Intrînd în trapeză, Ieronim se plecă, sărută fruntea Teodorei, zîmbi trist călugărilor care-l priveau mirați ori îngrijorați și începu să mănînce încet, cu gîndul dus. Teodora îi turnă apă din ulcior în ulcică, îi rupse bucățele de pîine, ca unui copil, și-l întrebă în șoaptă:

— Nu vrei să te hodinești un pic ?

— M-aș urca pe Dealul Crucii... Să văd de-acolo zugrăveala așezămîntului nostru.

— Ți-i greu ?

— Da... Dar o să treacă. Hai, te rog !

De acolo, de pe deal, priviră, o vreme Sucevița. Nu-și închipuiseră nici cînd că putea fi așa de aproape de inima lor, așa de dragă. Teodora gîndea: „Mare parte din frumusețile izvodite aici au ieșit din mintea, din inima și mîna lui“... Șopti încet, ca pentru sine, mîngîindu-i fruntea așezată în poala ei caldă :

— ...Pre tine te am fală și te laud fără sfiială... Pre tine frunte cu înțelepciune, pre voi ochi cu lumină, pre voi obraji fără pată, pre voi buze fierbinți ca flacăra, pre voi mîini harnice și dibace vă desmierd cu înfiorare și cu buze de rouă vă sărut... Vă sărut ca să vă alin o arșiță năpustită din senin.

Ieronim surîdea, printre sărutări, și-i căuta ochii cu ochii, ca pe niște izvoare ale mîntuirii. Apoi, amîndoi își cufundară privirile în adîncul senin al cerului de august și povestiră multe din viața pe care nu și-o cunoșteau încă. Povestea parc-ar fi citit-o pe

filele cerului. Într-un târziu, pregătindu-se să coboare în ograda mănăstirii, mai priviră o dată zidirea împodobită cu frescă, asemeni unei pajiști înflorite. Și se simțiră mândri că ei au sădit acele flori cu chipuri omenești.

— Să mai stăm oleacă... Pune capul în poala mea, Dorina și-ascultă cum m-au judecat meșterii Șarpe, în fața starețului.

Și, cu haz, înșiră învinuirile, născocirile și prostiile celor cu care lucra de doi ani, ca să izvodească una din minunile Moldovei. Dar Teodora nu râdea, ci se îngrijora :

— Ce au cu noi ? Cum ne apărăm, Ieronime ?

— Regele Solomon zicea : „Prețuit-am înțelepciunea mai mult decît sănătatea, iar frumusețea am pus-o chiar înaintea luminii, fiindcă strălucirea ei nu se stinge niciodată“... Iar eu rămîn, orice-ar fi, slujitorul Frumuseții. Deci să ne veselim de trai cu dulceață și pre cei pizmătareți să-i ocolim, ca pe gadinile care mușcă pe furiș, ca pe scorpionii care au veninul în coadă... A, moș Andrei ? Ai urcat aici, ca și noi, să te hrănești cu liniște și pace ?

— Mă iertați că nu vă las în tihnă : uite-așa, hop și eu... berbecul lui Dumnezeu. Dar am de spus ceva care nu suferă amînare. Că meșterii din neamul lui Cosma Șarpe au început să muște, veninos.

— Asta știm : acum două ceasuri mă forfecau, de față cu starețul.

— Deci năpîrca pizmei n-a mai răbdât.

— Nu, zîmbi trist Ieronim, și mîngîind fruntea și părul Teodorei, istorisi iar învinuirile meșterilor, de data asta cu mîhnire.

— O poveste spune, pildui prisecarul, că într-o zi diavolul și-a amintit să se însoare. Da ; și s-a însurat luîndu-și muiere Nedreptatea. Iar Nedreptatea

i-a făcut numai fete. Le-a crescut și le-a măritat, cu gineri voinici, făcându-i-și ajutoare la treburile lui cele ticăloase. Și cea dintâi zămislitură dintre drac și Nedreptate a fost Trufia și au măritat-o cu un om mare ; a doua a fost Zgîrcenia și-a dat-o după un cămătar ; a treia se numi Înșelăciunea și-a cununat-o cu un neguțător ; a patra se chema Pisma și-au încurcat-o cu un meșter.

— Zugrav ?

— Și din alte meșteșuguri. A cincea era Fătărnicia și o însoți cu un popă ; a șasea era Fudulia și-o trimise la ceata muierilor, să stea între ele și să le învețe năravul ei ; a șaptea își zise Curvia și pe asta nu vru s-o mărite, ci o ținu în casa lui să vină... ginerii la ea. Și, dintre toate, asta-i aducea câștigul cel mai mare.

— Nu știu ce-ar putea câștiga meșterii cei pizmași, suspină Teodora, din ocărîrea și umilirea lui Ieronim.

— Nici eu nu știu, dar întreb : cum gîndești să te aperi, Ieronime ? Că pavăza ta, făurită din bunătate, nu ține la sulițele lor veninoase.

— După Sîntămărie, mă duc la mitropolit și la măria sa voievodul ori mă jelui doamnei Elisabeta.

— Nu știu de-or avea vreme să te primească. S-au sbîrlit iar stihiiile. Acum un ceas a sosit un căpitan să așeze tunurile în bătaie. În urmă-i vine un pîlc de ostași să păzească zidurile.

— Ostași ? Leși ? Cazaci ?

— Lefegii cazaci. S-a vestit că Mihai vodă l-a bătut pe craiul Transilvaniei și s-ar putea repezi iară într-acoace.

Ieronim o prinse pe Teodora în brațe și sări drept în picioare.

— Dorina, hai să sfîrșim fresca de pe turn ! Poimîine încep zugrăvirea peretului de apus, așa cum am plănuit.

Urcat pe schelă, lucră pînă-n amurg, cu neostoită rîvnă. La ocoale, Teodora mulgea bivolițele, iar Sofronie se apropie mîeros :

— Meșterul Ion te roagă să-i dai o oală cu lapte proaspăt.

— Bucuroasă... Dar mi-i teamă că, vrînd să-l îndulcesc, să nu se acrească și mai tare.

— Ei, nu te potrivești nimicurilor. Așa sîntem noi, cei din neamul Șarpe : iuți la mînie. Dar ne trece repede.

— Ci eu nu înțeleg pornirea voastră împotriva lui Ieronim.

— Mă jur că ne-a... trecut și rămînem prieteni, ca înainte.

— Moș Andrei spune că noi avem o singură pavăză : bunătatea.

— Și talantul ! Buni sînt mai mulți ; dăruiești cu har ca Ieronim, foarte puțini.

Auzind zisa lui Sofronie, Ieronim rămase foarte încurcat : „Să-l cred ori să mă feresc de el ? Numai de el ?... De ce m-au judecat în fața starețului ? Iar starețul de ce-a tăcut ? Le împărtășește părerile ?“ ...Și întrebări ca acestea îl munciră toată noaptea. În zori coborî din chilie, singur ; pe Teodora o lăsă să mai doarmă. I se indulci inima cînd starețul îi făcu semn, din cerdac, să urce la dînsul. Îl pofti să șadă pe laiță.

— Mai ai mult de lucru la turlă ?

— Dacă-i vremea bună, azi termin.

— Bine. Lucrează în liniște. Nu pune la inimă învinuirile meșterilor Șarpe. Niște prostii. I-am ocărît, ieri, cum meritau.

— Mulțumesc, părinte. Pot urca pe schelă cu voie bună ?

— Da, fiule. Și binecuvîntată fie munca ta cea mult iscusită.

La schelă îl întîlni pe Sofronie, cu un ciocan în mînă.

— Am mai bătut niște cuie... Mi se pare că se cam clatină.

— Te rog nu mai amîna lucrul la tabloul cu viața lui Pahomie. Vreau ca mîine să fac legătura cu „Scara” și-apoi să încep fresca pe zidul din apus.

— Bine, bine...

Lucră pînă la amiază. Coborî la masă, oleacă obosit și trist, fără pricină. O tristețe izvorîta parcă din adîncurile cele necunoscute ale cugetului.

— Ieronime, nu mai urca și după-amiază, îl rugă Teodora.

— Mai am doar de îndreptat ceva, un ceas, două. Niște ocnite mici de dat cu roșu și albastru. Pînă mîine se usucă tencuiala.

Sus, pe scîndura îngustă, Ieronim privi soarele cumpănit din crucea amiezii spre asfințit. Era cald, bine, plăcut. Cerul albastru, nesfîrșit de înalt. O boare de vînt adia, înviorător, dinspre Furcoi. Totul îl îndemna să lucreze, cu plăcere. Și, mai ales, liniștea și adierea vîntului.„Aici n-am mai zăgrăvit nici omoruri, nici călăi, ci numai sfinți, mucenici și heruvimi, micuți ca niște jucării“... Punea culoarea cu o luminoasă bucurie, gingășie, plăcere și i se îndulcea inima cînd ajungea la tonul dorit, la nuanța visată. Nu lăsa nici un colțișor neîmpodobit, deși îl durea gîndul că vîntul și ploile vor șterge fresca, mai repede ca de pe oricare parte a bisericii... „Bine că l-am înduplecat pe Crimca, să împodobim turla Dragomirnei cu rozete din piatră“...

Timp de două ceasuri, Teodora i-a trimis sus, cu scripetele, ulcelele cu vopsele, apoi, pe un taler, o bucată de pâine cu brînză de bivoliță și un ulcior cu apă rece.

— Mă hrănești ca pe-un... stîlpnic.

— Pe care-l rog să coboare, cît mai repede lîngă mine !

Dar îndată după asta se arătară, din spatele Furcoiului, frunți mînioase de nouri vineți. Soarele, aplecat spre apus, începu să ardă tare, prevestind furtuna. Fulgerele scăpărară, albe, și tunetele răbufniră înăbușit, zguduind pămîntul și văzduhul. Ieronim așternu cea din urmă pensulă de culoare, pe-o aripă aurie de heruvim. Se îndreptă de șale. Roti privirea în jur : chipurile și înfloriturile de pe turlă îl încîntau, ca un buchet de flori cules de Teodora.

— Ieronime, coboară, te rog !

— Îndată !... „Păcat că n-o să poată urca pînă aici nici unul dintre ctitori, să vadă, de-aproape, ce frescă vrednică de laudă am săvîrșit“...

Cercetă cu privirea ograda, zidurile împrejmuitoare și turnurile, clopotnița, Dealul Crucii și valea Berchezei, pe care cobora, burzuluiță, o perdea de ploaie din nouri groși, cu fulgere și tunete tot mai zguduitoare.

— Ieronime, coboară ! Coboară, te rog !

— Cobor... Trage scripetul ; în paner am pus tot : ulcelele, pensulele...

Se șterse pe mîini cu cîrpa. Dezbrăcă halatul și-l aruncă jos, ca pe-o pasăre uriașă. Rămase în cămașă și vestă.

Acolo sus, cu stînga sprijinit de turlă, cu părul fluturat în furtună, cu ochii lucind în soare și în fulger, Teodorei i se păru de o frumusețe sfîntă :... „Și-i al meu !“...

— Coboară repede, Ieronime ! îl rugă cu multă neli-niște și nerăbdare, în glas. Coboară și vino lângă mine ! Mă tem de trăsnete !...

De sus, el o văzu ca pe stînca argintie și în cuget i se strecură o undă de părere de rău că, în tabloul din chilie, nu i-a putut întruchipa toată frumusețea. Iar unda asta de regret se îmbină cu umbra nourului înălțată peste creasta Obcinei Mari, ca să acopere soarele. Deodată îl izbi o vîntoasă, întărită cu picuri mari și grei de ploaie. Îl zări pe Sofronie în ușa chiliei și-i strigă, tare, printre fulgere și răpăieli de ploaie rece :

— Gata turla, bădiță ! Mîine încep fresca din spre asfințit. Pînă la sfîntul Dumitru, Sucevița, gata ! Îmbrăcată-n strai de mireasă.

Făcu cîțiva pași pe schelă, cu gînd să înconjure turla să mai cerceteze o dată întreaga frescă. Se întristă văzînd că picurii se preschimbară în grindină și în răpăiala ei, furioasă improșca și rănea zugrăveala proaspătă : ..., „Ei, nu va dura... Păcat“... Un fulger orbitor, răsucit ca un balaur de foc ; un trăsnet asurzitor zgudui cuprinsul și bubui între munți și între ziduri. Ieronim auzi un pocnet sec, scurt, sub tălpi și se simți smuls de vînt, rostogolit, prăbuzit în văzduh, în gol. Țipă de spaimă. Din ușa chiliei, Sofronie văzu și, brusc, se trase înlăuntru. În latura de miazănoapte, Teodora dezlega panerul din funia scripetelui și aștepta să coboare Ieronim. Ploaia se îndesea cu picuri mari, amestecați cu prundiș alb de grindină. Încă un fulger șerpuit și un nou trăsnet, mai puternic izbi vîrful muntelui Furcoi.

— Ieronime !... Ieronime !...

Cu ochii la turlă, Teodora porni să ocolească bisERICA spre răsărit. Nu-l mai vedea pe schelă. Alergă șapte-opt pași, ocolind absida naosului. Se opri. Grin-

dina se îndesea, ca o bătaie cu pietricele albe. Alergă iar în jurul absidei altarului. Îl descoperi, la trei pași de zid, în fața contrafortului cu Sibila. Sîngele i se scurgea din gură, de pe frunte, de pe obraji și se amesteca, prelins pe iarbă, cu ploaia, cu prundișul de grindină. Îl apucă de umeri și-l ridică spre dînsa. El gemu de trei ori, surîse și-i prinse mîna, cercînd să i-o mîngîie.

— Dorina... Dor...

— Ieronime... Ieronime !... șopti sfișietor de trist, îl cuprinse, îl acoperi cu trupul ei, să nu-l încece ploaia, să nu-l lovească grindina. Și stătu așa, mută, încremenită, ca un acoperămînt de piatră peste o coamoară sfîntă.

Așa i-a aflat Gligorie, îndată ce ploaia s-a mai potolit. A strigat. Au sărit călugării. A venit și starețul. S-au ivit și meșterii. Teodora îl depărtă, încetișor de la piept, arătîndu-l : nu mai sufla ; ochii îi încremeniseră, deschiși.

— L-o fi trăsнит ? întrebă careva.

— Da-da ! Trăsnit ! rosti Sofronie, ciudat de tare, de repezit, de convins.

Toți își făcură semnul crucii și se feriră un pas înapoi. Teodora se ridică în genunchi, îl luă în brațe și porni, încet, încet, spre chilia din turn. Urcă scara. Sus, așteptă pînă cînd Gligorie, venit din urmă, îi deschise ușile. Îl așeză pe pat și se prăbuși în genunchi, cu capul pe pieptul lui :

— Ieronim... Ieronim... Ieronim... șoptea ca un bocet, ca o rugă, ca un blestem. Prelingîndu-se pe pat, sîngele lui Ieronim se întîlnea cu lacrimile de foc și pelin ale Teodorei sale.



Post scriptum

Călătorule, dacă străbătînd obcinele Bucovinei, te abați cumva și pe la Sucevița, zăbovește măcar o zi și o noapte. Privește natura și zidirea și străduiește-te să le înțelegi. Înțelegîndu-le, le vei iubi și mai mult. Iubindu-le, le vei admira. Admirîndu-le, vei simți cum îți picură în suflet binefăcătoarea ambrozie a bucuriei izvodită din dragostea acestui pămînt românesc. Căci aici, la Sucevița, multe s-au petrecut. Și bune și rele. Unele știute ; altele uitate. Unele adevărate, altele născocite. De pildă, dacă întrebi paznicul Suceviței, el îți va spune că Necunoscuta a fost o româncă „turcită“ cu de-a sila, dar fugind din haremul sultanului, s-a întors la legea strămoșilor. Că, întru iertarea vieții duse în harem, și-a luat canon și a cărat, trei zeci de ani, piatră, cu căruța și cu spinarea,

pentru zidurile de cetate ale mănăstirii. A murit însă înainte de a fi botezată din nou. Și-atunci i-au tăiat capul, l-au învelit într-o pojghiță de smoală încălzită la foc ; apoi, pietrificat, cineva l-a așezat în boldul unuia dintre contraforturile turnului-clopotniță, acolo unde ea ceruse să fie îngropată, ca zidirea să dăinuie de-a-pururea. Dacă întrebați însă o călugăriță, va răspunde că Necunoscuta a fost o fată mândră care a săvârșit o greșeală mare, mare de tot și, pentru ispășire, s-a pedepsit să stea mută între oameni și să care piatră pentru Sucevița.

O bătrână din sat va adăuga încă un lucru : că, venindu-i sfârșitul, Necunoscuta a cerut să fie înmormântată în gropniță, printre ctitori. Că i s-ar fi împlinit dorința, dar neștiind nimeni cum o chema, nu s-a scris nimic pe lespede mormântului și, deci, Necunoscută a rămas.

Se mai întâmplă însă ca unii să spună că pe vodă Ieremia l-ar fi mîniat așa de tare pretenția acelei femei de a fi socotită printre ctitori, încît a poruncit călăului să-i taie capul. Foarte îndurerat, un meșter din mănăstire, poate chiar meșterul Eli Ilarion, ar fi luat capul sculptat de Ieronim în piatră neagră și, fără să întrebe pe ctitori, l-a așezat în boldul contrafortului, unde se află și azi.

Deci, belșug de amestec între legendă și istorie.

Bănuim însă că, în mînia lor neagră și timpă, călugărul Damian și meșterul Sofronie au fost aceia care au pătruns în chilia din turn și au stricat cu toporul, toată fresca lui Ieronim. Cică spărgînd cu muchia și răzăluind zidul cu tăiușul, urlau ca smintiții, prefăcîndu-se într-un fel de furioși ai Domnului :

— Na !... Na !... Pieriți voi ochi vrăjiți !... Și voi țîțe nerușinat dezgolite !... Și voi coapse rotunde și diavoleşte ispititoare !...

Din Eva de pe stînca argintie și din Agar rătăcită în pustiu n-a mai rămas decît moloz și colb, risipit în vînt.

Cronica scrie că, vestea mișeleștii ucideri a lui Mihai Viteazul, acolo, pe Cîmpia Turdei, întîmplată chiar în ziua prăbușirii lui Ieronim, i-a veselit pe Movilești.

Dar scurtă le-a fost bucuria; pe Simion l-au înfrînt Radu vodă Șerban și Buzeștii, la Teiușani, iar hanul tătar, care-l susținuse cu hoarda lui, nevrînd să piardă răsplata, l-a legat sub pîntecele calului și l-a dus așa, ca prizonier, pînă la Silistra, unde l-a ținut zălog, pînă s-a îndurat frate-su, Ieremia, să-l răscumpere, cu mult aur; iar în 1606 a murit Ieremia, probabil de trai prea îmbelșugat. În Scaunul domniei a urcat Simion, cel de atîtea ori înfrînt și ocărit. Slab, obosit, bolnav, Simion a domnit... adicătelea a moțait în Scaunul domnesc un an și trei luni. După moartea lui s-a încins o aprigă și nelegiuită luptă pentru putere între urmașii lui Ieremia și ai lui Simion. Adică între Elisabeta și Margareta, fiecare cu fiii lor, sprijinite de o tabără sau de alta dintre boieri, de leși, de tătari sau de turci. Scrie Neculce, că după moartea soțului, „venit-au doamna (Elisabeta) cu ginerii ei din Țara Leșească și-au luat acea avere toată (ascunsă în beciurile tainice din Sucevița), de s-au dus cu dînsa de au făcut oaste în Țara Leșească și au venit în Moldova“... Astfel, tot aurul adăpostit în tainițele Casei domnești, zidită de Eli Ilarion la Sucevița, s-a risipit în lupta pentru putere cu cumnata Margareta, impunînd, cînd una, cînd cealaltă pe minorii Mihai, Alexandru și Constantin. Asemenea sfadă și luptă pentru tron mult rău au cășunat Moldovei. Frumoasa și ambițioasa doamnă Elisabeta, protectoarea lui Ieronim, n-a avut parte de hodină în

liniștea și pacea ctitoriei de la Sucevița, cum își dorește. Miron Costin povestește că marele vizir Skender pașa, aflându-se cu armia în Moldova, a atras-o în cortul său, a necinstit-o și-a luat-o roabă. Din căruța care o ducea spre Țarigrad, a strigat cu deznădejde : „Boieri, rușinatu-m-au păgînul !“ Și-a tăiat, în grabă și cu mare durere, părul și-a rugat să fie dus la Sucevița și ascuns în globul de sub policandru cel mare din naos. Toți coconii și domnițele Movilă, zugrăviți în tabloul votiv de la Sucevița, au sfîrșit în nenorociri : unii fost-au turciți cu de-a sila, unele au ajuns cadîne. De aceea, privind tabloul ctitorilor și admirîndu-le frumusețea, cineva le-a zis : „voievozii blăstămați ai Moldovei“. Oricum, adevărul e că nici unul n-a apucat să suie „Scara Sinaitului“ pînă la fușteiul cel de sus. Și poate nimeni, nici cînd, n-o va putea urca. Deși mulți doresc, năzuiesc, rîvnesc, fără hordină, eroic, să atingă Desăvîrșirea.

De la Ieremia și Simion Movilă s-au păstrat la Sucevița acele acoperăminte de mormînt din catifea brodate cu aur, adevărate portrete executate cu acul, capodopere ale broderiei artistice.

Acu, dacă întrebați de ce fresca exterioară a rămas neterminată, călugărițele spun că meșterul a căzut de pe schelă și-a murit, de tînăr ; iar după dînsul nu s-a mai aflat nimeni vrednic să ducă lucrarea pînă la capăt. A căzut, povestește legenda, pentru că au uneltit meșterii invidioși sau pentru că, în fața doamnei Elisabeta a cutezat să spună, răspicat, că poate și vrea să facă o frescă și mai frumoasă.

Dar, peste toate cele spuse de istorie și de legendă, domnia ta, călătorule, dacă dorești a rămîne un moment singur, numai cu ctitoria Movileștilor, ostenește-te și urcă scara la drumul străjii, așază-te pe pragul ușii turnului din spre sud-vest,

unde zic eu că a fost chilia lui Ieronim și a Teodorei sale, acea Necunoscută, căreia eu am cercat să-i dau un nume și chiar două. Și dacă te așezi, gîndește la destinul acestei femei, cu sufletul numai dragoste, precum crinul e numai mi-roznă. Pentru că eu mai cred că, înainte de a părăsi Sucevița, și Necunoscuta-Teodora-Dorina s-a așezat pe acest prag, să mai privească încă o dată fresca, această carte neterminată, această doină cu „noduri“, acest vis al lui Ieronim. Și privind „Cinul“ și „Arborele lui Ieseu“, „Acatisul“ și filozofii, „Pocrovul“ și uciderile de la muntele Sinai, va fi jelit : ...„De ce n-am avut brațe lungi și moi să-l prind pe Ieronim al meu să nu se lovească de pămînt și de piatră ? De ce n-am avut aripi, ca sutele de îngeri pe care i-a zugrăvit el, ca să-l înalț iar pe schelă ?... M-ai zugrăvit ca sfîntă, deși nu-s decît o biată becisnică femeie. Te-am lăsat să te prăbușești în fața Sibilei, frumoasă ca o împărăteasă... Cum de n-am înnebunit cînd te-am aflat strivit, schimonosit de durere, precum chipurile din „Scara Sinaitului“ ?... De ce n-am avut putere să te smulg neființei ? Ne-am iubit cu arderea cea de pe urmă. Oare fierbîntea, dulcea, curată și înțeleaptă noastră dragoste să fi fost o greșală ? O zădărnicie ? Atunci ce-i Drept, Adevărat, Bine, Frumos și De-a-pururea ?“

Rău îmi pare că nici un cronicar n-a povestit sfîrșitul Teodorei. Ar fi putut scrie că, după ce l-a înmormîntat pe Ieronim în țințirîmul bisericuței vechi, a dăruit prisecarului bivolițele și a vrut să plece iar în lume. Dar episcopul Anastasie Crimca, în amintirea lui Ieronim, a luat-o la moșia sa Dragomirna ; o bătrînă a îngrijit-o pînă și-a născut pruncul. Apoi l-a crescut singură, l-a învățat carte și, sub privegherea

lui Gligorie, a deprins meșteșugul zugrăvirii. A și ajuns pictor de vază în vremea lui Vasile Lupu.

Teodora îl întâlneau pe Ieronim pe stînca argintie, îl văzuse schițînd tablouri și pregătind culori, lucrare alături de dînsul la tencuit și zugrăvit. Trăise, odată cu dînsul, izbînzile minunilor din frescele Suceviței și mult se bucurase. Dar, mai ales, mult, necuvîntat de mult îl iubise.

Cînd starețul Mitrofan s-a plîns doamnei Elisabeta și mitropolitului Gheorghe Movilă că Sofronie și călugărul Damian au distrus, cu toporul, fresca din turnul unde fusese chilia lui Ieronim și a Teodorei sale, au poruncit să fie alungați și zugrăvirea s-o continue Gligorie, după schițele lui Ieronim. A început fresca pridvorașului dinspre miazăzi, dar n-a terminat-o. Moartea lui Ieremia Movilă, sfada blăstămată între cele două cumnate și doamne — Elisabeta și Margareta —, nestatornicia domniilor movilești, surghiunurile ori robiile în harem au făcut ca Sucevița să rămînă o simfonie neterminată.

Meșterul Ion era foarte supărat că i s-a luat lucrarea; a încercat de mai multe ori să-l convingă pe stareț și pe mitropolit că tînărul zugrav a fost trăsnetit. Dar prea mulți îl bănuiau pe Sofronie de răzbunare, hrănită cu invidia din cugetul meșterului Ion, cum se hrănește corbul din miasma stîrvurilor lăsate de lup. Și Teodora, văzînd sălbăticia cu care au distrus fresca din chilie, a înțeles că pe Ieronim nu l-a doborât de pe schelă nici vîntul, nici trăsnetul.

Deci, iubite, călătorule, meditănd acolo, pe pragul ușii scunde din turnul de sud-vest, privește, cu luare aminte, toată zidirea Suceviței. Privește-o în zori și-n amurg, în amiază cu soare puternic și-n miez de noapte stăpînit de lună. Privește ctitoria asta poruncită de niște oameni ambițioși, dornici de mărire și

faimă. Privește formele arhitectonice și admiră-le proporțiile, armonia, frumusețea. Privește fresca asemenea unui veșmînt de purpură, aur, smaragd și azurit. Și privind, pătrunde-te de mirifica lor bucurie, tristețe și frumusețe. Așa vei înțelege că, în fapt, este o parte din propria noastră bucurie, durere și frumusețe. Căci unul de ai noștri a potrivit, armonic, toate proporțiile să ne încînte ochiul, a descifrat și combinat culorile, ca să tălmăcească zbuciumarea neostoită a vieții.

Iar dacă ai mai poposit și pe la surorile Suceviței : Putna, Arbore, Rîșca, Moldovița, Humor, Voroneț, prefiră-ți în gînd imaginile și adună-le într-un buchet, ca pe niște flori, minunate flori izvodite din sufletul străbunilor.

Cu tîmpla răzimată de ușorul de piatră de care, presupun eu, de atîtea ori și-o fi răzemat-o și Necunoscuta, ia-ți răgazul de a pritoci și cele scrise aici, numai din dorința de a te ajuta să înțelegi și să simți mai adînc dramele, tragediile, viața, istoria închisă, pentru totdeauna, între zidurile acestea, pentru care o femeie, sub osîndă, a cărat mii de bucăți de piatră, iar un tînăr artist a împodobit-o cu mii de chipuri, în cele mai armonioase și mai strălucitoare culori.

Ca și ctitoriile surori, Sucevița nu-i numai o zidire din piatră, var, cărămidă și culori, ci este, mai ales, un cîntec smuls din suflet și răsădit în umbra brazilor din obcini, să trăiască de-apururea.

Un cîntec fermecător înălțat de minți înțelepte și inimi simțitoare pentru mințile și inimile noastre și a tuturor celor de ieri, de azi și de mîine. Un cîntec vibrant, drag, nespus de drag tuturor, chiar dacă nu-i sfîrșit. Sau poate tocmai de aceea i se vede, i se aude, i se simte vraja, nestinsă, de atunci pînă acum și pînă în veac de veac.

CUPRINS

Cîteva întîmplări neobişnuite şi ceva despre cei cu care vom drumeţi de-a lungul acestor pagini	5
Cînd au mers meşterii la Curtea domnească	40
Greu se fac ipsosurile, culorile şi se macină pietrele ; dar mai ales greu primesc oamenii a fi oameni	66
Aici aflaţi despre alte necazuri ale lui Ieronim	115
A început marea bătaie întru desăvîrşire	162
O întîmplare a sfîşiat vâlul tainei	193
Unde prisăcarul umblă cu poveşti şi pilde vechi	213
Necunoscuta ajută zugrăvirea unei poveşti	248
Se întîmplă o neaşteptată vizită a doamnei Elisabeta	274
Aci aflăm cine-i de fapt Necunoscuta	294
O vară cu vîltori răsturnătoare	308
Bucuriile cîntă şi tristeţile jelesc	334
Se vede ce se întîmplă în sufletul meşterilor cînd zugrăvesc „Judecata din urmă“	365
De unde se vede că trupul femeii iubite psalm frumuseţii şi sfinţeniei este	402
În care se află despre schimbări de gînduri, despre stilpnici şi despre multe altele	425
„Scara Sinaitului“ urcă la cer ori prăbuşeşte în iad ?	459
...Şi a venit o furtună cu grindină şi fulgere...	486
Post scriptum	505

Redactor : **ARIE MATACHE**
Tehnoredactor : **MIHAIL CĂRCIOG**

Bun de tipar: 17.09.1982. Coli tipar: 16

Lucrarea executată sub comanda nr. 20 044
la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii“, Bucureşti
Republica Socialistă România





Povestea Necunoscutei este, de fapt, istoria zugrăvirii Suceviței. Este simbolul jertfei întru scăpărarea luminii care l-a călăuzit pe Ieronim, în truda de a făptui o mare Frumusețe. Sucevița nu-i numai «cîntecul de lebedă» al unui stil artistic, moștenit de la Ștefan vodă cel Mare, ci-i și cea mai înaltă operă de artă și cea mai vibrantă, mai patetică pledoarie pentru Claritate și Frumusețe în artă și în viață. E o simfonie neterminată, dar tocmai de aceea încă și mai dragă.

